

montezuma

10	10
20	20
30	30
40	40
50	50
60	60
70	70
80	80
90	90
100	100

Sala S.P.
Gab. —
Est. F
Tab. 5
N.º 8

S. Pedro

Esta obra é
raríssima

110
In his primis et in ultimis
sunt etiam in rebus et in personis
potestatem et potestatem signis. C. de
Heres. cum. et de iur. et h. q. qualitas
et sententia committitur et in bonis
causis iur. si sandus q. iur
dine et de lega. p. r. q. v.
ausu meari. q. et de iur. i. si
iur. ius r. q. p. m. v. sententia
et de bonis et iur. et de
bonis iur. i. n. m. l. a. C. de ex q. d.
in test. i. n. g. l. s. q. t. h. i. a. m. n.
531 et p. m. i. d. u. s. y. d. i. n. f. u.
159 n. 27. i. n. r. v. s. n. a. t. u. r.

AD RVB. ET L. 2.

C. de rescin. vend.

commentarij.

Authore Ario Pinelo Lusitano.

CONIMBRICÆ.

*Anno redemptionis, 1558.
mense Octobri.*

Apud Antonium de Maris.

Ex tempore ueritas.

DAVID LEVIT
C. de vobis vobis
COTTON

Auctor: A. de P. de L.

COMPTON

London

Printed

Ex tempore regis

Principi D. Henrico

S. R. E. Cardinali excellentissimo
Arius Pinelus perpetuā
felicitem.

VM NVPER EX LV CV BR A-
tionibus, quas ad varias iuris partes scriptas habeo, sere-
nissime princeps, specimen quoddam sub regiae maiestatis
nomine in lucem darem, varia hominum iudicia ad reprehē-
dendum proniora maxime timebam, quae tandem Dei be-
nignitate mitiora expertus sum. Illud verò laboris mei
non vulgare praemium semper existimabo, q̄ tu natalibus
& dignitate tātus princeps coram incōparabili Heroissa
Regina ac domina nostra, scripta illa mea honorificè laudasti: atq̄ ita pro regia tua hu-
manitate mihi animum fecisti, vt alacrius ac maiori spe ad alia vulganda pergerem. Ex
pluribus autem commentarijs post longam legendi functionem & praxim, assiduo studio
conscriptis, praesentes selegi celsitudinis tuae nomine, tanq̄ tutissimo clypeo muniendos:
in quibus enixè operam dedi, ne aliquid (quod aiunt) actum agerem. Tractatus est fre-
quentissimus, ex quo non nihil fortasse labor noster Reipub. conducet. Pro multis verò
vigilijs, nec modicis impensis, quibus haec monumenta constant, summi beneficij loco op-
taui, vt per grauissimos doctissimosq̄ viros (quibus aula tua non caret) celsitudini tuae
referatur, an è Repub. sit, alia scripta mea, quae probanda tradam, typis mandari: ne
si forte fauore digna sunt, inter tineas & blattas, ob authoris cēsū sumptibus imparē,
omnino pereant. Inde etiam occasio fortasse dabitur, vt ex nostratibus non pauci ingenio,
& eruditione praestantes ad scribendum excitentur: ac terrarum orbi testatum faciant,
Lusitanam gentem trophœis, armorumq̄ gloria iam diu celeberrimam, literarum etiam
splendore alijs nationibus non cedere. Sed non est consilium, prolixiori epistola in pu-
blica commoda peccare. Inclitā celsitudinem tuam iuxta eius inculpatores mores, since-
rumq̄ fidei zelum prosperet Deus Opt. Max.

¶ Index legum, & locorum iuris

communis, & regij, quæ in his commentarijs nouè, vel cum insigni aliqua explicatione traduntur.

Ex Digesto veteri.

- L.** 1. ff. de iust. & iur. fol. 4. nu. 19.
L. illicitas, §. veritas, ff. de offic. præf. fol. 149. nu. 33.
L. sed etsi quis, §. quesitū, ff. si quis caut. fol. 66. nu. 26.
L. scio, ff. de in integr. rest. fol. 52. nu. 25.
L. item si verberatum, §. 1. ff. de rei vend. fol. 10. col. 3. & sequen.
L. 4. §. 1. ff. fini. regund. fol. 120. nu. 60.
L. in causæ, §. fin. ff. de mino. fol. 84. ex nu. 33.
L. intra vtile, §. fin. ff. de mino. fol. 95. nu. 2. & sequen.
L. in causæ, §. idem Pomponius, ff. de mino. fol. 13. & sequen.
L. q. si minor, §. restitutio, ff. de mino. fol. 131. nu. 24.
L. sed etsi lege, §. scire, ff. de peti. hæred. fol. 113. nu. 35.
L. Lucius, ff. famil. ercis. fol. 51. nu. 20.
L. si cõuenerit, ff. cõmu. diui. fol. 44. nu. 31.
L. 2. §. penul. ff. de relig. & sump. fun. fol. 82. col. 1.
L. fin. ff. de cõdic. ob cau. fol. 40. ex nu. 9.
L. qui exceptionem, ff. de condic. in deb. fol. 62. nu. 8.
L. in summa, ff. de condic. in deb. fol. 74. nu. 21.
L. Titius, ff. de pignor. act. fol. 29. nu. 29.
L. si rem, §. omnis, ff. de pignor. act. fol. 81. col. 1.
L. 4. & 5. ff. de pignor. act. fol. 86. & sequen.
L. 1. §. si quis seruum, ff. de pos. fol. 45. nu. 33.
L. habebat, ff. de instito. fol. 148. & seq.
L. fin. ff. quod cum co. fol. 146. nu. 22.
L. 1. ff. de contrab. emp. fol. 1. & fol. 6. & fol. 18. cum sequen.
L. si in emptione, ff. de contrab. emp. fol. 33. nu. 12.
L. hæc venditio, §. 1. ff. de contrab. emp. fol. 23. col. 4. & fol. 26. nu. 18.
L. fundi partem, ff. de contrab. emp. fol. 38. nu. 29.
L. si quis donationis, ff. de contrab. emp. fol. 59. nu. 27.
L. bona si les, ff. de contrab. emp. fol. 49. nu. 9.
L. fistulas, §. frumenta, ff. de contrab. emp. fol. 66. nu. 29.
L. qui fundum, §. qui agrū, ff. de contrab. emp. fol. 138. nu. 15.
L. fin. ff. de contrab. emp. fol. 29. nu. 31.
L. si vna, versi. plane, ff. de peri. & com. rei. ven. fol. 140. nu. 21.
L. Sabinus, ff. de in di. addic. fol. 92. n. 31.
L. veteres, ff. de acti. emp. fol. 55. nu. 3.
L. Iulianus, §. si Titius, ff. de acti. emp. fol. 138. nu. 10.
L. si duorū, ff. de acti. emp. fol. 138. nu. 12.
L. si seruum, §. si modus, ff. de acti. emp. fol. 139. nu. 14.
L. si merces, ff. loca. fol. 24. nu. 4.

INDEX.

- L. si merces, §. vis maior, fol. 65. nu. 21.
 L. item si precio, §. fin. & l. sequen. ff. loca. fol. 47. nu. 4.
 L. ex cōducto, §. si vis, ff. loca. fol. 65. n. 21.
 L. penul. ff. loca. fol. 96. nu. 6. & sequen.
 L. in quorum, ff. de pigno. fol. 79. nu. 14.
 L. si fundus, §. fin. ff. de pigno. fol. 28. nu. 25.
 L. insulam, ff. de prescrip. verb. fol. 25. nu. 12. & fol. 46. nu. 36.
 L. naturalis, §. 1. & §. at cum do, ff. de præscr. verb. fol. 40. & fol. 45.
 L. qui fundum, ff. de enictio, fol. 139. nu. 16.
 L. bouem, §. aliquando, ff. de ædil. edic. fol. 149. nu. 33.
 L. fructus, ff. de usur. fol. 118. nu. 53. & sequen.
 L. 3. §. 1. ff. de testi. fol. 157. col. 1.
 L. iure succursum, §. fin. & l. si res, §. 1. ff. de iur. dot. fol. 49. nu. 10. cum multis sequen. & fol. 44. col. 3. & fol. 76. nu. 36. & fol. 131. nu. 2. & sequen. & fol. 142. nu. 2.
 L. de fructibus, ff. de donat. int. vir. & vxor. fol. 117. nu. 49. vsq; ad nu. 51.

Ex Infortiato.

- L. si sine, §. interposito, ff. de adminis. tuto. fol. 131. col. 3.
 L. nouissimè, ff. q. falso tuto. fol. 98. nu. 18.
 L. si quis infundi vocabulo, ff. de leg. 1. fol. 25. nu. 12.
 L. quidam testamento, ff. de leg. 1. fol. 139. nu. 15.
 L. si quod ex Pamphila, ff. de leg. 2. fol. 156. nu. 39.
 L. si cui fundus, ff. de leg. 2. fol. 94. in fine.
 L. ex imperfecto, ff. de leg. 3. fol. 10. nu. 15.

- L. 1. §. si. ff. de auro, & argen. leg. fol. 19. nu. 10.
 L. cum certum, ff. de auro, & arg. leg. fol. 21. nu. 21.
 L. Quintus, §. fin. ff. de auro, & argen. leg. fol. 7. nu. 30.
 L. precia rerum, ff. ad l. falcid. fol. 151. cum sequen.
 L. Lutus, §. fin. ff. ad Trebel. fol. 73. nu. 17.

Ex Digesto nouo.

- L. nec filio, ff. de nata. restit. fol. 11. nu. 17.
 L. statuliberi, §. fin. ff. de statulib. fol. 78. nu. 10.
 L. 1. ff. de acqui. rer. domin. fol. 3. nu. 14. 18. & 19.
 L. bonæ fidei, ff. de acqui. rer. domin. fol. 118. nu. 53. & sequen.
 L. à Dno Pio, §. si pignora, ff. de re iud. fol. 48. nu. 5. & fol. 71. nu. 11. & fol. 74. nu. 20.
 L. miles, §. decem, ff. de re iud. fol. 142. nu. 3. & 5.
 L. 2. §. si quis à principe, ff. ne quid in loc. pub. fol. 9. nu. 8.
 L. si quis cum aliter, ff. de verb. oblig. fol. 48. nu. 8.
 L. si stipuler, §. fin. ff. de verb. oblig. fol. 63. nu. 13.
 L. si ita, ff. de fideius. fol. 20. nu. 18.
 L. græcè, §. si Suchum, ff. de fideius. fol. 21. nu. 20.
 L. quamuis, ff. de solutio, fol. 29. nu. 28.
 L. 3. ff. rem rat. hab. fol. 129. nu. 17.
 L. 1. ff. de fur. fol. 5. nu. 21.
 L. 1. §. 1. ff. ad sen. consul. Turpil. fol. 157. col. 1.
 L. medicus, ff. de var. & extraor. cogn. fol. 93. nu. 32. & sequen.

INDEX

L. imaginaria, ff. de reg. iur. fo. 59. nu. 28.
L. omnis definitio, ff. de reg. iur. fol. 22. in
 fin. 4. col.

Ex Codice.

L. fin. C. de sacros. eccles. fol. 155. nu. 33.
L. 4. C. si contra ius, vel uti. pub. fol. 15.
 nu. 28.
L. leges sacratissimæ, C. de legi. fol. 60.
 nu. 31.
L. non interest, C. quod met. cau. fol. 130.
 nu. 22.
L. si superstitite, C. de dolo, fol. 74. nu. 22.
L. quoties, C. de rei vend. fol. 121. col. 3. ad
 medium.
L. maioribus, C. commu. vtri. indi. fol. 77.
 nu. 1.
L. 3. C. ex quib. cau. maio. fol. 52. nu. 29.
L. 1. & 2. C. si aduers. cred. fol. 135. cum
 sequen.
L. fin. C. de non nume. pecu. fol. 125.
 nu. 3.
L. fin. C. de reb. alie. non alie. fol. 79. nu.
 14.
L. si ea pactio, C. de usur. fol. 51. nu. 21.
L. quisquis, C. de rescin. vend. fol. 60. nu.
 30.
L. precij, C. de rescin. vend. fol. 26. col.
 3. & fol. 39. nu. 1.
L. ea conditione, C. de rescin. vend. fo. 35.
 nu. 18. cum sequen.
L. cum te, C. de pac. inter emp. & vend.
 fol. 34. nu. 14.
L. 2. C. de pact. inter emp. fol. 99. ex
 nu. 20.
L. 1. C. de rer. permu. fol. 25. nu. 15.
L. licet, C. loca. fol. 65. nu. 21.

L. si olei, C. loca. fol. 44. nu. 32.
L. excepto, C. loca. fol. 40. nu. 6. cum se-
 quen.
L. prædiorum, C. de prædi. mino. fol.
 132. nu. 29.
L. 2. C. si quis igno. rem mino. fol. 112. ex
 nu. 30.
L. 1. C. si mai. fac. fol. 107. nu. 5. cum se-
 quen. & fol. 144. nu. 14.
L. 2. C. de alluuo. & palu. fol. 74. nu.
 22.

Ex tribus libris Codicis.

L. 1. C. de præd. decur. fol. 89. nu. 18.
L. fin. C. præd. decur. fol. 22. nu. 25. cum
 sequen.
L. Archiatri, C. de profes. & medi.
 fol. 95. col. 3.
L. 1. & 2. C. de fide instru. fol. 90. nu. 19.
L. 1. & sequen. C. de veter. numis, potes.
 fol. 20. nu. 17.
L. domini, C. de agri. & censi. fol. 40.
 nu. 8.

Ex Institutionibus.

§. ius autem civile, Insti. de iure natu. vers.
 quod verò, fol. 4. nu. 7.
 §. in fraudem, Insti. quib. ex cau. manu.
 non lic. fol. 60. nu. 32. & sequen.
 §. singulorum, Insti. de rer. diu. fol. 8. nu.
 15. & nu. 18.
 §. si quis à non domino, Insti. de rer. diu.
 fol. 119. nu. 19.
 §. adeo, Insti. de loca. fol. 44. nu. 29.
 §. 1. Insti. de obli. quæ ex delic. fol. 15. nu.
 21.

INDEX.

§. 2. Insti. de offi. iud. fol. 120. col. 2.

§. 1. Insti. de offi. iud. fol. 142. nu. 5. & præceden.

Ordinationes Regiæ, quas diligens lector ex relatione libri comperiet.

Ex Decreto.

c. ius naturale, 1. distinc. fol. 4. nu. 16.

Ex Decretalibus.

c. 1. de in integ. resti. fol. 130. nu. 21.

c. ad nostram, de reb. eccles. non alie. fol. 109. cum sequen.

c. cum dilecti, de emp. & vend. fol. 144. à nu. 15. cum multis sequentibus.

c. propter sterilitatem, de loca. fol. 65. nu. 21. cum sequen.

c. ad quæstiones, de rer. permu. fol. 34. nu. 13. & fol. 64. col. 2.

c. per tuas, de dona. fol. 139. nu. 18.

Ex Sexto.

c. 2. de præben. fol. 15. nu. 29.

Ex Clementinis.

Cle. 1. vt lite penden. d. fol. 15. à nu. 29.

Ord. fol. 17. col. 2.

Ord. fol. 77. nu. 3.

Ord. fol. 149. nu. 32. in fin.

Ord. fol. 29. nu. 30. in fin.

Ord. lib. 4. tit. 30. sæpe adducitur & explicatur in hac l.

Ord. fol. 128. à nu. 11.

Ord. fol. 65. nu. 21. & sequen.

Ord. fol. 33. nu. 10.

Ord. das sisas, & da fazenda, fol. 93. col. 1.

Fol. 104. col. 2.

Fol. 103. col. 1. & 2.

Ordinationes Castellæ.

L. 6. lib. 3. Ordin. fol. 128. nu. 11.

Leges Partitarum.

Fol. 85. nu. 39. & fol. 127. nu. 9. in fine

& fol. 127. col. 3. & fol. 65. nu. 21.

IN discursu libri citantur leges adiecto numero, quando titulus longus est, ut lectoribus labor minuatur.

HIC numerus .ii. significat undecimum, ut ita intelligas allegationem l. ii. §. 46. col. 2. ubi citatur l. ii. quæ incipit, si seicommissa, ff. de leg. 3.

I. C. ponitur pro Iuriconsulto.

HOC signum ponitur gratia admonendi lectores, ut in alijs libris ponitur signum, manus, vel stellæ, & in alijs ponuntur multa verba magis occupantia marginē. Quia propter iniquè & in civiliter hæc admonitio reprehendetur.

Errata omnino vitare rarò vel nunquam contingit: aliqua autem hic notauimus, quæ fortasse minùs expertos remorari possent.

Fol. 11. col. 4. nu. 19. linea. 11. post verbum appos. dele &, ac legas, **Tex. autem.**

Fol. 27. col. 4. linea. 3. pro tradito, lege, traditio.

Fol. 28. col. 2. linea. 5. pro homiles, lege, homines.

Fol. 40. col. 2. ad finem, nu. 7. linea. 25. pro esset, lege cesset.

Fol. 64. col. 2. ad finem, nu. 15. linea. 15. pro c. etsi quæstiones, lege, ad quæstiones. **Et col. 3. linea. 11. eodem modo.**

Fol. 86. col. 2. linea. 8. pro indigam, lege, indignam.

Fol. 92. col. 3. lin. 7. pro ccordiam, lege, concordiam.

R V B R I C Æ

C. DE RESCINDEN. VEND.

PARS PRIMA

CAP. I.

S V M M A R I A.

Emptionē cō-
tractū apel-
lari iuris gen-
tium, idq; dif-
ficultate non
carere atten-
tis iuris regu-
lis.

Vsum pecu-
niæ nō fuisse

in prima hominum etate, seu initio conditi
orbis.

- 3 Agitur de resolutione predicta difficultatis, im-
probaturq; traditio Bart. et multorum, et nu. 4.
- 5 Adducitur ad id, & examinatur glo. in l.
eas. ff. de capit. dimi.
- 6 In eadem difficultate improbat modus, quo
eam proponunt scribentes.
- 7 Alio modo resoluitur ea difficultas, & declaratur
quid dicatur iuris gentium.
- 8 Expenduntur verba .I. C. in l. 1. ff. de contra.
emptio.
- 9 Agitur iterum de glo. supra citata in l. eas.
- 10 Improbat modum traditio circa ea
quæ dici debeant iuris gentium.
- 11 Agitur plenè de doctrina Bart. in l. Si id
quod. ff. de condic. inde.
- 12 Tractatur an sit vera distinctio scribentiū,
& eorum traditio de iure gentiū primæuo,
& secundario. & nu. 13.
- 14 Agitur de intellectu. l. 1. ff. de acqui. rerum.
domi. contra Corra.

- 15 Agitur de intellectu. §. Singulorum
inst. de re. diui. contra plures, &
nu. 16.
- 17 Expenduntur verba .I. C. in l. bona fi-
des. ff. depo. & adducitur aliud in ma-
teria. nu. 18.
- 19 Explicatur l. 1. versi. ius naturale. ff.
de ius. & in.
- 20 Adducuntur aliqua circa primam etate
tem hominum antequam esset politica
societas.
- 21 Explicatur notabiliter. l. 1. in fi. ff. de fur.
- 22 Improbat interpretatio Alcia.
- 23 Comprobatur resolutio Bart. circa ius tes-
tamenti, & successionis ex causa testati.
- 24 Iterum explicatur verba. d. l. 1. ff. de contra.
empti.
- 25 Reprobatur traditio multorum circa in-
ventionem pecunie, & explicantur ali-
qua scitu digna. & nu. 26.
- 27 Ostenditur verustissimum esse vsum hu-
ius contractus, & defenditur Plinius à
reprehensione Connani. & nu. 28.
- 29 Iterum expenduntur notabiliter verba.
d. l. 1. ff. de contra. emptio.
- 30 Inferendo agitur de intellectu. l. Quintus.
§. vlt. ff. de au. & argen. lega. contra
glo. et aliquos.
- 31 Declaratur effectus, quem doctores tra-
dunt ex ea inspectione, an emptio sit iuris
gentium, vel ciuiliis: Sequenti tamen cap.
damnantur multa circa hoc à doct. tra-
dita.

A

Rubr. C. de rescinden. vend.

PARS PRIMA CAP. I.

X nonnullis lucubrationibus quas ad iuris tractatus scriptas habemus, selegimus has ad Rub. & l. 2. C. de rescind. vend. Licet enim in alijs plura videri possent subtilitate excellere, haec ex utilitate vsuq; forensi fortasse magis placebunt. Ad commodiorem vero lectionem diuisimus laborem hunc nostrum, vt Rub. duas partes, lex tres, & earum quaelibet separata capita habeat: vsu enim constat longa scripta absq; congrua diuisione lectoribus molestiam afferre, eosq; non semel a lectione deterrere. Quia vero in materia huius l. saepe in idunt articuli, quorum definitio plenior exigit tractationem quam vt obiter discuti valeant, vt dicendis via muniatur, & quod melius percipiuntur quae pertinent ad spetia. e tractatum laesionis ultra dimidium iusti praetij, praemittenda fuerunt aliqua de emptioe tam contrahenda, quam rescindenda. Artium enim, sicut arborum, altitudo sine radicibus esse non potest, iuxta Ciceronis sententiam.

1 Emptionem & venditionem iuris gentium appellat. I. C. Paulus in l. 1. in fi. ff. de contrah. emptio. & I. C. Hermogenianus in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur. quod tamen a I. C. quasi sine vlllo dubio dictum, difficultatem habere videtur: cum

certissimum sit in iure vnum ex substantialibus emptionis esse pretium in nummo signato seu pecunia numerata: nec aliter subsistere emptionem & venditionem, vt in d. l. 1. & 2. & in l. pacta 72. ff. de contrah. empti. cum alijs de quibus infra. Ex historijs autem & bonis auctoribus ac rationis vi receptum est pecuniae signatiq; nummi inuentum & vsu, logo interuallo post antiquum illud propriumq; ius gentium fuisse.

2 Sic enim ex quamplurimis qui citari possent ad id, scilicet pecuniam, seu nummum signatum primis hominibus primaq; aetate nullatenus fuisse, tradit Plinius lib. 33 cap. 1. & cap. 3. Budaeus in d. l. 1. ff. de contrah. emp. Francis. Connā. lib. 7. cap. 5. Hispan. Couarru. nō semel in libello numismatū ad fratrem. Math. Afflict. in. 3. feud. titu. quae sint regal. §. monete Eutyop. lib. 2. Tiraquel. de retract. ligna. §. 1. glo. 20. num. 9. Stepha. Forcat. dialog. 48. quibus addo Polidor. lib. 2. de inuent. rer. cap. 20.

Quod aperte significat Ouidius lib. 1. Metamor. describens priorem aetatem, deinde in deteriori subdens.

Effodiunt opes irrita meta malorum
Lucret. etiam lib. 5.

Posteris res inuenta ē aurūq; reptū.
Quod facile & validis et pulchris dempsit honorem.

Deniq; hoc ipsum non obscure significat I. C. in d. l. 1. ff. de contrah. empt. o. ibi, olim enim non ita erat nummus.

Apparet igitur difficultas nō leuis
secun-

secundum Ias. in l. ex hoc iure. nu. 20. ff. de iust. & iur. qua etiam anxie torquetur Anto. Burg. in rub. de emp. & vend. col. 4. Non enim videtur quod emptio iurispergentium appellari possit, cum nummus signatus (sine quo venditio esse nequit) prima hominum aetate incognitus fuerit: Ius autem gentium cum ipso genere humano proditum testatur. I. C. Paul. in d. l. i. ff. de acquir. rer. domi.

3 Hanc difficultatem sentit Bar. in d. l. ex hoc iure, nu. 8. qui eam nec explicitè proponit, nec aptè resoluit: Melius tractasse videtur idem Bar. in d. l. i. ff. de contrah. emp. ubi tamen non satisfacit: nec Paul. Castr. in d. l. ex hoc iure, nu. 29. licet in effectu à Bar. non recedat. Respondere autem videntur ut venditio dicatur iurispergentium, quia licet nummus signatus à principio non esset in auro argento vel aere, aliquis tamen erat usus pecuniae, pro ut in corio aliaue viliori materia. Ita etiam Alber. Ang. post Cin. in d. l. ex hoc iure: quos ibi sequitur Ias. nu. 22. & nouissimè Ioan. Oroscius hispan. Pinciani praetorij senator digniss. et Anto. Burg. ubi sup.

4 Sed hi patres falli videntur, quia pecuniae usus nec in metallo nec in alia materia cognitus erat in ea prima aetate: aliter enim vilitas materiae non impediret, quam verè pecunia diceretur, ut probatur ex d. l. i. ff. de contrah. emp. & ita colligitur manifestè ex authoribus sup. citatis, verè asserentibus nullum pecuniae usum principio hominibus fuisse, absque distinctione materiae: imò & ex historijs Chronicisq; verius videtur, recentiore dici debere usum pecuniae in corio vel alia vi-

li materia, deficiente consumptaq; bellicis cladibus pecunia aurea & argentea, licet aerea prior in usu fuisse videatur ex Plinio d. lib. 33. cap. 3.

5 Aliter eam difficultatem resolvere videtur glo. in l. eas, ff. de capit. dimi. quasi emptio quo ad aequitatem naturalem, dicatur iurispergentium, quo ad formulam sit iuris civilis. Sed reprobatur ea glo. secundum Ias. in d. l. ex hoc iure, nu. 21. & Bal. in rub. C. de contrah. emp. nu. 1. Anto. Burg. in d. rub. nu. 12. Ego vellè ut ipsi prius explicarent sensum glo. quae videtur sentire de formula & naturalibus eius conuentionis: non de formula nummi, ut DD. acceperunt. Sed quocumque sensu accipiatur d. glo. merito reprobatur, quia ad hanc appellationem iurispergentium origo vel ratio rei attenditur, non aequitas, in d. l. ex hoc iure: Item I. C. ibi & in d. l. i. in fin. planè & absolute appellat emptionem iurispergentium, ut sic rejiciatur illa traditio glo. Bal. in d. rubr. C. de contrah. empt. nu. 1. non relatus à Ias. ubi sup. eandem difficultatem proponens, obscure respondet, adducens quo. Idam simile, sed nullatenus difficultatem resoluit.

6 Antequam explicem resolutionem quae verior mihi videtur, aduerto Bart. Bal. Paul. Alber. Ias. & alios non videri aptè proposuisse eam difficultatem: non enim arguunt ex antiquitate iurispergentium, post quod longo interuallo inuenta fuit pecunia, quo arguendi modo difficultas aptè proponi & urgere videtur: sed arguunt à nouioribus constitutionibus, quibus soli principi vel eius auctoritate datur pecuniam cudere, publi-

caq; nota signare: ad quem arguendi modum nihil difficultatis resultare videretur: Possitq; facillimè quilibet respondere, sanctiones noui iuris post principatus & monarchias non tollere quin olim liberum fuerit ex commercio & cōsensu hominum, quod hodie non permittitur sine auctoritate principum, argu. l. i. ff. de consti. princ. nec talis argumentatio oberrat quò minus emptio iuriscgentium dici deberet.

7 Quapropter ad veriore resolutionem prænotatum videtur aliqua dici iuriscgentium quæ post hominum politicã societatem, & sic post Ciuitates constitutas, & post ius Ciuile, inuenta sunt. Nec enim appellatio iuriscgentium necessario exigit vt ab initio cum primis hominibus ea fuerint, sed ad eam appellationem vt sufficit rem de qua agitur fuisse apud homines ab initio constituti orbis, ita satis est eam congruere hominum intellectui ac naturali rationi: atq; ideo post talis rei inuentionem, eius vsum ab omnibus gentibus recipi & vnanimiter approbari: vt sentit in terminis Connan. lib. i. cap. s. ad fin. ac proinde non solo tempore, sed etiã ratione & communi gentium approbatione dicatur aliquid iuriscgentium: quod mihi probare videtur Iustin. quẽ ita intelligo in §. ius aut ciuile, vers. quod vero. Instit. de iur. natur. gent. dum miscet ius ciuile & gentium, subditq; quod verò naturalis ratio inter omnes gentes constituit, id apud omnes populos peræque custoditur, vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes vtuntur. Vides

Iustin. ad appellationem iuriscgentium rationem naturalem omniumq; gentium approbationem, nõ tantum temporis reuue antiquitatem considerare. Probatur ex eodem Iustin. qui postquam hoc tradidit subdit in §. ius autem gentium, ex eo iure emptionem atq; omnes ferè contractus manasse: non tempus, sed rationem approbationemq; rei attendens. Inde etiã quod ratione naturali à gentibus receptum & inductum est, licet solis hominibus conueniat & propriè ius gentium dici debeat, naturale etiam ius appellatur, §. singulorum, Instit. de rer. diuis. vbi glo. & DD. non satis explicant: melius Bar. in d. l. ex hoc iure, nu. 9. in fin. ff. de iust. & iur. ibi, ius gentium quo gentes humanæ vtuntur.

8 Sic igitur cessat ea difficultas, apparetq; verè dixisse Iurisconsultos emptionem esse iuriscgentium, quia ab omnibus gentibus communi ratione & vtilitate probata fuit, licet à principio non ita solennis fuerit, non adhuc inuento nummo, nec existente vsum pecuniæ signatæ. Id autem bene videbatur sentire Bar. in d. l. i. ff. de contrab. emp. dum incepit respondere, licet in conclusione lapsus fuerit, vt sup. Idem colligi videtur ex Iureconsult. (quem ita intelligo) in d. l. i. dum venditionis originem describit ex rerum permutatione apud homines: quasi dicat, quòd sicut ante cognitionem vsumq; pecuniæ, omnibus gentibus communis erat rerum permutatio, ratione naturali ita suadente: eodem modo inuento nummo vsuq; pecuniæ, & inducto nomine emptionis referri debuerit is cōtractus ad anti-

antiquum ius gentium, homines enim approbantes permutationem non minus approbassent emptionem: ac proinde ex priorum conventionem manavit hæc posterior eadem maioriq; ratione, ut I. C. sentit, ibi, sed quia non semper. Hinc ad propositum comprobo verba Bal. in d. rub. C. de contrah. empt. nu. 1. ibi, prima principia inquirimus. Facit reg. l. qui. l. quod ff. de don. 1.

9 Ex quibus primò inferitur posse aliquam saluari glo. reprobata in l. l. eas, ff. de cap. dimin. aliter eam accipiendo quàm DD. acceperint, ut scilicet emptio dicatur iuris civilis quo ad formulam, i. quo ad ea que ex iuris sanctionibus postea circa emptionem inducta sunt: quorum aliqua substantialia, aliqua naturalia dicuntur, iuxta tex. & ibi not. ita in d. l. pact. 1. conuenta. ff. de contrah. emp. ratione autem & nomine dicatur iuris gentium.

10 Ex eis lem. 2. inferitur cauendum esse à DD. in varijs locis generaliter tradentibus non posse dici aliquid iuris gentium, nisi quòd ante ius civile inductum fuit: ita communiter intelligendo d. l. ex hoc iure, ubi ita colliges ex Bar. & alijs sup. relatis, ex Ang. Aret. in §. ius autē, col. 1. & in si. Institu. de iur. natur. ex Dec. & Cagno. in l. cū amplius §. is natura, ff. de rez. iur. cū verius & que post vrbes cōditas postq; ius civile singulariū populorum ab omnibus gentibus naturali ratione recepta sunt, iuris gentium dici debeant, ex mente Bar. in d. l. 1. ff. de contrah. empt. qui nullibi expēdi solet: clariùs autē Conn. in. tradit d. lib. 1. cap.

4. & sequen.

11 Inferitur 3. ad doctrinam celebrem Bar. in l. si id quod. ff. de condict. indeb. ubi distinguit ius gentiū, aliud primæiū, aliud secundarium appellans, quod non ineptè explicat, sequunturq; communiter scribentes secundum Ias. ibi, & Cagnol. 1. rub. ff. de orig. iur. nu. 3. Ang. Aret. & Deci. proximè citati: Lancelot. Galiaul. in repet. rub. ff. de verb. oblig. nu. 157. referuntq; eam distinctionem ad differentiam temporis, ut primæiū dicatur quòd ab initio creatis hominibus fuit ex ratione naturali: secundariū quo postea homines progressu temporis multis à primo statu mutatis, vsi sunt: pro vt seruitus, bellum, & similia. Id autem ex Bar. & communi opinione intelligitur respectu vsus gentium, non propter constitutiones, ut male tradit Ias. in d. l. si id quod, constitutiones enim magis significarent ius Civile, l. 7. ff. de iust. & iur.

12 Sed hanc receptiorem distinctionem improbat argute Francis. Aret. in l. 1. nu. 16. ff. de acqui. posses. contendens alienam esse à traditionibus Iurisconsultorum: verè enim apud eos nullibi exprimitur ea distinctio iuris gentium, sed vni tantum ius gentium memoratur: idq; sentit Archidia. relatus ab Aret. & ibidem Soci. nu. 35. & ita cum Archidia. & Aret. verius licè dū asserit Alcia. in l. pater famil. 182. in fin. ff. de verb. si rri. & ita vt nouū idem scribit Fortun. Garcia. in l. 1. §. ius naturale, nu. 34. ff. de iust. & iur. & ibi Ezguinar. Baro in fin. & Conn. in. d. lib. 1. quorum nullo ca-

A iij tato

tato idem tradit Joa. Corras. lib. 6. n. is-
cella. cap. ult. c. i hoc tribuebat Anto.
Vac. in l. 1. in fi. ff. de iust. & iur. Idemq;
sentunt nouiores ad Institu. de iur. natur.
& Institu. de rer. diuis. Nec satisfaci-
unt quæ respondet Ias. in d. l. si id quod
Cagnol. in d. rub. in mutatio enim & al-
teratio temporis progressu à gentibus
inducta, non multiplicat ipsum ius gen-
tium.

13 Potest tamen docendi gratia sustine-
ri ea distinctio Bar. ut alia multa, quod
prudenter & minus acerbe conceden-
dum putant Comman. ubi sup. magisq;
Zasius in l. 1. nu. 20. ff. de iust. & iur.
Verè enim & ante politicam hominum
societatem, & ante ius civile adeò ius
gentium ex earum usu variauit à priori
tempore, ut aliquam differentiam nomi-
nis admittat, nec idcò multiplex censi
debet, sicut nec nomen iuris civilis, licet
sæpe ex tempore mutetur, l. vnic. in prin.
C. de c. l. u. tollen. atq; idcò cum distin-
ctio Bar. tantum respiciat differentiam
temporis, non obstant iura quæ Aret.
& alij id dicebant: fatibitur enim qui
Bar. sequatur, Iureconsultos vnum ius
gentium non multiplex referre: id tamè
non aduersatur traditioni Bar. & com-
muni, & ita melius videtur responderi
quàm faciat Ias. in d. l. si id quod. Om-
nino autem displicet traditio Carol.
Ruin. in l. 1. nu. 11. ff. de acquir. poss. qui
vnum ius gentium esse inquit diuisum in
duas species: quod & Iureconsultorum
& Bar. traditioni repugnat.

14 Infertur .4. ad tex. l. 1. ff. de acq.
rer. domi. ubi I. C. Paul. refert acquisi-

tionem iuris gentium, quod inq; it, ra-
tione naturali inter omnes gentes
peræque obseruari. Deinde subdit,
& qui antiquum ius gentium cum
ipso genere humano proditum est.
quæ litera videtur comprobare distin-
ctionem Bar. quasi mentio antiqui iuris
gentium significet aliud esse minus anti-
quum. Ideoq; Corras. d. loco in fin.
miscel. contendit literam illam corruptam,
delendamq; esse dictionem, antiquum,
cum codicibus emendatioribus. Sed no-
uiores libri emendati ad exemplar Flo-
rentinũ, habent eadẽ dictionẽ, antiquũ,
vel, antiquius. Quapropter melius di-
cendum videtur, l. C. ibi non ad signifi-
cantiũ multiplicatẽ iuris gentium, nec
al assertendum aliu l. primæum, aliu l.
secundariũ: sed apposituè ad declaran-
dam antiquitatem ipsius, vnicq; iuris
gentium illu l. antiquum appellasse, quo
sensu adiectiuũ & epitheta sæpissimè
additur apud omnes authores: ut apud
Virgilium, Troius Æneas, non
quò l. aliud esset, sed quia ille Troianus
erat.

15 Infertur .5. a l. tex. in §. singulorum,
Institu. de rer. diuis. ubi Iusti. in. inquit,
quarundam rerum acquisitionem
esse iure naturali, quod iuris gen-
gium appellatur. Subditq; id decla-
ran. vetustius ius naturale, quod
cum ipso genere humano rerum
natura prodidit. Glo. & D D. ibi
non satis explicant. Egunar. Baro.
magis insistit: Fortun. in. d. l. 1. §. ius
naturale, nu. 32. intelligi tex. de iure na-
turali

turali proprie sumpto quod statim creatis hominibus fuit: à Bar. & cōmuniter D.D. primæuum appellatum: inquit tamen interpretes aliter intelligere pro iuregentium secundario (ut vocant) quasi nulla fuerit ab initio conditi orbis particularis acquisitione inter homines: & ita sentit receptius esse Ias. in d.l.1. nu. 43. ff. de acquir. poss. & ibi Hormanot. Detus nu. 9. citans d. §. & Galiaul. in rubr. ff. de verb. oblig. nu. 168. dicens receptum apud D.D. dominia non fuisse distincta primæuo iuregentium: subdens se nimis dubitare per tex. in d. §. singulorum, dum aperte refert acquisitionem dominij iure naturali vetustissimo. Nec satisfacit Galiaul. suæ obiectioni, quam etiam iuuare debuit ex d. l. 1. ff. de acq. rer. dom. Nec obstat alia responsio seu cauillatio docti viri Andreae ab Exea, lib. pactor. nu. 267. eam enim neruose reiectam videre potuit penes Fortun. ubi sup.

Vnde ultra Fortun. & sup. citatos aduerto, non paucos nec parui nominis interpretes intelligere d. §. singulorum, de illo vetustiori iuregentium, non de eo quod Bar. & alij secundarium appellant: & ita secure eum tex. citat Deci. in d. §. is natura debet, l. cum amplius, ff. de reg. iur. & Aret. in d. l. 1. nu. 15. & sequen. ff. de acq. poss. & quod magis est, idem Ias. in d. l. si id quod, in fin. & Oldendorp. de iur. natur. cap. 1. idq; probat Fortun. ubi sup. nu. 32. & nu.

38. idq; maxime comprobatur ex d. l. 1. ff. de acq. rer. dom. etiam si cum Corras. deleatur dictio, antiquum, sufficiunt enim illa verba naturali ratione, & illa, cum ipso genere humano proditum.

16 Allo notabilius D.D. ipsos non satis aduertisse ad d. §. & d. l. 1. cum alij indistincte intelligunt in omni acquisitione nullum fuisse dominium ex iuregentium primæuo.

Alij indistincte contradicunt, per d. §. in omnibus, fuisse dominium iure illo gentium priori: nam Imperator in d. §. & I. C. in d. l. 1. non loquuntur de acquisitione omnium rerum sed quarundam, ut verba aperitissime habent. Quapropter distinguendum est inter ea quæ terra mari cæloq; capiuntur, quæ cum nullius essent, naturali ratione occupanti acquirenda erant, ut dicit I. C. in d. l. 1. in fin. & l. 3. & ita Imperator in d. §. singulorum. Id autem etiam in principio orbis apud homines fuisse probant illa iura quæ à multis sup. citatis, non debuerunt indistincte ad dominium omnium rerum allegari: & ita tradit Paul. Castr. in lectione d. l. ex hoc iure, nu. 6. & in l. 1. §. ius naturale, nu. 7. ff. de iust. & iur. distinguens inter immobilia & mobilia manu capta: & hoc probat tex. Isidori, in cap. ius naturale, 1. distinc. ad fin. dum præsupponit de iure naturali, & sic omnium priori fuisse dominium rei depositæ restituendæ deponenti: licet Hormanot. De-

tus in d. l. i. nu. 9. non respondere sed reprehendere Isidorum videatur: & de his videas omnino Reuerendum doctiss. q; F. D. Soto lib. 4. de iusti & iur. q. 3. arti. 1. Et ita intelligi possunt verba S. Ambros. 1. offi. cap. 28. natura ius comune generavit: usurpatio ius fecit priuatum.

17 Infertur .6. ad tex. in l. bona fides ff. de posi. ibi, ad merum ius gentium: & ibi, si tantum ius naturale & gentium intueamur, ei qui dedit restituenda sunt.

Novè enim ex I. C. colligo etiam iure naturali vel gentium primæuo (quod à natura cum ipso genere humano proditum est) dominium vel ius rei depositæ, fuisse distinctè ipsius deponentis, nec ei ab alio impediri debuisse: & sic non tantum iure quod vocant secundario. Ex quo cessabit cavillatio Hormanot. ubi sup. dum non respondet sed taxat Isidorum, immemor I. C. in d. l. bona fides, à quo idem colligitur: & illum tex. in sua specie, ultra Alcia. & Curt. ibi, extollit Bal. in rub. C. de posi. nu. 3. et. 8.

18 Infertur .7. ex d. iuribus & DD. ius naturale, & gentium aliquando idem significare, quod ostendit Oldendor. in d. tracta. de iur. natur. tam apud Iureconsultos quam apud Ciceronem: Sed specialiter colligitur ex d. §. singulorum, & d. l. 1. ff. de acq. rer. dom. ius gentium (quod Bar. appellat primæuum) tam vetustum esse quam ius naturale, cum per I. C. & Imperatorem ab initio

cum ipso genere humano proditum dicatur, quod est contra plures DD. in varijs locis indistincte tra. lentes, ius naturale antiquius esse iure gentium.

19 Infertur .8. vera differentia (si qua est) inter ius naturale & gentium, secundum diuisionem I. C. in d. l. 1. ff. de iust. & iur. quod naturale ius multa habeat non solis hominibus sed etiam brutis communia: & ideò verior litera hodie in d. l. 1. vers. ius naturale, non habet dictionem, solum, legiturq; nam istud ius non humani generis proprium est, sed omnium animalium quæ in cælo & in mari nascuntur: auium quoque commune est. Et ita melius constat sensus quam si legatur, non solum humani generis proprium. ut plures libri habebant: imò ex tali lectione (si cum iudicio attendas) videretur resultare aliqua repugnantia, quod nuper sensit & plenius explicat nobilis doctusq; Lusitanus Ludouicus Aluarus Nogerius, in rub. ff. de leg. 1. nu. 124. ubi videas eum eleganter tractatè de verbis & sensu I. C. in d. §.

Infertur .9. rectè aduertisse Anto. Vaccam in l. 1. ad fin. ff. de iust. & iur. dum scribit regulariter ius naturale simpliciter intelligi commune hominibus alijsq; animalibus: ius autem naturale proprium humani generis dici ius gentium: Et commodior nota vel discretio ad ea nomina erit, ut alterum comune, alterum proprium dicatur: quod
ultra

ultra eum sua letur ex tex. ibi: ex Ci-
cero. i. officior. ibi, cōne animatiū.
quod etiam sentit Archidia. relatus
à Fortun. in d. §. ius naturale, nu. 27.
colligitur ex Bar. in l. si id quod. ff. de
condic. in leb. ex Aret. in l. i. nu. 15.
ff. de acq. poss. & de illa diuisione vide
etiam D. Soto lib. 1. de iusti. & iur.
q. 5. arti. 4. & lib. 3. q. 1. arti. 3.

20 Infertur .10. ex sup. dictis in. 3.
illatione, ad ea quæ plures authores
tradunt, de inculto primo genere hu-
mano, de quo multa eleganter vide per
Francis. Connan. lib. 1. cap. 3. & se-
quen. Nec omittas pulcherrima verba
Ciceronis lib. 1. de inuētioe, post princ.
Nam fuit quoddā tempus cum
in agris homines passim bestia-
rum more vagabantur, & sibi
victu ferino vitam propagabāt:
nec ratione animi quicquā
sed pleraq; viribus corporis ad-
ministrabant: nondum diuinæ
religionis, non humani officij
ratio colebatur: nemo legitimas
viderat nuptias, non certos quis-
quā inspexerat liberos.

Ex quibus verbis (si ea bene expen-
das) videtur Cicero in eo exemplo
religionis aliquantulum deuiare à I. C.
in l. 2. ff. de iust. & iur. ut non statim
ab initio cum ipso humano genere pro-
dita fuerit religio erga Deum. Vi-
detur item Cicero aliquantulum com-
probare differentiam temporis circa
ius gentium pro Bar. & receptiori
opinione: quæ etiam iuuatur ex Ver-
gilio .8. Æneid.

Gensq; virum truncis & duro ro-
(bore nata,
Queis neq; mos nec cultus erat,
(nec iungere tauros,
Aut componere opes norāt, aut
(parcere parto:
Sed rami atq; asper victu vena-
(tus alebat.

Primus ab æthereo venit Satur-
(nus olimpo,
Is genus indocile ac dispersum
(mōtib; altis
Composuit, legesq; dedit:
Aureaq; (vt perhibent) illo sub
(rege fuere
Secula, sic placida populos in pa-
(ce regebat:
Deterior donec paulatim ac de-
(color ætas,
Et belli rabies, & amor successit
(habendi.

Consentiunt quæ scripsit Iuuenal Sa-
tyra sexta.

Quæ tamen omnia ad traditi-
ones Iurisconsultorum & interpre-
tum aliorumq; authorum scribimus:
salua semper autoritate & veritate
sacræ pagine Geneseos cap. 1. & se-
quen. iuxta sensum ab Ecclesia Catho-
lica probatum: constat enim ex veri-
tate Sacræ scripturæ, orbis creatio-
nem, hominumq; principium, & pro-
gressū humani generis euenisse multo
aliter quā in I. C. et Poetæ putauerint.

21 Infertur .11. ad verba tex. in
l. 1. ff. de furt. dum desinit furtū subdit,
quod lege naturaliprohibitū est.

& ita

Et ita Iustinia. in princ. Institu. eod.
 De qua definitione et de vera lecti-
 one eius l. agit Alcia. lib. 1. dispunc.
 cap. 10. et Hispan. Anto. Gome.
 in tract. de malefic. cap. 5. miror au-
 tem Alcia. ibi non adluxisse Au-
 lum Gellium lib. 11. cap. ult. qui ultra
 aliqua scribit notanda ad d. l. 1. sub-
 dit ad fin. vnum circa definitionem fur-
 ti, quod nimis inuat sententiam eius-
 dem Alcia. ad d. l. Sed in propo-
 sito ex sup. dictis patet errasse glo.
 in d. l. 1. dum exponit, lege naturali:
 id est, diuina. id enim prorsus alie-
 num est a mente I. C. Pauli ibi, qui
 precepta diuinae legis et sacram scri-
 pturam non cognouit. Ex ea tamen
 l. corruit quod tentauit Alcia. in l.
 probrum 42. ff. de verb. signi. ut fur-
 tum non natura sed civili lege probrum
 prohibitumque dicatur: Nec tanto vi-
 ro digna fuit ea opinio ex leui funda-
 mento quod apud aliquos populos fur-
 tum impune committi poterat: ut etiam
 refert doctiss. Alfonso. Castro. lib.
 2. de leg. p. en. cap. 14. meminisse enim
 debuerat I. C. et Iustiniani in dictis
 locis, ubi furtum aperte dicunt pro-
 hibitum lege naturali. Quae verba
 non tantum ius civile sed naturale et
 gentium exprimunt, secundum sup.
 dicta: meritoque in hoc Alcia. repre-
 hendit Nobiliss. et doctiss. Anto.
 Augustin. lib. 4. emend. cap. 4. quae se-
 quitur Anto. Vac. in l. ex hoc iure, ff.
 de iust. et iur. ubi Bar. nu. 4. quem
 non referunt, ita sentit: ut etiam anti-
 quitus ante scriptum ius diuinum pro-

hibitum esset furtum, iuxta d. l. 1. Et ita
 Balduin. in d. princ. Institu. de oblig.
 quae ex delict.

Quibus addo verba I. C. et
 Imperatoris, lege naturali, posse
 etiam intelligi pro aequitate et ratione
 naturali communem, ne quis alteri faciat
 quod sibi fieri nolit, quod ex commu-
 nicatione et doctrina Christiano-
 rum saepe dicere solitum, bonum Im-
 peratorem Alex. seuerum referunt
 quam plures authores, et illud, ne quis
 cum aliena iactura locupletetur, ut in-
 quit I. C. Pomponius in l. nam hoc
 natura, 14. ff. de condic. indeb. ubi glo.
 allegat plures concordan. Ratio enim
 naturalis lex quaedam tacita cense-
 tur, l. cum ratio, ff. de bon. damna. Ci-
 cero lib. 2. de legib.

22

Infertur. 12. necessario corru-
 ere interpretationem Alcia. ad d. l.
 probrum ff. de verb. signi. esseque om-
 nino ibi intelligendum ut furtum natu-
 ra prohibitum et turpe dicatur. quod
 inuatur ex d. l. bona fides, ff. de posi.
 cuius meminisse debuit Alcia. et qui
 eum reprehendunt. Aduerto tamen
 in adulterio (quod I. C. ibi natura
 prohibitum sentit) contrarium colli-
 gi ex Cicerone in d. lib. 1. de inuentione. ibi,
 nemo legitimus viderat nuptias,
 nec certos quisquam inspexerat li-
 beros. Forsanque (si ad fragilitatem
 humanam respicias) minus natura
 prohibitum censeretur adulterium
 quam furtum, quicquid Alcia. com-
 miniscatur.

Infertur

23 Infertur .13. ex prædictis, maximè ex resolutione difficultatis (à qua illationes hæc manarunt) verum esse quod Bar. docet in l. interdum, nu. 7. ff. de condi. in se. testamentum eiusq; factionem dici de iure gentium, licet solemnia inducta fuerint iure civili: quæ traditio recepta est, ut per Alex. & Ias. ibi, per Ias. in d. l. ex hoc iure, nu. 47. & Vigliù eleganter in §. sed prædicta, Institu. de testam. Marc. Anton. in princ. eiusdè titu. col. 6. Corn. & Ias. in l. si testamentum, C. de testam. ea enim facultas testandi iusq; succedendi antiquissimam originem, consensumq; omnium gentium habet: confirmationem tamen à lege suscepisse videtur, ut significat Vlpian. in l. lege obuenire. 120. ff. de verb. signi. ibi, quia lege duodecim tabularum testamentariæ hereditates confirmantur. quæ verba ego nouè expendi in commentarijs l. 2. C. de bon. mat. ad glo. in l. illa institutio, 22. ff. de hæred. instit. de qua agunt Ias. & Deci. in rub. C. qui testa. face. poss.

24 Infertur .14. proprius ad præsentem materiam ex ijs quæ diximus de origine pecuniæ & venditionis, verus sensus ad d. l. 1. ff. de contrab. emp. in illis verbis, olim enim non ita erat nūmus. Non enim significat I. C. ab initio apud genus humanum fuisse aliquem usum nūmi, non qualis nunc est, ut Ias. male accipiebat in d. l. ex hoc iure, nu. 22. repugnat enim ratio, & fides historiarum & authorum, de quibus sup. Et ideo sanius verba illa I. C. accipienda sunt simpliciter non comparatiuè, ut explicat Stephan.

in d. dialog. 48. ut etiam caueas ab Anto. Burg. in rub. de emp. & vend. col. 4. nu. 13.

25 Infertur .15. contra Bar. Bal. Salic. in d. l. 1. nūmum vel pecuniam signatam, non ea ratione quam ipsi tradunt, appellari debere iuris gentium: ipsi enim arguunt à tempore & usu monetæ, quæ fungunt primis temporibus fuisse, licet in viliori materia, quod sup. reiecimur, quia nullus usus nummi vel pecuniæ cognitus fuerat priori illa ætate, ut ex authoribus & ratione constat: nec vilitas materiæ faceret, quo minus pecunia vel nūmus diceretur: moneta enim non ex materia sed ex forma censetur: ut significat I. C. in d. l. 1. ibi, forma publica: & consuluit Fulgos. quem refert Tiraq. de retr. ligna. §. 1. glo. 21. nu. 14. quapropter cauendum est ab eodem Tiraq. de retr. ligna. §. 30. glo. 2. nu. 21. Quo ad usum igitur pecuniæ verosimilius est, eius inuentionem fuisse post societatem politicam, & sic post conditas ciuitates, & postquam ius civile apud plures populos erat: sed ex ijs quæ deduximus sup. nu. 6. potest pecunia iuris gentium dici, quia ex ratione naturali eius usus ab omnibus gentibus receptus fuit postquam inuenta est forma nūmi: quod enim permutando faciebant primi homines, satis indicat quam sibi tunc primum placuisset pecuniæ usus: qua ratione potest nūmus iuris gentium appellari, non tempore vel inuentione, ut Bar. & alij minus bene putabant, & cum illis Anto. Burg. d. rub. de emp. & vend. col. 4. nu. 13.

26 Nec congruit nūmo appellatio iuris civilis, quod (sibi bene auertat) nō ad rerū inuen-

inventiones quæ casu vel ingenio contingere, sed ad constitutiones circa res & negocia refertur, unde rerum inventio cum iuris constitutione nihil cōmune habet. Nec aliquis obijciat stipulationem aliaue quæ iuri civili tribuuntur in d. l. ex hoc iure, id enim a iuris etiam constitutiones, non ad facti questionem vel rei inventionem pertinet: quis enim asserere audebit, ante ius civile nunquam inter homines contigiſſe, ut interrogando & respondendo convenirent? sic in similibus quibus ius civile auctoritatem dedit.

27 Infertur .16. vetustissimum dici posse hunc contractum, quia licet à principio conditi orbis, apud homines non esset pecunia signata, multiq; anni trāsierint antequam caderetur: ab hinc tamen multo pluribus inventus est usus nūmi, ex Plinio d. l. 33. cap. 1. ex Polidoro d. lib. 2. cap. 20. Et quod refert Alber. in d. l. 1. nu. 1. ff. de contrah. emp. se legiſſe in scriptura authentica, quod Thares pater Abrahamæ fuerit primus qui pecuniam fabricavit, iussu regis Nui. Sed Plinius & Polidor. magis tradunt non esse cōpertum quis fuerit primus inuētor. Et apud antiquos patres legitur de emptione & pecunia, ut Genes. cap. 17. & Litiis cap. 23. & Iberem. cap. 32. ubi etiā exprimuntur cautiones emptionis, ut bene expenſit Balduin. in probem. 2. lib. Institu. ante titu. de rer. diuis. Quamuis dici possit apud Hebræos omne argentum & aurum pecuniam appellari, ut tradit Tiraq. lib. de retrac. ligna. §. 1. glo. 20. nu. 5.

28 Infertur .17. ex collatione temporum, & ex Plinio lib. 7. cap. 56. ante bellum

Troianum fuisse usum pecuniæ signatæ, & veram emptionem: Ex quo puto lapsum insignem Cōnan. lib. 7. cap. 5. char. 482. qui immerito damnat Pliniū, quasi d. lib. 33. cap. 1. senserit ex Homero relato à I. C. in d. l. 1. tempore belli Troiani non fuisse adhuc pecuniæ usum, nec emptionem: non enim id collegit Plinius, nec sibi contradixit, tantum enim refert eandem armorum permutationem, cuius meminit I. C. in d. l. 1. & Iustinia. in. §. item precium, institu. eod.

29 Infertur .18. vera, & (ni fallor) notabilis explicatio ad I. C. in d. l. 1. ff. de contr. emp. cum enim præmittat nūmum necessarium esse ut detur emptio: subdit, sed an sine nūmis venditio dici hodie quoq; possit? quasi dicat olim venditionem appellari etiam sine nūmis: quo sensu accipi possūt aliquot loca sacræ pagine quæ de emptione loquuntur. Et cōfirmatur ex antiquitate relata à I. C. in l. statuliberi, ff. de statulib. q̄ quo inferius. Deinde in ea q. an hodie sine nūmis venditio dici possit, refert. I. C. diuersas auctororum opiniones, aliqui enim Iureconsulti admittebant emptionem sine nūmis etiam hodie dici posse: & in id adducebant carmina Homeri. Ex eo autem ego nouè colligo illos sensisse, tempore belli Troiani iam fuisse usum pecuniæ, & veram emptionem, & nihilominus Homerum significasse, sine nummis eo casu emptionem fuisse: aliter vero inanis fuisset argumentatio tantorū virorum & stupidè citassent locum Homeri ad quæstionem illam, an hodie: quod non videntur aduertisse antiquiores nec recentiores interpretes.

Infertur

30 *Infertur .19. ex sup. dictis de usu & inuentioe pecunie, ad intellectum tex. in l. Quintus. 29. §. vlti. ff. de auro. & arg. leg. vbi Vlpian. agēs de legato argēti signati, inquit, id intelligi legatum, quod eius aliqua forma est expressum: veluti quæ Philippi sunt: item numismata & similia. Glo. ibi secūdum aliquos intelligit figurā Philippi Imperatoris: Alij autē notabant ex eod. tex. Philippū Imperatorē fuisse primū qui iussit monetam cudi & fabricari: refert Mathe. Afflic. in .3. feudor. tit. quæ sint regalia, verb. monete, nu. 38. qui eis nō accedit, nemoq; accedere debet, cum Philippus fuerit. 28. Imperator, ante quē, in d. & ante q̄ Cæsar monarchiā occupaerit, percussus fuerit nūmus, vt constat ex Plinio, d. lib. 33. cap. 3. ex Polidoro d. lib. 2. cap. 20. ex alijs sup. citatis: Potuitq; I. C. in d. §. loquade figura Philippi forsan Macedonis: Nec etiam aperit, an forma illa esset nūmi vel alterius operis. Tandemq; contra glo. & Alber. ibi, contra Afflic. vbi sup. aduerto verba Vlpiani nullatenus referri posse ad Philippum Imperatorem, quia Vlpianus fuit sub Alex. 21. Imperatore, multis annis ante prædictum Philippum, vt cōstat ex catalogo Imperatorum, per Baptistā Egnatium & alios: & colligi potest ex discursu l. 2. ff. de orig. iur.*

31 *Infertur .20. ex d. l. 1. & d. l. ex hoc iure (cū dicunt hunc contractum esse iurisgētium) ad effectum quem iuris interpretes inde colligunt: dicunt enim esse vtilem eam inspectionem, quia princeps facilius tollere potest quæ sunt iuris civilis quàm ea quæ sunt iuris naturalis*

vel gentium: ita in proposito Anto. Burg. in d. rub. ext. de emp. & vend. nu. 15. citans Bal. & Cor. in l. si testamentum C. de testam. Ang. in l. Lucius. ff. de euctio. vbi eam distinctionem approbāt: & ita alias distinguit Paul. Castr. in l. 3. nu. 4. ff. de testam. Paul. in l. cum hæredes. ff. de acq. poss. & in proposito not. Ias. in d. l. ex hoc iure, nu. 49. & ita distinguit Alex. consil. 216. nu. 19. in .2. tom. & Ias. in d. l. si testamentum, nu. 4. Curt. Jun. cons. 1. nu. 20. Lancelo. Gallau. in l. Gallus. §. et quid sit tantum. nu. 93. & 97. Felin. in c. quæ in ecclesiarum, nu. 48. & ibi Dec. nu. 25. Dec. cōs. 498. nu. 24. vsq; ad nu. 28. & plures citat Andr. ab Exea, de pact. nu. 147. & ita Deci. cons. 252. in fi. & cons. 269. col. 4. versi. & etiam. Tiraq. de constitu. 3. par. 7. limit. nu. 47. Bellon. cons. 2. nu. 8. & ita in distincte Math. Afflic. decis. 128. nu. 11. & 13. & decis. 391. nu. 4. quas resolutiones & distinctiones inter ea quæ sunt iuris civilis & naturalis vel gentiū, ponit glo. (cuius non meminerunt plures ex sup. citatis) in l. fin. C. si cont. ius vel vtil. pub.

SUMMARI A.

Capit. 2.

1 *Robatur cōtra ferè omnes scribētes, ius vel dominium quæsitum iure civili, non magis à principe tolli posse, quàm quæsitum iure gētium, & num. 2.*

3 *Infertur specialiter ad ius, quæsitum ex contractu emptionis, deinde ad dominium quæsitum ex vsu capione, & nu. 4.*

- 5 Probatur contra scribentes eandem causam requiri ad auferendum dominium quæsitum iure civili, reiecta differentia quæ communiter à Doct. traditur
- 6 Agitur de vigore iustæ causæ in dispensatiõe principis, & an eius assertioni credendum sit. & nu. 7.
- 8 Agitur de intellectu rex. in l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loc. pub.
- 9 Inferuntur multa scitu digna aduersus quàm plures veriusq; iuris Doct. ad negotia magni momēti, vsq; ad nu. 11.
- 12 Explicatur glo. celebris in l. relegati. ff. de pœn. & quatenus presumatur iusta causa in principe, contra plures Doct.
- 13 Tractatur specialiter ne princeps validare possit scripturam carentem legitima solemnitate quando ex nullitate quæsitum est ius tertio.
- 14 Agitur de satisfactiõe valoris rei, quã princeps aufert etiã in quæsitis iure civili, deinde assignantur rationes, ad aliqua iura. & nu. 15. et 16.
- 17 Explicatur l. 2. ff. de nata. resti. contra consil. Panor.
- 18 Agitur de potestate principis circa clausulas et qualitates maioratus & qualiter in ijs dispensatio vel mutatio impetrari debeat, & nu. 19.
- 20 Ostēditur omnino reijciēda esse multa quæ scribentes tradunt de clausulis quæ ad maiore vim rescriptorum adijci solent.
- 21 Probatur non posse principē tollere verã defensionē partis, etiã in civilibus, contra quã plures, & agitur de intellectu. l. 1. §. interdū. ff. à quib. apella. non liceat, & nu. 22, & explicatur aliud ius consequens. nu. 23.
- 24 Probatur dānandã omnino fore licentiã absolutæ potestatis, quam Doct. iniquè principi tribuunt, & explicantur multa scitu dignissima circa iustam principis potestatem, & nu. 25.
- 26 Ostēditur in his cū aufertur ius partis non tantum ius civile offendi, sed etiã naturale et gentium, ut necessario reijciatur absoluta illa potestas quæ principi impie tribuitur, & inde effectus aliquot nu. 27. & 28.
- 29 Agitur de potestate summi Pont. circa benefitialia, et dāntur multa à Doct. tradita, et nu. 30.

VM autē Panor. in d. rubr. de ep. & ved. & alij de quibus sup. eã differentiam inter

ius gentium & civile applicēt ad nostrã materiam, opere precium duxi oblatam occasionem amplius ornare, ut exterminentur multa à DD. tradita, quæ mihi semper iniqua & Reipub. longè pernitiōsa, ideoq; prorsus reijcienda visa sunt.

Demus enim aliquid acquisitum iure civili, pro ut ex stipulatione vel alia conuentione vel obligatione ex ijs quas scriben. dicunt esse iuris civilis, per d. l. ex hoc iure: certe nulla ratio est cur princeps auferre possit dominium vel ius quæsitum ex tali conuentione iuris civilis: quia in eo lederetur simul lex & ratio naturalis, & ius gentium, ut inferius cū Cicerone probabimus. Obstatq; regula illa l. id quod nostrum ff. de reg. iur. 2. obstat quod iura dicunt de stipulatiõe (quæ iuris civilis est) firmissimam & maioris vigoris q̄ alie cōuentiones, ut inquit Iustin. in princ. Institu. de verb. oblig. 3. contra cōem illam traditionē vrgēt iuris regula, ne dicatur fieri posse nisi quod iustè, l. filius qui. ff. de cond. instit. & in principe probat l. digna vox, C. de legib. 4. fortius conuincitur iniquitas illius receptæ traditionis ex multis respōsis principum & summorum pontificum, quibus

ipsi

ipsi fatentur se non posse aliqua facere quæ tamen in eisdem casibus principaliter erant contraria iuri positivo: ut in iudicialibus & similibus inductis à iure civili: l. causas, C. de tras. l. fin. C. senten. rescin. non: pos. l. 2. C. de incest. nup. l. auctoritate, C. unde vi: & in multis curiose observatis & copiose traditis à Restau- ro Castal. in tracta. de Impera. q. cxi. s. contra DD. urget quod videmus in iure, rescriptum principis tunc dici irritum & non seruandum, quando alicui damnum affert, l. rescripta, C. de prec. imp. offer. l. fin. C. si con. ius vel util. pub. Idem præcipue attenditur ad effectum & obseruationem rescripti, l. nec auus C. de eman. liber l. 2. §. merito, & §. si quis à principe, ff. ne quid in loc. pub. et ita melius sentit Fortun. in l. Gallus §. & quid si tantum nu. 295. l. 3. postea nu. 304. magis probet eandem differentiam & distinctionem inter ius gentium & civile.

2 Nec aliquis putet his respondendum ex subterfugijs & commenticijs seu cauillosis traditionibus multorum, qui aliquando respondent, in prædictis ius civile iuari à ratione naturali, ideoque non posse principem id auferre. Nihil enim ferè dabis in iure civili quod non sit vel præsumi debeat rationi consentaneum, ut in c. erit aut lex 4. distinc. l. 1. ff. de iust. et iur. l. 2. ff. de legib. Unde (si mature attendas) ex hac responsione & restrictione DD. prorsus destruitur eorum distinctio & conclusio sup. dicta, videnturque ipsi sibi ipsis non consistere. Quod debuisset magis aduerte re doctus & ingeniosus Fortun. in d. §. & quid si tantum, nu. 303. & sequen. ut ita perfectius præstaret quod bene incepit.

3 Hinc sequitur contra Ias. & Burg. ubi sup. & contra mentem omnium, quo ad effectum illum an princeps auferre possit ius vel dominium acquisitum ex emptione, non referre an ea dicatur de iure gentium vel de iure civili: semperque retinendum, ut non sit maior potestas principis in damnum partis vno casu quam altero: & consequenter, colligitur vera ratio ad tex. in l. 3. in fra hoc ti. ibi, nec ex rescripto nostro.

4 Inde insertur etiam omnino reiiciendum esse quod scripsit Bal. in l. fin. nu. 9. C. senten. rescin. non pos. Ange. in l. Lucius ff. de euictio. dicentes posse principem libere tollere dominium quæsitum iure civili: quod sequuntur plures sup. citati in fine cap. præceden. exemplificantes in sententia aut præscriptione. Sed contra eos stant iura & rationes de quibus sup. & ratio Imperatoris in l. si quando C. de inoffi. testa. ibi, nec credendum est Romanum principem qui iura tuetur. &c. Quod etiam conuincitur, quia dominium semel quæsitum, etiam aliquo medio iuris civilis, dicitur semper de iure gentium, secundum eosdem DD. sibi repugnantes: & ita Bar. in l. 1. ff. de acquir. rer. dom: Ias. in d. l. ex hoc iure, nu. 43. & ita intelligendam dicunt glo. in eadem l. 1. dum enumerat modos acquirendi domini iure civili: quam extollit Ias. in §. omnium nu. 72. Institu. de actio. & ita Aret. in l. 3. col. fin. ff. de testam. Et ex his comprobatur quod in hoc articulo contra alios subdit Anto. Burg. in d. Rub. de emp. et vend. nu. 18. et bene aduertit Ias. in d. l. fin. nu. 3. versi. primo, C. si contr. ius. Felin. in d. c. quæ in ecclesiarum, nu. 49.

et melius Zasi. in l. princeps nu. 12. ff. de legi.

4 Ex eisdem in specie resultat contra Ange. in d. l. Lucius ff. de euect. et contra alios de quib. sup. et Chas. consil. 66. nu. 60. Dec. in d. c. quæ in ecclesiarum nu. 26. versi. quintus casus: dominiū quæsitum legitima præscriptione non posse à principe auferri: vigent enim iura et rationes de quibus sup. et ita colligitur ex Burgen. et Ias. Felin. Zas. proxime citatis. Et ita hoc ut indubitabile præsupponit Bal. sibi contrarius in l. Imperium, in 1. lectu. col. 3. nu. 10. versi. circa octauum ff. de iurisd. omnium iud. cuius non meminerunt Felin. Ias. et Burg.

5 Vbi sup. eū verò sequitur Aymo. Craue. in tract. de antiqui. 1. par. nu. 17. et 4. par. nu. 19. idem cons. 7. nu. 10. et cons. 135. nu. 20. vbi plures citat. Comprobatur hæc opinio ex rationibus iustificantiis vsucapionem, ut plene scripsi in authen. nisi tricennale, nu. 39. C. de bon. mater. vbi plures et plura adduxi pro Ioa. Andr. in c. possessor, de reg. iur. cuius doctrinam dicit receptam Cagnol. in l. iure naturæ, ff. de reg. iur.

6 Infertur ex eisdem, non minus esse de iure necessariam iustam causam ut princeps auferat dominiū vel ius quæsitum iure civili, quàm ad auferendum quæsitū iure gentium, contra plures sup. citatos in fine cap. præced. quicquid scripserit glo. d. l. fin. C. si cont. ius: et plures per Felin. in d. c. quæ in ecclesiarum, nu. 48. et ibi Dec. nu. 29. cum præced. Afflic. decis. 128. nu. 11. et 13. Chassa. consil. 66. nu. 59. Nec est iuridica collectio, Curt.

7 iun. d. cons. 1. et multorum arguentium,

potest tollere et corrigere ius positium, ergo poterit auferre ius alicui acquisitū ex tali iure: Nouum enim ius inducendo, vetusque abrogando iuste faciet, iniustissime verò auferendo ius partis, ut constat ad sensum, et bene sentit Bar. in l. si. C. si contr. ius. Vnde in auferendo dominiū quæsitum ex vsucapione non minus requiritur iusta causa quàm in auferendis quæsitis ex iure gentium, contra plures de quibus sup. quod secure quasi receptum tradit Rebuf. (immemor plures contradicere) in 2. tom. ad leg. Gal. tracta. de restit. art. 2. glo. 4. in prin. pag. 131.

8 Ex iusta autem causa recedi potest à iuris regulis, quod ex innumeris probari potest, et copiose tradit Ias. in l. Barbarius, ex nu. 24. ff. de offi. præf. soletque citari tex. in l. si hominem, 30. ff. manda. quem extollit Felin. in c. 1. nu. 48. et sequen. de consti. vbi plene ornat doctrinam Innoc. permittentis ex causa iura transgredi: eandem l. commendat Ias. in l. nemo potest, col. 1. ff. de lega. 1. quibus addo bonum tex. in l. 4. §. ult. ff. de re. mil. tantusque est effectus iustæ causæ ut ex ea summi Pontifices ius diuinum declarando, Principes ius naturale limitare possint: ut tradit Panor. in d. c. quæ in ecclesiarum, et ibi Felin. nu. 19. et nu. 26. et Dec. nu. 13. et nu. 18. et sequen. et plures alij, quos citat (elegantè id tractans) Couarru. de sponsal. 2. par. cap. 6. §. 9. nu. 4.

9 Ad eam verò dispensationem vel limitationem adeo iusta causa requiritur, ut secundū quàm plures debeant talis causa constare, nec sufficiat principem eam asserere

asserere, ut not. Ia s. in l. si. nu. 3. C. si cōt. ius: Dec. consil. 558. & 576. & 602. Grat. cōs. 1. nu. 36. lib. 2. & Thom. decis. 103. nu. 229. Et hanc opin. receptiōrē dicere videtur Alcia. reg. 3. præsump. 8. nu. 5. quibus tamē ego indistinctē nō accederē, sed magis putarē attendendā maturē qualitātē negotij, ut in multis credatur principi asserenti exprimētīq; iustā causam: ex relatis ab eod. Deci. in d. c. quæ in ecclesiarū, nu. 28. & in terminis Alex. cōs. 2. ad si. nu. 20. lib. 1. et Math. Afflic. lib. 1. cōsti. rub. 47. nu. 13. in fin.

8 Ex quibus nouē & elegāter videtur intelligēdus tex. in l. 2. §. si quis à principe, in fin. ff. ne quid in loc. publ. præmittit enim I. C. Vlpianus, si quis à principe impetret facultatē ædificandi in loco publico, intelligi concessiōnē ne ædificet cum incommodo alicuius: subdit tex. nisi forte hoc impetrauerit: quæ verba significare videntur, non obstante incommodo aliorum posse illud impetrari: DD. nō explicant, glo. autē ibi vacillat, t. in demq; cōcludit tex. intelligendū de cōcessiōne cū modico præiudicio: Et ita glo. in l. seruitutes. 14. §. publico, ff. de seruitut. glo. in l. sed cū ab hærede. 12. in fin. ff. ad Trebel. quam notab. dicit Ias. in l. quoties, nu. 4. C. de præcib. Imper. offer. & videtur recepta resolutio, quam bene declarat Dec. in d. c. quæ in ecclesiarū, nu. 26. vers. quartus casus: de constit.

Ego autē puto eam interpretatiōnē glo. & DD. ad d. §. si quis à principe, verā non esse: tū quia manifeste diuinato ria est, cū verba tex. nihil exprimant de magno vel paruo incommodo: tū quia in respicientibus iustitiā, etiā parua atten-

duntur, ut in l. & in maioribus, C. de ap pel. Bar in l. si proprietarius, nu. 2. ff. de damn. infe. licet negandū non sit, tolerabilius esse & minus malū, quando cōcessiō modicū damnū alteri affert. Intelligo igitur Iurecons. in illis verbis solius impetrationis meminisse, an verō iusta vel iniqua sit, in ambiguo reliquisse: ut si ex iusta causa & cū satisfactiōne læsionis princeps id cōcedat, iusta dicatur cōcessiō, secundum sup. deducta: causa autē vel satisfactiōne deficiente, dicatur iniqua: ut satis in simili probat I. C. in l. pe mul. ff. de natal. resti. et in l. 2. eod. titu. ibi, non facile solent nisi consentiente patrono. Sic enim i. lē Vlpia. aliquādo memorat id quod non iustitia, sed gratia obtinetur: ut in l. denūciasse. 17. §. si. ff. ad l. Iul. de adulte. ibi, & obtinere vel gratia vel iustitia possit.

9 Infero etiā ex sup. dictis contra doctiss. Alex. cons. 2. nu. 19. col. fin. vers. nec ad hoc, lib. 1. & in l. 2. §. is. pro quo, nu. 4. & nu. 6. ff. quod quisq; iur. vbi deterius ceteris scripsit, posse principē etiā sine causa tollere omnē actionē, etiā ex contractu iuris gentiū: erroneē arguens ex eo qd actiones dicuntur iuris civilis, qd non solū rationi & æquitati aduersatur, & ijs quæ superius veriora probauimus, sed etiā receptissimis traditionibus scribentium qui in his terminis semper talē potestātē negāt: ut nō relato Alex. tradit etiā Cazialup. de pēsio. q. 19. nu. 25. in dominio autem etiam iure civili quæsito hoc dicit receptius Paris. cōs. ci. nu. 70. lib. 1. & in quæstis etiā ex cōstitutionibus principis, magis pbat Affli. lib. 1. cōsti. rub. 79. nu. 29. contradicens lib. 2. rub. 3.

B nu. 52.

nu. 52. ut etiā variant Dec. & Paris. in cons. supra & infra relatis, & Paul. Cast. si eum legas in l. si quis curialis, in fin. C. de epis. & cler. & in l. digna vox, nu. 6. C. de legi. & saepe variant Afflic. in feudis.

10 Infertur etiā ex eisdē, non videri tutū nec tenendū quod iudicant consiliū Neapolitan. posse principē sine iusta causa reuocare legitimationē quā alicui prestitit, vel quae eius cōmissione concessa fuit, ut tradit Afflic. decis. 128. nu. 12. & sequen. Cuius fundamentū est ex eo q̄ tale beneficiū non à iure gentiū, sed ab eodē principe obtentū fuit: At ex superius traditis satis constat id fundamentū verum non esse, cū indistinctē ius legitime quæsitū auferri iuste non possit. Et contra illā decisionē vrget decisio l. fin. ff. de pact. vrget regu. l. perfecta, C. de dona. quae sub mo. magisq̄ vrget tex. in l. 5. C. de reuoc. donat. vbi neq̄; auctoritate principis reuocatur donatio rite facta: quem tex. in simili not. Dec. in cons. 468. nu. 18 vrget etiā ratio, ne qui legitimatus fuit, sine demeritis, fraudetur beneficio obtento, contra doctrinā I. C. in l. in cōmodato. §. sicut, in fi. ff. cōmod. ibi, adiuuari quippe nos, non decipi beneficio oportet: facit tex. in c. 1. & ibi Bal. ante nu. 1. de natu. feud. ne princeps absq̄; culpa donatarij reuocare possit quod dedit: & Bar. in l. fin. per tex. ibi, C. de loca. praed. fisc. & Pau. Cas. in l. digna vox. nu. 6. C. de legi.

11 Infertur etiā secundū hāc quae iustitiā & honestatē respiciunt, superflua in multis manere doctrinā Panor. in c. per tuas, de arbit. quē extollit Feli. in c. ad audiētiā. 2. n. 4. vers. bene fateor, & rescrip.

& Anto. Burgē. in d. rub. de emp. & vend. nu. 18. in fi. & Cazialup. de pētio. q. 19. nu. 25. & Paris. cons. 6. nu. 50. lib. 2. dicētes nō posse principē sine causa derogare iuri posituo habenti fundamentū consonū iuri diuino vel rationi naturali: semper enim p̄ lege vel canone tale fundamentū praesumitur, ut in l. 2. ff. de legib. & in c. erit autē lex. 4. distinc. essetq̄; inexplicabilis quæstio in talibus derogationibus tractare, an lex quae derogatur fundamentū habeat diuini vel naturalis iuris, cuius rei cognitio multa requirit quæ raro apud iudices inueniūtur: & sic resultaret magna difficultas et ambiguitas in iudicijs, cōtra l. 6. ff. de excep. rei iudi.

12 Infertur etiā ex sup. dictis, sanius intelligendā fore glo. in l. relegati, in fi. ff. de p̄en. vbi tex. in restitutione vel mitigatione poenae videtur causam requirere: glo. autē intelligit pro causa sufficere voluntatē principis: vulgoq̄; & à doctis indistinctē & male citatur, quasi in omni actu principis ita praesumendū sit: & ita tradit ampla additio Bar. ibi, Alex. cons. 2. nu. 20. lib. 1. Feli. in c. nonnulli, col. 4. nu. 4. de rescrip. Hippol. notab. 6. & in l. q̄ vtroquoq̄; nu. 19. ff. de re iud. Ias. in l. si testamentū, col. 1. C. de testam. Couarru. de spons. 2. part. c. 6. §. 9. nu. 10. id maximē intelligentes vbi derogatur iuri posituo: ut etiā Ias. in l. quo minus, col. 2. nu. 6. & 7. ff. de flumin. Aymo. cons. 241. col. antepen. vers. ex quibus. At glo. illa loquitur tantū quādo princeps remittit poenā publicā vel fiscalē, nō autē in omni actu: minusq̄; vbi aliquis damno afficeretur (quod magis attendi debet) ut supra deduxi: & sentit Alcia. reg. 3. presump. 8. nu. 4. Nec debuit omitti à Felin. multi-

multipliciter illam glo. declarante, in d. c.
 quæ in ecclesiarū, ex nu. 60. quod probatur
 ex alia glo. in l. 2. in fi. C. de in ius voc. 14
 ubi eam not. Bar. & alij, ut per Ias. nu.
 10. Dec. & Alcia. q. princeps poenam
 publicā vel fiscalē remittere possit, non
 pecuniariā alicui delatā (etiā iure posi-
 titus, ut erat in casu illius l. quod magis no-
 tandū est) facit à fortiori l. fin. in fine,
 C. de fund. rei priua. & tradit Feli. in c.
 super eo, col. 2. nu. 5. de offic. deleg. & in
 quæsitis iure positivo idē probat tex. in
 l. fin. C. ut lite pend. quē ibi nimis cōmen-
 dat in sua decisioe, Paul. Castr. & Re-
 staur. Castald. in tract. de imper. q. cx1.
 casu 7. ubi postea casu. 61. male citat l. fin.
 ff. quan. appel. sit.

13 Infertur ex eisdem optima ratio ad
 opin. multorum, ne princeps regulariter
 validare possit scripturā carentē legiti-
 ma solennitate, quan. lo ex nullitate quæ-
 sitū est ius tertio, ne tali scriptura oblige-
 tur: Panor. Feli. Dec. in c. 1. de fid. in-
 strum. & ita aliquādo obtinui corā gra-
 uissimis referendarijs sereniss. Regis
 nostri: quod probatur ex notab. decisio.
 Afflic. 286. & tradit aliqua idē Af-
 flic. in c. 1. nu. 31. & 42. fol. 137. de prohib.
 feud. alien. Afflic. lib. 1. constitu. rub. 79.
 nu. 27. & sequen. & Gome. in regu. de
 non tol. iur. quæsi. q. 18. in quo DD. sibi
 ipsis repugnant, quia hoc casu cōstat eos
 agere de nullitate ex iure positivo nō ob-
 seruato: & tamen negant posse princi-
 pem dispensare cū præiudicio tertij. Con-
 ducunt quæ de vitando incōmodo tertij
 cumulat Feli. in c. causam quæ, nu. 10. &
 nu. 19. & nu. 26. de rescrip. Ias. in l. fin.
 ex nu. 19. ff. de constit. princ. Deci. cons.

535. nu. 8. melius ad propositum idem
 Dec. cons. 689.

Infertur contra plures ut satisfactio
 quæ requirunt ubi aufertur quæsitū ex iu-
 re gentiū, nō minus requiratur ubi aufer-
 tur quæsitū iure positivo: & sic utroq;
 casu necessaria sit æquivalēs satisfactio
 rei quæ alicui absq; eius culpa aufertur:
 & ita generaliter intelligatur doctrina
 notab. Innoc. in c. nisi cum pridē, col. 1. in
 fi. vers. nos dicimus, de renunc. cū traditis
 à Ias. in l. fin. nu. 2. C. si cont. ius Felin.
 in d. c. quæ in ecclesiarū, nu. 28. Et notā-
 dum est q. Innoc. & alij loquuntur etiā
 ubi res aufertur ex causa iustissima: &
 ita Alex. cons. 151. nu. 3. lib. 6. & colligi-
 tur ex Bar. in l. fin. ff. de pignor. acti.
 tradit Anto. Burgen. in c. 1. nu. 16. de
 emp. & vend. Bertran. cons. 304. nu. 4.
 lib. 3. & eadē doctrina colligitur ex glo.
 in l. Barbarius, verb. multo, ff. de offic.
 præto. & ibi Ias. copiose, nu. 36. &
 Math. Afflic. in c. 1. §. similiter, nu. 19.
 de capitān. qui cur. vend. qui omnes citāt
 tex. in l. venditor, §. si constat, ff. cōmu.
 prædior. ibi, nō aliter hoc faciat nisi
 prius solitum salarium domino
 præstet: quē tex. dicit meliorem de iure
 Bar. in probem. ff. nu. 5. et Ioan. Cerier
 de primogenitu. lib. 3. q. 7. nu. 5. & Dec.
 in l. id quod nostrū, ff. de reg. iur. de cuius
 tex. intellectu agit Aymon. de antiqui.
 4. par. nu. 9. limitat autem Dec. cons. 520
 nu. 10. Afflic. in prælud. constitut. q. 4.
 nu. 7. obligationem tamen satisfactionis
 multipliciter limitat idem Math. Af-
 flic. in c. 1. §. similiter, ex nu. 24. de capi.
 qui cur. vend. 3. feud. fol. 105. Qua in re ut
 dixi, idē dicendū est ubi aufertur quæsitū

B ij iure

iure positivo, contra plures sup. citatos, & contra Alex. cons. 101. nu. 8. lib. 1. quod tamen circa satisfactionē aliquando non seruari inquit glo. in l. si locus. 14. in fin. ff. quemad. serui. amit.

Ex quibus infertur ad intellectū tex. in l. itē si verberatū. 15. §. 1. ff. de rei vend. ubi I. C. Ulpianus loquēs de agro militibus assignato, subdit, modico (honoris gratia) possessori dato. Inde enim iniquissime colligebat Angel. Perus. absolutā potestatem principis ad auferendas res subditorū: quod improbat Fulgos. ibi, & nos latius infra nu. 26. Dum autē tex. inquit, modico dato possessori: intelligūt Alberi. & Bal. modicum ibi sufficere, neq; etiā id modicū ibi necessariū fuisse eo qd res auferebatur ex iusta causa in prēmii militiæ. Sed manifestē labuntur Alberi. & Bal. quia ex prædictis constat, verius & receptius esse, iustā causam operari tantū, vt res domino auferatur, nō vero excusare ab æquivalenti satisfactione. Secundū Bar. & Innoc. & alios proximē citatos, inter quos sunt ijdē Bal. & Alberi. & ita Bal. in l. 2. C. in quib. cau. ser. pro præm. liber.

Melius intelligebāt Cin. & Iac. relati à Bal. ibi, vt modicum ibi accipiat pro valore rei: quæ expositio colorē habet, quia possessori verosimiliter semper modicū videbitur, cum res sibi auferatur. Sic etiā verbū illud modicum aliquando accipitur non pro paruo, vel pro eo quod minus iusto est, sed pro congruo & tēperato, vt tradit Aulus Gellius lib. 12. cap. 13. & Spiegel. in l. xi. iur. Sed magis placet explicatio quā ad illa verba sensit Andr. Iser. relatus ab

Afflic. in c. 1. §. similiter, nu. 19. in fine de capit. 1. qui curi. vendi. vt scicilet I. C. ibi tantū referat facti contingentia: vere enim nihil ibi agitur de iusta satisfactione, nec intendit I. C. explicare, quid præstā dum sit possessori, re ablata: aliudq; diuersum ibi tractat, vt constat ex litera. Et Iureconsulti aliquando in similibus speciebus referūt, non tantū quod iuste fit à principibus, sed etiā qd iniuste: vt ex eod. Ulpia. probauimus sup. nu. 8. ad fi.

Nec omitto ad verba dicti §. ibi, honoris gratia. glo. Alberi. & omnes ea referre ad dominū vel possessorē, quasi eis honor fiat, cum non omnino gratis eis res auferatur. Quæ explicatio mihi nullatenus placet, quia satisfactio tunc iure debetur, vt supra pbauimus, ideoq; modico, vel etiam iusto prætio dato non potest dici honor vel liberalitas: iuxta regulā l. fidei commissaria. 11. §. si rem ff. de lega. 3. neq; aptē dicitur honor respectu eius cui iniusto res auferatur. Vnde magis intelligerē ea verba adiecta ad declaranda præcedentia. Dixerat enim I. C. agrū ablatū possessori & militibus assignatū: tūc subdit i. l. gratia honoris fieri, sentiēs de causa honoris qui militibus fit: vt colligitur ex qualitate rei: & ex verbis eiusdem Ulpia. in l. Lucius. 11. ff. de euct. ibi, veteranis in præmia assignatas, cum explicatione Alcia. lib. 1. parerg. cap. 38.

¹⁵ Infertur etiam bona ratio ad l. 3. C. de testam. & l. ex imperfecto. 23. ff. de leg. 3. ubi Imp. & I. C. asserunt, ex imperfecto testamento principē legata vel hereditatē capere non posse, nec debere: & sic contra DD. sup. citatos vides ibi princi-

principē non posse iuste frangere ius po-
situum etiā cum pro se habebat volūta-
tē defuncti, quæ ex minus solenni dispo-
sitione probatur, ut in l. si. ff. de reb. eor.
quod eleganter notat Plinius iun. lib. 2.
epistol. ad Ammianū. Certū autem est
solemnia testamentorū esse de iure civili,
ut receptum cum Bar. sup. diximus cap.
preceden. Possetq; ad ea iura noue assi-
gnari ratio ex hic deductis, quia in ea
specie ex nullitate testamenti quesitū est
ius legitimis hæredibus, quibus iniuria
fieret, si institutus vel legatarius tūc ad-
mitteretur, quod est contra plures in l.
Gallus. §. Quid si tantū: iniquē pro-
bantes opin. Pauli in l. cū hæredes. ff. de
acqui. posses. & in l. 3. nu. 4. ff. de testam.
arguentes ex differentia (superius à no-
bis damnata) inter ius gentium & ciui-
le: de quo & circa dominium latius scri-
bo ad l. quoties, C. de rei vendic.

16 Infertur ex eisdem è contrariò, in te-
stamento solenni vera ratio ad tex. in l.
si testamentū. 10. C. de test. im. vbi per se-
ctum testamentū ex rescripto principis
rescin. li non potest, cuius rationē scribē.
ibi cōmuniter deducunt ex eo, qd testandi
substantia sit de iure gentiū: & ita Co-
uarru. lib. 3. resolu. cap. 6. nu. 7. Dec. cō-
sil. 403. nu. 14. quæ ratio parū tutā est, &
à remotis petit.: verior autē & iuri ma-
gis consent. in ea est, ne auferatur ius ali-
cui legitime quesitū, ut sentit Soci. nep.
cōs. 65. nu. 3. & seq. lib. 2. ne etiā violetur
iusta defuncti voluntas contra l. 1. C. de
sacrosan. eccles. & contra P. V. iuxta
glo. notab. in l. Gallus. §. quid si is. verbo.
utilitate, tex. optimus (licet vulgaris) in
l. vel neg. re. ff. quemad. test. aper.

17 Infertur etiam ad intellectū tex. in l.
nec filio, ff. de natal. restitu. vbi I. C. in-
quit iniuriā fieri patrono vel eius filio, si
princeps eis non consentientibus natali-
bus restituat eorū libertū, quia auferret
eis ius patronatus, quod tamen à iure ci-
uili magis q̄ à naturali est, ut bene expē-
dit Fortun. in d. §. Quid si tantum, nu.
298. & ex illa l. tam aperte damnate eo
casu factū principis cū damno tertij, ne-
cessario ita explicari debet l. 2. eod. titu.
vbi I. C. inquit, in eadem specie non fa-
cile solere Imperatores quenq; natalibus
restituere nisi consentiente patrono: quæ
verba bene explicat Fortun. vbi sup. ma-
le autem eadem accepit Panor. (ab eo
non relatus) cons. 84. col. 2. in fin. vers. se-
cundo lib. 1. vbi d. l. 2. extollit ad iniquam
sententiā, ut princeps auferre possit ius
tertij: quasi I. C. senserit id iuste fieri
posse, cū magis significet contrariū: idq;
apertius respō. deat in d. l. penul. eod. titu.
& eodē errore circa d. l. 2. labuntur plu-
res & Feli. eos referens in c. cū olim nu.
16. de re iu. l. deniq; d. l. 2. Est omnino ex-
plicāda iuxta ea quæ sup. deduximus nu.
8. ad l. 2. §. si quis à principe, ff. ne quid
in loc. publ.

18 Infertur similiter ad frequētes quæsti-
ones circa vincula maioratus vel capellæ
(ut Hispani vocāt) et similia bona per-
petuò familiæ reiecta, adiectis certis
cōditionibus & modo succedēdi: verius
enim arbitror secūdum iustitiā non posse
principē derogare cō. lit. oibus et modis
ab instituēte adiectis p iura & ratioēs
q̄ quib; sup. reiecta inuestigatiōe DD.
an dispositio sit de iure gentium vel ciui-
li? Id autem maxime quando ex dero-
gatione

gatione ius tertio quæsitum auferretur. licet contrarium inique & cauillose responderit Curt. iur. cons. 1. nu. 20. & 22. & sequen. quem merito improbat D. Couarru. hanc doctrinam probans lib. 3. resolut. cap. 6. ubi respondendo declarat tex. in clement. quia contingit, ibi, Salua sedis apostolicæ autoritate de relig. domi. & tex. in l. legatum, ff. de administ. rer. ad ciui. pertin. & hæc opin. probatur magis ex l. legatum, 16. (quæ vulgo in contrarium male citatur) ff. de usufr. lega. ubi I. C. agit de conseruanda voluntate defuncti, saltim alio modo simili quando prescriptus à testatore locum habere nequit: de quo agit Bar. ibi, & Marc. Baue. in §. impossibilis, Instit. de hæred. instit. Platea in l. vnic. C. de expens. ludor. Et ultra Couarru. iã cauebis à Grat. cons. 9. nu. 171. lib. 1. ubi sequitur responsum illud Curt. Cauebis etiam à Paris. cons. 4. nu. 42. lib. 1. ubi in eadem re sequitur d. cons. Cur. Sed magis cauebis à Dec. cons. 269. nu. 7. col. 4. & sequen. ubi inique in his asserit posse principem admittere aliquos contra tenorẽ antique inuestituræ, excludẽdo eos qui ex illa vocabantur.

Hanc verò partem confirmabis auctoritate Dec. cons. 537. nu. 5. & in simili ex Bertran. quem refert & sequitur Tiraq. de retrac. lign. §. 32. nu. 42. et magis ex auctoritate Math. de Afflic. in terminis lib. 3. cõstit. rub. 24. nu. 6. & ita in his sentit Paris. (sibi contrarius) cõs. 22. nu. 49. lib. 1. dicens non posse principẽ nocere eis qui ex inuestitura admittuntur: & ita Bal. aperte quem illi non citat in l. vnic. col. pen. nu. 31. c. quãdo nõ pet. par.

Soci. nepos cons. 65. nu. 3. & sequen. lib. 2. Ex quibus expeditius resultat, inferiore à principe nihil in his facere posse ad mutandam legitimã voluntatẽ defuncti, vt in relictis ad pios vsus nulla mutatio fieri debet nisi auctoritate summi Põtificis, d. Clem. quia cõtingit, & ibi not. Card. nu. 4. decis. Capell. Tolo. q. 26. Felin. in c. cum accessissent, nu. 17. in fi. et nu. 19. de cõst. Præpos. in c. verum, nu. 6. de cond. appos. & in d. Clement. & DD. indistinctè loquuntur in voluntate defuncti quæ semel vel nunq̃s habuit executionem: nõ enim potest regulariter mutari, quicquid contra tentauerit Imol. in d. l. 1. col. 2. ff. de cond. insti. & deterius Feli. id magis asserens in c. super his, col. 2. ad fin. de accusa. et Hippol. sing. 194. & ita in bonis maioratus confirmabis quod tradit Anto. Gome. in l. 40. Tauri, nu. 82. & 86. Sed mea sententia nec princeps, nec summus Põtifex sine causa, instituẽtis voluntati derogare possunt, maxime cum præiudicio terciij, ex multis sup. deductis & proximè deducendis: et ex Bar. in l. fi. C. si contr. ius. Et in praxi obseruabis vt quando agitur de relictis pijs, petatur dispensatio à summo Põtifice: quando vero de maioratu vel relictis magis honoris & memoriæ q̃s pijs, petatur a principe: ex DD. in d. Clem. & in d. locis: & ita Bal. in c. 1. col. fin. nu. 11. de alien. feud.

Infertur etiam ex sup. deductis, quoad iustitiam & honestatem nihil facere, quod princeps auferendo ius vel dominium alicui, vtatur clausulis, non obstante: ex certa scientia: proprio motu: de plenitudine potestatis:

quod

quod enim sine illis clausulis iuste facere nequit, iisdem a. l. et is iniquum esse non desinet: id enim ratio ostendit, id etiam euincunt iuris regulæ: verba enim rei veritatem non mutant, ut notissimum est: facitque in proposito doctrina tex. & Bar. in l. Seius. 27. ff. de leg. falcid. igitur clausulæ illæ tantum inducent maiorem significationem voluntatis aliosque effectus circa solennia in rescriptis exprimenda, ut per Dec. cons. 341. magis terrebunt & impellent iudices ad executionem, non autem iustificabunt quod de se iniquum est, nec iustam potestatem principis augebunt, aduersus glo. & omnes ineptè contradicentes in l. fin. C. si cont. ius: contra Paul. & alios in l. si testamentum, C. de testam. contra Bal. in l. fin. nu. 4. C. senten. rescin. non pos. contra Alex. cons. 216. nu. 16. lib. 2. & in l. si quis iniquum, §. is pro quo, nu. 6. ff. quod quis iur. contra Curt. i. m. d. cons. 1. nu. 26. contra Ifern. & Afflic. nu. 12. & sequen. in c. 1. de prohib. feud. alien. per Federi. contra Feli. in c. nonnulli, nu. 8. de rescrip. contra Dec. cons. 269. col. 4. & seq. contra eundem cons. 390. nu. 13. & seq. contra Alcia. reg. 3. presump. 11. contra Panor. cōs. 84. col. 2. lib. 1. comprobaturque hæc traditio ex c. cum ad monasterium, in fin. de sta. mona. ibi, ut nec summus pontifex licentiam indulgere possit: quæ verba eleganter explicat Couarru. in c. 2. ad fin. de testam.

21 Infertur similiter ex prædictis verius dicendum contra plures, ut princeps non possit magis tollere defensionem parti in causis civilibus quam in criminalibus. Itē ut sicut DD. fatetur communiter, princi-

pem non posse procedere in iudiciaria parte in criminalibus, ita etiam in civilibus: utrobique enim viget firmissima illa ratio ne ius tertio competens auferatur, item ne cum fiat iniusticia: ut merito damnanda sit differentia quam in hoc inter causas criminales & pecuniarias male constituit Bal. in l. 2. §. si is pro quo, & ibi Ias. nu. 7. ff. quod quis iur. & Curt. nimis comenians in repe. l. admonendi, nu. 327. quod ex Bal. & Alber. refert & sequitur Math. Afflic. in c. 1. nu. 77. qui success. tenean. lib. 1. feud. Idem Afflic. in lib. 1. cōsti. rub. 51. §. item dura, nu. 3. & item Afflic. decis. 391. nu. 9. & Paris. cons. 2. nu. 157. lib. 2. & Felin. in varijs locis, ut eum & alios refert Hippol. in l. vnic. nu. 170. C. de rap. virg. & in pract. crimi. §. oportune, nu. 61. & Dec. in rub. de appella. nu. 10. versi. sexto: ex quorum numero satis aparet id receptum esse.

Sed ex sup. dictis nullo pacto sustineri potest, & manifestè repugnat alia recepta sententia, quæ habet non posse principem etiam in causa civili citationem tollere, ut in distinctè notat Panor. in c. cum olim, & ibi late Feli. nu. 12. de re iudi. ampliātes id, ut neque etiam de plenitudine potestatis: quæ ut verius & receptius tradit Anto. Capi. decis. 69. nu. 26. licet Feli. variauerit, ut ibi refert, & late Hippol. in rep. l. de vnoquoque, ex nu. 10. ff. de re iudi. licet aliqui variauerint, ut etiam ibi refert Alex. nu. 12. & ita Cur. Sen. cons. 49. nu. 92. & seq. licet ibi male vi. leatur repetere differentiam inter causas criminales et civiles. Sed melius in omnibus hoc probat Soci. cons. 120. nu. 3. & nu. 10. & seq. versi. sed præmissis, lib. 3. Qua in

re *DD.* ut diuersa tradere videntur, ubi causa coram alio est discutienda: vel quando coram eodem principe: licet *Hippol.* non aduertat, quod colliges ex relatis ab eo & à *Ias.* in l. necquicquid nu. 29. ff. de offi. procōs. *Maran.* de ord. iud. 7. par. nu. 10. pagina mihi. 354. & tamē ad id requirūt causam in principe: & ita *Anto. Nicel.* concord. 52. in. 7. fallen. quod intelligas in citatione ad noticiam iudicij & defensionem: secus autem de citatione ad audiendam sententiam, hæc enim authoritate principis facile tolli potest, licet utroq; iure ut necessaria tradatur: ita *Anto. Capic.* decis. 1. nu. 36. & ultra eum ex *Bal.* notat eleganter *Deci.* in c. ex parte, 2. col. 7. vers. & ista limitatio, de offi. deleg.

22 Neq; difficultatem faciunt iura quæ loquuntur de causa à principe cōmissa, cum clausula appellatione remota, maxime tex. in l. 1. §. interdū, ff. à quib. appel. non lic. ubi *Bar.* & *Imol.* latē, & latius *Phil. Franc.* in c. pastoralis, de appel. *Feli.* & *Rip.* in c. 1. de rescrip. quæ iura etiam in causis criminalibus necessario intelligi debēt ex prædictis, cōtra *Dec.* in d. rub. de appel. col. 6. nu. 10. vers. sexto. *Hippol.* in d. §. oportune, nu. 60. cum sequen. putantes causam criminalem non posse committi appellatione remota.

⊙ Contra quos est generalis litera d. §. interdum, iuncta vulgari regula l. de præcio, ff. de publicia. & magis ex tex. in l. 1. §. penul. ff. de aleæ lus. nec facile admitti debet differentia inter causas ciuiles & criminales, cum æquari soleant, ut ex *Bar.* & pluribus deduxi in commētar. l. 1. C. de bon. mater. carta. 124. col. 2. &

notat *Alex.* in l. 2. nu. 8. ff. de re iud. Et apud *Lusitanos* habetur ea æquiparatio *Ord. lib. 5. titu. 1. ad fin.* & in *extrauan. ord. iudi.* & deniq; ante & post d. §. interdum, loquuntur *I. C.* de causis criminalibus, ut l. non tantū ff. de appell. l. 1. ff. quan. apel. sit: l. 1. ff. nihil nou. appel. pen. Sic igitur intelligi debet tex. in d. §. interdum.

Dixi ea iura loquentia de appellatione remota non obstare, nec ex ijs probari, defensionē à principe tolli posse: *DD.* autem anxie laborantes tandem respondent, distinguendum esse inter defensionem naturalem & ciuilem, quasi appellatio sit defensio ciuilis, ideoq; à principe tollatur, ut resoluit *Imol.* in d. §. interdū, col. 14. *Felin.* & *Dec.* in d. rub. de appel. ijdem *Feli.* et *Dec.* nu. 3. in c. 1. de rescrip. *Maran.* de ord. iudic. 6. par. nu. 329. pag. mihi 631. de quo melius agit. *Couarru.* in quæst. prac. cap. 24. nu. 6. char. 114.

Quæ conciliatio & distinctio parū tuta est, cum ex sup. dictis constet etiam defensionem iuris ciuilis non posse iuste à principe tolli: unde verius dicēdum videtur, appellationem propriè nō esse defensionem: & ideo remota appellatiōe non tollitur defensio, quæ propriè est ut reus plenè audiatur & ei iustitia fiat, iuxta *Clem. pastoralis*, de re iudic. An autem sint plures instantiæ seu plura tribunalia, merè arbitrarium est, nec respicit iusticiam causæ: nemo enim scire pōt an rectius in prima instantia vel in secūda iudicetur, ut bene videtur aduertere *Rebus.* in. 1. tom. ad ll. Gall. pag. 308. nu. 35. atq; ita constat, remota appellatione non

non tolli defensionem naturalem neq; ci-
uilem: constat item non fuisse tam anxie
à D.D. laborandum circa eam obie-
ctionem.

23. Non tamen negauerim ex duobus
iniquis iniquius esse defensionem tollere
in criminalibus, putarem etiam (aliqua-
liter saluādo traditionem DD) leui ex
causa posse principē tollere aliquas ex-
ceptiones dilatorias parui momenti, non
respicientes merita causæ, pro vt excep-
tionem procuratoriam militis vel foemi-
næ, vel exceptionem feriarum: argu.
tex. in l. si fideiussor, 29. §. quædam. ff.
mand. per quem hoc not. Bal. in c. cum
venissent, in fin. de testib. & Ias. in l. pa-
ctum inter hæredem, nu. 17. ff. de pact.

Secus autem in exceptione perēpto-
ria quæ à principe tolli non potest, l. cau-
sas, C. de transac. idemq; in exceptione
pacti de non petendo ad tēpus, quia con-
tinet interesse notabile quæsitum ex con-
uentione, vt colligitur ex glo. in d. §. quæ-
dam, iunctis sup. dictis: idemq; verius
puto in exceptione ordinis, vt scilicet pri-
us alter excutiatur: continet enim iuris
beneficium magni momenti, quod nemini
auferri debet, iuxta sup. deducta, & re-
gul. l. 4. §. si quis condemnatus, ff. de re
iudic. quod alibi plenius trado contra
quā plures male intelligentes glo. l. si
mancipiū, §. 1. ff. de euictio. Sic verius
puto separandam esse recusationem ab
appellatione, difficilius enim tolletur re-
cusatio: & regulariter non poterit prin-
ceps committere causam remota recusa-
tione, ne per obliquum iusticia euertatur:
contra plures DD. æquantes appella-
tionem & recusationem, quos refert

Hippol. singul. 292. & Præpos. in c.
postremo, de appel. Melius tractat
Dec. in c. ad hæc, col. fin. de rescrip. &
in c. cum inter, nu. 11. de excep.

Concederem etiam DD. posse prin-
cipem facillime dispensare circa dilati-
ones, ex notat. à Dec. in d. c. cum sit Ro-
mana, nu. 4. de appel. Cauēdum autem
est ab eod. Dec. & multis alibi pericu-
lose tradentibus principem posse tollere
defensiones, vt Dec. not. in c. ex parte 2.
col. 3. in vlti. notab. nu. 4. de offic. deleg.
& DD. in l. 3. §. si is pro quo, ff. quod
quisq; iur. id male deducētes ex illis iurib.
ibi, quæ (si bene expendantur) contra-
rium probant.

24. Infertur tandem omnino reijciēdam
& exterminandam esse inhumanam illā
multorum traditionem, cum principi tri-
buunt plenissimam vel absolutam potesta-
tem, eam ab ordinaria distinguētes, vt ex
illa omnia possit: vtq; facta mentione ta-
lis potestatis nulla exceptio obijci vale-
at: quod inter alios acerbius scripsit
Ange. in l. item si verberatum, §. 1. ff. de
reivendic. Panor. conf. 84. lib. 1. Bal. in
l. 2. col. 6. nu. 39. C. de seruit. & aqu.
Alex. conf. 216, nu. 24. lib. 2. Dec. plu-
res referēs conf. 269. col. 4. vers. & etiā:
idem Dec. conf. 498. nu. 24. cum sequen.
Hippol. in repet. l. de vnoquoq; nu. 16.
Afflic. in c. 1. §. similiter, nu. 42. de cap.
qui cur. vend. in. 3. feu. Anto. Capi. de-
cis. 166. nu. 10. Gozadi. conf. 5. nu. 25. &
sequen. Ias. conf. 107. col. 2. lib. 4. Castal.
in tracta. de Imperat. quest. 98. & co-
piosius quest. 110.

In quo scribentes ipsi mirè variāt, ali-
qui prorsus improbant, vt infra: alij
intelli-

intelligentes eam absolutam potestatem dum modo princeps læsionem resarciat: & ita Dec. in c. quæ in ecclesiarum, nu. 25. de constit. Cagnol. in probæm. ff. nu. 42. & ita communẽ opin. procedere inquit Bellon. cons. 2. nu. 9. Alij distinguunt inter magnum & modicum damnum, vt tanq̃ receptius videtur tradere Alex. in l. 2. §. is pro quo, nu. 7. ff. quod quisq̃ iur. Alij vacillat, vt Ias. in l. Barbarius, nu. 35. ff. de offic. præto. quæ DD. varietas satis indicat non veram nec tutam esse hanc suam traditionem de absoluta potestate.

Anteq̃ verò tota ea traditio damnetur, aduerto contra Alex. iniustitiam non cessare etiam in modicis: vt in l. & in maioribus, C. de appella. Similiter aduerto contra Dec. Cagno. Bellon. non cessare eandem iniustitiam, si absq̃ iusta causa princeps auferat alicui iniusto rem, licet eius valorem soluat: iam enim ex violentia libertatem tollit, iniuriamq̃ infert, contra tex. in l. extat, ff. quod met. cau. non leue enim interesse volutatis censetur, argu. tex. in l. fin. ff. de vsu & habit. quem not. Bar. in l. si filius qui patri, nu. 4. ff. de vulg. glo. & Paul. in l. cum seruus ff. de condic. ob caus. optima glo. in l. quãuis melius, 9. ff. de vsufr. Alex. cons. 55. in fin. lib. 2. idq̃ probari satis videtur ex sacra pagina lib. 3. Reg. vbi nec data pecunia Regi licuit subditi vineam occupare nisi eo consentiente: & vis illata acerrimè à Deo punita fuit.

25 Generaliter autem absolutæ potestatis nomen iuri contrarium, & omnino à iureconsultis ablegandum, rectè & eleganter tradit Couarru. d. lib. 3. resolut.

cap. 6. col. 8. cum ad iuris tractationem nihil pertineat quod princeps vi & terrore potestatis facere potest: & ultra Couarru. idem inquit Molin. ad Dec. in d. c. quæ in ecclesiarũ, litera .t. & ante eos Fortu. in l. Gallus, §. & quid si tantum, nu. 290. vers. ego verò, & nu. 301. & sequen. & nu. 311. vbi eam potius appellat plenam peccandi potestatem: & ita in principe absolutam eam potestatem negat Alcia. in l. censere, cxi. ff. de verb. sign. idem etiam satis colligitur ex Bar. in l. fin. nu. 2. ad fin. C. si cont. uis: ibi, Deus non dedit eisiurisdictionem peccandi nec auferendi alienum: quod etiã colligitur ex eod. Bar. in probæm. ff. & ibi Alber. nu. 12. in fin. cum sequen. idem aperte tradit Afflic. lib. 1. constit. rub. 40. nu. 5. Imò ex potestate absoluta magis diceretur tyrannus, vt sentit Corras. in repet. l. frater à fratre, nu. 71. ff. de cõdic. indeb. qui debuit citare bonam glo. in clem. 1. de Baptis. vbi loquitur de principatu & tyrannide: quam not. Io. Imol. in rub. ff. de verb. oblig. col. 4. idem notabiliter probat Bal. in l. discernimus, nu. 3. C. de sacros. eccles. & alibi dicit Bal. in l. Emilius, col. fin. ff. de minor. magnus est Cæsar, sed maior ratio et veritas: et Afflic. lib. 1. cõsti. rub. 51. §. item dura. ad finem fol. 127.

Nec DD. sibi constant cum ex vsu talis potestatis tradunt principem grauius peccare: vt agnoscunt Bal. in d. l. 2. & plures iam citati, & ex Ifern. & Innocen. tardit Capic. decis. 166. nu. 12. eaq̃ potestas absoluta in bonis subditorũ non Christiani principis sed Turcarum tyranni esset, vt tradit D. Soto lib. 4. de iust.

inst. & iur. quest. 4. arti. 1. col. 4.

Eleganter etiam hoc probat Cicero lib. 3. offic. ibi, nulla nobis cum tyrannis societas, sed potius summa distractio est: Idem Cicero. 3. de legib. de simili potestate ait, mihi quidem pestifera videtur, quippe quæ in seditione nata sit. Similiter Aristo. 3. polit. c. 12. secundum versionem Perionij, nunc de absoluta regia potestate, in qua ex libidine sua Rex gerit administratque omnia. Scite autem & eleganter Regis & Tyranni discrimen describit idem Aristo. lib. 5. cap. 10. & inter alia subdit, Est Tyranno voluptas proposita, Regi honestas. huc spectat gravis Salustij sententia, in maxima fortuna minima debet esse licentia: Alia præterea Aristot. aurea sententia, d. lib. 5. polit. cap. 11. quo minor potestas eorum est qui imperant, eo diuturnius stabiliusque stat imperium: & inferius, vna ratio evertendi regni in eo posita est, si imperium ad tyrannidem accesserit: huc etiam pertinet Ennij carmen. Pellitur è medio sapientia, vi geritur res. quod refert Lactanc. de iustitia cap. 1. & omnino menti commendanda sunt quæ idem Lactanc. tradit, d. lib. cap. 6. & cap. 9. Et iustitiæ proprium est alienum non attingere: ut ex Carneade refert idem Lactanc. cap. 17. & Plato dialog. 1. de Repub. vel de iusto inquit, neque boni lædere est, sed eius contrarij, & statim, non igitur iusti opus est nocere amico vel alteri

cuiquam, sed contrarij eius iniusti & dialo. 9. constat nullam civitatem tyrannide pressa esse miseriolem, nullamque Rege gubernata beatiorum esse. Quibus verbis significat Plato, Regis nomen iusto tantum congruere: Sed & D. Augustin. de Civit. Dei, lib. 4. cap. 4. graviter inquit, remota iusticia quid sunt regna nisi magna latrocinia? & beat. Grego. in regis. Summum in regibus bonum est iusticiam colere, & sua unicuique servare, in subiectos non sæuire, non sinere quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire. & Divus Ambros. lib. 5. epist. ad Valer. Imper. hoc interest inter bonos & malos principes, quod boni libertatem amant, servitutem improbi.

²⁶ Ex proximè deductis & ex alijs de quibus in his illationibus, rectè expensis satis liquere videtur (quod in principio diximus) cum alicui dominium vel ius suum aufertur, non tantum ius civile vel humanum scriptum offendi, sed etiam naturale & gentium, imò & divinum: quibus repugnat iniuria vel iniusticia.

Hoc autem quo ad ius naturale & gentium probatur ex I. C. in l. nam hoc natura, 14. ubi glo. citat concordantes, ff. de con. li. in deb. cum ijs quæ dixi superius cap. præceden. ad l. t. ff. de furt. Idem ostendit reg. iuris in l. iure nature. 207. ff. de reg. iur. & ibi Dec. probatur etiam manifestè ex definitione iusticie, de qua Ulpian. in l. iustitia. 10. ff. de iusti. & iur. & Iustina. in princ. Institu. eod. quatenus eam appellat perpetuam & constantem

tem in id, ut ius suum unicuique tribuatur: quasi ea lex ab initio creati orbis & natura ipsa semper fuerit: idem probat I. C. in l. 3. ff. de iust. & iur. ibi, cum inter nos cognationem quandam natura constituerit, consequens est hominem homini infidari nephas esse. Quod probat Balduin. Institu. de iust. & iur. ad fin. & non semel Comman. lib. 1. cap. 1. & 2. sola enim duce natura norunt omnes iniustum esse alterum ledere. Id etiam probat Budæ, in d. l. iustitia: hoc indicat ratio ipsa naturalis. Hoc satis probat D. Augusti. de ciuita. Dei lib. 19. cap. 4. ibi, Quid iustitia, cuius munus est sua cuique tribuere, unde fit in ipso homine quidam ordo iustus naturæ. Hoc probat Plato & Aristo. in locis citatis nu. præceden. speciatim vero celebratissima illa Platonis sententia asserentis hominem non ut sibi ipsi tantum, sed & ut alijs proficit, naturam esse: ut refert D. Ambros. officior. lib. 1. cap. 28. idem probat D. Ambros. 1. officior. cap. 46. & lib. 3. cap. 4. ibi, naturam violat qui alteri nocet, & ibi, aduersus naturam est, aliena ambire: probat etiam Aristo. 3. politic. cap. 12. scribens Tyrannorum imperium & alia, quæ modum transseunt, naturalia non esse, sed magis repugnante natura fieri.

Eadem sententia magis probatur à Cicerone in multis locis: expressum vero lib. 3. officior. ibi, Neque vero hoc solum natura id est iure gentium: sed etiam legibus populorum: quibus in singulis ciuitatibus Respub. continentur: eodem modo constitutum est

ut non liceat sui commodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc volunt, incolumem esse ciuium coniunctionem: quam qui derimant, eos morte, exilio vinculis, dano coercent: Atque hoc multo magis exigit ipsa naturæ ratio: quæ est lex diuina & humana, cui parere qui velit (omnes autem parebunt, qui secundum naturam volunt viuere) nunquam committet, ut alienum appetat, & id quod alteri detraxerit sibi assumat.

Et proxime, Detrahere autem alteri sui commodi causa, magis est contra naturam. Id aperte ostendit Cicero ibidem subdens, Ex quo efficitur, hominem obedientem naturæ homini nocere non posse: Sed multo apertius & significantissime, idem Cicero paulo inferius dicens. Quod si ita est: vna continemur omnes lege naturæ: idque ipsū si ita est, certè violare alterum, lege naturæ prohibet.

Non potuit quod prætendimus manifestius dici: Idem Cicero lib. 3. de fimb. pulchre officia & virtutem proficisci ab inijs naturæ probat: & lib. 5. latius probans, quod retulimus ex I. C. in d. l. ut vim, esse naturam inter homines coniunctionem quandam, ut alter alterum ledere non debeat: idque non semel iustitiæ proprium esse inquit multis elegantissimisque verbis nempe suis, quæ ibi legi possunt: id tamen refero quod ibi subdit, Bonum appello quicquid secundum naturam est, quid contra malum.

Idem

Idem Cicero lib. 1. de legib. id sæpe significat, multis ostendens illam hominū coniunctionē quæ inter omnes firma esse deberet, si depravatio consuetudinum, si opinionum vanitas, animorum imbecillitatem non torqueret & flecteret: subdit ibidem Cicero. Ita fit ut nulla sit omnino iustitia, si neq; natura est. & inferius, Nos legem bonā à mala nulla alia nisi naturæ norma diuidere possumus. & inferius: Est enim virtus perfecta ratio, quod certe in natura est. & deinde: Quare cum bonū & malum natura iudicentur: & ea sint principia naturæ, certè honesta quoq; & turpia simili ratione iudicanda sunt. Nec grauior eiusdem Ciceronis verba lib. 2. de legib. referre: Erat enim ratio perfecta à rerum natura & ad recta faciendum impellens, & à delicto reuocans, quæ non tunc demum incipit lex esse scripta, sed tunc cum orta est. Ex quibus liquet quod pretendimus, & ex eisdem explicari potest quod inquit I. C. in l. seruus ea lege, ff. de seru. export. ibi, beneficio hominem affici hominis interest.

Ex eisdem verò manifestè sequitur quod secundum proponebam, auferre alicui ius suum repugnare iuri diuino rationiq; diuinæ legis, quod probatione nõ eget, maximè inter eos qui veram religionem colunt, cum ex præcepto teneamur diligere proximum ut nos ipsos, & eius rem nec factò nec animo auferre, Math. 22. & sententia seruatoris nostri. Omnia quecunq; vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, hæc è enim

lex & prophetæ: Math. 7. Luca. 6. tradit D. Augusti. lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 14. Abeant ergo qui iniquè auint principem auferendo rem alicui, scriptum & ciuile ius tantū offendere, non naturale nec diuinum, cum multo magis hæc violet: & consequenter retorquetur fundamentū quod nostros fefellit, qui cū agnoscunt, nõ licere principi violare ius naturale vel diuinum, perpetuò id retinere debebant: dum alicui absq; iusta causa res sua auferatur, quocunq; iure sibi legitime quæsitæ, quia semper in eo naturale ius & diuinum offenditur, ut manifestè constat ex prædictis.

27 Licet autem princeps superiorem in terris non habeat, necessaria fuit veritatis indagatio circa eius potestatem: Nec prædicta effectu carebunt, nisi principatus in tyrannidem vertatur. Primò enim pars quæ læditur ex rescripto rem suam ei auferente, audiri debet ab eodem principe melius informando. Similiter eodem principe iustitiam negante poterit pars læsa apud summum Pontificem conqueri. Sic etiam successor talis principis emendabit eius iniquitatem, & rescindet acta quæ emanarunt ex rescripto vel iussu auferente parti rem suam: ut hoc bene & breuiter probat Fortun. in l. Gallus, §. & quid si tantū, nu. 305. deficiente enim iustitia apud potestatem secularem, oppressis succurri debet ab ecclesia & summo Pontifice, c. licet, c. ex tenore, c. ex parte, de foro compe. insignis D. Nauarr. in c. nouit 3. nota. & 28. corol. & 6. nota. de iudic. et de successore reuocante iniquè factum ab antecessore, c. vno, qui succe. ten. & ibi Afflic. nu. 49. & nu. 98.

Aldo

Adde etiā facilius remediū, ut pars quæ leditur ex tali rescripto, obijciat iniustitiam rescripti, & læsionem iuris sui: ita enim impedit executionem iniqui iussus, iuxta c. si quando, de rescript. & l. si vendicari, C. de poen. quam. l. extollit Ias. in l. debitoribus, col. fin. in princ. ff. de re iud. Zas. in l. cunctos populos, 2. lectu. nu. 12. C. de summ. trinit. Dec. in c. cum teneamur, nu. 3. & sequen. de præben. Dec. in l. quidquid calore, in fin. & ibi Cagnol. ff. de regu. iur. Hippol. in l. 1. §. si quis ultro, nu. 46. ff. de quæstio.

Hoc autem generalius & utilius probatur ex responso Constan. in l. 4. C. si contra ius, cuius aurea verba habent, Et si nō cognitio sed executio mādetur, de veritate precum inquire oportet: ut si fraus interuenerit, de omni negotio cognoscatur. Vult igitur lex, ut quamuis in rescripto committatur executio, audiri debeat pars obijciēs vitium aliquod precum seu informationis: ut ita executio impediatur, & Iudex cui committebatur executio, cognoscet etiam de impedimentis & obiectionibus aduersus rescriptum: & ad hoc illam l. dicit singularē, & se alibi nescire in utroq; iure, Ias. ibi, ante nu. 1. cui adde bonum tex. (cuius nec glo. nec alij ibi meminerunt) in l. 2. in 2. parte C. de dilation. Nec cōtra rescripta negatur audientia in Lusitania à grauissimis referendarijs, qui ad principis latus iustitiæ præsumt: de quibus habetur lib. 1. ordin. titu. 3.

Vera autem & propria ratio d. l. & si non cognitio, ex mente Paul. Castr. ibi, deducenda est ex doctrina l. meminerint, C. unde vi: ne scilicet ex rescripto vel iussu

principis parte inaudita, sequatur iniuria: ideoq; diuersum est ubi post causam cognitam & discussam committeretur executio, secundum scriben. Et in specie Paul. Castr. in l. si prætor, nu. 8. ff. de iudic. Nō autem petenda est ratio ad d. l. ex regula l. 2. ff. de iurisd. omni. iud. nam & verba & forsā mens principis solam executionem respiciebant: ratio tamen & æquitas iuris id restringit: atq; ideo non videtur recte aduertisse Bar. in l. à diuo Pio, nu. 4. ff. de re iud. dum ad d. l. assignat rationem ex reg. d. l. 2. licet cum Bar. transeant ceteri, & Panor. in c. de cetero, de re iudic.

29 Infertur ex sup. dictis ad frequentissimam periculosamq; plurimorum traditionem, qua indistincte dici solet Papam habere liberam & absolutam potestatem ad libitum in beneficialibus, in quibus domini Canonistæ, & cum eis nostri, aperite tradunt, non requiri causam ad prouidendum nec ad reuocandum: & maximam summi Pontificis potestatem specialiter ampliorē faciunt in benefic. alibus: ut tradit Feli. in c. quæ in ecclesijs, nu. 40. & ibi Dec. nu. 26. qui citat innumeros ad eā absolutissimam potestatem dandi & auferendi beneficia & Episcopatus absq; causa vel satisfactione: & hoc ut receptissimum tradit Ripa lib. 2. respons. cap. 19. nu. 5. & Gome. in regu. de non toll. iur. quæst. q. 1. col. 3. vers. nam in beneficialibus: Ias. in l. Barbarius, nu. 43. ff. de offic. prætor. Barba. de præstā. Car. q. 1. nu. 14. Bal. in l. rescripta, nu. 7. ad fin. C. de præci. imper. offer. Gigas de pension. q. 10. nu. 4. & q. 37. col. 1. Soci. cons. 13. nu. 34. lib. 1. Selua de benefic. 2. par. q. 1. nu. 42. Citat omnes ad eam conclusionem. c. 2. de præb. in. 6.

in.6. & clem.1. in fi. vt lite peden. Plures etiam arguunt ad hoc ex eo q̄ beneficia sint ordinata iure positio, vt per Gig. d. q. 37. nu. 4. Alcia. reg. 3. præsump. 8. nu. 2. Cazialup. de pens. q. 19. nu. 30. & Ripa in d. c. Et inde inferūt illud de potestate priuandi à beneficijs & Episcopatu, cum glo. c. fin. 9. q. 3. quā vt receptam extollit Ias. in d. l. Barbarius nu. 43. Gigas de pensio. q. 10. nu. 7. et alij de quibus sup. & relati à Feli. in d. cap. quæ in ecclesiarum, nu. 42. Similiter inferunt q̄ in beneficialibus potest Papa procedere parte non citata nec audita, Panor. in c. inter quatuor, de maior. & obedi. Selua. de benefic. d. 2. part. q. 1. nu. 43. Paris. cons. 5. nu. 85. & nu. 111. lib. 4. Gig. d. q. 37. nu. 3. & hoc ex præcedenti sequeretur, iuxta regu. l. qui potest inuitis, 27. ff. de reg. iur.

30 Sed hæc quæ receptissima multis videntur à non paucis improbantur: in primis verò in his incidit duplex inspectio, prior circa prouisionē beneficiorū: altera circa priuationem: In prouisione beneficiorum procedere videntur d. c. et d. clem. dum asserunt habere summum Pontificem plenissimam potestatem: idq̄ sonat verbum disponere, quo illa iura vtuntur. Et in electione seu prouisione eadem iura explicat D. Soto, de iust. et iur. lib. 3. q. 6. art. 2. pag. 260. col. 2. vt verba plenissimæ potestatis tantū significant nō esse in terris ei superiore: Ad do tex. in c. patet, & c. nemo iudicabit, et c. facta. 9. q. 3. nemo enim de factis summi Pontificis iudicare potest, vt ibi: Si autem Papa iniuste prouideret, preferendo indignos & malè consulendo

ecclesijs, id esset contra dictamen & rationem naturalis & diuini iuris, secundum sup. tradita: quæ inuuantur ex glo. in l. penult. ff. de hæred. instit. q̄ maior dignitas & eminentior qualitas personæ, minorem licentiam præstat ad iniqua: et ibi not. Bal. & bonus tex. in cap. homo Christianus, & in c. si papa, 40. distin. Sic D. Ambros. de dign. sacer. cap. 3. magna sublimitas magnam debet habere cautelam: honor grandis grandiori debet sollicitudine circumuallari: Cui plus creditur plus ab eo exigitur. Plenitudo ergo potestatis & libera potestas. S. P. in beneficialibus respicit facultatem illā conferendi vt sibi placuerit, cum nemo ei contra ire valeat, non autem vt illicita prouisio desinat esse iniusta: Sicut in concessionibus principum circa honores & officia in Repub. Libera etiā potestas in illis iuribus dicitur, quia ab alio non pendet, nec alium spectat, arg. l. 1. C. de sacros. eccle. cū alijs quæ adduci possent: Quæ consideratio aliquo modo etiam viget ad priuandū & reuocandū: solus enim Papa ex cā potest, vt notabiliter deducit Panor. q. 1. col. 7. versi. ex quibus: & ita illa iura melius intelligētur q̄ per Rip. in rub. de constitu. nu. 15. Et circa prædicta ad d. clem. & d. c. ne verba illa amplissimæ potestatis, inducere possint vt iniustum iustificetur obstante dictamine & ratione naturalis & diuini iuris: ultra iam citata conducūt quæ egregè tradit in hæc verba Cicero lib. 1. de legib. quòd si tanta potestas est stultorum sententijs atq; iussis, vt eorū suffra-

suffragijs rerum natura vertatur, cur nō sanciant vt quæ mala perniciofaq; sunt, habeantur pro bonis & salutaribus? Et hoc est quod sentit tex. in §. sed naturalia, Institu. de iur. natu.

Altera inspectio est circa priuationem & reuocationem, in qua tutius videtur (salua correctione S. M. ecclesie) contra glo. & innumeros sup. relatos: vt summus Pontifex non possit sine iusta causa priuare quem Episcopatu vel beneficio canonicè obtento, nec id sacrosanctam maximamq; in terris potestatem. S. P. minuit: quod satis probatur ex sup. traditis circa principes & subditos, etiam in ijs quæ ab ipsis principibus donata fuerūt: facit tex. in l. s. C. de reuoc. donat. Et hanc veriore sententiam probāt multi, inter quos Cardin. relatus à Feli. in d. c. quæ in ecclesiarū, nu. 42. vers. sed dominus: & idem sequitur ibi Feli. alios referens, tandemq; id dicit receptius nu. 43. ibi, & communiter dicitur. & hoc vult Bal. (sibi ex more contrarius) in c. 1. nu. 1. vers. & est argu. de natu. feu. Hoc etiam manifestè probat in beneficialibus & Episcopatu Innocen. in c. nisi cum pridē, col. 1. in fin. vers. nos dicimus, de renunc. in ijs etiam exigens in priuatione causam & satisfactionem. Et ita eruditè et copiose consuluit Roma. cons. 345. & copiosius Panor. omnino videndus, in d. q. 1. quos sequitur Ioa. Cerier, in tracta. de primogen. lib. 3. q. 7. nu. 15. vbi alios refert: et ita dixit Ifern. quem refert & sequitur Molin. ad Dec. in d. c. quæ in ecclesiarū, litera v. idem ad Alex. cons. 101. nu. 6.

lib. 7. Et in priuatione vel reuocatione ita respondebat Barba. quem sequitur Gome. (sibi repugnans) in d. reg. de nō toll. iur. quæsi. eadem. q. 1. vers. putarē: idem sentit aperte D. Soto, vbi sup. & Cosmas in. 1. par. fol. 172. & nemine ex his relato ita securè scribit probus ad Monach. in d. c. 2. de præben. in. 6. nu. 1.

Pars hæc verior & omni iuri consentanea, probatur iudicio meo ex vulgari. c. 1. de cau. pos. et propr. vbi summus Pontifex fatetur se non posse procedere contra aliquē inauditum: nec eum spoliare, c. nos in quemq; 2. q. 1. quæ iura & similia, si cum iudicio expendantur, principaliter ad quæstiones beneficiales applicanda sunt: De his enim frequenter agitur in decretalib. & decisionib. iuris canonici: hoc suadet honestas, euincitq; vtilitas & quies ecclesie, quæ ex contrario quotidie turbaretur: vt merito damnanda sint quæ plures sup. relati tradebant, & à multis cauendum sit qui in beneficialibus receptissimum putant posse Papam ad libitū priuare & reuocare.

31 Ex eisdem vltimo (pronunc) inferitur ad officia concessa à principe ad vitam vel ad certum tempus, videtur enim tutius & magis iuri consentaneum, vt sine iusta causa ante tempus auferri nequeant: secundum sup. deducta, quæ hoc de iure euincunt: plures enim contradicentes (statim allegandi) principaliter argumentantur de beneficijs ad officia, quasi indubitatum præsupponētes, posse summum Pontificem priuare & reuocare ad libitum in beneficialibus. Et eo argumento de beneficijs ad officia vtitur Socin. cōs. 53. lib. 3. Dec. in l. fin. nu. 3. C. de pact.

de pact. Sed ex proximè deductis in beneficialibus, iã retorquetur argumẽtatio DD. & verius videtur in officijs et dignitatibus secularibus non posse quem absq; culpa priuari a te tẽpus: Licet cõtrariũ scripserit Bal. in l. rescripta C. de preci. imp. offer. & ex eo & Fab. id tradat Ioan. Lup. de Palac. riu. in pri. suæ repet. de dona. inter vir. & vxor. nu. 7. & Hispan. Xuar. allega. 12. fol. penult. & ult. & ultra eos tradit Math. Afflic. in c. 1. verb. potestas, nu. 14. quæ sint rega. lib. 3. feu. l. qui tamen loquitur tantũ in iurisdictionibus: & Thom. decis. 46. nu. 2. ad quod etiã Alber. Brun. Paul. Castr. refert Boer. decis. 149. nu. 18. ubi in ea q. hoc proposuit. Sed inuolutè tractat nec se explicat: & idẽ sentit Benedic. in c. Raynucius, verb. duas nu. 37. dum tantũ excipit casum officij pecunia concessi: ex Bal. in l. qui se patris C. vnde lib. & alijs quos citat: tunc enim est contractus qui principem ligat, ex Panor. in c. nouit, nu. 25. & ibi Felin. nu. 9. de iudic. Alex. cons. vltim. nu. 20. lib. 4. Anto. Capic. decis. 121. & illud de cõcessione per pecuniam, probat Paul. Castr. in rubr. C. de Iusti. cod. confir. nu. 6. Idem Paul. Castr. in l. digna vox nu. 6. C. de legi. Afflic. decis. 128. nu. 10. Pala. in d. rub. §. 50. nu. 5. Dec. cons. 292. nu. 7. Idem Dec. consi. 390. nu. 7. Rubeus in rep. §. quidam recte l. Gallus col. fin. nu. 211.

Et ita limitabitur magnus rigor Ordinationis apud Lusitanos lib. 1. titu. 76. *in nãigẽ*
 quæ in omnibus officijs habet, posse ea *lib. 1. tit. 76.*
 liberè à principe auferri: vt scilicet non *98.*
 procedat in ijs quæ non gratis sed pretio conceduntur: quod tamen in Lusitania fieri non solet, frequenter autem in alijs regnis. Et communiter id limitatur ne procedat in officijs concessis ob seruitia & benemerita, secundum Afflic. in d. tit. quæ sint regal. §. potestas, nu. 23. & in c. 1. nu. 24. de natu. feud. Capic. d. decis. 121. nu. 15. & sequen. Hispanus Xuar. alleg. 9. pag. 3. versi. primo. Soci. cons. 58. nu. 9. lib. 1. probat Bal. in l. si cum mihi ff. de dolo. Pala. in rub. §. 50. Felin. in c. nouit, nu. 12. de iudic. Tiraq. in l. si vnq; verbo donatione, nu. 13. Sed hoc de remuneratione tutum sæpe non est, & longè aliter resolui debet, vt plenissimè & verè contra DD. scripsi, in cõmentar. l. 1. in 3. par. C. de bon. mater.

Hæc omnia magni momenti exactissimè deducta, & quæ sæpissimè Reipub. conducere poterunt, doctis & candidis gratissima fore speramus, & si delicati quidam & luidi fortasse no- tent prolixius tractatum fuisse, quod obiter incidit, per me licebit semper eis momos agere, & veneris sandalium (vt libuerit) calumniari.

Caput tertium.

SUMMARIA.

- V**LTRA IAM TRADITA circa l. 1. ff. de contrah. emp. explicatur verba d. l. in 1. parte in qua I. C. tradit fundamentalia huius contractus.
- 2 Explicatur quid sit, perpetua aestimatio, apud I. C. in d. l. 1. reiecta expositione glo.
 - 3 Quid sit apud I. C. in eodem loco, æqualitas quãtitatis. reiecta expositione Fulgo.
 - 4 Agitur de alijs verbis I. C. in eadem l. 1. circa publicam pecuniæ formam, & inferitur ad alias ll. nu. 5.
 - 6 Agitur de alijs verbis d. l. circa usum & dominium, quorum meminit I. C. loquens de pecunia.
 - 7 Agitur de alijs verbis d. l. 1. contra Budeum, & resolvitur cur pecunia vel nummus magis dicatur ex forma & quãtitate, quàm ex substantia vel materia.
 - 8 Explicatur glo. in d. l. 1. contra aliquos, & declaratur quæ sit iusta causa cõstituendi maiorem pecuniæ valorem.
 - 9 Inferitur ad aliqua vtilia, & tractantur quæstiones glo. & Bar. an recipiens massam auri vel argenti satisfaciat soluendo pecuniã usq; ad nu. 12. per totũ.
 - 10 Sustinetur quedam interpretatio Duaren. contra nouiss. Robertum.
 - 14 Ostenditur contra aliquos, debitorem pecuniæ nõ satisfacere, soluendo vel præstãdo massam auri vel argenti.
 - 15 Explicatur quæ conuentio resultet ex datione vnius monete pro alia, vt sepe fit cũ campforibus.
 - 16 Sustinetur contra communem opinio Hiero. Butig. vt debitor soluere possit in diuersa pecunia & diuersi metalli & explicatur Ordinatio apud Lusitanos. & nu. 7.
 - 18 Agitur de intellectu l. si ita 43. & l. grecæ. §. si Stichum ff. de fideiuss. & an pro debitore frumenti vel alterius rei valeat fideiussio in pecunia, & nu. 19. & 20.
 - 21 Tractatur, quod tempus attendi debeat circa valorem & aestimationem pecuniæ: & de intellectu l. cum certum 10. ff. de auro & argen. lega. contra glo. & omnes, & nu. 22.
 23. Ad proxima adducitur & explicatur aliquo modo l. si ita 8. & eius regula ff. de auro & arg. leg. & nu. 24. ad contractus.
 - 25 Deprecio quod venditionem inducere solet, & in eo aliqua contra vulgares traditiones, & nu. 26. & 27.

CAPVT TERTIVM.

Ropius
ad mate-
riam emp-
tionis &
vẽditionis,
fundamẽ-
talia sunt
verba I.C.

in l. i. ff. de contrah. empt. & ultra iam dicta superius in primo capite, necessariã videtur specialior explicatio aliorum verborum I.C. ibi. Sed quia nõ semper nec facile cõcurrebat, vt cum tu haberes, quod ego desiderarẽ: inuicem ego haberẽ, quod tu accipere velles: electa materia est, cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum, æqualitate quantitatis subueniret. Ea; materia forma publica percussa, vsum dominiũ; non tã ex substantia præbet quàm ex quantitate: nec vltra merx vtrumq; est sed alterum pretium vocatur.

1. Ex his verbis Pauli I.C. multa resultant fundamentalia ad cognitionẽ huius contractus: glo. autem in verb. materia exponit auri vel argenti: sentiens pecuniã fuisse prius pretiosiori metallo percussam: quod apertius dixit glo. in rub. C. de vete. nummis. potes. Is tamen sensus nec probabilis, nec tutus est, nemo enim compertum habet, nec asserere potest, quo metallo prius formatus fuerit nummus: vt ex Plinio & Polidor. diximus supra. i. cap. nu. 27. & tradit Molin. in

libro de commer. q. 100. nu. 795. imò ex eod. Plin. saltim apud Romanos, pro cõperto habetur, prius in vsu fuisse pecuniam æream, quàm auream, vel argenteã, & tradit Tiraq. lib. de retrac. ligna. §. 1. glo. 20. nu. 9. & Corras. lib. 3. miscel. cap. 13. nu. 2. nec vllatenus contrarium probat l. vlt. C. de vete. nummis. potes. quicquid malè citetur à glo. in rubr. eiusdem tit.

2. Dum ait I.C. publica ac perpetua æstimatio. glo. exponit, perpetua id est, generalis, quæ expositio non placet Fulgos. ibi, non aliter tamen explicãti: mihi autẽ displicet eo qd I. C. ibi agit qd sola pecunia, neq; ea verba alijs rebus applicari possũt. Melius igitur intelligẽda videntur de pecuniæ valore, qui fere semper ex pondere & qualitate metalli, æqualis est in omnibus prouintijs l. ideo ff. de eo quod certo loco, vbi I.C. Caius hoc de pecunia dicit, diuersumq; de alijs rebus. Et ratio hoc comprobat quia pecuniæ æstimatio ex pondere & materia est, vt vsus indicat, & probat l. 1. (vbi Platea notat) C. de vete. nummis. potes. et ita in proposito accipietur verbum illud, perpetua, aliter alibi, vt per glo. §. 1. instit. de satisda. tuto. glo. plenior in l. i. ff. pro soc. quã extollit Barba. consi. penul. lib. 1.

3. Inquit I.C. in eadem l. æqualitate quantitatis. quam vocẽ statim repetit, quæ verba Fulgos. ibi exponit, vt ego proxime exposui alia, de perpetua æstimatione. Mihi vero ea expositio nõ placet, ne I.C. notetur de superfluitate incontinenti: sed magis, quia eadem verba tantũ

respiciunt difficultates permutandi. non enim semper alius habebat quod alter optaret. Aptior igitur sensus videtur, ut cum I. C. dixerit, venditionem originem habuisse a permutatione, & propter difficultates permutandi inuentum fuisse nummum, significet illis verbis, æqualitate quantitatis, quod usu videmus, omnia per pecuniam æstimari, & per eam ad æqualitatem reduci in commercijs humanis, ut etiã significat I. C. in l. si ita 43. ff. de fideiussor.

4 Subdit I. C. verba illa, publica forma. ex quibus colligebant aliqui secundum Alberic. quamcunq; ciuitatem vel Rempublicam absq; principis auctoritate posse monetam cudere: sed illi male colligebant, quia verba illa tantum respiciunt formam ipsius monetæ, quæ forma publica dicitur, ab ipsa Republica, si libera est, vel à principe prouinciæ domino, argu. l. 1. ff. de consti. princ. & ita in hac re solius principis auctoritas valet, iuxta glo. receptam in rub. C. de iure Reipu. in fin. & l. si. C. de fals. monet. c. 1. verb. monetæ. quæ sint rega. Panor. in cap. quanto, de iure iur. de quo sunt apud Lusitanos Ordinationes Regiæ.

5 Et eod. modo accipienda sunt multa responsa Iureconsultorum agentia de pecunia & moneta cuius usus probatus vel reprobatus erat in Republica. Omnes enim fere Iureconsulti quorum extant responsa in pandectis, fuerunt sub principibus Romanis longè post occupatam monarchiam, excepto Trebatio & uno vel altero. Vnde inferes ad Sceuolam in l. creditor. 102. ibi, Respublica utebatur. ff. de solut. inferes etiã ad Vlpianum in l.

eleganter 24. §. 1. ibi, reprobos. ff. de pigno. act. iuncta l. 1. C. de fals. monet. Nec debuit mirari glo. in l. 2. C. de fals. monet. & alibi, aliquam Rempublicam habere auctoritatem cudendæ monetæ. Id enim vel ex priuilegio erit, vel in Republica quæ sibi leges condere possit: diuersum autem est in ciuitatibus vel oppidis regni prorsus regi subditis: Licet etiam de iure Respu. quo ad alia appellentur. l. Respu. C. ex quib. cau. maio. l. 1. & sequen. C. de iure Reip.

6 Subdit I. C. in ead. l. 1. verba illa, vsu dominiumq;: quod intelligo referendum ad pecuniã & ad alia quæ per eam comparantur: maximè autem nummis, vel pecuniæ congruit verbum, vsus, Sui enim natura dicitur pecunia semper distractioni parata, secundum Philos. & Bal. in l. fin. ad fin. C. de cõpēs. p. tex. in l. vxorē. 39. vel. 41. §. legauerat. ff. de legat. 3. pecunia autem recõdita magis dicitur thesaurus, ut in l. si chorus. 77. vel 79. §. 1. ff. de legat. 3. & propter frequentissimum pecuniæ vsu censetur quodam modo seruari nõ posse, & dominos quotidie mutare. §. constituitur, Institu. de vsu fruc. c. fin. de pignor. ideoq; in pecunia nõ potuit dari verus vsus fructus l. 2. ff. de vsu fruc. ear. rer. de quibus iuribus pluravtilia, & non vulgaria videre poteris à me scripta in. commentarijs l. 1. in. 2. parte, ex nu. 46. C. de bon. mater.

7 Subdit I. C. non tam ex substãtia quàm ex quantitate. Budæus ibi legit, qualitate: sed ei obstat fides omnium Codicum. quantitate enim legitur etiam in libris emendationibus, ut aduertit Couarru. lib. numism. cap. 7. et Molin.

Molin. de comer. q. 92. nu. 694. exponentes ea verba, ut in numis non consideretur ipsa materia ex qua efficiuntur, sed quantitas, id est, valor publicè constitutus ipsi numo vel monetæ. Quod etiã tradit Hieronimus Butige. in l. cū quid, nu. 26. & in l. quod te, nu. 32. ff. si cer. pet. ita intelligens d. l. 1. Sed hoc non ita indistincte procedit, ideoq; rectius intelliges cum Fulgos. non relato, & cum glo. in eadem l. 1. verb. præbet: non ex sola forma & quantitate, sed etiam ex substantia & qualitate metalli pecuniam æstimari, eiusq; valorem crescere, ut tradit Molin. de comer. nu. 703. & 798. Quod cum usu & communi sensu constet, nemo id negaret, ideoq; immeritò Molin. alios in hoc reprehendit. Et tandem verè intelligitur, pecuniam non dici ex materia, vel massa, vel substantia, sed ex forma & valore ei cõstituto. Antequã enī publica forma cudatur, non potest dici numus, sed massa vel metallum, ut probatur ex supra dictis, & ex l. qui falsam 19. ibi, formare. ff. ad l. Corn. de fal. Quod etiã notavit Raph. alibi relato à Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 21. nu. 14.

8 Aduertendum etiam est ad glo. d. l. 1. verb. præbet. vult enim, & ita plures ex ea colligunt, pecuniam signatam non pluris æstimari, quàm æqualis ponderis materiam ex qua formatur: non tamen negat glo. posse principem ex iusta causa maiorem pecuniæ valorem constituere quàm valeat metallum vel materia ad pondus, ut tradit Molin. de comer. q. 100. nu. 298. & ita ad glo. illã et DD. vitatur reprehensio Couarru. d. lib. numism. cap. 7. fol. 49. iusta aut causa cõsti-

tuendi maiorem valorem pecuniæ, est, ne extra regnū feratur, ut nuper apud Lusitanos constituit Serenissimus & catholicus Rex Ioan. 3. Usus autē & constitutiones in valore pecuniæ attendi debere, tradit Afflic. decis. 90. & decis. 194. nu. 5.

De Ethimologia autem dictionis, numus. & an duplici. m. scribi debeat, agit Tiraq. de retrac. ligna. §. 30. glo. 2. nu. 21. cū Zas. cons. 16. sed latius Jacobo Cur. Brugen. lib. 3. coniectural. ad fratrem, cap. 23.

9 Explicatis igitur verbis I. C. in d. l. 1. ff. de cõtrahen. emp. multa iam ex sup. deductis utiliter inferri possunt, & primò ad quæstionē glo. & Bar. in l. 2. §. 1. ff. si cer. pet. an recipiens massam auri vel argenti ad pondus, satisfaciat soluendo in pecunia eiusdē substantiæ & bonitatis & quantitatis ad pondus, in quo licet glo. vacillet, communis opinio est cū Bar. secundū Alex. Dec. & alios ibi, ut talis satisfactio iusta dicatur: quod confirmatur ex d. l. 1. & supra dictis ad eam, q; pecunia omnia reducat ad æqualitatem, omniaq; per eam æstimentur. Inde 2. infertur ad q. glo. & DD. in d. §. 1. an sufficiat soluere pecuniam ad numerum eiusdem valoris publicè cõstituti, licet minoris ponderis? in quo plures cum Hugone (à glo. relato) tenent, talē solutionē non satisfacere. Sed q; sufficiat, probat post Cin. Bar. ibi, et magis cõmuniter DD. secundū Ias. nu. 5. Ripam, nu. 13. Butigel. nu. 12. quem vide. Quod etiam alibi probat glo. in l. si quis argentū, in fin. princ. verb. æstimatiōe. vers. tu dic. C. de donat.

10 Inde etiam Infertur .3. ad iura (quæ præcedentem communem opinionem comprobant) in l. 1. §. ult. ff. de aur. & argē. legat. ubi hæres iussus dare certum pondus auri vel argenti, satisfacit dando pecuniam numeratam æqualis æstimationis: Sic etiã in donatione inquit Imperator in d. l. si quis argentum, statuens pro massa, vel pondere soluendam esse æstimationem quæ in loco frequentatur: quod etiam inuatur ex verbis Imperatoris in l. 2. C. de consti. pecun. quæ ad hunc modum intelligi possunt ibi, omnes res in pecuniam conuerti. Licet glo. aliter exponat, ubi etiam Bal. notat. nu. 4. quod habens pecuniam cõsetur habere omnem rem quã vult: de quo multa & faceta tradit Hippol. in l. 1. §. prætere a nu. 44. ff. de quaest. & Neuzan. in sua silua nup. lib. 4. nu. 111. & illud Ecclesiasti. cap. 10. pecuniæ obediunt omnia, quod refert Imol. in c. significantibus, nu. 21. de offic. deleg.

11 Nec valet contra communem responsio Hugo. & glo. in d. l. 2. §. 1. ff. si cer. pet. respondentium ad d. l. 1. §. fin. & iura similia, vt loquantur in vltimis voluntatibus: replicant enim DD. & nõ male, quod potius in vltimis voluntatibus præstatio & solutio deberet esse magis in forma: Sed vltra eos pro communi, vt talis differentia reiiciatur, pondero tex. in l. cum aurum. 20. ff. de aur. & argen. lega. ubi in ea materia I. C. arguit de relictis ad cõtractus, inter quos nõ facile assignari debet differentia iure nõ expressa.

12 Sed in prædictis intelligendum est, sufficere solutionem in pecunia p massa recepta, dummodo creditori satisfiat

impensa reducēdi pecuniam ad massam, si eius interest magis pōdus illud informe habere: non enim solutio fieri debet alio modo incommodum creditori afferente, vt in l. Paulus. 99. & ibi Bar. ff. de solut. Panor. in c. quãto, de Iure iur. quod colligitur ex mente Bar. in d. §. 1. nu. 7. & Paul. nu. 7. Alcia nu. 11. & sequen. prout si valor vel æstimatio ex l. vel consuetudine augetur supra valorem ad pondus, quicquid inuoluat Dec. in d. §. 1. nu. 6. post Alex. nu. 2.

13 Ex prædictis infertur .4. recte Franciscum Duaren. explicare verbum illud, quantitatis, quo vtitur I. C. in d. l. 1. vt intelligatur pro valore publicè constituto nummis seu pecuniæ signatæ, vt tradit ipse Duaren. lib. 1. dispu. cap. 6. & in comment. de in lit. iuran. nu. 6. quod etiã alijs iuribus benè pbat: licet, suppresso eius nomine, parum æquè ei cõtradicat Io. Robert. lib. 3. senten. cap. 6. in cuius libro animaduerti, multa eũ contra Duaren. tacito nomine, adducere. Ego autē in professoribus cuiuslibet scientiæ cum eruditione candorem summè laudo. Cõtingit enim sæpe ex liuore & carpendi animo, doctissimos etiam hallucinari.

14 Infertur .5. ex prædictis ad questionem, si quis debeat certam summam pecuniæ, an satisfaciat soluendo massam auri vel argenti vel metalli, eiusdem quantitatis et qualitatis? Bar. in l. diuortio. §. ob donationes, nu. 3. ff. solut. matrim. non obscure sentit, posse debitorem pecuniæ soluere in massa seu metallo ex quo pecunia illa fit, sicut debitor massæ potest soluere in pecunia: quod indicant verba Bar. ibi, & e contra. & ita aperte Ias. in §. in

qum deber pecuniam a bona
si dando argenti lib. 1000

bonæ fidei, nu. 62. institu. de act. citans ad hoc secure Bar. ubi supra. Sed non relato Bar. contrarium probat Dec. in d. l. 2. §. 1. nu. 6. ff. si cer. pet. & cū eo Alicia. ibi, nu. 12. dicēs hoc cōmuniter approbatum: & quasi sine dubio id tradit Butigel. ibi, nu. 17. & ita cum Dec. Ripa. ibi, nu. 12. vers. contrarium: & mihi verior videtur opinio Dec. contraria autem nō est in vsu, nec allegata obseruabitur, tum quia Bar. & omnes in d. §. 1. l. 2. spetialiter videntur permittere, vt debitor massæ auri vel argēti, soluat in pecunia eiusdem valoris, non verò econtra vt etiam colligitur ex I. C. in l. 1. §. fin. ff. de aur. & argen. lega. idem colligitur ex I. C. in d. l. 1. ff. de contrahen. emp. dum loquitur de inuentione & potestate pecuniæ: pbatur etiam ex d. l. si ita ff. de fideius. dum inquit, alia per pecuniam, non pecuniam ex alijs æstimari.

15 Ex prædictis etiam infertur .6. ad questionem Alber. & Fulgos. in d. l. 1. ff. de contrahen. emp. an dicatur emptio si pecunia pro alia datur, putà maior p̄ minori, vel aurea pro argentea, vt quotidie fit cum campforibus, Alber. & Fulgos. dubitant: Iac. autem Aren. secundum Fulgos. inclinauit, vt tunc sit permutatio, non venditio: ipse Fulgos. inquit, videri potius contractum innominatum, vt detur actio præscriptis verbis. Sed hoc à præcedenti non differt: permutatio enim contractus innominatus dicitur: et eadem actio ex ea datur, vt notissimum est. ex l. 4. §. & si quidē ff. de præscrip. verb. l. 1. ff. de rer. permut. Subdit postea Fulgos. videri emptionem quando pecunia grossa datur pro minuta, ex verbis

Bar. in l. nūmis, nu. 2. ff. de in lit. iuran. et in simili eleganter tradit Molin. de cōmer. q. 99. ad fin. nu. 748. de quo infra proximè.

Cum autem magni sit momenti, cognoscere speciem conuentionis, & plures sint differentiæ inter emptionem & permutationem, vel alium cōtractū innominatū, vt tradit I. C. in l. 1. & ibi Paul. & Ias. ff. de rer. permut. & in l. fin. ff. de cōdic. ob causam, re satis pensata placet opinio illa, vt in his terminis magis dicatur permutatio, non venditio. Ita enī habet consuetudo loquendi, & qualitas officij campforum, qui ad permutādā, & appendēdam pecuniam constituūtur: id etiam suadetur ex d. l. 1. ff. de cōtrahē. emp. dum in venditione requirit, vt merx & pretium, diuersa sint, nec in emptione vna ex his rebus vtriusq; vice fungitur, vt in d. l. 1. & alia l. 1. ff. de rer. permut. & ita sentit Connan. lib. 7. cap. 5. id declarans, nisi altera ad pōdus, altera ad numerum daretur: quia tunc altera nomen & effectum suum retineret, altera pro specie censeretur: facit l. plane. 34. §. 1. ff. de leg. 1.

16 Ex d. l. 1. in verbis supra expensis ibi, non tam ex substantia quàm ex quantitate .7. eleganter argumentatur Hiero. Butigel. in l. cum quid, ex nu. 26. ff. si cer. pet. contra Bar. & DD. ibi, volentes quod debitor pecuniæ, vel massæ certi metalli, nō possit soluere in pecunia diuersi metalli, prout si quis recipiat scutos, vel aureos, vel coronas (vt appellāt) & ita Imol. Aret. Ias. in l. non amplius §. fin. nu. 11. ad fin. vers. neq; obstat. ff. de leg. 1. At Hieronimus ipse neruose

contrarium probat: & in specie nu. 32. expendit prædicta verba d. l. 1. quæ eius sententiam iuuant, maximè iuxta declarationem supra traditã. Vult enim I. C. post percussam & formatam pecuniam magis attendi æstimationem ex forma & quãtitate, quàm ex substantia & materia, vt etiam probat d. l. nummis ff. de in lit. iur. m. sic l. 1. §. fin. ff. de aur. & argẽ. leg. 1. & l. si quis argentum, in fin. princ. C. de donat. quibus habetur, q̄ debitor certi ponderis auri vel argenti, satisfacit soluendo pecuniam æqualis æstimationis, & sic non amplius consideratur qualitas materiæ, si d. tantũ valor & æstimatio pecuniæ. Non igitur necessarium erit pro auri certo pondere, vel pro aurea moneta, auream tantũ solui, contra Bar. & communem, in d. sufficet in moneta argentea soluere in eodem valore absq; vllõ pecuniario incõmodo creditoris. Id enim est quod debetur, idq; solim attenditur, non verò qualitas metalli, vt probat Ulpianus in l. quæ ext. insecus, 61. ff. de verb. oblig. et ita vsus obseruat.

17 Fulcitur eadem opinio ex iuris decisione quæ prohibet ne legitima seu proba pecunia resutetur, vt in l. 1. C. de veter. n. ius. potes. Bar. in l. qui falsam, in fine. ff. ad l. Corn. de fals. intelligẽdo tamen nisi debitor notabilis quãtitalis vellet soluere in pecunia minuta nigra, id enĩ iniquũ & non permittendũ esset, vt eleganter tradit Molin. d. lib. de commer. nu. 749. et apud Lusitanos est de hoc prudentissima ordinatio lib. 4. tit. 13. §. 2. vbi tantũ permittitur soluere quartam partẽ debiti, in tali pecunia vilioris materiæ. Habet tamen eadem ordinatio vnũ sum-

mè notandũ, vt quamuis emptor, vel alius contrahens specialiter se obliget ad soluendum in pecunia aurea, cogatur creditor accipere aliam pecuniam, regia auctoritate percussam, secundum valorem eiusdem. Cuius contrariũ videretur dicendũ ex vi conuentionis quæ legem facit: nec in eo casu aliquid urgere videbatur, ne conuentio obseruaretur, imò ex traditis à DD. videretur omnino dicendum, vt solutio debeat fieri specialiter in pecunia promissa non alterius qualitatis, secundum Imol. & Aret. col. 3. vers. qui etiã, in l. non amplius. §. fin. ff. de leg. 1. vide tamen in eo proposito quod tradit ad partes Molin. d. lib. de commer. ad fin. nu. 813. cum sequen.

18 Ex ijsdem infertur & ad intellectum tex. in d. l. si ita, 43. ff. de fideius. vbi I. C. agit de fideiussore promittente frumentum, vel aliam rem, cum principalis debitor ad pecuniam tenetur. In quibus terminis fideiussio irritatur, quia repugnat iuris regula vetans ne fideiussor intercedat ad rem diuersam ab ea quæ continetur in principali obligatione. Quo præmissis subdit I. C. verba illa, quia non vt æstimatio rerũ quæ mercis numero habentur in pecunia numerata fieri potest, ita pecunia quoq; merce æstimanda est. Quæ verba exprimere videntur valere fideiussionem in pecunia, licet debitor principalis ad aliud teneatur quasi pecunia ex æstimatione idem censeatur cum alia re. Et ita notat Paul. Castren. ibi, idq; vt receptũ sequitur Afflic. decis. 50. nu. 5. Sed debuit aduertere contrarium receptus esse: glo. enim Bar. Imol. & alij in d. l. contradicunt,

tra licunt, non admittentes argumentum à contrario sensu, ne iuris regulæ offendantur: & ita Ias. in d.l. 2. §. 1. nu. 4. ff. si cer. pet. cū Roman. & Fulgos. quos sequitur: & ibidem Ripa nu. 11. & Ias. in l. non amplius. §. fin. nu. 14. ff. de leg. 1. et pro cōmuni citatur tex. vrgens in l. grece. §. si Stichum ff. de fideius. vbi non valet fideiussio, si pro debente Stichum fideiussor promittat Stichum aut decem: cuius rei potissimā rationē assignat I. C. quia tunc in alia obligatione fideiussor accipitur.

19 Sed interpretatio Paul. contra glo. Bar. & alios, videtur fortissimè probari ex litera d.l. inducendo vt supra: attēto etiam q̄ aliter inepta manebit ratio & argumentatio Iurisconsulti ibi, qui cum negasset pro debito quantitatis posse fideiussorem accedere in alia re, subdit nō esse eam speciem, vt esset, quādo pro debito alterius rei accederet fideiussor in pecunia. Facit quod dicit I. C. in l. prope modum. §. ff. de verb. sig. & tex. notab. in l. quia qui precio. 46. ff. de vsufr. vbi de precio idem iudicatur quod de re: & in materia fideiussionis ita videmus, pro obligatione facti intercedere fideiussorē ad interesse et pecuniam, l. si quis pro eo 57. ibi glo. & Bar. ff. de fideius. l. cum filius 49. §. 1. ff. de verb. oblig. Nec satisfacit responsio Bar. & aliorum dum constituunt differentiam inter obligationem dandi & obligationē faciendi. Talis enim differentia tuta non est (vt alibi probamus) & quāuis esset vera quo ad alia, non facit ad rem, quia illa iura tantū considerant q̄ promittendo pecuniam et interesse, censetur iure promitti idem, nō

diuersum ab obligatione principali. Sic igitur in casu d. l. si ita, maximè attento q̄ in eadem l. agitur de re quæ forsan nō esset penes debitorem, vnde non magis posset ad eam cogi, q̄ ad factum: semperq̄ deueniendum est ad pecuniam via executiōis iudicati, iuxta l. à diuo Pio §. in vēditiōe, & §. si pignora. ff. de re iud.

20 Retenta autem hac sententia & interpretatione ad d.l. si ita, ff. de fideius. posset responderi ad tex. quem DD. pro communi adducunt in d.l. grece. §. si Stichum. Ibi enim I. C. non videtur irritare fideiussionem, quasi sit de re diuersa, sed quia sub diuersa forma obligationis: cum principalis esset simplex, fideiussoria autem duplex vel alternatiua, quæ durio rem causam facit fideiussoris, contra iuris regulas: & ita verba tex. nō diuersitatem rei sed diuersitatem obligationis respiciunt. Aliter etiam respōdet Curtius (quē vide) in d.l. 2. §. 1. ff. si cer. pet. nu. 11. & ex d.l. si ita, confirmabis Areti. in l. non amplius. §. si. ff. de leg. 1. col. 3. versi. tene ergo, qui eam citare debuit: licet Ias. ibi respondeat secundū cōmunem interpretationem quæ d.l. violat, litera enim directè probat id quod hic sustinemus, non tantum argu. à contrario sensu, vt DD. comminiscuntur.

21 Ad supra tradita posset aptè tractari, cuius temporis valor & æstimatio pecuniæ attēdatur, de quo late Bar. & alij in l. cum quid. ff. si cer. pet. in l. Paulus. 1. ff. de solution. Boër. decis. 327. Afic. de cis. 90. & 194. & in c. 1. ver. monetae, quæ sint regal. lib. 3. feu. fol. 172. vbi late: & alij in tractatibus mone. & latissime Molin. in lib. de commer. q. 96. cū tribus sequen.

sequēt. Sed multis omisissis, assumo inū
sumē notandū, quod DD. tradūt ad l. cū
certum 10. ff. de aur. & argen. lega. Vbi
Modestinus in hæc verba respondet,
Cum certum auri, vel argenti pon
dus legatum est, si non species desi
gnata sit, non materia sed preti
um præsentis temporis præsta
ri debet. Mihi dura vidētur ea verba
⊙ (licet DD. non aduertant) præci
se enim arctare videntur hæredem, vt
pretium pecuniamq; numeratam solue
re debeat, nec satisfaciāt dando pondus
auri, vel argenti: quod sufficere videre
tur secundū verba testatoris, quæ cer
tum pondus exprimebant, iuncta vulgari
regula l. nō aliter ff. de lega. 3. videreturq;
in facultate hæredis esse, vel in mas
sa, vel in pecunia soluere, vt colligitur ex
l. Titia. 37. ff. de aur. & argen. lega. &
ibi notat Bar. & sentiunt DD. in d. l.
2. §. 1. ff. si cert. pe. vbi Curt. nu. 13.

22 Sic etiā glo. & DD. in d. l. cū cer
tum, intelligūt verba illa, præsentis tē
poris. pro tempore solutionis, non de tē
pore testamenti: & ita secure Roman.
extollens illam l. in singu. 513. Brun. &
alij quos sequitur Molin. d. lib. de com
mer. q. 99. nu. 745. Iuxta quē sensum iam
videretur ibi esse tex. contra Oldra. in
aliquibus cōsil. quem DD. referunt &
sequuntur vbi supra, dicētem, in relicto mo
netæ attendi valorem ex tempore testa
menti: & cum Oldra. Soc. consi. 6. lib. 1
& Afflic. in d. c. quæ sint regalia, verb.
monetæ, nu. 17. Vnde merito Roman.
consi. 123. colu. 1. dicit. l. illam confundere
respōsum Oldra. quicquid inuoluat Mo

lin. vbi supra: qui sequitur communem in
tellectum, d. l. conaturque ostendere eam
non facere contra Oldra. Sed magis
hoc inuoluit quā explicet. Verè enim cō
munis intellectus d. l. destruere videtur
opinionem Oldra. quæ DD. cōmuniter
sequuntur: & (ultra citatos) Baptis.
Castel. ad Roman. d. notab. 513.

23 Quapropter ad sustinēdam receptā
opinionem Oldra. quæ iuri consentanea
videtur, intelligo d. l. (contra glo. & om
nes) vt eius verba supra relata denotent
tempus testamenti, & secundū illud æsti
matio solui debeat, iuxta regulam l. si ita
8. eod. tit. ff. de aur. & argen. lega. l. ux
orem 39. vel 41. §. testamento ff. de lega.
3. quibus habetur, in relictis verba in du
bio referri ad tempus testamenti, quod
etiam ratione iuuatur, qui. i. verosimilius
est, testatorē verba sua intelligere iuxta
id quod tunc videbat, nec diuinare muta
tionem temporis, arg. l. Iulianus 6. ff.
qui & a quibus, ibi, nec aduentitij ca
sus computandi sunt. Deniq; cōtra
glo. & DD. fortius vrgent eadem ver
ba d. l. cum certum, ibi, præsentis tē
poris. Licet enim glo. & DD. expo
nant pro tempore solutionis, ego aduer
to illa verba apud Iureconsultos in eadē
materia intelligi de tempore testamenti,
quod exprimi censetur per verba illa,
præsentis tēporis. vt expressim pro
bat d. l. si ita, præcedens d. l. cū certū, ibi,
testamenti tempore, quia præsens
tempus intelligitur, & ibi, præsens
non futurum tempus ostendit.

Vides igitur nouam, & verissimam (ni
fallor) explicationem, d. l. cum certum,
per

per d.l. si ita, contra glo: & omnes: & ita illæsis iuris regulis sustineri aliam communem opinionem Oldra. & aliorum de quibus supra.

24 Circa reg. verò d.l. si ita, & illud generale, an attendi debeat testamenti tempus vel aliud, ultra Bar. ibi, latissime expresso agit Vincen. Herculan. in 1. dispu. & notabiliter Alex. consi. 178. lib. 2. & ibi Molin. & aliqua tradit Afflic. lib. 3. cõsti. rubr. 4. Regulã verò cum multis fallētis tradit Aymo. Crauet. in l. 1. post prin. ff. de lega. 1. Quorum dicta conducunt etiam ad contractus & prunlegia, & specialiter ad nostram materiam emptionis & venditionis, in qua solet eadem regula notari ex l. Rutilia Polla. 69 ff. de contrah. emp. vt verba in dubio intelligantur secundum tempus conuentionis: de quo ad illam l. vide omnino Ripam in l. si ex toto ff. de lega. 1.

25 Ex prædictis & ex d.l. 1. ff. de contrah. emp. ibi, sed alterum precium vocatur. deducitur hæc vox propria emptionis, vt quamuis pecunia id sit quod precij nomine in emptione concurrat, iuxta l. 4. §. 1. ff. de præscrip. verb. l. cum venderem. 21. vel 24. ff. locat. non tamen pecunia vel nummus, sed precium in iure appellatur, tã apud Iureconsultos, quàm apud Imperatores ex innumeris iuris locis, quæ notissima et cuilibet obuia sunt. Vnde solent DD. sæpissime tradere, ex nomine, precij, emptionem argui per glo. quam extollunt, in l. fin. C. de præd. de cur. verb. intelligi, quam ibi extollit Platea: & dicit singularem Bar. in fine q. publicanus (quæ quarta est) Me-

lior tamen est glo. in l. cum dotem C. de iur. dot. & sentit glo. in alijs locis vt tradit Fabian. de emptio. & vendit. q. 2. nu. 2. easq; commendant & ornant varij quos copiose refert Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 2. in princ. Ego autem non tam citarem glo. quàm tex. in d.l. fin. ibi, constitutiones latae de pretio locutæ sunt, vt ex hoc apertissime detur intelligi solum emptionis contractum esse.

Vt sic appareat tex. illum significare, ita in dubio intelligendum fore, etiam si adiectum non sit verbum emptionis vel venditionis: vt bene accipit Dec. in l. 2. nu. 15. ff. si cer. pet. & ita cauebis à multis qui d.l. intelligunt quãdo cum nomine, precij, adijcitur verbum ipsum, emere, vel vendere. Quod ex Io. Andr. & alijs tradebat Tiraq. de retrac. ligna §. 1. glo. 14. nu. 34. in quo ipse & alij sibi repugnant. Et ita cauebis ab Areti. in l. sciendum, col. 6. in princ. versi. facit quod ff. de verb. obli. Alex. consi. 63. nu. 2. lib. 7.

26 Sed hæc vulgaris traditio cautiùs intelligi debet. in multis enim stare non poterit, cum nomen, precij, generale sit alijsq; conuentionibus congruere possit, vt in l. si quis ante 10. in fine ff. de acquir. poss. et ibi Alex. nu. 9. et fatetur Bar. in d. q. publicanus in fine. Quod etiã ostēditur, si in conuentione expressum sit, ne rei dominium transferatur. tunc enim mentio precij non potest emptionem inducere, vt probat tex. in l. cum manu. 80. §. fin. ff. de contrahen. emp. & per eum Ias. in l. 2. in fine princ. ff. si cer. pet.

Meliùs

Melius igitur intelligenda erit d. l. fin. C. de præd. curia. quando cum nomine precij concurrunt alia apta emptioni: iuxta doctrinam quam sentit I. C. (& sæpissime videtur Dec.) in l. qui testamēto ff. de testa. ibi, si nihil aliud impediat. magis enim qualitatem conventionis quam nomen ei adiectum attendimus, l. 6. ff. de præscr. verb.

27 Ex quo periclitatur quod plures inferebant, incaute citantes glo. & Bal. in d. l. cum dotem, ad statutum de soluenda gabella ex certo precio: intelligentes id tantum in venditione, ut per Firmian. de Gabel. 3. membro 8. par. nu. 8. Ias. in l. 1. nu. 23. C. de iur. emphiteu. Verius namque videtur ex supra dictis tale statutum etiam de alijs contractibus (saltem reciprocis) intelligi: nec DD. ibi bene citant Bal. in d. l. cum dotem, qui nu. 1. distinguit inter nomen, precij, simpliciter prolatum, & inter verba, precium conventum, Sed & in statuto loquente de precio convento, magis videtur (si aliud non impediat) alios contractus comprehendendi, cum in omnibus precium pro valore rei & quantitate in contractu deducta, aptissime accipiatur: per supra dicta & per tex. & Alberic. in l. si ita 43. ff. de fideius.

28 Ex prædictis inferitur ad definitionem emptionis, quam tradit Fabian. in d. trac. in princi. emptio est contractus

bonæ fidei vltro citroque obligatorius qui consensu, re & precio perficitur, quæ definitio non habet suas partes, ut dialectici requirunt, & nostri per l. 1. §. 1. ff. de dol. de quo agit Fortun. de vlt. sine iur. nu. 201. & late Cagno. in l. omnis definitio ff. de reg. iur. Licet enim in venditione concurrant illa omnia, concurrunt etiam in locatione quæ vtrinque obligat, & bonæ fidei est, & re, consensuque perficitur, secundum iura notissima & receptas traditiones de quibus agemus in 2. par. huius Rubr. Aliter et melius definit D. Soto lib. 6. de iusti. & iur. q. 2. arti. 1. ad finem, quem vide. Raro autem Iureconsulti ad definitiones descendunt, quia vix perfecta vlla esse potest: quo sensu communiter intelligitur I. C. in d. l. omnis definitio 203. cuius sunt verba, omnis definitio in iure civili periculosa est. parum est enim ut non subverti possit. Sed verba illius l. non tantum pro definitione, sed pro regula accipi possunt, ut ibi notat glo. ad quam non solet adverti, & tunc non minus recte stat sensus: cum regula sæpissime limitetur, & exceptiones eam reddant periculosam, & ita accipitur definitio, in l. si titio ff. quando dies leg. ced. de materia autem definitionis è nostris agunt plures, latissime Cagn. in d. l. Loriot. in l. 1. ff. eod. Alcia. lib. 6. parad. c. 9. Vigl. in princi. Insti. de testa.

Secunda pars Rubr.

C. de rescin. vend.

CAPVT PRIMVM.

SVMMARIA.

AGITUR DE

precio sine quo non consistit emptio: item quod debeat esse certum, et qualiter id intelligatur, nu. 2.

1. Examinaur traditio glo. in l. hęc venditio §. 1. ff. de contrah. emp. & reprobatur communis opinio.
2. Agitur de precio collato in arbitrium certę personę: & emendantur aliqua a DD. tradita, vsq; ad nu. 6.
3. Explicatur vtilis articulus circa probandam emptioem, quando testes non recordantur de certo precio, vel circa id variant, & nu. 8.
4. Tractatur questio de pecunia data pro pecunia, & contra aliquos ostenditur dari tunc actionem bonę fidei.
5. Permutationem verē dici nō solum cum species pro specie datur, sed etiam cum genus pro genere, vel species pro genere, cum Fortun. & Dec. contra communem.
6. Emendatur in proposito traditio quedam Io. Fabr.
7. Explicatur tex. in l. insulam ff. de prescrip. verb.
8. Agitur de intellectu l. 1. C. de rerum permu. & explicantur aliqua scitu digna contra receptas sententias: maxime vt etiam re venali data pro alia, etiam taxatę quantitate, non resultet vera emptio: vsq; ad nu. 16.
9. Agitur de qualitate contractus innominati nominato similis.
10. Tractatur questio venditionis pro modico precio cum pacto, vt emptor soluat debita venditoris.
11. Exactissime tractatur questio, an resultet

12. efficax venditio sub ea forma, vt res empti sit iusto precio: & nu. 20.
13. Probatur ex predicta forma conventionis non resultare venditionem, nec contractum innominatum, nec secuta traditione dari tunc actionem ad iustum precium: contra Bal. & communem: & nu. 22.
14. Explicatur tex. in l. si tibi, 24. ff. de prescrip. verb.
15. Probatur notabilis differentia in ydem terminis inter venditionem, & locationē.
16. Explicatur decisio tex. in l. si fundus. §. fin. ff. de pigno.
17. Agitur de eodem tex. circa aliam difficultatem, quomodo ibi valuerit pactum commissorie in pigno.
18. Nouē contra glo. & omnes hucusq; scriben. ostenditur, apud Iureconsultos pactum illud prohibitum non fuisse: & eleganter explicatur l. fin. C. de pact. pigno.
19. Infertur ad intellectum tex. in l. quamuis 45. ff. de solu.
20. Infertur ad intellectum l. Titius 34. ff. de pigno. acti. & probatur pactum de quo in illa l. non solum ad retinendum, sed etiam ad agendum valere: contra glo. Bar. & plures.
21. Reprobatur communis opinio, quę ex d. l. Titius sustinet pactum commissorie ex intervallo in pigno.
22. Agitur de intellectu l. fin. in princ. ff. de contrah. emp. & reprobatur communis opinio: quę sustinet pactum illud in fideiussores reprobatur in creditore.
23. Explicatur l. 1. C. de pact. pig. nouē contra glo. & omnes.

Secunda pars Rubr.

C. de rescin. vend.

CAPVT PRIMVM.

Liqua-
liter
ex sup. tra-
ditis colli-
gitur noti-
tia huius cō-
tractus,
sed maiori
adhuc exa-

mine opus est: cum rub. & l. 2. (ad cuius tractationem tendimus) de emptiōe loquantur, nec de alijs conuentionibus speciatim meminerint.

1 Liquet autem ex d. l. 1. ff. de contrah. emp. hodie nō dici emptionem nisi interueniente precio, nec precium nisi in nūmo seu pecunia numerata: quod etiam probat l. 1. ff. de rer. permut. & sine precio conuento emptionē non dari, inquit I. C. in l. 2. ff. de cōtrah. emp. esseq; de substātia huius contractus, ait I. C. in l. pacta cōuēta 72. ff. eod. tit. ibi, emptiōis substāntia consistit ex precio. Idē probant quāmplura alia Iureconsultorum responsa: & ita Iustinia. in §. precium, & §. item precium, Insti. eod. & alij Cæsares ante Iustinia. ut in l. empti fides. C. de contrah. emp. & in l. emptionē, C. de rer. permut. Precium autem certum etiā requiritur per eadem iura, maxime tex. glos. & DD. in d. §. precium, ibi, certum esse debet. Probat etiam tex. in l. hęc venditio 7. §. 1. ff. de contrah. emp. Azo in summa C. eod.

2 Certum verò precium censet I. C. nō tantū si statim inter contrahentes exprimat, sed etiam quando aliqua relatiōe vel demonstratiōe certū fieri pōt: ut in ea forma conuentionis, de qua in d. l. hęc venditio §. 1. ibi, quanti tu emisti, vel quantum precij in arca habeo. & l. si quis fundum, 37. ff. eod. quod inuatur ex vulgari l. certū ff. si cer. pet. l. 5. §. 1. ff. de re. iud. cum similib. Qua in re omittentū non fuit quod glo. acutē scripsit in d. §. 1. l. hęc venditio: ut tex. ibi procedat quando conuētio fit per verbū illud, quāti: secus si per verba, pro eo precio quod in arca habeo: in quibus terminis resoluit glo. non esse emptionē sed contractū innominatū, per l. fin. ff. de condic. cau. dat & eam glo. dicit mēti tenendam Bal. ibi: & singularē Alex. ad Bar. ibi: & cōer receptā Fabia. de emp. & vend. q. 5. nu. 34. & eam videtur pbare Bar. eā referēs in l. si seruus §. qui quinq; ff. de lega. 1. eāq; dicit singul. Ias. in l. si. col. 3. nu. 12. ff. de cond. ob cau. Roma. in l. si stipuler, nu. 10. ff. de verb. oblig.

3 Sed differētia illa glo. & DD. nullatenus teneri pōt: puerile enim & ridiculū est censere vēditiōē per illa verba, quātū precij in arca habeo: (ut tex. habet) non autē per illa, pro eo precio quod in arca habeo. Nemo enim cū iudicio aduertens cōperiet in his rationē differen-

differentiæ, iuxta regu. l. 2. C. cõmu. de
lega. & facta relatiõe ad id quod in ar-
ca est, nihil interest fiat per quantum
vel per quod tam secũdũ grãmaticos
quã secũdũ dialecticos, quã etiã secũdũ
sensum cõem. Et ita contra glo. sentiunt
Alberi. & Salic. ibi, arguẽtes ex verbo
precio quod propriũ est emptionis: &
cũ Salic. Fabian. vbi sup. & Ioa. Ign. in
l. 3. §. si conditioni, nu. 28. ff. ad Syllani.
& nemine citato Emil. Ferret. in l. si cer-
tos, ff. de verb. obl. Ego rationẽ conside-
ro secũdũ quã nulla differentia inter
ea verba est in proposito: nec distinguo
an verbum, quãtitas vel precium vel
pecunia proferatur.

Substantia enim & effectus attendi
debet non sonus verborũ, l. in sulam, ff. de
prescrip. verb. cum vulgar. intelligendo
quando in loco ad quem fit relatio, adest
pecunia numerata: aliter enim ea defici-
ente, licet aliud reperiretur, nõ posset di-
ci emptio, iuxta d. l. si quis fundum, 37. ff.
de contrah. emp.

- 4 Quamuis autẽ certũ precium sit sub-
stantiale in emptione, constitutũ iure est
vt possit conferri in arbitriũ certę perso-
næ: quod Iustinia. à se sancitũ tradit in
l. fin. C. de contrah. emp. & in d. §. pre-
cium: idẽ dicens in locatione. Sed multo
ante id dixit I. C. Caius in l. si merces
28. ff. loca. in quibus locis glo. et DD.
expressim colligunt nihil actũ censerì, si
non exprimatũ certã personã: quod est
contra idiotas (secũdũ Ang. in d. §.)
qui putant recte contrahi emptionem, si
circa precium dixerint q̄ de illo postea cõ-
cordabunt, vel eligent tertium qui eos con-
cordet: quod memoro vt caueas à Dec.

in hoc errate cons. 648. nu. 1. vbi male re-
fert Anan. cons. 19.

- 5 Ex d. l. fin. & d. §. precium: & d. l.
si merces, et ex glo. et DD. aperte col-
ligitur non dici nec valere emptionẽ sub
alia forma, vt precium declaretur à bono
viro in genere, non facta relatione ad iu-
dicẽ vel certã personã: cõtra Cuma. re-
latũ à Soci. in l. si quis arbitrato, nu. 26.
ff. d. verb. oblig. quod enim dicitur, nõ esse
morã in boni viri arbitrio, l. 1. ff. de lega.
2. (à qua male argumentatur Fabia. q.
s. nu. 26.) procedit, cũ certã personã est
quæ arbitrari debet: aliter nõ entis non
daretur qualitas, l. si seruum, §. 1. ff. de
actio. emp. quod pb. are videtur d. l. si. C.
de contrah. emp. ibi, nulla coniectura
vtrum in personam an in boni vi-
ri arbitrium.

- 6 Ex quibus videtur verius dicẽdũ cõ-
tra Bar. et Paul. in l. si merces, ff. loca.
vt nec dicatur valida emptio, si contraha-
tur sub ea forma duorũ elegendorũ,
alterũ à te, alterũ à me: Viget enĩ
verba & ratio d. l. fin. & d. §. precium: vt
ob incertitudinẽ precij non consistat em-
ptio. Idq̄ suadet regula iuris in hoc con-
tractu, quæ nõ reperitur limitata nisi se-
cũdũ terminos dd. iuriũ, et d. l. si merces:
ac proinde in non expressis stabitur re-
gula, iuxta doctrinã verã & receptã de
qua per Dec. in l. 1. nu. 8. ff. de reg. iur.
Nõ enim iura in hoc tantũ fundantur ex
timore q̄ cõtrahẽtes discordabunt circa
electionẽ, vt Bar. et Paul. presupponũt,
sed potius fundantur ex incertitudine in
precio, quod est substantiale eiusdẽ cõtra-
ctus: vt aperte colliges ex d. §. pre-
cium, ibi, certũ esse debet, post quæ ver-

ba sequitur q̄o arbitrij tertij, ibi, quoties sic cōposita sit venditio: vt ea appareat mēs Imperatoris, ne aliter talis cōuentio cōsistat. Ex quo etiā verius puto cōtra Paul. in d.l. si merces, vt nō valeat is cōtractus initus sub ea forma, vt vn̄ ex cōtrahentibus eligat tertium qui precium declaret: quāuis enim tunc cesset timor discordiæ, militant verba & ratio illorū iurū, quæ venditionē non admittūt sub tali incertitudine: imō & tūc alia ratio vrget vt cōuentio magis irritetur, quia videtur tunc in effectu precium (quod substantia emptionis dicitur) vnius ex cōtrahentibus arbitrio cōmitti, cōtra l. quod sæpe, 35. §. 1. ff. de contrah. emp. notat Roma. cons. 257. in fin.

7 Indē infertur ad questionē vtilem de prætendēte probare emptionē per testes qui asserūt vidisse perfectē conuentū de re & precio, sed non recordātur de quantitate precij: an ex ea probatione succurratur agenti, vt saltem iustū precium per æstimatores et iudicē declaretur. In quo Alex. cons. 18. col. 1. & 2. lib. 1. vt receptum tradere videtur, talē probationem non sufficere, cū deficiat in substantiali certi precij: idem Alex. ad Bar. in l. quod sæpe, §. 1. ff. de contrah. emp. quod not. aperte Paul. Castr. in l. si duo patroni, §. si quis iurauerit, nu. 4. in fin. ff. de iureiur. ibi, per instrumentum vel per testes, non valet: Idem asserunt scriben. in instrumento referente emptionē, non exprimente precium, vt nō probet: secundū Cyn. & antiquos in l. 1. C. de contrah. stipu. Bar. in l. sciendū, nu. 3. vers. contra, ff. de ver. oblig. & ibi Imol. col. 2. ad fin. Roma. nu. 32. Alex. nu. 15. no-

tat Io. Fab. in d. §. precium, nu. 1. Instit. de emp. & vend. & alios citat Molin. ad Alex. d. cons. 18. quē vide, vbi id notabiliter declarat cū Alex. in d. l. sciendum, nu. 16. & Ias. in l. si duo patroni, §. Marcellus, ff. de iureiur. vt hoc procedat quādo emptor agit aduersus venditorē: secus si quis prætendat vsucapionē & titulū p̄bet p̄ testes qui de precio nō sunt memores: talis enim p̄batio sufficit: & ita p̄cedit Bal. in l. 1. n. 3. C. de reb. alien.

8 Infertur similiter ex illo substantiali certi precij in emptione, nō sufficere q̄ testes variēt in precio: vnde si vnus deponeret de centū, alter de centū & viginti, esset imperfecta probatio: nec venditor teneretur rē tradere etiā oblato maiori precio, vt colligitur ex Alex. ad Bar. in d. l. quod sæpe, §. 1. notat expressim Molin. ad Alex. d. cons. 18. col. 1. ad fin. magne addit. Cōfirmātur hæc ex doctrina glo. in l. Lucius, ff. de ijs qui not. in fa. verbo debeat, ibi, q̄ nō dixerūt plenē factū vbi vult nō induci efficacē probationem quādo testes nō referūt integrē factū: sequitur & cōmēdāt DD. vt p̄ Alex. cons. 33. nu. 21. lib. 3. & cōs. 88. in fi. lib. 4. Ias. in l. elegāter, nu. 2. ff. de cōdic. indeb.

9 Ex eodē substantiali certi precij ad emptionē, infertur ad q. de qua in c. præcedē. nu. 15. cū Alber. & Fulg. in l. 1. ff. de cōtrah. emp. q̄ ex altera parte debet esse res, ex altera pecunia, non aut pecunia ex vtraq̄ parte: vbi sustinuit tūc censeri permutationē. Fulgo. aut appellabat contractū innominatū, do vt des: forsan ex eo quod tāquā receptus traditur à DD. nō dici permutationē nisi de specie ad speciem, nō de genere ad genus: &

eum esse differentiã inter permutationẽ
 & contractũ do vt des, licet vtraq; con-
 uentio innominata dicatur: vt tradit glo.
 recepta in l. 1. C. de rer. permu. Ias. in §.
 actionũ, nu. 92. Instit. de actio. Ias. in l.
 2. nu. 8. ff. si cert. pet. post Bar. et alios:
 & ita idẽ Ias. in l. 1. nu. 10. ff. de rer. pmu.
 vbi in ea q. cum Fulg. bene repræhendit
 Alber. ne tũc dicatur emptio, sed magis
 permutatio seu contractus innominatus.
 Ego aut̃ retineo quod dixi, vt actio sit fa-
 uorabilior, nẽpe bonæ fidei ex pmutatiõe,
 iuxta §. actionũ, Instit. de actio. quod nõ
 esset si ex tali conuentione nõ resultaret
 pmutatio, secundũ oēs in d. §. Ias. in d. l. 2
 nu. 8. ff. si cert. pet. facit ad hoc ratio bo-
 næ fidei quæ ampliãda est, vt est tex. in l.
 bonã fidem, C. de actio. & oblig. facit
 in terminis tex. indistinctẽ loquens in l.
 2. C. de rer. permu.

- 10 Probatur magis hæc cõclu. quia ve-
 rius videtur vt contractus, do vt des, sit
 vera permutatio: & sic pmutationẽ dici
 nõ solũ cũ species pro specie, sed etiã cũ
 species pro genere, vel genus p alio ge-
 nere datur: vt cõtra DD. egregiẽ pro-
 bat Dec. in d. l. 2. in 2. lect. nu. 12. & ibi
 Curt. nu. 29. melius Butigel. nu. 37. Al-
 cia. nu. 23. sequitur etiã in effectu Loriot.
 q̃ pact. axiom. 107. in fi. cũ sequẽ. et axio.
 117. & latius melius q; pbat Fortun. quẽ
 vide in l. iuris gentiũ, nu. 27. ff. de pact. &
 eo tacito Gome. in §. actionũ, nu. 26. In-
 stitu. de actio. referens Barba. & Ga-
 mar. Probatur q; mihi hæc sententia ex
 I. C. in l. s. §. & si quidem, ff. de præscr.
 verb. quẽ fortiter induco, ibi, si autẽ do
 ré vt ré accipiã, quia nõ placet per-
 mutationẽ rerũ emptionem esse.

vides ibi pmutationẽ appellari de re ad
 re, quod nomen nõ potest ad solã speciẽ
 referri (vt DD. male intelligunt) sed
 generaliter oĩa compræhendit, iuxta l. 3.
 ff. de verb. sign. quicquid pro cõni cauille-
 tur Ripa in d. l. 2. nu. 25. ff. si cert. pet.

- 11 Ex eodẽ axioma inferitur ad q. Ioa.
 Fabr. in §. itẽ precii, nu. 1. Instit. de emp.
 & vend. q. deficiente pecunia nõ dicatur
 emptio ad libras, marchas, vel uncias auri
 vel argenti: & ibi Ang. Aret. nu. 3. sub-
 dit, tũc esse contractũ innominatum. Ego
 aut̃ secundũ proximẽ dicta intelligo tũc
 esse permutationẽ: Sed nouẽ addo cauẽ-
 dum esse à Fabr. dũ in ea specie putat ve-
 rã emptionẽ dici, si à principio marchas
 vel uncias estimauerint cõtrahẽtes ad pe-
 cuniã: nec intelligit l. precij C. de rescin.
 vñd. vt pleniõ declaro infr. nu. 14. nec enĩ
 etiã cõsensu vtriusq; partis põt vera em-
 ptio dici, vbi nõ datur pecunia: vt probat
 d. l. 1. ff. de cõtrah. emp. ibi, an hodie si-
 ne numis emptio dici possit, quod
 negat: et ita. l. emptionẽ, C. de rer. pmu.
 Atq; ita ex dic. legib. indistinctẽ loquẽ-
 tibus, & ex negatiua ante verbũ, potest
 satis colligatur, vt etiã volẽte vtraq; par-
 te, nõ dicatur emptio deficiente pecunia:
 pbat etia ex l. empti fides. C. q̃ cõtrah.
 emp. & ex l. pacta cõuenta, ff. eod. dum
 inquit precii esse de substantia, igitur nõ
 potest à partibus tolli: iuxta reg. l. ne-
 mo potest, ff. de lega. 1. facit l. vbi ita do-
 natur, ff. de dona. cau. mort.

- 12 Ex eadẽ regula fũdatur I. C. Nera-
 tius in l. insulã, & ff. de præscrip. verb. cu-
 ius sunt verba, Insulam hoc modo vt
 aliã reficeres vñdidi: respõdi nullã
 esse venditionẽ, sed ciuili actione

incerti agendū esse. contrahentes ibi
 emptionē appellabāt, & forte ita senti-
 ebāt: quia tamen defuit pecunia, & refe-
 ctio alterius insulæ p̄ precio erat, nō po-
 tuit esse vēditio, nō obstāte nomine à cō-
 trahētibus adiecto: & in iisdē terminis
 melius p̄bat tex. in l. 6. §. 1. ff. de act. ēp.
 ubi I. C. Pōpon. refert Neratū: quod
 ornari pōt ex multis p̄ Ias. in l. si tibi pe-
 cuniā, ff. si cert. petā. Palac. i. repet. rub.
 §. 7. Dec. in l. si librarius, ff. de reg. iur.
 Nec ad illā l. obstat difficultas & obie-
 ctio quā Fulgo. insolūtā reliquit, ex l. si
 quis in fundi vocabulo, 4. ff. de leg. 1. ubi
 dicitur q̄ error in noīe appellatiuo vitiat
 dispositionē: quasi ita dicēdū videretur in
 d. l. insulā, quia partes errarūt in noīe ap-
 pellatiuo cōtractū. Ias. laborat circa res
 pōsionē: Ego puto rē esse indubitabilē,
 quia l. contraria loquitur de errore noīs
 appellatiui inducēte incertitudinē, secun-
 dū cōem resolutionē: Itē in d. l. si quis in
 fundi, agitur de errore circa substātiā
 rerū: at in d. l. insulā, tota res cōstat. Si-
 militer d. l. si quis, loquitur aperte ubi er-
 ratur noī. rerū, quæ imutabilia sunt, nō
 hominū: at cōventionū noī. hominū sūt,
 & ab hominibus inducta, l. ex hoc iure,
 ff. de iustitia & iur. & ciuiles appellati-
 ones dixit I. C. i. l. bonorū, 49. ff. d̄ verb.
 sign. Noī. igitur rerū etiā imutabilia di-
 cūtur quæ ab initio rebus imposita sunt,
 quasi ab ipsa natura, quæ etiā rusticis cō-
 perta sunt: nō ita in nominib9 cōtractū,
 quæ etiā prudētibus nō semp̄ cognita eē
 cōstat l. 2. ff. loca. §. adeo Inst. de loca. fa-
 cit tex. not. ib. in l. nō aliter, 67. vel 69. §.
 1. ff. de leg. 3. ibi, non enim in cā testa-
 mētōrū ad definitiones descēdēdū
 est cū plerūq; abusive loquant̄, nec

pprijs nōinib9 ac vocabulis utat̄.
 13 Ex eodē themate infertur ad intelle-
 ctū. l. 1. C. de rer. p̄mu. cuius verba refe-
 rā, ut quæ ad eius intellectū dicemus me-
 lius intelligātur: Si cū patruus tu9 ve-
 nalē possessionē haberet, pater tu9
 precij nomine, licet nō taxata quā-
 titate, aliā possessionē dedit: idq;
 quod cōparauit euctū est, ad exē-
 plū exēpto actionis, nō immerito
 id quod tua interest, si in patris iu-
 ra successisti, consequi desideras:
 At enim si cū venalis possessio nō
 esset, permutatio facta est: idq; qđ
 ab aduersario prestitū est, euctum
 ē: quod datū est si hoc elegeris, cū
 ratione restitui postulabis. Habet
 ea l. duas partes, in prima agitur de re ve-
 nali, in secūda de nō venali: ut manifestē
 sonat litera: & ex qualitate illa venalita-
 tis (ut ita loquamur) diuersum ius resul-
 tat in p̄mutatiōe: & ita cōer cū glo. intel-
 ligūt Bar. Bal. Salic. Fulgo. cōtra Pe-
 tr. & Cyn. malē cōtradictētes, male etiā
 negātes differētiā quā tex. ibi aperte cō-
 stituit inter rē venalē & nō venalē. Quæ
 differētia licet difficultatē habeat, nega-
 ri tamen nō debet, cūm tex. eā perspicuē
 ponat. Ex quo sequitur primā partē d.
 l. fundari in eo, q̄ altera ex rebus p̄muta-
 tis venalis erat, nō autē ex sola intentiōe
 contrahentiū, quæ non sufficeret, ut sup.
 dixi nu. 11. quicquid ad d. l. 1. in hoc scrip-
 serit Connan. lib. 7. cap. 5.

14 Patet igitur in. 1. parte illius tex. cū
 species permutatur pro alia venali, dari
 actionē ad similitudinē empti & vēditi:
 & cōventionē tūc habere maiorē simili-
 tudinē emptionis q̄ regulariter habeat.

Sed

Sed nec tunc emptionem verè dici, quia non interuenit precium, secundum regulam quam hic exornamus. Effectus autem quæ textus probat (secundum eodem intellectum) est, ut eo casu sequuta euictio, non detur conditio ob causam ad repetendam rem datam pro euicta: quia id tantum conceditur in secunda parte textus, quando permutatio fuit cum re non venali: et hoc euincitur ex differentia quam lex ibi constituit inter eos casus, censendo primum iuxta naturam et regulam venditionis: secundum vero iuxta naturam permutationis et contractus innominati. Secundum quam eodem interpretationem dicit Bar. esse ibi textus singularis et ubi permutatio seu contractus innominatus fit cum re venali, cessat conditio ob causam, vel repetitio rei datæ, etiã secuta euictio rei alteri ex contrahentibus datæ. Sic limitata l. 1. ff. de rer. perm. l. 5. §. 1. et 2. ff. de prescr. verb. l. si pecuniam, et l. fin. cum ibi nota. ff. de condic. ob cau. et ad hoc d. l. 1. dicit etiã singul. Paul. in l. 1. nu. 10. ff. de rer. pmu. Ange. in l. scien. lum, §. 1. ff. de edil. edic. dicit sing. et notab. Ang. in l. 2. ad finem. C. de condic. ob cau. Ias. in l. fin. nu. 8. ff. de condic. ob cau. idem Ias. in l. 1. in fin. ff. de æstim. act. Alcia. in l. 2. nu. 23. et ibi Rip. nu. 26. ff. si cert. pet. tradit Igne. quæ olim vidi (nunc. n. eius lecturam non habeo) in l. 3. §. si conditioni, nu. 40. ff. ad Syllan. dicit etiã Fulgo. in d. l. 1. quæ ea non visa possent docti contrarium respondere.

15 Ex quo etiã aperte voluit Bar. et alij, in ea conuentione permutationis vnius rei per aliam venalem, non esse locum poenitentie ante implementum ex parte alterius. Sic limitata regula contractuum innominatorum, in quibus ante implementum licet poenitere, nec antea datur actio ad implenda conuenta: l. 1. ff. de rer. pmu. l. 3. C. eod. d. l. si pecuniam, ff. de

cond. ob cau. ubi late DD. et ita pillam l. limitat Ias. in d. l. fin. nu. 8. ff. eod. utu. Ias. et Soci. in rub. ff. de verb. oblig. et ibi Iacob. et Nigr. nu. 174. et nemine citato Connan. d. lib. 7. cap. 5. Sed posset hoc nouè controuerti, quia d. l. 1. non æquat omnino eam conuentionem verè emptioni, nec generaliter, sed tantum post traditionem ex utraque parte: et tunc secuta euictio alterius rei, tribuit actionem ad interesse ad similitudinem emptionis. Cum igitur sit contractus innominatus non emptio, videtur non recedendum esse à regula quæ ante implementum permittit poenitentiam: quod iuuatur ex reg. l. commodissime ff. de liber. et posth. cum vulgar. et in dubio adherendum est regulæ, iuxta vulgaria iura, et quæ DD. ubique notant: et glo. optima in l. a diuo Pio, in princ. ff. de re iud. sicut in simili videmus e conuerso, dari condictionem ob causam ob defectum implementi non sequi: non vero ex poenitentia ante implementum, ut colliges ex Bar. recepto in l. si. nu. 11. ff. de cond. ob cau. et clarius notat Pau. Cast. in l. cum te C. de pac. inter emp. et vend. de qua in seq. cap. idem Paul. in l. Aristo. nu. 3. ff. de dona.

16 Ad d. l. 1. magis aduertendum est ad illa verba, licet non taxata quantitate. Glo. enim, Bar. Bal. Fulgo. et oes, intelligunt ea verba significare, quod si à principio daretur res taxata in quantitate certa, esset vera emptio: et ita Paul. in l. 1. ff. de rer. pmu. sequitur Alcia. in l. 2. nu. 23. ff. si cert. pet. et ibi Rip. nu. 26. Traq. de retrac. lign. §. 1. glo. 14. nu. 19. Dec. cons. 160. col. 1. ad fin. et ita Faber in §. item precium, nu. 1. Instit. de emp. et vend.

Ego non dubito glo. et DD. errasse, quia verba d. l. non possunt accipi ut ipsi acceperunt, et conclusio quam colligunt est plane

iuri cōtraria: quāuis enī à principio fuisset taxatus valor rei quæ p̄ alia daretur, non potuit resultare vera emptio quæ non consistit deficiēte conuētionē in nūmo vel pecunia: p̄ d.l.1. & l.2. & l. pacta cōuēta ff. de cōtrah. emp. l. emptionem C. de rer. p̄ mu. l. empti fides C. de cōtr. emp. cū sup. traditis, quibus respōderi nequit: nec partes mutare possūt substantiā rei, nec fingēdo inducere vt taxatio rei sit pecunia: iuxta reg. l. in bello, §. facte, ff. de captiu. et vbi pecunia requiritur (vt in emptione) nō pōt p̄ alias res æstimari, licet aliæ res per eā æstimentur, l. si ita. 43. ff. de fideius. Hoc euincūt etiā quædā argumenta Petr. & Cyn. ad aliud. d. l. 1. vt ibi refert Bal. n. 7.

Nec obstat l. precij, C. de rescin. v̄d. (quā male adducūt glo. & DD.) loquitur enī secūdū glo. et oēs ibi (parū sibi cōstantes) quādo à principio fuit cōuentū de precio in pecunia, & postea data fuit res æstimata loco pecuniæ: inspicitur enim cōuentio nō solutio sequuta, vt p̄bat l. 2. ff. de cōtrah. emp. et est receptissimū: facit glo. l. 2. in princ. ff. si cert. pet. ibi, propositū inspicitur: & ita ad d. l. 1. bene aduertisse videtur Loriot.

Nec obstat argu. quod à sensu cōtrario male colligebāt glo. et DD. ex verbis d. l. 1. ibi, licet nō taxata quātitate: nō enī significat Imperator, q̄ taxata quantitate fieret vera emptio: nec verba talē collectionē admittūt, sed potius vult tex. idē iuris esse eo casu nō taxata quātitate, quod esset si taxaretur, & hæc est sanior collectio: & ita planē p̄bat d. l. q̄ si ibi altera species taxata daretur p̄ venali, minus dubiū esset cōpetere tūc actionē ad interesse ad similitudinem empti & venditi: Sed et non taxata, competit talis actio ob qualitātē al-

terius rei venalis.

17 Secūdū quæ pōt ex illa l. comprobari glo. (quæ cōmendari solet) in l. 5. §. penul. ff. de prescr. verb. verbo, similis, vt cōtractus innominati sumāt effectū cōtractuū nominatorū, ad quorū similitudinē cōtrahūtur. not. Alex. in l. in actionibus, nu. 10. ff. de in lit. iur. Gome. in §. actionū, nu. 8. Instit. de actio. p̄bat tex. & ibi not. Bar. et Paul. in l. 1. §. si quis seruū, ff. de pos. tex. in l. eū qui, §. si rē, ff. cōmod. Sed hoc sanē debet intelligi quo ad respicientia effectū cōuentiōis, nō quo ad modū & qualitates: sunt enī plures differētiæ in modo & nonnullis qualitātibus inter cōtractus nominatos & innominatos, etiā nominatis similes, vt in l. 1. et, 2. ff. de rer. p̄ mu. vbi latē Paul. & Ias. & post eos Curtius in l. petēs, nu. 36. C. de pact. & Loriot. de pact. axiom. 117. cum sequen. & Berenga. in repe. l. pacta ff. de cōtr. emp.

18 Ex prædictis circa precij requisitū in v̄ditiōe, resoluitur questio Ioa. Fabr. in §. precij, nu. 1. Instit. de emp. & v̄d. quando v̄ditur res p̄ modico precio, eo adiecto pacto vt ēptor soluat debita venditoris: Nec videtur bene resoluerē Faber, dū inquit eē v̄ditiōne si debita certa fuerint et specificata, vt ipse loquitur: quasi diuersum sit si quātitas eorū quæ debetur nō exprimat. Ego autē assero emptionē esse in his terminis, cū semel certū aliquod precij exprimitur, licet adijciatur relatio ad debita incerta: argu. l. hæc v̄ditiō. 7. §. 1. ff. de cōtrah. emp. ibi, magis enim ignoratur, quāti ēptus sit, quā in rei veritate incertū est. Probatur magis ex §. ibi sequē. dū I. C. ponit aliā formā emptionis. Esto mihi fundus emptus centū & quanto pluris eū vendidero: qua questioe præmissa

missa respondet I. C. in hæc verba, valet venditio, & statim impletur, habet enim certū preciū centū: augebitur autē preciū si pluris ēptor fundū vendiderit. Adeo perspicue hoc probat tex. ille, vt inductioe nō egeat: paruitas enī precij expressi, nō tollit nomē vere emptionis, vt pbat tex. in l. si quis ēptionis 38. ff. de cōtrah. emp. & hæc traditio satis pbat ex l. fundi partē, 79. ff. de tōtr. emp. sed tandem pro ea dō tex. in l. ea conditione infr. hoc tit. de quo in cap. sequen.

19 Ex iisdē infertur ad notab. questionem de cōtrahētib. sub ea forma, vt res empta maneat iusto precio, seu pro precio quod iustū declarabitur. In qua q. reperio DD. variasse: Alberic. enim & Fulg. (alibi nō relati) securē scripserunt, ea forma resultare validā emptionē, et precii tūc declarādū fore à Iudice: quasi mētio illa iusti precij habeatur p relatione ad rē certā: Ita prædicti DD. in l. hæc venditio. §. 1. ff. d. cōtrah. emp. citātes ad hoc tex. vt expressum in l. si fundus. 16. §. vlt. ff. de pignor. Sed in ea forma nō dici vēditionē, verius & receptius est, ex DD. statim citādis, qui tamen volūt resultare tūc contractū innominatū, vt secuta traditione detur tradēti actio præscrip. verb. ad iustū precii declarandum à Iudice: quod aperte tradit Bal. in l. fin. q. 1. nu. 8. C. de contrah. emp. referens ad id Nicol. de Matarel. & Azo. in sūm. Insti. loca. & ita idē Bal. in l. cōtractus, nu. 8. C. de fide instru. quē sequitur Alex. ad Bar. in d. l. hæc venditio: Ias. in §. actionū, nu. 191. idē Ias. in l. si tibi, ff. de præscr. verb. & ibi not. Paul. pbat etiā Roma. in l. sciendū, nu. 33. & ibi Alex. nu. 17. ff. de verb. obl. Soci. in l. si

quis arbitrato, col. s. nu. 19. ff. de verb. obl. & Ias. in d. §. actionū, ad id extollit tex. in d. l. si tibi, quæ est 24. quā prius citauit Bal. in d. l. fin. & Roma. vbi sup. Fabian. autē in tracta. de empt. q. s. nu. 25. & 26. malè se explicans, videtur probare traditionem illā Bal. Sed eius argumēta tendūt in id, vt in ea forma dicatur valida emptio, non cōtractus innominatus, & sic ei9 ratioes dicto nō cohærent: ibidem etiā malè citat Roma. vbi sup. quasi cōtrariū Baldo, cū ille concordet. Anto. autē Gome. Hispan. in lib. de cōtractib. cap. 2. nu. 9. partē negatiuā tenet, vt in ea forma non dicatur emptio, sed addit cōtra Bal. et alios, tūc etiā sequuta traditione nō dari actionē ad precii declarandū à Iudice, sed tantū ad fructus, vel pensionē condignā ex tēpore quo res fuit penes recipientē: & ita intelligit Azonē in d. loco, quē dicit malè citatum à Bal. et alijs. In quo tamen falli videtur, quia Azo id voluit ad quod Bal. eū citauit: debuit q; Hispan. ibi allegare Salic. qui eius opin. prius probauit in d. l. fin. q. 4. nu. 7. C. de contrah. emp.

20 Vides magnā DD. varietatē alibi nō ita relatā: ex allegatis autē constat receptius esse in hac q. vēditionis p iusto precio, nō dari emptionē validā, sed tantū resultare cōtractū innominatū, vt sic talis contractus nō perficiatur consensu, & sit locus pœnitentiæ: & qui vēdere volebat nō teneatur tradere, & si maximè habeat facultatem tradendi, quia emptio non est: Si autē tradat, & is qui emere volebat, rem accipiat, quasi secuto implemēto detur actio ad iustū precii à Iudice taxādū. Aduerto etiā q; DD. tribuētes effectū illū traditioni sequente, nō solū loquuntur cum fit conuen-

conuētio vēdendi p̄ iusto precio, sed etiam ex iuribus quæ citant: idem volūt in conuentione pro eo de quo ipsi contrahentes concordabunt: & ita Alex. in l. sciendū, nu. 17. ff. de verb. obl.

21 Ego cōni opin. adherēo, vt ex tali cōuentione nō resultat emptio: cōtra Alber. & Fulgo. repugnant enī iura sup. citata, quæ vēditionē negāt, deficiēte certo precio: mētio aut̄ illa generica iusti precij, nō affert certitudinē qua emptio subsistat: nā et simplex cōuētio vēdēdi nō facta mētionē iusti precij, nullo modo valet secūdū oēs, et tamen intelligeretur de iusto precio, ex iurib. & DD. citatis à Soci. in l. si quis arbitrato, nu. 27. in fi. ff. de verb. obl. Ad id etiā eā cōuentionē à principio (vt emptio nō est) nō etiā trāsire ī cōtractū innominatū, quia cōtrahētes de sola vēditionē cogitabāt, vt re & verbis cōstat: et ideò deficiēte precio corruit omnino, iuxta d. §. precij, Instit. de emp. & vēd. cū alijs de quibus sup. Facit doctrina quā sentit I. C. in l. verbis civilibus, ibi, ne fiat contra uolūtate: ff. de vulga. et ibi not. Paul. Cas. & in his terminis sentit Aret. in d. l. sciendū, col. s. nu. 6. ad fi. ff. de verb. obl.

22 Ex quo cū Salic. et Anto. Gome. magis p̄bo cōtra Bal. & cōem, vt in hac q. vēditionis vel emptiōis p̄ iusto precio etiā sequuta traditione, nō detur actio ad iustū precij: Cū enī cōuētio illa quæ ad vēditionē tēdebat, nulla sit, ex defectu substantialiū, nō pōt p̄ obliquū suscitari ex traditione sequuta: iuxta doctrinā tex. in l. nūq̄ nuda. 31. ff. de acquir. rer. dom. Nec adest materia p̄mutationis vel alia quæ talē vim & effectū vēditionis inducere possit: facit notab. tex. in l. obligationes quæ p̄prijs viribus nō consistūt, 26. ff. de actio. et obl.

23 Nec obstat tex. quē Bal. & alij citabant, in d. l. si tibi, 24. ff. de prescr. verb. ibi enī nō tradito, sed opera sequuta ius faciēti prestat ad iustā mercedē, ne alter cū ei iuria locupletetur, cōtra iur. reg. Nec ad id requiritur certa cā vel cōuētio, sed sufficit quē vt re vel opera alterius in ijs quæ gratis facere nō intendūt, vt ei satisfacere teneatur: vt p̄bo nu. sequē. & ita procedit tex. in §. 1. vers. qua de causa, Instit. de loca. Et suadetur ex æquissima regula l. si. me & Titū, 32. ff. si cert. peta.

24 Ex quo nouē & utiliter colligi pōt differētia in prædictis terminis conuentionis ad iustū precij, inter cōuentionē tendentē ad locationē & tendentē ad vēditionē: nā licet vtraq̄, nō expressa statim quantitate vel mercede à principio nō consistat, nomenq̄ et effectū suū retinere nequeat, differūt tamen in eo q̄ conuētio illa tendens ad vēditionē, nō obligabit ad precij, etiā sequuta rei traditione, vt sup. At in simili conuentione tēdente ad locationē sequuta traditione, tenebitur recipiēs ad iustā mercedē ex vsu rei aliene, vt teneretur ipso facto nulla præcedente cōuentionē: argu. l. ut quæritur, 14. §. fin. ibi, pro vt quisq̄ habitauerit. ff. loca. & ibi not. Bal. et alij quos refert Ias. in §. actionū, n. 188. Instit. de actio. & in terminis notāt Cin. Alb. Sali. Fulg. in l. excepto C. loca. Quæ differētia cōprobari pōt ex Paul. Castr. in l. 1. §. si quis seruū, nu. 4. ff. de pos. Vides igitur egregiā differētiā inter locationē & emptionē, seu inter conuentiones earū nomen referētes, quod forsā alibi expensum non reperietur: quod repeto infra cap. 3. nu. 5. Et inde limitabitur similitudo & æquiparatio quā tradit I. C. in l. 2. ff. loca. inde etiam cauebis ab Ang. in l. excepto

excepto. C. loca. magis à Soci. in l. si quis arbitrato, col. s. versi. aliquando ff. de verb. oblig. ubi emptionem & locationem æquat.

25 His vero nõ obstat tex. in d. l. si fundus. 16. §. si n. ff. de pignor. per quẽ Alberi. & Fulgo. sup. relati, tenuerunt cõuentionẽ p̄ illa verba pro iusto precio, inducere validã emptionem: verba illius tex. sic habent, p̄t ita fieri pignoris datio hypothecẽuã, vt si intra certũ tẽpus nõ sit soluta pecunia, iure emptionis possideat rẽ iusto p̄ precio tũc æstimandã, hoc enim casu v̄r quodãmodo cõditionalis esse veditio: Reperio aut̄ tex. illũ variẽ intelligi: primò glo. ibi in hac difficultate respondet esse speciale ratiõẽ mut. i. vt debitores inueniãt pecuniã quã aliter nõ inuenirent: & tũc valeat veditio nõ expresso precio certo, sub ea forma vt res obligata maneat emptã pro iusto precio: & cũ glo. ẽ Alberi. ibi, & secure Hispan. Gome. d. lib. & cap. & nu. Bar. ibi intelligit eã cõuentionẽ valere nõ solũ in cã mutui, sed generaliter vbi p̄cedit aliũ cõtractus validus, cui illa cõuentio v̄dendi p̄ iusto precio adhareat. Quæstio autẽ nostra p̄cedit vbi datur sola illa cõuentio v̄dendi p̄ iusto precio, absq; alia cui adhareat: quem intellectum approbatũ communiter dicit Ang. Aret. in §. precium, nu. 4. Instit. de emp. & vend.

Rom. aut̄ in d. l. sciendũ, nu. 32. ff. de verb. obl. inquit esse speciale in casu d. §. alia ratiõẽ, vt mutuodãtes magis vtãtur eo pacto vt res maneat p̄ iusto precio, q̄ pacto legis cõmissoriae in pignorib; reprobato, quod prius dixit Imol. ibi, col. 2. quos refert Soci. Vaccillãs in l. si quis ar-

bitrato, nu. 19. ff. de verb. obl. Mihi verò placet ratio Bar. quæ satis p̄bari videtur ex l. fin. in princ. ff. de cõtrah. emp. de qua infr. hoc cap. Quæ ratio inuatur ex eo vt inter homines faciliora sint cõmertia, vtq; homo ab homine magis inuatur, quod Reipub. vtile censetur: vt in simili dicit glo. in l. 4. ad fin. ff. de pigno. acti. ibi, propter publicã vtilitatem: & ibi, eueniret sepiusimẽ vt creditores mutua denegarent: quam glo. sequuntur DD. & extollit Dec. in l. fructus, & in l. nec pignus, ff. de reg. iur. Ang. Aret. in §. fin. Instit. quib. mod. re cõtr. oblig. Et ratiõẽ Bar. cõprobat Soci. in d. l. si quis arbitrato, nu. 28.

26 Hæc de illo tex. quo ad præsentẽ materiã, alia enĩ difficultas tangitur à glo. & DD. quomodo valuerit ibi pactũ, vt nõ sequuta soluc. õẽ, pignus emptũ maneret credit. r. cũ pacta leg. cõmissoriae in pignoribus reprobẽtur, vt in l. fin. C. de pact. pign. Ideo glo. in d. §. & in l. 1. C. de pac. pig. intelligit d. §. p̄cedere ex illa iustificatiõẽ cõuentionis p̄ iusto precio: regulã aut̄ cõtrariã p̄cedere, vbi simpliciter cõuenitur, vt pignus maneat pro quãtitate debita, quia in hoc pacto posset resultare grãdis vsura vel magna fraus debitori: in precio aut̄ iusto datur quodã tẽperamentũ, quod inuatur ex tex. notab. in l. si bene collata. 33. ff. de vsur. & ita cũ glo. intelligunt cõer scriben. & ad hoc extollũt illũ tex. Salic. & Paul. in l. Titius ff. de pigno. actio. Bal. in c. vno, nu. 6. de feud. dato in vi. leg. commis. Fabian. in d. tract. q. 7. nu. 19. & sequen. Soci. d. l. si quis arbitrato, nu. 28. et plures quos refert Tiraq. de retrac. comuen. in fin. nu. 136. & ita Afflic. in decis.

368. post princ. & Anto. Rub. conf. 134. qui oēs cum Bar. in d. §. idem intelligunt, & si expressum non conueniatur de iusto precio, sed simpliciter, quia & tunc de iusto intelligitur: & ita Bar. in l. quāuis, ff. de solutio: & plures relati à Tiraq. ubi sup. nu. 138. & illum tex. non semel dicit sing. Angel. Perus. ibi.

27 Is est cōis intellectus ad d. §. à quo nemo hucusq; discrepauit: & ex d. §. colligunt DD. limitationē ad regulā prohibentē in pignore pactū illud leg. cōmissoriae, secundū oēs proximē citatos: & Neguz. de pigno. 4. par. n. 6. in 2. limit. & Molin. de cōmerc. q. 12. ubi multa noua & egregia tradit ad hanc materiam pacti leg. cōmiss. in pignoribus. Ego autē tam ad intellectū d. §. quā ad intelligenda multa alia responsa Iureconsultorū quae in pandect. sunt, nouē cōtra glo. antiquos & nouiores oēs iuris interpretes verius puto, apud Iureconsultos nō fuisse prohibitū pactū illud leg. cōmissoriae in pignoribus, nec ullū ex Iureconsultis talem regulā nouisse, & consequenter illos nunquam eam praesupponere in suis responsis. Quod mihi incepit fieri verosimile, quia nulla l. adducitur quae talē regulam prohibitoriaē ponat: contrariū ius ergo fuisse credi debet: argu. l. 1. ff. de testib. Cōprobat hoc, quia notissima & generalis erat regula ut conuenta seruentur: unde tam insignis limitatio tamq; notabilis species irritans conuentionē, debuerat à Iureconsultis perspicuē tradi: iuxta doctrinam I. C. mihi peculiarē, in l. item apud Labeonem, 15. §. ait praetor, ff. de iur. ibi, ea quae notabilia sunt nisi specialiter notētur, quasi neglecta videntur. Nec facit timor vel suspicio

vsurae, ut DD. male arguebant, nā iure antiquo id non irritabat conuentionem: L. eos, §. 1. C. de vsur.

Tandem omisissis argumentis probat hanc inaudita sententiā tex. apertiss. in d. l. fin. C. de pact. pign. quae Constan. est: is autē in multis nouū ius induxit: ut obseruat Alcia. lib. 4. parerg. cap. 1. et ego ostendo in cōment. l. 1. in. 1. par. nu. 32. C. de bon. mater. Nec mirū quia Cōstantin. fuit ex posterioribus principibus quorū constitutiones in C. habemus, & eius tēpore non fuerunt Iurisconsulti quorum extant responsa in Digestis: Sed iam verba Constantini audiam. us. quae ita habent: quoniā inter alias captiones precipuē cōmissoriae pignorū legis crescit asperitas, placet infirmari eā: Si quis igitur tali contractu laboraret, hac sanctione respiret, quae cū praeteritis praesentia quoq; repellit, & futura prohibet. Non potuit quidem alijs verbis apertius ostendi ius illud nouū esse, cōtrariumq; ante Cōstant. fuisse: Quod multipliciter probat Imperator ipse, primò cū significat opus fuisse nouo remedio aduersus crescentē maliciā: Deindē cū speciatim meminit illius pacti in pignoribus, cuius asperitatē inquit se velle infirmare: antea igitur nō erat infirmū, sed validū: quod magis indicat Imperator cū cōtrahētes allequitur subdēs, ut qui tali cōtractu laborabāt, ea cōstitutione respirarēt: quod falso dixisset si ante suā constitutionē antiqui iure eis cōsultū fuisset. Sed meliō magis id ostēdit Imperator, cum tandem eā constitutionē extēdit ad praeterita, quia alio iure censenda erant: iuxta reg. l. 7. C. de

de legib. Et ita manifeste patet ex d. l. nouū ius ibi introductum, contrariumq; fuisse apud Iureconsult. & anteriores principes: contra glo & oēs scribent.

28 Inferitur ergo nouē cōtra glo. & oēs hucusq; scribent. ad d. §. fin. l. 16. ff. de pigno. Martianū I. C. nō dubitasse de pacto leg. cōmissoriae in pignore: nec ex regula noua d. l. fin. potuit resultare difficultas ad decisionē antiquā d. §. cuius tēpore aliud ius erat in ea re. Idemq; inferitur ad alia respōsa I. C. de quibus statim agemus. Sed oportet atē alia tollere objectionē quę occurret ex I. C. Ulpiano, in l. quāuis, 45. ff. de solu. in lē enim solēt DD. colligere, iā apud I. C. improbatū fuisse pactū illud in pignoribus: cui obici respon. leri pōt. i. cū Bar. ibi variante, ut in casu d. l. diuersa ratio faciat ne pactū astringat, quia erat inter coniuges & ex viro uxori, inter quos tolli debet fraus quę fieri posset iuri prohibēti donationē inter cōiuges: & ita Fulgo. in l. Titius ff. de pigno. actio. & latius Molin. d. lib. de cōmerc. q. 12. n. 375. verba autē d. l. ita habēt: Quāuis stipulāti vxori vir sponderit, direpto matrimonio prædia quę doti erāt obligata, in solutū dare: tamē satis esse offerre dotis quantitātē. Et illa interpretatio Bar. & sup. allegatorum comprobatur ex celebri regula l. oratio, ff. de spons.

Vel aliter & forsā melius intelligēda videtur d. l. quāuis, ut ibi pactum nō desinat astringere quasi eo tempore improbatū esset, cū aperte probatū maneat ex d. l. fin. apud I. C. diuersum ius fuisse: nec etiā procedat d. l. principaliter obvi-

tan. lā donationē inter cōiuges, posset enī pignus non plus valere quā fors: Sed alia ratione, & iuridica æquitate vir ibi nō obligatur præcisē ex tali cōuentione, satis enim fuit iuris conditoribus ut dos integra restituatur, & mulier illæsa seruetur: ideoque sufficiat dotis quantitatem restitui: ne vir ledatur ex pacto, vel forsā vxor. Sic enim inter cōiuges magis q̄ in alijs vitatur inæqualitas, ut in l. iure succursum, ff. de iure dot. de qua latius infr. ad nostrā l. 2. Probatum etiam quod intēdim. cōtra DD. ex d. l. quāuis: ibi enim propriē non erat pactū leg. cōmissoriae in pignoribus. cū I. C. referat pactū per alia verba, nō p̄ ea q̄ pignora manerēt ēpta p̄ quātitate debita: possetq; intelligi ut manerēt p̄ iusto precio: ut Bar. & dd. cōier intelligūt in d. §. fi. l. 16. ff. de pign. ut sup. Nouē etiā ex d. l. quāuis, satis cōtra dd. colliges I. C. magis significare q̄ illud pactū regulariter erat validū & obseruandū, specialiterq; inter cōiuges sufficeret ut pacto nō obstante, sufficiat dotis quantitātē restitui: & mulierem illæsam seruari. Et sic probat, reg. eo tēpore in contrarium fuisse, ut pactū illud valeret, contra glo. & oēs: quod alibi ita expensum nō inuenies.

29 Indē similiter inferitur ad intellec. tex. in l. Titius. 37. ff. de pignor. act. ubi I. C. Marcellus ita habet: Titius cū credidisset pecuniā Sempronio, et ob eam pignus accepisset, futurumq; eēt ut distraheret id creditor, quia pecunia nō solueretur, petijt à creditore ut fundū certo precio ēptū haberet. Et cū impetrasset, epistolā qua se vendidisse fundū creditori
signi-

significaret emisit. Quæro an hæc venditione debitor reuocare possit, offerendo sortem & vsuras quæ debentur? Marcellus respōdit, secundū ea quæ proposita essent, reuocare non posse. Reiecta glo. varietate & DD. ibi, nō obscura videtur narratio facti, & decisio tex. pūctando verba vt hic meliūs quā alibi videbis: agitur ibi de debitore qui ne pignora viderentur, quæ fortasse ei chara erāt, petijt et impetrauit à creditore, vt sibi emeret fundū certo precio inter eos conuenito: postea autē volebat eā venditionē reuocare, offerens sortem & vsuras. I. C. respondet non esse cur venditio vel cōuentio illa retractetur. Illud autē primō verius puto cū Molin. vbi sup. cōtra glo. & Bar. variantes in d. l. Titius, & d. l. quāuis: contra Salic. & Paul. in d. l. Titius, contra Neguzan. de pignor. 4. par. nu. 6. in 1. limit. contra Alex. in cōs. 178. lib. 7. nu. 2. contra Imol. in c. significāte col. 3. de pigno contra Guido. decis. 6. pactū in ea l. valere non tantū ad retinendū creditore possidente, sed etiam ad agendū eo non possidēte: quod probatur ex generalitate tex. i. nēta vulgari regula. l. 1. §. & generaliter ff. de legat. prest. probatur magis, quia diuinatoriū esset fingere in casu d. l. fuisse fundū penes creditore. Id etiā significat litera d. l. cū agat de fundo non obligato, nec adhuc tradito. Tandem contra DD. hoc euincitur ex responso I. C. decidētis pactum ibi valere, nec à debitore reuocari posse: cū ergo valeat, intelligi debet perfecte, vt iuris est ad agendū & defendēdum: iuxta l. sicut ab initio, C. de actio.

& oblig. l. 1. §. si conuenierit, ff. de pos.

30 Placet etiam quod contra alios bene aduertit Molin. vbi sup. vt in casu d. l. Titius, non fuerint verba pacti leg. cōmis. in pignore: quia nō manebat pignus emptum pro debito, sed pro alio precio: quod fortasse iustum esset. Sed notabilius iam sequitur ex prædictis, non posse sustineri quod Bar. & omnes ante Molin. colligebant ex d. l. Titius, vt pactum illud in pignoribus reprobatur, valeat quando apponitur ex interuallo: quod vrgentissimē confutat Molin. vi rationis & æquitatis. Nec teneri potest hodiē stante d. l. fin. C. de pact. pig. quæ nouū ius induxit indistinctē irritando pactum illud quod apud I. Consultos valebat: vnde quamuis in d. l. Titius, pactum illud esset hoc de quo agimus, & I. C. ibi illud diceret validū, non mirum erat, cū regulariter eo tēpore illud pactū valebat: vnde non poterat ex illa l. limitari reg. d. l. fin. quod Molin. assecutus non fuit: bene tamen ostendit contra alios tantā asperitatē, tantamq; & fortasse maiore fraudē versari posse in eo pacto ex interuallo, q̄ ab initio apposito: quod ante Molin. aduertit Tiraq. alios referēs de retrac. conuent. in præfat. nu. 8. & in fin. nu. 134. quod etiam fortissimē probatur, quia aliter quotidie fraus fieret prohibitioni d. l. fin. C. de pact. pigno. Et ita credo in praxi iudicabitur contra cōem, cū iura & rationes hæc partē manifestē probent: quod apud Lusitanos notab. est ad Ordi. lib. 4. titu. 26. quæ ibi approbās tantū limitationē DD. de tali cōuētiōe pro iusto precio, videtur rejicere alias limitationes incautē ab eis traditas.

Ex

31 Ex quibus etiam infertur ad intel-
 lectum tex. (quo plures lapsi videntur) in
 l. fin. in princi. ff. de contr. emp. ubi I. C.
 Scevola habet in hūc modū. Titius cū
 mutuos acciperet tot aureos sub
 usuris, dedit pignori siue hypothe-
 cæ prædia, & fideiussorem Luciū,
 cui p̄misit intra trienniū p̄ximū
 se eum liberaturum: quod si id nō
 fecerit die supra scripta, et soluerit
 debitū fideiussor creditori, iussit
 prædia empta esse, quæ creditori
 obligauerat: Quæro cum non sit
 liberatus Lucius fideiussor à Titio:
 an si soluerit creditori, empta ha-
 beret supra scripta prædia? Res-
 pondi, si non vt in causam obliga-
 tionis, sed vt empta habeatur, sub
 conditione emptio facta est: et cō-
 tractam esse obligationem.

Sriben. cōer intelligunt, conuentionē de
 qua in d. l. fin. cōtinere pactū l. cōmissio-
 riæ in pignore: respondent tamen ideo
 ibi valere, quia secundū eos prohibitio d.
 l. fin. & eius reg. non habet locū in debi-
 tore ita contrahente cum suo fideiussore,
 sed cū creditore tantū: quasi non sit tāta
 asperitas nec tāta fraudis suspitio, quā-
 do ea conuentio sit cū fideiussore: & ita
 glo. et DD. cōmuniter ī l. i. C. de pact.
 pign. Bar. in d. l. quāuis ff. de solutio. Fa-
 bia. vbi sup. & Neguz an. vbi sup. in 4.
 limit. & ad hoc eam l. dicunt singul. plu-
 res maxime Paul. Castr. in d. l. Titius,
 ff. de pign. acti. & Ioa. Lup. de Pala-
 riu. in Repe. c. per vestras §. 78. nu. 10.
 et feudis. in c. i. de feud. dat. in vi. leg. cō-
 mis. Sed longē melius aduertit Molin.

eandē rationē vigere in fideiussore quæ
 est in creditore: eandemq; asperitatem
 quam execratur d. l. fin. C. de pact. pign.
 & ideo cōcludit idē iuris esse in fideiuf-
 sore quod est in creditore, vt sic amplie-
 tur, non limitetur regula prohibens pa-
 ctum leg. commissio. in pignoribus: quod
 etiā voluit Io. Imol. in c. significante, col.
 3. vers. item aduerte, de pigno. respondēs
 ad d. l. fin. ff. de contrah. emp. vt non lo-
 quatur in pacto illo reprobato, q̄ pignus
 maneat pro debito: Sed simpliciter vt
 pignus emptū maneat, tunc enim intelli-
 gitur p̄ iusto precio. Et ita Alex. ex-
 tollens hunc Imol. intellectū, d. cons. 178.
 nu. 9. lib. 7. quos sequitur Molin. vbi sup.
 facit tex. & DD. in l. si fideiussor, §. 2.
 §. meminsse, ff. de lega. 1. Soci. ī l. si quis
 arbitrato, nu. 27. ff. de verb. obl.

Sed nec Imol. nec Molin. nec alij af-
 sequi sunt d. l. fin. ff. de contrah. emp.
 etiā si loqueretur in mero pacto l. cōmissio.
 in pignore, nō posse adduci in limitationē
 d. l. fin. C. de pact. pign. iuxta verā decla-
 rationē nostrā, quia altera fuit longē po-
 sterior: & tēpore alterius pactū illud
 non erat improbatū. Et vltra Alex. et
 sup. citatos addo in fideiussore magis vi-
 gere rationem d. l. fin. C. de pact. pign.
 quia fideiussio adeo gratuita esse debet,
 vt rupta fides dicatur, si fideiussor emat
 bona debitoris, l. i. C. de dol. Itē fideiuf-
 sor postq̄ soluit creditor ē: iuxta doctri-
 nam l. creditorū. xi. ff. de verb. sign. &
 ideo prohibitio d. l. loquētis de tali pacto
 cū creditore, verificatur in fideiussore,
 siue attendas tēpus postq̄ fideiussor sol-
 uit, siue tēpus antēius, cū ad illud con-
 feratur tale pactū, iuxta reg. l. quod spō-
 se,

sa, C. de dona. ant. nup. Resoluo igitur q̄
Scevola in d. l. si. agit magis de questio-
ne voluntatis q̄ potestatis, nepe q̄ cognos-
cēdo quid inter cōtrahētes cōuētū cēse-
tur, nō verò an cōtrahere potuerūt. Nec
I. C. potuit dubitare an ibi pactum leg.
cōmiss. in pignore valeret, cū eo tempore
improbatur non esset, vt sup. probauit.

32 Ex his etiā infertur ad intellectū l. 1.
C. de pact. pign. quā puto ab omnibus
hucusq̄ male intelligi: est l. Alex. Im-
perat. habet autē hęc verba, Qui pa-
ctus est, nisi intra certū tempus pe-
cuniā quā mutuā acceperat, solue-
ret, cessurū se creditoribus: hypo-
thecæ venditionē non contraxit,
sed id cōprehendit quod iure suo
creditor in pignore habitus erat:
cōmuni itaq; iure creditor hypo-
thecam vendere debet. glo. Bar. &
oēs ibi, & in locis sup. citatis, & Af-
flic. decis. 368. intelligunt illā l. de pacto
simili leg. cōmissoriae in pignore, vt non
minis prohibitū censeatur. Ego autem
contra oēs verius aduerto, q̄ cū ea l. sit
Alex. nō debet intelligi irritare pactū,
tanq̄ simile pacto leg. cōmiss. i pignore:
cū ante Cōstantin. illud prohibitum non
fuerit, vt patet ex d. l. fin. Constan. autē
primus, fuit quadragesimus Imperator:
Alex. verò vigesimus quintus: maximē q̄
d. l. fin. potuit esse non primi Constant.
sed alterius, quia plures fuere: & sic mul-
to longiūs post d. l. 1. quæ fuit Alex.
Itē verba d. l. 1. satis indicant pactū illud
non fuisse à principio acceptæ pecuniæ
mutuæ, sed ex interuallo: et ideo tex. esset
contra eosdem DD. dicentes valere id
pactū ex interuallo, vt sup. nu. 30. Ad-

uerto etiā q̄ d. l. 1. (vt proximē dixi ad l.
fin. ff. de contrab. emp.) non de potesta-
te agit, sed de voluntate contrahentium:
& vere d. l. nō dicit pactū de quo ibi esse
nullum, sed ex eo non induci venditionem
hypothece, nec plus afferre q̄ id quod
iure cōni creditori competebat: & tan-
dem scopus illius tex. est interpretari ver-
ba illa conuentionis. cedere pignora
creditori, quid importent: in quo res-
pondet tex. ibi secundū regulā l. non re-
cte, C. de fideius. l. qui mutuam ff. mand.
cū not. à Bar. & alijs in l. 3. ff. de leg. 1.
Imò si cū iudicio expendas verba d. l. 1.
sup. relata, ibi, hypothece venditio-
nem non contraxit: plane significāt
eo tempore potuisse ita contrahi, & pa-
ctum leg. commiss. in pignore valuisse, si
expressim apponeretur: ibi enim non ir-
ritatur talis conuentio, sed interpretatur
Imperator non ita conuentum censerit:
quod nemo huc vsq; aduertit.

Ex scriptis autē à DD. in hac ma-
teria, placet ea limitatio quam tradūt ad
d. l. fin. vt non procedat quando conuētio
esset, vt non soluto debito ad certū tēpus,
maneat pignus emptū pro iusto precio:
quia in hac cōuētiōe nō viget tāta asperi-
tas, nec pprie est pactū leg. cōmiss. in pi-
gnore: nec lex noua correctoria debet
extra suos terminos facile trahi, secundū
receptas traditiōes: & ita in hac specie
apud Lusitanos decidit d. Ordinatio lib.
4. titu. 26. quæ hanc solā limitationē ap-
probat. Longiūs q̄ putarā me euexit ve-
ritatis & P. V. amor: excessusq; tot no-
ua & vtilia afferens, venia dignus erit, vt
aliās dicit I. C. in l. iam dubitari, ff. de
hæred. instituen.

Secunda pars Rubr.

C. de rescin. vend.

CAPVT SECVNDVM.

SVMMARIA.

- I** Xactissime tractatur quaestio, quando ex una parte res, ex altera precium & res datur, quod contractus genus inde resultet? In qua multa nouè explicantur, usq; ad nu. 10.
- 10 Expenditur & declaratur ordi. Lusitanorum lib. 4. tit. vlti.
- 11 Improbatur traditio quaedam Paul. Cas. & contra plures ostenditur emptionem dici, etiam si res simul cum precio data, precium excedat.
- 12 Nouè explicatur tex. in l. si in emptione. 34. ff. de contrah. emp. contra plures.
- 13 Explicatur ad supra dicta tex. in. c. ad quaestiones, de rer. permu.
- 14 Infertur ad tex. in l. cum te, C. de pact. inter emp. de cuius intellectu plenissime agitur, & nu. 15. & 16. & 17.
- 18 Ad eandem l. Cum te, traditur oppositio l. ea condicione, C. de rescin. vend. agitur; de conciliatione earum legum, & reprobantur multa huc vsq; tradita vsq; ad nu. 23.
- 21 Traditur noua & solida ratio ad notabilem differentiam inter emptionem, & permutationem, seu inter contractus nominatos, & inominatos: & inferuntur aliqua scitu digna, usq; ad nu. 26.
- 27 Nouè contra DD. probatur, cum aliquid ultra precium ex conuentione praestandum est ab emptore, in dubio intelligendum esse contra emptorem non implentem, id quod ultra precium erat, principaliter venditorem mouisse.
- 28 Traactur Quae actio detur in casu d. l. cum te. C. de de pact. inter emp. & vend.
- 29 Infertur ad l. fundi partem. ff. de contrah. emp. & contra plures DD. explicatur, multaq; circa eam l. nouè traduntur, usq; ad nu. 32.

E

Secunda pars Rubr.

C. de rescin. vend.

CAPVT SECVNDVM.

Xtracta-
tis in præ-
ceden. cap.
liquet utilis-
simum esse
cognosce-
re dubiam
conuentio-
nē, an ex ea venditio, an contractus inno-
minatus resultet: principaliter ob duos il-
los grandes effectus, q̄ in venditione nō
est locus poenitentiae: nec res tradita
repetitur, licet emptor non impleat con-
uentiā: sed tantum agitur ad ea implen-
da. E contrario aut in permutatione &
contractu innominato poenitentiae locus
est, & non sequito implemento, res data
repetitur: l. i. ff. de rer. permut. ubi late
Paul. & Ias. & alibi saepe. Continuā-
do igitur praecedentia, oportune se of-
fert celebris quaestio, quando ex altera
parte res, ex altera praenū & alia res da-
tur, an emptio an permutatio sit? In qua va-
rij varia dixerunt, secundum Panor. in c.
ad quaestiones, de rer. permut. Notissimū
est plures doctissimosq; viros, q. hanc ple-
nē tractasse, unūquemq; p̄ virili: recēti-
ores aut quā plurima in eā rem adduxif-
se: ut fortasse plures notare possint me-
nūc rem (quod aiunt) actā, agere velle.
Sed speramus (Deo duce) si recte per-
legerint quae trademus, multa eos hic nō
vulgaria, nec antea discussa agnituros.

Circa hāc. q. resolutio Bar. est ut primō
attendatur quod principaliter agere intē-
dūt contrahentes, ut ab eorū mente nomē
& effectus conuentioni detur: ita Bar.
in l. Aristot. nu. 2. ff. de dona. idē Bar.
in l. si in emptioe. ff. de cōtrah. emp. & in
l. i. n. 7. ff. de rer. permut. quod p̄bāt cōer-
scriben. in eisdē locis: & Panor. & reli-
qui in d. c. ad quaestiones: et innumeri quos
refert Tiraq. de retrac. ligna. §. 30. glo. 1.
nu. 2. (qui inter recētiōres ā ple hāc. q. or-
nauit) & ultra eū ita Boer. q. 144. Rip.
in l. 2. nu. 36. ff. si cert. petat. & Hispan.
Covar. à. Leua lib. 2. resolu. cap. 4. n.
9. Hispan. Anto. Gome. i. lib. de cōtrac.
cap. 2. nu. 10. Ex ea de pact. nu. 513. vers. 1.
Ex mente aut Bar. & aliorū colli-
tur in p̄posito ut dicatur cōstare qd̄ prin-
cipaliter partes intēdūt ex nomine ab eis
expresso, ut venditio vel permutatio tunc
dicatur, p̄t cōtrahentes nominauerint:
& ita Paul. in d. l. Aristot. nu. 4. in fi. et
nu. sequē. Panor. in d. c. ad quaestiones, n. 4.
Ex ea ubi sup. plenius Tiraq. ubi. sup. n. 7.
et ita Loriot. de pact. axiom. 116. Molī.
i. cōsuetu. Paris. §. 13. n. 53. Nec quis obij-
ciat regulā quae habet nō attēdi nomē à
cōtrahētib; i. p̄positum, l. 6. ff. de praescr.
verb. idē cū p̄cedit quādo natura cōuenti-
onis nomini repugnat, seu deducta in cō-
uentionē repugnāt nomini expresso: ut de-
clarat Dec. in authen. ex testam. eto. nu.
6. vers. sed certe C. de collat. At in hac.
q. de-

q. deducta in conventionē non repugnāt
nomini expresso à contrahentibus: ideo-
q; eorum expressioni stari debet.

3. Est tamen receptissima conclusio cū
iudicio declaratur à non nullis ex sup. ci-
tatis, nisi negotium tale sit, vt ex venditi-
one ius aliquod cōpetat certæ personæ
ex lege vel cōsuetudine, tunc enim cauē-
dum est ne ei fraus fiat censendo conuē-
tionem illam iure permutationis: vt ex
Purpur. & alijs tradit Boer. d. q. 144.
Rip. & Alcia. in d. l. 2. ff. si cert. pet.
Tiraq. d. loco, nu. 11. & sequen. quem
vide contra Igne. ibi relatū: facit. l. qui tes-
tamentum ff. de probat. & ibi Bar. Li-
mitatur etiā notabiliter à Paul. Castr.
in d. l. Aristo, ad fin. nisi pecuniæ exces-
sus sit magnus, quia tunc censebitur ven-
ditio, etiam si partes exprimāt permuta-
tionem: maxime (secundū proxime di-
ctum) si tertio ius aliquod auferatur ex
eo q̄ non sit emptio: & ita Boer. Tiraq.
Couaruu. Auto. Gome. vbi sup. & alijs
quos referunt: facit doctri. Bar. in l. si
forte, ff. de Castr. pecu.

4. Alia receptissima conclusio est, quā
do partes non exprimunt nomē contrac-
tus, vt iudicetur ex eo quod pluris est.
Vt si res plus valet q̄ pecunia quæ da-
tur cum ea, censeatur permutatio: si pecu-
nia excedit, dicatur emptio: Io. Andr.
& alijs in d. c. ad quæstiones, Bal. in l.
queritur, ff. de stat. homi. & innumeri
quos citat Tiraq. d. loco, nu. 9. Couaru.
Ant. Gome. vbi sup. Boer. q. 214. col.
2. Dec. i. l. imaginaria, ff. de reg. iur. So-
ci. in l. pacta quæ cōtra, n. 9. C. de pact.
qd voluit aperte Bar. in d. l. Aristo, nō
aut in alijs locis male citatis à Tiraq.
& alijs. In hac enim. q. aduertendum est

differentiam esse inter id quod princi-
paliter agitur, & id quod plus valet: pri-
mū enim respicit mentem contrahentiū, ⊙
alterū respicit valorē & quantitatem rei
& precij. Ex quo comperies plures non
percepisse dicta Bar. in d. locis: aliquan-
do enim agit Bar. de eo quod principaliter
agitur, & alij eum referunt, quasi lo-
quatur de eo quod plus valet: ita enim vi-
debis loquentem Bar. in d. l. 1. nu. 7. ff. de
rer. permu. & in d. l. si in emptione, ff. de
contrah. emp. quem male refert. Tiraq.
d. n. 7. et ita Ias. in l. 3. in fi. n. 8. ff. si cert.
peta. nec bene Loriot. de pact. axiō. 115.

5. Alia species est quando sumus in du-
bio (quod DD. intelligūt quando partes
non exprimūt nomē contractus) & pre-
cium non excedit rem, sed vtrumq; ab ea-
dem parte datū est eiusdē valoris. Bar.
id specificē nō decidit, tunc aut magis va-
riāt DD. inter quos Bal. (quē oēs ci-
tāt) in prælud. feud. nu. 11. in ea sententia
fuit, vt tūc dicatur venditio: & cum Bal.
est Alex. ad Bar. in d. l. si in emptioe:
idē Alex. in l. 2. nu. 8. ff. si cert. pet. sub-
obscurē Ias. in §. actionū, nu. 122. Instit.
de actio. Fabian. de ēptio. 2. q. nu. 23. Sed
cōtrariū receptiū ē ex relatis à Tiraq.
d. loco, nu. 36. vbi antea plura argum. con-
tra Bal. adduxit: & hoc melius sensit
Bar. in d. l. 1. nu. 7. ff. de rer. permu: dū re-
soluit q̄ in dubio erit contractus innomi-
natus, non venditio: & ita Fulgo. ibi, &
Ias. ad fin. nu. 11. & idē Ias. in prælud. fe-
ud. nu. 25. Imol. & Roma. i. d. l. Aristo:
& Ias. dicens hāc cōem opin. in d. l. 2. nu.
9. ff. si cert. peta. & ita Rip. ibi, col. fin.
Curt. n. 35. Alc. lib. 3. de verb. sig. Ex ea
de pact. nu. 516. vers. tertius casus: An-
to. Gome. vbi sup. quod vrgenter suade-

tur ex doctrina I. C. in l. 1. vers. quoties, ff. de aestim. acti. & mibi vrget l. fi. ff. de condic. ob c. m. In quo iam aduerte q̄ ex
 5 Bar. in d. l. 1. declarandus est idē Bar. in d. l. *Aristo*, ne sibi repugnare videatur: vt scilicet velit Bar. non dici rem esse omnino in dubio quando alterū ex ijs quæ dantur, est maioris quantitatis: ideoq̄ tunc attendi quod pluris est: tunc autem dicatur negocium esse prorsus in dubio vt dicatur contractus innominatus, quando alterum non excedit: & sic ex Bar. in d. l. 1. colligitur in effectu decisio huius articuli, quando vtrumq̄ par est, quia tunc magis sumus in dubio: quod non percepit *Alex.* ad Bar. in d. l. si in emptione.

6 Hanc verò conclusionem, quæ receptior est, contra Bal. necessario secundū scripta DD. intelligere debes quando partes non expresserunt certum nomen contractus: Alias iudicaretur cōuentio iuxta specialem nominationem contrahentium, quia tunc non dicitur res esse in dubio, vt sup. Et ita spsciatim not. *Purpur.* in d. l. 2. & ibi *Rip.* col. fin. Aliter etiā ultra *Tiraq.* & alios, declarat *Exea* de pact. nu. 517. nisi res pro qua datur alia, et pretium simul extitisset venalis, quia tunc contractus censeretur emptio, non permutatio: argu. l. 1. C. de rer. permut. quod comprobatur ex ijs quæ ad eam l. diximus in præcedenti cap. Et pro *Exea* est *Molin.* in Cōsuet. Paris. §. 23. q. 15. maximè cum iam colligatur mens contrahentium, & certa sit pars precij, vt merito debeat emptio censeretur. Declarat etiā *Exea* ibidem, nisi pecunia detur nomine pretij, quia tunc censebitur emptio: ex glo. celebri in l. fin. C. de præd. Curial. & id dicit sine dubio *Purpur.* in d. l. 2. & ibi

Rip. col. fin. ff. si cert. peta. Sed id nō tam tutum est, vt colliges ex ijs quæ accuratius deduxi i. 3. cap. 1. part. huius Rub. ad fin. precij enim nomen etiam alijs rebus præter pecuniam congruere potest, ex Bal. in l. fundi partem, ff. de contrah. emp. & alijs relatis à *Tiraq.* de retrac. lign. §. 1. glo. 14. nu. 41. & 43.

7 Aduerto etiam q̄ Bar. Bal. *Panor.* *Ias.* *Tiraq.* & alij sup. adducti in hac. q. loquuntur per verbum, dare, exemplificantes ijs verbis, q̄ ex altera parte datur res, ex altera res & precium: quod aliquantulum repugnat ijs quæ tradunt oēs ipsi de verbo, dare, vt non congruat emptioni, faciatq̄ conuentionem transire in contractum innominatum, per l. fin. ff. de condi. ob caus. de qua agemus in seq. cap.

8 In hoc autem articulo quando vtrumq̄ par est, nec alterum excedit, & non constat quid principaliter actū sit: *Alcia.* in d. l. 2. nu. 30. ff. si cert. pet. & in l. 2. nu. 19. ff. de verb. oblig. probat contractū duplicem censeretur, partim emptionem, partim permutatiōem. Quod ante eū videtur probasse *Paul.* in d. l. *Aristo*, nu. 3. dum inquit esse mixtum contractum, nominatum cum innominato: & opin. *Alcia.* sequitur *Couaruu.* d. lib. 2. resol. cap. 4. nu. 9. citans *Specul.* *Cin.* & alios, qui hanc mixturam contractuum tradiderunt: & dubitans eam videtur sequi *Tiraq.* d. lib. de retrac. lign. §. 30. gl. 1. nu. 38. & 40. Cōtra *Alcia.* verò est *Loriot.* de pact. axiom. 115. arguens ex repugnantia quæ est inter venditionē & permutatiōem, seu inter cōtractū nominatū & innominatū: qd̄ prius cōsiderarūt alij in hoc articulo. vt p̄ nouiores i. l. 2. ff. si cer. pet. et *Alex.* i. l. fi. n. 7. vers. sed istud. ff. de cōd. ob c. m.

Sed

9 Sed retenta opin. Alcia. responde-
 ri potest, nō esse proprie repugnantiam
 cum ad diuersa referatur: & in multis
 videmus vt vna. res diuersimode censea-
 tur respectu diuersorum, quod dixerunt
 Bal. & Panor. quos refert & sequitur
 Ias. in l. 1. col. 2. nu. 2. ff. de rer. permu. &
 ultra eum probat Bal. in l. 2. nu. 4. C. de
 cond. ob caus. colligitur ex Bar. in l. itē
 in potestate, in fi. ff. de his qui sunt sui.
 quem refert & sequitur Gome. in §. pœ-
 nales, nu. 35. Instit. de action. vbi glo. hoc
 probat circa fauorabile & odiosum di-
 uersis respectibus: Ias. in l. 2. nu. 3. & ibi
 Dec. C. de in ius voc. Sic diuersis res-
 pectibus vnus dicitur maior & minor,
 Dec. in c. sanè, nu. 3. de offic. deleg. quod
 etiam multis exornat Tiraq. de retrac.
 ligu. §. 1. glo. 18. nu. 22. & sequen. Com-
 probari potest tra. litio Alcia. ex tex.
 & Bal. in l. cū te, C. de pact. inter emp.
 de qu. i. in fr. nu. 14. Sed adhuc magis pro
 Alcia. vrget responsum Vlpia. in l.
 Labeo, 50. ff. de contrah. emp. vbi ex eadē
 cōuentione vēdēdi resultat duplex actio,
 ex vendito, & præscriptis verbis: quæ
 tamen diuersæ sunt, & diuersis respecti-
 bus ibi conceduntur, vt declarat Fulgo.
 ibi, & Fortun. in l. iuris gentium, §. quin-
 imò, nu. 15. ff. de pact. & ibi Marti. Lau-
 den. nu. 15. & illis non relatis Berengar.
 in repe. l. pact. 1, 2. par. nu. 50. ff. de con-
 trah. emp. & Bulgari. in l. petens, nu. 23.
 C. de pact. & Stepha. Forcat. dialo. 91.
 nu. 4. Et hæc opin. maxime procedit, cū
 ex venditione vel permutatione ius tertio
 defertur, tunc enim illud ei negandum
 non est in ea parte quæ talem contractū
 refert, vt colligitur ex sup. dictis, nu. 3. et

speciatim tradit Connan, lib. 7. cap. 5.
 char. 480.

10 Hæc sunt præcipua circa hanc. q. in
 qua nihil resoluit Mantua. de iure pro-
 thomi. 2. q. nec aliquid Hispan. Fernād.
 l. Tauri. 44. nu. 4. Ex prædictis autem
 circa eundem. q. vtiliter infertur ad nouā
 prudentissimamq; Ordinationem apud
 Lusitanos lib. 4. titu. vlti. vbi decisum est
 ne parens habens plures liberos, possit
 rem vendere vni ex illis, nisi alijs consen-
 tiētib; timuit enim lex (quod sæpē con-
 tinzū) parētem maiori affectione erga
 vnum ex liberis, iniquum fore alijs: &
 timuit ne in eorū fraudē fingat se vēde-
 re alteri ex illis, non recepta pecunia, vel
 ea postea eidem imaginario emptori res-
 tituta. Quæ constitutio iure cōm non
 extat: digna tamen laude & imitatione
 est ad vitandam odiosam inæqua'itatem
 inter liberos, iuxta iuris præceptum.
 Subdit autem d. ordina. ne parens vende-
 re possit vni ex filijs, nec cum eo facere
 permutationem quæ inæqualis sit: & ita
 eius verba habent. nam faça venda
 algūa, nem troca q̄ de sigual seja.
 Vidi plures de intellectu illius l. dubitan-
 tes, quam à iuuentute sic intellexi: vt ven-
 ditionem tunc simpliciter prohibeat, per-
 mutationem verò quatenus inæqualis fu-
 erit: argu. l. 7. ibi. quatenus. ff. de leg. 1.
 Nec enim verbum illud, de sigual, re-
 ferri debet ad venditionem indistinctē
 prohibitam, cum sit dispar ratio quæ tol-
 lit argu. reg. l. iam hoc iure. ff. de vulga.
 vt per Ias. ibi in limitationibus: refertur
 igitur verbum illud ad permutationem
 tantū: qui. i. in venditione (quantūcumq;
 exterius videatur æqualis) non cessat

E iij proxi-

poemialis ratio illius l. de suspitione fraudis, ut in simili tradit Ioā. Imol. in l. si is qui ex bonis, nu. 3. post mediū, ff. de vulg. dum citat l. 1. C. de natur. libe. Qui timor fraudis non ita cadit in permutatione aequali de rebus quarum usus videri potest ab alijs liberis, quorum respectu ordinatio illa condita est: & ita de iure aliquando prohibetur venditio, non permutatio: ut per Igneum in l. dudum, nu. 82. C. de contrah. emp. & secundum hanc declarationem audiui olim fuisse iudicatum in senatu regio, in casu d. ordinationis. Ego tamen contrarium, licet iniquè, iudicatum vidi anno 1553. Ex predictis autē infero ad eandem Ordinat. ut si parens rem det vni ex liberis pro alia re & pecunia, dicatur venditio in quantitate data, ut pro ea parte maneat irrita, ac si pecunia data non fuisset ob timorem fraudis, secundum sup. tradita, & argu. tex. in l. s. §. circa ff. de donat. int. vir. & vxo. Paul. in d. l. Aristo, in fi. ff. de donat.

11 Non tamen omitto circa sup. dicta periculosam videri declarationem Paul. à nouiorib. receptam, ut sup. nu. 3. dum limitat conclusionem Bar. ubi constat quid contrahentes intendunt, nisi premium nimis excedat rem, vel res premium: contrarium enim videtur sentire Bar. cum indistinctè tradit censendum esse contractum secundum mentem contrahentium, si de ea constat: & cōtra Paul. & alios videtur vrgere doctrina I. C. in d. l. si in emptione, 34. ff. de contrah. emp. ibi, nec refert quanti sit accessio, siue plus in ea sit. quod circa accessorium & principale probat I. C. in l. etsi nou

sunt, 21. §. perueniamus, ff. de aur. et arg. lega. extollit Roma, notab. 622. Corset. nota. verb. legatum, fol. 166. col. 2. not. Bal. in l. certi iuris, 1. q. C. loca. Dec. in c. preterea, d. offic. deleg. Vnde nisi veritatur dānū tertij vel suspicio fraudis, nō videretur recedēdū ab eo qđ principaliter partes intēdūt. Quod magis pbatur ex d. l. fundi partem 72. ff. de contr. emp. & l. 6. §. 1. et l. si sterilis §. si tibi, ff. de actio. emp. cum similib. in quibus Iureconsulti securè appellant venditionem, cum datur pecunia & alia res, si ex verbis vel aliter colligitur mens contrahentium: nec distinguunt quid ex ijs excedat, nec quantum. At secundum opin. Paul. & aliorum, oportet diuinare, & violenter literam tot legum restringere: quod non licet. Magis ergo cauendū est à Ias. in l. lecta. nu. 28. ad fin. ff. si cer. pet. qui cōtra illa iura scribit, non posse tunc esse emptionem, nisi pecunia excedat aliud quod ab emptore simul pro precio promittitur: quod etiam est contra Bar. & receptam opinionem quam idem Ias. sæpe sequitur, ut supra nu. 1. & est contra iura quæ in venditione habent, sufficere quodlibet precij certum, etiam modicum, ut late deduxi in præced. cap. & his non adductis ita sentit Fortun. in l. iurisgentium §. quinimò, nu. 37. ff. de pact. ut infra, nu. 20.

12 Ex iisdem infertur ad intellectū tex. in d. l. si in emptione, 34. ff. de contrah. emp. ut autem cōtra DD. magis liqueat verus sensus I. C. Pauli in d. l. refero eius verba quæ ita habent: Si in emptione fundi dictum sit accedere Stichū seruum, neq; intelligatur quis ex pluribus

pluribus accesserit, cū de alio emptor, de alio venditor senserit: nihilominus fundi venditionem valere constat. Sed Labeo ait, cū Stichum deberi quem venditor intellexerit: nec refert quanti sit accessio, siue plus in ea sit quā in ipsa re cui accedit, an minus: plerasq; enim res aliquando propter accessiones emimus: sicuti cum domus propter columnas marmoreas, & statuas, & tabulas pictas emimus. Verba huius l. inducunt Bar. Bal. ibi, & omnes hucusq; scriben. in predicta q. relati à Tiraq. & nouiorib. vbi sup. ad conclusionem de qua nu. 1. sup. vt attendi debeat quod partes principaliter intēdūt, etiam si res quæ cum precio datur illud excedat, vel precium excedat rem. Quæ inductio nō potest procedere, nisi presupponēdo qd emptor erat qui ibi Stichū ultra pecuniā dabat: & ita inducūt DD. omnes, vt per Tiraq. d. loco de retrac. lig. §. 30. glo. 1. nu. 2. Ias. & Couarru. vbi sup. Ego autem contra eos verius puto hanc inductionem non procedere, nec in specie illius l. Stichum ab emptore dari, sed ex parte venditoris: vt dicamus ibi emptorem solum precium dare, venditorem verò fundum & Stichum: quod satis colligitur ex litera cum subdit, solere homines plerasq; res propter accessiones emere: & sic Stichus qui accedebat fundo, emebatur, non autē ab emptore in partem precij dabatur. Id etiā suadet decisio tex. ibi, dum in dubio tribuit electionē venditori, vt det Stichum de quo ipse sentit: quod significat venditorem esse eum qui Stichum prestare debebat, ideoq; eius vt

debitoris esse electionē, iuxta §. fin. eiusdem l. & reg. l. plerunq; §. fin. ff. de iur. dot. & ita colligitur ex tex. et glo. in terminis in l. comprehensum. 60. ff. de cōtr. emp. Id etiam colligitur ex d. l. cū inquit, emptioni fundi accedere Stichum: accedebat ergo Stichus fundo, nō precio, vt DD. malē colligebant: & ita illam l. melius intellexit glo. in l. sed & si quid. 15. in fine ff. de euic. Et eodem sensu inuenies verbū, accedere, in l. si prædio. 18 §. 1. ff. de in diem addic. Secundum quam veram facti speciē dubitatio (quā I. C. sentit) ea fuit, an propter incertitudinem Stichi, de quo variabant emptor & venditor, irritaretur conuentio illa, in qua vt precium ita res certa requiritur: l. nec emptio. 8. ff. de contrab. emp. respondet I. C. venitionem valere, quia fundus certus erat, licet accessorium Stichi aliquantulum incertum esset: sicut ē conuerso certum aliquod precium cum alia re, ex parte emptoris sufficit: vt deduxim⁹ in cap. preced.

Inter alia iura in hac q. citatur tex. in c. ad quæstiones, de rer. permut. aliqui autem citant vt attendatur quod principaliter agitur, alij vt attendatur quod plus valet: Bar. autem in d. l. Aristo, citat ad vtrumq;. Ego verò contra Bar. & alios, assero tex. illum ab eis non bene allegari, ad cōclusionem quæ habet, inspiciendum esse in dubio quod plus valet: tex. enim planē loquitur, cū permutatio aperte fit ecclesiarum & possessionum, vt cōstat ibi, in vers. illis autem desiderantibus permutare, & in vers. respondemus. Nullatenus igitur adduci pōt ad casū quādo sumus in dubio: nec vt

E iij con-

contractus iudicetur secundum id quod plus valeat: contra Ias. in feud. nu. 66. contra Anto. Gome. d. loco nu. 10. contra innumeros relatos à Tiraq. d. lib. de retrac. lign. §. 30. glo. 1. nu. 9. contra Fortun. in l. iuriscgentium, §. quinimo, nu. 37. ff. de pact. Imò in re principali de qua ibi, nempe circa ecclesias inuicem transferēdas, non poterat contrahi venditio sed pmutatio: nec accessio pecunię ad spiritualia faciebat, secundum glo. & omnes: & ultra sacrosanctum ius pontificium idē probat l. 6. ff. de contrah. emp. Cum verò tex. ibi quo ad permutandas possessiones vtriusq; ecclesię, & sic quo ad temporalia, subdit, si altera præponderet pecuniã posse refundi. in distincte loquitur, unde non est diuinatorie intelligēda litera, quando modica erat possessionum disparitas, vt male diuinabat Cōnan. d. lib. 7. cap. s. fol. 480.

14 Ex prædictis etiam aptè infertur ad tex. in l. cum te C. de pact. int. emp. & vend. quę l. adducitur à DD. in hac q. & materia: maxime à Paul. Castr. in d. l. Ar. sto. ff. de dona. Sed quia scribēt variant circa intellectum illius l. & nos multa, alibi nō tradita, addere speram: oportet eius verba referre. Cum te fundum tuum, certę rei contemplatione inter vos habita, exiguo præcio in alium transtulisse commemores, poterit tibi ea res non esse fraudi, quādo nō impleta promissi fide, dominij tui ius in suam causam reuerti conueniat: & ideo aditus competens iudex, fundum cuius mētionem facis, restitui tibi cū fructib9, sua autoritate pficiet

Eam l. dicit ibi Bar. perpetuò menti tenendam: singul. Ang. ibi: eandem dicit notab. & singul. Paul. in l. Aristo, nu. 3. ff. de dona. & singularem dicit ab omnibus ait Ias. in l. fin. col. fin. vers. ista regula, ff. de cond. ob caus. & ibi Paul. nu. 16. & Ias. in l. lecta, nu. 17. ff. si cert. pet. Ias. in prælud. feudor. nu. 66. dicit etiam singul. Alex. in l. petens, nu. 13. C. de pact. & Paul. in l. ea conditione, C. de rescin. vend. Sed iam intellectū d. l. extricemus: dixi variasse DD. quia plures intelligunt in specie d. l. vnicum contractum fuisse, eumq; innominatum: ita Alcia. in l. in bonæ fidei, nu. 19. C. de pact. cum Ias. qui ita securè intellexit in l. iuriscgentiū, §. quinimo, nu. 5. ff. de pact. Sed longè ante eos ita d. l. intellexit antiquus D. Iacob. Rauē. vt ibi refert Cyn. & Salic. Sic etiā intellexit Odofred. vt refert Fulgo. ibi: & ita Alex. in l. petēs, nu. 13. C. de pact. & ibi Curt. in lectu. nu. 27. & in repet. nu. 36. qui hūc dicit cōm intellectum. Et ita Andr. Exca de pact. nu. 516. & Hiero. Verig in repet. rub. ff. de verb. oblig. nu. 291.

Et qu. inuis hi omnes securè ita scribant, contra tamen plures alij intelligūt ibi fuisse emptionem, & sic contractum nominatum, secundum titulum sub quo est d. l. ita clarè Cyn. Pet. ibi, & Bar. cuius litera in multis corrupta extat, debet enim legi nominatus, non innominatus: quod patet quia Bar. extollit tex. ibi, cum dat actionem ad rescindendum contractum ex capite causę nō secutę, quod vulgatissimū & sine dubio est in contractibus innominatis: rarum verò et ideo notabile in cōtractibus nominatis: & ita intelligūt Ange. Fulgo. ibi:

10 *ibi: ita etiā Bar. in l. fin. nu. 11. ff. de cōd. ob cau. dum per eam l. limitat regulam quæ est in contractibus nominatis: & ita Ange. in l. 2. C. de condi. ob cau. ita etiam sentit Alberi. in d. l. cum te: & in l. pacta conuenta, col. 6. vers. sed dic. ff. de contra. emp. & ita apertè intellexit glo. in eadē l. & in l. fin. ff. de cond. ob caus. ut ibi verè fuerit emptio, & sic contractus nominatus: & ita Fulgo. in l. 2. ad fin. C. de cond. ob caus. idem asserit Fortun. in l. iurisdictionum §. quinimo, nu. 38. ff. de pact. rationem vero assignant ex eo quod defecit causa finalis quæ contractui causam dedit, ut infra nu. 19.*

15 *Imò plures ex sup. citatis non sibi constant, modò appellantes emptionem, modò permutationem: nam & Alex. (quem retuli dicentem in ea l. fuisse contractum innominatum) sibi contrarius in d. l. fin. nu. 8. intelligit fuisse contractum nominatum: sic Ias. ibi, col. fin. & in l. si pecuniam, nu. 17. cū Bar. intelligit contractum ibi fuisse nominatum, contra quod scripsit in alijs duobus locis sup. citatis.*

Alij intelligunt ibi contractum fuisse mixtum, partim scilicet nominatum, partim innominatum, ex diuersa relatione rei & precij: Bal. ibi in fin. clariùs Paul. Castr. ibi: quod etiā sentiunt plures ex sup. citatis, tam ad primum quàm ad secundum intellectum. Ita etiam Paul. in d. l. Aristo, nu. 3. & hoc videtur sensisse alij, cum dicunt ibi esse contractum et pactum ei adiunctum: ut scilicet pro precio dicatur emptio, pro re vel facto dicatur contractus innominatus: & ita videtur tradere Alex. in d. l. petens, nu. 13 idem videtur probare Bulgarin. in rub.

ff. de verb. oblig. nu. 31. qui tādē sibi parum constans, videtur magis resolvere, ut in d. l. habito respectu ad precium & rem simul, resultet cōtractus innominatus. Ex quo hi permittunt duplicē actionem tali casu respectu diuersorum: ut in simili not. Bal. in l. 2. nu. 4. C. de cond. ob caus. secundum quam mixturam contractuum, satis iuuatur opin. Alcia. de qua sup. hoc cap. nu. 9. ubi diximus, citando l. 10. ff. de cōtrah. emp. facit l. 2. C. de pac. inter emp. ibi, præscriptis verbis, vel ex vendito.

16 *Ego ex sup. dictis & infra dicēdis meliùs (ni fallor) intelligo d. l. ut Imperator non sine misterio non expresserit ibi nomen illius cōtractus: quia nec sibi fuerat factum tam explicitè narratum, ut colligeret specificum nomen conventionis, quæ potuit esse venditio vel permutatio vel alius cōtractus innominatus. Venditio esset si contrahentes expresso aliquo precio vterentur verbo vendendi vel emendi, ut sup. nu. 2. & nu. 6. & infra nu. 19. maxime cum tex. loquatur de precio: quo I secūdum DD. communiter propriè refertur ad emptionē: l. fin. C. de præd. decur. ut sup. in 3. cap. 1. par. ad fin. Contractus innominatus permutationis vel similis esset, quando nullis verbis nec signis constaret partes agere de venditione: & res vel factum pluris esset quàm precium expressum, ut DD. tradunt in locis sup. citatis, nu. 4. Imò & in dubio si precium nō excederet aliud ab emptore præstandum, adhuc dicitur cōtractus innominatus, secūdum veriore opin. Bar. & receptiore, ut sup. nu. 5. Ex quo colligitur ad d. l. magis videri quod ibi*

ibi ex tenore literæ fuerit cōtractus in-
nominatus: qui ob similitudinem nō ma-
le traditur sub rub. de pact. int. emp. &
vend. Nec omitto ad cognoscendum cō-
tractum, inspiciendum esse à quo incepe-
rint contrahentes, ut secundum initiū cen-
seatur finis: l. 1. §. idem Pomponius, ff.
depos. ibi, quia hic est primus con-
tractus. notauit Soci. in rub. ff. de verb.
oblig. col. 8. nu. 18. vers. pro quibus.

17 Ad propositum verò d. l. cum te, ex
dictis in cap. præced. & hoc cap. nu. 1.
colliguntur grandes effectus ex differē-
tia & vera cognitione talium conuenti-
onum: similiter est utilis inuestigatio ad
iudicandum an actio competens eo casu,
sit bonæ fidei vel stricti iuris, iuxta mate-
riam §. actionum, Instit. de action. cum
glo. & ibi notat. in d. l. iurisgētium, §. qui-
mō. Illud verò retineas ad d. l. cum te,
receptius & tutius esse, quocumq; nomi-
ne illum contractum appelles, in ea spe-
cie venktorem (seu qui venditoris perso-
nam referebat) non posse poenitere etiā
re integra, ut liceret in mera permutati-
one, vel alio cōtractu prorsus innomina-
to: sed tantū datur ibi actio ad repeten-
dam rem, & rescindendam conuentionē,
quando emptor (seu qui ei similis est) nō
implet conuenta: ut sic agatur ex capite
causæ non secutæ, non ex cap. poeniten-
tiæ: ut colligitur ex glo. & DD. ibi cō-
muniter: & apertius ex Paul. ibi: & ita
idem Paul. in d. l. Aristo, nu. 3. ff. de do-
nat. idem sentit Bar. et ibi Alex. supra
relati, in d. l. fin. ff. de cond. ob caus. & ibi
apertissime Paul. ad fi. nu. 16. ex quo cō-
firmatur quod nouè dixi cap. præceden.
nu. 15. vers. sed posset. Hoc autem pro-

batur ex verbis d. l. cum te, ibi, non im-
pleta promissi fide: quasi non aliter
& sic non ex poenitentia: ut caueas à
Curt. (qui non obscure contra sentit) in
repet. l. petens, nu. 36. in princ. & in fin.
C. de pact. Et non minus caueas à Ias.
apertius male contradicente in prælud.
feudo. nu. 66. ad fin.

18 Ad eandem l. cum te, quo ad alia nō
parui momenti variant DD. ideoq; cau-
tius aduertendum est: principaliter autē
contra tex. ibi, opponitur de l. ea conditi-
one, 14. infr. hoc titu. de rescin. vend. cuius
sunt verba, Ea conditione distractis
prædijs, ut quod Reipub. debeba-
tur, qui cōparauit restitueret: ven-
ditor à se celebrata solutione, quā-
ti interest experiri potest, nō ex eo
quòd emptor non satisfecit con-
uentioni, contractus irritus consti-
tuitur. Sensus est secundum glo. &
omnes, ut ibi ex pacto soluendi Reipub.
non desinat esse vera emptio & veditio:
& ideo licet emptor non impleat ex sua
parte, nō repetitur res, nec agitur ad res-
cindendum contractum, sed tantū ut em-
ptor soluat: putant DD. has ll. non le-
uiter pugnare videri, ut inquit Curt. in d.
l. petens, nu. 27. C. de pact.

Glo. autem in d. l. cum te, dupliciter
respōdet: primò q; in eadem l. intelliga-
tur expressim fuisse adiectum, ut non se-
quuto implemento, res veditori restituere-
tur: quam conciliationem cōmuniter re-
ijciunt Cyn. & omnes scriben. alij, quia
lex ibi maneret de casu indubitabili: quod
me nihil moueret, cum non sit nouum plu-
res esse ll. (maximè quæ ad facta & in-
terrogationes referuntur) de negocijs
modicè

modicæ vel nullius ferè dubitationis: vt not. Bar. in l. vbiq; col. 4. nu. 10. ff. de interro. actio. tradit Sylues. Aldobran. in §. affinitatis, nu. 5. Institu. de nupt. Melius igitur reprobatu ea solutio & conciliatio glo. eo q̄ repugnat literæ & tenori vtriusq; l. in illis enim referuntur verba conuentionis, non facta mentione talis pacti specialis, q̄ res venditori restitueretur: nec id magis subaudiendum est in vna l. quàm in alia.

- 19 Est alia solutio vel conciliatio glo. (quam scriben. omnes sequuntur) vt in l. cum te, pactum rei vel facti extra precium dederit causam contractui: non ita in d. l. ea conditiõe: & ita glo. & Alberi. in l. pacta conuenta, ff. de contrah. emp. glo. in l. fin. ff. de cond. ob caus. & ibi Bar. col. 2. nu. 11. Paul. ad fin. & dicit ita cõer DD. resolvere Alex. ibi, nu. 8. Ias. col. fin. Alex. in l. petens, nu. 13. et ibi Curt. plenius nu. 27. C. de pact. Ias. in l. si pecuniam, nu. 17. ff. de condi. ob caus. Paul. i. l. Aristo, nu. 3. ff. de dona. Bulgar. in Rub. ff. de verb. oblig. nu. 31. Bereng. ar. in l. pacta conuenta, ad fin. nu. 97. ff. de contr. emp. iuxta quam receptam interpretationem & cõmunem resolutionem, in ardua causa iudicatum & sancitũ est à Caralo s. Imper. vt refert Balduinus Insti. de emp. & vendi. pag. 161. Aduersus hanc communem resolutionẽ potest instari (idq; statim occurrit) cur magis in vna l. quàm in altera censeatur pactum extra precium dedisse causam contractui: quod DD. non satis explicant. Possunt etiam cõtra obijci multa iura sup. citata, & inferio applicanda nu. 29. & 30. quæ ex pacto rei

vel facti ultra iustum vel modicum precium, indistinctè dicunt manere venditionem, nec vlllo modo mutari. Vt autem vitetur obiectio diuinationis, videntur crebrius intelligere scriben. q̄ in specie d. l. cum te, plus valebat, seu plus importabat res vel factum prestandum ab emptore, quàm precium ab eo dandum. E contrario autem in d. l. ea conditiõe, plus erat in precio conuento q̄ in facto quod accedebat. Et ita colligitur ex Salic. post antiquior. in d. l. cum te: & aperte Bal. in l. 2. nu. 6. C. de condic. ob caus. et tanquam receptum id tradit Alex. in d. l. petens, nu. 13. C. de pact. & magis Curtabi, nu. 27. dicens id verum & cõne: ita etiam Ias. in d. l. iurisgentium. §. quini- mo, nu. 5. ff. de pact. Ias. in l. fin. col. fin. ff. de cõd. ob cau. Ias. in preclud. feudo. nu. 66. Ias. in l. lecta, nu. 17. ff. si cert. peta. Alcia. in l. cum proponas, la. 2. nu. 28. & sequen. C. de pact. Sentit Paul. in l. Aristo, nu. 4. iuncto precedent. ff. de dona. Vides ergo hanc esse cõem sententiam, non Ias. tantum, vt putauit Fortun. in d. §. quini- mo, nu. 37. & sequen. vt agnoscas non omnibus comperitum esse, quid receptius sit in hac materia.

- 20 In his hucusq; receptis nonnulla sũt emendanda: & primò inuenies Paul. Castr. in d. l. cum te, ad fin. vno verbo exponendo literam, in verbo, exiguum, aperte sentire, non referre ibi an factum vel res excedat precium: nec referre an precium iustum vel modicum fuerit: sed tantum attendi debere an res vel factum extra precium contractui causam dederit. Quod etiam sentire videtur glo. ibi, & in locis sup. citatis: & Bar. in d. l. fin.

fin. nu. 11. ff. de cond. ob cau. Ex DD. tamen & cōi opinione proximè adducta, illud habebis, Si res vel factū prestā- dum ab emptore ultra precū, plus vale- at quàm precium, tunc dicatur re ipsa probatum, q̄ res vel factum dedit causam contractui: argu. l. domum, 57. ff. de con- trah. emp. Secundo inuenies doctum et ingeniosum Fortu. in d. §. quinimo, nu. 38. & præceden. const. inter asseruisse, ven- ditionem & emptionem omninò dicen- dam fore si contrahentes vtantur verbo vendere, vel emere, expresso aliquo precio etiam modico, cum pacto alterius rei vel facti longe maioris valoris: quod putat nouum & contra Ias. Sed nec Ias. fortasse id negaret, quia receptum est, vt in hac materia censeatur contractus, se- cundum id quod principaliter intendunt contrahentes: Vtq; ex nomine expresso dicatur cōstare quod agunt, nisi natura conuentionis repugnet: vt sup. hoc cap. nu. 1. et 2. & 6. Quod aut̄ Fortu. inquit, verius videtur, vt probauit sup. nu. 11. Ias. ergo & alij circa d. l. cum te, loquuntur in dubio, cum nomen contractus nō ex- primitur.

21 Verba autem d. l. cum te, maximè iu- uant intellectum glo. & cōem, quatenus continet, in ea l. aliam rem dedisse causā contractui: id enim significant verba illa contēplatione certæ rei inter vos habita, exiguo precio transtulisti. Sed non sequitur quod DD. cōer ad- dunt, quantitatem precij minorem fuisse quàm rei vel facti ultra precium: exiguū enim dici poterat pro non iusto simplici- ter, secundum materiam l. 2. ad quam ten- dimus. Ex illa cōi etiam declaratione

comperies non sibi constare DD. circa intellectum l. cum te, nam si ibi fuit expres- sum nomen contractus, ei standum est, secundum eosdem DD. sup. nu. 2. Si nō fuit expressum, & res erat in dubio, tunc ipsi cōer tradunt pr̄ ualere quod pluris est, vt sup. nu. 4. Ergo si precium erat minus quàm res vel factum prestandum ab eodem emptore, contractus ipse dice- tur innominatus: & consequēter corrūit quod DD. colligūt principaliter ex ea l. quādo pactum vel accessorium dat cau- sam contractui nominato venditionis vel simili, causa non sequuta, rem traditam re- peti posse: ad quod ea l. commēdatur tā- quam singularis, à Bar. Ange. Paul. Ias. & alijs, vt sup. nu. 14. Sic etiam corrūit inuestigatio DD. an in casu d. l. detur actio ex vendito: de quo infr. Si enim cum iudicio aduertat, retenta cōi interpretatione, q̄ in ea l. res vel factum prestandum ab emptore, pluris erat q̄ precium expressum, nec constabat spe- cies contractus, iam manebat innomina- tus: & consequenter non erat agendum de actione ex vendito, nec limitanda erat per eam l. reg. cōtractuum nominatorū.

22 Vides defecisse DD. in multis cir- ca d. l. cum te: Sed deterius scripserunt ad d. l. ea conditione, quam intelligebant vt retulimus sup. nu. 18. quando plus erat in precio illo certo, q̄ in pacto rei vel fac- ti ab eodem emptore prestādi: quod ma- gis diuinatoriū est: quis enim talem ex- cessum pretij reuelauit? Imò si ad literā d. l. attendamus, magis dicendum est, ibi non constare de alio precio, nisi vt em- ptor Reipub. solueret, quod vēditor eidē Reipub. debebat: quæ venditiōis forma valet,

1
 valet, vt probauit cap. præceden. nu. 18.
 Nec est subaudiendum aliud precium cū
 l. de alio non loquatur: & de iure non
 præsumitur pluralitas, vt docent Bar.
 & plures relati à Ias. in l. 2. nu. 8. & 9.
 C. de bon. pos. secund. tab. Item secū-
 dū diuinatoriā interpretationē DD.
 q̄ in casu d. l. aliud precium conuentum
 fuerat, adhuc poterat dici, pactum &
 causam soluendi Reipub. principaliter
 potuisse mouere venditorem, qui non ali-
 ter fortasse vendidisset: ideoq̄; verior in-
 terpretatio ad eam inquirenda est.

23 Videntur igitur aliter conciliandæ
 illæ ll. (saluo meliori iudicio) q̄ in l. cū
 te, precium expressum exiguum erat, &
 contemplatione alterius rei, diuersæ à
 pecunia, venditio vel alienatio fiebat: vt
 litera ostendit, & omnes agnoscunt. Vn-
 de si emptor nō implet ex sua parte præ-
 stando quod venditor ab eo prætebat,
 iniquum esset retinere rem datam contē-
 platione alterius rei vel facti: Nec tūc
 admitti debuit emptor, seu is qui empto-
 ris personam refert ad soluendum in pe-
 cunia, cū venditor seu alienans princi-
 paliter aliud, non pecuniam volebat. At
 in d. l. ea conditione siue intelligas literā
 absq̄ subauditione: siue vt DD. intel-
 ligunt, totum quod venditor spectabat ab
 emptore, precium erat ex pecunia sibi et
 Reipub. soluenda. Nimirum igitur si ei
 satisfiat in pecunia & interesse, cū aliud
 nō prætebat: & ita p̄cedit tex. in l. in
 ciuile, C. de rei vend. l. 1. C. de actio. ep̄.

24 Iuuatur hæc conciliatio & interpre-
 tatio earum ll. quia in pecunia non cadit
 affectio, l. in nummis ff. de in lit. iur. cadit
 autem in alijs rebus, l. ubi autem, 75. ff. de

verb. obl. cui ergo debebatur pecunia, sa-
 tis ei fit soluendo pecuniam cū interesse:
 non ita in eo cui diuersa res præstanda
 erat. Comprobatur magis hæc resolu-
 tio ex eo quod videmus in permutatibus:
 si enim res vni datur, ipse autem non dat
 aliam, vel dat: euincitur, quā impleuit
 agit præcise ad repetendam rē quam de-
 derat: nec alter satisficit volens ei soluere
 æstimationē et interesse: l. 1. & ibi DD.
 ff. de rer. p̄mu. l. 5. §. 1. ff. de præsc. verb. ibi
 vel si meū recipere velim, repetā.
 Vnde scriben. cōer in varijs locis colli-
 gunt & mirantur differentiam inter con-
 tractus nominatos & innominatos: ne-
 mo autem (quem viderim) rationem diffe-
 rentiæ assignat, quam afferre oportet:
 verbalis enim differentia contractuum
 non satisficit, imō contractus nominatus
 implementum magis in forma exigere
 videbatur, cū fortior sit: vt in l. iurisgen-
 tium. ff. de pact. vt caueas à Ias. in l. fi.
 col. 1. ante nu. 1. versi. tamen. ff. de cond.
 ob cau. ubi hanc differentiam tribuebat
 fragilitati contractuum innominatorū,
 quod nihil vel præposterum est. Ego
 autem re satis pensata, rationē deduci pu-
 to ex eo q̄ permutans rem suam dando,
 aliam prætebat, non pecuniam: vnde si
 ei res non traditur, vel tradita euincitur,
 iuste repetit rem quam dedit. Et cum ea
 extet, restituiq̄; possit, iniquum fuisset ad-
 mittere satisfactionem in pecunia, quam
 ipse non spectauit, venditor autem pro
 re solum precium prætebat: iuste igitur
 in pecunia ei satisficit. Sic emptor pecuniam
 pro re dat, ideoq̄; ea à tertio euicta, cum
 id fiat vi rei iudicatæ, satis ei fit (quate-
 nus possibile est) restituta pecunia quā
 dedit,

dedit, & soluto eo quod interest: & ita secundum iustitiam æquilibrium, deficiente causa, alteri quod dedit restituitur. alteri quod prætendebat soluitur: & utriusque parti secundum finem & tenorem conventionum æquè cõsultitur, quod proprium iuris & iustitiæ est: l. 1. & l. 10. ff. de iust. & iur.

25 Nec quis obijciat satisfieri videri per æstimationem & pecuniam: id enim procedit in factis, iuxta l. stipulationes non diuiduntur, vers. Celsus, ff. de verb. oblig. Ad facta enim nec seruis præcisè cogitur ob libertatem arbitrij. l. 3. C. de hæred. instit. Vnde ad utilitatem creditoris prouisum est à iure per æstimationem & id quod interest. Diversum autem est in obligatione rerum quæ ext. int: nam iussu iudicis manu militari debitori auferri possunt, & tradi creditori. l. qui restitueret, 68. ff. de rei vendi. Vnde cum loquamur de re tradita à venditore vel simili alienante, quæ eidem restitui potest, iniuria ei fieret si eo inuito aduersarius eandem rem retineret, non satisfaciens in præstatione alterius rei, quæ ab eo prætendebatur. Vt videmus in venditore habente facultatem rei tradendæ, qui præcisè cogitur, nec auditur volens soluere æstimationem & interesse, secundum veram et cõdem sententiam glo. in §. precium. Instit. de emp. & vend. Bar. in l. 1. ff. de act. emp. ut plenius deduxi in l. 1. in 3. par. nu. 25. C. de bon. mater.

26 Ex qua ratione & resolutione, inferatur ampliatio & notabile exemplum ad reg. vulgarem l. cum proponas, la. 2. C. de pact. ne si lem frãgẽti fides seruetur: ut etiam in contractibus nominatis pro-

cedat, suadente ratione: pro vt in terminis sup. notatis quando aduersarius non satisfacit in præstatione rei diuersæ à pecunia: Quod suadetur ex generalitate reg. & ex l. quæro, §. inter locatorem, ff. loca. ut ita caueas ab Alex. n. 4. à Dec. col. 3. in 3. limit. à Curt. in d. l. cum proponas: indistinctè limitantibus eam reg. ne ad contractus nominatos trahatur: cum Bal. in l. inciuile, per tex. ibi, C. de rei vend. quæ restrictio nimia videri debet. Nec obstat d. l. inciuile, quam sup. adduxi, cum l. 1. C. de actio. emp. loquitur enim vbi venditori nihil aliud nisi precium in pecunia præstandum erat: & ideo quocumque tempore ei satisficit, si pecunia & interesse soluatur.

27 Illud tamen menti tenendum colligitur ex scriben. in hac materia, ut regulariter non possit venditor agere ad repetendam rem traditam, ex eo quod emptor non satisfecit, siue deficiat in pecunia soluenda, siue in alia re præstanda, vel factio simul promisso. Ideoque specialiter intelligunt procedere d. l. cum te, quando res vel factum (ultra precium) dedit causam contractui: Bar. & cõis in d. l. fin. ff. de cond. ob caus. & plures sup. citati ad eam l. In dubio autem intelligunt ex præstatione alterius rei vel facti, non induci causam finalem contractus, nisi quando res vel factum excedit precium & quantitatem pecuniæ: in quibus terminis specialiter etiam intelligunt d. l. cum te, ut sup. nu. 16. Nec admittunt venditorẽ ob defectum implementi posse rem repetere, nisi clarè probet ob illam re vel illud factum vendidisse: ut clariùs cæteris not. Paul. Cast. in l. fin. ad fin. nu. 16. ff. de cõd.

① cōd. ob caus. Fulgo. in l. 2. ad fin. C. cod.
 Ego verò cum aliquid diuersum à precio
 ultra illud prestari debet ab emptore,
 contrarium verius & æquius esse puto
 ex prædictis, & in dubio pro venditore
 vel alienante implente ex sua parte, in-
 terpretatio fieri debet cōtra non implē-
 tem: ideoq; non videtur iniquè diuinan-
 dum q; venditor ex tali re vel facto ultra
 precium motus non fuerit: quod vrgen-
 ter comprobatur, quia aliter, secundum
 communem opin. datur occasio fraudi-
 bus: emptor enim extra precium obli-
 gatur ad aliud, securus rei retinendæ,
 non curabit implere conuenta circa pre-
 stationem rei vel facti: cuius cōtempla-
 tione fortasse venditor principaliter mo-
 tus fuit, licet id probare nequeat: quod
 inuatur ex glo. in l. fundi partem, ibi,
 quod semper præsumitur: ff. de
 contrah. emp. maxime vbi res ipsa vel
 factum iuxta declarationem venditoris
 non prestatur: quo inuito, non debet in
 re diuersa solui (eo magis volente rem
 quam tradidit) iuxta reg. l. 2. §. 1. ff. si
 cert. peta. Nec obstant quæ ibi notan-
 tur de satisfactioe in pecunia de quibus
 sup. in 3. cap. 1. par. procedunt enim nisi
 extet species alienata quæ restitui possit
 ei cui fides non seruatur. Suadetur hæc
 opin. ex boni & æqui abundantia quæ
 iure inest huic contractui l. 2. in fin. ff.
 de actio. & oblig.

28 Ex prædictis infertur aliud ad d. l.
 cum te: variant enim glo. & DD. ibi,
 quæ actio detur eo casu ad repetendam
 rem traditam: glo. intelligunt de condi-
 ctione ob causam: & hanc cum Bar. di-

cit communem opin. Alex. in l. fin. nu.
 8. ff. de condic. ob caus. & ibi Ias. col.
 fin. Idem Ias. Alcia. & plures supra
 citati ad d. l. & Exea de pact. nu. 516.
 Fulgo. autem in d. l. cum te: & in l. 2.
 ad fin. C. de condic. ob caus. sequitur
 opin. glo. vt detur tunc actio ex eo con-
 tractu. Quod tangit nihil resoluēs Be-
 rengar. in l. pacta conuenta, ad finem
 nu. 97. ff. de contrah. emp. Ego aduerto
 (contra eos omnes) prius explican-
 dum fuisse, quæ conuentio ibi fuerit, vt
 inde nomen actionis deduceretur: Ad-
 uerto magis DD. sibi non constare,
 ipsi enim crebrius intelligunt in casu d.
 l. cum te, fuisse contractum innomina-
 tum: eo quod contemplatio alterius rei
 dederit causam contractui: eo etiam quod
 res vel factum prestandum pluris erat
 quam precium, vt sup. nu. 14. & nu. 19.
 Non potest igitur tractari de actione
 ex vendito, vbi venditio non fuit, secun-
 dum eosdem: quod si venditio fuisset
 iuxta resolutionem sup. nu. 16, Ego cum
 glo. & Fulgo. contra communem ve-
 rius putarem ad rem repetendam &
 conuentionem rescindendam, compete-
 re actionem ex vendito, quam ipsa con-
 uentio inducit: vt docet I. C. in l. 6. §. 1. vers.
 nec conturbari debemus: ff. de
 contrah. emp. & in l. 6. ff. de rescin-
 dend. tex. in l. ex empto, xi. §. 1. & meli-
 or in, §. si quis virginem. ff. de actio.
 emp. notat Bar. in l. eleganter. nu. 7.
 ff. de dolo: Bar. in l. si id quod aurum,
 ff. de verb. obl.

29 Ex iisdem infertur ad d. l. fundi par-
 tem, 79. ff. de contrah. emp. cum similib.
 in quibus constat dari veram venditionē

cum

eum aliquid precii exprimitur, licet ad-
 da:ur aliu. l. diuersum a pecunia: & illud
 censerit partem precij vt venditio dica-
 tur, & ex vendito & empto actio detur:
 quæ l. & similes intelligi debent secun-
 dum Alberi. & alios, quando ex verbis
 vel signis constabat partes agere de em-
 ptione & venditione: alias adhibenda esset
 & obseruanda distinctio de qua sup.
 nu. 16. Ias in. d. l. fin. col. fi. ff. de cond. ob-
 caus. & in prælud. feudo. nu. 66. Ad
 quam l. ante alia notabis quod sup. nu. 11.
 nouè ex ea & similib. deduxi: Nec omit-
 to aliud quod admonere soleo, DD. enī
 in materia l. iuris gentium, §. qu. in. d. ff.
 de pact. de informatione contractus &
 actionis per pactum incontinenti adiec-
 tum, ad. lucit d. l. & similes, de quibus
 nu. sequen. & inde ampliant materiam
 informationis: argumentanturq; plures
 contra magis cōem opin. vt pactum ad-
 iectum contra naturam contractus, eum
 eiusq; actionem informet: vt post Petr.
 tradit Ias. in l. lecta, nu. 26. & nu. 28. in. 3.
 & 8 limit. ff. si cert. pct. Ex ea de pact.
 nu. 172. vers. fallit nunc primò. Decius
 in l. in bon. e. fidei, nu. 4. C. de pact. post
 Alex. a quibus omnibus cauendum cen-
 seo: quia d. l. & similes loquuntur de vni-
 co contractu ex re & precio simul pro-
 missis ab emptore, non de pacto post cō-
 tractum adiecto, in. d. procedunt illa l. et
 similes, siue emptor incipiat a re, siue a
 precio, ex vtroq; enim simul ibi perfici-
 tur contractus: quapropter ad pacta in-
 continenti vel ex interuallo nullatenus il-
 læ. ll. adduci debent: quicquid scribent. de
 informatione cōminiscantur, et Stepha.
 Forcat. dialo. 99.

30 Ad d. l. fundi partē, aduerte q̄ cōier
 habetur corruptè sub nōie Labeonis, cū
 in lrā reprobetur eiusdem opinio. ex li-
 bris verò emendatis constat l. esse Iabo-
 leni: verba autem l. sic habent. Fundi
 partem dimidiam ea lege vendi-
 disti, vt emptor alteram partem
 quam retinebas, annis decem, cer-
 ta pecunia in annos singulos con-
 ductam habeat: Labeo & Treba-
 tius negant posse ex vendito agi,
 vt id quod conuenerit, fiat. Ego
 contra puto: si modo ideo vilius
 fundum vendidisti, vt hæc tibi cō-
 uentio prestaretur: nam hoc ipsum
 precium fundi videtur q̄ eo pacto
 venditus fuerat. eoq; iure vtimur.
 Significat l. C. Labeonem negare soli-
 tum actionem ex vendito ad rem diuer-
 sam a precio, quasi alia res non congru-
 eret illi contractui & actioni, secundum
 reg. quam in. 3. cap. 1. par. & in hac. 2.
 par. rub. plenissimè exornamus. Sed alij
 Iureconsulti sententiam Labeonis reie-
 cerunt, vt Iabolenus in ea l. Hermoge.
 in l. qui fundum, 75. ff. cod. Pompo. in. l. te-
 netur. 6. §. 1. Paulus in l. si sterilis. 22. §.
 si tibi. ff. de actio. emp. Papini. in. l. 6. ad
 fin. ff. de seru. expor. Sic Labeo in alia
 specie in hac materia negabat actionem
 ex vendito, quā tribuit Vlpian. in. l. La-
 beo. 50. ff. de contrah. emp. quam declara-
 per Fortu. & alios sup. citatos nu. 9.

31 Nec est credendum ex d. l. fundi par-
 tem, Labeonem vel Trebatium negasse
 ius agendi ad conuenta, sed tantum acti-
 onē ex vendito, non aliam: conuēta enim
 implenda erant, nec dicendum est cum
 auda-

audacia Fulgo. in d. l. Iure consu'tum ma-
le alios reprehēdisse, quos Fulgo. saluat,
quasi intellexerint quæstionē, cum nullū
precium expressū fuerit: in quibus termi-
nis non est emptio. Sed repugnat verbū
l. ibi, vendidisti: quod necessario præ-
supponit precium & alia sine quibus
venditio non potest stare. Repugnant etiā
alia iura proximē citata: repugnat ratio:
non enim de actione ex vendito dubitari
poterat, nisi præsupposita venditione
quæ sine aliquo precio expresso non da-
tur: & ita euincitur ex d. l. ibi, vilius vé-
dere: & alijs legibus similib. tunc precij
partem appellantibus. Vnde magis ca-
uendum est à glo. in fin. d. l. quæ in hoc
miserè labitur, vt ibi aduertit Salic.

32 Aduerto etiam q̄ in d. l. fundi. partē
& similib. agitur de accessorio respicien-
te precium: & ideo ad idem accessoriū
actio datur, non ad rem repetendam: ven-
ditor enim non ob illud mouebatur ad vē-
dendum, sed iustum precij prætendebat,
quo integro sibi dato, nō curasset forsā de
illo pacto: secus ubi alia res à precio di-
uersa, causā dat venditioni vel alienationi:
vt sup. deduximus ad l. cū te, n. 23. et 24.

Ex quo eleganter collige differentiā
inter cōtemplationem alterius rei dantis
causam contractui, & pactum rei vel
facti ad supplementum precij, etiam si-
ne quo venditor non alienaret: aliud enī
est volenti vendere, ad persiciendum pre-
cium aliquid extra pecuniam offerre: ali-
ud nolenti etiam ingenti precio vendere,
offerre aliud quo ad vendendum moue-
atur. Alterum contractui causam dat,
alterum in eo incidit: vt melius cæteris
sensisse videtur Fulgo. in l. 2. ad fin. C. de
cōdic. ob caus. quod pauci aduertūt.

CAP. TERTIVM.

SUMMARIA.

Resumi: ut quàm de substantia
emptions sit precium: in quo
ostenditur errasse plures scri-
ben.

- 1 Agitur an efficax venditio resultet, facta relatione ad id quod res valuerit certo loco vel tempore
- 2 Probatur non dari emptionem, non expresso precio: etiam si res ex consuetudine loci certum precium habeat: & nu. 4.
- 3 Probatur contra plures non dari veram locationem, si de certa mercede non conueniatur, etiam si ex consuetudine colligi possit.
- 4 Agitur de intellectu. l. excepto. C. loca. vsq; ad nu. 8.
- 5 Exactissime agitur de intellectu l. fin. ff. de condic. ob caus. & l. 5. §. 1. ff. de prescrip. verb. & traduntur plurima scissa digna circa naturam emptionis. vsq; ad nu. 27.
- 6 Plenissime tractatur, an de substantia locationis sit merces in pecunia numerata: & probatur noua opinio, vt qualibet merces sufficiat, & explicantur multa iura: vsq; ad finem.

Secunda pars Rubr.

C. de rescind. vend.

CAPVT TERTIVM.

VISVM est superius non dari emptionem sine precio conueto in pecunia numerata l. 2. l. pacta conuenta, ff. de contrab.

emp. cū alijs. Solutionem verò postea sequi posse in alia re loco pecuniæ vel precij, ut probat l. precij. C. de rescin. vend. secundū verū clarū & receptū intellectū, licet nō pauci in eo hallucinati sint, credentes emptionem esse, si à principio aliqua res taxata in quantitate certa detur pro precio alterius rei: ut Rip. in l. 2. nu. 26. ff. si cer. pet. & eodē errore Tirac. de retrac. & alij ligna. §. 1. gl. 14. nu. 19. & Molin. in cōsue. Paris. §. 13. glo. 5. nu. 47. & Bologni. cons. 25. col. 3. & Chas. in consue. fol. 333. nu. 3. quos retuli sup. in 1. cap. huius 2. par. n. 16.

Visum etiā est sufficere q̄ precij cōuentū reddatur certū per relationem ad locū in quo pecunia extat, l. hæc veditio, §. 1. ff. de contrab. emp. vel per relationem ad aliū actū in quo certa pecunia interuenerit, l. si quis fundū, 37. ff. de contrab. emp.

Sed quæstionis est, an precij censeatur certū facta relatione ad id quod res valuerit certo loco vel tēpore. Et ex mente scriben. in l. excepto, C. loca. dicendum videretur resultare emptionem: quasi tunc vigeat fundamentum relationis, quæ etiā in futurum adaptatur, l. Stichum. 7. ff. de lega. 1. videretur q̄ tūc emptio conditionalis, ut aliās inquit I. C. in l. 16. §. vlti. ff. de pig. 107. Quod tamen controuerti potest ex recepta sententia quæ habet, non resultare efficacē emptionem ex conuentione

vendendi pro iusto precio: ut latē deduximus in 1. cap. huius par. nu. 19. & sequē.

3 Illud tamen verissimum puto, non consistere emptionem non expresso precio, vel non facta idonea relatione, etiam si res quæ emitur, ex consuetudine loci vel tēporis conuentionis certum precium habeat: prout si in loco sint publici æstimatores, & certæ rebus æstimationes: Idenim nō supplet formā iuris exigentis declarationem precij in hoc cōtractu pro eius substantia, d. l. pacta cōuenta. Deficientibus autem substantialibus etiā consuetis, actus omnino corrui: ut tanq̄ receptum tradit Dec. in l. ut liberis, nu. 18. C. de collat. Felin. in c. ex literis, nu. 13. vers. sed ad hæc, de fide instru.

4 Hinc resultat egregia differentia inter emptionem & locationem: in hac enī receptū videtur ut valeat non expresso certo precio, quā in illa est certū in loco conuentionis: ut securè tradit Hispan. Gome. in lib. de cōtract. cap. 2. nu. 9. in fi. & cap. 3. nu. 4. per tex. quē dicit singul. in l. excepto, C. loca. et ita not. Paul. Castr. in l. 1. §. si quis seruū, nu. 4. ff. de pos. vbi etiā citat tex. & glo. in l. domini, C. de agric. et cēsi. Sed hoc maiori eget examine: puto enim scribē. variasse, & lapsos in hoc fuisse, licet nemo quē viderim a luerat: ut q̄ veritas me' 19. perc. piatur, refero verba d. l. quæ sic habent. Excepto tēpore quo sterilitas intercessit, sequētis tēporis fructus quos tibi iuxta præteritā cōsuetudinē debere constiterit, reddere tibi præses prouinciæ iubebit.

Glo.

Y Glo. ibi intelligit quando certa merces non exprimitur, id dandum fore quod ex consuetudine dari solet: & ita Bar. id exto: lens ibidem: & ita Alberi. Bal. Ange. Salic. Fulgo. & cū his Paul. et Hispa. ubi sup. idē q̄ colligitur ex Ias. in l. certi cōdictio, §. si nūmos, n. 11. ff. si cer. peta. & in l. vt liberis, col. 3. nu. 8. C. de collat. Alex. cons. 206. nu. 1. lib. 2.

5 Ego autem contra Paul. & Hispā. specificē ubi sup. contra DD. in d. l. excepto: contra alios proximē citatos verius puto, si contrahentes nullam mercedem expresserint, nec se ad certum locū vel tempus retulerint, non resultare veram locationem, deficiente substantiali, quod est certa merces: vt in l. si merces, 28. ff. loca. iūct. & q̄ parat. de quē in hoc ē de v̄ditōe & locat. o: §. precii, Instit. de ēpt. iun. & a doct. rina sup. relata, n. 3. in fin. quam etiā tradit Dec. in l. semper in stipulationibus, nu. 16. ff. de reg. iur.

6 Nec obstat d. l. excepto, cuius substantialia verba sup. retuli, nu. 4. non enī loquitur de conuentione à sui principio iudicanda, quia tunc non diceret Impat. non expressa mercede locationem esse, repugnantibus iuris reg. Magis verò ex litera d. l. colligitur, locationem ibi à neutra parte negari, vt variando agnoscut Alberi. Salic. & Fulgo. verè enī partes ibi de locatione & conductione non dubitabant, ideoq̄ respondet Impera. excepto tempore sterilitatis soluendū fore iuxta præteritā consuetudinem: quæ optimam probationem pensionis inducit, vt in l. circa, C. loca. Nec tūc offenditur decisio l. si certis annis, C. de pact. cuius obiectione laborant omnes in d. l. excepto, magis inuoluentes q̄ explicantes.

7 Aduerto igitur nullam esse repugnantiam inter eas ll. quia in d. l. excepto, non oneratur aliquis in futurum ex præteritis solutionibus: in d. verò l. si certis annis (vt iterim alia omittam) agebatur de aliquo onerando ad soluendum ex præteritis in futurum, causa non probata cum alterius re non fruebatur. at in l. excepto diuersum est. Quod manifestè ostenditur, cum ibi conductor & locator non negabant contractū, vtens autē re alterius nullo onere afficitur præstando mercedē: imò iniquissimū esset aliena re frui sine causa, cominoq̄ inuito. Cōprobatur hoc magis, quia nulla etiam præcedente cōuentione iuris erat, vt vtēs re alterius mercedē exoluat, vt sup. cap. 1. huius par. nu. 24. Ideoq̄ diuersa ratio est inter locationē & emptiōnem, vt ibi deduxi. Et ita sanius intelligi pōt Bar. in l. 1. §. ludi, ff. de var. & extraord. cogn. & in l. nemo ff. de dnob. reis: Panor. in c. 1. de præcar. quando enī certa merces non exprimitur, licet vera & ppria locatio esset, actio tamen ad iustā mercedē datur, quasi ex contractu inominato, l. si tibi 24. ff. de præscrip. verb. Notat Soci. in l. si quis arbitrato, col. 5. vers. secundo modo, ff. de verb. oblig.

8 Si ergo intelligas in d. l. excepto, integre probatā locationē, cū mercede cōuenta, & præteritis solutionibus secundum eā, nullarestat dubitatio: Si autē intelligas partes inuicē locationē fateri, sed de quātitate mercedis discordare, tūc sit sensus, vt partibus à cōtractu nō recedētibus solutio mercedis fiat secundū præcedentē cōsuetudinē, vt in l. legē, C. eod. & quod ex Bal. (corrupte citato) tradit Cremen. notab. 13. Et ita d. l. excepto

non bene à DD. adducitur ad id quod
 sup. improbau. Minusq; obstat tex. cum
 glo. in d. l. domini, C. de agric. & censit.
 quam malè adduxit Paul. Castr. in d. l. i.
 §. si quis seruū, nu. 4. ff. de pos. Nō enim
 loquitur Imperat. de pensione conuenti-
 onali, vel personali obligatione, sed de tri-
 buto reali extra vllam conuentionē prestā-
 do: vt bene sentit Io. Plate. ibi col. i. tunc
 autē iubet ea l. vt de prædijs in quibus co-
 loni laborant, dōni pecunias non exigāt,
 sed fructus quos res præstant, nisi aliud
 cōsuetum fuerit, quia tūc consuetudo ser-
 uabitur, vt ibi, & in l. i. C. de pascu. Bo-
 er. decis. 263.

9 Sed in proposito silendum non fuit
 difficile Celsi responsum in l. fin. ff. de
 condic. ob cau. quod interpretum ōnium
 ingenia exercuit: vt aut quæ circa eam l.
 dicentur, magis percipiantur & profint,
 oportet literam referre, quæ ita habet:
 Dedi tibi pecuniā vt mihi Stichū
 dares, vtrum id contractus genus
 proportionē emptiōis & vendi-
 tiōis est? an nulla hic alia obligatio
 est, quā ob rem dati re non sequuta,
 in quo procliuior sum. Anxiè tor-
 quentur glo. Bar. & omnes, cur ibi em-
 ptio non fuerit, cum pecunia data sit ex
 vna parte, & Stichus ex altera, & sic
 concurrerant substantialia emptionis?
 Augetur autem difficultas ex Paul.
 (qui Celso aduersari videtur) in l. s.
 §. i. ff. de præscr. verb. qui ita habet:
 Et si quidem pecuniam dem vt rē
 accipiā, emptio & venditio est:
 Glo. vtrobiq; opponit et dupliciter soluit:
 Sed ante cōciliationem earum ll. aduerte
 q; Celsus ex eo quod inquit, in ea specie

contractum esse innominatum, non ven-
 ditionem, aliquos effectus infert, ex vers.
 & ideo: vsq; ad finē l. verè enim effec-
 tus & illatiōes sunt, non ratioēs: vt bene
 aduertunt Bar. Alberi. Bal. Paul. Sa-
 lic. contra glo. verbo procliuior, ibi,
 quod probat.

10 Ad cōciliationē verò Celsi & P. au-
 li, priō intelligebat glo. vt Celsus in d. l.
 fin. loquatur de pecunia data in specie,
 sentiens in specie dari quam lo vt species
 certo loco inclusa datur, quasi tunc nō di-
 catur genus nec pecunia: per tex. quē ci-
 tat: sed ad le meliorem in l. talis scriptu-
 ra. 30. in fine princ. ff. de lega. i. ibi. pecu-
 nia quæ in arca est: & ibi, quoniā
 species legatur: Et vltra ōes adde q;
 e. m. l. m. interpretationem sensit Azo in
 summa. C. de contrah. emp. & Hos-
 tiens. in summa de empt. & vend. dum ci-
 tant d. l. fin. vt mirer glo. a l. seq. entē solu-
 tionem citare Azo. qui præcedentem
 probauit: quā etiam sequitur Bal. ibi col.
 i. in. i. oppo. Eandemq; dicit pulchram et
 veram Fulgo. in d. l. s. §. i. ff. de præscr.
 verb. & ex recentioribus e. m. l. m. pro-
 bat Deci. in l. 2. ad fin. 2. lectu. ff. si cert.
 pet. & ibi Rip. nu. 31. vers. ex hoc. Et
 maiori contentione eam defendit & ne-
 cessariam dicit Butigel. ibi, nu. 43. & se-
 quen. Et e. m. l. m. secure (quasi rece-
 pta esset) refert & sequitur Balduin.
 Instit. de emp. & vend. pag. mihi. 160.
 dicitq; Butigel. vbi supra, nihil huic in-
 terpretationi obstare, nisi quod diuina-
 toria videtur.

11 Ego autem rectius puto primā illā
 interpretationē glo. ōnino reiiciendā, nō
 solum vt diuinatōriam & vim literæ af-
 feren-

ferentem, vt Bar. & omnes agnoscunt. Sed magis contra eos omnes eam in se falsam assero: emptio enim valet cum pecunia promittitur, etiam relatione facta ad eam quæ in arca vel loculis est: quo casu glo. & DD. appellant pecuniam in specie, & malè asserunt venditionem non valere: Quod etiam malè tradunt alij relati in primo cap. huius par. & malè cum eis Ias. in d.l. talis scriptura, nu. 8. & Io. Imol. in cap. ad quæstiones, prope fin. de rer. permut. referens Io. Andr. & Anto. Butri. quorum error conuincitur ex I.C. in l. hæc venditio, 7. §. 1. ff. de contrah. emp. ibi, quantum precij in arca habeo: vt probavi in d. loco, damnando differentiam quam glo. & DD. ineptè constituebant, inter relatum substantiæ & quantitatis. Manebit autem ille tex. omni solutione maior, si attendas eum loqui in terminis aliorum iurium, quæ pecuniam tunc pro specie censent: planè tamen vult, venditionem tunc valere: quod stare nõ posset si verum esset quod glo. & DD. ineptè & indistinctè presupponunt, non esse emptionem, cum pecunia vt species promittitur.

12 Nec obstant iura in contrarium adducta, quæ tunc pecuniam pro specie censent, vt d.l. talis scriptura, & l. planè. 34. §. 1. & l. si seruus. cxi. §. qui quinque, ff. de lega. 1. & l. si certos, 37. ff. de verb. obli. loquuntur enim ad nonnullos particulares effectus: maxime verò id in iure consideratur, vt in causis lucratiuis, non extante alia pecunia, vel ea perempta, liberetur hæres vel debitor, non autem vt pecunia quæ tunc reperitur in loco, desinat

vt pecunia censeretur: vt manifestè probatur ex eisdem iuribus, quod etiam nouè colliges ex l. à Diuo Pio. §. si. ff. de re. iud. & magis ex d.l. hæc venditio. §. 1. cõstatque sensu cõmuni, ne iuris probatione egeat: quod videtur sensisse Fulgo. nullibi relato in d.l. fin. ff. de condic. ob caus. nu. 3. qui tamen (si hoc vult) contrariius sibi erit, attento eo quod scribit in d.l. s. §. 1. probans illam solutionem glo. de pecunia data in specie.

13 Secunda solutio & interpretatio glo. est, vt d.l. fin. procedat ex verbo, dare, quod ibi æquè ponebatur tam ex parte dantis Stichum quæ ex parte dantis pecuniam: Et fundamentum est ex eo quod verbum dare, significat domini translationem: in venditione autem de tradendo, non de dando agitur, ideoque adiecto verbo dare, non fuisse emptionem, quasi repugnet natura illius verbi l. si ita, 25. ff. de contrah. emp. l. ex empto. 11. ff. de actio. emp. Hæc autem interpretatio glo. receptior est, eamque probant Bar. Salic. Ange. Paul. Fulgo. eamque dicit communem Alberi. ibi, nu. 2. & ab omnibus probari dicit Alex. ibi, nu. 3. eandemque vt receptissimam refert Ias. ibi, col. 1. & Costalius in annota. (quas aduersaria inscripsit:) et ita Bar. & communiter scriben. in l. 2. ff. si cerpet. vbi Curti. nu. 30. communem dicit: & ex nouioribus probat Emil. Ferret. in l. iuris gentium, nu. 39. & nu. 46. ff. de pact. Loriot. de pact. axiom. 113. videturque probasse Alcia. in comment. de eo quod interest nu. 25. & ad hoc est tex. singul. secundum Paul. ibi, & Ferret. vbi sup. et Ias. in §. actionum, nu. 145. Instit. de actio.

14 Habes igitur cõem interpretationem,
F iij vt

ut d.l. fin. specialiter procedat ob verbū,
 dare, & ita concilietur Celsus cū Pau-
 lo: in responso enim Pauli, id verbum ex-
 pressum non fuit, plures tamen cōem hāc
 conciliationem improbant, ut scrupulosā
 & verbis non rebus innitentē, inter quos
 Alcia. sibi contrarius in d.l. 2. nu. 25. ff.
 si cert. pet. & Ias. ibidem ad fin. exigens
 verba gēminata ut infra: Eandēq; verbo-
 rum differentiam magis improbat Hi-
 ero. Butigel. in d.l. 2. n. 43. et ibidē Dec.
 ad fin. secund. lectu. vers. non ob stat: &
 Corras. lib. 2. miscellan. cap. 9. nu. 5. &
 Stepha. Forcat. dialog. 49. nu. 4. multaq;
 contra eam verbalem differentiam addu-
 cūt Butigel. & Curt. nu. 34. & Dec.
 in l. certi. condictio. nu. 12. eod. titu. Sæpe
 enim Iureconsulti in venditione utantur
 verbo dare, & ipsi scriben. sæpius, ut di-
 xi in cap. præce. l. nu. 7.

15 Nec est tolerabile quod dixit glo. in
 d.l. fin. quam omnes sequuntur, secundum
 Alex. ibi. nu. 3. et Ias. nu. 1. ad fundamē-
 tum cōis interpretationis, translationem
 dominij esse contra naturam venditiōis:
 quod etiam scripsit Soci. in l. certi. condic-
 tio. col. 4. nu. 22. ff. si cert. pet. Salic. in l. 1.
 ad fin. C. de rer. permu. quod merito re-
 probat Rip. in d.l. 2. nu. 30. & plenius
 Dec. in d.l. certi. condictio. nu. 12. Ego au-
 tem id puto dolendum & damnandum:
 quid enim absurdius & hominum sensui
 magis contrarium q̄ asserere, translatio-
 nem dominij esse contra naturam vendi-
 tionis, cum ex eo contractu id principali-
 ter prætendatur? l. claubus. 74. ff. de cō-
 trab. emp. §. venditæ, Instit. de rer. diuis.
 Ideoq; secuta euictione, actio ad precium
 & interesse datur, ut per totū. C. & ff.

de euiction. etiā si in cōuētiōe omittatur,
 ut in l. in vendendo. 66. ff. de contrah.
 emp. Nec aliud patitur bona fides huius
 contractus, l. emptorē, 12. §. fin. vers. nec
 enim, ff. de actio. emp. Ad quod contra
 cōem recte adducitur l. cū manu sata, 80.
 §. fin. ff. de contrah. emp. quicq; enim So-
 ci. & alij cavillentur, tex. ille à fortiori
 hoc probat, cum habet, pactum ne domi-
 nium transferatur, magis emptioni repu-
 gnare: quod latius alibi trado: & contra
 DD. (non tamen à se allegatos) secure
 scribit Zasius lib. 1. respon. cap. 12.

16 Vides omnino exterminādū esse fun-
 damentum communis interpretationis,
 veriusq; dicendū translationē dominij nō
 esse contra naturā emptionis: cōtra glo.
 & DD. sup. relatos. Minus absurde
 dicebāt alij translationē dominij nō esse
 de natura emptionis, hoc enī à superiori
 differt: & ita Bar. in l. ex empto, nu. 6.
 ff. de actio. emp. Bal. in l. 1. C. de rer.
 p. mu. plures quos refert Dec. in d.l. certi
 cō. dictio. nu. 11. Alex. nu. 12. Alc. nu. 26
 vers. adeo tamen: & DD. cōer, ut asse-
 rit Curt. in l. 2. nu. 33. ff. si cert. pet. quic-
 quid dicat Alcia. in l. habere, 188. ff. de
 verb. sign. Adhuc tamen verius puto cū
 Dec. & Rip. translationē dominij non
 solū nō esse cōtra naturā emptionis, sed
 magis de natura eiusdē, ex iurib. & fun-
 damētis proximè adductis, nu. præced.
 quod melius sensisse videtur Bar. (et ita
 sibi contrarius) in l. in conuentionalibus
 §. 1. ff. de verb. obl. & sic translatio domi-
 nij simpliciter de natura huius cōtractus
 dici debet, nō tantū ubi venditor dominus
 est, quo casu id concedit Bar. & plures,
 ut per Alex. in d.l. certi. condictio. nu. 13.

17 *Butigel. in §. Cato, nu. 74. & sequen.*
 Verius tamen puto cōtra Dec. in d.
 l. certi conditio col. 7. vers. imò videtur:
 cōtra Aret. ibi nu. 9. ut translatio do-
 minij nō dicatur de substātia emptionis,
 ut manifestè probat d. l. si ita 25. & l. rem
 alienam, 28. ff. de contrah. emp. ubi vera
 venditio dicitur rei aliene, & sine trans-
 latione dominij, quod dici non posset si
 dominium esset de substantia, ut de pre-
 cio inquit I. C. in d. l. pacta conuenta 72.
 ff. de contrah. emp. Ex his verò intel-
 liguntur iura à glo. & DD. adducta,
 non enim negant quod alijs multo pluri-
 bus probatur, naturale esse emptionis do-
 minium trāsferre: si tamen id non contin-
 gat, non desinit venditio appellari, prou-
 deturq; idoneis remedijs contra vendito-
 rem: & ita declaranda est d. l. rem alie-
 nam, cum glo. ibi, & Afflic. decis. 369.
 nu. 2. Rebuff. in Repet. l. vnic. C. de sen-
 ten. quæ pro eo: nu. 426. Possunt etiam
 illa iura intelligi, & tunc emptio dici, ut
 inde resultet titulus & ius vsucapiendi, d.
 l. clauibus, & l. 2. cū sequen. ff. de vsucap.
 pro emp. Quod nota ad ea quæ tradi so-
 lent de titulo ad vsucapiendum: de quibus
 multa nouè scripsi in Auten. nisi tricē-
 nale. C. de bon. mater.

18 Vides igitur primā interpretationē
 glo. ad d. l. fin. ff. de condic. ob cau. magis
 cōmuniter ut diuinatoriā reijci: à me au-
 tem ut falsam: vides etiā secundam inter-
 pretationē receptā periculosam nec ma-
 gis tenendā esse. Vnde Phil. Dec. in d.
 l. 2. ad fin. 2. lectu. & in d. l. certi condi-
 ctio. nu. 12. ff. si cert. pet. aliter responde-
 bat, intelligens eam l. quando partes sim-
 pliciter conuenerunt, ut verba tex. sonāt,

pro ut, dabo pecuniā ut des Stichū:
 tunc enī verba non videntur apta ad veti-
 ditionē, quod videtur sensisse Paul. Cas.
 in d. l. fin. nu. 3. in fin. & non relato De-
 cio, idē cōprobat Corras. d. lib. 2. miscel.
 cap. 9. colorē asserens, q̄ in ea forma cō-
 ueniendi desunt aliqua quæ in vendendo
 interuenire solent: vsu enim constat hūc
 contractum cōer non fieri sine tractatu
 & contentione ex vtraq; parte: quia al-
 ter carius vēdere, alter vilius emere stu-
 det, ut in l. si voluntate C. de rescin. vend.
 & ideò cū I. C. in d. l. fin. referat verba
 cōventionis, rectē intelligi potest, ita nu-
 dē conuentū fuisse: ac proinde ex tali mo-
 do conuentionis non resultauerit vēditio,
 eò q̄ deficerent consueta & quodāmodò
 naturalia illius contractus. Sed nec ista
 interpretatio omnino vitat difficultatem
 d. l. s. §. 1. ff. de præscr. verb. cū nec ibi
 constet de maiori tractatione ut venditio
 esset: nisi nouè respōdeas, ibi tradi doctri-
 nā, in d. l. si. principaliter factū referri.

19 Aliter Rip. in d. l. 2. nu. 31. vers. du-
 bitatur, ff. si cert. pet. intelligens d. l. fin.
 quādo pecunia quæ datur, non æquualet
 rei acceptæ, ut sic tex. in d. §. 1. l. s. intelli-
 gatur quādo pecunia & res paris valo-
 ris sunt: quod ibidē videtur sensisse Ias.
 ad fin. ibi, quando precium est con-
 dignū: & tam Rip. quā Ias. addu-
 cūt in argu. glo. in l. 1. §. 1. ff. de superfic.
 Sed hæc interpretatio prorsus reijciēda
 videir, tum quia multū diuinat subauditq;
 ad vtramq; l. tum quia non magis in vna
 q̄ in altera aliquid exprimitur de æqui-
 ualentia precij: nec aliquid obstāt verba
 d. l. fin. ibi, p̄ portione, nō enī sunt uer-
 ba cōventionis, nec ad rem uel precium

referuntur, ut Rip. malè accepit, sed verba sunt I. C. dubitantis quod contractus genus inde resultet, ut ex litera facile constabit: maxime quod paruitas precij non tolleretur nomen emptionis, ut in l. si quis donationis, 38. ff. de contrah. emp.

20 Aliam interpretationem ut suam et à ceteris diuersam tradit Corras. in d. loco, intelligens differentiam esse inter verbum pecunia, et verbum precium, ut d. l. fin. procedat quando nomine pecunie datur: At d. §. 1. l. s. quando datur nomine precij: et ita scripsit Alcia. in d. l. 2. nu. 27. vers. idcirco, ff. si cer. peta. Sed ea declaratio continere poterit veram limitationem ad d. l. fin. non verò directam interpretationem, nec veram conciliationem ad ea iura: Nam sicut Celsus in d. l. fin. loquitur per verbum, pecunia, ita Paulus in d. §. 1. l. s. Quapropter talis interpretatio afferri non debuit, contra literam quam explicare intendit. Color tamen quem Corras. affert. contemnendus non est ad interpretationem Decij, ut sup.

21 Nec omitto aliam interpretationem Steph. Forcat. dialo. 49. qui fingit in d. l. fin. alterum obtulisse pecuniam pro re quam emere volebat: alterum verò. s. rei dominum, se excusare, et vendere nolle: tandemque ob preces volentis emere, pecuniam accepisse, et rem dedisse: ut tunc non venditio sed mutua donatio resultet, quæ ob causam vocatur. Sed ea interpretatio multa subaudit ad literam utriusque text. quo nomine reiicienda est, maxime quòd etiam concurrentibus ijs quæ Forcat. fingit, nihil impediabat venditionem resultare. Nec preces alterius id

impedirent, cum tandem venditor roganti morem gereret: id enim consentire est, imò et maior coactio non tollit nomen actus: nec ipsam voluntatem, si credendum est I. C. in l. si mulier, §. penul. ff. quod met. caus.

22 Patet igitur magnam esse difficultatem in intellectu d. l. fin. et conciliatione eiusdem, cum d. §. 1. l. s. ff. de præscr. verb. ut non immerito Budeus inter Celsum et Paul. antinomiam dicere potuisset. cum eadem ferè sint utriusque verba, contrariae verò decisiones. Cui difficultati nulla ex tot interpretationibus satisficit. Ex quo mihi fit verosimile Celsum in d. l. fin. strictam iuris subtilitatem respexisse, ut aliàs inquit I. C. in l. si tibi pecuniam, ff. si cert. peta. §. l. si fundus, §. si pluris, ff. de pignor. in l. si tibi, ff. de dona. in l. 4. §. fin. ff. de manumis. et alibi sæpè: ut curiose obseruat Tiraq. de retrac. ligna, §. 35. glo. 1. n. 18. Unde ex cõni usu loquendi raro vel nunquam procedet d. l. fin. et cõnis interpretatio: agentes enim de emptione et venditione, eo verbo dandi, inuicem virtutur, nec ideo emptio esse desinit: Verba enim testatorum et contrahentium. (qui sæpius imperiti sunt) ad iuris definitiones trahi non debent, ut prudenter admonet I. C. in l. non aliter, §. 1. ff. de lega. 3.

23 Ex scriptis autem declarationibus eligenda videtur ea quæ ex Dec. et Cas. retulimus, iuncta consideratione Corras. Quæ tamen ultra eos ex quadam recepta limitatione, maiori auctoritate iuuabitur: considero enim ex mente scriben. eam confirmari, dum cõr intelligunt d. l. fin. in casu dubio, ut litera sonat: secus ubi cõijcetur, cõtrahentes agere de emptioe: vel ubi verbum

bu emēdi seu vēdēdi ab eis platū fuisse, tunc enim non procedet d.l. fin. sed vera emptio resultabit, ut sentit Alberi. ibi: & apertius Salic. nu. 5. & ibidem Fulgo. nu. 5. dicens ita tenere DD. Et ita ex Bar. & alijs, ut receptissimū refert Ias. ibi col. 1. & nouiss. Costal. & nemine relato secure tradit Rip. in d.l. 2. nu. 30. in fin. ff. si cert. pet. 1. & ibidē Curt. nu. 34. in fi. dicens id esse de mēte DD. & ibidē Ioa. Prat. in fin. & Bal. Nouel. in rub. ff. de uerb. obl. nu. 39. Ferretus in l. iurispergentium, nu. 38. ff. de pact. Et sic uides hanc limitationē receptissimā esse.

24 Cauebis ergo ab Alcia. contradicente in commentar. de eo quod inter. nu. 27. Sed magis cauebis à Hiero. Butigel. in d.l. 2. nu. 46. ff. si cert. pet. ubi incaute contrarium pro recepto scribit, asserens communem opin. procedere, & DD. communiter intelligere d. l. fin. etiā si in cōuentione partes utantur verbo, emere, vel vendere: Sed ex predictis uides contrarium receptissimū esse, quod ipse agnoscere debuisset, cum referat de hoc se à discipulis admonitū fuisse. Nec obstat argu. Alcia. d. loco, dum arguit non esse standum nomini à contrahentibus expresso: Respondeo enim id tantum procedere quando conuentio nomini repugnat, secus autē ubi conuentio & nomen se cōpatiuntur, ut diximus in cap. preced. nu. 2. Hic uero uerbum, dare, non adeo repugnat uenditioni, ut probauimus sup. hoc cap. nu. 14. & sequē. Nec erat cur uerbū dare (quod ambigū est) preponderaret specifico uerbo uendendi uel emēdi, cum in toto iure generi per speciē derogetur.

25 Sic enim rigor & subtilitas d.l. fin. communiter limitatur, ne procedat quādo in conuentione exprimitur nomen precium, etiā cū uerbo dare, ex utraq; parte: tunc enim emptio eirt: & ita pro limitatione, saluabitur quod Corras. dixit ubi sup. & ita limitat Paul. in eadem l. fin. nu. 4. & ibi Ias. in 3. limitat. col. 1. & alij quos sequitur Alex. in d.l. 2. nu. 6. vers. hoc sing. & ibi Rip. n. 31. in princ. Alcia. n. 24. Parpal. nu. 15. etsi maxime contradicat Butigel. in d.l. 2. nu. 47. aliquid uariet Ias. ibi ad fin. ut statim referam. Et pro hac communi limitatione ultra DD. adduco tex. ita loquentē de uenditione per uerba illa, dare & precium, in l. conuenit. 65. ff. de contrah. emp. ubi melius probatur quā in l. 4. ff. de usur. quae adduci solet. Nec recedendum uidetur ab hac recepta declaratione, concurrunt enim tunc omnia emptioni apta, & congruit quod de precio inquit tex. in l. fin. C. de præd. Decur.

26 Nec teneri potest quod Ias. tentauit in d.l. 2. ad fin. ff. si cert. pet. intelligens hanc limitationem quādo uerba sunt geminata, p. precio & nomine precij. quod merito damnat Alcia. ibi: illa enī uerborum geminatio nihil substantiæ tūc inducit, ut alibi inquit I. C. in l. pediculis §. Labeo, ff. de aur. et arg. lega. Sic etiā d.l. si. limitatur nisi res esset uenalis, quia tunc in terminis d.l. resultaret uenditio, ex præsumpta mente contrahentū, argu. l. 1. C. de rer. permu. cum ijs quae ad eam l. diximus in. 1. cap. huius par. Et colligitur ab Exca de pact. nu. 517. & tradit Bal. non relatus, in d.l. fin. col. 2. in. 1. oppos. eiusdem col. quos libenter sequor, ut restrin-

restringatur scrupulosa subtilitas Celsi
in d.l. fin.

27 Ex prædictis verò (si cum iudicio
aduertas) satis liquet magis esse de mē-
te scribent. ut in prædictis limitationibus
pvt expresso verbo emere vel precio
venditio resultet, etiam adiecta clausula
vt dominium transferatur: quia secundū
DD. idē effectus resultabat ex verbo
dare, & tamen eo non obstante, ita limi-
tant d.l. vt sup. nu. præced. Nec obliga-
tio transferendi dominium venditioni re-
pugnat, vt superius probauimus: quod
memoro vt caueas à Ias. malè cōtra sen-
tiente in d.l. naturalis. s. §. 1. nu. 4. vers. in. d.
si venditor, ff. de præscr. verb. & à Ru-
beo in l. non solum. §. morte, nu. 365. ff. de
nou. oper. nunc. dum citat d.l. fi. quasi ibi
expressum fuerit verbum emō, quod est
contra veram & receptam limitationē.

28 Materie utilitas prætemittere non
sinit articulum præcedentibus consequē-
tem, an quod dictum est de precio in ven-
ditione, æquè procedat in locatione: in
qua idem iuris esse, receptissimū hucusq;
est, cum glo. l. s. §. at cū do. verb. si res.
ff. de præscr. verb. per tex. ibi, glo. etiam
in l. si olei. C. locati, glo. in princ. Instit.
de locat. glo. in l. 1. §. si quis seruū. ff. de
pos. glo. in l. 2. verb. mercede, ff. locat.
Bar. & DD. cōmuniter in dict. locis,
Paul. in d. §. si quis seruum. Nouiores
Baldui. Baro. Steph. in d. princ. Inst.
locat. Anto. Gome. de contract. c. 3. nu.
3. Et sic vides receptissimam opinionem,
vt merces in pecunia numerata sit de
substantia locationis, nec aliter locatio di-
ci possit, sicut sine precio in eadem pecu-
nia non dicitur venditio. Pro qua cō-

muni opinione principaliter citatur tex.
in d. §. si quis seruum. Et in d. §. at cum
do. qui verè vrgent: à glo. etiam in d. §. si
quis seruum. citatur l. si vir. ff. de donat.
int. vir. & vxor. & l. si conuenerit, ff. cō-
muni diu. l. quam etiam ad id citat Bal-
duin. vbi sup. & pro ea lē opinione eg-
nouè expendam tex. in l. 6. ff. de præf.
verb. vt infra.

29 Quibus non obstantibus verior mihi
videtur noua opinio, quam tentauit Ioan.
Corras. lib. 2. Miscel. c. 11. quot autē &
qualia nos addamus peritorū sit iudiciū.
Probatum est igitur, veram locationē
dari interueniente mercede in quacumq;
re, non tantū in pecunia numerata: quod
necessariò euincitur ex d.l. si olei. cuius li-
tera stare nequit, si communis opinio te-
neatur vt infra: addo etiam tex. in l. &
hæc distinctio. 38. vel secundum Floren.
35. §. fin. ff. locat. vbi I. C. securè inquit lo-
cationem esse in ea conuentione, Si pro-
ponatur inter duos conuenisse, vt
alter alterius fundum ita condu-
ctum haberet, vt fructus mercedis
nomine pensarentur. Vides ibi mer-
cedem in fructibus non in pecunia, resul-
tare tamen veram locationē, nec dici pōt
cum Glosel. ibi præcessisse cōuentionem
de mercede in pecunia: litera enim plane
repugnat, cum refert primam loc. indi cō-
uentionem, non aliam de modo soluendi.
Pro hac parte facit tex. (qui aliter ma-
lè restringetur) in l. licet, C. locat. ibi,
certis annuis quantitibus: quæ ver-
ba non magis ad mercedem in pecunia,
q̄ in fructibus applicari possunt. Imò si
de pecunia tantū ageretur, aptius in sin-
gulari starent verba annua quātitate,

ut iura solent: id etiam colligitur ex quaestione & Iecisiōe tex. ibi agentis de sterilitate fructuū. Et ita in mercede fructuū loquitur tex. in l. excepto, C. eod. licet glo. & DD. violent. Cōtra communem etiā urget tex. in l. si merces, 25. secundum Florenti. vel, 28. §. vis maior. ff. locati, ubi I. C. locationem appellat, tam in conducente ad pecuniam, q̄ ad quotam fructuum, licet glo. & DD. cauillētur: Ad idem etiā induci pōt tex. in §. adeo Instit. locati, ibi, quādiu pētio siue redditus p̄stet:
 ○ Vbi de Emphyteusi dubitabatur, an ex pensione in pecunia diceretur venditio, an ex mercede in fructibus diceretur locatio: & sic p̄supponit tex. non esse substantiale, nec necessarium ad locationem, ut merces sit in pecunia numerata. Pro eadem parte cōtra communem retorquod. l. si vir. 52. ff. de donat. int. vir. & vxor. Ibi enim I. C. in locatione mercedem requirit, non pecuniam, idq̄ magis significat cum distinguit inter depositū et locationē, differentiam enim tantū constituit, an gratis, an cum mercede fiat.

30 Pro eadem parte similiter retorquentur alia iura à glo. & DD. malè citata. I. C. enim in d. l. 2. ff. locati, & Imperat. d. princ. Inst. eo. l. dum ponunt similitudinē locationis & venditionis, diuersis vocabulis vtuntur dicentes, quod sicut venditio sine precio stare non potest, ita locatio sine mercede: & sicut in venditione certum precium, ita in locatione certa merces requiritur: Ex qua traditione iudicio meo satis euincitur contra glo. & omnes similitudinem horum contractuum non in eo stare, ut in utroq̄ necessario requiratur precium in pecunia numerata, sed potius

locationem non dari si gratis fiat, necessariamq̄ in ea mercedem esse, sicut in venditione precium necessarium est: & sic in locatione iura tantū requirunt, ne gratis fiat, non verò certam mercedis qualitatem. Si autem in locatione precium in pecunia numerata necessarium foret, repeterent quidem iura illa idem verbum precium, quo in venditione vtuntur, iuxta vulg. l. si idem C. de codic. quæ inductio magis urgetur ex verbis l. fin. C. de p̄ced. decur. ubi dicitur verbum, precium, tantū ad venditionē referri, non ita necessario ad alias conuentiones, quod falsò dictum maneret, si vera esset communis opinio in locatione pecuniam numeratam requirens.

31 Quo sensu similiter accipiendus est Vlpian. in d. l. si conuenerit. 23. ff. communi diuid. ubi agit de socero & genero inter quos cōuenerat, ut alternis annis fructus perciperent: & eodem modo de socijs ita inter se conuenientibus, quæ actio tunc detur, si alter alterum impediatur: vel faciat ut fructus sequentis anni corrumpantur, & respondet I. C. puto magis cōmuni diuidendo iudiciū, quàm ex conducto locum habere, quæ enim locatio est, cum merces non intercessit? Putant glo. & DD. I. C. illis verbis respexisse axioma supra reiectum, q̄ locatio sine mercede in pecunia non detur: At I. C. verius respexit in tali conuentione deficere mercedem in locatione necessariam: ibi enim neuter ex contrahentibus pro suo tempore aliquid alteri soluebat, nec alter alterum magis dominum recognoscebat, ideoq̄ agi non potuit ex conducto vel locato: non autem quia merces nō esset in pecunia, iux-

ta supra probata.

○ Mihi etiam pro hac parte contra communem nimis urget, quod iura in materia locationis nunquam requirunt mercedem in pecunia numerata, sed tantum mercedem: quia gratis non dicitur locatio, imò in eodem tractatu locationis iura aperte et secure agunt de mercede in fructibus, et ita non est credendum si pecunia numerata in locatione necessaria esset, iuris conditores id in tractatu locationis omissuros fuisse: satisque omissum censeretur, cum speciatim non exprimitur, et consequenter precipuum fundamentum communis opinionis tantum sumitur ex iuribus extra tractatum locati et conducti, in quibus principaliter de alia re agitur, non de explicanda natura et substantia locatiōis, quod doctos et prudentes non parum mouere debet.

32 Tandem redeundo ad d.l. si olei. C. locati; necessario ex ea deducitur hæc opinio, verba autem l. ita habent: Si olei certa ponderatione fructus anni locasti, de contractu bonæ fidei habito, propter hoc solum quod alter maiorem obtulit ponderationem, recedi non oportet. Vides ibi locationem non in pecunia, sed pro quantitate olei: vides contractum bonæ fidei, et planè locationem dici, et ab ea recedi non posse: quæ omnia veram locationem necessario exprimunt: Glo. enim et doct. retinentes opinionem suam supra reiectam, respondent tex. improprie loqui, qua responsione facile erit, omnia iura negare. Imò licet ea impropriatio quoad verba admittatur, nunquam DD. effugient, cum tandem ea l. conventionem illam

appellet bonæ fidei, quod non diceret de contractu innominato, ut glo. et DD. malè accipiebant: quæ inductio adeo DD. pressit, ut Bar. et alij confugiant ad miseram diuinationem, quod res ibi exposita fuerit locationi, atque ideo contractus locationi similis maneat, sicut de re venali habetur in l. i. C. de rer. permut. quæ id nullatenus probat, nec ita extendi debet, ut deduxi in l. cap. huius par. nec patitur litera d. l. subauditionem illam de re locationi exposita, ut agnoscit Fulg. ibi, respondens ex diuersa litera, quæ hodie reperitur in libris emendationibus, bona fide, non bonæ fidei. Sed DD. cauillationes magis tolluntur ex eo, quod d. l. principaliter decidit, non posse ab eo contractu recedi, quod indicat locationem esse: si enim fuisset contractus innominatus, liceret penitere et ab eo recedere, iuxta reg. l. si pecuniã. ff. de condict. ob caus. Nec toleranda est misera alia diuinatio, ad quam confugiunt Bar. Ang. Bald. Salic. Fulg. respondentes ibi rem non fuisse integram, sed oleum ex parte conducentis solutum: quam cauillationem sequitur etiam Alex. in d. l. si pecuniam. nu. 8. Ias. col. 3. nu. 4. quod planè est de struere literam, non interpretari. Itè tex. loquitur de locatione unius anni, et mercede in ponderatione olei, qua si oleum esset de fructibus rei locatæ: et ideo non est verosimile, quod solutio iam facta esset, sed potius re integra querebatur, an à conventionem recedi posset, quod lex negat: necessario præsupponens locationem esse, quæ consensu perficitur quo fundamento tex. ibi vitur, non autè quod res integra non esset, ut DD. malè diuinabant, in quas angustias se immersos fatentur ex eo, quod impossi-

impossibile putabant veram locationē dari sine mercede in pecunia numerata, & ita magnus Bar. ibi fatetur se aliter l. illam defendere non posse, libenter verō contrariū probaret, si assecutus esset sine pecunia ex alia mercede locationē consistere, ut satis supra probauimus. Salic. autem (cuius lectura in Bal. transcripta fuit) in d. l. si olei, respondebat locationē dici etiā sine pecunia, quando merces constituitur ex fructibus colligendis ex re locata: Et ita Loriot. neminē referens, de pact. Axiom. 129. Sed hæc traditio iure non probatur, maxime cum d. l. si olei, indistinctè loquatur, & tex. in d. §. vis maior l. si merces, ut non liceat restringere ad fructus rei locatæ.

33 Vides igitur hanc nouā sententiam multis iuribus & fundamentis probabiliore, ut ita ferēda sit qualis qualis responsio ad fundamenta cōis opinionis: fateor tamen pro communi vrgere verba d. §. si quis seruum l. i. ff. de pos. & l. §. at cum do. ff. de præf. ver. licet Corras. vbi supra nullā difficultatē ex illis iuribus resultare putet, facile vno verbo respondens, pecuniā ibi accipi pro quacūq; re, non verō strictè p pecunia numerata, ex Vlp. et Paul. in l. pecuniæ. 178. et 222. ff. de verb. signif. vbi id traditur non tantū referēdo antiquitatē, sed etiā ad intellectū legum, conuentionumq; & testamentorū. Sed duriuscula videtur ea interpretatio, cum Iureconsulti simpliciter pecuniā nominātes, de pecunia numerata intelligere soleant, l. singularia (cum alijs) ff. si cer. pet. Bar. in l. talis scriptura ff. de leg. i. aliud autem fit per extensionem l. i. §. fin. ff. de constit. pecu.

○ Ego separandū puto d. §. si quis seruum

a d. §. at cum do. & i. ad d. §. si quis seruum, aduerto I. C. in §. præced. tractasse, si Balneatori vestimenta seruanda dentur absq; mercede, actionē depositi cōpetere: si cū mercede ex cōducto agi: Deinde in d. §. tradit, si dominus seruum in pistrinum custodiendū cōiecerit, mercesq; interuenerit, ex parte domini & pistrinarij, ex locato & cōducto agi posse: & sic cum declarat principaliter, quid locatio sit, nō loquitur per verbū, pecunia, sed per verbū, merces: Deinde subdit, & si operæ serui cum custodia cōpensabantur quasi genus locati & cōducti interuenit, sed quia pecunia non dat præscriptis verbis actio competit. Inde igitur colligūt gl. & DD. Axioma supra reprobatum, sed cum tot iura obstant, magis tolerari debet responsio Corrasij, ut verbū, pecunia, nō maiore vim habeat, q̄ verbū, merces, in eodem tex. platū. Aduerto enī I. C. proximè de mercede locutū, dū principaliter contractū nominabat: ideoq; non est diuersa doctrina colligēda, ex verbis postea mino principaliter ad eā rē prolatis, tandēq; dicēdū est in secūdo casu contractū esse innominatū, nō locatiōis, quia serui operæ mercedē propriē nō inducebāt. Custodia enī serui eius operis equiualece cēsebatur & sic ex neutra parte merces accedebat: ideoq; deficiente mercede, nō potuit vera locatio resultare, secūdū iuris regulas, non verō ex eo q̄ merces non esset in pecunia nūerata, ut gl. & DD. intelligebāt: quæ interpretatio aibi non tradita, magis è mente I. C. videtur, nec viris emūctæ naris fortasse displicebit.

34 Magis obstat tex. in d. §. at cum do. Cuius verba habent, At cum do ut

○ G facias,

facias, si tale sit factum, quod locari soleat, puta vt tabulas pingas, pecunia data locatio erit, sicut superiori casu emptio. si res sit, nō erit locatio, sed nascet' vel ciuilis actio, in hoc q̄ mea interest, vel ad repetendum condictio. Quæ verba ingenue fateor nimis pro communi opin. vrgere, cum I. C. non solū in locatione pecuniam requirat, sed addat vt superiori casu in venditione, in qua certissimum est pecuniam numeratam requiri, & ita videtur reijci solutio Corras. intelligentis pecuniā pro quacumq; re. Sed pro sustinenda veritate oportet similitudinem illam accipi non per omnia, vt Alias accipitur in l. i. cum ibi notatis. ff. de leg. i. & sit sensus, q̄ sicut ex re & pecunia resultat veditio, ita ex pecunia pro facto quod locari solet, resultat locatio: non q̄ de substantia pecunia numerata ad locationem requiratur: Id enim principaliter non tractat I. C. ibi, petendumq; est ex tract. de locato.

Sed replicari poterit pro communi ex alia inductione, cui nō satisfacit Corras. Glo. enim & DD. arguere videtur ex alijs verbis tex. ibi, Si res sit, non erit locatio. quæ accipiunt ad differentiam pecuniæ, vt sit sensus, data pecunia numerata esse locationem: data alia re, contractum esse innominatum. Ego verò nec ob id recedendum puto à veritate semel probata, consideroq; ea verba accipienda nō pro differentia mercedis in pecunia vel in alia re. Pecunia enim præcedebat in ablatiuo casu, quo etiā repetitio fieri debebat quoad aliam rem, si idem thema retineretur, ita enim docet rō recti sermo-

nis, & ita bene sentientes agnoscent, vt scilicet secundum sensum glo. & DD. ductus orationis ita concipi deberet, pecunia data locatio erit, re alia data nō locatio. & cæ. Cum aut I. C. subdat in nominatiuo casu, si res sit, intelligo magis ea verba referri ad differentiam facti vel rei in locationem deductæ q̄ ad mercedem ipsius, vt sic I. C. differentiam constituat inter factum & rem, vt locatio sit, data mercede p̄ facto, quod locari soleat, non ita si pro re merces detur. Quæ traditio I. C. obscurissima est, nec à me plana reddi potest, satisq; est, vt ad rem, de qua agimus, aliquatiter ostendatur, verba illa I. C. non exprimere quod DD. colligunt, maximè cū insignis Paul. Cast. ibidem asserat literam esse difficillimam & tenebrosam, adeo q̄ putet, si I. C. reuisceret, non posset literam sustinere, & ita nouiores ibi agnoscunt.

35 Quibus in angustijs putabā ea verba intelligenda, vt differentiam constituat inter factū locari solitū, & aliam rem que nō tā aptè locari dicatur: Quāuis etiā gratis fieri nō soleat, vt scilicet priori casu facti sit ppria locatio, i secūdo rei, nō ita, sed cōtractus innominatus: Exēplūq; sumi pōt ex l. solēt 16. ff. de præscr. verb. vbi I. C. agit de ijs qui dominis seruos fugitinos indicant, eosq; dicit indicationis mercedem accipere solitos, & tamen non resultare tunc locationem, sed contractum innominatum: quod nemo in tāta difficultate hucusque aduertit. Sed hæc alias latius, ad rem enim nostram sufficiat ostendere, non probari ex d. §. pecuniam numeratam esse de substantia locationis. Illud tamen non omitto diffi-

cilia

cilia verba d. §. non esse accipienda, quasi in facto solito locari, data mercede, sit locatio, non ita in re locari solita, ut verba sonare videtur: Contrarium enim verius est, prout in vestibus scenicis vel alijs rebus ad hominum lusus locari solitis: In his enim mercede data locatio est, ut probat tex. in §. fin. Inst. de locato, & in l. sed etsi quid 19. vers. sed an locare, ff. de usufr.

36 Retenta autem hac sententia contra communem, ne pecunia numerata sit de substantia locationis restat respondere ad tex. à me nouè adductum in l. insulam 6. ff. de præscr. verb. in quo pro communi subtilis inductio latet. Habet enim I. C. ibi, Insulam hoc modo vendidi, ut aliam reficeres: Respondi non esse venditionem, sed ciuili actione incerti agendum. Vides ibi insulam, datã ut alia reficeretur, locationem tamẽ non resultare, sed contractum innominatum: unde videretur induci posse pro communi, locationem non fuisse eo quod merces in pecunia numerata non fuerit, maxime attendenda recepta reg. quæ ex ea l. colligitur, ut nomen à partibus expressum non attendatur, sed qualitas cõventionis. Sed pro veritate suppositiõis supra probatæ responderi posset, quod I. C. ibi principaliter intendit, non esse attendendum nomen cõventionis à partibus expressũ. Quod si instes, non debuisse I. C. tunc dicere, ex ea cõuentione resultare contractum innominatum: Respondebitur, forsan ex nomine venditionis à contrahentibus expresso colligi, eos de locatione non agere, & ideo in dubio censetur contractus innominatus, iuxta l. 1. vers. quoties, ff. de

æstim. actio. cum supra traditis ad l. fin. ff. de cond. ob causam. Vel nouè dici poterit in ea l. non resultasse locationem, quia non constabat, artificem esse eum, qui ad refecionem insulæ obligabatur. Si autem hoc diuinatorium dicas, replicabo, non minus diuinatorium esse intelligere, quod artifex esset: replicabo item multo maiorem esse numerum non artificum. Si etiã instes, ad quid ergo obligabatur, si artifex non erat? Respondebo eum obligari ad reficiendum per artifices cura & expensis proprijs, ut in multis experientia docet, & alibi sentit I. C. si bene intelligatur, in l. 11. §. vlt. in fine. ff. de leg. 3. Apud Lusitanos verò tutior erit noua illa sententia, ut locatio dicatur etiam si merces nõ sit in pecunia, ex clara Ordinatione lib. 4. tit. 60. §. penul.

37 Vides igitur in ea re multa iura nouè explicata, plures difficultates enodatas. Cuius inuestigationis effectus non leuis est: nã si locatio fuerit actio bonæ fidei erit: si contractus innominatus: stricti iuris, iuxta §. actionum, cū materia Instit. de actio. Sic etiam si locatio fuerit non licebit poenitere, sed consensu perficietur: in contractu autem innominato ante implementationem poenitere licet, d. l. si pecuniã, l. iuris gentium in principi. ff. de pact. Sic etiam ad remissionem pensionis quæ ob sterilitatem in locatione conceditur: in contractu innominato non ita in iure reperitur, secundum Cur. in l. 2. nu. 21. ff. si cert. pet.

Sed pro utili Rub. ornamento circa venditionẽ superius tractata sufficiãt: quoad eã verò rescindendam, iam ad l. ipsam 2. (Deo auspice) progrediamur.

L. 2. Imp. Diocle. & Maxi. Lupo.

Rem maioris precij si tu vel pater tuus minoris distraxit, humanum est, ut vel precium te restituente emptoribus, fundum venundatum recipias auctoritate iudicis intercedente: vel si emptor elegerit, quod deest iusto precio recipias. Minus autem precium esse videtur, si nec dimidia pars veri precij soluta sit.

SUMMARIUM.

- 1 **R**efertur quāplures materiā huius l. tractantes.
- 2 Nouē contra omnes probatur hanc l. nouum ius induxisse. & inde multa iura explicantur, vsque ad nu. 7.
3. Contra glo. & omnes explicatur l. si quis cum aliter, in 2. par. ff. de verb. oblig.
- 9 Agitur de intellectu tex. in l. res bona fide, ff. de contrah. emp.
- 10 Explicatur §. fin. l. iure succursum, ff. de iur. dot. & nu. 11.
- 12 Vtiliter tractatur, an coniugi laeso in estimatione rerum dotalium succurratur, etiā si laesio modica sit. vsque ad nu. 14.
- 15 Agitur de ratioe specialitatis, cur in estimatione rerum dotalium etiā minor laesio emendari debeat, & nu. 16.
- 17 Explicatur quo remedio laesio tunc emendari debeat, & nu. 18.
- 19 Infertur ad alia iura in q. heredis vendēti ex iussu testatoris.
20. Explicatur l. Lutiū, ff. famil. ercis.
- 21 Explicatur l. si ea pactio, C. de usuris.
- 22 Traduntur aliqua in terminis huius l. scitu digna, contra Molin. vsq; ad nu. 24.
- 25 Agitur de intellectu l. scio, ff. de in integ. rest. & traduntur multa vtilia, vsq; ad nu. 27.
- 28 Declaratur quae laesio indigna sit restitutione.
- 29 Agitur de intellectu tex. in l. 3. C. ex quib. caus. maior. vsq; ad nu. 31.
- 32 Exactissimè tractatur de intellectu. §. idem Pomponius, l. in causae, ff. de minor. & traduntur plurima, scitu dignissima, vsq; in fin.

Prima pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT PRIMVM.

Excisionem
huius l. ce-
leberrimã,
& vsu fo-
rensi fre-
quētissimã
verè asse-
rūt scribē.

omnes: eamq; honesta dote ornarunt glo.
Cyn. Bar. Bal. Salic. Fulgo. Paul. hic:
non minis etiam Rom. Alex. Aret.
Ias. Claud. post Bar. in l. si quis cū ali-
ter, ff. de verb. oblig. De materia etiam
non pauca tradunt Anto. Burg. &
August. Bero. post Imol. & Panor.
in. c. cū dilecti, et. c. cū causa, de emp.
& vend. plenius autem cæteris duo re-
petentes hic Pantal. Crem. & Hierō.
Cagnol. nonnulla etiam transcripserunt
Fabian. & Anto. Gomet. ille in tracta.
de emp. & vend. q. 8. hic in lib. de cōtrac.
c. 2. Aliqua etiã in materia tradit Ma-
the. Afflic. in. c. 1. de feud. dat. in vim l. cō-
mis. non pauca etiam tradit Molin. de
cōmerc. q. 14. à nu. 170. ad nu. 184. & in
alijs locis eiusdem lib. Multa etiam non
vulgaria tradit celeberrimus Doctor,
venerãdus præceptor meus M. Az-
pilcueta Nauarrus, in c. nouit, 6. notab. à
nu. 46. vsq; ad fin. de iudic. doctè & vtili-
ter D. Couarru. à Leiuã, lib. 2. resolut.

c. 3. & sequen.. Aliqua etiam tradit
Stepha. Forcat. dialo. 100. Rebus. in 2.
tom. ad ll. galli. pag. 179. cum sequen. &
M. Mant. lib. 1. locor. cap. 6. Alios etiã
minutula & particularia ad hanc l. tra-
dētes, in eius discursu referam. Post tot
autem viros doctissimos, non deerunt qui
putent, non tā scribendi iam, quã trans-
cribendi locum relictum: qua nota est
plures, ijdemq; non incelebres authores
teneantur, res ipsa (Deo duce) ostēdet,
quã à natura mea transcribendi vitium
abhorreat.

2 Ante alia ad fundamētalē cognitio-
nē et intellectū plurimarū legū offert se
inuestigatio, alibi fortasse nunquã audita,
neq; scripta: quæ licet in fronte Schola-
sticis tantū theoreticam subtilitatemq; pro-
mittere videatur, in recessu tamen &
practicis vtilitatē afferet. Ea igitur est,
an hæc l. nouum ius introduxerit, & an
tempore Iureconsultorum, quorum res-
ponso extant in pandectis, notum fuerit
remedium huius l. succurrentis contra-
henti læso ultra dimidiam iusti precij.
Ex mente autem omnium scriben. aper-
tè colligitur eos sine dubio intelligere,
hanc l. nouum ius non attulisse, sed Iure-
consultis antea cognitum. Vnde sæ-
pissimè omnes scribentes tanq; concordã-
tem principaliter citare solent l. si quis

cum aliter, 36. ff. de verb. oblig. alij etiam citant l. res bona fide, ff. de contra. emp. alij l. iure succursum, ff. de iure dot. De quibus & alijs inferius ordinatim agemus, ostendendo nihil minus ea iura respexisse quæ decisionem huius l.

3 Ego contra glo. & omnes hucusque scribent. verissimum credo, Dioclet. & Maxim. Imperatores, nouè hoc ius induxisse: ac proinde Iureconsultis (quorum responsa in libris digestorum habemus) nullatenus hoc remedium cognitum fuisse: ut hinc multarum ll. verus sensus appareat. Id autem mihi verisimile fieri incepit, quia diligentius aduertens ad iura quæ DD. citant, comperi, nihil in eis de remedio huius l. sancitum. Aduertebam etiam in responsis Iureconsultorum, nullum extare verbum quo certa læsionis quantitas distinguatur, ut hæc l. nouè constituit. Sic etiam expendebam in titu. seu tracta. proprio, ff. de rescin. vend. nullum huius rei vestigiū reperiri. Considerabam item tam insignem iuris decisionem, si eo tempore extisset, perspicue exprimentam fuisse: cum Iureconsulti ipsi ita admoneant in ijs quæ notabilia sunt, ut sup. ad alia dixi in rub. per tex. in l. item apud Labeonem. §. ait prætor ff. de iniur. vers. ea enim: Ad hæc ponderabam, nec in constitutione aliqua alterius principis mentionem haberi huius remedij & electionis, nisi in constitutionibus eiusdem Diocle. huius l. authoris, ut diligens lector comperiet ex l. si voluntate, infr. eod. in fi. & l. i. infr. si maior fac. alien. rat. hab. Id etiam probari putabam ex verbis huius l. dum ad hoc sola æquitate & humanitate fundatur, non obscure significans di-

uersum ius antea fuisse: & iuxta ea quæ scripta erant, nullum remedium læsis in precio competere: quæ inductio fortius urgebit, attenda recepta traditione DD. circa æquitatem & ius scriptum in l. placuit, C. de iudi. in l. i. C. de legi. & alibi sæpè.

4 Ad eandem suppositionem, ultra præcedentes considerationes, contra glo. & omnes scriben. iam videbã manifesta verba I. C. Vlpiani, in l. in causæ. la. 2. (quæ est 17.) §. idem Pomponius, ff. de minor. qui ab omnibus in hac materia ubiq; adduci solet: Vlpian. enim cū Pōpo. indistinctè ait, in precio emptiōis & vèditionis naturaliter licere cōtrahentibus se circumuenire. Quæ verba non admittunt commentitias subauditiones extrariasq; restrictiones DD. ea limitantium ex decisione huius l. quod magis constabit dum infr. verum sensum d. §. explicabo. Idem non obscure confirmat I. C. Paul. in l. item si precio, 25. aliàs, 22. §. vlti. ff. loca. ubi eadem verba extensius ponuntur, ut liceat indistinctè, quod pluris est minoris emere, vel e contra quod minoris sit, pluris vendere: ita in locationibus et conductionibus. Quæ verba (si verum amamus) non admittunt violentam DD. limitationem: imò si cum iudicio aduertas, non videntur Iureconsulti tam indistinctè & geminate id circa precium tradidisse, nisi ad significandum quòd eo tempore ex læsione quantumcunq; maxima, nullum remedium prestabatur ad contractum rescindendum: de minore enim læsione non tanta erat dubitatio, nec opus erat tot verba effundere, argu. l. scio,

scio, (de qua in fr.) ff. de in integr. resti.
 Idem colligitur ex I. C. Hermogen.
 in l. & ideo 26. aliàs 23. ff. loca. cū habet,
 prætenu minoris pensionis, si nul-
 lus dolus aduersarij probari possit,
 rescindi locatio non potest. Expen-
 do verba illa minoris precij: quæ huic
 læsioni congruunt, secundum verba huius
 l. ibi, maioris, & ibi, minoris, Expēdo
 etiā in ea l. negatiuā ante verbum potest,
 vt glo. & DD. vtriusq; iur. sepe arguūt.
 Expēdo magis naturam vniuersalis ne-
 gatiuæ, iuxta l. si is qui ducenta, §. vtrum,
 ff. de reb. dub. fulcitur inductio earum, ll.
 ex alia eod. titu. ff. loca. l. si decem: vbi agi-
 tur de errore in dimidia, per eadem verba
 pluris & minoris, vt liqueat Iurecō-
 sultos sensisse de quacunq; etiam maxima
 læsione: & tantum excipitur conductio
 vno nummo facta, quia hæc magis dona-
 tionis iure censetur: l. si quis conduxerit,
 49. vel secundum Florenti. 46. ff. loca. l.
 si quis ante, ff. de acquir. poss.

Idem colligi potest ex Vlpiano, in l.
 à diuo Pio, §. si pignora, ff. de re iud. vbi
 I. C. in distincte & verbis geminatis tra-
 dit non posse quem rescindere conuentio-
 nem, vel acceptationem alicuius rei vel
 summe, pro re vel quantitate sibi debita,
 etiamsi longè minus acceperit. Circa quæ
 tex. DD. anxie torquentur quo ad alia,
 speciatim verò quo ad materiam huius l.
 agnoscentes ex verbis I. C. ibi læsionem
 etiam maximam contineri: ideoq; miran-
 tur quomodo ibi securè & indistinctè re-
 cursus læso negetur: quod putant aduer-
 sari decisioni huius l. adeò vt Roma. &
 aliqui ad id confugerint, vt dicatur ibi

speciale ius esse ob auctoritatem iudicis
 in eo actu interuenientis, vt per Ias. ibi,
 nu. 3. Non enim assecuti sunt I. C. ibi
 loqui secundū sua tēpora, quibus remedi-
 um huius l. incognitum erat. Sed de illo
 tex. alia inferius trademus in q. transacti-
 onis.

6 Tandem hæc inaudita sententia mihi
 satis probatur ex Cicero. lib. 3. offic. dū
 refert vafram calliditatem Pythij vendē-
 toris qui Caninium Equitem Romanum
 circūuenit, steriles & nullius ferè pre-
 cij hortos, fertillimos & magni precij
 esse persuadēs, & illos ita ei vendens, quo
 nōne nullam actionem nullūq; remediū
 emptori læso fuisse, aperte sentit Cicero:
 subdens, quia nondum Aquilius de
 dolo formulas per tulerat: & ita eui-
 denter probat ex læsione quantūcunq;
 maxima, cessante dolo, etiam suo tempo-
 re ius ad rescindendum non dari. Ex ver-
 bis aut Ciceronis satis colligitur, in casu
 quem refert, emptorem læsum fuisse lōgè
 ultra dimidiam iusti precij, tantūq; ex
 dolo & machinatione succurri posse: qd
 etiā colligi pōt ex l. quæro. 40. ff. de actio.
 emp. & l. si vina. ff. de peric. & cōmo.
 rei vend.

7 Nemo igitur iuris vel ratiois peritus
 inauditam nostram sententiam reijcien-
 dam putabit, cum tot iuribus totq; funda-
 mentis probetur, vt sic contra glo. & oēs
 hucusq; scribing. maneat, ex constitutiōe
 hac Diocletiani nouum ius inductum fu-
 isse, quo læsus ultra dimidiam iusti precij
 audiatur, electione aduersario data, ad
 supplendum quod iusto precio deest, vel
 ad rescindendam conuentionem, & re-
 petenda ea quæ vtrinq; data sunt.

Id autem ius incognitum fuisse I. Consultis, quorum responsa in pandectis extant, quæ indistincte omnem læsionem in precio absq; rescisionis remedio relinquebant: vt aperte significant ll. sup. adductæ, dum indistincte habent, ex circumuentione in precio recursum læso non dari. Vnde apparet ratio cur in tractatu vel titulo, ff. de rescin. vend. nulla mentio, nullumq; vestigium huius rei habeatur. Inde etiam eleganter colligitur, cur tantum interueniente dolo Iurecōsulti distinxerint circa quantitatem, vt in l. si oleum 10. §. fin. & l. sequen. vel secundum Florenti. l. si quis affirmauerit. 9. §. fin. ff. de dolo: quasi cessante dolo non esset differentia inter magnam vel parua læsionē. Vereor tamen ne ex tenebris inueterati erroris, plures fortasse nouam veritatis lucem ægre sustineant.

Qua veriori sententia retenta, nihil obstabunt iura quæ à glo. & DD. in contrarium citari solent: & primò d. l. si quis cum aliter, 36. ff. de verb. oblig. quæ duas partes habet, In prima agit I. C. de dolo propriè sumpto, qui tempore cōtractus interuenit, cui doli exceptione succurritur. In secunda parte subdit I. C. Idē iuris esse, & si nullus dolus stipulantis intercesserit, sed res ipsa in se dolum habeat: cū enim quis petat ea stipulatione, hoc ipso dolo facit. Putarunt hucusq; glo. & omnes Vlpianū in d. 2. parte respexisse ius huius l. & inde apud omnes inualuit frequentissima allegatio d. l. qua læsionem ultra dimidiam appellant dolum re ipsa ad differentiam doli ex machinatione. Ego veriùs puto DD. cum glo. ad ver-

ba Iureconsulti hallucinatos fuisse, nihilq; minus Iureconsultum in ea l. sensisse q̄ de remedio huius l. quod euincitur ex eodem Vlpia. & alijs Iureconsultis in locis sup. citatis, dum aperte & indistincte tradunt, læsis in precio nullatenus succurri, nec dolum ex sola læsione censerit. Sed magis id ostenditur ex eadem l. in d. 2. parte, dum habet colū illum tempore cōuentionis non fuisse, solūmq; versari cum postea ex ea stipulatione agitur: quod manifeste indicat, verba I. C. ad decisionem & remedium huius l. nullatenus applicari posse: hic enim fraus & læsio non dicitur nec attendatur, nisi ex tempore cōtractus, non ex eo quod postea succedit, l. si voluntate, infra eod. cum alijs. Verus ergo sensus d. l. est, q̄ in vtraq; eius parte agens in dolo erat: in prima verò fuerat dolus à principio conuentionis: in secunda tempore iudicij. Ideoq; pariter doli exceptio aduersus agentem datur. Exemplum autem secundæ partis facile colligitur ex l. 1. ff. de condic. sine cau. melius verò ex l. 2. §. circa, ff. de dol. excep. prout quando aliquid promissum vel conuentum fuit, ob certam causam postea deficientē: tunc enim in contractu nulla fraus interuenit: dolosè autem ex eo ageretur causa non secuta: Et ita vides I. C. in d. l. nihil sensisse de remedio huius l. nec vllum tradere vlla ex parte huic simile. Et consequenter corruiat frequentissima allegatio, d. l. patetq; eam non intellectam à glo. & omnibus ibi: à glo. & omnibus hic: à glo. & omnibus in c. cum dilecti, de emp. & vend. ab Azo. in summ. huius titu. In quo speciatim reprehendi possent quotquot hucusq; in iure scripserūt, nemo enī

agit

agitur de materia huius l. nemo ex facto consultus respondet, qui statim non citet d. l. si quis cum aliter: quasi concordantem huic l. 2. cum nihil minus I. C. ibi senserit, nec sentire potuerit. Et ultra iam citatos in eo errore ex nouioribus sunt, Costal. in annot. ad l. in causa. §. penul. ff. de minor. §. l. iure, ff. de iur. dot. & Hiero. Verius in Rubr. ff. de verb. oblig. n. 361. Lorient. de pact. Axiom. 91.

9 Ex ea. lē probatione infertur ad tex. in l. res bona fide, 54. ff. de contrah. emp. ubi I. C. Paulus habet in hæc verba: Res bona fide vendita, propter minimam causam inempta fieri non debet: Glo. ibi retinens opin. illam sup. à me reiectam, intelligebat eam l. secundum hanc, ut scilicet I. C. senserit distinguendum fore inter modicam & magnam lesionem in precio: & ita cum glo. DD. ibi: & Connan. d. lib. 7. cap. 9. Sed ea interpretatio necessario corrumpitur ex iuribus sup. deductis, quæ eo tempore ostendunt remedium huius l. cognitum non fuisse: nec à contrario sensu id colligendum erat ex d. l. obstantibus alijs. Verba etiam eiusdem l. non congruunt venditori læso in precio, ut glo. & DD. accipiebant: illud enim verbum, causam, precio applicari non solet: maxime stante l. si quis donationis, 38. ff. de contrah. emp. Nec ibi ulla mentio habetur certæ quantitatis nec electionis, de quibus principaliter & speciatim loquitur hæc l.

10 Verus igitur sensus d. l. videtur, quod ibi nullus fuerat dolus ex parte venditoris: emptor autem volebat ut emptio irritaretur ob leuem causam, id verò ei negatur: quia cessante dolo venditoris, si ulla ini-

nitio reperitur in re, non rescinditur contractus, sed tantum datur actio quanto minoris, l. quotiens, 61. ff. de edict. edic. l. Iulianus, 14. ff. de actio. emp. in specie autem exemplum assignabitur ex l. quod ad servitutes, 75. ff. de euictio. quando res patitur aliquam servitutem: cum glo. & DD. in l. stipulatio ista, §. si quis forte, verb. habuit, ff. de verb. oblig. Cagnol. hic, nu. 173. Sic etiam sumitur exemplum ex l. domum, 57. ff. de contrah. emp. ubi ob magnam rei inminutionem receditur à venditione, non aliter: cum declaratione de qua ibi.

10 Infertur similiter ad d. l. iure succursum, 7. in fin. ff. de iur. dot. cum qua adducitur l. si res, 13. §. 1. eod. titu. quæ iura ad ampliat. huius l. quasi similem decisionem habentia, citat Fulgo. hic, col. 2. nu. 4. Roma. in l. si quis cum aliter, nu. 20. ff. de verb. oblig. & ante eos glo. in l. 2. verb. dolo, C. de actio. emp. & sic intelligunt in d. iuribus. agi de læsione hac ultra dimidiam, & læso succurri simili remedio huius l. In quo circa illa iura mira reperitur scriptionum varietas, ut statim referam. Sed interim ad articulum sup. tractatum, prius aduerto in d. l. iure succursum §. si. id tantum haberi, si in dote danda circumuentus sit alteruter, etiam maiori annis 25. succurrendum est. Vides ergo verba I. C. ibi, nec in expressione læsionis, nec in qualitate remedij rescissorij exprimere decisionem huius l. Congruentius autem aliqua similitudo considerari posset, in d. §. 1. l. si res, vers. enim uero, dum ait, Si in æstimationis modo circumuenta est, erit in arbitrio mariti, utrum iustam æstimationem, an potius re præstet.

Sed

Sed nec ibi exprimitur quātitas lēſionis, nec regula constituitur, cūm de dote ad alias species, extensio iuridica non sit. Item verba d. §. de circūuentione, à nonnullis pro dolo accipiūtur, vt sic nullo modo ex illis iuribus elici possit, remedium huius l. eo tempore fuisse.

11 Circa intellectum verò dd. §§. ad casum dotis, variat. i. glo. v. i. modò intelligēs coniugem circūuentum dolo alterius cōiugis: modò re tantum læsum absq; dolo alterius. Variat etiā aliter, modò intelligens læsionem fuisse in danda maiori quantitate dotis: modò in æstimatione rerum dotialium: Aliter etiā variat circa quantitatem læsionis, modò intelligēs de excedente dimidiā iusti precij, modò de minori læsione: Nec minus variant DD. vt colliges ex relatis à Cagnol. hic nu. 62. vsq; ad nu. 64. qui rem parū explicat. Ego aduerto eam varietatem aliquo colore excusari posse ad d. §. fin. l. iure succursum, cuius verba ambigua sunt, vt sup. retuli: nō ita in d. §. i. l. si res, cuius verba planè de æstimatione rerum agūt. Aduerto etiam q̄ Fulgo. hic nu. 2. in fi. cum seq. secure citat d. §. fin. l. iure succursum, quasi loquatur de vxore læsa in danda ampliori dote: & ita plures relati à Cagno. d. loco: idem è conuerso intelligētes, si vir læsus fuit ex minori dotis quantitate: sed tunc requirunt læsionem ultra dimidiā cōdignæ dotis, iuxta terminos huius l. quod inferius magis explicabitur. Interim verò contra Fulgo. & alios aduerte, violentum & diuinatorium esse, intelligere iura illa in hac læsione ultra dimidiā iustæ dotis, cūm I. C. ibi nihil de certa quantitate distinguat, nec alibi vnq̄,

vt sup. probauit. Nec videtur vera horū traditio generaliter loquentium, quia in iure specialiter minoribus 25. annis, ex læsione in quantitate dotis succurritur, non maioribus: vt probat tex. & ibi sentiunt scrib. in l. vnic. C. si aduers. dot. & magis in l. si ex causa, 10. §. 1. ff. de minor. De quibus iuribus circa minorem annis in ea læsione dotis plenè agimus in commentar. restit.

12 Fateor tamen ambigua verba d. §. fin. l. iure succursum, ibi, in dote danda, potuisse à Fulgo. & alijs adduci in eum sensum de læsione in ampliore dote, nisi alia iura proximè citata id impedirent. In æstimatione autem rerum dotialium planè loquitur tex. in d. §. l. si res: & variando ita intelligit glo. in d. §. fin. videturq; receptior interpretatio ex scriben. ibi, maxime Jacobi. à S. Georg. ibi: & ita glo. in d. l. si ex causa §. 1. ff. de minor. Sed tūc succedit alia varietas glo. & DD. in iisdem locis circa quantitatem læsionis, in qua plures tenent, etiam modicā læsionē tunc emendandā fore, quasi speciale sit in causa dotis: quod variando inquit glo. in dictis locis. Et sentire videtur Bal. in d. §. fin. l. iure succursum, dum summat, nullam læsionem in dote ferendam esse: & ita Alberi. in l. si circumscripta, C. solut. matrim. idemq; notauit Imol. in c. cū dilecti, nu. 16. de emp. & vend. & tanq̄ receptum tradit Anto. Burgen. in c. cū causam, nu. 48. cod. titu. & Nouel. de dote, 7. par. priuile. 35. & Baptis. à S. Bla. priuile. 18. & tanq̄ receptum tradit Hispan. Anto. Gome. in l. 10. Tauri, nu. 44. adducens legem partitæ, quæ verosimiliter manasse videtur ex Azo. in summa, C. de

C. de iur. dot. quæ ad hoc refert Afflic. decis. 270. nu. 3. et Patal. hic, nu. 166. et nemine relato, hoc sequitur nouissimus Costal. in ānota. ad pādec. d. §. fi. l. iure succursum: Quæ tamen opin. plures habet ei aduersantes, nā & in cā dotis, & æstimatione rerū dotaliū apertè cōtrariū sentit Fulgo. hic, nu. 2. et 4. & in d. §. fin. l. iure succursum: quæ legit sub fine l. præceden. & in d. §. 1. l. si res: & ibidem Salice. apertè tradentes solam læsionem ultra dimidiam tunc esse emendandam, non minorem: & ijs non citatis ita concludit Cagnol. hic, ante, nu. 64. vers. considera tamen. Idemq; sentit Roma. in l. si quis cum aliter, nu. 20. ff. de verb. oblig. Salic. & Ange. in d. l. si circūscripta, dum in hoc articulo nostram hanc l. applicant: et apertè Rebuf. in d. 2. tom. pag. 181. nu. 13. & varian. do ita concludit glo. in d. l. si ex causa, §. 1. ff. de minor. quæ semper in hoc vacillauit, licet eam nō bene referat Baptis. ubi sup. vacillauit etiā Alberi. in d. §. 1. l. si res. Et ita vides non satis liquere quæ in hoc sit receptior opin.

13 Articulū hic scitu dignissimus est, & sæpius occurret in omnibus provincijs circa æstimationem rerum dotalium: ideoq; diligenter resolendus fuit.

⊙ Mihi verò (reiecta varietate glo. & DD.) verior videtur prima opin. ut in æstimatione rerum dotalium læsio maior vel minor emendari debeat, tam pro viro quàm pro vxore, & speciale sit in causa dotis, ut tunc non requiratur tanta læsio. Quod mihi apertè videtur pbare I. C. in d. l. si res. §. 1. ff. de iur. dot. & d. l. iure succursum, §. fin. tum quia simpliciter ibi emendatur læsio, nec distinguitur an ma-

gna sit an modica: tum quia apud Iureconsultos adhuc non erat distinctio & declaratio huius l. ut sup. plenè probauimus: Vnde nō est cur diuinatorie & violenter verba I. C. in d. iuribus accipiantur tantum de læsione ultra dimidiā: contra vulgare reg. l. de precio, ff. de public. l. 1. §. & generaliter. ff. de lega. præst. Cōfirmo magis hanc sententiā ex I. C. dum in d. §§. 1. 7. & 1. 13. ff. de iur. dot. utiliter vult, causam dotis in hoc æquari beneficio minoris ætatis: Non semel enim I. C. ibi, agens de læsione æstimationis emendanda in causa dotis, subdit tunc nō tantū minori, sed & maiori succurri: licet in aliquibus dicat magis succurri minoribus 25. annis. Non obscure igitur sentit in æstimatione rerū dotaliū, emendandam esse, non solum maximam læsionem, sed & modicam: sicut minoribus 25. annis succurritur in minori læsione, nō spectata hac ultra dimidiam, ut omnes agnoscunt cum glo. d. l. in causæ §. idem Pomponius, ff. de minor. Bal. & Salic. hic, col. 1. circa oppos. l. scio ff. d. in integr. restit. de qua infr. & Math. Afflic. in c. 1. nu. 92. de feud. dat in vic. l. commis. Sic igitur nouè et utiliter colligo ex I. C. in d. §§. idem iuris esse in dote ob æquitatem causæ, quod est in minoribus, 25. annis, ob fauorem ætatis: & consequenter coniugi læso in æstimatione rerum dotalium semper succurrendum est, non solū ubi læsio excedit dimidiam iustæ æstimationis, contra Fulgo. Salic. Roma. Cagnol. ubi sup. Quod satis probatur ex d. l. 6. C. solu. matri. ibi, iniqua æstimatione: & ibi, æstimatione grauatum, quæ verba geminata indistinctè scripta, necessa-

necessario ad minorem etiam læsionem referuntur.

14 Nec obstat argu. Cagnoli hic, nu. 63. ad fin. ex verbo circumuenta, d. §. 1. l. si res: quasi intelligatur cõcurrente dolo, vt glo. variando, & alij acceperunt: facile enim respondetur, verbum illud aliquando exprimere læsionẽ re ipsa absq; dolo, vt probat I. C. in d. l. in causã. §. penul. ff. de minor. & d. l. item si precio, §. fin. ff. loca. vbi glo. aduertit. Sic etiam verbum deceptus, aliquando accipitur pro lapsu sua facilitate absq; dolo alterius, l. non omnia 45. ff. de minor. Nec omitto q̄ ex I. C. in dd. §§. confirmari potest suppositio quam sup. plene probaui: Ante hæc l. ex læsione in precio nõ dari recursum, cum I. C. specialiter succurrendum dicat in causa dotis, sicut ob minorem ætatem. Et ita resoluo articulum læsionis in æstimatione rerum dotalium, cui (vltima sequentia) addendum est quod infr. trado nu. 27. & sequen.

15 Si verò inquiratur quæ fuerit ratio specialitatis in æstimatione rerum dotalium, vt minor læsio tũc emẽdari debeat? Nemo putet id procedere ex priuilegijs dotis, quæ plurima sunt, vt male respondebant Nouel. Afflic. Imol. Baptis. & alij de quibus sup. nu. 12. Si enim cum iudicio aduertat, comperies id specialiter procedere in causa dotali, sed nõ solo fauore dotis: quod patet, cũ non vxori tantũ contra virũ, sed & viro contra vxorẽ tunc succurratur, d. l. si res, §. 1. ff. de iur. dot. d. l. 6. C. solu. matri. quod non aduertit Imol. in d. c. cũ dilecti, n. 16. post princ. dum scribit id specialiter inductum in dote fauore vxoris: imò & in ipsa vxore

non est solus fauor dotis, cum ei succurratur ex læsione, vt res in totũ vel pro parte desinat esse dotalis: ex I. C. vbi sup. quod aduertisse videtur Cagnol. ante nu. 64.

16 Verior igitur ratio colligitur ex I. C. in d. §. fin. l. iure succursum, dum maxime inmittitur æquo & bono: quæ consideratio ad coniuges tantũ, & causam dotalem aptari debet, quasi in his respectus boni & æqui potentior sit q̄ in alijs. Certũ namq; est æquitatem illam quo ad alias personas vel causas non sufficere, etiam hodie, nisi læsio sit vltra dimidiam: eo autem tẽpore, nec si maior esset. Et in specie hanc rationem tradit Alberi. in d. l. si circũscripta, C. solu. matri. dicens ea quæ inter coniuges aguntur, non pro negotiatione habenda fore: & ita inter coniuges, & in causa dotali, benè sentit glo. (quæ citari nõ solet) in authen. de æqualit. dot. post princ. verbo, negociatiõẽ, Sic notabiliter limitans reg. d. §. idẽ Põponius, l. in causã ff. de minor. Sic enim ex sinceritate & bona fide, quæ inter cõiuges & in causa dotali requiritur, aliqua contra iur. reg. introducta sunt: vt inquit I. C. in l. eas obligatiões, ad fin. ff. de cap. dimin. notat Fortun. de vlti. fin. iur. nu. 417. quod in dolo & metu specialiter in causa dotis, probat Bar. in l. eleganter, nu. 6. ff. de dol. Alex. in l. si cũ dotem §. si mulier. nu. 1. ff. solu. matri. probatur etiam ex vero intellectu l. quamuis 45. ff. de solut. vt explicauĩ sup. in primo cap. 2. part. rub. nu. 28.

17 Alia etiam varietas reperitur inter scriben. circa remedium quo ea iniquitas & læsio in æstimatione rerum dotalium emen-

emendari debeat. Bal. enim in d. §. i. l. si res, ff. de iur. dot. refert Odof. quē sequitur, ut tūc ad rescindēdā eā lēSIONē detur restitutio ex clausula generali: et ita Iacobin. ibi: Baptis. à S. Blas. de dot. priuil. 18. et Patal. hic n. 166. At Fulgo. hic col. 1. inquit tūc cōpetere officiū iudicis ppetuū quia iure civili datur. Inter quas opin. hęc Fulgo. tutior videtur, quæ etiā vtilior est, cum remediū illud restitutōis breui finiatur, l. fin. C. de temp. in integ. resti. pet. Nec aliorum opin. admittenda videtur, quia in hac lēSIONE non concurrit absentia vel impedimentum, maxime attenda doctrina Bar. & aliorum, in l. ea quæ C. de restit. milit. eam restitutio- nem non dari ad facta vel conuentu, sed ad neglecta: & ita Paul. Castr. in l. 3. C. ex quib. caus. maior.

18 Sed vltra DD. circa remediū emē-
dandæ lēSIONIS in æstimatione rerū do-
tialium, aduertendū est q̄ æstimatio in eo
negocio diuersimode fieri pōt: nec sem-
per sit ad effectum, ut res æstimate quæ
si venditæ viro maneant. In dubio tamen
æstimatio facit emptionem, secundū glo.
notab. & receptam in l. si inter virum C.
de iur. dot. quam DD. extollūt in varijs
locis, et Cremē. sing. 18. Aret. in princ.
Insti. qui. alie. lic. & alij statim citandi:
quod satis probat tex. in l. plerunque, ex
princi. vsq; in finē, ff. de iure dot. De ma-
teria verò vtiliter agit Ias. in l. ex conuē-
tione C. de pac. melius Soci. cons. 56. &
sequen. lib. 1. Alex. & Molin. cons. 79.
lib. 5. Aret. cons. 84. Neuzan. in sylua
nup. fol. mihi, 72. ex nu. 20. Vbi autē ex
æstimatione resultaret emptio, videretur
iuridicè dicendū vxori læsæ competere

actionem ex vendito, viro autē læso acti-
onem ex empto, per tex. in d. l. plerunq;
magis vero per tex. in l. quoties. 16. ff.
de iure dot. ibi, ex empto contra vxo-
rem agere, & DD. in dictis locis:
maximè cum actio ex empto & vendito
non solū detur ad precium & interesse,
sed etiam ad rescindendum: ut concludit
glo. recepta hic, & probauit supra in 2.
cap. 2. par. rub. nu. 28. Quæ omnia vtilis-
sima sunt ad dicta iura, & articulum læ-
sionis in æstimatione rerum dotialium.

19 Ex prædictis infertur ad aliqua res-
ponsa Iureconsultorum, quæ scriben. oēs
malè applicant ad limitandam vel ampli-
andam hanc l. prout in questione heredis
rem vendentis ex iussu testatoris, in qua
bene distinguūt, an testator simpliciter vē-
dere iubeat, & tunc hæres læsus vti pos-
sit remedio huius l. an statim testator pre-
cium taxauerit, & tunc non possit hæres
ex circumuentione agere, per l. Impera-
tor. 70. §. si centum, ff. de leg. 2. l. si fide-
iussor. 52. §. meminisse, aliàs l. si cui lege-
tur. 49. §. fin. ff. de leg. 1. & vtrobiq; Bar.
Bal. & alij, & per ea iura Roman. in
d. l. si quis cum aliter, nu. 5. & ibi Aret.
& Claud. col. fin. Cremē. hic, 28. ampl.
& 6. limi. Tiraq. de retrac. ligna. in fine
nu. 5. & 9. Aduerto enim contra DD.
Iureconsultos in dictis locis nihil sentire
de remedio huius l. Quæ illis incognita
fuit. Et ita videbis in illis iuribus nihil
tractari de hærede læso post venditionē,
sed qualiter vendere teneatur. Et inde si-
militer inferes ad tex. cum glo. in l. etiam
15. §. 1. ff. de petit. hæred.

20 Ex eadem suppositione infertur ad
intellectum tex. in l. Lutiū 39. ff. famil.
hercis.

hercis. cuius litera posset aliquos decipere dum in fine inquit, non ultra partē dimidiam: quæ verba referri non possunt ad decisionē huius l. facilisq; erit explicatio si ad præcedentia ibi respicias, loquitur enim I. C. de fratre & sorore communia bona habentibus, frater autē ad alimenta aliquid plus acceperat: respondetque I. C. non ideo actionem dari aduersus fratrem, si is non ultra dimidiam partem accepit, id est, non ultra redditus suæ partis quæ dimidia erat. Ad quem enim certa bonorū pars spectabat, & fructus ex ea cōsecutiue pertinent: l. nō est ambiguum. C. famil. hercis. l. non tantū, 21. §. item non solum, vers. fructus autem, ff. de petit. hered.

21 Inde similiter infertur ad l. si ea pactione, (quæ Alexandri Imperatoris est) C. de usur. dum in fine inquit locationem ob viliores mercedē rescindi nō posse: glo. autem & DD. ibi, eam l. limitant per hanc, nisi daretur læsio ultra dimidiam iustæ mercedis. Ego autem verius puto eam l. indistinctē vt sonat fuisse intelligendam, cum tempore Alexandri Imper. (sub quo floruit Vlpianus, vt in l. 4. C. de contrah. & commit. stip.) incognitum esset remedium huius l. vt sup. probavi in specie ex d. l. item si precio. §. fin. cum l. sequen. ff. loca. Alexander enim 25. Imperator fuit: Diocletianus autē author huius l. fuit. 38. secundū historias et cathalogos Romanorum Cæsarum: ideoq; l. illa non poterat per hanc intelligi, vt constat ad sensum, & suadetur ex verbis Liubemus C. de testam. ibi, antiquitas præsentis l. inficia.

22 Ex prædictis infertur contra Moline. de commer. nu. 172. qui hanc l. duram & à tyrannis conditam exclamat, arguens q; maximam iniquitatem permittat non succurrendo læsis nisi ultra dimidiā iusti precij. Sed miror virum doctū & ingeniosum iniquē & incautē in hanc l. inuectum, debuit enim potius ex humanitate & æquitate eam laudare, cum antea nullum remedium læsis dabatur, cessante dolo vel metu, vel etatis priuilegio, vt sup. probauimus: vel debuit saltem cum omnibus agnoscere, ante hanc l. non fuisse aliā quæ læsis magis succurreret, vt sic non magis in hanc q; in alias exclamaret.

23 Imò secum pugnare videtur idē Moline. cum postea nu. 176. immodestē theologos & iuris interpretes omnes reprehendit, quasi non perceperint quid sit læsio ultra dimidiam, de qua hæc l. agit: asserens omnes hallucinatos in huius rei explicatione, alibi autem in consue. Paris. sequitur communem declarationem similiter asserens errasse contradicentes: atq; ita quæ in alios torquet in ipsum recidit, vt seq. cap. trademus.

24 Sic etiam labitur idem Molin. d. lib. nu. 397. incautē restringēs hanc l. & multa iura, quasi non procedant dum in minori læsione non succurrunt, nisi quando alter ex contrahentibus alterū læsum esse ignorat: vt sic aduersus scientem semper recursus detur, etiam ob modicam læsionem: quod planē falsum est, & contra scriben. omnes, & contra I. C. in d. l. in causa. §. idem Pomponius, ff. de minor. & l. item si precio. §. fin. ff. loca. Ea enī iura nūq; procederēt si restrictio Molin. vera esset: quæ tantū in foro consci-

entia

entiae locū habet, ut inferius deducemus:
 & tradit Dec. in l. semper in contracti-
 bus ff. de reg. iur. nec aliud vult Panor.
 in c. in ciuitate, nu. 6. de usur.

25 Ex eisdem infertur ad tex. in l. scio,
 ff. de in integr. resti. quam hic adducunt
 Bal. & Salic. in oppo. col. 1. responden-
 tes, ibi agi de remedio restitutionis speci-
 aliter ob fauorē aetatis, ut tunc ad minorē
 lēSIONEM detur restitutio, dum tamen mi-
 nima nō sit. Et ita resoluit glo. in d. §. idē
 Pomponius. Tu autem aduerte contra
 Salic. & plures eam l. non in minoribus
 tantū procedere, sed etiam in maioribus,
 quibus aliqua ex causa restitutio compe-
 tat: nec l. magis de minore q̄ de maiore
 loquitur: idq̄ patet ex l. 1. eod. tit.

26 Sed magis aduertendū est q̄ ea l. de-
 terius sēpissimē citatur, quasi in minimis
 indistincte negetur restitutio tam minori-
 bus q̄ maioribus, ut tradūt relati à Go-
 me. in §. poenales, col. 2. Instit. de actio.
 Corset. in tracta. de minimis, in princ. nu.
 3. Hippol. in l. furē, n. 9. ff. ad leg. Corn.
 de sicar. Alc. lib. 4. de verb. sign. pag.
 109. Mauric. de restit. cap. 328. Sed in
 minoribus, 25. annis contrarium verius et
 receptius esse colligitur ex Couarru. lib.
 1. resolu. cap. 3. nu. 11. quod latius probo in
 comment. restit. Nec obstat d. l. scio,
 quae vulgo malē citatur, ibi enim I. C. nō
 simpliciter in modicis restitutionē negat,
 sed in satis minimis, nec etiam in his, nisi
 quādo ex restitutōe actus magnae quātita-
 tis rescindēretur: ita enim verba l. habēt.
 Ne propter satis minimam rē vel
 summam, si maiori rei vel summe
 praeiudicaretur, audiatur is qui in in-
 tegrum restitui postulat. Et ita cui-

denter ostendit I. C. in modicis per se cō-
 sideratis restitutionem dari, cum eā tan-
 tum neget quando maiori rei praeiudica-
 retur: ut in simili dixit I. C. in l. res bona
 fi. de, ff. de contrab. emp. de qua sup. hoc
 cap. nu. 9. Quae interpretatio ad d. l. scio,
 non solum verior est, sed etiam receptior,
 cōtra id quod vulgus putat: ita enī aper-
 tē intellexit glo. in d. l. & ibidem Bar.
 Angel. et magis Alberi. post antiqui-
 ores: & eis non relatis, ita nouissimus
 Baro ibi. Et ita Io. Andr. & clare
 Panor. in c. 1. nu. 8. de in integr. resti.
 Alex. conf. 67. lib. 5. Corn. conf. 179. lib.
 4. quos cum alijs sequitur Couarru. d. lib.
 1. resol. cap. 3. nu. 11. & inter alios latius
 explicauit Dec. in c. de appellationibus
 nu. 7. de appel. & in c. maioribus col. 1. de
 praeben. & eo tacito Gome. in §. poena-
 les, col. 2. Instit. de actio. et cum Dec. Io.
 Hannibal, in rep. l. post contractum, nu.
 88. ff. de donat. & cū Alberi. Io. Cor-
 ras. in praefatio. l. qui liberos, nu. 60. ff.
 de rita nup.

27 Ex hoc autem confirmatur quod sup.
 diximus nu. 13. circa lēSIONEM in aestima-
 tione rerum dotalium, in qua Iureconsulti
 non tantū minoribus, sed etiam maioribus
 coniugibus succurrunt: ut ex proximē di-
 ctis intelligamus id ius procedere, in mi-
 nori lēSIONE, cum ibi causa dotis aequetur
 fauori minoris aetatis, in qua (ut vides p̄
 d. l. scio, & receptas sententias) etiā nō
 tantae lēSIONI succurritur: Nec in aesti-
 matione rerum dotalium obstat illud quod
 lex timuit, ne minori rei praeiudicaretur: nō
 enim actus principalis matrimonij, vel
 contractus dotalis ob id rescindi potest:
 ac proinde totū negociū aestimationis ad
 iustum

iustum precium securè reduci potest. Et ita procedet l. 6. C. solu. matri.

28 Similiter ex d. l. scio, & proximè ad eam dictis inferitur vtiliter, tunc læsionè restitutione indignam censendam in causa dotis quando minima fuerit respectu magnæ quantitatis. Arguendo fortissimè à minore. 25. annis ad causam dotis, cum Iureconsulto in d. l. 7. §. fin. & l. 13. §. 1. ff. de iur. dot. Aliudq; exemplum in eadem causa ad negandam rescisionem læsionis considerari potest, quādo in examine læsionis plus expenderetur quàm ipsa importet: argu. tex. & eorum quæ ibi notant scriben. in Authen. nisi breuiores, C. de senten. ex peric. recit. Bar. in l. 2. nu. 5. ff. de re iud. per tex. celebrem & notab. in l. mediterraneæ, C. de anno. & tribu. ibi, plus dispendij haberet, què tex. ad multa applicat Platea ibi: Ias. in l. pactum curatoris, nu. 3. de pact. extollit Zaxius in d. l. 2. col. 3. Corset. in notab. verbo expensa: & in id conducunt quæ referi Tiraq. in l. si vnq; verb. donatione, nu. 107.

29 Ex prædictis inferitur ad tex. qui in hac materia tanq; huic cõcordans, à multis citatur, in l. 3. C. ex quib. caus. maior. cuius verba habent. In contractibus qui bonæ fidei sunt, etiam maioribus officio iudicis causa cognita publica iura subueniunt. Glo. Bar. & alij ibi variantes circa intellectū illius l. applicant huius l. remedium: Sed repugnant verba d. l. ibi, officio iudicis, quæ exprimere solent restitutionem, & ita suadet rub. In casu autem huius l. gl. & DD. communiter resoluunt actionē ex contractu dari, inter quæ remedia lō-

ga est differentia, vt infra tradimus. Itē verba d. l. ibi, causa cognita, propria sunt restitutionis, iuxta l. 1. ff. ex quib. caus. maior. Cū autem glo. Bar. Fulgo. & alij mirè vacillent, nec sibi consent circa intellectum d. l. Ego aduerto eiusdē l. doctrinam generaliter scriptam particularia exempla habere posse: sicut in eadem re, simili verba generalia scripsit I. C. in l. 1. ff. de in integr. resti. & alibi sæpe.

30 Si autem quis curiosè exemplum vel speciem inquirat ad traditionem d. l. considerari potest ex eo quod alibi iura & DD. sæpè probāt, attēta qualitate personarū facilius posse læsis succurri, put si læsus sit ignarus, aduersarius autem callidus & fallax: quod suadetur ex tex. notab. in l. cum de indebito, vers. Si autē, ff. de probat. ibi, si minor sit, vel mulier, vel miles, vel agricultor, & forensium rerum expers vel alia simplicitate gaudens. Quem tex. in simili extollit Alex. in l. 2. nu. 5. ff. si quis in ius voc. et aliqua in id trahit Hippo. singular. 18. & Soci. cons. 263. lib. 2. Ias. cons. 133. col. 6. vers. tamen ista, lib. 4. Curt. iun. cõs. 141. n. 12. et nu. 17. Moline. ad Alex. cons. 146. lib. 7. facit bonus tex. in l. 2. §. fi. ff. de iur. fisc. & in nostra materia speciatim not. Bal. hic. q. 9.

31 Ad eandem l. 3. C. ex quib. cau. maior. potest exemplum considerari ex glo. in l. 1. verb. extorta, C. ne fil. pro patr. dñ vult succurrendum fore læso ex persuasionibus aduersarij, etiam citra metū vel dolum: & ita Bal. ibi in fin. nu. 1. notans simplicibus hominibus circumuentis, omnino subueniri debere: & ita Afflic. decis.

decis. eo. nu. 6. Et de eadem glo. notabiliter Ias. in l. 1. col. 1. ff. de condic. in leb. Boer. decis. 101. ad fin. facit in eodē proposito quod ex Bar. & alijs tradit Ias. in l. error, nu. 19. C. de iur. & fac. igno. Quocūq; autem modo accipias d. l. vel ei exemplum fungas, etiam si trahatur ad terminos huius l. non obstabit suppositioni superius probatæ, qua asseruimus l. hanc nonum ius induxisse: nam & l. illa eosdem authores habuit, Diocle. & Maxim. sic etiam tex. in l. si superstite C. de dol.

32 Tandem ex prædictis infertur ad tex. celebrē in l. in causæ, 17. §. idem Pōponius, ff. de minor. quem omnes scriben. ubiq; in hac materia citant, sed forsan nemo ex ipsis mentem I. C. satis percepit. Aduertas igitur Vlpian. in principio l. dicere, non esse locum restitutioni ubi alia actio competere potest: & eius rei exemplum tradit, si conuentio ipso iure nulla sit, quia tunc minor iure communi munitus est, nec eget prætoris auxilio: ad quod refert Labeon. Offilium Pōpon. speciesq; ab eis traditas, deinde subdit ex eodem Pompo. in precio emptionis & vëditionis naturaliter licere contahētibus se circumuenire: quæ verba accipiunt glo. & omnes ibi, glo. & omnes hic, glo. & omnes in c. cum dilecti: & nouiores infr. citandi, vt tātū referātur ad læsionē citra dimidiā. Ego autem vceissimum puto I. C. in illis verb. indistinctē de omni læsione sentire, nec aliquid referre ad mentem I. C. an læsio modica, an maxima sit: tum ex generalitate verborum, quæ non admittunt communem restrictionem: tum quia eo

tempore incognita erat differentia magnæ vel modicæ læsionis de qua agit hæc l. vt sup. latè probauimus.

33 Sed magis ostenditur hunc esse sensum I. C. in d. §. attentā eius serie & cōtuatione, & considerato scopo ad quē ten. lit. Dixerat enim superius restitutionem minori cōpetere, quando contractus valet: cessare autem, quando conuentio nulla est: quo præhabito asseri verba illa Pompo. vt scilicet ostendat minorem restituendum esse vbiq; in precio tantū læsus reperitur, significans tunc contractum valere, nec aliud remediū iure communi competere: ideoq; tunc restitutioni locum fore, secundū proximē tradita: quod sensisse videtur solus Fulgo. ibi, licet se non explicet: & sic cum ibi restitutio minori conceditur ob læsionem in precio, aperte significatur quod eo tempore ob læsionem in precio nullum remediū competeat. Vides igitur quod dixi contra omnes, quo ad mentem I. C. ibi, dum principaliter agit de concedenda vel neganda restitutione, nullam esse differentiam inter magnam vel modicam læsionem: Imo contra glo. & omnes planius procedet tex. ille in maiori læsione, tunc enim magis locus est restitutioni, iuxta l. scio, ff. de in integ. resti. de qua sup.

Ex qua verissima declaratione & mente I. C. in d. §. idem Pomponius satis colligi videtur quod etiamsi apud Iureconsultos & tempore Vlpiani cognita fuisset, decisio huius l. non poterat tamen traditio illa d. §. eiusq; principalis decisio per hanc l. limitari: cum etiam hodie stante hac l. non negetur

H restitutio

restitutio minori ita grauius læso, ut infra cum glo. in q. minoris: in quo circa d. §. lapsi sunt omnes hucusque scriben. glo. & omnes hic, & ibi, & in d. c. cum dilecti: glo. Bar. & omnes in l. 3. C. ex qui. cau. maio. Azo in summa. C. de dolo. nu. 9. Anchar. cons. 157. nu. 5. & quàm plures relati à Tiraq. de retr. ligna. §. 1. glo. 18. nu. 64.

34 Imò si subtiliùs mens I. C. expendatur, colliges contra glo. & omnes (quod fortasse mirabile videbitur) verba illa, licere contrahentibus in precio se circumuenire, principaliter ibi prolata fuisse in fauorem & beneficium læsi, nempe minoris, ut scilicet restitutionem habere possit: quia is est scopus I. C. ibi.

Non enim pertinebat ad Rubr. nec ad ea quæ I. C. ibi tractabat, tradere regulam vel rigorem illum iuris ut liceat contrahentibus, in precio se circumuenire. Planè igitur mens I. C. eiusq; præcipua decisio id petit, ut non obstante qualibet læsione in precio, cōtractus valeat, & inde sequatur, minorem restituendum fore. Et sic considerata mente I. C. & attento scopo ad quem tendit: necessar. agnoscendum est, verba illa in fauorem & beneficium minoris læsi prolata fuisse, contra glo. & omnes hic & ibi, & in locis supra citatis, & contra scriben. ubiq;.

35 Verba autem d. §. idem Pompon. quæ repetuntur in d. l. item si precio, §. fin. ff. loca. naturaliter licere contrahentibus in precio se circumuenire, variè à DD. explicantur: Bal. & Alberi. ibi post antiquiores intelligunt verbum, licere, non quia id bone-

stum & iustum sit, sed quia humano iure non punitur, magisq; eodem iure permittitur. Sic enim Iureconsulti sæpe tradunt, non omnia quæ licent, honesta esse: & ita glo. & Dec. in l. semper in contractibus is. ff. de reg. iur. Ex quo scribunt ijdem Bal. & Alber. in d. §. cum theologis, diuersum esse in foro conscientie, ut nunquam liceat in precio scienter circumuenire: & ita inter scrib. egregiè explicat D. Nauarr. in c. nouit. 6. not. nu. 58. de indi. & in c. qualitas, nu. 27. de poeni. dist. 5. Fortun. de vlti. fin. iur. nu. 275. Couarru. lib. 2. resol. cap. 4. nu. 11. D. Soto, de iust. & iur. lib. 6. q. 2. arti. 3. & q. 3. arti. 1. Omphal. de usurpa. leg. lib. 2. cap. 9. & plures quos refert Tiraq. de iure mari. l. 9. ex nu. 7. Quæ receptior & magis pia traditio satis comprobatur ex I. C. in d. l. iure succursum 7. §. fin. ff. de iur. dot. iuncta declaratione superius tradita: Vbi enim exactissime bona fides & æquitas requiritur, prout ibi in causa dotis, etiam minor læsio emendari iubetur: quod magis viget in foro conscientie. Et ita cauendum est à Dec. & Croto. contradicentibus, ut refert Tiraq. ubi supra, sed non tam contradicere, q̄ inuolueri videtur Dec. in c. 1. nu. 18. de consti. & in l. penul. nu. 9. C. de pact. et Gome. in principi. Insti. de actio. nu. 55. quod melius aduertit idem Gome. (sequens Theolog. et communem) in c. 2. nu. 32. de consti. & Molin. de commer. nu. 171. ad fin. Math. Afflic. in c. 1. nu. 94. de feu. da. in vim l. cōmis. Alijs modis limitantur verba d. §. circa læsionem in precio per Afflic. in d. c. ex nu. 89. per Anto. Burg. in d. c. cū dilecti, & late Cremen. hic in repe.

36 Sed ultra scriben. omnes ad d. §. idem Pompo. aduerto eius verbis nihil obstare l. hanc, ut supra explicam: nimis autem obstare d. §. fin. l. iure succursum, & sic idem Ulpian. secum pugnare videtur: quod enim naturaliter licere uno loco dixit, in alio æquitati & naturæ contrarium dixit. Unde ad vit. in lam repugnantiam I. C. succurrendum est cum præce. len. declaratiõe Theolog. & nostrorū, ut licere, accipiatur regulariter ad forum exterius, præterquam ubi exactissima æquitas & bona fides abundare debet, quo. l. iuuabitur ex proximè dicendis nu. 39.

37 Prædicta a. uerbum, licere: nunc agendum restat de dictione, naturaliter, repetita etiam in d. §. fin. l. item si precio. Variè autè ea uerba à DD. explicantur: Hostien. quem sequitur Fortun. de vla. fin. iur. 17. illat. nu. 277. interpretatur, ut licere dicatur contrahentibus se in precio circumuenire naturaliter, id est, bona fide, non dolose nec scienter, quam interpretationem, ut scrupulosam & extraneam bene reijcit D. Nauarr. in d. cap. qualitas, nu. 42. prorsusq; reijcienda est, quia repugnat litera & mens I. C. attentato eo quod ibi tractat: in quo nulla differentia est inter modicam vel maiorem læsionem: nec inter scientem vel ignorantem, ut supra exactè deduximus.

Aliam interpretationem ex auditoribus refert idem insignis D. Nauarr. ubi supra, nu. 44. dicentibus dictionem, naturaliter, ibi accipi pro impulsu naturæ ex sensualitate: quasi ea homines inclinet ad decipiendos secum contrahen-

tes. Sed eam interpretationem non obscure confutat idem præceptor: quia cōsuetudo & sensualitas non iustificanti quod natura improbum est, quo nomine reijcienda videtur similis explicatio D. Soto, d. lib. 6. de Iusti. q. 2. arti. 3. dum ea uerba refert ad hominum affectum cōmuniter lucri auidum: licet enim ita se res habeat, non ideo I. C. dixisset, id naturaliter licere.

38 Aliter ea uerba explicat Molin. d. lib. de commerc. nu. 171. & 182. quem sequitur Couarru. d. lib. 2. resol. cap. 3. nu. 2. ut dicatur naturaliter licere, quia homines in contractibus suis inuicem id sibi condonare solent, & mutuo eam læsionem remittere: quo sensu eadem uerba accepit Balduin. in præfa. Institu. de rer. diuis. quæ interpretatio corruere videtur ex argu. D. Nauarr. contra præcedentem ab eo confutatam. Sed magis contra eam urget q; re hac mature pensata nemo alteri verè condonat propriam læsionem, nec est uerosimile aliquem carius scienter emere: vel uilius scienter uendere, iuxta uulgarem reg. l. cum de indebito, ff. de proba. ignorans autem non donat, nec consentit.

39 Ego aliter ea uerba explicanda putabam: post rem uerò satis consideratā, ita credo sensisse glo. in d. §. idem Pompo. a. l. quam nemo a. luerit. Exponit enim glo. naturaliter, id est, iure gentium, Intellego autem ut secundum exactissimam illam priorem æquitatem naturalem non dicatur licere contrahentibus inuicem se in precio, nec in alia re circumuenire: nam secundum eam naturæ normam oēs homines cognati, & mutua

dilectionis lege contineri dicuntur, l. ut
 vim, ff. de iust. & iur. Cicero & alij in
 locis supra citatis in. 2. cap. 1. par. Rub.
 char. 14. cum sequen. & ita nouè & ele-
 ganter intelligitur tex. in d. §. fin. l. iure
 succursum. Exponitur ergo, naturali-
 ter, id est, iure gentium, quia humana
 ratione gentium; & populorum iudicio
 compertum est, permittendam fuisse eam
 læsionem in precio, ne ex nimia æquali-
 tatis obseruatione commercia turbaren-
 tur: nulla enim conuentio securitatem
 prestaret, nunquam litium finis esset, si
 ob læsionem in precio, conuenta reuoca-
 rentur. Quam rationem ex Diuo Tho.
 & alijs, tradit D. Soto, Couarru. Af-
 flic. Fortun. & alij vbi sup. ut etiam iure
 Canonico in foro exteriori permittatur
 læsio citra dimidiam, secundum decisi-
 onem huius l. facit ratio I. C. in l. 6. ff. de
 excep. rei iud. Ideoq; in proposito aliter
 naturam vel naturæ appellationem con-
 siderant Philosophi, aliter iuriscondito-
 res, ut tradit Hotomanus in §. actionū.

40 Naturaliter igitur licere, dixerunt
 Iureconsulti ex permissione humani iuris
 seu gentium: secundum quod ad quietem
 Reipub. magis consentaneum visum est,
 eam læsionem in precio remittere, &

ideo ea non obstante, semper contractus
 valet: & consequenter restitutio tunc spe-
 cialiter minoribus necessaria fuit: ad id
 enim tendit I. C. in d. §. ut supra. Nec
 quis hanc interpretationem damnet, qua-
 si improprietatem literam, non semel enim na-
 turale ius pro iure gentium ponitur à Iu-
 reconsultis & Imperator, ut latè supra
 deduximus in 1. cap. Rub. & probat l.
 cum amplius, 85. §. 1. ff. de reg. iur. con-
 ducant elegantissima verba Ciceron. 1.
 Tuscul. Omni in re consensus ho-
 minum lex naturæ putanda est.
 Unde quoad vniuersos & pro tranquil-
 litate Reipub. potest fauorabile censerī
 quod singulis separatim durum videbi-
 tur, ut de vsucapione & alijs probavi ple-
 nè in Auten. nisi tricennate nu. 39. C.
 de bon. mat. Et vltra ibi tradita facit l.
 penul. ff. de iust. & iur. ibi, omnibus aut
 pluribus vtile, & eleganter in vsuca-
 patione notat. Duaren. in l. 1. in princ. ff. de
 pact. & Feli. in c. ex parte, 2. nu. 2. de
 offic. deleg. & Fortun. in l. 1. nu. 43. & ibi
 Zasius nu. 7. ff. de iust. & iur. facit ra-
 tio tex. in Auten. res quæ in fine C. cõ-
 mu. deleg. & illud Ciceron. de legib.
 Salus populi suprema lex esto.

Prima pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT SECVNDVM.

SVMMARIA.

Raditur communis ampliatio ad hanc l. ut ita in emptore, sicut in venditore procedat, eademq; equiparatio declaratur, nu. 2.

- 3 Agitur de intellectu l. veteres, ff. de act. emp. & sustinetur communis interpretatio contra Alcia.
- 4 Explicatur qualiter intelligi debeat in hac materia lesio ultra dimidia: ex parte venditoris cum communi: ex parte emptoris longè aliter contra communem: in quo multa magni momenti explicantur, usque ad nu. 9.
- 10 Traditur receptissima opin. que habet, cessare remedium huius l. si probetur, quod venditor vel emptor sciebat verum rei precium.
- 11 Impugnatur eadem communis opin. probaturq; non obstante scientia lesi competere remedium huius l. laudaturq; in id Ordinis Lusitanie: & respondetur ad argumenta communis opin. usque ad nu. 14.
- 15 Inferuntur plura vitia contra quamplures scriben. ex veriori conclusione, qua probamus scientiam lesi non impedire remedium huius l. & ostenditur inique in hoc consuluisse Alex. Soci. Dec. & alios, usque ad nu. 18.

- 19. Reprobatur aliquorum traditio, qui remedium huius l. homini sagaci negabant.
- 20 Agitur de q. quando in conventionem additur clausula, qua donatur quod plurius est in re, vel in precio, & nu. 21.
- 22 Improbatur opin. quadam Bal. recepta, & explicantur aliqua pro Roma. contra Aret. & Claud.
- 23 Improbatur alia opin. Bal. recepta, ex qua DD. inique hanc l. limitabant.
- 24 Tractatur an quantitas lesionis tacite vel expresse remissa censeatur iure donationis: & traduntur aliqua scitu digna, & nu. 25.
- 26 Probatur utiliter contra Alberi. lesum ultra dimidiam iusti precij liberè agere posse nec teneri ad poenam conventam contra eum qui aduersus contractum veniret.
- 27 Agitur de intellectu l. siquis donationis, ff. de contrah. emp.
- 28 Agitur de intellectu tex. in l. imaginaria ff. de reg. iur. contra nonnullos ex recentioribus, & nu. 29.
- 30 Verè contra DD. explicatur tex. in l. quisquis, in fi. eod. & obiter declaratur tex. in l. leges sacratissime, C. de legib. & nu. 31.
- 32 Resolvitur circa eam l. difficultas, qua gl. & DD. torquentur, & agitur contra Bar. & plures de intellectu §. in fraudem, Inst. quib. ex cau. manumi. non li. & nu. 33.

H iij

Prima pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT SECVNDVM.

X proxime dictis liquet, non dari remedium huius l. ob minorem læsionem, sed tan-

tum cum læsio est ultra dimidiam. Constat item litera de venditore læso agere: glo. autem, Bar. nu. 3. Bal. nu. 20. Alberi. nu. 4. Salic. nu. 20. Paul. & omnes idem in emptore probant, ut ei læso non minus succurratur quæ venditori: nec in eo ullus ex scriben. discordat, licet in exemplo & explicatione varient plures, ut statim deducam. Ea autem æquiparatio emptoris & venditoris, secundum Bal. Salic. & alios, comprobatur ex l. 1. C. de cupres. Inuatur etiam ex ijs quæ de correlatiuis tradit Ias. in l. fin. C. de indic. vid. tol. & in proposito satis probatur ex l. 7. §. fin. & l. 13. §. 1. ff. de iur. dot. ex l. 6. C. solu. matri. loquentibus de æstimatione: facit l. 5. cum Bar. ff. de rescin. vend. & l. emptorem. 12. §. fin. vers. neq; enim, ff. de act. emp. cum ijs quæ tradit Fabia. de emp. & vend. q. 2. ad fin. Nec enim ferenda esset tanta inæqualitas, ut vni tantum alteri succurreretur, contra iuris regulas.

² Ea tamen æquiparatio emptoris & venditoris tutius procedit quo ad ea quæ iure ipso statuta sunt, non ita in conuentionalibus: quod enim de vno speciatim cõ-

uentum fuerit, non facile ad alterum trahetur, ex reg. l. quicquid adstringenda, & l. si ita stipulatus, §. Grisogonus, ff. de verb. oblig. & l. interest, C. de solutio. Ideoq; si alter ex ipsis tantum renunciet remedio huius l. non ideo alter excluditur, secundum Bal. & Afflic. nu. 19. in c. 1. qualit. dom. propri. priue. & Areti. in l. si quis cum aliter, nu. 8. ff. de verb. oblig. Pãthal. hic nu. 72. in 21. a. plia.

³ Ex eadem æquiparatione aptè inferitur ad intellectum tex. in l. veteres, 20. ff. de actio. emp. quæ ita habet: veteres emptionum venditionumque appellationibus promiscuè utebantur. Glo. & DD. ibi intelligere videtur ea verba significare, quæ apud veteres appellatione emptionis comprehendebatur venditio, & è contra: & ita Azo in summa, C. loca. nu. 1. in fi. Balduin. in rub. Instit. de empt. & vend. Connan. lib. 7. cap. 11. post princ. Quæ cõis interpretatio vera & tenenda est, reiecta alia quæ traiebat Alcia. lib. 3. parerg. cap. 22. intelligens I. C. illis verbis sensisse id ad quod sæpe citatur l. statuliberi, ff. de statulib. de qua infr. cap. 3. huius part. antiquitus appellatione venditionis oēs contractus significari. Quæ interpretatio teneri nequit, tum quia I. C. de nomine emptionis & venditionis tantum agit: tum & fortius per l. ibi sequen. quæ habet. idem esse in locatione & cõductioe. In locatione autem non reperitur ut eius appel-

appellatione alia conventiones significaretur. Vultigitur I. C. apud veteres emptoris & venditoris nomina non tam distincta fuisse, facit l. 1. ff. de rer. permu. quod etiam reperitur apud Cicero. 3. officio. qui aperte vendere pro emere, dixit: & I. C. in l. eleganter, & ibi in terminis not. gl. verbo, ex empto, ff. de dolo. & ita idem Alcia. lib. 5. parerg. cap. 15. se sim recedens a priori sua interpretatione.

4 Sed quod principalius est in eadem equiparatione discutiamus, qualiter exemplificetur laesio ultra dimidiam, tam in venditore quam in emptore. In venditore autem concordant omnes secundum Alberi. hic nu. 6. Couarru. d. lib. 2. resolu. cap. 3. exemplificantes ubicumque constituto iusto precio, minus accipit venditor quam dimidiam partem talis precij: prout si res valet decem, & precium conuentum minus est quam quinque, vel si res valet viginti, & precium conuentum non ascendit ad decem: & ita plane euincitur ex verbis huius libri, si nec dimidia pars veri precij soluta est. & ita glo. & oes hic, & in c. cum causa, de emp. & vend. & leges Regiae in tota Hispania & Gallia & ubique.

5 Cōtrouersum est in laesione ex parte emptoris: Azo tamen in summa & glo. hic & in d. c. cum causa, Bar. Bal. Paul. Fulgo. Panor. Imol. & DD. cōiter resoluunt idem esse in emptore, ut retineatur exemplum iusti precij in venditore, computata in utroque eadem quantitate: in venditore infra, in emptore supra. Prout si pro re valente decem, dedit emptor plus quam quindecim: vel si valebat viginti, dedit plusquam triginta, & ita manet omni moda aequalitas in utroque: sicut enim vē-

ditor ex valore rei dicitur laesus, si dimidium eiusdem non accepit, ita emptor si plusquam dimidium precij eiusdem rei dedit. Quae opinio communis est, secundum Cagnol. hic nu. 55. Couarru. in d. cap. Soci. nep. cons. 73. lib. 2. D. Soto de iust. & iur. lib. 6. q. 3. Rebuff. 2. tom. ad ll. Gall. titu. de rescin. contract. glo. 15. nu. 1. Molin. in cōsuet. Paris. titu. 1. §. 22. nu. 46. char. 210. col. 4. Vnde in tam recepta opinio mirum videtur quod scripsit Duaren. in d. l. si quis cum aliter, ff. de verb. oblig. ad fin. esse quosdam ita tenentes.

6 Sed quāuis ea sit receptissima opinio & in Lusitania aliisque prouincijs ita patrijs constitutionibus exemplum in emptore tradatur, Alia tamen computatio placuit nonnullis rem hanc diligenter perscrutantibus, aliquos enim genericè retulit gl. & ita Specul. & Rosfred. quos refert Alberi. hic nu. 6. ita etiam Petr. & Cin. exemplificantes in emptore, si res valebat decem, ipse autem dedit plusquam viginti, non tantum sexdecim ut glo. & alij volunt. quod forsitan sensit Panor. in c. cum dilecti, nu. 2. de empt. & vēd. nisi litera sit corrupta. Idem enim Panor. in d. c. cum causa, sequitur gl. & cōmunem. Sic etiam sensit Connan. d. lib. 7. cap. 9. pagi. penul. dū ponit duodecim pro iusto precio, & lesionem emptoris si dat plusquam viginti quatuor: Idem etiam probat Forcat. d. dialog. 100. & Duaren. in d. l. si quis cum aliter ad fin. & plenius Molin. d. lib. de cōmerc. nu. 175. ubi multis verbis repetit errasse omnes in cōputatione laesionis ex parte emptoris. Idem tamen Molin. in alio lib. de quo nu. preced. sequens communem opinio. similiter

H iij dicebat

dicebat hallucinatos fuisse contradicētes. Quae varietas excusari potest, argu. l. diu. ff. de iur. patr. ibi, plenius tractaremus: quod aliquando contigit magno Papiniano, ut ipse refert in l. 6. ad fin. ff. de seru. expor. ibi, nobis aliquando placebat, & ibi, sed in contrarium. Inter eos verò qui à glo. & cōm. opin. recesserunt, neruosius & plenius ibi egit Molin. cuius argumenta non dissoluit Couarru. d. loco, magisq; ea probare videtur: sed tandem communi adheret, ratione seruandae aequalitatis.

7 In hac DD. varietate vides opinionem contra glo. & magis communē, nō paucos habere eam tuentes: fatetur autem Molin. nec ego negarim, communē opin. aequitate iuari, contrariam autem verioremi videri: Scopus enim verae computationis in emptore & venditore est, si quilibet eorum non accipit dimidiū eius quod dedit, secundum quam computandi rationem si iustum precium rei sint centum, venditor qui eam tradit laesus dicitur ultra dimidiū, si accipit minus quinquaginta: emptor autem si dedit plus quā ducenta: quia in venditore quinquaginta sunt dimidiū rei, in emptore autē valor rei quam accipit, non aequat tunc dimidiū precij quod dat: lex enim voluit ut venditor vel emptor recipiat saltem dimidiū eius quod dat: Et ita maturē considerādo non videtur referre an computatio incipiat à re an à precio, contra Molin. quem sequebatur Couarru. qui totam vim negotij in ea differētia ponebat. Solum ergo inspicere debet, an quilibet eorum accipiat dimidiū eius quod dat: in venditore fiet computatio ex valore seu iusto

precio rei quā tradit, in emptore ex quantitate quam dat.

8 Secundum quam computationem nō obstat haec l. nec equiparatio & aequalitas venditoris & emptoris: respondeo enim aequalitatem dari respectiue secundum laesionem quam quilibet eorum patitur: Sicut enim venditor laesus dicitur accipiendo minus dimidia parte iusti precij: ita emptor accipiendo re minus valentem dimidio precij quod dat. Et ita si res quae emptori traditur non valet minus dimidio precij quod dat, iam non potest dici laesus ultra dimidiū. Et ex diuersis relationibus, in venditore appellanda est haec laesio ultra dimidiū iusti precij rei à se traditae: in emptore dicitur laesio ultra dimidiū precij à se dati, non autem semper in utroq; ultra dimidiū iusti valoris rei, ut glo. & DD. confundunt: debuerunt enim aduertere aliud esse rem, aliud precium, alium emptorem, alium venditorem, l. 1. ff. de rer. permut. in quolibet autem eorum cōputatio separatim fieri debet, prius ex eo quod dedit, deinde ex eo quod accipit: ut sic in emptore nō appelles laesionem ultra dimidiū valoris rei quam accipit, sed ultra dimidiū precij quod dat. Et per hoc cessat fundamentū Azō. Alberi. & communis opinionis ab aequalitate seruanda inter emptorem & venditorem: seruatur enim verius terminos ita aptando, & congruā relationē utriq; adhibendo.

9 Haec autem opin. & cōputatio probari videtur eo qd glo. & DD. non mutant terminos emptoris & venditoris, ad eos semper vnicum exemplum retinendo: res valet centum, dimidiū quinquaginta:

Venditor qui minus quinquaginta accipit, læditur ultra dimidiam iusti valoris: emptor etiam dans ipsa centū, & simul plus quinquaginta, læditur ultra dimidiam: in quo cōfundunt diuersas personas, nec apte faciunt relationes in hac re necessarias, cum vera computatio fieri debeat, considerando an quilibet accipiat saltim dimidium eius quod dat: Quæ opinio & cōputatio vrgentissimè deducetur ex hac l. arguendo aliter & verius quæ hucusque scriben. fecerint: Debet enim inter doctos agnosci, æquiparationem emptoris ita sumen tam fore, ac si lex hæc de emptore loquens dixisset eum læsum, si nec dimidium accepit eius quod dedit: ut sic nō tam arguatur à verbis prolatis in venditore relatis ad emptorē, sed quasi eadē verba separatim in emptore ipso prolata fuissent: & si lex de emptore locuta fuisset, ut de venditore loqui contigit, agnoscerent omnes verissimam esse computationem quam hic tradimus. Non potuit fortasse magis perspicuè tractari quod in se obscurum est, & à DD. obscurissimè traditur.

10 Aliud substantiale in hac materia ē, non differendum, sed statim maturè examinandum: omnes enim resoluunt non esse locum remedio huius l. quando venditor vel emptor sciebat verum rei valorē: Bar. hic nu. 14. & nu. 16. Bal. nu. 7. q. 4. Salic. nu. 11. q. 7. Paul. nu. 7. Fulgo. nu. 11. Paul. in l. maioribus, C. cōmu. vtri. iudi. & ex multis ut indubitātū tradit Rom. in d. l. si quis cū aliter, nu. 15. & ibi Aret. col. penul. nu. 8. ad fin. Panthal. Cremē. hic, nu. 86. Cagnol. n. 124. Azō. in summa huius titu. nu. 1. in fi. Panor. & An-

to. Burgen. in d. c. cum causa: Fabian. d. tract. de empt. q. 2. nu. 19. & 20. & receptissimū asserit Couarru. d. lib. 2. resolu. cap. 4. nu. 2. Mantua. lib. 1. loco. cap. 6. Balduin. Instit. de emp. & vend. pag. 360. Afflic. lib. 3. feud. fol. 42. col. 3. nu. 27. titu. si de feud. fuer. contro. inter domi. & agna. Boer. decis. 142. nu. 3. consuiuit Roma. consil. 475. nu. 4. Alex. consil. 42 nu. 1. lib. 1. & cons. 127. lib. 3. Soci. cōs. 48. nu. 4. lib. 4. Dec. cōs. 583. col. 1. Soci. nep. cons. 73. in fin. lib. 2. Cardin. Paris. cons. 128. nu. 36. lib. 1. Sigismun. Lofred. cons. feud. 23. Hiero. cons. feud. 127. col. penul. in princ. Barba. cons. 21. col. 3. lib. 4. Augusti. Berous in c. cum dilecti, nu. 23. de emp. & vend. & alij quos refert Tiraq. de retra. ligna. §. 1. glo. 18. nu. 14.

11 Sed ea scribentium turba nos non deterruit quin contrarium verius, & Christianis hominibus decentius putemus: in primis enim ea receptissima opin. difficultatem patitur ex eorundem authorum repugnantia: ipsi enim non sibi constant, ut colligitur ex Fabia. d. loco, nu. 18. & ex alijs hic, arguentibus à præsumptione scientiæ in re propria, per l. quisquis, infr. eod. cui nullatenus satisfaciunt: concedunt enim & agnoscunt omnes quando læsio est citra dimidiam, præsumi quæ læsus sciebat valorem, & ideo ei nō succurri: tūc autem respōdent, stante læsione ultra dimidiam cessare eam præsumptionem, & potius errorem præsumi. Ego autem contra eos omnes aduerto præsumptionē scientiæ magis vigere quando læsio enormis est: facilius enim errabit quis in modico excessu, ut communi sensu & rerum experimento satis cōstat: facit l. si. vers.

nec enim, C. arbi. tute. quod enim evidenti-
us est & maius, non tam facile ignora-
tur, ut ex Bal. consulente tradit Anto.
Capi. decis. 69. nu. 15.

12

⊙

Pro hac parte contra cōmunem ali-
ter induco d. l. quisquis, ibi scire debue-
rat: iuxta reg. iuris, paria esse scire vel
scire debere, l. quod te, ff. si cert. peta.
Vnde si per eam l. principaliter exclu-
deretur venditor læsus eo quòd verū pre-
cium scire debuit, semper utiq; excluden-
dus esset etiam læsus ultra dimidiam: quia
& in hoc viget eadem ratio vel culpa q̄
scire debuerit. Sed l. hæc, eo non obstan-
te succurrit læsio ultra dimidiam, ergo sci-
entia læsionis non tollit remedium huius
l. Quod etiam suadetur ex generalitate
huius l. & l. si voluntate, infr. eod. quæ nō
distingunt an læsus sciat vel ignoret læ-
sionem. Suadetur etiam ex æquitate, qua
lex hæc principaliter nititur: quæ militat
etiam in eo qui sciebat verum precium, po-
tuitq; ex necessitate vel alia causa moue-
ri. Iuuatur etiam quia iura sæpe succur-
runt hominibus dissipantibus bona sua.
Facit etiam argumentum à vitando ab-
surdo, nam ex cōmuni opinione facillimè
tolleretur remedium huius l. probando
coniecturas vrgētes quæ sæpius probari
possunt, ad colligendam scientiam valoris
in emptore & venditore: ut fatetur Bal.
hic nu. 9. q. 6. Cagnol. nu. 125. Soci. conf.
48. lib. 4. Dec. conf. 583. nu. 4. qui non ad-
uertunt secundum id fere nunquam locū
manere remedio huius l. ut videtur aduer-
tisse Alberi. hic nu. 12. faciūt plura, quæ
ad probandam scientiam tradit Bar. in l.
is potest, nu. 18. ff. de acquir. hæred.

13

Hæc opin. contra cōmunem placuisse 15

videtur Alberi. hic, nu. 12. nec prorsus
reijcitur à Specul. de rescin. vend. nu. 12.
Apud Lusitanos autem non tantum ob-
servabitur, sed indubitabilis erit, ex salu-
berrima prudentissimaq; Ordinatione.
lib. 4. tit. 30. §. 7. quæ aperte decidit, reme-
dium hoc non negari læsis ultra dimidiā
etiam si probetur eos cōpertum habuisse,
verum rei precium, licet etiam speciatim
huic remedio renuncient: in quo ea Ordi-
natio probat quod iudicio meo de iure ve-
rius videtur, sed aperte corrigi q̄ apud
scriben. receptius est: omnes enim hic, &
in d. l. si quis cum aliter, & alibi sæpe re-
soluūt ex speciali renunciatione huius re-
medij, illud omnino cessare: ut tradit Ca-
rol. Ruin. conf. 16. lib. 4. latius Couarru.
d. cap. 4. lib. 2. resolu.

14

Retēta hac opin. nō obstant quæ pro
cōmuni adducuntur: & primo illud vulga-
re q̄ sciētī nō fit iniuria: respōdetur enī
q̄ lex ex æquitate tā graviter læsis suc-
currere voluit: eò q̄ iniquitas lædētis præ-
pōderat culpæ læsi, ut ait gl. in d. l. quisquis,
infr. eod. Alberi. hic, Panor. in d. c. cum
cā, nu. 4. Ideoq; scientia læsi tollere non
debet hoc remedium: quod probat glo.
(ad quam non solet aduerti) dum limitat
tex. ibi. in l. venditor, infr. eod. Nec obstat
tex. in l. domum, vers. simili quoq; modo,
ff. de contrah. emp. quem ad communem
cōclusionem extollit Roma. in d. l. si quis
cum aliter, nu. 15. & conf. 475. Panthal.
hic, nu. 88. omisis enim alijs quæ dici pos-
sent, respondeo ex deductis in præceden-
cap. quòd hæc lex nouū remedium indu-
xerit, Iureconsultis incognitum: atq; ideo
ea l. non potest adduci ad limitandā hanc.

Ex hac sententia plura vtilia deduci
possūt:

possūt: et in primis cessat varietas DD. quorū traditionibus & coniecturis probandæ sciētiae læsi, ferè inanis reddebatur decisio huius l. Cessāt etiam fraudes & cavillationes, quæ facile incurrerent. In le patet contra ferè omnes hic: cōtra Panor. & Burgen. in d. c. cum causa, læsis citra dimidiam non ideo hoc remedium negari, quia præsumatur nouisse verum rei precium, & donare voluisse quod excedit: non enim id probat l. quisquis, infr. eod. ab omnibus malè citari solita: nec verosimile id est, ex reg. l. cum de indebito, ff. de proba. sed ita iuris conditoribus visum fuit ex rationibus adductis cap. præced. circa §. idem Pomponius, l. in causæ, ff. de minor. cum alijs iuribus quæ etiam in læso ignoranter loquuntur: ut sic in dubio de animo donandi in hac re prorsus silendum sit.

16 Infertur similiter necessario ad praxim & libellum in materia huius l. non esse necessarium articulos vel positiones formare, & læsio per ignorantiam contigerit: contra Bar. & omnes hic, Panthal. n. 204. Panor. & latius Burgen. in d. c. cū causa, contra practi. Pap. in forma libelli huius l. & ita sæpius in praxi obseruatum vidimus. Ex quo etiam resultat non solum in processu non oportere probare ignorantiam, ut colligitur ex Bar. & alijs: sed nec eam allegare, contra eosdem, maxime Burgen. d. c. nu. 20. quos non percepit Forcat. d. dialo. 100. putās DD. exigere probationem ignorantiae, cum illi solā allegationē requirāt.

17 Ex eisdem infertur, iam sustineri non posse quod dicebat Bal. hic nu. 9. q. 6. negans remedium huius l. læso qui circa re

versabatur, eiusq; noticiam habebat: quod tanq̄ receptum iniquè respondebant ex facto consulti, Soci. cons. 48. lib. 4. & Dec. cons. 583. & ibi Molin. alios citās: & Cagnol. hic nu. 145. quorum traditiōe nunquam locus daretur remedio huius l. Quis enim secundum communiter contingentia circa res suas non versatur? Sic etiam reiiciendum est quod iniquè consulebat. Alex. cons. 127. lib. 2. excludens veditorem læsum ultra dimidiam, eo q̄ paucis ante diebus eandem rem carius emerat: inde colligens probationem scientiæ, ad læsum excludendum: quod etiā stante communi opinione tenendum non erat: DD. enim communiter contra sentiunt, concurrente hac grandi læsione, ut colligitur ex Paul. hic nu. 7. Panor. in d. c. cū causa, nu. 4. & contra Bal. tradit speciatim Areti. in d. l. si quis cum aliter, nu. 9. & Panthal. hic nu. 89. & iuxta hanc veriorē sententiam tutius consulere potuisset Hieron. Grat. qui dubitauit cons. 61. nu. 1. & nu. 23. lib. 1.

18 Consequitur etiam non esse speciale in rustico vel foemina, vel alia simplici persona, ut ex scientia valoris rei nō excludatur à remedio huius l. ut non bene putabat Bal. hic nu. 7. cū idem sit in omnibus. Ex quo magis damnandū est quod iniquius tradebat Salic. hic n. 12. qui etiā rusticis & mulieribus remedium huius l. negabat, si probaretur eos nouisse verum precium: Sed Bal. traditio receptior erat secundum tradita à Cagno. hic, nu. 125. Bero. in c. cum dilecti, nu. 25. de emp. & vendit. Boer. decis. 142. nu. 4. Unde etiā comperies, cum Salic. perperam consuluisse Alex. cons. 127. nu. 1. in fin. lib. 2.

Inde

19

Inde etiam deducitur, cauendum esse ab alijs qui malè respondebant, remediū huius l. non dari læso sagaci & experto, ob præsumptionem scientiæ: in quo errore est Panthal. hic nu. 124. alios referens: & M. Mantua. d. lib. 1. locor. cap. 6. Quod falsum esse (omissis alijs argumentis) satis conuincitur ex generalitate huius l. quæ nõ tantū violenter sed ineptè & inuerecundè ad solos ignaros & simplices restringeretur. Inde etiam superflua redduntur multa quæ scriben. inculcant de probanda ignorantiæ læsi: per Panthal. hic, ex nu. 206.

20

Ex eisdem infertur ad q. Bar. hic & in d. l. si quis cum aliter, quando in conuentione additur clausula qua inuicē sibi donant vel remittunt quod pluris res valet, vel quod plus pro ea datur: resoluit enim Bar. non ideo cessare remediū huius l. nisi læsus tunc sciret verum precium, & ita communiter DD. hic & ibi, secundū Alex. Ias. Claud. ibi, Panthal. hic nu. 57. Cagnol. nu. 124. Boer. decis. 142. quorum præcipuum fundamentum est ex doctrina I. C. in l. hæc adiectio, 192. ff. de verb. sign. q. ea verba ad modicum referri debeant: & ita Curtius Brugem. lib. 3. coniectur. ad fratr. cap. 2. & lib. 1. ad viuid. colleg. cap. 7. quicquid controuertāt Imol. Roma. Ferret. in d. l. si quis cum aliter. Quæ in re ex coniecturis vel præsumptionibus scientiæ, etiam adiecta ea clausula, non est negandū remediū huius l. iuxta sup. tradita, maxime apud Lusitanos ex d. Ordinatione.

21

In eadem q. Bar. aduerto q. Salic. hic nu. 13. Panthal. nu. 58. Cagnol. nu. 129. Alex. in d. l. si quis cum aliter, nu. 3. in fi.

Ias. ibi, nu. 17. in fi. aperte intelligunt ex prædicta clausula aliquid donatum censeri, quod ex quantitate læsionis deduci debeat, eoq; sublato fieri debere computationem: & sic secundum eos non dicitur læsio ultra dimidiam, nisi prius deducatur illud modicum quod donatum censetur. Quod dixisse videntur ad vitandā argumentationem, ne verba illa maneāt sine effectu.

Ego verò contra eos æquius & tutius puto, Bar. sentire, non esse id modicum deducendum: imò q. si læsio excedat dimidiam, nulla ratio eorū verborū habeatur, quasi conditionaliter prolata fuerint, nisi tanta læsio resultet. Quod videtur sentire Alcia. in d. l. hæc adiectio: nec obstat argu. ne verba superflua maneant, facilis enim responsio est, cum l. ita restringat, sicut in multis facere solet, l. si conuenerit, ff. pro soc. l. quæro, §. inter locatore ff. loca. cum ijs quæ in simili vtiliter tradit Dec. cons. 600.

Nec omittendum fuit quod in eadem q. addit Bal. hic nu. 10. q. 7. nisi in q. Bar. ultra prædictam clausulam, de qua in d. q. adijcerentur verba geminata, q. alter alteri donat totum, & plus quod est in re vel in precio: & ita Salic. nu. 13. Paul. nu. 10. Panthal. nu. 58. Cagnol. nu. 130. & alij relati à Boer. d. decis. 142. nu. 10. Alex. cons. 42. nu. 7. lib. 1. Felin. in cap. si cautio, nu. 39. vers. & hinc, de fid. instru. Hippol. in l. 1. §. quæstioni, nu. 6. ff. de quæstio.

Mihi verò inutilis & reiicienda videtur hæc traditio Bal. & aliorum, quæ in praxi coram doctis non seruabitur: Aduersatur enim regu. l. 2. C. commu. de lega.

de lega. Fortissime autem contra stat
sententia Bar. recepta, ne ex verbis ge-
neralibus tollatur benignum remedium
huius l. ut etiam in renunciatione genera-
li copiose refert Tiraq. in l. si unquam, in
princi. nu. 123. Suadetur etiam hæc pars
ex tex. & ibi nota. in l. fin. §. item quæsi-
tum, ff. de condic. in deb. quod apud Lusit-
anos indubitabile erit ex d. Ordina. &
ita in senatu Paris. iudicari tradit Re-
buff. in 2. tom. ad ll. Gall. titu. de resc. i.
cont. glo. 15. nu. 20. Hoc etiam bene sen-
sit Roma. in d. l. si quis cum aliter, nu. 25.
in fin. dicens in his terminis non dari
geminacionem quæ talem effectum indu-
cat: argu. tex. in l. pediculis. §. labeo, ff.
de aur. & arg. leg. quod nõ satis aduertit
Areti. ibi non enim indistincte negabat
Roma. effectus geminacionis, quos ipse
plene adduxerat, in l. si vero, §. de viro, ff.
solu. matri. Sed in casu Bal. aduertebat
non concurrere terminos efficacis gemi-
nacionis. Facit gl. celebris in l. 4. ff. de pi-
gno. acti. & opin. Roma. diuersa ratioe
magis sequuntur Aret. & Claud. in d.
l. si quis cum aliter.

23 Consecutiue etiã damnanda videtur
alia traditio Bal. hic q. 7. nu. 10. ad fin.
quem sequuntur Salic. Paul. Pãthal. nu.
proxime citatis, dum excludunt contrahẽ-
tem læsum ultra dimidiam, si addat se da-
re vel facere ex certa scientia, nõ per er-
rorem: sequuntur plures in d. l. si quis cū
aliter. Alex. cons. 42. nu. 7. lib. 1. Curti.
seni. cõs. 49. nu. 75. Boer. decis. 142. nu. 10.
Sed melius cõtradicit Cagnol. hic, n. 126
quem vide: & ita suadetur ex I. C. in d.
§. Labeo, & d. §. item quæsitū, de quibus
nu. præced. maxime si attendas etiã hæc

verba generalia esse, & frequentius ad-
ijci, vel ex stylo tabellionum, vel ex calli-
ditate sagacium magis quã ex certa & sin-
cera contrahentium voluntate: quod alibi
plenè & utiliter probo, ad intellectum l.
fin. C. de fideiussor. & ita sæpe iudicari
vidisse tradit Rebus. ubi sup. Proceede-
ret autem Bal. opinio, quãdo apertissime
constaret alterum ex contrahentibus ali-
quid donare voluisse, ut infr. proxime
nu. 25.

24 Ex prædictis infertur ad q. an neces-
saria sit insinuatio in eo quod emptor vel vẽ-
ditor sibi remittunt in læsione ultra dimi-
diam, de quo plura refert Tiraq. de re-
tract. ligna. §. 1. glo. 18. nu. 15. plenius idem
Tiraq. in l. si unquam, verb. donatione, ex nu.
2. vsq; ad, 10. Couarru. d. lib. 2. cap. 4.
Boer. decis. 143. post Roma. et Alcia.
in l. 2. ff. de verb. oblig. quorum relatione
receptor opin. videtur, necessariam esse
insinuationem quando cõstat certum ali-
quid deliberato donandi animo remitti,
quod contineat quantitatem in qua de iu-
re requiratur insinuatio. In quibus ter-
minis non obstant argumẽta quæ D. Co-
uarru. pro Calderino adduxit. Si autẽ
non constet certa & deliberata intentio
donandi, ex ijs verbis adiectis in contra-
ctu oneroso, non erit necessaria insinua-
tio, cum de ea nihil agatur, iuxta regu. l. si
quis nec causam, ff. si cert. pet. & ita sen-
tit Alberi. in l. donari, ff. de dona. re-
soluit doctẽ Molin. in consuetu. Paris.
§. 13. glo. 5. nu. 53.

25 Vbi autem verè constaret certa mens
donandi, & aliquid remitteretur de vero
precio, ut alteri ex contrahentibus gratia
fiat, veriùs putarem necessariam fore in-
sinuationẽ

sinuationem in quantitate quæ de iure in-
 sinuari debeat, etiam si non excedat di-
 midiam iusti precij: & etiam si nõ plus
 sit in donatione quàm in venditione vel alio
 contractu qui geritur. Viget enim iuris
 reg. in sinuationem requirens eaq; solem-
 nitas de iure omnino adhiberi iubetur ad
 vitandas fraudes l. data, C. de de donat.
 ideoq; renunciatio eius solemnitate non
 valet, vt not. Bar. in l. Modestinus, nu. 9.
 ff. de donat. Sic enim in proposito iure
 cauetur, irritam esse donationem quæ in
 fraudẽ iuris donare prohibentis sub spe-
 cie contractus onerosi fieret, vt probat
 tex. in l. 5. §. circa, ff. de dona. int. vir. &
 vxo. quem tex. bene induxit Curti. in l. 2.
 §. 1. nu. 22. ff. si cer. petat. Facit doctrina
 Bar. in l. 2. ff. si quis à par. fuer. manu.
 Quod nouè aduerto contra Tiraq. in d.
 l. si vnq; nu. 9. contra Boer. d. decis. 143.
 Si vero contrahentes non intendant deli-
 beratè donare, quàmuis alter ex læsione
 alterius multum lucretur, non erit neces-
 saria insinuatio: nec susceptis postea li-
 beris reuocabitur quantitas in qua læsio
 fuit: vt doctè tradit Couarru. d. c. 4. nu.
 12. quicquid plures inuoluant, & cum ijs
 Tiraq. in d. l. si vnq;, verb. donatione, nu.
 5. & 6. facit resolutio Molin. proxime
 adducta, nu. 24. & quæ diximus sup. in 2.
 cap. 2. par. Rub. post princ.

26 Ex prædictis etiam egregiè infertur
 ad quæstionem, quando in contractu ap-
 ponitur pœna si alter ex contrahentibus
 contraueniat, an ea pœna teneatur is qui
 ex læsione ultra dimidiam, contra conuẽ-
 ta agit ex remedio huius l. Alberi enim
 hic nu. 10. referens Rosfred. scribit læsum
 à tali pœna conuentionali non excusari.

Ego autem contrarium verius puto, &
 læsum liberè tunc audiendum: non obstan-
 te pœna, quæ cessare debet, cum lege per-
 mittente aduersus contractum agatur: ex
 mente Rebuff. in d. loco, nu. 29. Cum
 enim principalis conuentio non liget, re-
 gulariter nec pœna promissa seu adiecta
 iuxta glo. celebrem in l. 3. verb. Fabiana.
 ff. si quid in fraud. patro. cum traditis à
 Ias. in l. 1. §. si vir vxori, n. 18. ff. de acquir.
 poss. Felin. in c. significantibus, ad fin. de
 offic. deleg. Hippol. de fideiussor. nu. 310.
 Quod iuuatur ne per obliquũ facile tol-
 latur, elusoriumq; maneat remediũ huius
 l. contra doctrinam l. si quando C. de in-
 offi. testa. & l. Seius & Augerius, &
 ibi Bar. ff. ad leg. falcid.

27 Infertur ex supra dictis ad intellectũ
 tex. in l. si quis donotionis, 38. ff. de con-
 trab. emp. vbi I. C. venditionem appellat
 etiam quæ viliori precio fit donandi cau-
 sa: quæ l. à multis sup. citatis nõ bene ad-
 ducitur: non enim negat in eo quod donari
 intendatur, seruandas esse iuris regulas
 de donatione agentes: & consequenter nõ
 obstabit ea l. liberis postea susceptis, si
 aliud eos non impediatur. Nec ex eadem
 l. negabitur solemnitas insinuationis, si ea
 concurrant quæ insinuationem necessariã
 faciunt: licet fortassè contrarium sense-
 rit Bal. sæpe commendatus in Rub. C.
 de contrab. emp. q. 12.

28 Infertur etiam ad intellectum tex. in
 l. imaginaria, 16. ff. de regu. iur. quæ habet,
 nõ dici imaginariam venditionem vbi pre-
 cium accedit: glo. enim & DD. cõmu-
 niter intelligunt imaginarium ibi pro si-
 mulato accipi: & ita Bal. in l. cum preci-
 bus, C. de probat. glo. in l. nuda, ff. de cõ-
 trab.

trah. emp. glo. in l. 4. §. si ab ignoto, ff. de manumis. Sed contradicit Alcia. lib. 3. parerg. cap. 11. eo tantum argumento, quod etiam interueniente precio aliud agi, aliudque simulari potest. Ego vero à communi interpretatione non recedo, quia euidenter probatur ex Modestino in l. contractus, §. ff. de actio. et oblig. et non relato Alcia. ita tradit Loriot. in tracta. de reg. iur. axiom. 120. ubi axiom. sequenti intelligere videtur, d. l. imaginaria, ut ibidem exponit Ioa. Ferr. ne qui precium accipit, contractum simulatum arguere possit: quod nec congruit verbis illius l. nec tutum est, ex l. 1. cum sequen. C. plus vale. quod agitur. Et apud Lusitanos id deciditur, Ordina. lib. 4. titu. 15.

29 Potest fortasse melius intelligi. d. l. imaginaria, ut significet posse tunc simulationem et fraudem quoad alia incidere: sed ipsam venditionem quae precium habet, imaginariam vel simulatam non dici, cum ex suis partibus constet: iuxta l. nec emptio, et l. pacta, ff. de contrah. emp. et d. l. si quis donationis, ff. eod. Quod apte et utiliter probatur ex ijs quae scribo in l. 3. par. fol. 138. C. de bon. mat. ad Bar. in l. 2. ff. si quis à paren. fu. manu. et ita vitatur argumentatio Alcia. Cui nemo ex scribentib. negat quod ipse tradit, precium quod I. C. ait facere, ne venditio simulata dicatur, non intelligi de precio vnius nammi, quia id precium non censetur, iuxta l. si quis ante, cum ibi not. ff. de acqui. poss.

30 Tandem magis ad tractatum proprium huius l. infertur ad verum intellectum l. quisquis, in fr. eod. quam omnes male adducunt in hac materia, dum ex ea falso col-

ligunt, laesum citra dimidiam praesumi quod scierit verum precium et donare voluerit: probant enim sup. nu. 15. talem scientiam non praesumi: minusque talem donandi animum, sed longe diuersa ratione, laesis tunc non succurri. In le. necessario corrumpit aliud ad quod ea l. citatur ab omnibus, secundum Paul. ibi, et DD. hic, et in d. c. cum causa: et Fabian. d. tract. q. 8. nu. 18. Colligunt enim ex ea l. quolibet praesumi scire valorem suarum rerum, et vires patrimonij: quae collectio fecit glo. Bar. et alios in maximas difficultates incidere, ut statim explicabo.

31 Interim vero aduerto l. illam non probare communem collectionem, non enim ex praesumpta scientia arguit, sed ignorantiam damnat, nec contrahentem ob eam excusat: ut euidenter ex verbis d. l. comperies. Inter ea autem longa differentia est: sic enim scriben. saepissime tradere solent erronee, quemlibet praesumi scire iura, per l. leges sacratissimae, C. de legib. quod communi sensui repugnat, cum etiam qui docti habentur, et longo tempore iuri operam dederunt, vix ea quae iuris sunt assequi possint. Ea autem l. tantum probat, non excusari errantes ex ignorantia iuris, ut bene aduertit Alex. in l. 1. §. si quis ita, nu. 9. ff. de verb. obl. Felin. in c. de quarta, n. 28. de prescrip. Corras. lib. 4. miscel. cap. 17. Alcia. regu. 3. praesump. 10. nu. 10. vers. non obstat: quod alibi latius orno.

32 Ex qua veriori declaratione d. l. quisquis, cessat difficultas qua torquentur gl. et DD. de tex. in §. in fraude, Institu. quibus ex caus. manumi. non lic. de quo utrobique opponit glo. nec soluit: Alberi. ind.

in d.l. post antiquos mirè fluctuat: Bar. in Authen. sed cum testator, nu. s. C. ad l. Falci. confugit ad distinctionem inter actus viuentis & actus morientis: seu inter conuentiones & vltimas voluntates resoluens vt scientia valoris rerum & patrimonij præsumatur in contrahente, & ita procedat d.l. quisquis. In testatore autem non ita præsumatur: & ita intelligatur d. §. in fraudem. Et resolutionem Bar. sequuntur plures, vt per Paul. & Corne. ibi: Ange. Are. in d. §. Gome. in §. item si quis in fraudem, nu. 25. Instit. de actio. In quas difficultates inciderūt DD. putātes d.l. quisquis, probare reg. affirmatiuam, quemlibet præsumi scire valorem rerum & patrimonij. Cui præsumptiōi aduersatur tex. in d. §. cū inquit, Sæpe de facultatibus suis amplius quàm in eis est, sperant homines. Facillimè aut vitarent glo. & DD.

eas angustias, si aduertissent in d.l. quisquis, talem præsumptionem non constituit: & ita cessare oppositionem & difficultatem ex d. §. quem perperam intellegebat Bar. & plures eum sequentes: tex. enim non tantū loquitur de libertate data in testamento, sed etiam inter viuos, iuxta principium tituli, vt melius aduertit Ias. in d. §. item si quis in fraudem, nu. 48. & Aret. cons. 47. & ita eum §. intellexit glo. in l. i. C. qui manu. non poss. Quod etiam ratione conuincitur, cum sæpissime homines maiori deliberatione testentur quàm contrahant: Vnde regulariter non erat cur magis præsumeretur obliuio in testante quàm in contrahente. Nec cur magis errarent testantes circa patrimonium, quàm alia negocia gerentes. Et ita verius intelligentur eadem verba apud I. C. in l. in fraudem, ff. qui & a quib.

Prima pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT TERTIVM.

SVMMARIA.

Raditur communis ampliatio huius l. ad cōtractus bonæ fidei, & ultra scriben. exacte tractatur eadem ampliatio, vsq; ad nu. 4.

- 5 Agitur de contractibus stricti iuris, an in eis locus sit remedio huius l. & explicatur, examinanturq; multa à DD. hucusq; nō recte tradita, vsq; ad nu. 7.
- 8 Agitur de actione, qua reperere possit lesus ultra dimidiam in contractibus stricti iuris: reprobaturq; communis opinio, tribuens tunc conditionem indebiti: traditurq; circa id noua opin. in omnibus contractibus & nu. 9.
- 10 Inferuntur aliqua ex præcedentibus.
- 11 Ostenditur parui momenti esse qd Bar. & DD. prolixè tractant, quando stipulatio interponitur in contractu bonæ fidei: & dicuntur aliqua ultra DD. nu. 12.
- 13 Agitur de permutatione, an & qualiter in ea locus sit remedio huius l. & adducuntur examinanturq; nonnulla melius quàm hucusq; scriptū sit: recitaturq; noua opin. Molin. et sustinetur cōmunis, vsq; ad nu. 15.
- 15 Agitur de eadem permutatione in beneficiis ad materiam huius l. & de lesione in pensionibus.
- 17 Agitur etiam de lesione in locatione & conductione, & traduntur aliqua non vul

- garia, improbatuq; consilium Dec. vsq; ad nu. 20.
- 21 Exactissime tractatur opin. Bar. circa indicandam sterilitatē, causamq; remittenda pensionis conductori, tradunturq; aliqua in ea re non vulgaria, vsq; ad nu. 24.
- 25 Agitur de quadam traditione Pau. Cas. ad propositum memorabili.
- 26 Tractatur utiliter de renunciatione casuum fortuitarum, contra glo. & aliquos DD. agiturq; de intellectu tex. in l. sed & si quis, §. que situm, ff. si quis cautio. vsque ad n. 28.
- 29 Exactissime tractatur articulus de casu insolito, an cōprehendatur in renunciatione casuum fortuitarum: agiturque notabiliter de intellectu tex. in l. fistulas, §. frumenta, ff. de cōtrah. emp. vsq; ad nu. 31.
- 32 Tractatur aliquo modo, quomodo dicatur casus insolitus in ea materia.
- 33 Agitur de q. renunciationis casuum non cogitatorum, & improbatu opin. aliquorū.
- 34 Agitur utiliter de q. glo. in l. si merces, §. vis maior, ff. locat. an pensio augetur fructibus nimis crescentibus.
- 35 Agitur in eo proposito de intellectu l. 2. C. de alluio.
- 36 Traditur utilis limitatio in locatione, vt aliquando in ea non procedat remediu huius l.
- 37 Agitur de lesione in embiteusi: & an in ea sit locus remedio huius l.

1 **H**EC l. de venditore lo-
quēs, recte à gl. & DD.
intelligitur etiā ī ēptore ita
grauiter leso, vt deductū fuit
in præced. cap. Addit etiā gl. quā ōnes
seqūtur, remediū huius l. cōpetere in ōni
bus contractibus bonæ fidei, p̄ quo Bar.
hic col. 2. nu. 8. adducit tex. in l. in cōtracti-
bus, supr. ex quib. caus. maior. vbi glo. &
DD. id variando colligunt: & eandem
l. vt expressam notant Oldra. vt p̄ Al-
ber. hic col. 2. nu. 7. & scrib. in l. si quis cū
aliter, vbi Roma. nu. 21. & Antoni. Go-
me. lib. de contract. cap. 2. nu. 23. in fi. qui
etiā citant tex. in l. maioribus, supr. cō-
munia vtriusq; iudic. Argumentantur
etiā à paritate rationis, vt per Alber.
d. nu. 7. Bal. d. n. 5. Paul. n. 14. qui ad hoc
cōmendat tex. in l. 1. §. si quis in fraudē,
ff. si quid in fraud. patr.

2 Ego in hac receptissima conclusione
aduerto eam non p̄bari in d. l. in cōtracti-
bus, nec in d. l. maioribus: qui. i. neutra ea-
rum proponit idem factum, nec continet
idem ius: vt constat ex litera vtriusq; quā
uis iudē Cæsares huius l. & illarum au-
thores fuerint. Aduerto etiā hanc cō-
munem ampl. ad ōnes contractus bonæ
fidei, nō leuē difficult. itē inducere ad id,
qd etiā magis comuniter resoluunt scri-
ben. dum in effectu ampliant remedi-
um huius l. ad cōtractus stricti iuris, vt
inferiū. Nec ad hanc ampliationē astrin-
git argumentum Pauli ex d. §. si quis in
fraus. lē: cū ibi magis de rigore tractetur
hic verò de æquitate. Nec in materia illi-
us tex. congruit vlla consideratio cōtrac-
tus bonæ fidei vel stricti iuris, sed tantū

an in patronū libertus fraudem commit-
tat: nec etiā concluderet argumētum à
paritate rationis. Ea enim etiā in cōtra-
ctibus stricti iuris viget. ex l. bonam fidē,
supr. de actio. et oblig. l. nam hoc natura,
ff. de condict. indeb. Item cum ante hanc
l. læsis in precio remedium non daretur,
vt plenē p̄bau sup. in 1. cap. parū valeret
argumentū ab æquitate, contra apertā et
generalē reg. l. i. causæ, §. idē Pōponius.
ff. de minor. l. itē si precio, §. fin. ff. locati.

3 Ex quibus hæc apl. receptissima non
videretur difficultate carere, replicariq;
posset ex iuribus quæ indistinctē læsis in
precio tm̄ recursū negabant: vnde paula-
tī induceretur posse hanc l. correctoriā cē-
seri, vt secūdū receptas traditiōes nō tra-
beretur extra casū suū. Posset itē replica-
ri ex doctrina. I. C. in l. p̄spexit, ff. qui et
ā quib. cū notatis in l. 1. C. de legib.

Sed his nō obstantibus recedendū nō est
a cōi sentētia ampliāte remediū huius l.
ad alios cōtractus cōcurrente pari rati-
one, quæ in iure totū semper facit: quod
mibi suadetur ex eo qd antiqua reg. d. §. idē
Pōponius, cū simulib. non magis in vēdi-
tione, q̄ in alijs contractibus locū habe-
bat. Vnde sicut hæc l. venditori læso no-
uē succurrit, satis videtur regulā illā ab-
rogare, vbi tanta læsio contigerit. argu-
tex. notab. i. l. his solis, C. de reuoc. dona.
ad fi. ibi, satis tacitē cautū putam.

4 In eadē verò recepta sentētia cū iudi-
cio aduertit Molin. lib. de cōmer. nu. 182.
cōem ampliationē ad alios cōtractus tā
ample stare non posse: necessarioq; re-
stringi debere ad cōuētiōes cōmutatiuas,
in quibus ex vtraq; parte datur vel pro-
mitti-

mittitur unū p̄ alio. Et ita Bar. cōf. 90. n. 2. Vnde agnoscūt scrib. nō p̄cedere hāc l. i actu, quo liberalitas exercetur, licet alij sex causis rescīdi possit, vt tradit Laurē. Siluā. cōf. 13. n. 4. Et Fabian. de emp. q. 8. n. 10. Sic etiā rectē sensit Rebuf. in. 2. thom. ad cōstit. Gallic. in tract. de rescissione contractuum, artic. vnico gl. 15. nu. 6. Vt hęc cōis opin. necessariō restringatur ad cōtractus in quibus cōgruere possit consideratio læsionis quæ nō applicatur ad depositū, nec ad mandatū, nec ad cōmodatū: in quibus reuocatio facile dabitur, sed citra remediū huius l. eiusq; requisita, quia in his cessat cōmutatio reciproca vnius rei pro alia, quod nō percepit Cremen. hic in sua repet. nu. 26. Ex quo etiā cauebis ab alijs hic, Et in d. l. si quis cū aliter, Et in c. cū dilecti: dū indistinctē incautē tradunt remediū huius l. cōpetere in omnibus cōtractibus enumeratis in §. actionū Inst. de action.

Anteq; descendamus ad particularia contractuum nomina, oportet genericē tractare, quid in cōtractibus stricti iuris quales cōiter censentur oēs, qui nō enumerantur in d. §. actionū. An Et in ijs locus sit remediū huius l. Gl. autē hic vacillat, DD. antiqui Et nouiores variant, nec vllus rem satis explicat. Ias. in d. l. si quis cū aliter, nu. 18. Et in l. de quibus, nu. 29. ff. de legi. asserit receptū esse, nō cōpetere remediū huius l. in contractibus stricti iuris. quod cōfirmari posset ex plurimis scrib. supra citatis, dum ampliant hanc l. ad contractus bonæ fidei, quasi non obscure significent, diuersum esse in contractibus stricti iuris: quod videtur decepisse Iasonem vbi supra.

Aduer to igitur q; Bar. Et alij hic,

Et in d. l. si quis cū aliter: æquiparāt oēs contractus bonæ fidei Et stricti iuris quoad excipiendū: quādiu scilicet res nō traditur vel precium non soluitur, resoluetes cōite, recomētū posse semper excipere ex cā tantæ læsionis, vt etiā tradit Alex. cōf. 89. nu. 11. lib. 2. Controuersia autem est quoad agendū post rem traditam vel precium solutum.

6 In quo cōperies Bar. Et reliquos in contractibus stricti iuris etiā post rē traditā vel precium solutū, non negare ius agēdi cuiuscumq; læso vltra dimidiā, sed variāt in cognoscendo remedio, quo agēdū sit, vt cōstat ex Bar. Bal. Paul. hic, ex Alex. Et Aret. in d. l. si quis cū aliter. Et latē Cremen. hic 3. Ampl. nu. 28. Cagnol. n. 65. Ex quibus colligitur, receptā esse sententiā, vt etiā in cōtractibus stricti iuris læso vltra dimidiā succurratur, sed non actione eiusdē contractus, vt etiā resoluit Fulgo. hic nu. 4. Alex. in d. l. si quis cū aliter col. 2. nu. 6. in fin. Et ibi Claudius col. 1. vers. ex predictis. Anton. Burgē. in d. c. cum cā, nu. 15. Afflic. in c. 1. nu. 86. de feud. dat. in vicē l. cōmis. Gregor. Lup. s. par. tit. 5. l. 56. verbo. menos.

Verius igitur Et receptius est, remediū huius l. in effectu in contractibus etiam stricti iuris locum habere, tam ad excipiendum, q; ad repetendum, licet glo. hic Et plures inuoluant, Et Panor. non resoluerit in d. c. cum causa, nu. 8. in fine nec Corn. cōf. 240. nu. 2. lib. 4. Probat autem hęc recepta opinio ab identitate rationis. Nam Et in contractibus stricti iuris militat æquitas, in qua hęc l. fundatur: quamuis ad alios effectus sint differentie inter eos contractus. iuxta notata in d. §. actionum: facit tex. in l. in om-

nibus negocijs, 16. ff. de action. & oblig. ibi, siue bonæ fidei sint, siue non. Eaq; opinio apud Lusitanos indubitabilis erit per Ordinationem lib. 4. tit. 30. §. 3. ubi verbis vniuersalibus & geminatis extenditur hoc remedium ad omnem conventionem commutatiuam: facit tex. in l. 1. §. conuentionis, ff. de pact. Sed hæc conclusio necessariò restringi debet ad contractus, in quibus inuicem datur & recipitur: prout supra diximus ad contractus bonæ fidei. Non enim hæc l. congruit mutuo, quod stricti iuris est, nec in eo quadrat tractatio læsionis ultra vel citra dimidiam, minisq; electio illa conuento data in hac l. quicquid in mutuo, his non consideratis, aliqui inuoluant & cum ijs Cagnol. hic nu. 58.

8 In eodem articulo resoluit scrib. magis cõmuniter, læso in contractibus stricti iuris ad repetendum dari condictio- nem indebiti, vt tradit Cagnol. hic nu. 65. & 68. Alex. & Claud. ubi supra in d. l. si quis cum aliter. Sed videtur non congruere condictio indebiti, cum hoc casu quicquid soluitur, ex valido contractu debeat: nec indebitum appellari possit, ideoq; condictio illa non satis applicatur attenda doctrina, l. 1. ff. de condict. ind. & §. item is cui inst. de oblig. quæ ex quasi contrac. Nec obstat tex. in l. qui excepti- onem, 40. ff. de condict. indeb. quã Bar. & omnes in proposito adducunt: Puto enim eã l. non benè applicari, quia loqui- tur de exceptione perpetua, & euidenter competente ab initio contractus, vt patet ex litera illius l. At in nostra materia à principio omnia suam formã habent, nec datur euidens vitium, imo requiritur po-

stea exacta probatio læsionis per mul- ta extrinseca.

9 Vnde contra omnes hucusq; scrib. ve- rius putarem in contractu stricti iuris læsis ultra dimidiam competere actionẽ ex eo contractu, si teneatur cõmunis opi- nio glo & DD. quæ habet, in contracti- bus bonæ fidei actionẽ ex contractu da- ri in terminis huius l. Nõ enim est vrgēs ratio differẽtiæ, licet aliqui obijcere pos- sint, in contractu bonæ fidei actionẽ da- ri extra ea quæ conuenta sunt, magis q̃ in cõtractu stricti iuris: quod nihil obstat, cum in effectu secundum receptas sentẽ- tias l. hæc ad cõtractus stricti iuris am- plietur, nec tunc prorsus extra conuenta actio datur, quã ex hac l. actũ censeatur inter contrahentes, vt alter saltim nõ mi- nus accipiat, q̃ dimidium eius, quod dat, iuxta deducta in preced. cap. facit tex. in l. si is qui, 13. §. fin. vers. plerũq; ff. cõmod. Illud fortasse verius erit cõtra gl. & dd. in omnibus contractibus in hac materia magis cõpetere conductionẽ ex l. attento, q̃ hæc l. nouè succurrit, cū antea nullũ re- mediũ læsis in precio daretur, vt late pro- bavi supra in. 1. cap. Nec obligatio tunc resultat ex tenore conuentorũ, sed princi- paliter ex æquitate, cui hæc l. vires tribuit. & ita videntur concurrere oĩa, ex quibus condictio ex l. dari debet. iuxta clara ver- ba I. C. in l. vnica, ff. de condict. ex l.

10 Retenta ergo recepta ampliatione, q̃ hæc l. etiam in contractibus stricti iuris procedat, cauendum est ab Ias. & alijs de quibus supra qui contrarium re- ceptum putarunt. Infertur etiam ad contractus innominatos, quatenus non continentur in §. actionũ. Inst. de action.

vt

ut & in illis locus sit remedio huius l. Qua in re miserè lapsus fuit insignis Paul. Castr. hic, nu. 13. dum ad cōtractus stricti iuris exemplum ponit in permutatione, quæ bonæ fidei est, per tex. apertum in d. §. actionum. Et in hanc rem cōducet quod tractauimus in. 2. par. Rub. cap. 1. nu. 10. ubi ex Fortu. et Dec. alijsq; recentioribus contra antiquiores probauimus permutationem dici, non tantum cum species pro specie, sed etiam cum genus pro genere datur: quod etiam notat Emil. Feret. in l. iurisgentiū, ff. de pact. nu. 41.

ii Ex ijs etiam infertur non esse magni momenti id, quod amplissimè tractant Bar. Roma. Aret. & Ias. in d. l. si quis cum aliter. An hæc l. locum habeat in stipulatione interposita super contractu bonæ fidei: & locū habere asserit Bar. ex glo. ibi, subdens idem esse quando in fine contractus adijceretur quod partes præcedentia per stipulationem confirmabant inuicem interrogando & promittendo: quam formulam in instrumentis consuetam esse tradit Bar. ibi. & in l. 2. in fin. C. de condict. ob causam: debuitque citare tex. apertum in l. iurisgentium. §. quod fere. ff. de pact. ubi I. C. ait solitum esse in instrumentis patrum ea verba adijcere, interrogauit Titius, spōdit Meuius, ex quibus inquit resultare probationem stipulationis: Ad rem verò nostram cōmunis opinio est cum Bar. ut tradit Alex. in d. l. si quis cum aliter, nu. 3. Ias. nu. 12. Cremen. hic nu. 30. Cagnol. nu. 71. Burg. in d. c. cum causa, nu. 9. Ias. in Rub. ff. de verb. nu. 15. versi. septimo. Ias. in l. cum mo

ta. nu. 13. C. de transf.

12 Quæ cōmunis sententiā non solum vera sed indubitabilis mihi videtur, quia emētes & vendentes vel alium contractum bonæ fidei gerentes, interrogando & respondendo, formaq; stipulationis utendo, non minus intendunt contractum principalem gerere, eumq; suo nomine appellare, ut constat ad sensum, probaturq; ex doctrina. I. C. in l. 5. §. conuentionales. ff. de verb. oblig. ibi, ex negotio contracto pendent. probatur etiam ex tex. notab. in l. 3. ff. de Rescind. vend. ubi habetur, emptionis & venditionis naturam nō mutari accedente stipulatione: in idq; induci potest tex. in l. si stipuler. 35. §. fin. ff. de verb. oblig. dum habet, q; si in vendendo vel locando ad interrogata non respondeatur eo modo, qui in stipulatione necessarius est, valebit tamen contractus, si tandem consentiatur in eo quod responsum est. Vult enim. I. C. non mutari naturā venditionis vel locationis, lz contrahatur per modū stipulationis interrogando & respondendo, quasi semper attendi debeat natura cōtractus principalis quæ partes per stipulationem agere intendūt. de quo tex. vide omnino Duaren. ibi merito sigillantē cuiusdā audaciam in mutāda littera tex. is autem (cuius nomen & locum tacet) est Franc. Zoanet. in lib. restitut. ad leg. Digest. cap. 14.

13 Cū autē remediū huius l. extendatur ad alios cōtractus bonæ fidei, & in effectu ad cōtractus stricti iuris: opere precū erit speciatim de aliquibus cōventionibus tractare. Et primò de permutatione in qua oēs scrib. hic, et in d. l. si quis cū aliter, & in d. c. cum cā, & ubiq; in hac materia

C. DE RESCINDEN. VEND.

asserunt omninò locum habere hanc l. tū
quia in permutatione apte concurrunt qua-
litas commutationis: tum quia vicina est
emptioni, l. 2. ff. de rer. perm. l. sciendum
versi. penul. ff. de edil. edic. cum traditis a
Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 14. ex
nu. 28.

Sed quāuis ea sit receptissima opinio,
maiori tñ declaratiōe eget: duplex igitur
inspectio in permutatione cadit: prima
circa quantitatem læsionis: secunda cir-
ca modum agendi. Circa quantitatem nō
aduertunt nec explicant DD. quanta
esse debeat ut permutanti læso succurra-
tur. Ego aduerto quòd secundū verā cō-
putationem quam probavi in præceden.
cap. semper inspicere debet, an quis acci-
piat saltim dimidium eius quod dat: & ita
computatio læsionis erit certa & clara,
si læsus probet rem quam accipit, non va-
lere dimidium eius quam dedit: prout si læ-
sus dedit rem valentem viginti, accepitq̄
aliam non valentem decem, nam si decem
valeret, non diceretur læsio ultra dimidiā
secundū hanc computationem: quicquid
in exemplo permutationis dicat Paul.
Cast. hic nu. 12. versi. pone.

14 Dubitatio autē non leuis erit si atten-
das cōmunem opinionē diuersimode cō-
putantem læsionem emptoris & vendi-
toris: asserunt enim scriben. quòd si res
valet decem, & venditor accipit minus
quàm quinq̄, dicitur læsus ultra dimidiā:
si verò emptor tunc dat plus quàm quin-
decim, dicitur etiam læsus ultra dimidiā,
quod ego in emptore improbau in cap.
præced. Sed retēta cōmuni opinione sū-
mè aduertendum esset in permutante læ-
so: cui facilius ob minorēq̄ læsionē suc-

curretur, si emptori comparetur: finge eū
dedisse rem valentē viginti, si eum vendi-
tori æquaueris, non dicitur læsus ultra di-
midiam, nisi res quam accipit minus decē
valeat, incipietq̄ computatio a valore rei
quam dedit. Si verò ipsum permutantē
læsum æquaueris emptori, incipiet cōputa-
tio à re quā accipit: et si ea valeat decē, sa-
tis erit q̄ alia res data valeat plus quàm
quindecim, ut læsio dicatur ultra dimidiā.
Qua in re ego tunc adhærerem veriori
cōputatiōi, quam cum Molin. probavi in
præced. cap. ut inspiciatur, an læsus rece-
perit saltim dimidiū eius quod dedit: quia
in permutatione ea cōputatio vera manet
etiam secundū cōmunē opinionē, æquā-
do permutantem læsum venditori læso, ita
enim in venditore agnoscunt omnes: mili-
tat etiam iuris regula de sustinendo con-
tractu, Panor. in d. c. cum causa. nu. 3. &
in hac materia receptum est ut in dubio
non censeatur læsio ultra dimidiā, quod
ex glo. notat Bal. & ibi Raphael Cu-
man. in fine princ. l. si fundus sterilis. ff.
de reb. eor. Quibus non expensis nec
ita cōsideratis hoc videtur probare Mo-
lin. in lib. de commerc. q. 14. nu. 180.
licet contrarium colligi possit ex Pau.
Castr. in l. 1. nu. 10. ff. de rer. permu. dum
æquiparat permutantem emptori.

Altera inspectio in permutatione est
circa modum agendi. DD. enim dum
permutationem omnino in hac re vediti-
oni æquant, non obscure significant, per-
mutantem læsum agere debere iuxta mo-
dū de quo in hac l. ut aduersarius supple-
at quod deest iusto precio rei quam læ-
sus dedit: vel eam restituat, accipiatq̄ eā
quam læsus accepit: & ita Decius
cōs.

conf. 210. col. 1. & sequen.

Sed contrarium nouè aduersus scriben. tradit Molin. in consuetu. Paris. §. 22. nu. 41. audacter asserens omnes deceptos fuisse, nec in permutatione dari posse electionem de qua in hac l. concludens q̄ conuentus probata læsione in permutatione precisè restituit læso rem quam ab eo accepit: nec audietur, si velit supplere iustum precium. Quā opinionem legisse etiā memini apud Frac. Balduin in commentar. ad ll. rustic. pag. 3. nu. 5. In id autem argumentatur Molin. à læsiōe in diuisione bonorū de qua agemus in sequent. cap. Argumentatur etiam ab intentione contrahentium, dicens q̄ in venditione alter vult rem, alter precium: ideoq̄ inter ementem & vendētem rectè admitti debet ea pensatio & supplementum: diuersum inquit esse in permutantibus, quia neuter (inquit) intēdit videri, sed vterq̄ vult habere pensationem rei suæ in alia similis qualitatis.

Ego puto veriore esse receptā opinionem: vt etiam in permutatione detur conuento ea electio de qua in hac l. Militat enim ratio commutationis, & similitudo emptionis & venditionis: nec repugnat mens contrahētium, quia permutās etiam si læsus sit in precio rei quam accipit, eandem tamen rem principaliter habere prætendebat: atq̄ ideo conuentus nullam ei iniuriam facit, retinendo rem quam à læso accepit, supplendoq̄ ei iustum precium: & ita contra Molin. pro communi retorquetur eius argumentatio, considerando q̄ vterq̄ permutans rē alterius prætendebat: eamq̄ vterq̄ retinet, & sic in re permutata neutri eorum

fit iniuria. Quæ tunc fieret quando res non traderetur, vel tradita euinceretur, l. 1. ff. de rer. permu. iniuria autem vel inæqualitas tunc in precio tantū est. Iustè igitur secundū communem opin. in precio fiet pensatio & supplementum, secundū ea quæ exactè deduximus supra in Rub. 2. par. c. 2. nu. 24. facit traditio Iurisconsulti & Imperatoris q̄ res omnes precio æstimantur: & per pecuniam ad æqualitatem reducuntur l. 2. C. de consti. pecu. l. si ita, ff. de fideiuss. cum alijs de quibus supra in 1. par. Rubr. cap. 3. & in terminis in permutatione pro communi opinione id probat tex. in c. & si quæstiones, de rer. permu. ibi, certam pecuniæ summam, vt sic ad æqualitatem permutationes valeant peruenire, & ibi, pecuniam posse refundi.

16 Limitatur tamen hæc receptissima conclusio, ne procedat in permutatione beneficiorum: vt tunc cesset remedium huius l. etiā si alter ex permutantibus læsus sit ultra dimidiam redditū sui beneficij, quod securè vt receptum tradit Panthal. Cremen. hic nu. 128. in. 29. fallē. referens Vbald. & plenius Cagnol. hic nu. 57. & ita eleganter consuluit Decius cōf. 210. & cum Decio Probus ad Ioa. Mon. in c. fin. de remun. in 6. & Rebuf. in 2. tomo ad ll. Galli. d. tit. de rescis. contrac. gl. 15. nu. 10. pag. 180. & Gregor. Lup. in l. 56. tit. 5. in 5. parte: ex quibus ea dicetur communis opinio, maxime cum eam probent Anch. & Imol. in c. cum causa de emp. & vend. & ita asserit Couarru. lib. 1. resolu. cap. 5. Con-

trarium autem aperte respondit Calder. cons. 4. de rer. permu. & eo non relato Anto. Burgen. in d. c. cum causa, nu. 59. ubi non male respondet fundamentis communis opinionis. Quæ mihi non videntur concludere: argumentantur enim DD. q̄ beneficium est quid spirituale, in quo non cadit æstimatio: sed facile replicari posset separatã esse causam reddituum & temporalitatis beneficiorum a iure eorum spirituali, ex d. c. & si quæstiones, de rer. permu. Minus obstat aliud fundamentum communis opin. q̄ post perfectam permutationem vterq̄ possidet ex autoritate superioris confirmantis non à permutante: nam ea autoritas non tollit restitutionem, nec remedium aduersus tantam læsionem, vt infra in 2. par. Prædicta verò communis opinio cessabit in pensionibus, in quibus non vigent rationes quæ assignantur in beneficijs: & ita de læsione in assignanda pensione tradit Staphil. de gratijs, §. in primis, nu. 88.

17 Consecutiue ad similitudinem empti-
onis & venditionis tradunt omnes hic,
& in dictis locis, remedium huius l. pa-
riter locum habere in locatione & con-
ductione, quæ & bonæ fidei est, & emp-
tioni vicina, l. 2. ff. locat. quod notat glo. in
l. si ea pactione, C. de usur. glo. in l. si olei
C. locati: non verò id notauit glo. in l. itē
si precio, §. fin. ff. loca. licet ex eo loco eã
citet Roma. in d. l. si quis cum aliter, nu.
18. Et in locatio. & consuluit idē Roma.
(quem referunt & sequuntur Cagnol.
& Cremen. hic,) cons. 423. dicens ibidē
nu. 1. tunc æstimandam esse læsionem at-
tenta cõsuetã mercede, an minus dimidia

res locetur, vel ultra dimidiã conducatur.
18 Ego verò in locatione & cõductione,
ex consueta pensione vel mercede, con-
sentire resultare idoneam, sed præsum-
ptiuam probationem. Verosimile enim
est, consueta mercedem iustam esse, nec
homines communiter tantò minoris loca-
re, nec econtra tantò pluris conducere,
vt læsi maneant ultra dimidiã iustæ mer-
cedis. Sed crediderim posse admitti cõ-
trariam probationem, qua liqueat cessare
tantã læsionem: prout si conductor fun-
di se læsum dicat attenta solita mercede:
locator autem concludenter probet, con-
ductoris detrimentum non excedere di-
midiam, facta computatione valoris
fructuum deductis impensis. Tunc
enim opinio veritati cedere debet, iuxta
vulg. reg. l. continuus, §. cū ita, ff. de verb.
oblig. glo. in Auth. sed iam necesse, C.
de donat. ante nupt. Et ita si conductor
excipiat, arguatq̄ ex consueta mercede,
replicabit locator ex rei veritate, obtine-
bitq̄ ex decisione huius l. requirentis ta-
lem læsionem qua constet, non accipi di-
midium eius quod datur.

19 Nec omitto, quod in locatione consu-
luit Dec. cons. 583. ad fin. vers. ultimo, ubi
mirabiliter scripsit hanc communem sen-
tentiam & remedium huius l. in locatiõe
& conductione non procedere post fini-
tum contractum, cuius tempore durante
partes inuicem conuenta implent. Fragi-
liter verò Dec. ibi argumentatur ex non-
nullis brocardis, vt nostri vocant, dicens
tunc non esse iam contractum in rerū na-
tura, & non entis nullas esse qualitates:
aliud tamen argumentum sentit quod co-
lorem habere posset, si ita inducatur, q̄
finita

finita locatione non videntur congruere
verba huius l. quibus conuento electio da-
tur, quia electione frui non potest conuen-
tus, si post finitam conductionem agatur,
& consequenter videretur cessare dispo-
sitis huius l. cum eius verba huic speciei
non congruant, iuxta glo. celebrem in l.
m. incipia, verb. aduocadū, C. de seru.
fugit. quam extollit Roma. sing. 489.
Hypol. sing. 339. ornat Felin. in c. nonul-
li, nu. 34. versi. Amplia. de rescrip. &
plures quos citat Tiraq. de retrac. ligna.
§. 8. glo. 7. nu. 1.

20 Ego verò in praxi contra Dec. con-
suli, & obtinui coram grauiß. senatori-
bus, pro plebeo quodam cōtra virum no-
bilem & potentem. Contigit enim con-
ductorem finito tēpore contractus age-
re ad repetendum quod dederat ultra iu-
stam pensionem, probando se læsum ul-
tra dimidiam ipsius iustæ mercedis: &
contr. i Dec. considerabam, etiam finita
locatione vigere rationem & æquitatem
huius l. & rationē naturalem vulg. l. nā
hoc natura, ff. de condict. indeb. Consi-
derabam magis contra Dec. q̄ etiam in
ven. litione, de qua agit hæc l. certum est
re tradita & precio dato contractum fi-
niri, & tamen ob læsionem actio datur.
Inducebam magis contra Dec. apertis-
simam communem sententiam omnium
scriben. dum securè ampliant remedium
huius l. ad locationem & conductionem
tam ad excipiendum, q̄ ad repetendum:
& sicutam manente, q̄ finito contractu:
maximè attēta communi resolutione, quæ
habet, actionem in his terminis triginta
annis durare, & consequenter licet fini-
ta locatione non sint termini apti ad ele-

ctionem illam conuenti, non tamen nega-
ri debet remedium huius l. in eo quod da-
ri potest ex præcedentibus fundamētis,
& autoritate Alex. ita sentientis cōs.
107. ad fin. nu. 18. lib. 3. ibi, promissi vel
soluti.

21 Ex præcedētibz inferitur vtiliter ad
opinionem Bar. in l. licet, C. locat. qui ad
terminos huius l. & ad læsionem ultra di-
midiam, reducit materiam sterilitatis ad
remittendam pensionem, de qua re princi-
paliter agit I. C. in l. ex conducto, §. si vis
& l. si merces, §. vis maior, ff. locat. Im-
perator in d. l. licet. Summus Pontifex
in c. propter sterilitatem, de loca. Nam
circa dignoscendam sterilitatem, & cau-
sam remissionis in locatione non satis re-
explicant illa iura. Glo. autem variat in
d. l. licet, verb. sterilitatis: & in l. si vno, ff.
locat. glo. Panor. & alij in d. c. propter.
Azo in summa de locato, nu. 28. Me-
lius verò id explicat apud Lusitanos Or-
din. lib. 4. tit. 61. & apud Hispanos l. 22.
tit. 8. in 5. parti. vbi doctus vir Gregor.
Lup. opinionum varietatem refert: quod
etiam fecit Corn. cons. 128. nu. 26. lib. 2.
Ad rem igitur, in ea varietate dixit
Iaco. Aren. Cin. & clariùs Bar. in d.
l. licet, vt sterilitas dicatur ad remittendā
pensionem conductori, quando tam pau-
ci fructus colliguntur, q̄ conductor sol-
uendo pensionem conuentam, maneret
læsus ultra dimidiam: quod etiam vari-
ando probat Bal. in d. l. licet, nu. 2. in fin.
Butr. & Imol. in d. c. propter. Paul.
Castr. in d. l. ex conducto, §. si vis, nu. 5.
dicens hanc opinionem rationabilem: &
Alex. cons. 107. nu. 18. lib. 7. & cons. 3. nu.
6. lib. 1. probat etiam Anto. Gome. de
contrac.

contrac. cap. 3. nu. 18. Anto. Capi. decis. 88. nu. 1. Corne. cōs. 128. nu. 26. lib. 2. Paris. conf. 88. nu. 23. lib. 1. Gigas de pension. q. 66. nu. 17. dicitq; hanc opinionem magis communem Aret. conf. 52. nu. 2. Soci. Nep. cōs. 68. nu. 9. lib. 2. Hieron. Grat. conf. 161. nu. 5. lib. 2. Intelligendo q; tunc ex parte conductoris prius deduci debet semen & expēsa, ex Bar. & Paul. nu. 4. in d. §. vis maior. Aret. d. conf. 52. Soci. Nep. d. conf. 68. nu. 9. Grat. d. conf.

22

Ad praxim verò in hoc frequentissimo articulo summè notandum est, à tot DD. receptiorem asseri opinionem antiquorū, & Bar. in d. l. licet. Plures enim contradicunt ut per Sali. & Fulgo. ibi, Panor. in d. c. propter. Fulgo. in d. §. vis maior: Franc. Lucan. in tract. de fisco. 4. par. nu. 9. Firmian. de Gabel. 2. par. nu. 56. Adeo q; aliam sententiam in ea re magis communem dicebat Corn. d. cōs. 128. nu. 26. lib. 2. contrariumq; tenuit idem Bar. in d. §. vis maior.

Ego verò in hac re aduerto, inefficax esse argumentum Bar. in d. l. licet. & aliorum de quibus supra, dum arguunt ex ratione bonæ fidei. Ea enim militat ad implenda conuenta, maxime quum in cōductione non auferatur lucrum cōductori, undè e contrario idem dicendum videretur in damno. Nec in illis terminis rectè applicatur decisio huius l. loquentis de læsione initium habente à tempore contractus, ut agnoscunt Bar. & Fulg. in d. §. vis maior: & Imol. in d. c. propter. Et contra Bar. non leuiter inducit litteram d. §. si vis, l. ex conducto. Areti. d. conf. 52. Sed pro opinione Bar. in d. l. licet, quæ receptior videtur, rectè induci

possunt verba tex. in d. §. vis maior. ibi, læsi plusquam tolerabile est. Quæ verba expendit Fulgo. ibi & Paul. nu. 4. facit itē tex. in d. c. propter, ibi, magno incommodo. Ea enim verba S. P. & I. C. de fructibus grauiter læsis, non de omnino consumptis loquuntur.

23

In ea autem ambiguitate aduertendū est, q; Sūmus Pōtifex in d. c. utitur verbo pro rata, respectu quantitatis & pensionis. I. C. verò in l. si vno, §. vbi cumq;, ff. loca. utitur eodem verbo, pro rata, respectu temporis. Aduertē sum etiā q; I. C. in d. §. si vis, & in d. §. vis maior. agit de remittenda pensione tota, nō pro rata, quod nō aduertit DD. in dictis locis. Similiter I. C. in d. §. vis maior, loquens de fructibus grauiter læsis, agit de læsione & calamitate ex vi extrinseca: At in d. §. si vis, l. ex conducto, in 1. parte, loquitur de eadem vi extrinseca, faciliusq; in ea succurrit conductori: debetq; eleganter intelligi & ampliari per d. §. vis maior, ut non solum procedat fructibus prorsus extinctis, sed etiam grauiter læsis, In 2. parte agit I. C. in vers. si tamen, de sterilitate contingente ex vicio rei, & tunc non tam facile succurrit conductori. Deinde in d. §. si vis, sequitur vers. sed si labes, vel tabes, secundum aliam litteram: in quo vers. ponuntur ea verba, ne supra damnum seminis amissi mercedes agri prestare cogatur. Quæ verba expendebat Aret. in d. conf. quasi significare videatur omnium fructuum destructionē. Sed tunc intelligit Areti. ibi per ea verba limitari præcedentem regulam de læsione contingente ex vicio rei conductæ, citra

vim

vim extrinsecā, ut & tunc releuetur cōductor, si omnes fructus extinguantur.

⊙ At d.ordin. & d.l. parti, indistinctè cōductorem onerant, quum sterilitas ex vicio rei contingit: mirumq; est, cum I. C. tantum discrimen constituat, an sterilitas resultet ex vi extrinseca, an ex vicio rei, id a DD. raro animaduerti, ut colligitur ex ipsis in locis supra citatis, & ab Azō. in summa, C. loca. nu. 28. vers. sicut autem.

24 In eadem re aduertendum est, retenta opinione Bar. in d.l. licet, dum læsionem ex euentu refert ad terminos huius l. non videri verum exemplum Paul. in d.l. ex conducto, §. si vis, nu. 5. quatenus loquitur de conductore, qui soluere debet viginti, & colligit tantū decem. Nam si verè decem sunt deductis expensis, iam patet non esse læsionem ultra dimidiam. Opinio etiam Bar. locum habet tam vbi pensio soluenda est in fructibus, q̄ in pecunia: & vtroq; casu computatio læsiōis fieri debet, si fructus deductis expensis non ascendunt ad dimidium eius quod solui debet locatori.

25 Sed magis memorādū est, qd Paul. Castr. tradit in d. §. vis moior, nu. 5. (nec enim alius ita explicat) ut conductor ita ex euentu læsus semen & sumptus deducat, si qui aut fructus supersunt, domino seu locatori tradat, & à residuo liberetur ob læsionem illam, quam Bar. in d. loco considerauit: & receptior opinio sterilitatem appellauit: quod expressim decidunt d. Ordin. & d.l. parti. Et sic cōductor qui ex fructibus deductis expensis non recipit dimidium eius quod soluere debet, semen & expensas deducet, nihil

verò ex fructibus ultra expensas retinebit. Et ita ex declaratione Paul. Cast. elegāter explicabitur tex. in d. c. propter, ibi, pro rata. Et d.l. licet, ibi, iuxta bonam fidem. Quæ resolutio facilitatē, & æquitatem habet. Opinio enim Bar. receptior in d.l. licet, non ita rē explicat.

26 In ea autem vtilissima materia Iure decisum est, non excusari conductorem, si renunciet casibus fortuitis: tunc enim cōuentio legem facit, iurisq; beneficium tollit, tex. apertus in l. si quis fundum. 10. vel secundum florenti. l. si quis domum. 9. §. Iulianus. ff. loca. cuius non meminit Alber. dubitans, arguensq; ad partes in d.l. licet, nu. 2. & sequē. C. loca. nec Salic. ibi ad fin. nec Grat. cons. 161. nu. 16. lib. 2. Quæ in re sufficit secundum aliquos, renunciare genericè omni legum auxilio, ut tradit Anton. Capi. decis. 86. nu. 10. Item aduertendum est ex d. tex. satis expresso, sat esse renunciare genericè casibus fortuitis, nullum in specie exprimēdo, ut in materia volūt cōmuniter DD. maximè Alex. in l. sed & si quis. §. quæsitū. nu. 12. & ibi Ias. nu. 14. ff. si quis caution. Imol. in. c. 1. nu. 23. de cōmod. Corne. cons. 128. nu. 13. lib. 2. Ias. cons. 107. col. 3. lib. 1. vbi hanc dicunt cōmunem sententiam in contractibus. Quod memoro, ut caueas à gl. male contradicente in. d.l. si quis fundum. Et à Costalio errante in d. §. quæsitum. Et à Bellon. nō bene sentiente, cons. 21. nu. 12.

27 Nec obstat tex. in d. §. quæsitū, ex quo contradicebāt gl. & Costalio vbi. sup. & alij alibi: verba autem tex. ita habent, Quæsitū est, an possit conueniri, ne vlla exceptio in pmissione deferat

C. DE RESCINDEN. VEND.

ferta iudicio sistēdi causa facta, ob-
ijciatur: & ita ait Attilicinus, con-
ventionē istā nō valere: Sed ego pu-
to cōventionē istā ita valere, si spe-
cialiter causæ exceptionū expressē
sint, quibus à promissore spōte re-
nunciatū est. Videtur igitur *Vlpia-
nus* requirere, vt casus fortuiti speciali-
ter exprimātur, sed nō obstat is tex. quia
cōiter restringitur ad promissōes iudici-
ales, prout illa de sistendo, de qua ibi agi-
tur: diuersum autē est in contractibus &
promissionibus extraiudicialibus, vt per
Bar. ibi, col. 2. nu. 3. *Paul.* nu. 4. & 6.
Alex. nu. 12. *Ias.* nu. 14. *Imol.* *Corn.* &
Ias. vbi sup. Nec deest ratio differētiæ
ex mente scriben. licet non ita explicent,
quia in promissione sistendi, alij q̄ iudi-
cialibus, principaliter attēditur culpa vel
innocentia partiū: At in contractibus
totū pendet à cōuentis, vt probat tex. ad
vtrumq̄; optimus in l. in conuentionalibus
52. ff. de verb. oblig.

28 Cogitabā aliquando nouo sensu acci-
pi posse verba *Vlpiani* in d. §. vt signifi-
cet nō sufficere eo casu verba generalia,
nec ea referēda fore ad casus fortuitos:
nō verò q̄ *I. C.* ibi censeat, generalia ver-
ba dici, quando in illis fit mentio de ca-
sibus fortuitis: quia tūc licet casus gene-
raliter exprimātur, id sufficere debet, vt
casus contingens non excuset: argu. l. 1. ibi,
specialiter, C. de pos. & in l. quæ fortu-
itis, in fine C. de pign. acti. facit iuris re-
gula quæ habet, expresso genere, expres-
sas censerī eius species l. si chorus, 79. vel
77. ff. de leg. 3. ibi, perinde est quasi sin-
guli. Et l. si duo. 52. in fi. ff. de admin. tu-
tor. & vtrōiq̄; *Bar.* Generalis igitur

promissio intelligi potest in d. §. quæ ita
conciperetur, faciā vel sistā sine vlla ex-
ceptiōe vel excusatione: vel quæ fieret p̄
similia verba in quibus nō haberetur mē-
tio de casibus fortuitis: quia tunc nō vi-
deretur cogitatū de impedimento ex casu
fortuito, qui etiā nō speratur, iuxta vulg.
§. sacram, l. inter stipulantē, ff. de verb.
oblig. Et sic cum fit mētio vel renūciatio
casuum fortuitorū etiā in genere, nō pōt
omissa censerī eorū renūciatio vel cogita-
tio: nec est, cur sine effectu maneat tam
clara promissio: secundū quā interpreta-
tionem cessant quamplures difficultates
scriben. circa illum, §.

29 In eadē tractatiōe nō omitto celebrē
& vtilē articulū de casu insolito. Solent
namq̄; plures scriben. tradere, q̄ suscipiēs
casus fortuitos, vel eis renūciās, non in-
telligitur sentire q̄ insolitis, vt notat *Bar.*
in d. §. quæ sitū, nu. 3. in fine, & ibi *Fulgo.*
nu. 11. idē *Bar.* in l. Seio. §. medico, i fine
ff. de annu. lega. & cū *Bar.* est *Ias.* in d.
§. quæ sitū, nu. 33. & plures quos ibi refert
& *Alex.* cons. 28. nu. 10. lib. 1. *Soci.* cōs.
133. nu. 11. ad finem, lib. 4. *Corn.* consil.
23. lib. 2. *Rip.* de peste, in 2. par. nu. 75.
versi. mihi placet. *Imol.* in l. precia rerum
ad fin. ff. ad l. falc. *Feli.* in c. sedes. col. 2.
nu. 3. de rescr. sentit etiā *Afflic.* decis.
150. nu. 22. Qui oēs ad id citant tex. in l.
fistulas, §. frumenta, ff. de contrah. empt.

Sed in eo articulo mirē variāt *DD.*
& primò ipse *Bar.* summando tex. in d.
§. frumenta: contrariūq̄; tenent plurimi,
maximē *Bal.* in d. §. quæ situm: & ibi
Ang. & alij quos sequitur *Alex.* nu.
14. & *Imol.* sibi contrarius in c. 1. col. 10.
de commod. & *Dec.* cons. 7. col. 4. versi.
quar-

quarto. Ias. sibi contrarius cons. 107. lib. 1. ubi hanc dicit magis coem opinionem contra Bar. Et ita sentit Cuma. in d. l. seio. §. medico. Qui omnes constanter affirmant, in renunciatione casuum fortuitorum comprehendi insolitos, nec excusari renunciantem ex raritate talis casus. Et quod magis mirum est, in hanc sententiam hiones citant eun. lem. tex. in d. §. frumenta. ut non immerito hanc DD. varietatem nimis miretur firmian. de gabel. 2. par. nu. 57.

30 Ego veriore puto opinionem contra Bar. aduertoque eam tenere eos, qui rem magis ex professo tractant, quod præponderat in dignoscenda cõi opinione, ut per Alci. lib. 4. par. erg. c. 17. Pro hac parte urget, quod appellatio casus fortuiti proprie congruit casui rarissime contingenti, ut tradit Corne. cõs. 128. ad fin. lib. 2. idque omnes agnoscunt. Cum igitur secundum iuris Regulas verba proprie intelligi debeant, consequens erit conventionem casus fortuiti intelligere de magis insolito. Iuuatur etiam hæc opinio, eo quod absque pacto non excusatur conductor ex casu solito, sed ex insolito, euenienteque contra morem regionis, ut notat glo. mag. ad fin. in d. §. vis maior. Alber. in d. l. licet. C. loca. Probat Tex. in d. l. ex conducto. §. si vis. ff. loca. ibi, solis feruore non assueto. Et ibi, si verò nihil extra consuetudinem acciderit. Atque ideo suscipiens casum fortuitum intelligendus est sentire de insolito, quia ad consuetum non erat necessaria conuentio: Et idem sentit salic. in d. l. licet. ad fin.

31 Nec dubito Tex. in d. §. frumenta. male a Bar. Et sequacibus adduci: ma-

gis verò contrarium probare. Verba autem Tex. ita habent, frumenta quæ in herbiserant, cum vendidisses, dixisti te si quid vi aut tempestate factum esset, prestaturum: ea frumenta niues corruerunt, si immoderate fuerunt, & contra consuetudinem tempestatum, agi tecum ex epto poterit.

Venditor ibi susceperat vim et tempestatem, niues frumenta corruerunt, I. C. Respondeo, si niues immoderate fuerunt, et contra consuetudinem, venditorum teneri.

Ac p̄inde aperte significat casum fortuitum magis dici, qui insolitus est, et de tali intelligi conventionem vel susceptionem casus fortuiti. ut melius ad illum tex. aduertunt Bal. Cuman. et Imol. ubi sup. Et ita ex illo tex. cauebis a multis qui casus solitos incaute fortuitos appellant: potius enim ex illo tex. casus insolitus dicetur fortuitus. Et ita ex d. §. eleganter colligit Bal. in c. quoniam frequenter col. 3. nu. 9. et sequen. ut lit non contes. quem male citat Ias. in d. §. quæsitum. nu. 33. Et ita sentire videntur glo. Alber. et salic. dum sumant illum §. qui obligans se ad insolita non tenetur de solitis. quasi dicant, casum solitum non censerit fortuitum: nec ad eum haberi respectum in renunciatione casuum fortuitorum. ut etiam notat Bal. in c. cum olim nu. 5. de consuetu. Ex quibus cessat dubitatio Anton. Rub. in l. vinum nu. 80. ff. sicer. pet. ubi contra fidem omnium codicum legebat negatiue d. §. agi non poterit, quæ littera negatiua stare nequit attentata. et deciosine I. C.

32 Quoad prædicta verò dubitatur qualiter dicatur casus insolitus, de quo per scriben. ubi sup. videturque tenendum quod consu-

consuluit Socin. & sequitur Ripa de peste, 2. par. nu. 78. ut in proposito dicatur insolitum quod ante quadraginta annos non contigit. id enim tempus longissimum iure appellatur, & per tantum spaciū rumor vel memoria rei euanescit. ut probat tex. in *Auten. hæc constitu. innou. coll. 8. facit tex. in l. 1. post princi. versi. si tamē aliqua. ff. de flumin.* Hic particulariter apud Comimbricam non censebitur casus insolitus ex inundatione fluminis *Mūdæ*: solet enim non rarò agros inundare cum magno incolarū detrimento. Ex quibus periclitatur quod consulere graues DD. circa conducentē vectigalia ob spem q̄ Rex vel Papa resideret in eo loco, q̄ excusandus sit succedente diminutione ex recessu principis: ita *Anchar. conf. 402. Aimo. conf. 95. nu. 3. Felin. (si is est) conf. 43. nu. 8.* qui idem sentiunt etiam si conductor casum & periculum susceperit. contra quam opinionem fortissimè vrget quod *Bal. & plures supra relati dicūt de casu insolito: ne scilicet excuset suscipiētem casum fortuitū. Magis etiam videretur is casus non censendus insolitus: nec de eo iudicandum tanq̄ de casu inopinato & non sperando. experientia enim docet principes magnosq̄ dominos amplam ditionem habentes non rarò locorum habitationem & visitationē alternare. nec est verosimile q̄ princeps in eodem loco semper resideat. facit illud Sallustij in iugurthi, plerunq; regie voluntates vt vehementes sic mobiles sepe ipsę sibi aduersæ sūt. & illud Iob. de homine, nunquam in eodem statu permanet.*

Retenta aut opinione Bar. vt renun

ciatio casuum non comprehendat nimis in solitum. quæstiovis est, quid si in contractu exprimat, vt conductor non excusetur etiā ex casu incogitato, & *Corn. in d. conf. 23. lib. 2. adhuc retinebat opin. Bar. refert sed non resoluit Ripa d. loco nu. 82. & sequen. idem videtur respōdisse Alex. conf. 28. nu. 9. lib. 3. ibi, de omnibus aliis casibus qui imaginari possunt. iuncta resolutione quam ibidem tradit nu. sequen. Ego contrariū iudicatum in senatu regio accepi: idq̄ verius puto. tum ex opinioe quam plures verorem & magis cōmunem dicunt contra Bar. sup. nu. 30. tum quia ea verba satis indicant deliberationem maximam & præmeditationem quæ etiam in genere sufficit. iuxta tex. in l. qui iure, ff. de mili. test. cū ijs quæ adducit *Math. Afflic. decis. 44. nu. 11. nec debet clausula illa tamē expressa sine effectu manere.**

Ad supradicta dubitari solet, cur ex sterilitate releuetur conductor, cū eidē non auferatur lucrum: nec augeatur pensio ex fælici euentu. *Cin. in l. legem, C. loca. Bal. in d. l. licet, C. eodem. Fulgos. in d. §. vis maior, Soci. nep. conf. 68. n. 10. lib. 2. Ideo glo. in d. §. vis maior, resoluit q̄ si lucrum conductoris maximum sit, putā fructibus in duplum crescentibus, idq̄ casu contingat non principaliter ex diligentia & opera conductoris, tunc augebitur pensio vel merces, quod in effectu probat Bar. ibi, quando lucrum est ex augmēto fructuum: non ex valore aucto: & ita post *Inocen. Ioan. Andr. Anch. tenet Imol. in d. c. propter, n. 14. idq̄ vt receptū securè probat Anton. Gome. in lib. de contrac. cap. 3. nu. 19. versi. item quæro,**

Costalius in annota. d. §. vis maior, et Firmian. de Gabel. 2. par. nu. 39. et ita l. 23. tit. 8. in 5. part. et ibi Gregor. Lup. Sed ea opinio non seruatur: contrariūq; verius probant Sali. Fulgos. et plenius Paul. Castr. in d. §. vis maior. et Soci. nep. d. conf. 68. nu. 10. lib. 2. et Areti. in l. si quis cum aliter, nu. 8. ff. de verb. obli. dicens q; non posset aliter iudicare. Fortissimè verò probatur hæc opinio ex d. §. vis maior, ibi, cui immodicum lucrū nō aufertur. Immodicum enim significat maximum et nimis excedēs, nec aliter circa inuerecūdam violentiam accipi potest. Passim enim ita legitur apud bonos autores, ut illud, immodicas opes, et apud Liuium, lingua immodicus, Sed melius apud I. C. immodico precio, pro maxime nimio, in l. non dubium 14. ff. de leg. 3.

35 Nec huic sententiæ obstabit tex. (quem glo. et aliqui pro prima opin. adducūt) in l. 2. C. de alluio. ubi habetur q; si ex inundatione Nili ditiores fiant possessores, pro terris quas possident, tributa agnoscant et econtra. Aliqui ibi putant speciale in prædijs publicis seu favore fisci, et ita glo. in l. 1. C. de iur. eph. glo. in l. legem C. loca. cum qua transeūt scriben. Ego verò intelligo d. l. 2. de augmento ipsius rei, non fructuum: ut satis colligitur ex litera. Hic autem de fructibus agimus, non de re aucta, et in ijs terminis non est differentia inter prædium fisci vel priuati: quo retento patet etiam d. l. 2. non loqui de prædio locato, sed de tributario: quando scilicet ad quantitatem terræ tributum soluendum est: qd suadetur ex verbis d. l. 2. ibi, pro terris

quas possident. Et ita sentit Alber. in d. l. 1. C. de iur. emph. et cum eo Ias. ibi nu. 78. arguentes q; tunc onus seu tributū rei, non personæ adhæret, l. Imperatores ff. de publica. et vectig. l. 3. C. sine cēsu vel reliq.

In ea tamen scriben. varietate proximè relata circa glo. d. §. vis maior, an ex maxima vbertate augeatur merces vel pensio? notab. distinctionē scribit Paul. Cast. in l. cotem, §. qui maximos, col. 1. nu. 2. ff. de public. et vectig. et Soci. nepas d. conf. 68. ad finem lib. 2.

36 Tandem memorabile est quod aperte vult glo. (ad quam aduertit non solet) in l. in venditione §. 1. verbo, etiam si minoris, ff. de bon. auth. iud. poss. ut creditor autoritate iudicis succedens, vel missus in possessionem bonorū debitoris, non possit rescindere locationē à debitore antea factam: licet probare possit læsum fuisse debitorem ultra dimidiū iustæ mercedis: quod confirmatur ex tex. ibi, dum creditorem tantum admittit ad rescindendam venditionem vel locationem, quando in eius fraudem debitor vendidit vel locauit: sicut in patrono et liberto inquit tex. in l. 1. §. si quis in fraudem, ff. si quid in frau. patr.

37 Ex dictis autem in locatione aptè inferitur ad emphiteusim, an in ea locus sit remedio huius l. in quo variavit Specul. ut refert Paul. et referunt alij: dubitauit Imol. in c. cum dilecti, nu. 18. de emp. et vend. inclinans cum Spe. in partem negatiuam: et ita secure Ias. in l. de quibus, nu. 28. ff. de legi. idem Ias. in l. 1. nu. 75. C. de iur. emph. in ea re dubitasse videtur Fabian. de empt. et vend. 8. q. nu. 14. varias autē

autem opiniones plenius refert Cagnol. hic ex nu. 202. latius etiam distinguens, ut per eum quem vide.

Ego absq; dubio ex scriben. assero communem esse opin. q; hæc l. procedat etiam in contractu emphiteutico. Ita enī Bal. hic nu. 6. in fin. Salic. nu. 8. Paul. Castr. nu. 14. idem Pau. in Auten. qui rem, in fine, C. de sacros. eccles. Panor. in d. c. cum causa, nu. 8. de emp. & vend. dicens ita tenere DD. ita Roman. in d. l. si quis cum aliter, nu. 19. Panthal. hic, nu. 36. Cepol. de simul. contr. 1. casu: Ferrariens. seu Papien. in sua praxi, in forma libel. ad ficti presta. ad finem Rebus. in d. 2. tomo tit. de rescis. contr. arti. vni. glo. 15. nu. 112.

Nec dubito erroneum esse precipuū fundamentū Specul. & Ias. dum arguūt ex eo q; cōtractus emphiteuticus sit stricti iuris: quia licet ita esset, verius & receptius est, remedium huius l. in effectu locum habere etiam in contractibus stricti iuris, ut supra probavi. Aduerto etiā q; DD. cōmuniter in hac re loquuntur tam ex parte domini, quā ex parte emphiteutæ. Ias. autem contradicens tantū loquitur de domino, negans ei remedium

huius l. & ita Benedic. in c. Rainutius verbo, & uxorem, nu. 985. communis autem opinio facilius obtinebit apud Lusitanos ex generalibus geminatisq; verbis d. Ordin. lib. 4. tit. 30. contrarium verò apud Hispanos obtinebit ex l. Tauri. 68. in fine. ubi Anton. Gom. & Castil. non bene citant scriben. in hoc arti.

In telligunt autem omnes hanc conclusionem, ut æstimatio læsionis fiat respectu iuris emphiteutici vel pensionis solvendæ, non respectu directi dominij: nec de eo dubitandum erat, cum dominium (qd directum vocant) non transeat in emphiteutam. Adderem ego, ut æstimatio tunc fiat habito respectu ad solitam pensionem: sed in praxi non vidi, nec audiui, remedium huius l. in emphiteusi tractari. difficiliusq; tunc admittendum putarem dominum allegantem se læsum, ita saluādo opin. Ias. est enī (si cū iudicio aduertatur) magna ratio differētiæ inter dominum & emphiteutam. Quæ omnia ad resolutionem huius articuli tutiora & magis per spicua videntur, quā ea quæ inuouit Burgen. in d. c. cum causa, nu. 10. & nu. 13 & Cagnol. hic nu. 205.

Prima pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT QVARTVM.

SVMMARIA.

Tractatur utilis q.
ad materiam huius
l. in locatione ab em-
ptore facta vendi-
tori.

2 Agitur breuiter, an remedium huius l. cō-
petat in concessione feudi.

Tractatur q. à DD. male explicata, an
hec l. procedat in donatione remunerato-
ria, tam inter patrem & filium, quam in-
ter extraneos, & nu. 4.

5 Utiliter tractatur, an hec l. locum habeat
in actu liberatorio, & traduntur multa
scitu digna, vsq; ad nu. 7.

8 Agitur de lesione creditoris vel debitoris
in estimatione rei in solutū datae, & nu. 9.

10 Agitur de adiudicatione iudicialiter cre-
ditori facta, an tunc locum habeat remediū
huius l. & nu. 11.

12 Tractatur plenissimè, & elegantissimè
celebris q. an in transactione locus sit re-
medio huius l. & primò referuntur DD.

in utramq; partem, vsq; ad nu. 15.

16 Explicatur, & comprobatur in ea q. opin.
Bar. à pluribus recepta.

17 Agitur notabiliter in eadem q. de intel-
lectu tex. & glo. in l. Lucius, §. fin. ff. ad
Trebel. vsq; ad nu. 19.

20 Agitur in eadem q. de intellectu l. sub-
prætextu. C. de transac. & l. in summa,
ff. de condic. indeb. & nu. 21.

22 In eadem q. eleganter agitur de intellectu
in l. si superstite, C. de dolo, vsq; ad nu. 25.

26 Utiliter traduntur aliqui casus in qui-
bus tutius procedet opinio affirmatiua, &
econtrariò opin. negatiua in d. q. transacti-
onis, vsq; ad nu. 25.

33 Traditur, & improbatu communis opin.
quæ remedium huius l. incautè trahit ad
casum amplioris dotis viro datae, vsq; ad
nu. 35.

36 Probatu elegantè, magis in tali lesione
succurri debere viro minorem dotem ac-
cipienti.

K

CAPVT QVARTVM.

D tractata in precedenti capitulo utilis quaestio omittenda non fuit: Quid si emptor statim locavit, vel in emphiteusim dedit venditori rem ipsam, posteaque venditor agit remedio huius l. et obtinet ex probatione laesionis ultra dimidiam: emptor autem supplet quod iusto precio deerat, sed vult rescindere locationem vel emphiteusim: venditor replicat dicens conventiones esse diuersas, et rem adhuc manere apud emptorem? Ego pro emptore consului: verosimile enim est quod emptor non concederet rem in emphiteusim venditori, nisi quia viliori precio emerat, idque in partem precij censetur, ut probat tex. in l. si sterilis, §. si tibi, ff. de actio. emp. et tex. in l. qui fundum, 75. et l. fundi partem, ff. de contrah. empt. Facit etiam iuris ratio (quae multis confirmari posset ex traditis à DD. circa actum in continenti sequentem) quod tunc venditio censetur ordinata ad emphiteusim mox conuentam: ut notat Anchar. cōf. 262. et ideo rescisso principali contractu, rescindendus videtur qui ex illo manavit: maxime cum emptor non aliter ita contraheret, argu. tex. in l. si quis aliam, 46. ff. de solut. ibi, nam non accepisset rem nisi pro solido. et l. cum eiusdem, 34. ff. de aedil. ibi, non nisi omnes empturum vel ven-

diturum fuisse. Suadetur haec opinio quia cum alter ex contrahentibus in parte recedat à contractu, alter potest in totum recedere, quando aliter non contraheret, l. tutor, 49. §. 1. ff. de minor. ubi glo. multa iura adducit: et hoc colligi vel confirmari potest ex resolutis à Molin. in consuetu. Paris. §. 22. q. 9. nu. 44. Sic in multis habetur in iure ratio eius respectus quod partes non contraherent de vna re sine alia, ut licet ex pluralitate rerum viderentur resultare plures contractus, ex intentione tamen contrahentium pro vno iudicentur, d. l. cum eiusdem, et ita procedit tex. in l. si duos, 44. ff. de contrah. emp. sic limitata reg. l. scire debemus, ff. de verb. oblig. conduciunt late tradita à Tiraq. de retrac. lignag. §. 23. glo. 1. ex nu. 2. cum multis sequen. Ex quibus et alijs comprobatur utilis sententia circa quaestionem illam, quando quis vendit rem ecclesiae vel minori cum pacto (quod vocant) de retro vendendo: plures enim durissime tradiderunt, eo casu pactum pro non adiecto haberi, alienationemque puram manere: quorum iniqua opinio magnum argumentum habere posset ex responso Vlpiani in l. 1. §. fin. ff. de reb. eor. Sed contrarium verius est et Reipu. utilius: ne sine culpa fraudentur venditores qui rem suam absque illo pacto non alienarent. Nec contra eorum expressam mentem scindi debet conuentio quae vnica censetur, ut plenissime deduxi in l. 1. in 3. parte ex nu. 52. char. 107. cum sequen. et magis char. 111. C. de bon. mater.

Con-

2 Consequenter tractant scriben. an hæc l. locum habeat in feudis, maxime ex parte domini seu concedentis, in quo regulariter ubi ex feudo non est solvenda pecunia, magis communiter resolvunt DD. limitando, ut remedium huius l. non competat: secundum Specul. quem sequitur Bal. hic nu. 6. vers. sed an: colligitur ex alijs relatis à Crem. hic, nu. 34. Cagnol. nu. 207. Intelligendo tamen & distinguendo ut per eos, post Fabian. d. tracta. de empt. & vend. q. 8. nu. 14. & ultra eos per Alex. cons. 79. nu. 6. lib. 1. & Afflic. in c. 1. nu. 85. de feud. dat. in vic. leg. commis. Ex quorum dictis facile colliges ampliationes & limitationes, secundum diversitatem concessionis feudi, ut ita salves Paul. Castr. hic nu. 14. dum æquavit emphiteusim & feudum: & Burgen. in c. cum causa, nu. 10. & nu. 13. ad fin. Inde posset inferri ad intellectum tex. in c. ad nostram, de reb. eccles. non alien. ubi in feudo habetur, fuisse enormiter læsam ecclesiam concedentem: quæ tex. dicit singul. Roma. in d. l. si quis cum aliter, nu. 17. Posset etiam inferri ad q. an feudatarius vel emphiteuta possit feudum vel emphiteusim renunciare invito domino: ob quod de prædictis circa emphiteusim & feudum dubitavit Crem. hic, nu. 34. Sed in emphiteusi receptum est, ne possit invito domino renunciari: regulariter etiam idem resolvitur in feudo antiquo sub onere certi servitij, ex traditis à Ias. in l. 3. nu. 24. C. de iur. emb. & alijs quos refero in l. 1. in 2. par. fol. 74. col. 3. vers. limitatur 8. C. de bon. mater. & Mathe. Afflic. posset alios in c. 1. nu. 42. & nu. 48. de vassal. qui cont.

consti. in 3. lib. feud. & Felin. in c. quæ in ecclesiarum, col. antepen. de constitu. Curti. de feud. 4. par. q. 31. pagi. mibi. 447.

3 Tractant etiam scriben. an remediū huius l. procedat in donatione remuneratoria facta à patre filiofam. & Bal. in authen. ex testamento, col. 2. nu. 1. in fin. C. de collat. citat hanc l. ad eam q. ut tunc donatio valeat, censeaturq; ob causam etiam in eo quod donatum excedit valorem meritorum, nisi excessus sit ultra dimidiam, ut sic ob talem læsionem, non ob minorem tunc competat remedium huius l. idq; sequuntur nonnulli: dubitat Crem. hic, nu. 120. Sed contra Bal. est communis opin. ut in ea specie non procedat hæc l. nec requiratur tantus excessus: imò quod donatio ipsa non teneat, nisi quatenus merita filij valeant, ut tradit Cagnol. hic, nu. 196. Alex. in l. si donatione, col. 2. nu. 4. C. de collat. Chassan. in consuet. Burg. Rubr. 7. §. 5. nu. 49. fol. 246. Ias. & Dec. nu. 17. in l. petens, C. de pact. per Tiraq. in l. si vnq; verb. donatione, nu. 71. & sequen. Ex quo canebis à Fabian. d. tract. q. 8. nu. 9. qui Bal. opin. indistinctè ut receptam sequebatur: Sic in personis non prohibitis invicem donare, illud ex mente omnium scriben. receptissimum est, ut quod excedit valorem meritorum, censeatur iure donationis: & sic attendetur decisio l. sancimus, C. de dona. & l. fina. C. de reuoc. don. quod ita explicare debuit Tiraq. ubi sup. nu. 72.

4 Ex quo si cum iudicio attendas, decisio huius l. non bene à DD. applicatur ad q. donationis remuneratoriæ, siue

K ij inter

inter patrem & filium, siue inter alios: nam secundum traditionem omnium scriben. constat intra valorem meritorum non censi donationem, sed satisfacti- onem iustam. In eo autem quod plus est in donatione quam in valore merito- rum, censetur mera donatio: at hæc l. non potest ad donationem trahi, secundum cō- munem resolutionem, ut tradit Sylvan. cons. 13. nu. 4. Hæc autem dicimus at- tentis receptis traditionibus scriben. cir- ca donationem remuneratorem: Nos enim verius putamus, omnia ferè à DD. tradita in eo articulo inepta esse & iuri contraria, nec ex meritis regulariter con- sistere posse donationem à patre factam filiofam. Nec vnquam explicari sa- tis posset valor meritorum, de quibus ipsi scriben. agunt, ut nouè & plene deduxi in commentar. l. 1. in 3. par. fol. 116. cum mul- tis sequent. C. de bon. mater.

Sic etiam ex eadem consideratione quoad decisionem huius l. cessat quod ali- bi DD. distinguunt in donatione exce- dente valore meritorum, an donans sit diues nec ne, & an solitus donare: quod a. l. alia tradit Corne. in d. l. si donatione, C. de dona. & alij, ut per Tiraq. in d. verb. donatione, l. si vnquam, nu. 43. & Ias. cons. 73. lib. 3.

5 In actu autem liberatorio variat scri- ben. & plures volunt non procedere re- medium huius l. ex Bal. hic, col. 1. ad fin. & Paul. quos cum alijs refert & sequi- tur Cremen. hic, nu. 132. in 32. limit. post Fabian. d. tracta. q. 8. nu. 10. qui hoc ut re- ceptum tradit: & Corn. cons. 166. nu. 4. lib. 1. Mantua d. cap. 6. lib. 1. loco. Sed Cagnol. hic, nu. 195. verè refert Areti.

contradicentem in d. l. si quis cum aliter, col. 7. ante nu. 8. qui contra adducit Bar. cons. 90. ubi nu. 2. sentit, q. etiam in libera- tione sit locus remedio huius l. quando cre- ditor non habuit animum remittendi tan- tam quantiatem: & ante Aret. hoc ma- gis probauit ibi Roma. nu. 24. vers. quod verbum: & hanc partem non obscure se- quitur Cagnol. hic, citans etiam Claudi- um in d. l. qui non satis in hoc se explicat.

Ego verò in hoc articulo considero duplicem esse inspectionem, vnã ex par- te creditoris, alteram ex parte debitoris. DD. autem ubi supr. loqui videntur ex parte creditoris: primi enim dicunt fauo- re liberationis induci, ne l. hæc locum ha- beat: alij in eisdem terminis contradicunt, nisi error contingat ultra dimidiam quan- titatis quæ remittebatur. Ex parte autè debitoris plus soluentis, magis videntur DD. absq. discordia sentire, locum esse remedio huius l. Non enim in odiũ libe- rãdi argui debet ex fauore liberationis, quod apertius colligitur ex cõni resolu- tione infr. circa adiudicationem.

6 Tunc autem reiecta scribè. varietate, verius videtur tam ex parte creditoris mi- nus accipientis, quàm ex parte debitoris plus soluentis, non bene aplicari remediũ huius l. regulariter verò considerari de- bere, an error interuenerit cui de iure suc- curri debeat: nam citra remediũ huius l. succurrendum est creditori, per errorem minus accipienti quàm sibi debetur, secun- dum reg. l. 1. C. de erro. cal. l. 2. & ibi Bar. ff. de confess. l. 1. & l. 7. ff. de iur. et fact. ignor. cum notatis in l. error, C. eod. Quod magis viget in debitore plus solvente, per eadem iura, & l. vnic.

l. vnic. C. de plus petit. & l. i. & l. si non sortem, §. si centum. ff. de condic. indeb. l. cuius per errorem, ff. de reg. iur. & sic secundū iuris regulas quaelibet læsio tūc ob errorem emendanda est: nec spectari debet an excedat dimidiam partem eius quod soluendum erat: & consequenter patet quod dixi contra scriben. ad hunc articulum non rectè applicari remedium huius l.

7 In eodem articulo considero aliquando magis succurrendum fore creditori, qui minus accepit fortasse ob id q̄ debitor auferat, vel erat in loco in quo non poterat ab eo exigere debitum: vel alia causa similis concurreret, quæ creditorem quodāmodo arctaret: quod colligi potest ex DD. alibi tradentibus dari replicationem creditori facienti pactum de non petenda certa parte debiti, vel de non petendo ad tempus ex simili causa vel malitia debitoris: Alex. & Ias. per tex. ibi in l. fin. ff. de condic. ob turp. caus. & ferè in terminis in creditore pacifcente cum debitor fallito (ut vocāt) tradit Ioa. Lup. in repe. rub. de dona. int. vir. & vxo. §. 21. nu. 15. Boer. decis. 215. n. 8. facit quod not. Bal. per tex. ibi, in l. penul. C. de cond. ob turp. cau. Capitius notabiliter decis. 95.

8 In eodem articulo aduertendum est q̄ fortasse læsio creditoris vel debitoris potest contingere in æstimatione rei datæ in solutum, quæ plus aut minus valeat, & tunc decisio. q̄. incidit planè in articulum à DD. tractatum, an hæc l. locum habeat in datione in solutum: & tunc secundū receptiores traditiones bene applicaretur remediū huius l. quia datio in solutū habet

vivēditiois, l. si prædiū C. de cuiuslibet. & ibi DD. & notabiliter Dec. cons. 18. et cons. 160. col. 1. & cons. 167. col. fin. & cons. 586. nu. 7. & latè Tiraq. de retrac. lign. §. 1. glo. 14. & Molin. in cōsuetud. Paris. §. 13. glo. 5. fol. 174. ex quo deducitur non esse tunc succurrendum creditori vel debitori læso, nisi cum læsio sit ultra dimidiam, iuxta terminos & decisionem huius l. cōtra Bal. & alios pro Roma. & Areti. de quib. supr. & ita in terminis not. Paul. per tex. ibi in fin. in l. si quis aliam, 46. ff. de solutio. col. 2. vers. adde tertium. Quod mihi ultra õnes probatur ex I. C. specialiter succurrente in læsione æstimationis rerum dotaliū in l. si res, §. 1. ff. de iur. dot. secundū ea quæ deduxi sup. in. 1. cap.

9 Nec omitto q̄ Roma. & Areti. in d. l. si quis cum aliter, rectè dicunt, non bene à Bal. & alijs adduci tex. in l. si intra, 42. ff. de pact. Clariū verò dicendum est I. C. ibi non agere de creditore læso igno- rante minus recipiente: nec de eodem læso in æstimatione, sed de eo qui volūtariè residuū remittebat, soluta sibi certa parte debiti: in quibus terminis egregiè applicari posset limitatio ex proximè dictis, n. 7.

Tandem memorabile est in eadem re, q̄ si debitor læsus sit ultra dimidiam in æstimatione rei quam in solutum dedit, vel ex errore sibi subuendum veniat, potest præcisè rem datam repetere, offerens quod iuste debebat. Nec audietur creditor volens rem retinere, & quod ultra debitum accepit restituere: quia tunc magis succurritur debitori, ex alijs iuris regulis quam ex remedio huius l. Item quia partes tunc non intendebant

k iij vende-

vendere vel similem contractum inire: quod satis comprobatur ex tex. notab. in d. l. si non sortem, §. si centum, ff. de condict. indeb. quem ibi extollit Paul. & Math. Afflic. decis. 178. nu. 8. ex quibus manet egregie resolutus utilis articulus quem DD. confuse tractant.

- 10 Consecutiue tractant scriben. an remedium huius l. procedat in adiudicatione vel additione pignoris vel rei debitoris iudicialiter facta creditori pro quantitate debita: sentiuntq; vt indubitatum hanc l. procedere in datione in solutum conuentionali seu extraiudiciali, vt diximus proximè nu. 8. Colligitur ex Alex. in d. l. si quis cum aliter, nu. 18. Vbi refert DD. variantes tantum in datione in solutum iudicialiter facta. Sed Alex. probat opinionem Bal. in l. ordo, col. 2. nu. 6. infr. de execu. rei iud. vt hæc l. non procedat in tali adiudicatione: & ita Anto. Burg. in d. c. cum causa, nu. 45. & Roma. in d. l. si quis cum aliter, nu. 11. & ibi Areti. nu. 5. citantes pro Bal. tex. quem extollunt, in l. à diuo Pio, §. si pignora, ff. de re iudic. & ibi not. Vincen. & Ias. nu. 3. & Fabia. d. tract. q. 8. nu. 9. & Rebuf. in d. 2. tom. trac. de rescis. contr. nu. 41. & Cremen. hic nu. 109. licet id inuoluat.

In contrariū citant Oldra. & Ioan. And. quos sequitur Claud. in d. l. si quis cum aliter, col. fin. in princ. & hos magis sequi videtur Cagnol. hic nu. 163. Præcedens autem opin. Bal. videtur receptior ex numero scriben. pro qua Bal. ipse argumentatur à transactione, de qua statim: Alij principaliter argumentantur ex d. §. si pignora: alij etiam ex l. 1. &

Bar. C. de præd. curial. de qua in sequē. par. & sic præcipuum fundamentum est ex d. §. si pignora: cui tamen respondere nititur Claud. vbi sup. & cum eo Cagnol. hic: ne procedat vbi tāta fuerit læsio. Sic enim multa iura indistinctè negantia recursum læsis in precio, limitantur per hanc l. secundum receptas traditiones.

- 11 Ego verò agnoscendum puto, verba d. §. si pignora, omnem læsionem significare, nec admittere distinctionem huius l. an infra an supra dimidiam læsio sit: indistinctèq; negare recursum creditori talem adiudicationem accipienti. Tenendo tamen opin. Oldra. contra Bal. & alios posset aliter responderi, q. I. C. in d. §. non potuit cogitare de succurrendo creditori læso vltra dimidiam, quia eo tempore nullatenus cognitum erat ius vel remedium huius l. vt nouè & verè probaui sup. in 1. cap. huius 1. par. Item quia secundum veriore & receptiore sententiā in casu illius §. creditor, non inuitus sed volens accipit rem in solutum post discussionem & alia solemnia, vt ei dici possit q. pro parte debiti residuum remittit d. l. si intra. ff. de pact. vt interim omittam alia quæ ad illum tex. publicè docui, & latius in cōmentarijs eiusdē titu. scripta habeo: vltra Alcia. in l. creditor ff. si cert. pet. et Duaren. lib. 1. dispu. cap. 6. & Ioan. Rober. lib. 1. sentē. cap. 22.

- 12 Consequenter agendum est de q. transactionis, an in ea locus sit remedio huius l. qua in re mirè variant scriben. vt re et dixerit Cagnol. hic, vix dignosci posse quæ sit receptior opinio. Dupliciter autē consideratur is articulus: primò circa valorem

valorem rei super qua transigitur, & tunc cessat discordia DD. tunc resolutum non dari remedium huius l. etiam si alter ex transigentibus lædatur ultra duplum rei de qua contenditur: etiam si idem læsus probare possit, suam causam iustam fuisse, ita q̄ secundum iuris sanctiones obtinere debuisset: & ita cōmuniter intelligūt tex. in l. Lutiis, 78. §. fin. ff. ad Trebellia.

Alia in spectio est attento dubio euentu litis vel causæ super qua transigitur, si forte transigens lædatur accipiendo minus dimidia parte eius quantitatis, quam experti homines pro iure & causa illius cōmuniter darent: vele conuerso si lædatur transigens dando plus dimidia eius quantitatis quæ cōmuniter pro iure aduersarij daretur: in quo nō solum alij alijs sed plures sibi ipsis aduersantur, ut cōstabit ex statim citandis.

13 Glo. autem in c. cum causa, de emp. et vend. indistincte in transactione negat locum esse remedio huius l. idē contra Bar. indistincte asserit Bal. hic col. 1. ad fin. & sequen. & Salic. nu. 7. & ita tenuisse antiquiores Specul. Ioa. Andr. Dyn. Cyn. referūt Alex. et Ias. in d. l. ita Innocen. & Anchar. in d. c. ita etiam Alex. in d. l. si quis cum aliter, nu. 8. & ibi Aret. col. 4. dicens hanc opin. cōmunem & meliorem, & ibi Ias. nu. 13. vers. contrariam: citans Cuman. ibi: et Ang. in l. in sūma. ff. de condict. indeb. tenentes hanc partem negatiuam: & ita Ferret. ibi: & ita late cōsuluit Alex. conf. 42. n. 11. lib. 1. & conf. 118. nu. 6. lib. 7. & vrgenter Alcia. in l. quamuis. C. de transac. Catellian. Cotta in suis memorabil. verbo, venditor, dicens hanc esse communem

opin. & ita Curt. senior conf. 66. nu. 27. & ita Carol. Ruin. conf. 132. nu. 3. lib. 1. & Gome. in reg. de annal. posses. q. 2. & Bertran. conf. 225. lib. 1. & Mauritius in tracta. restitu. cap. 210. & Francis. Conman. (more suo neminem citans) lib. 7. cap. 9. in fin. et ita Math. Afflic. (cuius autoritas in decisionibus illis Neapol. apud doctos magna est) decis. 220. & Curt. in l. sub pretextu, nu. 2. C. de transac. & Grat. conf. 118. nu. 9. lib. 2. & ita Paris. dicens hanc opin. cōmunem conf. 96. nu. 60. lib. 1. & Dec. conf. 216. nu. 33. idem dixit Corne. in multis consil. citatis à Cot. vbi sup. & à nouioribus in hac materia, limant ando eandem opin. Sed idem Cot. in d. loco male citat Decium conf. 60. cum ibi magis cōtradicat, ut infra. Sic etiam Ias. in d. l. si quis cum aliter, male pro hac opin. contra Bar. citat Panor. in d. c. cum causa: & Anan. conf. 33. ut infra. nu. sequen. qui melius pro hac parte citasset Panor. conf. 12. lib. 2. Attento igitur eo DD. numero, & ex tot asserentibus receptiore esse opin. contra Bar. incaute scripsisse videtur Dec. conf. 597. ad finem, dicens clarum esse de iure contrarium, cū Bar.

14 Aduersus eam DD. phalāgem nō sine grandi incōmodo & periculo Reipub. quam plures alij stant, inter quos antesignanus est Bar. hic, & in d. l. si quis cum aliter, asserens decisionem huius l. locum habere in transactione, attento valore dubij euentus: quod prius dixit Iacob. de Aren. quem refert & sequitur Alberic. hic nu. 8. & hanc opin. sequitur Fulgo. hic col. 2. Ange. hic, & Paul. nu. 13. ad fin. & Imol. in d. l. si quis cum

K iij aliter

aliter, & in d.c. cum causa, nu. 13. dicens opin. Bar. equiorem: & ibi Panor. nu. 7. Cardin. & Anto. Butr. & Anto. Burgen. nu. 32. & Anani. conf. 33. nu. 4. & magis Roma. in d.l. si quis cum aliter, nu. 24. dicens opin. Bar. verissimam: & ibi Claud. col. 1. & Fabia. dicens eam equiore in d. tract. q. 8. nu. 13. & Ang. Areti. in §. si quis agens, nu. 5. vers. vlti. Institu. de action. Alex. conf. 89. nu. 11. lib. 2. & insignis præceptor meus M. Nauarrus in c. si quis autem, nu. 28. de pœnit. distinct. 7. & Hispan. Xuar. alleg. 22. ad fin. ita etiam Alcia. in l. id apud, 143. ff. de verb. signi. & Costalius in annotation. l. in summa, ff. de cõd. in deb. dicens ita sæpe iudicatum in senatu Parisiensi: & inclinare videtur Cremèn. hic nu. 48. in fine, & magis Cagnol. hic nu. 78. vers. pro contraria, & nu. 79. vers. ex quibus: qui inter bucusq; scriben. copiosius & exactius q. hanc tractavit: & cum Bar. est Anton. Rub. conf. 71. nu. 8. & Petr. Rebus. d. 2. tom. tit. de rescis. contrac. artic. vni. glo. 15. nu. 18. & Soci. senior conf. 85. nu. 3. lib. 1. dicens ita tenere DD. magis communiter, & ita Soci. Junior conf. 129. nu. 48. lib. 1. Idem Soci. nepos conf. 98. nu. 17. lib. 2. dicens opinionem Bar. veriore & receptiore, & ita iudicatum fuisse: & eadem dicit magis communem Cagnol. in l. 1. nu. 29. C. de pact. Et ita Hieron. Schurp. cõs. feud. 127. nu. 8. & Hispanus Auedanmus cap. 1. fol. 11. col. 4. & Baptista Seuerin. in tracta. de trasac. q. 12. & in eandem inclinat Thomas decis. 66. nu. 20. vbi male refert decisionem Afflic. & hanc dicit veriore. receptioreq; opinionem

Dec. conf. 60. nu. 4. & conf. 397. ad finem. Adducēs Calderinum ita consulētem, quem alij etiā referunt: & in prædictis terminis attēto dubio euentu citatur glo. & ibi notāt Bar. Paul. Imol. in d.l. Luti-
 nus §. fin. ff. ad Trebel. & q. glo. ita intelligatur, colliges ex supra citatis: maxime ex Alex. in d.l. si quis cum aliter, nu. 8. & Xuar. d. alleg. 22.

15 Videsigitur perniciosam miserādāq; DD. varietatem in hoc frequentissimo articulo: vt non immeritō dubitauerit Cremèn. hic, & Probus ad Monach. in c. 1. de in integ. resti. in 6. & Ias. in l. fratris, nu. 1. C. de transac. & Dec. in l. cum te, nu. 1. eodem tit. & plures ex supra citatis. Nec satis firmariūt Alex. & Ias. in d. l. si quis cum aliter, & Aymo. conf. 151. nu. 26. nihil verò dixit Mantua. d. cap. 6. lib. 1. locor. vbi materiā huius l. tractauit. Constat etiam ex supra relatis, variasse in hoc Ang. Panor. Alex. Dec. Alcia. & alios. Apud Lusitanos autē in praxi multum pōderis habebit auctoritas Bar. quē crebrius sequi vidētur alij scribē. iuxta Ordin. lib. 2. tit. 5. Magis etiā ea opinio iuuatur ex generalibus geminatisq; verbis Ordin. lib. 4. tit. 30. §. 3. vbi hoc remedium extenditur ad omnem cuiuslibet qualitatis conuentionem, in qua vnum pro alio datur vel demittitur, quæ verba & transactionem comprehendūt: potestq; verosimiliter conijci, conditores eiusdem Ordin. videntes DD. altercationes, geminatis verbis vsos fuisse, vt significarent ita respondendum fore in transactiōe aliove casu dubio: quæ interpretatio apte comprobatur ex I. C. in l. 1. vers. ego puto, ff. de ædil. edic. ibi,
 bis

bis idem dixisse, ne qua dubitatio superesset. Et ita olim iudicatum vidi à quodam insigni Regiæ curiæ præside. Sed & contrarium aliquando iudicatum fuisse audiui.

16 Præcipuum verò summèq; notandū in opinioe Bar. est, eam restringi ad terminos illos, quando læsio deprehenditur ultra dimidiam æstimationis dubij euentus: vt sic aduocatus cautè debeat articulos formare, deducendo, q; homines experti & certiorati de qualitate negocij, communiter pro tali iure & causa darēt tantam quantitatem, putà mille, actorem verò accepisse tantam, putà quadringenta: quæ non ascendunt ad dimidium iustæ quantitatis in ea re, & sic læsum fuisse ultra dimidium eius quod pro iure & euenta illius causæ communiter daretur: in quibus terminis probatio difficillima erit, rarissimèq; reperietur, vt agnoscunt omnes scriben. sed non semel contigisse liquet ex responsis, seu consilijs supra citatis: & quando euenerit, nō videtur recedendum ab opin. Bar. quæ suadetur ex vulgar. l. si iactum retis, ff. de act. emp. quæ male contra Bar. à multis adducitur, non aduertentibus in ea l. dubiū euentum æstimari: quod etiam meliùs probat tex. not. ab. in l. propter spem, 24. in fine, ff. famil. erisc. ibi, nisi tatum æstimatus sit dubius euentus: facit tex. in l. fin. ff. de act. emp. vbi etiam emitur & æstimatur seruus qui apud hostes est: & tex. in l. nam hoc modo, ff. de hered. vel act. vend. ibi, quasi spes, & ibi, ipsum incertum: tex. etiam in l. in quantitate, 73. §. magna, ff. ad l. falcid. Conducunt

nimis quæ de emptione spei etiam ad remediū huius l. cōmuniter tradunt DD. vt per Cremen. hic nu. 82. in 31. ampl. & Cagnol. nu. 174. & quæ de spe tradit Tiraq. in lib. de iure mari. post ll. cōnub. glo. 2. q. 1. ex nu. 38. char. 254. secūdum nouiorem editionem: & in alienatione actionum rerumq; incertarū tradit Cagnol. hic nu. 200. facit tex. in l. nec emptio, 8. ff. de contr. emp. l. 7. & l. 10. ff. de hered. vel act. vend. sic etiam in restitutione, quæ à iure conceditur minori aduersus transactionem l. 1. & 2 C. si aduer. trans. necessariò præsupponitur æstimatio dubij euentus: & ex eadem dubietate resultare læsionem æstimabilem. Aliter enī cessaret restitutio. quod iuuat opin. Bar. maximè arguendo (vt plures in hac materia faciunt) de restitutione ad remediū huius l. quod tamen tutum non est: vt infra in 2. parte, in q. fructuum.

17 In ea difficili q. & magna DD. varietate, multa contra Bar. adducuntur de vi transactionis, per Alex. & Ias. in d. l. si quis cum aliter. Alcia. in d. l. quamuis C. de transac. quibus Cagnol. & alij pro Bar. satisfaciunt. Principaliter autē contra Bar. adducuntur aliqua iura, quibus oportet respondere: & primò tex. in l. Latius. 78. §. si. ff. ad Trebel. quē extollit Alber. ibi: & meliorē de iure inquit Alex. cons. 118. nu. 6. lib. 7. verba autem Sceuolæ ita habēt. Hæres eius q post mortem suam rogatus erat vniuersam hæreditatem restituere, minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse dicebat, iis quibus fideicommissum debebat, restituit: postea

postea repertis instrumentis, apparuit quadruplo amplius in hæredate fuisse: quæsitum est, an in reliquum fideicommissi nomine cõueniri possit? respondi, secundum ea quæ proponerentur, si non tractatum esset, posse. In le principaliter arguebant antiqui & nouiores, in transactione cessare remedium huius l. Bar. autem Pau. Imol. & etiam plures ex ijs qui Bar. opinionem damnant, respondēt, in casu d. §. læsionem accipi respectu ipsius rei seu hæreditatis de qua agebatur, non respectu dubij euentus litis, seu precij quod p iure causæ daretur: & sic nõ facere ad terminos in quibus loquitur Bar. Sed littera d. §. repugnat huic declarationi: constat enim q̄ ibi hæres grauati & fideicommissarius contendebant de quantitate hæreditatis restituendæ: et transegisse datis certis rebus: & sic transactionem initam fuisse, vt contentio cessaret: siue plus siue minus in hæreditate esset. Cagnol. autem hic nu. 75. putat se nõ uè intelligere tex. illum. Sed (ni fallor) nihil affert: nec se satis explicat.

18 Ego aduerto glo. d. §. fin. nõ sensisse id quod Bar. & communiter DD. ex ea colligunt: imo generaliter & indistinctè intelligit ex eo. §. transactionem censerisemper interuenire ad dubium euentum: ideoq̄ in transactione nullo modo procedere remedium huius l. quod agnoscent omnes qui cum iudicio legerit glo. d. §. & ita contra Bar. erit authoritas glo. iuris civilis sicut gl. iuris canonici. Retenta uero opinione Bar. melius ad argu. d. §. respondebitur ex ijs quæ tradit Cremen. hic nu. 44. q̄ in casu d. §. non potest

considerari læsio, vt requiritur in materia huius l. nempe attento tempore conuentionis: ibi enim causa læsionis apparuit ex instrumentis postea repertis, vnde tempore transactionis non pluris emeretur ius fideicommissarij: & secundum hanc considerationem, nihil obstat d. §. & eodem modo cessat argumentatio multorum ex l. i. C. de pactis: ex l. de fideicommissis C. de transac. magisq̄ ex l. sub pretextu. C. de transac. quam omnes adducunt contra Bar. Sed nihil facit, si attendas, læsionem ibi non posse æstimari, nisi ex eo quod postea contigit seu apparuit: at in nostra materia tantum consideratur, vt res erat tempore conuentionis, l. si voluntate, infra eodem.

19 Aliter & melius responderi posset ad d. §. fin. l. Lutiis, apud I. C. non potuisse tractari de remedio huius l. à Diocle. nouè inducto, & iureconsultis incognito: vt uerè probam supra in. i. cap. Nec replicet aliquis q̄ I. C. specialiter tribuere uidetur transactioni, ne ex læsione rescindatur: quasi contrarium fuisset in alijs conuentionibus: uerius enim est generaliter eo tempore nullum cõtractum ex sola læsione in precio rescindi potuisse: nec ibi ad talem effectum traditur specialitas transactionis. Sed significat I. C. si eo casu transactum non fuisset, potuisse planè fideicommissarium agere ad ea quæ postea reperta sunt: non obstantibus uerbis hæredis qui dixerat, non esse plus in hæreditate: nec obstante acceptance ipsius fideicommissarij. Interueniente autem transactione agi non posse, etiam si de nouo multò plura appareant, ex reg. d. l. sub pretextu, cum similibus. Necessario autem cum glo. & DD. cõmuniter

miter intelligendum est, in casu d. §. non fuisse instrumenta, nec bona occultata maligne ab hærede: eius enim dolo interueniente, agi posset, non obstante transactione per l. qui cum tutoribus §. qui per fallaciã, ff. de transac. l. s. in fine, C. de dol. l. in summa, ff. de condic. indeb. tex. & DD. cõmuniter in d. l. sub pretextu. 19. in quo cauebis à Cagnol. hic d. nu. 75. In id verò aduerto I. C. in d. §. fin. loqui de hærede eius qui grauatus fuit restituere, non de eodem rogato: hic enim facile sciret bonorum quantitatem, & sua à restituendis dignosceret: non ita eius hæres: maxime post tam longum tempus succedens, bonaq; mixta & confusa inueniens, iuxta reg. l. fin. ff. pro suo. Atq; ideo transactio in casu d. §. non tam facile excusaret grauatum, vt eius hæredem excusat.

20 Adducitur contra Bar. tex. in d. l. sub pretextu, l. C. de transac. cui supra respondimus, vt verè nihil obstet. Sic etiam supra nu. 11. satisfecimus argumentationi ex §. si pignora, l. à diuo Pio, ff. de re iud. quem tex. quasi omni solutione maiorem, contra Bar. citabat Aret. in d. l. si quis cum aliter. Sed ultra responsionem Rom. & Ias. & ultra ea quæ dixi sup. in d. loco, aliter in proposito vitabitur difficultas illius §. Ibi enim pignora capta fuerant, & in eis facta licitatio: nec dubitabatur de iure actoris, pro quo erat res iudicata. Bar. autem & eum sequentes loquuntur, vbi æstimatur dubius euentus ex eo quod pro iure vel cã transigentis daretur: & sic decisio d. §. non videtur rectè applicari ad q. & terminos Bar.

21 Contra Bar. adducunt aliqui tex. in l. in summa, 65. ff. de condic. inde. vbi Ang. & Ias. notant. Nec parum urgere videtur verba I. C. ibi dũ inquit. Et quidem quod transactionis nomine datur, licet res nulla media fuerit, nõ repetitur. Nã si lis fuerit, hoc ipsum q; à lite disceditur, cã videtur esse. Alij autem sequentes opin. Bar. non tantum respondent, sed etiam contendunt, eundem tex. esse pro Bar. intelligentes I. C. præcedentia verba declarare ex statim sequentibus ibi, Si autem euides calumnia detegitur, & transactio imperfecta est, repetitio datur. Ex his verbis pro Bar. arguit Anton. Burg. in d. c. cũ causa, nu. 32. & Cagnol. hic nu. 78. versi. quarto: & Hispanus Xuar. d. alleg. 22. Dicunt enim ex hac læsione detegi euidentem calumniam ex d. l. si quis cum aliter: secundum communem intellectũ, quo hæc læsio dolo æquatur: & ex præsumptione l. omnes §. Lutiis ff. quæ in frau. cred. & in hunc sensum d. l. in summa, citat Soci. iun. cons. 144. lib. 1.

Ego veriũs puto ex illa l. nõ necessario probari, nec necessario improbari opinionẽ Bar. Possunt enim verba I. C. variè accipi: nec eo tempore cogitari poterat de remedio huius l. quod Iureconsultis incognitum fuit: nec verba d. l. rectè applicari videntur ad terminos opinionis Bar. loquentis de æstimatione dubij euentus: considerando q; pro iure vel euentu causæ communiter daretur quantitas duplo maior: & ita cessat obiectio d. l.

Alex.

22 Alex. etiam Aret. & plures contra Bar. citant tex. in l. si superstiti, C. de dol. sed alij pro Bar. eandem l. retorqueunt, ut refert Ias. in d. l. si quis cum aliter, nu. 13. Agitur in ea l. de transactioe inter patrem & filiam: gesserat enim pater tutelam & curam filiae, eiusque bona administrauerat. Respondet autem Imperator in 1. par. ex transactione posse patrem excipere, si a filia conueniatur: vel actionem omnino tolli, si nouatio & acceptilatio interuenit: deinde subdit loquens cum ea filia, sanè si læsa es immodicè, non de dolo propter paternam verecundiam, sed in factum actio tibi tribuenda est. Citantes d. l. contra Bar. inducunt verba l. dum inquit, ob paternam verecundiam, ibi negari actionem de dolo: quasi sine dubio inter alias personis daretur, qd esse non poterat absque vero dolo: & ideo putant in ea l. necessario presupponi dolum ultra immodicam læsionem: hæc enim non præstat doli actionem, ut constat ex nostra l. et ex c. cum dilecti, de emp. & vend. unde colligunt ex d. l. transactionem ob solam læsionem etiã maximam non rescindi: Alij pro Bar. retorqueunt eandem l. ponderantes alia eius verba, ibi, bona fide, quasi in ea l. ex sola magna læsione arguatur dolus ad rescindendam transactionem: & ita Fulg. ibi. Receptior autem interpretatio videtur, qd in ea l. ultra immodicam læsionem dolus requiratur. Ita enim aperte sentit glo. ibi in verbo læsa, et Alberi. Sali. & latius probat Alex. ibi per l. dolus, infra hoc tit. & cum Alex. Curtius senior conf. 66. nu. 26.

23 Ego in ea DD. varietate verius ar-

bitror, d. l. magis facere pro opin. Bar. Ibi enim nulla adsunt verba, quibus colligatur alia doli probatio, nisi ex immodica læsione. Immo superius dixerat Imperator transactum fuisse bona fide: & consequenter magis adduci debet ea l. ad probandum, qd transactio ob immodicam læsionem rescindi potest. Nec obstat argu. gl. & DD. ex d. l. dolus, infra hoc tit. ubi dolus ex machinatione, non ex quantitate læsionis probari dicitur. Quo fundamento, quasi peremptorio, ita securè resoluit Alex. in d. l. & Curt. in d. conf. Respondeo enim, & intelligo, in d. l. dolus, agi de emptore & venditore: idemque dici posse de alijs simili modo contrahentibus, incidente læsione in precio seu in quantitate, ut constat ex verbis eiusdem l. & tunc verum erit dicere cum Alex. & Cur. cessare actionem de dolo, etiam si maxima læsio reperitur. Quod colligitur etiam ex scriben. hic & in d. l. si quis cum aliter & d. c. cum dilecti, & c. cum causa, sepiissime citatis. Cuius rei euidens ratio est, quia tunc uterque ex contrahentibus contrahere volebat: nec alter alterum in actu principali circumueiebat. Circumuentio autem in precio, tam a dolo abesse censebatur, ut quodam modo naturaliter licere diceretur, iuxta sæpe citatum §. idem Pomponius l. in causæ ff. de minor. cum traditis supra ad finem 1. cap. At in d. l. si superstiti, ex sola magna læsione probatur dolus, eo qd pater administrauerat sua bona et uxoris, cui filia successit, ut litera habet: deinde gessit tutelam & curam filiae: postea verò transiit cum filia, eamque immodica læsione affecit: ab eadem liberationem extorquens, quasi ei satisfacisset: in quo rectè Imperator dolum versari respondit.

pondit. Nō enim poterat pater in facto proprio & ijs quæ gesserat, & notissima habebat, iuste ignorantiam prætere: iuxta vulgarem reg. l. fin. ff. pro suo: & ita intelligentur verba d. l. dolus, ibi, qualitate facti, quod in simili specie rectè aduertit Soci. nepos cons. 144. nu. 33. lib. 1. probaturq; ex l. qui cum tutoribus, §. qui per fallaciam, ff. de transac. & ita resoluo in d. l. si superstite, ex sola immodica læsione probari dolū, idq; ex prædicta ratioe: ita bene sensit Petrus Loriotus, de pactis, axio. 91. atq; inde notabiliter ultra scrib. exemplificabitur reg. l. dolū, C. de dol. ut ex pspicuis indicijs dolus pbetur, & ita ex eadē speciali ratioe d. l. limitetur reg. huius l. & d. l. dolus, infra eodem: sic eleganter has ll. conciliando, quas Alex. & Curt. ubi supra, ex diametro pugnare putabant, nisi extra læsionem ipsam subaudiretur dolus in d. l. si superstite, quod diuinatorium est, & non necessarium, ex hic resolutis.

24 Ad d. l. si superstite, C. de dol. aduerto etiā q; eius authores fuerunt Diocle. & Maxim. conditores huius l. ut sic verbum illud, immodicè, melius referatur ad grandem læsionem, de qua in hac l. nō autem ad quātitatem duorum aureorum, ut glo. & DD. ibi variando, referebant ad l. si oleum (vel secundū alios libros l. 9.) §. fin. ff. de dolo. Quod suadetur, at tenta re super qua ibi transactio fiebat, nempe super totis bonis filia, & hereditate matris eiusdem: unde quoad ea bona, non poterat quantitas duorum aureorum immodicam læsionem inducere, nec de ea credendum est sensisse Imperatorem, argu. l. scio, ff. de in integ. resti. Ex quibus

etiam tollitur diuinatoria quorundam interpretatio, quos ibi refert Alber. & male sequitur Alex. violenter intelligētū verba illa tex. si immodice læsa es, maxime, quasi idem futurum ibi esset, cessante immodica læsione, quod est aperte contra literam & mentem l. & contra naturam conditionis quæ ibi resultat ex dictione, si, qua utitur Imperator.

25 Credo etiam, cum in ea l. ex læsione colligatur dolus ob specialem rationem de qua supra, iam plenius succurrendum fore parti læsæ: tum ut lædens non habeat electionem de qua in hac l. quæ ei non datur, ubi fuit in dolo, secundū Paul. Castr. & communiter DD. hic et alibi, ut deducemus in 2. par. tum etiam, ut in casu d. l. restitui debeat parti læsæ totum quod ad eam pertinebat: non solū id quod daretur pro dubio euentu iuris vel causæ ipsius. Tunc enim non tam agitur remedio huius l. quā actione doli, quæ ibi generaliter conceditur: specialiter verò ob reuerentiā parenti debitam negatur: eius loco concessa actione in factum: Et sic nouè & verè explicatur decisio d. l. ostēditurq; in casu eiusdē l. attēdi læsionē respectu totius rei, nō tantū dubij euentus.

26 Ex prædictis comprobatur opinio Bar. respondeturq; obiectionibus quæ contra eum adducuntur. In tanta autem DD. varietate distingūt aliqui, ut opinio Bar. procedat, quando excessus vel læsio nō esset simpliciter vel parum ultra dimidiam, sed multū supra eam. Ita respōdebat Corn. quem sæpissime retulit & sequutus fuit Dec. ut per eum in l. cum tenu. 1. C. de transac. Idem Dec. cōs. 60. nu. 4. & cons. 203. & 216. & 479. Aymo. cons.

cons. 151. nu. 26. Cagnol. hic, nu. 80. & in l. si quis maior, nu. 37. C. de transac. Thomas decis. 66. nu. 48. Soci. nep. cons. 129. nu. 48. & cons. 144. nu. 8. lib. 1. & cons. 98. nu. 18. lib. 2. & Molin. ad Alex. cōs. 42. nu. 11. lib. 1. Quæ concordia æquitatē habet, sed iure non probatur. Lex enim solum respexit, an læsio sit ultra dimidiam, non vero an multum vel parum excedat. Item ea traditio rem per se obscurā obscuriorem facit: difficillimè namq; verificabitur, an excessus ultra dimidiam magnus sit vel parvus.

27 Aduerto tamen ultra DD. ex ea distinctione facilius læso succurri, quàm ex opinione Bar. Nam Bar. & qui eū sequuntur, requirunt probationem læsionis respectu dubij euentus, seu eius quantitatis quæ daretur tempore transactionis pro iure vel causa partis læsæ. Cuius rei probatio nunquam fere dabitur, nemo enim vult lites emere: qua de causa plures à Bar. opinione recesserunt. In hac vero concordia Corn. attendetur læsio ex valore & quantitate totius rei vel causæ, et ex quantitate accepta in transactione: et ita facilius probabitur læsio transigentis, addita probatione iuris sibi in ea re competentis: quæ resolutio comprobabitur ex Ioã. Imol. in c. quinta vallis, col. 32. versi. forte tamen, de iure iur.

28 Nec omitto q; etiam concurrente tali læsione nimis ultra dimidiam, non potest applicari recepta doctrina de dolo red-dente nullum ipso iure contractum bonæ fidei: quod incautè scripsit Cagnol. hic, nu. 81. non aduertens, q; tunc læsio quantumcumq; enormis, poterat tantū comparari dolo incidenti, non autē danti causam

conventioni: ut sic non possit ipso iure irritare, secundum easdem receptas traditiones, quod satis probatur ex hac l. & c. cum dilecti, de emp. & vend. dum indistinctè præsupponunt cōtractum valere, etiā si læsio enormis sit, siue parum, siue nimium ultra dimidiam: probatur magis ex l. dolus, infra hoc tit.

29 Tutius etiam procedet opinio Bar. (& facilius quàm ipse senserit) quando læsus erit miles, vel rusticus, vel foemina, vel similis persona: tunc enī maior æquitatis ratio est, ut eidē simplici psonæ succurratur, ex Bal. hic, nu. 7. & in terminis ad rescindendā transactionē notat Dec. d. cons. 60. ad finem. Cagnolus in l. si quis maior, nu. 36. C. de transac. Soci. nep. d. cons. 144. nu. 32. lib. 1. & ultra eos ad materiam huius l. ita pro rusticis et ignavis egregiè notat Paul. Castr. in l. itē si precio, §. fin. ff. loca. quibus adde tex. optimum (tales personas quodammodo minoribus ætate æquantem) in l. cū de indebito, ad medium, ff. de proba. conducit quæ tradit Hippol. sing. 18. Capitius decis. 159. nu. 23. & quod notat Bal. in c. fin. nu. 14. de confes. glo. notab. in Auten. de incestis nup. §. 1. verbo, sciens: quam extollit Alex. in l. iuste possidet, nu. 35. ff. de acqui. poss.

30 Sic etiam opinio Bar. facilius obtinebit in eo qui læditur, transigendo cum tutore suo, vel curatore, vel administratore. In his enim ex læsione probatur maligna occultatio: ob quam etiam aduersus transactionem succurrendum est, per d. l. si superstite, C. de dolo. de qua supra eodēq; modo tutius procedet opinio Bar. Imo etiā ex minori læsiōe, quando transactio fieret

¶ 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

fieret cum debitore fugiente, vel qui esset in loco, in quo iustitia in eum non posset exerceri, ex ijs quæ dicta sunt sup. hoc cap. nu. 7. Facilius etiam rescindi poterit transactio, nec spectato dubio euentu, sed valore rei, quãdo facta est nõ existẽte lite, vt notabiliter tradit Cagnol. hic, n. 82.

31 Opinio autem contra Bar. ne scilicet transactio rescindatur ob læsionem, à multis tutior censetur, quando longo tempore transactio seruata fuit, vt tradit Aymo. cons. 151. nu. 30. Sed hoc non videtur tutum: cum l. hæc actionem tribuat, quæ tempus à iure habet triginta annorũ secundum communem opin. vt sic dicendũ magis videatur, tempus iuris restringi non posse, iuxta reg. l. 4. §. si quis cõdemnatus, ff. de re iud.

32 Alij etiam tradunt, non procedere opin. Bar. nec transactionem ob læsionẽ rescindi posse, quando concurrat geminatus consensus, nempe ex alio actu ultra ipsam transactionẽ. In quo tamen variat DD. vt refert Aymo. d. cons. 151. nu. 31. Ita tamen tradit Dec. cons. 216. ad finem, quæ sequitur Chass. in cõsue. Burg. Rub. 7. §. 12. nu. 37. fol. 273. col. 4. vers. aduerte. Facit tex. in l. cũ fidẽ, C. de nõ nu. pecu. secundum communem intellectum, & l. si mulier, C. ad velleian. quæ opinio intelligenda esset, quando secundus nõ haberet causam excusationis: secus si in eo concurreret idem error, eademue causa primi consensus transactionis, argu. doctrinæ Bar. receptæ in l. penul. nu. 7. ff. de condic. ob tur. cau. Ex quibus melius fortasse quãm alibi, resoluitur quæstio & articulus læsionis in transactione ad materiam huius l.

Remedium huius l. trahitur ab alijs ad æstimationẽ in rebus dotalibus, vt per Cremen. hic, nu. 37. in 9. ampli. quasi tunc succurri nequeat, nisi læsio sit ultra dimidiam, quod falsum est: cum eo casu minor læsio emendari debeat, vt plenè deduxi in 1. cap. ad l. si res. §. 1. ff. de iure dot. quicquid inuoluat Cagnol. hic. Addunt alij remedium huius l. trahi posse ad mulierem læsam in danda ampliori dote, vel virum læsum in accipienda minori dote. vt tradit Nouel. de dote 6. par. priuile. 42. & 43. ad finem. Cagnol. hic nu. 63. Mantua d. lib. 1. locor. cap. 6. & in vxore ita læsa notat glo. in l. si ex causa. §. in dotis, ff. de minor. & ita Ias. (eam extollens) in l. si quis cum aliter, nu. 19. Nouel. vbi supra, & cum eo Gregor. Lupus in l. 16. tit. 5. in 5. parti. ex quibus ea opinio vt communis securè traditur.

34 Ego verò (quod multis prima facie absurdum videri posset) magis arbitrator in ea re facilius viro, quãm vxori succurri debere, vt statim probabo, in vxore autem puto eam opinionem Reipub. perniciosam, prorsusque reijciendam. Hæc enim l. æquitati nititur quæ suadet, non esse turbanda matrimonia l. 1. ad finem, & ibi glo. ff. de liber. exhibi. nemo autem dubitat, quin matrimonia maxime turbarentur, tristis quæ discordia inter coniuges resultaret, si post dotem datam, & viro bene rem familiarem gerente, dos vt excessiua repeteretur. Presertim cum Imperator alibi indistinctè & securè dicat, non esse vlllo iure prohibitum, mulierem omnia bona sua in dotem dare. l. 4. C. de iur. dot. quod etiam suadetur ex qualitate ipsius rei, cum dos sit pro oneribus

ma-

matrimonij, & simul vxori seruiat l. pro
 oneribus, C. de iure dot. eidēq; vxori &
 heredibus restituēda veniat, nec ad hūc
 casum applicari potest electio quā l. hęc
 conuento tribuit: vir enim nō aliter vxo-
 rem duxisset: & sic eius lesio esset irre-
 parabilis. Ideoq; soli vxori ætate minori
 ex ea causa succurri in iure reperitur, d.
 §. in dotis l. si ex causa, & l. i. C. si aduer.
 dot. Imō nec in minoribus, 25. ānis id ius
 vnquam in praxi seruatur.

35 Nec obstat argu. DD. ex æquitate
 huius l. nec aliud ex l. si res, §. i. ff. de iure
 dot. de emendanda læsione in æstimatiōe
 rerum dotalium. Nam in casu huius l.
 & in æstimatiōe dotalium contingit er-
 ror contra tenorem conuentorum, & cō-
 tra mentem contrahentium: Plus enim
 datum vel acceptum deprehenditur, quā
 contrahentes intendebant: ideo iuste tunc
 succurritur læsis, & in æstimatiōe rerū
 dotalium versatur venditio, vt in l. plerūq;
 & l. quoties, ff. de iur. dot. at cum viro dos
 etiam amplissima datur, ipse non plus ac-
 cipit, quā sibi promissum fuit: nec ali-
 quid reperitur contrarium tenori conuen-
 tionis, quapropter cessat æquitas huius l.
 cessat etiam argu. à læsione in æstimati-
 one rerum dotaliū: vt merito contra cō-

munē opinionē dicamus, non posse cōtra
 virum agi, quasi ampliorem dotem recepe-
 rit, nec DD. aduertebant, in ea re nullibi
 esse modū. De læsione autē foeminae mi-
 noris in causa dotis latius ago in commen-
 tarijs restitutionum.

36 Viro autem ita læso aptius & æqui-
 us applicaretur remediū huius l. si minus
 dimidia congruæ dotis accepit: quando
 socer vel vxor congruam dotem dare po-
 tuisset. In viro enim cessat ratio illa, ne ma-
 trimonium turbetur: quod longē magis
 turbabitur, si desit, vnde eius onera feran-
 tur: facit l. fin. C. ad velleia. nec nouum
 est, post matrimonium dotem augeri vel
 peti. glo. in l. obligamur, si. §. lege, ff. de
 actio. & oblig. quam ibi extollit Alberi.
 & Ias. in l. si donaturus, §. i. ff. de condic.
 ob cau. & in auten. prætere a col. 2. ad fi-
 nem, C. vnde vir & vxo. Item viro tunc
 agente ad congruam dotem non fit iniu-
 ria vxori, nec ad tempus constantis ma-
 trimonij, nec ad tempus eiusdem soluti, et
 ita in viro nouē probatur (quod dixi) iu-
 stiū & facilius ei succurri posse q̄ vxori.
 Ex quibus eleganter explicabitur tex.
 in §. fin. l. iure succursum, ff. de iure dot.
 vltra iam tradita supr. hoc cap. & cap. i.
 huius partis.

Secunda pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT PRIMVM.

SVMMARIA.

Raditur communis opin. ampliand hanc l. ad lesionem in diuisione bonorum et agitur de intellectu tex. in l. maioribus, C. comun. viri iudi. vsq; ad nu. 5.

- 6 In eodem articulo notabiliter agitur de lesione contingente in diuisione facta per sortes, & excutiuntur aliqua dicta Bal. vsq; ad nu. 8.
- 9 Proponitur q. omiſſa à DD. in materia huius l. resoluiturq; traditio Chas. de ementibus cum eo qd in ea est.
- 10 Infertur ex hac l. & eius ampliationibus ad id, quod sepiſſimè tradunt scriben. an appellatione emptionis veniant reliqui contractus, probaturq; contra innumeros, verè orem esse opin. negatiuam ex vi verborum, & nu. 11.
- 12 Agitur de intellectu tex. in l. statuliberi, ff. de statuli. & nu. 13.
- 14 Infertur ad l. in quorum, ff. de pigno. & ostenditur nullam esse difficultatem inter eam l. & l. fin. C. de reb. alie. in quibus conciliandis DD. ineptè laborant.
- 15 Agitur contra aliquos in materia huius l. de emptione vel venditione facta per procuratorem, & nu. 16.
- 17 Infertur ad vtilem q. an procurator constitutus ad vendendum possit vendere per substitutum.
- 18 Infertur ad q. eius, qui scit procuratorem suum excedere fines mandati: & traditur differentia inter extensionem mandati, &

eius inductionem de nouo, contra quàm plures.

- 19 Tentatur noua opin. contra DD. ad ampliandam reg. l. diligenter, ff. mandati: & explicatur l. qui patitur, ff. cod.
- 20 Agitur de lesione in constitutione, vel subrogatione pignoris, & de intellectu l. si rem, §. omnis, ff. de pigno. act.
- 21 Infertur vtiliter ad q. an creditor compelli possit ad remittendum pignus vel fideiusso rem pro alio equè idoneo: in quo traduntur multa scitu digna, vsq; ad nu. 25.
- 26 Agitur de nomine, & tempore actionis competens ex hac l.
- 27 Traditur notabilis species, in qua etiã post longissimum tempus non negabitur remedium huius l.
- 28 Traditur & impugnatur opin. DD. tenentium, venditorem vel emptorem, qui scit contra se agi posse remedio huius l. vsucapere non posse.
- 29 Ostenditur effectus resultans ex eo, quod actio huius l. sit personalis: & examinatur traditio Bal. hic & traduntur aliqua vtilia, vsq; ad nu. 31.
- 32 Probatum contra omnes scriben. noua opin. in materia huius l. & ornatur aliquantulum tex. in l. exis, C. de dona.
- 33 Agitur plene, & eleganter de intellectu tex. in l. in cause, la. 1. §. fin. ff. de minor. & emendantur multa à DD. tradita, vsq; ad nu. 35.
- 36 Tractatur q. glo. quando in materia huius l. perit res apud emptorem absq; eius culpa, vel apud tertium: & breuiter explicantur multa vtilia vsq; ad nu. 40.

Secunda pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT PRIMVM.

Ad dūt scriben. cōmuniter hic & ubiq; de hac materia tractantes, de cōmū. diuid. l. locum habere in diuisione bonorum: citantq; omnes vt expressum tex. in l. maioribus, C. comun. vtri. iudi. et ibi glo. Bar. Alb. Bal. Salic. Pau. & alij notant: idq; receptissimum est, vt per Cagnol. hic nu. 59. et ita consultus respondit Corn. cons. 240. lib. 4. et Gozadi. cons. 44. nu. 17. ante alia verò oportet, verba d. l. proponere, quæ ita habent. Maioribus etiã per fraudem & dolum vel perperam sine iudicio factis diuisionibus, solet subueniri: quia in bonæ fidei iudiciis quod inæqualiter factum esse constiterit, in melius reformabitur. Ex cuius l. tenore ego aduerto, eam à DD. non bene citari: non enim proponit in facto tantam læsionem, nec conuēto electionem tribuit, & consequenter nō potest dici similis huic l. quamuis ijdē Cæsares vtriusq; authores fuerint: ex alijs igitur iuris partibus explicandū est quod generalibus verbis in ea l. continetur.

2 Miror etiam scriben. non aduertisse, cum ea l. generaliter permittere videtur

rescisionem diuisionis inæqualiter factæ, obstare nimis reg. §. idem Ponponius, l. in causæ, ff. de minor. magis verò obstare reg. l. fin. ff. famil. ercisc. vbi habetur, diuisionem etiam absq; iudice factam rescindi non posse, nisi auxilio ætatis: & ita tex. in l. si maior, C. cōmū. diuid. Nec contrarium probat tex. in l. si post diuisionem, C. de iur. & fac. igno. ibi enim non ex sola inæqualitate vel læsione in precio rescinditur diuisio, sed ex eo qd postea constitit, alterum non esse cohæredem, vt per DD. ibi, & in simili tradit Dec. cons. 475. nu. 30. & cons. 525. nu. 6.

3 Posset autem ea l. intelligi subsistente causa rescisionis vltra læsionem alterius partis: vel vbi inæqualitas resultaret ex errore cōputationis, iuxta tex. & notata in l. vna, C. de erro. cal. cuius materiam ornabis ex hispano Castil. in l. 27. Tauri. Apud Lusitanos verò minor læsio sufficit, vt hæreditatis diuisio reuocetur: nempe si alter ex cohæredibus lædatur in sexta parte portionis sibi competentis: dummodo agat intra annum: iuxta Ordinationem lib. 3. tit. 82. §. penul. & lib. 4. tit. 77. §. 31. Quod deductum videtur ex doctrina Bar. in l. societatem, §. arbitrorum, nu. 25. ff. pro soc. Panor. in c. quinta vallis, nu. 33. de iure iur.

4 Aduertendum magis est in hoc articulo, dū enim DD. cōmuniter tractūt, hanc l. procedere in diuisione bonorum,

non

non obscure significant, cōpetere tūc electionem conuento: an consentiat rescissioni diuisionis, vt alia fiat: an velit supplere, quod iusto precio deest. Et ita speciatim notat Bal. in d. l. maioribus, C. cōmun. vtri. iud. addens q̄ libellus tūc ineptus erit, nisi alternatiuē concludat, conuento electionē tribuendo. Cuius autē & Petrus ibi cōtra sentiunt, apertē concludentes nō audiri tunc conuentū, qui in pecunia satisfacere velit: sed pręcisē teneri in rebus ipsis diuisis, vel q̄ iterum fiat diuisio: & ita Alber. & Fulgos. ibi, & Ioan. Fab. quos sequitur Molin. de commerc. q. 14. nu. 182. & in consue. Paris. §. 22. nu. 42. & ita apud Lusitanos probat d. Ordin. lib. 4.

5 Mouentur hi DD. principaliter ex eo q̄ diuidens nō intendebat vendere, nec precium ex certa re, sed æqualē portionē p̄ iure suo in eisdē bonis cōsequi. Quod fundamentū mihi fragile videtur, quia p̄ satisfactionē pecuniariā fit reductio ad æqualitatē, vt dixi supra in 3. cap. 1. par. per aliquas ll. & c. ad quæstiones, de rer. permu. Minus obstaret aliud fundamentū Molin. arguentis, in diuisione magis acri de distrahendo, q̄ de contrahendo: potius enim in diuisione datur cōmutatio reciproca, vt patet ad sensum. Ideoq̄ diuisio dicitur venditionis vim habere, l. 1. C. cōmun. vtri. iud. Non tamen mihi displicet opin. Petr. Cin. & aliorū de quibus sup.

6 In eodē articulo diuisionis memorabilius est quod scripsit Bal. in d. l. maioribus, nu. 3. ampliāns cōmunē sententiam in diuisione quæ fieret per sortes: vt etiam tunc succurratur ei qui læsus fuerit ultra dimidiā: & ita Pau. Cas. ibi, & ita con-

suluit Bal. & dixerunt alij quos refert Tiraq. de primogen. q. 17. nu. 93. i. l. q̄; ex Bal. nimis cōmendat Franchus in Rub. de appel. nu. 10. sequitur Ias. in l. si duobus, nu. 10. C. commu. delega. Dec. in c. licet causam, nu. 28. de proba. Sed in contrarium vrget tex. in l. de fideicōmisso, C. de transac. cum ibi traditis ab Alex. & alijs extollentibus eam l. quā dicit singu. Bal. in l. cū archimedorā, nu. 3. C. vt in pos. leg. & Boer. decis. 147. nu. 7. & alij relati à Tiraq. in l. si vnquā, verbo. donatione, nu. 110. Magis etiā obstat quod notat idē Bal. in l. ait prętor, §. ultimo, ff. de minor. dicens q̄ in iudicio sortis nō datur restitutio minori: sequitur Anto. Gome. in lib. de cōtrac. cap. 14. nu. 4. in fine. Nemo autē dubitabit, frequētius negari posse remediū huius l. q̄ auxiliū ætatis, & contra concessio remedio huius l. multo magis competeret beneficiū restitutionis minoribus 25. annis, facit l. si maior, C. commu. diui.

7 Huic difficultati satisfacere conatur Tiraq. d. q. 17. nu. 92. & seq. conciliando Bal. (qui sibi cōtrarius videtur) vt eius opinio affirmatiua in d. l. maioribus, procedat, quādo ex alea vel sorte resultat læsio ultra dimidiā: opinio autem negatiua procedet regulariter quando læsio tanta nō est. Ego verò potius dicerē Bal. ex more variasse, eius enim verba eā cōcordiā non ferunt. Nec restituitur minor ex euentu, sed ex incōsulto initio d. l. de fideicōmisso. l. verū, §. sciendū, ff. de minor. vnde videretur q̄ in diuisione facta per sortes non applicaretur remedium huius l. læsio enim ex tempore contractus iudicatur, l. si voluntate, infr. eod.

8 Possset fortasse is articulus aliter & melius explicari, & Bal. varietas conciliari. ut succurratur etiã maiori læso in diuisione facta per sortes, quãdo sortes ipse per errorẽ tam inæqualiter factæ sunt, earũq; error postea deprehenditur: tũc enim partes nihil sorti seu euentui sciẽter cõmiserunt. Secus verò quando à principio partibus scientibus fierent sortes inæquales, ut alteri possset maior portio obueneri: quia tunc congruit argu. quod adduci solet de cõuẽtiõne reciproca. Quæ distinctio & concordia rationem habet, quia si error fuit in distributione vel aestimatione rerũ, & inde resultauit magna inæqualitas in sortibus, iuste replicabit is cui inferior sors contigit, contendens q; si sciret sortes esse tam inæquales, nolisset ius suũ certũ, aleæ seu fortunę cõmittere. In quẽ sensum cõgruẽ accipi possunt verba d. l. maioribus: quod circa minores 25. annis latius tradimus in cõmentarijs restitutionũ. Et secundũ hãc distinctionẽ cessat argu. d. l. de fideicõmissõ, quę loquitur, ubi scienter cõtrahẽtes sorti se cõmiserunt, & ita l. 1. C. de pact. ibi, facta sicut placuit diuisione: cum ijs quæ egregie notat Alex. cons. 83. nu. 18. lib. 2. Ias. cons. 131. col. 2. lib. 4.

9 Aduertendũ autẽ est, q; d. l. de fideicõmissõ, & iura similia dũ iustificanc cõtractũ dubium & reciproci, loquuntur de incertitudine æquali vtriq; parti: unde nõ iuuabunt venditorem in casu de quo agit Chassen. cons. 52. quando quis alteri vendit marsupium cum eo quod in eo extat. Imò videretur magis dolus venditoris scientis & callidẽ emptorẽ decipiẽtis, argu. l. ea quæ cõmendandi, ff. de contrah.

emp. talis igitur incertitudo ex parte emptoris, non tollet remediũ huius l. si venditor precium certũ petit pro bursa cum eo quod in illa est. Secus fortasse si precium cõmittitur arbitrio alterius, iuxta l. si. C. de contrah. emp. ut nõ possit in venditore maior certitudo vel calumnia dari: quasi tũc equalis sit vtriq; incertitudo: vereq; militet ratio d. l. de fideicõmissõ, & l. si ea lege, C. de vsur. cum similibus.

10 Constat verò ex multis supra deductis, decisionem huius l. loquentis de venditore & emptore, trahi ad alios contractantes: & sic apte hic applicatur id quod apud scriben. sæpissime traditur, appellatione emptionis & venditionis comprehendendi ceteros contractus. In id autem ubiq; citari solet tex. in l. statuliberi, 29. §. fin. ff. de statulib. cuius verba ita habent. Quoniam lex 12. tabularũ emptionis verbo omnẽ alienationẽ cõplecti videtur. Quem tex. ad hoc axioma notauit gl. in l. 1. §. eam rē ff. quę res pign. oblig. poss. gl. in l. 2. C. de vsucap. pro emp. & ad hoc eundẽ tex dicit singul. & meliorẽ de iure Bald. in d. l. 2. idẽ Bal. in c. literę, m. 4. de dilat. et ita illũ tex. notat Panor. in c. 1. nu. 2. de furt. Fulgo. i. l. si. C. qd met. caus. idẽ Fulgo. i. l. 2. C. de patr. qui fil. distr. Aret. cõs. 125. nu. 3. Ias. in l. volũtas, col. 1. C. de fideicõ. Fabi. in tract. de ept. & vñd. q. 2. nu. 1. Feli. in c. si. nu. 5. de accus. Math. Affli. in c. 1. nu. 62. p quos fiat inuesti. Soci. nep. cõs. 129. nu. 13. lib. 2. et cõs. 73. nu. 10. eo. lib. Hispan. Burgẽ. in rub. de emp. & vñd. col. si. Hispan. Ioã. Lup. in rub. de dona. int. vir. & vxor. §. 16. n. 9. Hispã. Segur. in tract. de bon. constan. matr. Hispan. Duen.

Duē. reg. 239. Firmiā. de Gabel. 3. par. 8. partis: et ita innumeri, quos citat Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. gl. 2. in princ. qui ad id adducūt etiā tex. in l. sicut, §. venditiōis, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. quē citat Soci. nep. vbi supra: & Fran. Baldui. in rub. Inst. de empt. & vendit.

11 Aduersus eā scribētū turbā alia numero nō inferior opponi posset ex statū citādīs, & ex relatis à Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. gl. 14. ex n. 28. ex quibus colliges plures sibi ipsis aduersari. Et omīssis multis securē dicēdū est, labi supra citatos, et oēs qui scripserūt & putāt, emptionis appellatione omnē conuentionē cōtineri ex vi verbi. Id enī notoriē falsum esse deprehenditur ex l. 1. ff. de contrah. empt. quæ distinguit nomē & contractū emptionis ab alijs: & l. iurisgētū, ff. de pact. & ita tex. in l. si pupillorū, §. si p̄tor, ff. de reb. eor. Idē probat euidenter tex. in l. fi. ff. de con. lict. ob cām. Tex. etiā in litem legato, 47. vel 49. §. 1. ff. de leg. 3. Sed ineptū magis q̄ subtile videtur iuribus id pbare, cum ad sensum cōstet: nec aliud significet distinctio titulorū, C. & ff. de vsucap. pro emp. p̄ dona. pro lega. cum alijs. Et ita meliūs aduertit Bal. in d. l. fi. ff. de cōdict. ob caus. idē Bal. in l. 1. n. 4. C. de rer. p̄mu. Bal. in c. 1. n. 12. de alien. feud. Pau. post ātīquos in l. quicūq̄, §. 1. ff. de instito. Paul. in l. 1. nu. 10. in fin. ff. de rer. permu. Nec obstāt iura, quæ in cōtrariū adduci solēt, loquūtur enim ex vi & idētitate rationis, nō ex proprietate verborū, vt colligitur ex nonnullis supra citatis meliūs sentientibus: & ita Ioan. Plat. in l. quē ad modū, nu. 2. C. de agric. & cēsī. Ias. in d. l. fi. col. pen. ff. de cōdict. ob caus. ita sen-

tit Plat. in l. 1. nu. 3. vers. itē est argu. C. de fund. patrim. et ita saluātur multa quæ dd. inferunt: quorum fundamētū ex vi verbi falsum esset, ex vi autē rationis sustinebitur. Et ita accipi debet Bar. in l. filiusfa. §. diui, q. 8. ff. de leg. 1. vbi latissimē Crot. ex nu. 114. & notabiliter Alcia. ex n. 34. Rip. nu. 100. & quæ tradit Fabiā. de ēpt. & vend. q. 2. in princ. Sic enim videmus hāc l. (quæ nouū ius induxit, vt supra probaui) & tamen, cū loquitur de venditiōe, ampliatur ad alias cōuentiōes ex idētitate rationis, nō ex vi verbi: qd etiā cōprobat ex notatis à Gamara in tract. de extens. nu. 100. Collect. in c. vt super, n. 11. de reb. eccl. nō alien. Et ita cessat cōfusio quæ resultat ex traditis à Fabian. vbi supra: à Gozad. cōs. 90. nu. 13. & à Rauē. in Alphabeto iuris, verb. alienatio. Et ita resolues quod inuoluit Ias. in l. 1. nu. 6. & seq. ff. de rer. permu.

12 Speciatim verō ad Pōponium in d. l. statuliberi, (qua DD. maximē decipiūtur) facit prædicta cōsideratio à vi rationis, qd variando magis pbat Ioā. Imol. in l. in ædibus, §. 1. nu. 6. ff. de donat. Sed & aliter explicari debet, vt bene sensit Bal. in d. c. 1. ad fi. nu. 12. de alien. feud. & magis explicat Ias. in d. l. iurisgētū, col. 3. ff. de pact. nempe I. C. in d. l. referre antiquitatem l. 12. tabularū: apud quam ob penuriā vocabulorū, & quia adhuc non ita tradita erat distinctio contractū (vt hodie habetur) emptionis verbū latius patebat, latiusq̄ accipiebatur: & ita Steph. Forca. neminē citans, dialo. 47. nu. 5. et ita videtur sentire Alcia. in l. alienationis verbū, ff. de verb. signi. & Francis. Connan. (eius rei rationē afferēs) in cōmēt.

iur. lib. 7. cap. 6. in princ. Quæ interpreta-
tio iuari potest ex tex. in l. verbis legis,
ff. de verb. signi. ubi I. C. refert, quanto
latius acciperetur verbum legare apud
antiquos, & l. 2. tabularum: quod tamen
hodie in legibus & statutis etiã locũ ha-
beret, vigente eadem ratione, vt ibi tradit
Alcia. cõtra cons. Cornei: Et ita Lusit-
tanus Noger. in rep. Rub. de leg. 1. &
ibi Aymo. ad fi. Ex quo reprobari oĩo
debet, quod respõdit Dec. (verbis adhe-
rens) cons. 196. contra quem melius vide
Rip. in l. 2. nu. 4. ff. de leg. 1.

13 Ex qua declaratiõẽ ad d. l. statuliberi,
cessat fragilis alia explicatio antiquorũ,
& Plumbini ibi dicentũ, esse ibi speciale
fauore libertatis. Nec omitto aliud, qd à
nullo ex tot DD. supra citatis tactũ vi-
detur: Ideo sæpius apud iuris cõditores
exprimi venditionis verbũ, vt alias conue-
tiones cõprehendat, q̃ẽ contra exprima-
tur alia species conuentionis ad cõprehẽ-
dendam venditionẽ: quia scilicet venditio
censetur frequentior, & ideo crebrius ad
exemplũ occurrit, iuxta tex. in l. iusto, 44.
ff. de vsucap. gl. in l. 2. verb. cõtrahitur, ff.
de vsucap. pro empt. Vnde lex loquẽs in
vno casu ob frequẽtiõẽ vsu nō exclu-
dit alios, iuxta glo. l. vnicæ, verbo spõsam,
C. de rapt. virg. cum multis citatis a Ti-
raq. de retrac. lignag. §. 20. nu. 4.

14 Ex prædictis verò de verbo emptiõis,
cessat oppositio & difficultas ineptẽ a
DD. obiecta (qua mirẽ torquẽtur) de l.
fi. C. de reb. alien. non alien. cũ l. in quorũ
ff. de pignor. In hac enim ait I. C. prohi-
bitũ in certo loco emere, nō prohiberi pi-
gnus accipere: cuius contrariũ colligi pu-
tant ex d. l. fi. vnde variẽ cõciliare ea iura

nituntur, multa q̃; præposterẽ cõminiscũ-
tur, vt tradit Bar. i d. l. in quorũ Alber.
i d. l. fi. Crotus in l. filius fa. §. diui: Chas.
in consue. Burg. rub. 4. §. 1. col. 2. Beron
in c. nulli, nu. 24. de reb. eccles. non alien.
Neguz. de pign. 2. par. 3. memb. nu. 70. cũ
multis sequen. Sed omis̃is multis ine-
ptẽ scriptis à supra citatis, verissimẽ dicẽ-
dum est neutram illarũ legum alteri vllõ
modo aduersari, nec inter eas vllam diffi-
cultatẽ esse: quia d. l. in quorũ, loquitur de
prohibitione emptionis, & sic certæ con-
uentionis vel certæ speciei, secũdũ supra
deducta: at d. l. fi. loquitur de prohibitiõẽ
alienationis, & sic generis, sub quo oēs
alienãdi species cõtinẽtur, vt probat tex.
in Auth. de non alien. §. alienationis: iun-
cta doctrina I. C. in l. itẽ legato, §. inter-
est, de lega. 3. & glo. in l. si causa cognita,
verb. peremisti, C. de trãsfac. qd̃ sensisse vi-
dẽtur ad illa iura àtiquiores relati à Bar.
in d. l. in quorum, & glo. in d. l. fi. verb. vel
hypothecariã. Et ita cũ Petro resoluit
Ioan. Imol in c. 2. nu. 31. de feud. quam re-
solutionem vt nouam tradebat Barba. in
Rub. de reb. eccle. non alien.

15 Loquitur hæc l. de veditore læso: ex-
tenditur q̃; cõmuniter ad alios cõtrahẽtes,
quibus ob læsionem in precio nō succur-
rit, nisi læsio sit vltra dimidiã: Quã deci-
sionẽ aliqui restringere tentãt, vt pro-
cedat in contrahentibus per se ipsos: q̃ si
læsi fuerint per procuratorem, putant
sufficere læsionem in sexta parte: Paul.
hic, nu. 5. ex Bar. in l. societatem §. arbi-
trorum, nu. 25. ff. pro soc. qui tamen id
non firmat: & quamuis aliqui inuoluant,
& cum eis Burgen. in c. cum dilecti,
nu. 44. de emp. & vend. Contrarium ve-
rius

rius & receptius est, ut regulariter decisio huius l. æque procedat in contrahente per alium, ut per seipsum, secundum Panor. & plures in c. cum causa, de emp. & vend. ubi Burgen. nu. 25. hanc dicit eodem opinionem, & ita Alex. in l. si quis cum aliter, nu. 18. in fine. Licet Aret. ibi inuoluat: & melius ibi aduertit Roman. citans tex. clarum in l. si voluntate, infra hoc tit. & ita Aret. cons. 126. col. 2. vers. non obstat: & Cremens. hic nu. 70. in 20. ampli. & Iacobin. à sancto Geor. in l. 2. C. si aduer. vèd. Ang. in §. precium, nu. 7. Insti. de emp. & vend. & ita Cagnol. hic, nu. 166. Ratioq; huius conclusionis sumitur ex traditione I. C. in l. cum mandato, 24. ff. de minor. ad finem, ibi impu- tari debet domino, qui tali commisit negocia sua. Nec obstat argu. quo contrarium tentabant Bar. & alij, cui facillimè satisfaciunt prædicti tenentes hanc receptam sententiã, & Alex. in l. si superstite, C. de dolo: facit pro communi tex. in l. Papinianus, 26. ff. de publicia. ibi, à procuratore distracta emptorem tuebitur prætor.

16 Saluatur tamen aliqu. aliter opinio contraria, ut facilius succurratur contrahenti per procuratorem: quia sciens verum rei precium non iuuatur remedio huius l. secundum communem opin. ut deduxi supra 2. cap. 1. par. Minusq; iuuatur qui donauit residuum: attamen sciëntia vel donatio procuratoris constituti ad vendendũ, vel locandũ aut permutandum, non auferet remedium huius l. ut colligitur ex Bal. hic, nu. 18. & tradit Burgen. in d. c. cum causa, nu. 58. Cremens. hic, nu. 92. post Fabian. & alios quos citat. Facit l.

filius fa. ff. de dona. l. creditor, §. Luti9, ff. manda. l. contra iuris, §. filius, ff. de pact. Ex prædictis etiam cauebis ab errore Alber. hic, ad finem, scribentis q; si procurator vendit pro minori quàm dimidia parte iusti precij, non transferetur dominium in emptorem: quod est contra iuris regulas, & contra communem opinionem ut supra. Solum enim succurritur tunc ex remedio huius l. quod presupponit dominium esse translatum, argu. l. si quidem C. de prædi. mino. & l. dolus, inf. eod.

17 Ex eisdem infertur ad q. an valeat tunc venditio facta per substitutum à procuratore cui mandatum fuerat ut venderet? In qua q. Bar. in l. in usucapione, §. 1. ad finem, ff. de diuers. & temp. præscrip. resolvere videtur, ut regulariter constitutus ad vendendam rem aliquam non possit substituere: nec valeat venditio per alium facta, per tex. ibi: nisi in mandato explicetur precium & forma venditionis: quia tunc nihil fere committitur arbitrio procuratoris: ideoq; poterit is per alium vendere. Quã resolutionem, ut receptã ex Bar. Bal. et alijs tradit Ias. in l. 1. ad finem, ff. de offi. procur. casar. Alex. et Ias. in l. quod quis, C. de procur. Pau. Cas. in l. si stipulatus fuerim, ff. de verb. oblig. Sed hæc resolutio posset controuerti, ut per Alex. ubi supra, quod omitto: ex ea tamẽ utiliter declarabis tex. in c. 1. in fine, de procur. in 6.

18 In eodem articulo de læsione in venditione vel alia cõuentione init. i per procuratorem, utilis inspectio congruit, quãdo procurator lædit dominum scientem: vel eo etiam sciente, mandati formam excedit: in quo omisissis multis receptior

tatiorquē videtur resolutio, ut mandans qui scit & patitur procuratorem excedere, non habeat recursum. Secundum glo. notab. in c. cum olim, i. in verbo, pro-
 tinus, de offic. deleg. & ibi Panor. & Feli. & Alex. cons. 84. lib. 5. Feli. in c. 1. nu. 12. ut lite nō cōtest. Ias. in l. si quis iniquum. §. si procurator, nu. 5. ff. quod quisq; iur. Decius cons. 672. nu. 2. & ita accipi potest tex. in c. si. de iure iur. in 6. quod locum habet in prēdictis terminis, praece-
 dente mandato cuius limites procurator excedit: tunc enim scientia & patientia domini extendit mandatum: quae non noceret, nec sufficeret ad illud inducendum ubi nullum praece-
 dente: ut magis communiter veriusq; receptū est cōtra Innocen. in c. ex parte decani, de rescrip. secundum Feli. & alios ubi supra. Alex. in l. sepe, ex nu. 87. ff. de re iur. ubi tamen multipliciter Innocē. saluat. Quod etiā colligitur ex copiose relatis à Tiraq. de retrac. ligna. §. 9. in fine. nu. 12. & sequen. ubi ipse non satis explicat. Ex qua differētia inducendi mādati quod nō extabat, vel extendendi quod praece-
 debat, cōperies lapsum fuisse insignem Paul. Cast. in l. penul. C. in qui. caus. in integ. rest. nō est neces. Pau. in l. in caus. §. 1. ff. de procur. idē Pau. in l. 1. §. 1. ff. de exercito. labitur etiam Ias. in l. 1. §. si procurator, nu. 3. ff. si quis ius dicen. nō obtemp. Labitur etiā Iafredus Balbus decis. 276. & Ioan. Lup. in rep. rub. de dona. inter vir. & vx. §. 68. nu. 24. Cavēdum item magis est à Math. Afflic. decis. 308. & ab Alex. cons. 157. nu. 12. lib. 2. Nec minimis cauendum est à Boer. decis. 281. nu. 11. qui omnes incautē citāt Innocē. in d. c. ex parte,

quasi eius opinio vera & recepta esset: ut etiam in eodem labitur doctus Riminal. in §. 1. nu. 112. Insti. quib. alien. lic. & Afflic. lib. 3. feud. tit. de probi. feu. aliē. per Federi. §. praeerea, nu. 30. fol. 157. col. 1.

19 Quod hic memorare volui, quia plures decipi possēt ex numero & autoritate tot insignium DD. incautē tradentium quod scientia & patientia haberet vim inducendi mandatum de nouo: cum vix sufficiat ad illud iam datum ampliandum, ex reg. l. diligenter. ff. manda. secundum quam non caret difficultate opinio glo. d. c. cum olim, de mandato extendendo ob scientiam domini: obijci enim potest generalitas. d. l. diligenter, & doctrina I. C. in l. sicut. §. non videtur. ff. qui. mod. pig. vel hypo. solu. ubi nec scientia & patientia nocet, nisi aliquis actus in facto consistens accedat: quem tex. extollit saepe Bal. ut refert Ias. in l. si quando. §. si. col. 2. C. de inoffi. testa. & in l. cum alienā. nu. 5. C. de lega. Prēdictam verō resolutionem magis commendabis, quia circa eam immemor supradictorum & eorū quos citauimus, fuisse videtur doctissimus Molin. in consue. paris. §. 14. nu. 18. char. 189. Nec prae-
 dictis obstat tex. (qui saepissime male citatur) in l. qui patitur, 18. ff. manda. loquitur enim I. C. ibi, de tacēte ad sui utilitatem, ut glo. considerat: loquitur etiam de accipiente mutuum, & sic de faciente aliud realiter ultra scientiam & patientiā. Quod confirmatur ex traditis à Bar. Alex. Ias. in l. quae dotis. ff. solu. matr. Feli. in c. nonne, de praesump. & ex supra dictis intellige quod notat in simili Bar. in l. si. ff. quod cum eo.

20 Tractarūt aliqui, an remedium huius l. locum

locum habeat in constitutione pignoris, vel datione vnius pignoris pro alio? & Aret. in d. l. si quis cum aliter, col. 6. nu. 6. sentire videtur etiam eo casu procedere remedium huius l. Sed contrarium tradit Roman. sing. 552. & tenuit alius relatus ab Aret. & cū Roman. est Neguzan. de pigno. s. par. 1. memb. nu. 42. et Rebuf. in d. 2. tomo ad constitu. gallic. tit. de rescis. contr. nu. 49. pag. 188. in quo dubitat Cremen. hic, nu. 114. in 16. limi. et non citato Roman. ita tradit Mantua d. lib. locor. cap. 6. qd in pignore generaliter sentit Corn. cons. 288. nu. 2. lib. 3. ex quibus opinio negativa in hoc videtur recepta. Pro qua Rom. citat. tex. in l. si re aliena. §. omnis, in fine. ff. de pigno. act. ibi, si ut ipse voluit, sibi cauit: licet in hoc deceptus sit. Expedit Roma. generalia verba d. §. dum habent, creditorem tūc non audiendum, licet deceptus sit. Aret. autem replicabat, ea verba generalia restringēda videri ex hac l. sicut alia iura limitantur ratione læsionis ultra dimidiam. Sed pro Rom. respōderi potest, verba huius l. eiusq; mētem non cōgruere constitutioni pignoris, vel dationi vnius pignoris p alio: quia in facultate creditoris est, omissa q. pignoris, agere de principali debito, iuxta l. creditor. 28. ff. si cer. peta. Potest etiam creditor alijs modis sibi consulere ad securitatem debiti, etiam si adhuc de præsenti illud petere nequeat, iuxta tex. & DD. in l. in omni. 41. ff. de iu. lic. Math. Afflic. decis. 108. Alex. nu. 14. Ias. nu. 16. Ripa. nu. 34. in l. 2. ff. solu. matri. Ioan. Lup. in rep. cap. per vestras. §. 31.

21 Sed ex d. §. omnis, ultra scrib. colligo,

nunquam compelli creditorem ad accipiendum vnum pignus pro alio: semper enim I. C. ibi præmittit, id non fieri nisi volente creditore: Aduertendū est, & generalia verba tex. satis compræhendunt casum in quo æquiualens pignus daretur: adhuc tamen id cōmittitur voluntati creditoris, vt nec tunc compellatur aliud pignus accipere: & sic erit notab. tex. p Ias. in l. 2. §. mutui datio, col. 4. versi. 12. fallit. ff. si cer. pet. post Rom. ibi, cōtra Ang. ibi, contra Cremen. notab. 54. contra Dec. & Cagnol. in l. plus cautionis. ff. de reg. iur. contra Neguzan. de pigno. 3. par. 1. memb. nu. 21. Cōtra quos etiam vrget fundamentum de fideiussore dato, quem creditor liberare non compellitur, licet alius sibi offeratur æquē idoneus, vt nu. sequen. probabimus: & ita de fideiussore ad pignus erit vrgēs argu. quo vtitur I. C. in l. qui autē, §. 1. ff. de cōsti. pecu. Nec contra hanc opinionē rectē ab Ang. & alijs adducitur gl. in l. si Titio. ff. de pignor. que secundū terminos tex. ibi, loquitur de creditore agente cōtra heredem debitoris, non de debitore agente contra creditorem: & sic nullo modo sentit, posse debitorem compellere creditore vt demisso certo pignore, aliud accipiat: & ita suadet reg. l. id quod nostrū. ff. de reg. iur. l. sicut ab initio, C. de act. & obl.

22 Quæ opinio in pignore, vt dixi, iuuatur maximē ex alia conclusione circa fideiussorem: receptum enim est quod creditor non cogitur liberare fideiussorem datum, etiam si alius æquē idoneus offeratur: & ad hoc notatur tex. in l. si mandato meo. 45. §. 1. versi. item si dum. ff. māda. qui dubitatione careret, nisi intelligatur

tur in his terminis, cum alius æquè idoneus affertur. Ad quod cõmendatur is tex. vt per Alex. in l. 2. nu. 8. & ibi Ias. nu. 3. ff. solu. matr. Ias. in l. si. nu. 43. C. de iure empb. Ias. in l. si domus, §. si fundus, nu. 31. ff. de leg. 1. Quod etiam intelligunt, licet offeratur alius magis idoneus, secundum Ias. & Alcia. in l. debitorum, C. de pac. Math. Afflic. lib. 3. constitu. rub. 15. nu. 5. Quæ opinio recepta est in fideiussore semel dato & accepto à creditore: quod non aduertit Decius in l. plus cautionis, nu. 3. ff. de reg. iur. immemor eiusdem cõmunis opin. quam ipse Dec. impugnat, in l. si pater, C. de collatio.

23 In fideiussore autem non accepto sed tantum promisso, receptum est sufficere alium æquè idoneum dare, secundum Bal. Pau. Alex. in d. l. si pater Ias. cõs. 41. nu. 2. lib. 3. Hipol. de fideiuss. ex nu. 213. qui omnes mouentur ex tex. in d. l. qui autem, §. 1. ff. de consti. pecu. ibi, alia personam non minùs idoneam. Sed tex. ille non videtur rectè adduci: loquitur enim distinguendo, an fideiussor promissus nolit, an decedat: priori casu respondet simpliciter debitorem teneri: in secundo distinguit, an alius æquè idoneus detur: quod si in priori casu cum fideiussor promissus uiuit, non compellatur creditor alium æquè idoneum accipere. Et ita esset ibi fortissimum argumentum ad ampliationem præcedentis conclusionis, vt etiam procedat in fideiussore promisso. Manet igitur ex cõmuni opin. distinguendum esse inter fideiussorem acceptum & fideiussorem promissum: vt creditor priorem non teneatur demittere dato alio æquè idoneo: secundum sic: & in secun-

do scilicet promisso, non tantum loquitur cõmunis opinio mortuo tali fideiussore, sed etiam eo uiuente quod non aduertit Cagnol. in d. l. plus cautionis nu. 7. ad finem, ff. de reg. iur. Nec etiam eiusdem differentie meminit Ias. in d. l. 2. §. mutui datio, col. 4. versi. vndecimo: ff. si cer. pet. ibi, vel promissi: & ibi Ripa nu. 21. vnde etiam cauebis à Decio in l. diem functo, nu. 22. ff. de offic. asses.

24 Nec obstant in fideiussore accepto, quæ cõtra cõmunem opin. adducit. Dec. in d. l. si pater, prout tex. in l. illud, versi. ultimo, ff. quod met. cau. sed tu aduerte qd in eo tex. fauetur succurriturq; creditori, non debitori, vt constat ex litera: & ideo causa restituitur in pristinum statum. Nec obstaret is tex. cum eo casu fideiussores iam liberati erant absq; culpa sua vt sentiunt Bal. & Ang. ibi: Minus obstat tex. i. l. Labeo, §. si. ff. de arbitr. quia loquitur de compromisso finito & fideiussore iam liberato: vnde satis erat in renouatione idoneum fideiussorem præstare, quod est longè diuersum à nostris terminis.

25 Non tamen omitto circa præcedentes articulos, si æquitas principaliter attendi deberet, posse iudicari contra opinionem eorum qui asserunt, creditorem non compelli accipere æquè idoneum pignus: cum in ea specie nulla utilitas nullaq; ratio videatur ex parte creditoris, cui malignè tantum recusanti mos gerendus nõ videtur, ex I. C. in l. in fundo, ff. de rei. vend. Nec in pignore militat ratio affectionis quo ad creditorem: vt aliàs de numis inquit I. C. in l. in numis, ff. de in lit. iur. quod iuuaretur ex l. 2. §. penul. ff. de relig.

relig. & sump. fun. ubi pro via semel data satis est aliam æquè idoneam præstare. Receptiusq; est eum tex. generaliter procedere: non tantum ob fauorem religionis (ut aliqui putant) generaliter enim intelligit glo. in l. si cui. ff. de seruitu. in ultimo scholio: & ita Bar. & Pau. ibi extollentes glo. licet Ang. & Florian. ibidem contra sentiunt: & ita generaliter tenuit Rom. licet Ias. cõtra sentiat in l. 2. §. mutui datio, col. 4. versi. decimo. ff. si cer. pet. & ita generaliter intelligit idẽ Ias. in l. 1. §. si. nu. 8. ad finem, ff. de nou. oper. num. Ias. in l. 2. nu. 45. ff. solu. matr. Ias. in l. si ex toto. §. fin. nu. 26. ff. de leg. 1. Cepol. de serui. rusti. cap. 1. nu. 7. Z. sius lib. 1. respons. cap. 10. Soci. dicens hanc communem opin. cons. 141. nu. 4. lib. 1. Vn. le cauebis à Nouel. de dote 8. par. priuile. 27. et à Couarru. lib. 3. resol. cap. 14. nu. 8. versi. item cõmunis: dum securè put. int. d. §. specialiter procedere fauore religionis. In si leuiusore autem iam accepto, diuersa ratio excusaret creditorem, cum possit magis considerare de vna persona quàm de alia: etiam si vtraq; æqualis videatur, argu. l. scire oportet. §. si. ff. de tutor. & curat. datis: & l. si quis stipulatus. u. 2. §. si. ff. de verb. oblig. Que ut vtilia & non vulgaria hic obiter adducta, doctis & candidis non displicebunt.

26 Magis ad materiam huius l. tractat glo. hic, quod actionis genus detur læso? refertq; antiquos variasse. Aliqui enim intelligebant hoc casu competere iudicis officium seu restitutionem: alij actionem ex eo cõtractu in venditione & alijs cõventionibus bonæ fidei. Differentia autem

non leuis esset ex multis traditis à Cagnol. hic, nu. 44. Recepta autem est opinio gl. ut detur actio quæ duret 30. annis: Bar. & reliqui hic, & cõmuniter DD. ut asserit Fulgo. in l. in cõtractibus, C. ex qui. cau. maio. glo. & DD. in d. c. cū causa, de emp. & vend. Balbus de præscrip. 4. par. q. 26. latius Cagnol. hic. Sed apud Lusitanos restrictum est tempus huius actionis ad quindecim annos, ex Ordin. lib. 4. tit. 30. §. 5. Apud Gallos verò magis restrictum est ad decennium, ex cõstitutione Ludouici 12. ut refert Molin. in consue. Paris. §. 13. §. 5. nu. 57. Apud Hispanos etiam magis restrictum ad quadriennium, ex l. Ordin. ut refert Anton. Gome. in d. lib. de contrac. cap. 2. nu. 22. ad finem: & fortasse prudenter restrictum fuit tempus huius actionis, cuius vis consistit in precio & valore reru. Id autem tempore mutatur, ut docet experientia: & I. C. in vulgari l. precia rerum, ff. ad l. falcid. Nec videtur suspitiõ fraudis carere, qui post longum tempus se læsum queritur. In praxi etiam sæpe deprehenditur in his & alijs falsa probatio: ex quibus cõsultius videtur restringere tempus huius actionis. Ego verò tã in cõtractibus bonæ fidei, quàm stricti iuris supra 3. cap. 1. par. probavi opinionem quorũdam anti. iurũ, & Ang. in l. si id quod aurum, ff. de verb. oblig. ut ex hac læsione detur cõdictio ex lege, licet Bal. & alij & cum ijs Cagnol. hic nu. 40. ineptissimè id improbent.

27 Videtur etiam vtiliter dicendum ultra scriben. q. limitatio temporis in hac actione locum habeat tantum in cõtractibus qui ex cõuentione cõsumantur: diuersum autem

autem sit in emphiteusi & locatione ad longum tempus: quia tunc læsio habet causam successivam, quæ singulis annis temporibusque solvendi refricatur: et ideo eius tempus non debet præscriptum censeari, argu. tex. notab. in l. cum notissimi, §. in ijs, C. de præscrip. 30. vel 40. anno. cum traditis à Ias. in l. prætor ait, §. si aliquando, nu. 9. ff. de nou. oper. nunc. Conducunt etiam quæ DD. tradunt, de extendendo tempore ad appellandū, ubi datur gra uamen successiuū: qua etiam de causa admittunt appellationem ab interlocutoria: ut per Bal. in l. 2. C. de epis. aud. Feli. in c. accedens, 2. nu. 15. ut lite non cōtes. Ias. in l. ita demum, nu. 5. C. de procur. Feli. in c. quoad consultationē, ex n. 22. de re iud.

- 28 Nec omittendum est quod in proposito scribunt graues autores, censeari malæ fidei possessorem, emptorem vel venditorem, qui scit posse cōtra eum iuste agi ex remedio huius l. & consequēter non posse vsucapere vel perscribere: iuxta c. fin. de præscrip. ut tradit Cagnol. hic, nu. 42. cum Alex. quem refert in quodam consi. lib. 3. quod comperies in consi. 54. colu. 3. nu. 10. lib. 6. qui ad hoc citat Imol. (id probantem in eo qui scit, posse peti resti. in integrum) in c. apostolicæ, col. 3. nu. 10. de donatio. p. tex. (quæ cōmendat) in l. in causæ, §. fin. ff. de minor. Secundum quam resolutionem dicendum erit etiam post triginta & quadraginta annos dari remedium huius l. aduersus contrahentē qui sciebat alterum lædi ultra dimidiam.
- Ego verò credo quod in praxi non admitte tur hæc opinio: obstat enim fortissime l. sicut: & l. omne, C. de præscrip. trigin. vel quadrag. anno. Nec scientia læsionis

inducit veram malam fidem: ut constat ex hac l. & reg. l. in causæ, 2. §. idē Pōponius, ff. de minor. nam & de iure civili mala fides irritaret titulum, tollerētque effectum vsu capiendi, l. nunquam, 31. ff. de vsucap. in hac autem materia non obstantelæsiōne titulus validus est: ut in c. cum dilecti, de emp. & vend. & ideo præscriptio longissima triginta annorum etiā iure canonico procedere videtur, ex traditis à Pau. & Balbo in l. Celsus, ff. de vsucap. à Rubeo cons. 75. Couarru. in c. possessor, 2. par. §. 7. de reg. iur. in 6. Quia in re pro hac parte ad quietē reipub. conducunt nimis verba tex. in Auten. hæc constitu. in nou. §. 1. col. 8. cum ijs quæ trado in Auten. nisi tricennale, nu. 11. & nu. 19. C. de bon. mater.

- 29 Ex supradictis satis colligitur, actionē quæ læso datur personale esse: ideoque tunc non desinit transferri dominium in emptorē. Ex parte autē venditoris subdit glo. hic, actionem hanc ei dari aduersus emptorē, etiam si rem ipsam alienauerit: & ita Bar. nu. 13. Bal. Salic. Pau. nu. 16. & est receptissima sententia: ut per Cremens. hic nu. 136. Cagnol. n. 113. idemque apud Lusitanos declarat d. Ordinatio lib. 4. tit. 30. §. 6. Sed de iure non in subiliter id impugnare vel limitare nititur solus Fulgos. hic nu. 7. ad finē. Cuius opinio in scholis fort. assuetior videbitur: dū cōtēdit, actionē tunc non dari aduersus primum emptorem, nisi alienet sciens venditorem læsum posse eum conuenire: vel nisi ad aliquod precium quod emptor ex sua alienatione acceperit, ultra id quod ipse dedit primo venditori: quod si bona fide emerit, & bona fide distraxerit, nec lucratus fuerit,

fuerit ex distractione rei, non videtur æquum contra eum actionem dari: atq; ita Fulgos. opinio colorē habet. Sed glo. opinio eademq; communis maiorifundamēto amplectenda est: si enim vēditori ultra dimidiā læso negaretur actio, cum emptor rem ipsam alienauerit, nunquam fere locus esset remedio huius l. eiusq; decisio facillimē eluderetur ad libitum emptoris, qui statim alienaret, fingens non plus accipere quàm ipse dederit: vel fingeret se donare, ut præcij quæstio cesset. Item fraudaretur facultas illa agendi intra triginta annos quæ venditori competit, secundum iuris regulas & receptas sententias: & ideo quoad residuum & supplementū iusti præcij nō videtur recedendum à recepta sententia glo. Si autem emptor læsus esset, ipseq; rem alienaret, non videtur actionem habere aduersus venditorem, cum facto suo desierit rem habere, & vēditori electionem adimere: ex mente scriben. & expressim tradit Anton. Gome. in lib. de contrac. cap. 2. fol. 11. col. 3.

30 Sentit etiam glo. q. si emptor rem alienauerit, non dabitur primo venditori actio in singularem successorem, seu tertium possessorem. Quæ opinio recepta est, ex Bar. d. nu. 13. Bal. nu. 16. Salic. q. 12. Pau. nu. 16. Cremen. nu. 188. Cagnol. nu. 114. Alex. conf. 92. nu. 8. lib. i. plenius Couarru. lib. 2. resolu. cap. 3. nu. 10. probatur verò ex iuris regula quæ habet, actionem personalem non transire in tertios etiam rei possessores l. fin. §. si. ff. de contrah. emp. l. i. §. si hæres: & ibi Ias. adhæc materiā notat, nu. 7. ff. ad Trebel. probat magis in terminis tex. in l. dolus, infra hoc, tit. Subdit Bal. d. nu. 16. versi. mi-

hi autem (quem plures variē accipiunt) posse tamen aliquando primo venditori læso actionem dari aduersus tertium illum in quem emptor alienauerit: id autem concedendum putat, cum ille tertius titulo lucratiuo rem ab emptore habuerit: vel eodem viliori precio minori dimidia parte iusti: in quibus terminis non ad id requirit q. primus emptor non sit soluendo. Hūc enim casum separatim tradit generaliter, ut tunc in subsidium detur semper actio venditori læso contra tertium possessorem: etiam qui bona fide & iusto precio rem habuerit à primo emptore. Quod ita voluisse Bal. colligitur etiam ex æquiparatione quam facit de restitutione minorum ad remedium huius l. adducens tex. in l. in causæ, la. 1. §. si. ff. de minor. & ita sensisse Bal. agnoscat qui eum attentē leget. Nec solum Bal. sed alios DD. ita sensisse tradit Fulgos. hic nu. 8. et ita eum bene citat Fabian. in d. tract. q. 8. nu. 23. versi. septimo: & Tiraq. in l. si. vnquam, verbo, reuertatur, nu. 27. & Auno conf. 7. ad finē, nu. 15. Vnde quoad explicationem Bal. veriū loqui videntur prædicti (licet in re ipsa lapsi fuerint) quàm D. Couarru. vbi supra, rei veritatem meliū assequens. Labuntur tamen Tiraq. & aliqui putātes idem dixisse Salic. qui diuersum à Bal. scribit, ut statim explicabimus.

31 Vides igitur quæ fuerit Bal. & prædictorum opinio in actione danda primo venditori læso aduersus eum in quem emptor alienauerit: volebant enim Bal. & sequaces in subsidium, seu quando primus emptor soluendo non est, actionem dari venditori aduersus secundum emptorem vel successorem: etiam ex titu-

lo oneroso & iusto. Sed verius asserit Salic. d. q. 12. nu. 18. nullum remedium tunc dari venditori aduersus tertium illum, iusto precio & bona fide rem consecutum, etiam si primus emptor soluendo non fuerit: tunc autem ei dari actionem eo respectu quod primus emptor soluendo non sit, quando successor habuit rem titulo lucratiuo, vel pro eodem viliori precio minori dimidia, & ita Cremens. d. nu. 188. Cagnol. nu. 144. versi. nisi, dicens ita copulatiue intelligere DD. & ita clare sentit Hispan. Xuar. alleg. 21. ad finem, idem receptius & verius asserit Couarru. vbi supra, quicquid inuoluat Alber. hic, nu. 10. & generalius in fauorem tertij possessoris particularis resoluit Fulgos. hic, d. nu. 8. quem alij non referunt. Quam opinionem contra Bal. & sequaces amplectendam arbitror: nec aliter in praxi iudicabitur, cum ita suadeat æquitas, & iuris reg. d. l. fin. §. fin. ff. de contrah. emp. & l. dolus, infra eod.

Nec aliquid facit consideratio Bal. & aliorum de titulo lucratiuo: id enim secundum iuris rigorem nullo modo respicit personam venditoris quoad tertium possessorem: nec etiam secundum æquitatem, nisi quando primus emptor soluendo non est. In quibus terminis simul ijs duobus concurrentibus, quod successor habuerit rem titulo lucratiuo, & emptor soluendo non sit, communis opinio succurrit venditori læso aduersus tertium rei possessorem, quod comprobatur ex Alber. in l. i. C. si vend. pig. aga. referente in simili Iacob. de Aren. & ita exactissime explicantur, quæ scriben. in hoc tradiderunt.

Ego vero (si præcedens articulus

stricto iure vel magis ad solam iuris veritatem iudicabitur) putarem verius fortasse dicendum contra scriben. venditori læso nullatenus succurrendum nisi contra emptorem, non contra tertium possessorem, etiam ex titulo lucratiuo: nec si emptor soluendo non sit. In quocumque enim casu (cum mala fides cessat) semper viget regula illa, ne actio personalis in tertium detur, quæ ob eas causas limitata non reperitur, quicquid DD. licentiosè comminiscantur, quod suadetur ex doctrina totius tit. ff. quæ in fraud. cred. cum notatis in §. item si quis in fraudem, Instit. de actio. Sed magis suadetur grandi fundamento, quia ex communi opinione sequeretur absurdum, ne vlla differentia esset in proposito inter obligationem cum hypotheca, & obligationem sine illa, quod ostenditur, nam DD. dicunt venditori tunc in subsidium actionem dari contra tertium possessorem, non existente hypotheca, sed sola actione personali: nemo autem dubitat, etiam præcedente hypotheca, non plus dari: cum tertius possessor conueniri nequeat nisi in subsidium post excussum debitorem principale. Iuxta Authen. hoc si debitor, C. de pignor. & sic patet (quod dixi) ex communi opin. æquari obligationem personalem nudam, reali & hypothecariæ quoad agendum aduersus tertium possessorem: quod omnino iuris regulis repugnat. Facit optimus tex. (distinguens eas obligationes satis ad propositum) in l. debitorem, §. C. de pignor. Pro hac parte vrget fortissime tex. in l. æris alieni, §. C. de dona. vbi euidenter probatur, quod deficiente hypotheca, donatarius cui debitor alterius res suas dona-

donavit, non tenetur vlllo modo satisfacere creditoribus donantis: & sic loquitur tex. indistinctè etiam si debitor soluendo non sit, & in successore ex titulo lucratiuo: quod directò confundere videtur cõmunem opinionem quã hîc impugnamus, & per tex. in d. l. æris alieni, consuluit Alex. cons. 7. nu. 3. lib. 6. tradit Boer. decis. 204. nu. 47. maximè q̄ d. l. non limitatur à DD. nisi in donatario omnium bonorum, non certæ rei, (prout eo de quo agimus) vt colligitur ex decisioe Capel. Tholos. q. 386. ex Decio cons. 237. nu. 6. versi. sexto, cū traditis ab Augusti. Berro. in c. in præsentia, nu. 91. de pba. Tandem hæc nostra opinio nimis iuuatur ex l. 1. & l. 3. C. si vendi. pign. aga. vbi nec in subsidium datur actio aduersus tertium, nisi participauerit de fraude alienantis, quo casu etiam restitui iubetur eidẽ precium quod dedit: pondero enim ibi fraudem euentis, quæ non minimis ei nocere deberet, q̄ alij causa lucratiua. Ex quibus hæc opinio doctis fortasse magis videbitur iuris rationibus congruere.

33 Prædictis nõ obstat tex. (quẽ Bal. & alij citant) in d. l. in causæ. 14. §. fi. ff. de minor. quem dicit notab. Fabian. in d. trac. q. 8. nu. 23. Alex. cõs. 67. nu. 7. lib. 5. Hispã. Xuar. alleg. 21. ad finẽ, & Antõ. Gom. d. lib. de cõtrac. c. 14. nu. 6. fol. 102. & ãte eos Ioã. Imol. in c. apostolicæ, nu. 10. de donatio. in eo enĩ §. tradit I. C. minorem læsum directè agere posse cõtra tertium possessorem scienter emẽtem ab eo cum quo minor ipse prius contraxerat. Si autem tertius ille ignoranter emit ab eo qui à minore rem habuit, tunc non datur actio minori cõtra tertium, nisi

in subsidium, quando scilicet primus soluendo non est. Iuxta quam decisionẽ, tex. ille nihil facit pro opinione Bal. vel aliorum, quam supra damnauimus: non enim distinguit inter titulum lucratiuũ vel onerosum illius tertij: sed tantũ an scienter, vel ignoranter rem habeat: vt si scienter, non distinguatur an primus soluendo sit: si ignoranter, tunc id attendatur. Ideo q̄ etiam retentis ijs quæ DD. in proposito tradunt, non rectè trahitur tex. ille ad terminos nostræ l. Deinde iam ex d. §. iuncta recepta traditione DD. in materia huius l. satis colligitur, remedium huius l. lõgè differre ab auxilio ætatis seu restitutione minorum, contra Bal. hic, d. nu. 16. maximè quoad agendum aduersus tertium possessorem: cum hîc merè personalis actio tantũ detur: ibi vero auxilium in rem scriptum, vt melius aduertit Couarru. vbi supra, & prius Fulgo. hic, nu. 9. putans DD. communiter contradicere, in quo fallitur: scriptis enim cum iudicio consideratis, idẽ colligitur ab alijs præter Bal. & paucos, vt constat ex supra deductis.

34 Aduertendum autem & summè cõmendandum est ad tex. in d. §. fi. l. in causæ, & supra deducta, qualiter apud I. C. in eo §. accipi debeat illud, scienter vel ignoranter, quod ibi maxime distinguitur & consideratur in emente à primo emptore, seu ab eo qui à minore rẽ ipsam habuit: plures enim ex supra citatis & aperte Alex. d. cons. 67. nu. 7. lib. 5. & Rebus. in 2. tom. ad cõstitu. gallic. in præfatio. tit. de in integ. restit. nu. 31. pag. 115. tradunt, in d. §. accipi scientiam pro sola notitia q̄ res illa habita fuerat à minore, quod

quod mihi falsum videtur: possetque quotidie bonæ fidei possessores inquietare. Nā secundum eam interpretationem semper minor agere directo posset contra tertium, qui emit ab eo cum quo minor ipse contra-
xit: etiam si primus esset soluendo: quod rerum experimento constat, quia scilicet primus alienando prebere solet titulum quo rem possidet, et declarare unde eā habuit. Unde non est credendum quod I. C. ob talem notitiam tantū, tam acriter onerandum censeat secundum emptorem vel similem successorem: qui magis credere potuit, rem a minore solemniter, et sine alicuius fraude distractā fuisse, iuxta presumptionem l. penul. cum glo. C. de evictio. Nec continuo in minore præsumenda erat læsio, vel fraus in eum commissa, iuxta tex. in l. nam postea, §. si minor. ff. de iureiur. ibi, nec enim utique quod minor est, statim circumscriptū se docuit. Intellego igitur apud I. C. in d. §. onerari secundum emptorem, non ex simplici scientia quod res a minore provenerat, sed quia negotij qualitatem cognitam habuit is successor, sciens vel scire debens minorem in integrum restituendum fore: quod ratione suadet, cum I. C. scientiam expendat ad culpandum secundum emptorem: quod in simili probat tex. in l. si quis cum sciret, ff. de usucap. pro emp. et ita recte colligitur ex verbis d. §. ibi, si emptor sequens scit rem ita gestā: quæ verba negotij qualitatem circa læsionem minoris respiciunt, non solā personæ notitiā, ut bene sentire videtur Imol. in d. cap. apostolicæ, nu. 10. de donatio, et ita sanius intelliges Bal. in d. §. fin. nu. 1. dum prius inquit, quia sciebat rem fu-

isse minoris, postea verò melius subdit, quam scit posse auocari: quæ omnia cum possint quotidie contingere, ita explicite tradenda fuerunt.

35 Si in aliquibus verò teneri deberet quod Bal. et alij (de quibus supra) dixerunt, ut venditor læsus possit aliquando agere adversus tertium habentem causam a primo emptore, id quidem æquius procederet, quando tertius ille scivit venditorem læsum fuisse, potuisseque agere remedio huius l. concurrēte simul alia ratione, quod primus non sit soluendo. Maxime si tertius possessor rem habuerit ex causa lucrativa: quibus concurrentibus posset colorate responderi fundamentis supra adductis, nu. 32. non esse novum in iure, ut in subsidium, et ex causa detur actio adversus tertium, in quem secundum iuris regulas non competebat, ut in l. fin. ff. de eo per quem fac. erit: in l. 3. versi. nihil, ibi, nisi, ff. si mens. fals. mod. et in casu quæ notat glo. et Bar. in l. in testō, ff. de cod. et dem. et in l. 1. C. de insti. et subst. ubi Pau. nu. 5. et in multis curiosè congestis a glo. in l. si apud, 13. ff. de minor. et in alio notat Alcia. in l. traditiōibus, nu. 8. C. de pact. et in alio notat mirabiliter Cuman. in Rub. ff. si quis aliq. testa. probi. nu. 1.

36 Consequenter tractat glo. quid respondendum, quando res penes emptorem perit? In quo DD. nimis variant: glo. autem resoluit, emptorem liberari, si res absque eius culpa perierit: et cum glo. est Bar. nu. 13. Bal. nu. 14. Salic. q. 14. Paul. nu. 16. Fulgos. nu. 9. Azo in summa. Odof. quæ refert Alber. nu. 11. et Anton. Burg. in c. cum dilecti, in fine, de empt. et vend.

Fabian.

Fabiã. d. q. nu. 23. in fine: Cagnol. hic. nu. 115. Gozadin. cõs. 44. nu. 11. Couarru. lib. 2. resolu. cap. 4. ad finẽ. Et hanc opin. videtur magis sequi Tiraq. de retrac. ligna. in fine, nu. 70. licet alios cõtra referat: & ita videtur sentire Cremen. hic, nu. 196. et cõmunẽ dicit Anto. Gom. d. lib. de contrac. cap. 2. nu. 22. fol. 11. col. 4. idẽ securẽ probãt oẽs illi qui in materia huius l. tradũt, rẽ esse in obligatione, supplementum aut precij in facultate soluẽdi, quod receptissimũ dicit Molin. in consue. Paris. §. 22. nu. 42. char. 209. col. 4. in fine. Sed cõtrariũ tenet nõ pauci resoluẽtes vtrunq; esse in obligatiõẽ, de quo inferiũs i 3. par. speciatim vero ad q. gl. cõtradicit Panor. in d. c. cũ dilecti, nu. 10. quẽ recẽtiores principaliter citãt, vt adhuc actio detur vẽditori læso re perempta penes emptorem. Et priũs ex Giliel. idẽ tanquã verius & iustius sequutus est Alberi. hic, nu. 11. et ita Rip. in l. quod te, n. 11. ff. si cer. pet. referẽs solũ Panor. & Cremen. notab. 84. imemor gl. & dd. hic: ita Mãtua. d. loco.

37 Mibi verior & receptior videtur opinio gl. & Bar. hic: & ita tutiũs ob eorũ authoritatẽ iudicabitur apud Lusitanos ex Ordin. lib. 2. tit. 5. tutiũs apud Hispanos ex l. parti. 56. tit. 5. parti. 5. Nec recedendũ videtur ab ea opin. in his terminis re sine culpa emptoris apud eũ perẽpta. Tũc enim cessat ratio æquitatis qua hæc l. fundatur. Imò eadẽ æquitas videtur magis fauere emptori qui precium quale quale dedit, et rẽ sine culpa amisit: in dubio aut magis fauendũ est conuento, vt in simili inquit I. C. in l. si seruiũ, 91. §. sequitur, ff. de verb. oblig. nec parũ facit tũc ad excludẽdũ venditorẽ, attendere q; eodẽ modo potuisset res apud eũ perire: vt in simili notat gl. in l. si. §. 1. verbo, dolo, ff. ad l. Rod.

de iact. & Paul. Cas. & Afflic. decis. 150. nu. 9. & regulariter casus absq; culpa excusat, vt magistraliter tradit Bar. in l. si vt certo, §. sed interdum, ff. cõmod. nec põt emptor in hac materia morosus censeri, quãdiu non cõuenitur, vt sic cõtra eũ nõ possit adduci reg. l. qd te, ff. si cer. pet.

38 Si autres pereat penes terciũ, in quẽ primus emptor alienauit, tũc resoluũt magis cõmuniter scribẽ. posse agi cõtra primum emptorẽ ad precium quod accepit ex re vltra id quod ipse dedit: vt si iusto precio alienauit quod minori emit, teneatur supplere vẽditori: secũdũ Salic. & Cremen. & Cagn. hic, vbi supra, & Couarru. d. c. 4. ad finẽ lib. 2. resolu. & Fulgo. hic nu. 7. ad finẽ, & Alber. nu. 11. in fine: q; si idẽ emptor nõ maiori precio vẽdiderit, & res pereat apud secundũ emptorẽ, sentire videtur predicti, nullã superesse actiõnẽ primo venditori, ac si res periret penes primũ emptorẽ, quia tunc primus emptor nõ plus cõsequutus fuit, q; ipse dedit: nec actiõnẽ habet cõtra secundũ, re apud eũ perẽpta sine culpa. Nec in q. glo. recedendũ videtur à supradeductis pro glo. et Bar. etiã si teneatur opinio Canonist. q; in proposito res & precium æqualiter sint in obligatione: adhuc enim re perempta absq; culpa, liberari debet eptor, vt pbant Fulgos. & Pau. hic, nu. 16. Couarru. d. c. 4. col. pen. Burgẽ. in d. c. cum dilecti, ex nu. 60. quibus libenter accedo contra Beroum in d. c. nu. 75.

39 Si autẽ emptor læsus fuerit vltra dimidiã, & res apud eum absq; eius culpa perierit, putauit Anton. Gom. d. lib. de contrac. cap. 2. fol. 11. col. 4. versi. si verò, nullũ remediũ tũc eptori cõpetere aduersus venditorẽ: quia nõ põt illi rẽ restituere. Sed lapsus videtur doctus vir: cõtra-

M riumq;

- riumq; magis colligitur ex mēte scriben. & aperte contrariū securē tradit Co-
 uarru. d. c. 4. in fine. Tūc enim viget equi-
 tas huius l. ne venditor plus iusto precio
 ab ēptore habeat: satisq; ei esse debet, iustū
 precū retinere pro re quæ apud eū simi-
 liter periret. Non enī ius quod habebat,
 amittere debet ex casu in quo culpa ca-
 ret: cum potiūs idem casus æquitatem
 in lucat, vt emptori succurratur ex burfa-
 to maiori precio & re amissa: potiorq;
 tūc esse debet cā emptoris cum de dāno
 vitādo agat, venditor aut de lucro captā-
 do, in eo quod supra iustū precū retine-
 ret, iuxta doctrinā gl. in l. 4. §. si quis aut,
 verbo, causa, ff. de dol. excep. quā extol-
 lit Ias. in §. itē si quis in fraudē, col. 4. n. 29
 Insti. de act. & plenius tradit Tiraq. in l.
 si vnq; nu. 3. Sed apud Hispanos opinio
 Anto. Gom. ex l. parti tit. s. in s. par. l.
 16. vers. Esto dezimos, vbi Greg. Lup.
 sublata ea lege in hāc. sententiā magis in-
 clinat. Cuius l. prædicti Hispani immemores
 fuisse videntur.
- 40 Similis articulus ē, si res minori pre-
 cio vendita ante traditionē pereat apud
 venditorē. In quo Panor. in d. c. cū dile-
 cti, in fine, concludere videtur, venditorē
 adhuc agere posse ad supplementū iusti
 precij. Idq; magis sustinere conatur Be-
 rous ibi, nu. 75: sed Panor. id fatetur ab-
 surdū esse. Ideoq; melius cōtradocere vi-
 detur Baptis. Castel. ad Cremen. notab.
 84. A Equitas enim repugnare videtur:
 magisq; verior opinio gl. & Bar. & re-
 ceptior, dū excusant emptorē re apud eū
 perempta: quod multo magis dicendū est
 cum penes venditorē peru. Tūc etiā pro
 emptore vrget reg. tex. in l. Iuliano, §. of-
 ferri, ff. de act. ep. Viget etiā ratio pro-

ximē adducta q; vēditor tūc agit de lucro
 captādo, si attendas venditorē precū cō-
 uentū accepisse: ēptorē verō rem nō habu-
 isse. Nec obstat vulgare axioma, q; res pe-
 rit periculo emptoris, id enī tātū procedit
 quoad precū conuentū, nec quoad aliud
 in proposito scriptum reperitur.

SUMMARIA.

- 1 GITVR de notabili arti-
 culo, quādo creditor ex pacto
 pignus vendit, an ex lesione
 debitori competat remedium
 huius l. vsq; ad nu. 3.
- 4 Agitur de intellectu l. 4. & 5. ff. de pignor.
 act. & probatur contra omnes valere pactū,
 ne creditor pignus videri possit, vsq; ad nu. 10.
- 11 Explicatur glo. & l. 4. C. si vend. pig. aga. &
 de lesione per dolum incidentem in contractu,
 vsq; ad nu. 14.
- 15 Emendantur aliqua, quæ tradit Cremen. in re-
 pet. huius l. & nu. 16.
- 17 Explicatur decis. huius l. in rebus mobilibus.
- 18 Exactisimè tractatur articulus de alienatiōe
 cum decreto, & de intellectu l. 1. C. de prad.
 Decur. vsq; ad nu. 24.
- 25 Tractatur eleganter similis articulus de alie-
 natione rei in publica subhastatione, vsq; ad
 nu. 28.
- 29 Tractatur egregiè q. an in publica subhasta-
 tione liberetur primus licitator ex oblatione
 secundi. & de intellectu l. Sabinus, ff. de in die
 addic. vsq; ad nu. 31.
- 32 Explicatur articulus à DD. non bene tracta-
 ctus de venditione aliaue conuentione inter
 medicum. & agrum: & de intellectu aliqua-
 rum ll. vsq; ad nu. 33.
- 34 Reijcitur multorū inanis cautela circa inter-
 rogationem, an conuentus sit bonus vir.
- 35 Agitur de vendente velemente ex causa ne-
 cessitatis, vel socy, aut vicini rixosi: & nouè
 improbantur aliqua à DD. tradita, vsq; ad
 nu. 37.

Secunda pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT SECVNDVM.

I IS que proxime tractata sunt, congruè annexendum videbatur id qd glo. in præcedem. q. dixit, & DD. controuertunt: an in casu huius l. sola res sit in obligatione, supplementum autem precij in facultate soluendi: an vtrumq; æqualiter alternatiue in obligatione sit? Sed quia eius inspectionis effectus ad proximè principaliter referuntur, congruentius in 3. parte id tractabitur, ubi multa utilissima & non vulgaria explicabuntur. Interim verò non omitto vnum quod tradit Cagnol hic, nu. 211. q. 46. si creditor ex pacto vendat pignus, idq; faciat viliori præcio infra dimidiam iusti: in quibus terminis inquit, debitorem læsum agere non posse remedio huius l. aduersus bona fide ementem. Addit & alia hinc pendentia: sed huius particularis articuli rationem esse dicit, quia imputari debet debitori qui ea lege pignus tradidit, vt vendi posset: idq; intelligit etiã si creditor vendens soluendo non sit, & ad id citat l. C. si vendi. pign. ag. & l. si cessante, C. de distract. pign. & vtrobiq; Bal. & Salic. & Neguzan. de pignor. 6. par. 1. memb. nu. 26.

Ego verò aduerto, illa iura & DD. nõ exprimere hanc speciem læsionis ultra dimidiam, verba tamen generalia eandem

comprehendere possunt: ad quod considerandum erat an conditores earum constitutionum fuerint post Diocle. & Maxim. conditores huius l. nouum ius inducentis: antea enim non erat cognitum hoc remedium, vt probavi in 1. cap. 1. par.

Magis etiã in ea re aduertendum est, rationem Cagnol. indigam esse viro tam egregiè docto, excludit enim debitorem læsum, quasi fuerit in culpa permittendo creditori vt pignus venderet eo non solvente. Sed (ni fallor.) nunq; inter doctos vel prudentes id vitio vel culpæ dabitur, cum ex necessitate fiat: argu. glo. l. 4. ad fin. ff. de pign. actio. & regula l. fideicommissa, ii. §. si rem, ff. de lega. 3. Melior igitur ratio erit (quam idem Cagnol. inferius sentit) ex qualitate huius actionis, quæ personalis est, iuxta ea quæ in præceden. cap. cum glo. & DD. deduximus.

2 Sed tunc magis videretur dicendum, qd debitor læsus agere possit remedio huius l. contra ementem à creditore: quia creditor vendens pignus, rectè comparatur procuratori, per tex. i. l. si pignori, 30. in fin. ff. famil. hercisc. ibi, quod creditor egit, pro eo habendum est ac si debitor per procuratorem egisset. Et ita DD. per eum tex. quem extollit Iacobin. à S. Georg. in l. 1. nu. 7. C. si tut. vel cura. inte. & Socin. in l. 1. §. per procuratorem, nu. 5. ff. de acqui. poss. not. Fulgo. in l. 1. nu. 1. C. de dolo: Ange. in l. epistola, §. 1. & ibi Paul. Castr. ff. de M ij pact.

pact. Receptum autem & verum est hanc l. æquè procedere in venditione facta per procuratorem, vt deduximus in præceden. cap. Vigeret autem magis argu. quando creditor vendens exprimeret emptori, venditionem fieri ex pacto seu mandato debitoris: vt sic non obstaret argu. de quo sup. ex natura personalis actionis. Ita etiam non obstaret argu. ex Bal. hic, nu. 24. q. 20. recepto, vt per Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 9. nu. 105. Cagnol. hic, nu. 155. Burg. in d. c. cum causa, nu. 55. de consentiente alteri vt rem suam vendat: quo casu non domino sed vendenti actionem huius l. competere dicit: id enim procedit quia emptor nihil cum domino gerebat, nec ei exprimebatur, mandato domini rem vendi: at hoc casu præsupponitur actum fieri nomine debitoris, cuius pignus ex pacto vel iure venditur. Nec obstant d. l. si cessante, C. de distr. pig. & l. 1. cum sequen. C. si vend. pig. ag. non enim debitori læso in emptorẽ tunc negant actionẽ quæ creditori vel alij vendenti læso daretur: loquunturq; magis vbi emptor securus esset à creditore, qui ob dolum suum in vendendo non audiretur agēs. At hoc casu nemo negaret creditorem vel alium vendentem læsum vltra dimidiam audiendũ fore remedio huius l. si aliud non impediatur: ideoq; nulla emptori fit iniuria si contra eum admittatur debitor grauius læsus in venditione pignoris, pro vt admittendus esset creditor vel alius vëditor. Ad tollendam verò dubitationem tutius esset vt tunc creditor vendens cederet actionẽ debitori aduersus emptorem: ne obijci posset illud de actione personali non dan-

da nisi inter contrahentes: ex traditis à Cremens. hic, nu. 67. versi. sed aduertendũ.

3 Subdit bene Cagnol. d. nu. 211. aliud (memorable quidem) ex d. l. 1. & 2. C. si vend. pig. ag. q. debitor non posset agere aduersus emptorẽ etiam fraudis participem, nisi in subsidium creditore non existente soluendo: & ita debet intelligi l. 4. eod. titu. secundum glo. ibi: quod vt receptum tradit Neguzã. vbi sup. & inde notabiliter ampliabitur d. l. si cessante, C. de distr. pign. Sed cum illa iura loquantur de dolo creditoris vel emptoris in debitorem, nõ videntur rectè applicari ad decisionem huius l. loquentis tantũ de læsiõẽ in precio, citra aliã fraudẽ: secũdũ receptas verasq; traditiones scrib. quod statim nu. 11. magis explicabitur.

4 In eo tamẽ articulo creditoris pignus vëdētis notabilis est l. 4. ff. de pign. actio. dum in fine habet, q. si inter debitorẽ & creditorẽ conuenerit ne pignus distrahatur, poterit tamen creditor vendere, si ter debitori denunciauerit, nec ipse soluerit: in quo textum illũ dicit singul. Bal. ibi: & Ias. in l. cum procurator, §. si dominus, nu. 4. ff. de nou. oper. nunc. glo. celebris in d. l. 4. intelligit trinam illam denunciationem non debere simul fieri, sed cum interuallo trium dierum: de quo agit Ias. in l. si certis annis, col. 2. C. de pact. Felin. in c. si cautio, nu. 44. de fid. instrum. Dec. in l. si familia, n. 19. ff. de iurisd. om. iud. cũ declaratione quã tradit Tiraq. in l. si vnq; verb. reuertatur, nu. 43.

5 Memorabilius est quod omnes hucusq; notãt ex illo tex. intelligentes I. C. ibi aperte respondisse, non valere pactũ quo conueniatur vt creditor nullo modo

pignus vendere possit, quin saltem cum trina denunciatione vendere queat: ita intelligit glo. Bar. Alberi. Paul. Salic. et alij ibi, Ias. in d. §. si dominus: Neguzan. de pignor. 6. par. 1. memb. nu. 3. & DD. cōmunter. Vnde glo. & DD. opponunt & torquentur ex reg. vulg. l. penul. C. de pact. posse quēlibet favori suo renunciare: quapropter nihil impedire videbatur, quin tale pactum valeret, creditoriq; facultatem vendendi adimeret. Cui difficultati gl. ibi respōdet, esse speciale eo casu ob publicam utilitatem, quia si creditores non possent pignus vēdere nolent homines mutuare, nec aliorū necessitatibus succurrere: & ita Bar. Salic. Paul. & Costal. ibi in annota. & Ange. in §. fin. nu. 1. Instit. quib. mod. re cōrah. obl. Neguzan. d. loco: Dec. in l. fructus, ff. de regu. iur. Curtius in l. penul. nu. 34. C. de pact.

6 Sed eam communem rationem bene impugnat Alberi. in d. l. 4. & melius cum eo Fulgo. quorum alij non meminerunt: ultra quos apertius tollitur ea ratio, quia tale pactum pendet à voluntate creditoris, & sic nihil contra P. V. resultat, si aliquis reperiat, qui non solū velit mutuare, sed etiam adstringere se ad non vendendum pignus debitoris: nec id onerabit alios mutuare volentes: Debitorum autem necessitate pressi, magis se submitunt creditoribus, ut dicit glo. in l. fideicommissa, ii. §. si rem, ff. de lega. 3. Et sic patet q̄ licet pactum valeret & servari omnino deberet, non ideo aliquid resultaret contra P. V. ut etiā bene advertit Riminald. iunior in §. 1. nu. 153. Instit. quib. alien. lic. ubi impugnat aliam

rationem Odofred. (quæ multis fortasse occurreret) ne valeret illud pactū, quia inducere videtur debitorem ad delinquendum seu ad illicitè recusandum solvere. Sed secundum strictum ius ea ratio nō subsistit, cum tale pactum directè non inducat delictum, nec in eo militet reg. l. cōvenire, ff. de pact. dota. Minus procedit alia ratio eiusdem Riminal. dicentis q̄ pignus datur ad securitatem, tale autem pactum repugnat naturæ & effectui pignoris: quod nihil valet, cum id pactum non sit contra substantiam pignoris, licet videatur contra naturam eius, iuxta distinctionem gl. & Bar. in l. pacta cōuenta, ff. de contrah. em. p. Pacto autem licet mutare naturalia contractus, & cōventioni standum est, iuxta vulgarem §. si conuenerit, l. 1. ff. de positi. Et ita corrūit alia ratio Fulgo. non relati in d. l. 4. qui arguebat ex l. cum precario, ff. de precar. dicens illud pactum non valere, quia esset contra substantiam pignoris: quod falsum videtur, ut proxime dixi. Nec bene applicatur d. l. cum precario, cum hoc casu ex d. l. 4. requiratur trina denuntiatio, nec pactum irritum sit.

7 Aliam rationem assignat Alberi. in d. l. 4. ff. de pigno. act. ut pactum illud non valeat, quia inest tacita cōditio, si debitor soluerit, argu. l. quæro, §. inter locatorem, ff. loca. quam rationem, ut nouam tradit Alcia. in d. l. penul. nu. 41. C. de pact. cui recentiores eam tribuunt: Fulgos. autem vacillans in d. l. 4. refert aliquando sibi placuisse eam rationem à qua magis recedere videtur. Ego aduerto q̄ Alberi. & Alcia. in ea ratione sibi ipsis videntur repugnare, aper-

M iij tius

tius verò cōmuni conclusioni: glo. enim Bar. & alij intelligunt pactum speciale ne creditor vendere possit, non valere: & ita limitant reg. d. l. penul. C. de pact. & ita etiam ipsi Alberi. & Alcia. secundum quam traditionem non est agendum de ratione vel interpretatione voluntatis, sed de potestate: at ea ratio ex d. §. inter locatore, respicit solam voluntatis interpretationem, quæ non tollit potestatem conueniendi contrarium, vt subtilius sentire videtur Fulgo. in d. l. 4.

- 8 Cum autem rationes à DD. traditæ nullatenus concludant: cum etiam iuris regulæ cōmuni opinioni nimis aduersentur, (vt glo. & DD. agnoscunt) cogitabam, idq; verius contra omnes arbitror, non probari in d. l. 4. id quod Bar. & reliqui hucusq; colligunt: inepteq; à glo. & omnibus opponi de reg. d. l. penul. C. de pact. Nō enim dixit I. C. id pactū non valere, imò ei grandem effectum tribuit, vt debitore non solvente adhuc creditor vendere nequeat, sed trina denunciatio spectetur: cum tamem videretur pactum illud intelligendum, nisi debitor culpa sua non soluendo venditioni causam daret: argu. tex. notab. in l. cum proponas C. de nauti. fœno. & d. §. inter locatorem. In illo igitur pacto, ne pignus venderetur, prudentissimo temperamento intelligit I. C. aliquid dandum verbis contrahentiū: aliquid etiam creditori, ne ob beneficium nimis grauetur. Verbis pactionis datur is effectus, ne ante trinam denunciationem vendere liceat: rationi verò & utilitati creditoris, vt saltim post tot denunciationes, euidentemq; cessationē debitoris vendere possit: & sic in ea specie agitur

tantum de quæstione & interpretatione voluntatis, non de potestate. Vnde sequitur nihil obstare d. l. 4. si teneamus contra glo. Bar. & omnes supra citatos, valere pactum, ne pignus vendatur: valet enim & interpretatur eo modo de quo in d. l.

- 9 Sed iam contra glo. & DD. sequitur aliud notabilius, vt valeat pactum ne creditor pignus vendere possit, etiā post trinam denunciationem, vel etiam post multo plures denunciationes: ea enim l. nō tollit potestatem conueniendi, sed tantū interpretatur conuentionem. Interpretatio autem cessat in ijs quæ specialiter contrahuntur: iuris verò regulæ satis probant validitatem talis pactionis: nec vlla ratio ex tot à DD. excogitatis contrarium euincit, vt sup. ostēdimus: imò eadē l. 4. iubet pactum circa id seruari: & ita l. fi. C. de iur. domi. impe. Sicut in emphyteusi inquit l. 1. C. de iur. emphyt. & ita cessat oppositio & difficultas glo. & DD. ex d. l. penul. C. de pact. varietasq; rationum inefficacium quas cōmiscabantur: Et ita resoluo posse per pactum adimi eam facultatem creditori, specialiter & indiuiduè paciscendo: idq; magis probari in d. l. 4. cum I. C. potestatem contrahendi asserit, pactum verò non ex toto clarum cum temperamento interpretatur: sic enim Imperator in l. 1. C. de pact. pign. pactum interpretatur: potestatem verò non negat, vt verè contra DD. probauimus sup. in 2. par. rub. cap. 1. col. penul.

- 10 Nec huic interpretationi obstat l. 5. ff. de pign. act. dixerat Vlpian. in d. l. 4. creditorem vendendo dominium transf-

transfere etiā si non cōuenerit de distra-
hendo, si contrarium conuentum non sit,
sub lens, vbi verò conuenit, ne distra-
heretur, creditor si distraxerit, fur-
ti obligatur: nisi eiter fuerit denū-
ciatum vt soluat, & cessauerit. Ita
Vlpian. in d. l. 4. subdit Pompon. in l. 5.
Idem iuris est siue omninò pacti
fuerint, ne veneat, siue in summa
aut conditione aut loco contra-
pactionē factū sit. Glo. & DD. vari-
ant, nec satis explicāt, nonnulli autē for-
tasē put. ibūt ex ea l. probari cōmunem
opin. quam proximè impugnamus: ex-
pen. lentq; verba IC. quatenus sonare vi-
dentur contra pactionem fieri posse, &
sic, q. pactum non valeat.

Ego autem (omissis alijs) breuiter
ad contextum intelligo IC. ibi id tantū
continuari quod dictum fuit in l. praece-
te, si modo non cōuenerit ne liceat:
vbi dictum erat, standum esse pacto ne-
gatiuo seu minuenti facultatem creditori
circa ven. lendum pignus: quod modò ex-
plicat Pompon. in d. l. vt scilicet seruetur
pactum non ven. lendi, v. l. de ven. lendo cer-
to modo, respectu precij vel loci vel condi-
tionis, seu qualitatū venditionis: est enim
in ijs seruanda pactio, vt in d. l. fin. C. de
iur. dom. impe. & l. si cessāte C. de distr.
pign. ibi, non reluctante lege contra-
ctus, Nec aliud vult d. l. s. et ita maxime
comprobat quod contra DD. dixi, cir-
ca d. l. 4.

II Inciderunt haec (memorabilia quidē)
circa articulum illum, quādo creditor do-
lose vendit pignus, vel emptor fraudis
particeps est: quo casu cum aduersus em-
ptorem debitori actio datur, inquit glo.

notab. et recepta in d. l. penult. C. si vēd.
pig. aga. non audiri emptorem volentem
supplere iustum precium, sed precise rem
à debitore auocari posse: sequitur Ca-
gnol. hic, d. nu. 211. quam glo. citat Paul.
hic nu. 1. dicens eam singul. ad limitandā
electionem, quam haec l. tribuit emptori
conuento. Verba autē Paul. vt iacēt, res-
piciunt tantū dolum dantem causam ven-
ditioni: & ita ea accepit Cagnol. hic nu.
17. in quibus terminis mirum videri debet,
in signem Paul. Castr. extollere & sim-
gulare dicere, quod secundum receptissi-
mas traditiones vulgatissimum & neces-
sarium erat. Nam si dolus causam vē-
ditioni dedisset, ipse Paul. vbiq; cum glo.
Bar. & alijs, tradit contractum ipso iu-
re nullum manere, pl. eleganter, ff. de do-
lo, & alibi saepē: glo. & omnes in d. c. cū
dilecti: nemo igitur dubitare poterat em-
ptorem tunc volentem supplere precium,
audiendum non fore, cum venditio nulla
esset.

Vnde Panthal. Cremen. nu. 14. &
nu. 151. verba Paul. accepit, quasi Paul.
loqueretur de dolo incidente in venditionē
cū laesione in precio, non de dolo dante
causam venditioni: & ita colligit ex Paul.
egregiam declarationem ad decisionem
huius l. dum tribuit emptori electionem
restituendi rem, vel supplendi precium:
& e contra secundum communem tra-
ditionem laeso emptore, cum datur electio
venditori accipiendi rem, & restituendi
precium acceptum, vel restituendi quod
ultra iustum accepit: vt procedat quando
nulla fraus interuenit: sed tantū laesio re
ipsa cōtingit: q. si preter laesionē in precio
dolus inciderit, vel ex dolo laesio ipsa pro-
uenerit, tunc cesset electio quae datur con-

M iij uento,

uento, præcisèq; obtineat læsus deceptus: quod etiam ex Luc. de Pen. (quem solū refert) probare videtur Math. Affli. lib. 3. feud. fol. 141. nu. 99. tit. de phibi. feud. alien. per Federi. in 13. notab.

- 12 Ego verò non dubito hos DD. non satis huius articuli veritatem explicare. Si enim dolus incidit in venditione, licet ex dolo læsio in precio resultauerit, nunquam læsus præcisè ager ad repetendā rem quam præstiti, sed tantum ad resarciendum in pecunia id quod eius intererit: id enim iure constitutum est, cum venditor vel emptor dolo alterius læditur in precio, ut notant omnes per tex. in l. Iulianus, §. si venditor, ff. de actio. emp. glo. & omnes in d. c. cum dilecti, & l. dolus, infr. hoc titu. Purgatur ergo vel resarcitur damnum ex tali dolo, emptore supplente quod iusto precio deest, vel veditore restituyente quod plus iusto accepit: nõ autem datum præcisè repetitur. Et ita aperte Hostien. in summa, nu. 7. & Ioã. Imol. in d. c. cum dilecti, nu. 14. de emp. & vend. Nec aliud vult Bal. hic, col. 1. in 3. oppos. dum distinguit inter læsionem ex industria deceptiva, & læsionem ex industria negociativa, ut ipse loquitur: eūq; sequitur Anto. Burgen. in c. cum causa, nu. 61. de emp. & vend. notat Paul. in l. item si precio, §. fin. ff. loca. Verè enim resoluunt hi & alij communiter, sufficere quamlibet læsionem etiam modicam, quando ea per dolum alterius processit, nec tunc requiri læsionem ultra dimidiā de qua agit hæc l. loquens tantū ubi dolus non interuenit: sed nūq; DD. dixerunt, nec verè dicere potuissent, cōtingente tanta læsione per dolum incidente in vendi-

tionem, dari actionem præcisè ad rē: esset enim contra dicta iura & receptas sententias, quæ tantū succurrunt ad interesse seu ad resarciendum damnum illatum: quæ iura incorrecta & immutata sunt in tali læsione ex dolo incidente in contractu: idq; satis probatur ex d. l. dolus, infr. hoc titu. & l. 17. partit. 5. titu. 5. iuncta ibi l. præcedē.

- 13 Nec obstat glo. d. l. 4. C. si vend. pig. aga. non enim loquitur de dolo incidente in venditione, quæ utrinq; fieri intendebatur: sed de emptore & creditore simul in perniciem debitoris fraude vtriusq; in distractione pignoris: quo casu in subsidium, cum creditor soluendo non est, agit debitor contra emptorē, restituito ei precio & recuperata re cum fructibus, l. 1. C. illo titu. ideoq; ibi non applicatur decisio huius l. nec datur electio conuento.

Et ita resoluo ex receptissima traditione in læsione ex dolo dante causam contractui, inane esse traditionem Paul. hic, d. nu. 1. In læsione autem per dolum incidentem in contractu non esse tractandum de obligatione vel petitione alternatiua, actionemq; tunc præcisè competere, non ad rem datam repetendam, sed ad damnum emendandum, ut venditori læso suppleatur iustum precium, cum ipse minus accepit ob dolum emptoris: & contra emptori læso restituatur quod plus iusto dedit ob dolum venditoris. Vtriq; autem consultius est agere ratione talis doli si probari potest, quam remedio huius l. quia in hoc requiritur exacta probatio læsionis ultra dimidiam, cum suis requisitis, de quibus infra 3. par. In læsione verò per dolum quilibet læsio emendatur

secun-

secundum omnes in materia, in d. l. eleganter. & d. c. cum dilecti, Bal. hic, 3. oppos.

14 Ex praedictis iuribus & receptis traditionibus iam constat non tantum in personis ecclesiasticis, nec solum in foro ecclesiastico emendam fore laesionem contingentem dolo etiam incidente in contractum: & ita cessat dubitatio Panor. (non satis rem hanc assequuti) in c. in civitate, nu. 6. de usur. Sic etiam ex eisdem iuribus & receptis sententijs patet, in laesione ex dolo incidenti, propriam actionem ex contractu dari ad precium, & non ad aliud: ut sic resolvas quod non satis explicat D. Covarru. lib. 2. resolut. cap. 4. nu. 11. vers. quoties. Inde utiliter explicabis Ordina. Lusita. lib. 4. titu. 30. post princ. in illis verbis, ainda que o engano na procedesse do comprador, mas fomento se causasse da simpreza do vendedor. Quae verba non videntur satis apte prolata, nec ex illis sumendum est argumentum, quasi in hac materia idem sit in laesione contingente ex dolo: Sed debent intelligi secundum ius commune & receptas traditiones, de quibus supra: cum ea Ordinatio non intendat ius commune abrogare, nec per subauditos intellectus id dicendum est, iuxta glo. celebrem in c. cupientes, §. q. si p. viginti, verb. petere: de electio. lib. 6. quam singul. dicit Ias. in l. 1. nu. 37. ff. de offic. eius cui mand. est iuris d. cum alijs in simili traditis à Cepol. in rubr. ff. de verb. sign. ex nu. 119.

15 Nec omittendum fuit quod dixit Crem. hic, d. nu. 151. ut actio ob laesionem ex dolo incidente in venditionem non detur, nisi quantitas laesionis duos aureos excedat,

iuxta reg. l. 9. secundum libr. Floren. vel l. si oleum, §. fin. ff. de dolo. Sed lapsus videtur doctus ille vir: cum ea reg. solum procedat in actione illa exorbitanti de dolo: in proposito autem datur actio ex ipso contractu tam emptori quam venditori, secundum receptas sententias, probaturque ex l. 1. §. 1. & l. Iulianus, in princ. & in §. si venditor, & in l. ex empto, §. si quis virginem, ff. de acti. emp. glo. in l. dolus, in ult. schol. infr. hoc tit. Unde contra Crem. retorquetur allegatio, d. l. si oleum, §. fi. Maxime ex doctrina glo. ibi tradentis, pro minori quantitate dari actionem in factum cessante actione de dolo: quod plures sequuntur: & cum eis Alex. in l. si superstite, C. de dolo. Nec apte loquitur idem Crem. ubi supra dum tradit, quod laesio minor duobus aureis non sufficit ad rescindendam conventionem, quasi maior sufficeret, quod falsum esset: nam & maior in venditionem incidens eam non irritat, sed actionem praestat ad precium quod supra iustum datum est, vel minus iusto acceptum, iuxta iura supra citata, & receptas sententias, & glo. Panor. & Imol. in d. c. cum dilecti.

16 Sic etiam labi videtur idem Crem. nu. 168. dum inquit, posse debitorem agere ob minorem laesionem in venditione pignoris facta per creditorem, vel per iudicem ad instantiam creditoris, quod regulariter iure non probatur, magisque repugnare videtur regulae huius l. & receptis traditionibus circa alienationem factam per procuratorem. Obstat etiam l. 1. & sequen. C. si vend. pign. agi. ubi clarè habetur, non audiri debitorem contra emptorem, nisi in subsidium: nec contra ipsum creditorem,

tores, nisi dolose alienantē. Nec contra faciunt iura, quæ impertinenter Crem. adduxit, nec Bar. (quem male citat) in l. fin. ad fin. ff. de appel. recip. Diversa enim inspectio est, si creditor distrabat non denunciando debitori, vel non servatis alijs solemnibus, iuxta l. 4. C. de distract. pig. l. fin. C. de iure domin. impetr. In quibus terminis aliquo modo salvari posset dictum Cremensis, iuncta l. si quos. infra hoc tit.

17

Ante quæ alia circa hanc l. aggrediamur, explicandum est unum, in quo aliqui dubitarunt: an decisio huius l. procedat in rebus mobilibus. Quod quidem indubitabile mihi videtur ex generalitate huius l. & ex æquitate in qua fundatur, & ex vi dictionis, res: quæ omnia non minus ad mobilia, quæ ad immobilia referuntur. Et ita clarè sentit glo. hic, ad fi. Bar. & omnes hic, & in l. precia rerum, ff. ad l. falcid. agentes in proposito de æstimatione mobilium, & ita expressim Cagnol. hic, q. 39. nu. 198. Quod etiam colligitur ex d. Ordin. et l. parti. indistincte de omni re distracta loquentibus: Id verò prætermittendum non duxi, ut caueas à Rebuf. in d. 2. tom. ad constit. gallic. titu. de Rescis. contrac. glo. 15. nu. 34. pag. 185. ubi male in contrarium citat glo. & DD. hic, non contentus asserere contrariū de consuetudine servari: quam consuetudinē etiam circa alienationem mobilium contra ius commune refert nouissimus Pedemontanus in consue. Aluer. tit. 16. artic. 9.

18

Alius est articulus scitu dignus ab omnibus in hac materia minus explicitè tractatus, de veditioe facta cum decreto vel authoritate iudicis. In quo DD.

variant: Bar. & cum eo Ang. in l. 1. C. de præd. Curial. per tex. ibi tradunt, non esse tunc locum remedio huius l. & ita Bal. in l. 1. nu. 2. C. de præscr. 30. vel 40. anno. Pau. Cas. hic, nu. 5. versi. alia limitatio, qui Bar. citat quasi eius opinio receptissima esset, & eandem sequitur Corn. conf. 16. lib. 3. Dec. conf. 210. nu. 8. versi. tertio, dicens hanc Bar. opinionem magis communem esse, sed lapsus fuit Dec. Contraria enim opinio receptior est ex Ioā. Imol. in l. precia rerum, & ibi Alex. ff. ad l. falcid. Imol. in d. l. si quis cum aliter, & in fine, & ibi Alex. n. 15. & ibidem Claudius, & Panor. in c. cum causa, nu. 6. de emp. & vend. & ibi Anton. Burg. nu. 27. et Ang. Aret. in §. si quis agens, nu. 3. Inst. de act. Crem. hic, nu. 108. Cagnol. nu. 158. q. 23. dicens hanc esse veram & communem opin. & Anton. Gome. d. lib. de contrac. cap. 2. fol. 12. col. 1. in princi. & Rebuf. in d. 2. tomo ad constit. Gallic. pag. 186. nu. 40. In quo articulo cauebis ab allegatione Alex. pro Bar. citantis Abb. in c. cum dilecti. Cauebis item à Dec. in d. conf. male citante Alex. deterius verò Rebuf. in d. loco pro opin. Bar. citat Alex. & aliquos eam maxime impugnantes. Imol. etiam Alex. & aliqui contra Bar. ubi supra citant eundem Bar. in l. 1. C. de præscr. 30. vel 40. anno. qui non loquitur de alienatione cum decreto, sed in subhastatione, quæ duo à multis supra citatis confunduntur: cum separari debeant: ut inferius hoc cap. de iucetur. Eundem articulum magis inuoluit quæ explicet Fabian. in d. trac. de emp. q. 8. nu. 22. sic nouissimus nec allegans nec resoluens in cōpēd. subhasta, cap. 5. n. 6.

Ioan.

19 Ioan. Imol. & qui eum sequuntur pro sua opinione adducunt l. i. & 2. C. de fide instru. & iur. hast. fisc. lib. x. ubi alienatio facta cum autoritate iudicis in distractione bonorum debitoris fiscali, rescinditur probata læsione debitoris, & ita Cagnol. hic, Burgen. in d. c. commendās d. l. 2. Sed ego aduerto q̄ d. l. i. loquitur de alienatione facta non seruatis solemnibus. Sic etiam d. l. 2. loquitur de alienatione minus solemnī, vel minori precio ex dolo officialis & aduersarij illius debitoris fiscali: in quo iam patet nō solum debitori, sed etiam fisco fraudem fieri. Unde non probate a l. simpliciter ex læsione in precio, nec cuiuslibet personæ dari recursum ad rescindendam venditionem factā in subhastatione, quod DD. non aduertunt. Sic etiam responderi potest ad tex. (quem citat Imol.) in l. si quos, infra hoc tit. quē adduxit Bar. in l. i. C. de præscr. 30. anno. Vbi etiam presupponitur fraus non solum debitori, sed & fisco damnosa: quod colligi potest ex Alex. in d. l. preciorum rerum, nu. 8. & ab eodē in d. l. si quis cum aliter, nu. 16. post alios quos refert. Item ibi non interuenit propriè decretum de quo hæc questio accipi potest, ut infra: Pro eadem opin. cōtra Bar. rectè Panor. Imol. Alex. adducunt id quod in iure videmus, minorem vel ecclesiā ob læsionem in precio audiri aduersus alienationem rei immobilis maxima solemnitate factam, d. c. cum dilecti, & l. si quidem C. de præd. min. quod vrget à vi & similitudine rationis.

20 Tenendo autem contra Bar. q̄ non obstante decreto agi possit remedio huius l. ad d. l. i. C. de præd. curial. respon-

det Imol. ubi supra dicens, in ea l. principaliter agi de excludenda alia obiectiōe, non de læsione in æstimatione rei. Verè enim Imperator ibi agit de Decuriōibus quibus interdicebatur facultas alienandi sua immobilia: quod ibi limitatur ex causa magnæ necessitatis. Ea autem solemniter probata coram præside vel iudice competente, subdit tex. non audiendum fore alienantem qui postea contrarium intenderet, quasi is sibi ipsi repugnare, suamq̄ turpitudinē allegare videretur: quo sensu accipi etiā debēt alia verba d. l. ibi, nec immoderatus venditor, nec emptor iniustus: ut sentire videtur gl. ibi. Licet enī ea generalia verba ad quantitatem & æstimationem referri possint, tutius tamen est quoad solemnitatem negocij ea accipere, attento eo quod in eadē l. principaliter agitur. Aliter respondebat Panor. in d. c. cum causam: & sequuntur plures ex supra citatis, ut decretum in d. l. i. magnam inducat presumptionem pro iustificanda venditione, non verò tollat probationem, quæ in contrarium afferatur: & ita Aug. Aret. in d. s. si quis agens. Cagnol hic, nu. 159. tandemq̄ id fatetur Roma. in d. l. si quis cum aliter nu. 10. aliquantulum vacillās circa d. l. i. Idq̄ fulcitur ex ead. l. in versi. q̄ si quis contra: ubi Imperator agnoscit, nec negari poterat, non obstante solemnitate de qua ibi, posse fraudem cōmitti, qua probata poenam irrogat. Nec enim pro iudice plus est q̄ præsumptio, quæ semper veritati cedere debet: & ita procedūt tradita ab Alcia. reg. 3. præsump. 9.

21 Constat igitur ex proximè deductis, nimis variasse scriben. circa hunc articulum

lum alienationis factæ cum decreto, receptius tamen esse, adhuc competere remedium huius l. Ego autem aduertebam hunc articulū aliter accipi posse q̄ DD. explicauerint. Aut enim auctoritas vel decretum simpliciter interuenit, vel tantū quoad causas alienandi, & tunc non dubitarem veriore esse magis communem sententiam, ut venditor vel emptor læsus ultra dimidiam iusti precij, audiri debeat remedio huius l. Si verò decretum interuenit circa æstimationem ipsius rei causa cognita inter maiores, tandemq̄ iudicatum fuit super æstimatione & precio, tunc videretur amplectenda opinio Bar. & sequacium ob auctoritatem rei iudicatæ, quæ inter partes ius facit, iuxta l. 1. ff. quæ sent. sine appellat. c. cum inter, de re iud. l. cum putarem 37. ff. famil. hercis. l. si fideiussor. 29 §. in omnibus, ff. mand. cum traditis à Dec. in l. res iudicata, & ibi Cagnol. ff. de reg. iur. In quibus terminis fortasse iudicatum fuit pro Bar. in casu relato à Rebus. in d. 2. tom. pag. 186. nu. 40. Vel potuit alia iusta causa moueri grauisimus Senatus Parisiensis, cuius sententiã Rebuffus adducit vbi sup.

22 Non est igitur dubitandum, quin verior sit receptior opinio in hoc articulo: vbi simpliciter notitia, vel licentia iudicis interuenit, vel cognitio quoad aliud, non quoad rei æstimationem. Nec enim iudicis auctoritas operari debet extra ea, in quibus interuenit: nec præiudicium facit, nisi vbi nomen & effectus rei iudicatæ resultat. Ex quo sequitur magis pro cōmuni contra Bar. in d. l. 1. C. de præd. decur. non cessare remedium huius l. etiã si pro altero ex cōtrahētibz consanguini-

nei interueniant: id enim adimere non potest querelam parti læsæ. Nec contradicit gl. celebris in l. Polla. C. de ijs quib. ut in d. idq̄ probatur ex d. l. si quidē C. de præd. minor. magis verò in terminis probatur ex tex. notab. (agente de filio læso in actu, in quo interuenit auctoritas patris eiusdemq̄ tutoris) in l. etiam si patre. 30. ff. de minor. Quæ iura citare debuit Panor. in d. cap. cum causa, cum Bar. opinionem impugnat.

23 Ex quibus consecutiue infertur ad id in quo Cagnol. hic nu. 160. reprehendit Cremensem hic nu. 120. limit. 21. Cremensis enim cum Vital. quem refert, limitat hanc l. ne procedat in conuentione, quam partes fecerunt confirmari à iudice, & assumere nomen sententiæ, iuxta id qd sæpe in praxi contingit, & tradiderunt Bar. & Plat. in l. si quos, C. de decur. ad quam praxim confirmandi conuentiones per sententiam, pondero Bar. in l. stipulationes non diuiduntur. nu. 40. vers. præterea ff. de verb. oblig. probat etiam tex. in l. si conuenerit. 26. & ibi notant scriben. ff. de re iud. tex. etiam in l. tale pactum, vers. qui prouocauit, ff. de pact. Cagnolus autem in eisdem terminis contrarium tenet: ampliatis hanc l. aptè & fortiter arguens ex receptiori opinione proximè tradita circa alienationem cum decreto: & ita tenendum videtur, etiam si aliqua causæ cognitio interuenit quoad aliud, nō principaliter super æstimatione rei: magis verò quando absq̄ causæ cognitione simpliciter (ut sæpe fit) per iudicem confirmatur partium conuentio, ut magis colligi potest ex Plat. in d. l. si quos: & in simili ex Alci. in l. filiusfam. §. diui. n. 32. in fine

fine, ff. de leg. 1. & in decreto Dec. cons. 311. nu. 7. ut sic obiectio quæ obstatet conventioni, admittatur aduersus nudam illam confirmationem, imaginariumq; sententiæ nomen: ad quod conducit tex. notab. in l. ex stipulatione, C. de senten. & interloc. ibi, non omnis vox: & ibi, si non causa cognita. In quo etiam eleganter induci potest notabil. tex. in l. 1. §. si quis sub conditione, ff. ut legat. seu fideic. nom. caue. ibi, eadem causas & conditiones inesse: & ibi, eandem quoq; opponendam. Et tex. in l. Titius. 14. in fin. ff. ad Trebel. Oldr. cons. 238. quod in proposito probare videtur Greg. Lup. in l. 16. tit. 5. par. 5. verbo, menos, in fine.

24 Tandem in eodem articulo dicebant nonnulli, decretum iudicis, uel eius auctoritatem (si quando operari potest,) intelligi debere de maiori iudice, non de pedaneo uel infimo: ut ex Cardin. Paris. refert Cagnol. hic nu. 158. & ex Bal. tradit Rebus. ubi supra: & ultra eos generaliter ad limitandam præsumptionem iuris pro iudice, tradit Ias. in Rub. C. qui admitt. col. 2. & in tit. qui feud. dar. pos. nu. 10. & Hippol. sing. 438. Gerard. notab. 57. in fi. facit qd ex Aret. de iudice indiscreto tradit Alci. Reg. 3. præsump. 10. nu. 10. Quibus addo tex. ad id notabilem in l. 3. vers. si quis ad pedaneum. ff. ne quis eum: licet contradicere tentet Dec. in l. pacta nouissima. nu. 6. C. de pact.

○ Num uero nullibi animaduersum in eo articulo non omitto: DD. enim q. proponunt q. alienatio fuit cum decreto: & quaerunt an ea non obstante, agi possit remedio huius l. Quæ inuestigatio principaliter respicit venditorem læsum, sed

cum præmittitur alienationem fuisse cum decreto, agnoscidebet regulariter alienatam fuisse re minoris uel fisci, uel ecclesiæ: quibus proprie decreti solennitas congruit: regulariter enim in alijs non requiritur. Unde secundum iuris principia, & receptas traditiones, necessario sequi uidetur, non obstante decreto, illis personis uel causis ob læsionem succurrendum fore etiam non spectata læsione ultra dimidiam: qd DD. non aduertunt.

25 A præcedenti articulo pendet alius similis de uenditione in publica subhastatione, quem plures DD. à præcedenti non distinguunt, utrumq; pro uno accipientes. In quo Ang. perusi. ex d. l. 1. C. de præd. decur. non semel tenuit, remedium huius l. locum non habere, quando res distrahitur in publica auctione: idq; non nulli sequuntur. Sed contrarium uerius & receptius est, ut sic decisio huius l. procedat etiam re distracta in publica subhastatione: quod cum Imol. & melius sentientibus tradit Alex. in d. l. si quis cum aliter, nu. 16. & ibi Roma. nu. 8. Alex. in d. l. precia rerum: Aret. in d. §. si quis agens, in st. de action. Anton. Gome. ubi supra Corn. cons. 56. lib. 3. Burge. in d. c. cum causam, nu. 27. Rebus. in d. 2. Tomo. pag. 186. nu. 38. & pag. 452. tit. de præconi. in fin. dicens hanc esse ueram & communem sententiam, & ita in praxi seruari. Eandem probat Cremen. hic nu. 102. communemq; & ueriores dicit Cagnol. nu. 161. eandem sensit Bar. in l. 1. C. de præscr. 30. uel. 40. an. Hæc autem receptior opinio fortissime probatur ex proximè deductis circa alienationem cum decreto,

nota re
mediu l.
2. locu
habere et
in vendit
sub hasta
publica

creto, quo interueniente verius & receptius esse probauimus non cessare remediū huius l. Regulariter autem, vbi in alienatione decretum requiritur, subhastatio etiam præsupponitur, vt notant plures ex supra citatis, & Bar. in l. licitatio, nu. 3. ff. de publicā. & vectig. tex. & Alber. in l. & si sine, §. 1. ff. de minor. Bal. in l. ordo, nu. 4. C. de execu. rei iud. Ioan. Plat. in l. si tempora, col. 1. C. de fide instru. lib. 10. Et Math. Afflic. lib. 2. constitu. Neap. Rub. 38. in fin.

26 In eodem articulo ultra scriben. considerandum videtur duplex subhastationis genus: alterum necessarium, alterum voluntarium. Necessarium censebitur in distrabēdis rebus fisci, minorum, Ecclesiæ, vel Reipub. secundū receptiores traditiones ex DD. proximè citatis, & Soci. conf. 9. nu. 5. lib. 3. Dec. conf. 556. nu. 4. Iacobin. à S. Georg. in l. Titia, ff. de iure dot. Dicitur etiam necessaria subhastatio in rebus condemnati pro executione rei iudicatæ, iuxta tex. in l. ordo: & in l. à diuo Pio, §. in venditione, cum sequen. ff. de re iudi. Voluntaria autē subhastatio dicitur, quando extra has causas quis voluerit res suas in publico loco ad vocem præconis distrabere: vt ex licitatorum calore carius res vendantur, vel saltim ex hominum concursu citius distrabantur, vt sæpè fit in magnis ciuitatibus. In subhastatione autem necessaria notabilior erit communis opinio, cum in illis terminis iudicis autoritas, magnaq; solemnitas interueniat: non ita in auctione voluntaria. Vnde de priori loquuntur iura, quæ subhastationi magnum effectum tribuunt, l. fin. C. si propt. pu-

bli. pensita. l. si hypothecas, C. de remis. pign. quam in sua decisione extollit Pau. in l. 2. C. si aduer. fis. & tradit Afflic. decis. 340. Quæ iura vtiliter limitantur ex hac receptiori opinioe, iunctal. si quos, infra hoc tit. quam bene adduxit Bar. in l. 1. C. de præscrip. 30. vel 40. anno. Eandemq; communem sententiam notabilior rem reddit id quod in rerum æstimatione nimium attendi solet, locus scilicet publicus, seu mercatum, vt loquitur tex. in c. 1. de empt. & vend. Bar. in l. si seruus, ff. de condic. furti. Sed consideratio loci publici, & communis licitationis solā præsumptionem inducit, contra quam concludens probatio negari non debet: ex quibus hæc recepta opinio magis amplectēda est, eāq; sequitur Iacob. Curti. Bruggen. lib. 2. coniectur. ad fra. cap. 10.

27 Tutior etiam redditur cōmunis opinio attento eo, quod experientia docet, in ijs quoq; publicis distractionibus fraudē aliquando committi, d. l. si quos, infra eod. l. 2. C. de fide instru. l. 3. C. de execu. rei iud. l. fin. C. si in caus. iudi. Sic Cicero lib. 3. offic. tollendum ex cōtrahendis rebus omne mendacium tradit: subdens, non licitatore[m] venditor, nec cui cōtra se liceatur, emptor apponet. Deniq; in hoc articulo subhastatiōis repetendū est, quod nouè animaduertimus in præcedenti articulo decreti: cum frequētius subhastatio præsupponat distractionem fieri nomine fisci, vel alterius personæ vel causæ: in qua etiam ob minorem læsionem restitutio concedi debet, nõ obstante solemnitate interposita, iuxta d. l. si quidem, C. de præd. minor. & d. l. 8. §. 1. vers. 1. ff. de minor. A fortiori igitur

ex subhastatione negari non debet remedium huius l. præsupponentis maiorem læsionem, nempe ultra dimidiam iusti precij: quod DD. advertere debuerunt.

28 Apud Lusitanos verò circa quæstionem rei venditæ in publica subhastatione, & iudicis authoritate, locum adhuc esse remedio huius l. decisum est lib. 4. tit. 30. §. fin. ubi unum egregie additur, quod apud scriben. non ita reperitur: nempe q. si post solenes licitationes & præconia debito tēpore peracta, debitori cuius bona distrahuntur, denūciatur ut soluat, nec ipse satis fecerit, transactis octo diebus: tūc nec venditor, nec emptor læsus audietur ob eam maximam solemnitatem, & geminam denunciationem, argu. gl. in §. penul. verbo, maior, Inst: de iure person. ibi, tāta solemnitas. Ex qua Ang. Aretii, in ibi notabilem doctrinam elicit ad sustinendum actum, in quo non tantum ordinaria solemnitas, sed & alia exactior interponitur: quam ad propositum nostrū notat & ornat Burgen. in d. c. cum causam, nu. 28. licet absq. fundamento contradicat Cagnol. hic nu. 159. in fine. Nec decipiariis cum aliquibus, qui contra communem opinionem in hoc articulo subhastationis adducunt Baldum in d. l. ordo, n. 6. C. de execut. rei iud. qui (si bene attendas) tantū loquitur de creditore pro debito accipiente pignus, in quo fit executio iuxta terminos l. a. diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iudi. De quo tex. & articulo, (qui diuersus est) superius diximus, maxime in. 4. cap. 1. par. huius l.

29 In prædicta materia subhastationis (quæ frequentissima est) unum addo, in quo sæpe dubitari contingit, nec DD.

in eo satis sibi constant: si in publica auctione unus licitator certū precium offert, alter verò maius precium promittit, an et quo modo liberetur primus ex licitatione secundi? In quo Bar. in l. licitatio. nu. 1. q. 1. ff. de publican. & vectig. indistinctè inquit, non liberari primum licitatore, si postea secundus domino, vel vectigal locanti displiceat, idq. sequitur Alex. ibi ad Bar. Et secure tradit nouissimus Iodoc. Brugen. in compend. subhastat. cap. 4. nu. 8. neminem pro, nec contra citans: & cum Bar. est Salic. in l. penes C. de vectig. Firmian. de gabel. 2. par. nu. 20. Bar. autem ad suam opinionem citat tex. quasi expressum in l. Sabinus ff. de in diem addict. ubi & Costal. in annotation. secutus Bar. idem pntat. Contrariū verò aliquando consuluit Bal. quem refert Paul. in d. l. licitatio: refert etiam & sequitur Cremen. notab. 40. & ibi additio: & Chass. in consue. Burg. Rub. s. §. 1. nu. 23. char. 207. In ea varietate concordiam adhibet Paul. Cast. in d. l. licitatio, ut opinio Bar. procedat, quādo vectigal secundo licitatori adiudicatum fuit, vel tempus licitandi lapsus est: contraria autem opinio locum habeat, quando adhuc tempus durat, adiudicatioq. facta non fuit: eodem modo in alio consilio distinguere Baldum tradit Alex. ad Bar. in ibi: & Boer. decis. 208. ubi magis probare videtur distinctionem Pauli: et eo non relato, ita distinguere videtur Rebusius in d. 2. tomo. pag. 451. nu. 21. tit. de præcon. artic. 7. Varietatem autem opinionū nudè refert Hippol. in l. 1. §. si serui, nu. 21. ff. de quæstion. Et secundum opinionem Bal. ut primus licetator liberetur,

retur, magis concludit Alber. in l. si vē
ditor. ff. de in diem addict: dicens ita se in
praxi consuluisse. Contrarium verò, &
sic secundum opinionem Bar. consuluit
Ang. cons. 324, quē non percepit Boer.
in d. decis.

30 Ego in ea varietate aduerto cōcordiā
illam Paul. Castr. totam fere esse pro
opinionem Bar. qui verosimiliter non ne-
garet, quin post adiudicationem secundo
factam, primus liberetur: nec Bal. in alio
consilio eam distinctionem probavit, si
cum iudicio expendas relationem Alex.
& Boer. secundum quam nec Bal. in eo
sibi contrarius dici debet, sed id voluisse,
qd statim probabo. Ang. autem in d.
cons. nu. 3. aperte concludit non liberari
primum licitatore[m] etiam ex acceptati-
one secundi, nisi acceptatio plena sit: secū-
dum traditionem glo. in l. qd autem ff. de
in diem addict. quam citat, aperte senti-
ens distinctionem Pauli Castr. ut pri-
mus non liberetur, nisi post additionē
secundo factam. Bal. autem in d. cons.
melius voluit priorem liberari, quum do-
minus vel locans secundum licitatore[m]
statim non repellit, sed magis licitationē
eius admittit. Et ita aperte Alber. in d.
l. si venditor: & his non relatis ita resol-
vit Curt. Brugen. lib. 2. coniect. ad frat.
cap. 10. ad finem. Et ita videtur intelligē-
dus Rebus, ubi supra: & Ioā. Plat. in l.
si tēpora, nu. 2. ad fin. vers. & intellige,
C. de fide instrum. & iure hast. fiscal.
Quæ resolutio tutior videtur: nec enim
iustum esset, ut dominus vel locans possit
non admittere primum licitatorē ob se-
cundum plus offerentem: postea verò se-
cundo aufugiente, vel non idoneo reper-

to, primū obligare. Et sic cum vtriusq[ue]
contrahentis æquale ius esse debeat, id
longè iniquum esset, & consequenter nō
admittendum.

31 Nec obstat tex. in d. l. Sabinus: nec
glo. in d. l. quod autem, ff. de in diem ad-
dict. quibus Bar. Ang. & alij fundan-
tur, dum tex. & glo. priorem non libe-
rāt ex oblatiōe secūdi perfectē nō acce-
ptati: & ita d. l. si venditor, eod. tit. Ad-
uerto enim ea iura agere de venditione
perfectē cum priori contracta, quæ sus-
pendebatur ex oblatione melioris condi-
tionis, iuxta l. 2. cum alijs, eod. tit. Et sic
pactio illa adijciebatur prorsus in fauo-
rem & utilitatem venditoris, ut oblata
meliori conditione alteri vendere possit:
ac proinde id negotium eius voluntati
commissum censetur, per tex. notab. in l.
2. ff. de leg. cōmis. ibi, ita accipitur, si
vendedor inemptū esse velit, quia
id venditoris causa cauetur. iuncta
vulg. reg. l. quod favore, cum ibi notatis,
C. de legib. Et in id poterunt ingeniosi
inducere tex. in d. l. Sabinus, vers. quid ta-
men, ubi si pactum illud adijcitur æquali-
ter pro emptore, liberatur omnino ex obla-
tione secundi, etiam invito vēditore. At
in nostra q. & licitatione vectigaliū nihil
magis cum primo, q̄ cum alijs actū cen-
setur: imo ex qualitate rei, & consuetudi-
ne semper magis acceptari videtur qui
plus offert: quod etiam iuris est, ut in l.
penes, C. de vectigal. & commis. Et sic
primus licitator rectē obijcere potest, li-
beratum se cēsendum, cum alterius plus
offerētis licitatio recipitur. Nec obstat
argumentum Alex. ad Bar. in d. l. lici-
tatio, arguentis ex eo q̄ primus licita-

tor fraudulose poterit submittere alium non idoneum, ut se liberet: respondeo enim, quod dominus vel officialis locans vectigal pōt non admittere nō idoneū licitatorē: eiusq; cōditionē inuestigare debet, iuxta l. qui cū alio, ff. de reg. iur. quod si fraus primi probetur, actio contra eū ad totū id quod interest, dabitur, iuxta d. l. si venditor, ff. de i. diē addict. Et ita apud Lusitanos habet Ordin. da fazenda, cap. 161. Procederet aut opin. Bar. quādo locās statim repelleret secundum licitatore: vel quando vectigal locandum proponeretur ea forma, ut post tempus et examen licitationum dominus eligat: tandēq; in ea re consuetudo prouinciæ maximē obseruabitur, ut generaliter habet tex in l. 4. §. fin. ff. de publican. et vectigal. Et ita resoluōtilem articulum a DD. male explicatum.

32 In materia huius l. negantis remediū in læsione non excedente dimidiam iusti precij adducunt nonnulli pro limitatione tex. in l. Medico, ff. de varijs et extraord. cognit. ne valeat venditio, quā aeger medico facit durante ægritudine. Et ita eam l. generaliter ibi notat Alber. et Bar. dicens eam singul. Et ita indistinctē intelligit et extollit Anton. Burgen. in d. c. cum cā, nu. 12. et Panor. in c. quia pleriq; nu. 34. de immun. eccles. et Rebus. d. 2. tomo, pag. 187. nu. 44. Et ita generaliter citant eam l. Bar. Ang. Plat. in l. Archiatri. C. de profess. et medic. Sed contrarium regulariter aperte sentit Bal. in l. interpositas, nu. 5. ad fi. C. de transact. ex verbis eiusdē l. Medicus, quæ ita habent, Medicus, cui curandos suos oculos, qui eis labora-

bat, cōmiserat, periculum amittēdorum eorum per aduersa medicamina inferendo, compulit, ut ei possessiones suas contra bonam fidem aeger venderet, inciuile factū præses prouinciæ coerceat, remq; restitui iubeat: Quæ verba I. C. verè non præstant generalem conclusionem, quam DD. colligunt: sed magis onerare videntur improbum medicum, qui malignè curationem differt, malis vtens medicamentis: ut maiorem impressionē ægro faciat. Et ita cum Bal. sentit Alcia. ibi. nu. 20. et nemine relato Ias. in §. quadrupli, nu. 57. Inst. de action. Et ita Cagnol. hic nu. 192. magis contendens, tex. illū regulariter admittere pactionem medicum ægroto: ut etiam iudicauit cons. Neapol. secundū Math. Afflic. decis. 123. vbi nec Bal. nec aliū pro aut cōtra citat.

33 Ego priorem sententiam receptiorē, veriorēq; arbitror, quam ultra DD. aperte colligo ex gl. in l. 1. §. si cui, verb. suspensa, ff. de varijs et extraord. cognit. ex gl. clariori in l. quis quis, §. præterea, verb. cōtractū, C. de postul. quæ generaliter intelligit d. l. Medico, ne vlla cōuētio valeat inter medicum et Infirmum durante ægritudine: ad exemplum clientuli et aduocati, inter quos durante lite cōuētio non admittitur, iuxta tex. notab. in d. §. præterea: quasi valeat argumentū de aduocato ad medicum, argu. c. cæterū, de iuram. calum. vbi Panor. notat. Imo maior prohibendi ratio videtur in medico cum ægro, quàm in aduocato cum clientulo, ut cōstat ad sensum: et ita ex vi rationis d. l. Medico, extēdi debet, licet eius verba restrictiora sint. Aduerto etiam,

q̄ d. l. loquitur in venditione, & sic in causa onerosa: unde multo magis procedet in promissione lucratiua. Et ita intelligi debet d. l. Archiatri, quæ male ab Afflic. & alijs restringitur ad medicum habentem salarium publicum: cum verba eius l. generalem sensum magis exprimant ibi, quos etiam patimur accipere, quæ sani offerunt, non quæ periclitantes pro salute promittunt. Et sic ea l. manifestè ex verbis & ratione omnem medicum comprehendit: aliter enim tempus non distingueret. Et ita suadet ratio publicæ utilitatis, ne aliàs fiant iniquæ extorsiones, quod lex abhorret, ut in l. si per impressionem, C. qd met. caus. Non negamus hic, posse medicum ab ægro donata licitè accipere, nec eum astringimus, ut gratis curet, iuxta tradita per Anan. & Felin. in c. tua nos, de homicid. Rip. de peste, ad fin. cum supra citatis. Ex gl. autè in dicto loco, ex professio irrit. iure conuentionem inter medicum & ægrum, nouè aduertes contra eandem gl. & D D. in l. Martius, ff. locat: in questione promissionis medico factæ ad curationem ægri, qui sanatus ad infirmitatem redijt. Præsupponere enim videtur gl. indistinctè inter eos valere conuentionem, & ita specul. in tit. de salar. medic. nu. 1. in fine primi tomi quorum auctoritate excusari posset senatus Neapolitanus in decis. de qua supra.

34 In minori etiam læsione seu non ultra dimidiam vulgare est illud, qd pro cautela aliquicum Anania tradunt, ut conuentus interrogetur, an sit vir bonus: qd ipse verosimiliter nõ negabit. Unde eo asserto, colligebant posse conuentum damnari

ad resarciendam læsionem, etiam quæ dimidiam iusti precij non excedat: arguentes ex gl. celebri in l. semper in contractibus, 158. vel secundum alios, 197. ff. de reg. iur: quæ limitando §. idem Pomponius, l. in causæ, ff. de minor. dixit, non licere bono viro etiam in minori quãtitate alium decipere: quam cautelã ibi refert Dec. nec improbat, concludens tantum non teneri conuentum tali interrogationi respondere, & ita Feli. in c. fi. nu. 13. de presump. Ias. in l. pen. n. 5. C. de pact. Ferrar. caut. 4. Cremen. hic nu. 169. Rebus. in Auth. habita. Omphal. de usurpat. leg. lib. 2. cap. 9. Sed ne mo doctus foriq; diggestionem habens eam puerilem captionem probabit, ut meliùs aduertit Burgen. in c. cum dillecti. nu. 15. Dec. in d. l. penul. nu. 11. Cagnol. hic nu. 20. Rebus. in 2. tomo. pag. 178. Idq; necessario euincitur ex eo, qd hæc l. tam bonos, q̄ iniquos comprehendit, ut bene aduertisse videtur pract. Papien. in form. libel. in cã venditionis, versi. pro precio: idemq; colligi potest à D. Thom. relato à Cæpol. de simulatio. contract. nu. 23. Unde licet interrogatus respondeat se virum bonum, deficit ius quo minor læsio tunc in iudicio emendari debeat, cum à cõstituto iure recedi nequeat, iuxta vulg. l. p̄spexit, ff. qui & à quib. Unde etiam necessario cõsequitur, inep̄tam esse differentiam, quam plures cõstituunt inter ecclesiasticos & laicos, quasi in ecclesiasticis minor læsio emendanda sit, cum gl. in c. hoc ius porrectum, 10. q. 2. verb. ut plus. & Cremen. hic nu. 161. & Zanetin. dr. a. 13. & alij quos citat Tiracq. in 9. l. cõrub. n. 11 sed in foro cõtētioso id nullatenus sustineri p̄t iuxta d. c. cū dillecti, ubi Burg. notat, et Dec. in l. pen.

nu. 8. & sequen. & ibi Curti. nu. 8. C. de pact. & melius Cagnol. hic, nu. 10. licet in ea re multa ad salutem & securitatem animarum ample & neruose tradat insignis Nauar. in rep. c. nouit, ad finem, 6. notab.

35 In eod. proposito, ut aliquando succurratur laeso etiam ob minorem quantitatem, memorabilis est traditio Anchar. in c. peccatū, nu. 21. de reg. iur. lib. 6. ubi inquit, hanc l. & c. cum dilecti, quatenus non succurrunt, nisi in laesione ultra dimidiam, procedere quando voluntarie contrahitur: diuersum autem fore in eo, qui ob necessitatem vilius vendit, vel carius emit, ut tunc ob minorem laesionem ei succurratur, duoque exempla speciatim proponit, ex quibus multa alia deduci possent. Exempla Ancharrani sunt in eo, qui ne familia fame periret, vel ut se ab hostibus redimeret, vel ad vitandam communionem aut vicinitatem socij vel vicini rixosi carius emeret, aut vilius venderet: subditque Anchar. etiam in foro exteriori & civili succurrendum fore. Idque ad forum canonicum refert & multis comprobat insignis Nauar. in c. nouit. 6. notab. nu. 92. de iudic. Similiter ad forum contentiosum eandem traditionem refert & extollit Lauren. Calcan. conf. 27. ad fin. cuius consilio subscripserunt viri doctissimi, ut patet ex conf. ibi sequenti & eius fine. Et ita in exemplo redimentis vexationem socij vel vicini rixosi, doctrinam Anchar. sequitur & extollit Ias. in §. sed istae quidem, nu. 107. Inst. de act. & Alex. ad Bar. in litem si precio, §. fin. ff. loca. Ioan. Constan. ad constit. gallic. pag. 209. Petr. Gerar. sing. 22. ad finem, & genericè Ancharranum ubi su-

pra referendo, sequi videtur Felin. in c. cum causam, ad fin. de testib.

36 Ego autem in priori exemplo de emente vel vendente ob necessitatem, scio in iudicijs opinionem Anchar. nullatenus admitti, nec magis succurri laeso ob necessitatem contrahenti: atque ideo etiam in eo seruari decisionem huius l. & c. cum dilecti. Nec ista iura admittere possunt restrictionem Anchar. quae amplior esset, latiusque in vendente pateret, quam ipsa regula. Saepissime enim contingit homines (saltem immobilia) non nisi necessitate pressos vendere. Item necessitas vendentis non inducitur ex culpa vel facto ementis, non debet emptorem ipsum onerare quoad forum exterius. Et ideo tantum ad sanitatem conscientiae traditio Anchar. procedet. ex Salic. ita cautiùs intelligente in auth. ad hęc, q. 21. C. de usur. & ita colligitur ex Cremen. hic, nu. 162. probaturque in terminis per tex. ubi notant Pau. & alij in l. non idcirco, infra hoc tit. ubi respondetur non magis succurrendum fore vendenti ex urgente necessitate: idemque probatur ex l. 4. C. de pignor. Ex quibus iuribus periclitatur etiam, quod aliqui referunt consuluisse Pau. Cast. ut tradit Calcā. cōf. 28. nu. 4.

37 Quoad secundum exemplum ementis vel vendentis ob socium vel vicinum rixosum, credo plures ex supra citatis non satis rem expendisse, dum generaliter loquuntur. Si enim quis vilius vendit alicui tertio, ut vitet socium vel vicinum rixosum, nemo sanus probare debet, venditorem tunc ex minori laesione admittendum fore: tum quia obstat generalis regula huius l. & c. cum dilecti, tum & magis, quia emptor subit tunc eandem vexationem socij

N ij vel

vel vicini rixosi: et ita p̄ eptore retorquetur argumētū DD. ex onere & incōmodo mali vicini. Sic etiam si quis emat partē socij vel vicini rixosi, nō videtur audiēdus, si alleget aliquantō carius emisse. Adhuc enim in iudicijs nō licebit ex ea cā lēsum admittere, nisi lēsiō sit ultra dimidiam, iuxta decisionem horum iurium, iuncta reg. l. prospexi, ff. qui & à quib. Maxime q̄ emptor, etsi aliquid plus iusto precio tunc det, minus lēdi videtur tollendo seu vitando malum sociū vel rixosum vicinum. Et ita retorquetur fundamentum DD. ex glo. l. quod sæpe, §. fin. ff. de contrah. empt. Urget etiam contra DD. q̄ in eisdem terminis aliquid lucratur, qui emit partem socij vel vicini: ita enim auget valorem rei suæ: ut probat tex. notab. in l. si cui fundus, 16. ff. de leg. 2. ibi, confines fundos etiam supra iustā æstimationem interest acquirere: quem tex. ornabis & ad multa vilia applicabis in materia diuisionum ex notabiliter traditis ab Anton. Capi. decis. 42.

38 Aduerte tamen, q̄ I.C. in d. l. si cui fundus, respicit actus voluntarios: nec illa consideratio onerabit emptorem læ-

sum ultra dimidiam communis & iusti precij. Adhuc enim ei succurretur ex remedio huius l. respicientis iustum, & commune, non singulare precium, vel interesse: ut colligitur ex generalibus verbis huius l. & l. precia rerum, cum ibi notatis, ff. ad l. falcid. cum ijs quæ infra dicemus, & DD. tractant de modo æstimationum rerum, in hac materia facit bonus tex. in l. 1. versi. sed si rē, ff. si quid in fraud. patron. ibi, opportunitatis vel vicinitatis: & ibi, nullo pacto erit audiendus. Qua ratione idē ecōtrario dicendum est, si venditor se lēsum queratur, lēsiōnēq̄ augeat simili de causa, q̄ rē suam diuiserit, vel q̄ emptor plus precij dare deberet, eo q̄ aliam partem vel rem vicinam habebat. Non enim dicitur damnum, nisi ex precio communi, iuxta proximē dicta: & tex. in d. §. si rē, ibi, Fraus enim in damno pecuniaro accipitur. Et ita cessat argumentatio ex l. si in emptionem, ff. de minor. quæ loquitur specialiter in minore, & in eo singul. est. secundum Burgen. in c. 1. col. 4. nu. 23. de emp. & vendit. Ornabis autem ex multis per Tiraq. in præfat. lib. de retract. ex nu. 44. cum sequen.

95.

Secunda pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT TERTIVM.

SVMMARIA.

- I** *N materia huius l. tractatur notabilis q. de impensis, & melioramentis ab emptore factis in re, quam venditor postea auocat remedio huius l.*
- 2** *Ad eam q. agitur de inductione tex. in l. intra utile, §. fin. ff. de minor. & nu. 3.*
- 4** *Adducitur notabilis conclusio in materia de ducendi expensas, eademq. limitatur nu. 5.*
- 6** *Agitur de intellectu l. penul. ff. loca. circa impensas coloni vel conductoris: & explicatur glo. ibi aliter quam scriben. fecerint.*
- 7** *Resoluitur q. frequentissima de impensis factis ab emphiteuta, an ei vel heredi solui debeant.*
- 8** *Tractatur vtiliter ad eundem effectum an idem ius sit in conductore ad longum tempus, qd est in emphiteuta: nouaq. distinctio traditur ad Ias. & Beroum variantes.*
- 9.** *Adducitur in eo proposito noua declaratio Molin. & Baldui.*
- 10** *In eadem materia traditur alia declaratio vtilissima circa expensas factas ex conuentione.*
- 11** *Tractatur exactissime celebris q. in qua variant Bar. & Bal. an per remedium huius l. resoluatur hypotheca interim ab emptore contracta: expendanturq. DD. argumenta, & probatur opin. Bal. vsq. ad nu. 15.*
- 16** *Ad opinionem Bal. noua & egregia declaratio traditur, vt emptori succurratur bonam fidem agnoscere, & nu. 17.*
- 18** *Agitur de intellectu l. nouissima, ff. quod fals. tuto. auho. quam Cagnol. hic adduxit.*
- 19** *Ex resolutione precedentis q. infertur notabiliter contra Molin.*
- 20** *Latissime & vtilissime confutatur vnum magni momenti, quod Cagnol. & Gozad. secure tradunt circa pactum reuendendi: ostenditurq. ex eo resultare obligationem reprecise tradendi: emendanturq. multa à DD. scripta, & explicantur alia ab eis confuse tradita ad materiam l. 2. infra de pact. int. emp. & vend. vsq. ad nu. 29.*
- 30** *Agitur de donatione vel pacto donandi pro glo. & Bar. contra plures.*
- 31** *Tractatur ad precedentes questiones de emptore leso agente ex remedio huius l. vsq. ad nu. 33.*
- 34** *Tractatur econuerso de deterioratione rei penes emptorem contingente.*
- 35** *Agitur de gabella & laudemijis, alijsq. oneribus pecuniarijs ab emptore vel venditore solutis, an deduci vel repeti possint, rescissa venditione per remedium huius l. vsq. in fin.*

Secunda pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT TERTIVM.

Evigore et effectu actionis huius l. non pauca ex superioribus traditis colligi possunt quibus alia non minus utilia addenda sunt. Inter quæ se se offert illud, de quo agit Bal. nu. 23 q. 19. si emptor fecit expensas & melioramenta in re: inquit enim, quæ tunc venditor agens ex læsione vltra dimidiã repelli poterit, nisi soluat expensas & melioramenta: quod probat per tex. quem dicit sing. in l. intra vtile, 40. §. fin. ff. de minor. vbi id deciditur in minore per restitutionem rem auocante ab emptore. Quem tex. notat idem Bal. in l. fin. §. fin. nu. 5. C. communia de lega. Contrariũ autem probabat Salic. hic q. 17. quos refert dubitans Cremen. hic in repet. nu. 95. 4. limit. Sed opinio Bal. verior & receptior est, quam sequitur Alex. ad Bar. in d. §. fin. & Cagnol. hic nu. 153. q. 20. Burgen. in c. cū causa, nu. 56. de emp. & vend. Iacobi. à S. Georg. in l. si res, §. 1. nu. 5. ff. de iure dot. Fabian. de empt. & ven. l. 8. q. nu. 4. Boer. videndus decis. 47. nu. 8. Et vltra eos in minore rem vendicante est tex. in l. si prædium, in fin. C. de præd. minor. facit l. in fundo, ff. de rei ven. l. Nec id ius reputandi expensas negatur, nisi ob dolum, d. l. fin. §. fin. C. communia de lega. imò & non obstante mala fide ius competit ad impensas ne-

cessarias, secundum Paul. & Ias. in d. §. fin. per l. domum, C. de rei uend. notat Boer. decis. 44. nu. 7.

Licet igitur tex. à Bal. adductus non probaret eius sententiam (vt Salic. contendit) iam patet non deesse alia iura & fundamenta, quibus opinio Bal. iuuetur: Salic. autem respondebat ad d. §. fin. l. intravtile, rem ibi præcise auferri inuito emptore ex vi restitutionis, hic autem voluntariè emptore non supplente iustū precium. Sed pro Bald. contra Salic. replicabis ex eod. Salic. in sequen. q. vbi cum Bald. concludit, in casu huius l. restitutionem non voluntariam, sed necessariam appellari, quod tutius est & fortasse receptius, vt paulò inferius deducemus. Inducit etiam nouè potest tex. ille loquens de restitutione minoris, quæ læsionē præsupponit, fauorabilior quæ est remedio huius l. vt ex multis deprehenditur. Ergo cum minor ibi astringatur ad impensas, multò magis teneri debet venditor vtens remedio huius l. Aliter etiam & nouè induci potest tex. in d. §. fin. dum indistinctè loquitur de minore restitutionem petente aduersus emptorem. Potuit enim læsio contingere, non quia vendiderit, sed in precio tantum. Quo casu receptius est, restitutionem minori non dari ad rescindendum contractum, vel rem repetendam, sed ad supplementum precij: vt colligitur ex gl. Bar. & alijs in l. si quidem, C. de præd. minor. tradit Gozadin. cons. 44. nu. 14. quod fortasse latius infra discutiemus in q. minoris.

Sed

Sed iam in his terminis tollebat respō
sio Salic. non enim tunc stare posset qd
inquit, in d. §. rem præcisè repeti.

3 Ex nostra autem inductione melius
sustinetur opinio & allegatio Bal. ex d.
§. fin. non verò ex eo, qd Bal. sensit in hac
q. & iam expresserat nu. 16. male putās
generaliter valere argumentum de restitu
tione minoris ad remedium huius l. quod
falsum est, vt diximus in 1. cap. huius par.
nu. 33. & latius in sequen. cap. probabi
mus: quod alij in hac q. non aduertunt.

Ex sententia autē Bal. & cōmuni cōtra
Salic. satis colligitur DD. indistinctè
loqui in quacumq; læsione etiam enor
missima, seu longè ultra dimidiā iusti pre
cij, vt & tunc venditor ita læsus teneatur
emptori expensas & melioramenta sol
uere, quicquid absq; fundamento contra
dixerit Cagnol. hic nu. 153. in fin.

4 Ex ijs verò ad multa similia inferri
posset circarepetitionem expensarum, vel
retentionem rei pro expensis & meliora
mentis, de quo agunt plures citati à Ca
gnol. hic nu. 154. maxime. Neguz. de pi
gnor. s. par. 4. memb. & Afflic. in c. 1.
§. si vassallus, tit. hic finitur lex. Pau. et
Ias. in l. si in area, ff. de condict. in d. de
cuius intellectu agit Molin. in consue.
Paris. §. 1. glo. s. nu. 89. & sequē. et Bal
duin. in §. cerie, Inst. de rer. diuis. Omis
sis autem multis illud menti commenda
q; deducturus vel compensaturus expē
sas, non solum deducere vel compensare
potesť precium, quod dedit pro operis
alterius, sed etiam quando per seipsum
laborauit. Deducet enim precium ope
rarum sui ipsius iuxta quantitatem, quæ
alteri pro eisdē operis daretur, vt notat

Panor. in c. ad nostram, nu. 8. in fin. de
reb. eccles. non alien. sed prius Bal. cuius
ipse non meminit in l. si quis, C. de rei
uend. Quod extollit Paul. in l. diuortio,
§. fin. nu. 4. ff. solu. matr. & ibi Arcti.
videndus, & alij quos citat Boer. decis.
44. nu. 24. & præced. & alibi Aug.
quē solum refert Molin. in consue. Pa
ris. §. 1. glo. s. nu. 86.

5 Potesť tamen restringi hæc commu
nis conclusio, ne procedat in expēsis ex
cessiuis malignè ab emptore factis, for
tasse quia sciebat venditorem læsum æge
re posse remedio huius l. vt sic eum deter
reat ob magnitudinem expensarum, ar
gu. tex. notab. in l. si seruos, ff. de pignor.
action. quem in proposito notat. Alber.
in d. §. fin. l. intra vtile, ff. de minor. Boer.
decis. 47. ad fi. extollit Tiraq. de retrac.
conuent. §. 7. nu. 5. Cū autem emptor in
proposito dominus sit, non obstante læ
sione vënditoris, iuxta l. dolus, infra eod.
consequitur posse eum expensas deduce
re, nec eas cum fructibus compensare te
neri, iuxta doctrinam glo. celebris in l.
emptor, ff. de rei vend. quā extollunt plu
res citati à Tiraq. vbi supra nu. 4. & la
tius dicemus infra in q. fructuum.

6 Nec omittendus fuit in hoc articulo
expēsarum, tex. notab. in l. penul. ff. loca.
vbi Sceuola in colono cieto respondet
eū consecuturū expensas. Aduertendū
autē est, tex. ibi loqui de colono vineas in
fundo instituēte, qđ opus rei formā mu
tuare videbatur, & tamen colonus expē
sas cōsequitur: quod expendit & cōmē
dat Tiraq. de retrac. cōuēti. ante finē, §.
7. nu. 16. Sic etiā Bar. & alij eundē tex.
cōmendant, dū id ius præstat colono, vel

N iij inqui-

inquilino etiam ob culpam non soluendi eiecto: & ita eum extollit Ias. in §. actionum nu. 183. in fin. inst. de action. et singul. dixit Paul. in auth. qui rem n. 6. C. de sacros. eccles. Ex quo infertur ad vtilem q. quid scilicet, dicendum sit in emphyteuta, in quo DD. variant, nec ullus eorum satis assequitur mentem gl. in d. l. penul. verb. consecuturum, quæ iudicio meo id voluit, vt regulariter idem iuris sit in emphyteuta eiecto ex eadē culpa. Idq; vult etiam gl. in emphyteuta ecclesiæ regulariter, quod DD. non aduertunt. Excipit enim tantum emphyteutam ecclesiæ qui rem contra legem vel canones acceperit: & sic nō excipit simpliciter emphyteutam ecclesiæ, vt DD. ex gl. colligunt. Et cum gl. malè intellecta, est Salic. ibidem, dicens speciale esse in emphyteuta ecclesiæ, aperte volens d. l. loquentem in colono, procedere etiā in emphyteuta priuati.

7 Sed contra gl. & Salic. communis opinio est, vt tex. in d. l. penul. ad colonū, de quo loquitur, restringatur: nec ad emphyteutam etiam priuati trahatur, vt notant Bar. Bal. Paul. Costal. ibi, Paul. & Ias. in d. auth. qui rem, & ibi Dec. n. 14. & Ias. in l. 2. nu. 27. C. de iure emphit. Cagnol. in l. si quis maior nu. 53. C. de transac. Dec. cons. 518. qui resoluunt cōmunem esse sententiam, vt distinguatur, an emphyteusis finiatur tempore: & tūc impensæ seu melioramenta solui debeant in quo cauēdū est à Bal. in l. 1. nu. 5. C. de iur. emph. & à Costal. in d. l. pen. ff. loca. aut emphyteuta ob culpā nō soluendi eijciatur, & tūc melioramenta amittat, & ita Molin. in consue. Paris. §. 1. glo. 5. nu.

69. Alex. in l. senatus, §. i. in fine, ff. de leg. 1. Augustinus Berous in c. potuit, nu. 146. de loca. Qua in re vt emphyteuta sui culpa eiectus melioramenta omnino amittat, fortissimè pro communi vrget tex. à glo. & DD. adductus in Auten. de aliena: & emph. §. si quis verò, nō tantum secundum vulgarem literam, sed etiam secundum translationem Haloandri. Nec parū vrget tex. in d. l. 2. C. de iure emph. dum emphyteutam non soluentem eijci permittit: nec cum audiendum inquit respectu expensarum vel meliorationum. Et ita in praxi iudicatum tradit Guid. decis. 169. & decis. 438. Rationem uerò differentie inter colonum & emphyteutam assignat Bar. & clariùs Paul. Cast. in d. l. penul. ff. loca.

8 In eodem articulo egregiè dixit Ias. in d. Auten. qui rem, nu. 9. d. l. penul. loquentem de colono, seu cōductore ampliandam fore ad conductorem longi temporis: vt sic expensas repetat etiam si ob culpam suam eijciatur, & in hoc conductor longi tēporis ab emphyteuta separetur. Contrarium uerò magis probat Bero. in d. c. potuit, nu. 166. cui suffragatur Dec. cons. 142. nu. 3. cum alijs sepe æquantibus conductorem longi temporis & emphyteutam: idq; colligi potest ex latè traditis à Boer. decis. 234. & latissime Tirq. in lib. de retrac. lignag. §. 1. glo. 14. ex nu. 79. Ego autem in eo articulo ratione & æquitate rei satis pensata, distinguendum putarem inter locationem ad vitas (vt vocant, vtq; fit in rebus ecclesiasticis) & inter locationem ad decennium, vel ad longius tēpus, non tamen ultravitam conducentis. Et priori ca-

su,

su, cum locatio in personas extenditur, etsi omnino perpetua non sit, iure tamen emphyteusis in totum censetur, ut in ea locum habeat communis opinio supra tradita de emphyteuta amittente melioramēta, quando ob sui culpam eijcitur. Nam & hæc locatio in vitas iure & consuetudine emphyteusis appellatur, in eaq; militantrationes Bar. & Paul. in d. l. penul. ff. loca. Diuersum autem sit in locatiōe ad longum tempus, non ultra vitam primi conducentis: tunc enim (si cum iudicio attendas) non ita vigent rationes Bar. & Paul. ubi supra, nec qualitas cōventionis ita tunc inuitat conducentem ad expendēdum in re aliena, quam videt ad successores suos non transituram. Nec tanta ratio est, ut minori tempore fruens magnos sumptus facere & amittere debeat. Et sic ex æquitate res hæc temperanda videtur iuxta doctrinam I. C. in l. in ambiguis, 86. versi. fin. ff. de reg. iur. ibi, iustis decretis res temperanda. Nec enim perpetuo verum, nec prorsus tutum est argumentum illud Beroi de emphyteusi ad locationem longi temporis, ut ego multis probo in commentar. l. 1. 3. par. ex nu. 66. C. de bon. mat.

9 Comprobatur nostra hæc distinctio ex alia, quam in eodem articulo nouè tradit, & constanter probat Molin. in cōsue. Paris. §. 1. glo. 5. nu. 73. contendens ex vi verbi, emponemata, vel melioramēta: (quibus vocibus utitur Imper. in d. l. 2. C. de iur. emphi. & in d. §. si quis verò, in Auten. de alie. & emphi. dū punit emphyteutam culpa sua eiectum) emphyteutam ibi tantū non audiri ob impensas ordinarias vel modici sumptus, non

verò excludendū fore à satisfactione meliorationum magni sumptus, & quæ rei acceptæ formam excederent, prout ædificia vel molendinum: ne dominus cū iactura emphyteutæ immodicè locupletetur. Quam declarationem ex eadem vi verbi in proposito tradit Balduin. in §. adeo, Inst. de loca. Quod verius puto cōtra mentem DD. indistinctè loquētium, & expressè cōtra Guydon. d. decis. 438.

10 Sic etiā (ut vtiliter articulus hic cōcludatur) receptum est, ut impensæ resarciendæ colono in d. l. penul. ff. loca. & hæredi emphyteutæ finita tempore emphyteusi, intelligantur illæ, quæ citra necessitatē cōventionis fiunt, ut tradit Molin. in d. §. nu. 96. ex Ias. quem ibi citat, & colligitur ex Afflic. in c. 1. §. si vassalus, n. 12. hic finitur lex Feder. Idq; in colono sentiunt Bar. & Paul. nu. 4. in d. l. penul. & apertius exprimit Bal. ibi, quos prædicti nouiores nō referunt. Impensæ enim, quæ fierent ex cōventionē, pars precij & pensionis censentur, ex l. fundi partem, ff. de contrab. empt. Non tamen omitto, qd Afflic. ubi supra indistinctè dicere videtur nunquam emphyteutam vel hæredem eius audiendum fore circa impensas, quādo res expressim cōcessa est cum clausula meliorandi, ut sæpe contingit. Ego autem ob generalia verba vel ob clausulam consuetam, qd emphyteuta rem meliorem faciat, non recederem ab æquiori & recepta sententia, ut emphyteutæ solui debeant viles impensæ non modicæ, nec culturam respiciētes, sed ædificia sic & alia, de quibus suprā. Illa enim generalia verba de re melioranda, non debent mutare iuris dispositionē, quum

quum non aliud exprimant, q̄ quod iure continetur, vt cum iudicio colligi potest ex Paul. in d. l. penult. nu. 4. iuncta reg. l. nō recte, C. de fideius. l. qui mutuā, ff. mād. tex. notab. in l. si conuenerit, ff. pro socio. Imo clausula ex stilo parum momēti habere debet, iuxta notabilem doctrin. Bar. in l. 1. nu. 10. in fine, ff. de iure codicil. Resoluo igitur, vt necessitas cōventionis excludat emphiteutam ab ijs impensis, quæ speciatim in conuentione exprimuntur: ita enim res tam notabilis specialiter exprimi debet, iuxta doctrinam I. C. ad multa memorabilem, in l. item apud labeonem, §. ait prætor, ff. de iniur.

11 *Alia q. est in materia huius l. ob varietatem DD. & rationum cōsuetum regia dēcisione digna, quādo emptor medio tempore rem obligauit, an postea venditore læso agente, & emptore rem restituyente, resoluat hypotheca? Bar. cōstantissimē tenuit, hypothecam tunc non rescindi, sed rem ita affectam ad venditorem redire: ita Bar. in l. si res, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. idem Bar. in l. vbi autē, §. sed Marcellus, ff. de in diem addict. Bar. in l. in diem, ff. de aqua plu. arcen. & ibi Cuma. & Roma. Fulgo. in d. l. si res, Alex. cons. 45. nu. 4. lib. 5. Boer. decis. 181. nu. 10. vbi eam opinionem communem dicit, male citans consilium Dec. 339. ad fin. vbi de alio articulo agit. Et opinionem Bar. tenuit prius Ioan. And. quem referunt Roma. & Alex. Et eādē tenuit Anchar. vt refert Boer. Eādē videtur sequi Alber. hic, nu. 18. eādē nemine citato, vt receptam tradit Corras. in l. 3. pag. 149. ff. de seruit. Contrariam opinionem probat Bal. hic, nu.*

17. 13. q. Imo q̄ tunc resolutio iure emptoris, extinguatur hypotheca, aliudue onus rei impositum: & ita Salic. hic, q. 15. & Paul. nu. 11. & ita Cremen. hic, nu. 189. Alex. ad Bar. in d. l. si res. Alcia. in l. debitorum, nu. 2. C. de pact. Neguz. de pign. s. par. 1. memb. nu. 43. Cagnol. in l. 2. nu. 199. C. de pact. inter emp. & vend. idem Cagnol. hic, nu. 120. Molin. in consue. Paris. §. 22. nu. 45. Tiraq. de retrac. conuent. §. 3. glo. 1. nu. 10. & in l. si vnq̄, verb. reuertatur, nu. 271. Soci. Nep. cons. 119. nu. 15. lib. 2. dicēs opinionem Baldi veniorem & magis communem.

12 *In ea DD. varietate præcipuum fundamentum Bar. & sequacium est, q̄ tunc emptor videtur voluntariē rē restituere, cum eam retinere posset supplendo iustum precium: & ita inducunt aliqua iura loquentia de resolutione voluntaria. Bal. autem econtrariō hanc resolutionem iuris emptoris, non voluntariam sed necessariam censet, arguens principaliter ex reg. l. lex vectigali, ff. de pignor. Bene etiam respondent Bal. & Salic. ad iura, quæ Bar. adducit: nec Bar. incolerate respondet ad d. l. lex vectigali, q̄ ibi precisē res auocatur absq̄ vllō consensu eius, qui rem obligauit: hoc autem casu nō auocatur, nisi emptore nolēte supplere precium. Nec enim placere debet replicatio Baldi arguentis ex facto debitoris non soluentis canonem domino directo, quem soluendo vitaret commissum: & tamen in eisdem terminis rescinditur hypotheca, & res ad dominum libera reddit: Quod à remotis est, nec respicit tēpus auocationis: si autem ad præcedentia respiciendum esset, omnis rescissio vel*

reso-

resolutio diceretur includi sub actu voluntario, cum semper originem habeat à contractu: qui voluntarius est in sui initio.

- 13 Mibi autem opinio Bal. magis placet ex æquitate huius l. quæ sæpissime eluderetur ex opinione Bartoli, maxime quæ frequentissimum sit homines contrahentes bona sua obligare. Nec obstat, si quis replicet, posse emptorem magis nocere vendendo rem alteri: respondetur enim quod emptore vendente datur actio adversus eum ad precium, ut supra vidimus. Et ita non auocatur res, nec extinguitur ius emptoris, et cessat argumentum d. l. lex vectigali. Si autem emptor possidet, et res ab eo auocatur, tunc consequenter hypotheca resolvitur: et inducitur argumentum d. l. Quicquid enim Bar. et sequaces dixerint, non debet in terminis huius l. restitutio appellari voluntaria: fit enim restitutio ex actione, iudicio et sententia, quæ omnia in unum dantur: nec dicitur actus voluntarius, in quo datur necessitas, etiam si ex duobus alternativè debitis electio conuento detur: ut eleganter probat Tiraq. de retrac. lignag. §. 32. nu. 67. adducens bonum tex. in l. illud, §. 1. ff. de constit. pecun. Ad idem facit etiam tex. in l. quæ sub conditione, §. si quis, ff. de codit. instit. ibi, ne alia eum urgeat. Et satis in terminis idem colligitur ex Alex. in l. diuortio, nu. 36. in fin. ff. solu. matr:

- 14 Magis contra Bar. retorquentur iura, quæ loquuntur de venditione cum pacto additionis in diem, quæ habent, hypothecam interim ab emptore contractam resolui, venditore postea rem auocante, eo quod melior conditio allata sit. Non enim tunc procedit ratio Bar. quod ibi fiat resti-

tutio præcise: namque et eo casu primus emptor rem retinere potest, afferendo etiam meliorem conditionem, dan. loue maius precium, quam alius offert, ut habet tex. in l. licet, et in l. necesse, ff. de in diem addict. Et sic si verum esset, quod Bar. inquit de restitutione voluntaria ad casum huius l. idem dicendum foret in casu pacti additionis in diem: quod est contra I. C. in l. 4. §. sed Marcellus, ff. de in diem addict. et in l. 3. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. sol. Et ita contra Bar. maxime retorquetur eius argumentum.

- 15 In eodem articulo contra Bal. arguebat Cuma. in d. l. in diem, Fulgo. in d. l. si res, ex eo quod hoc casu emptor tenetur actione personali: hypotheca autem realis potentior videtur, concludentes opinionem Bal. i. leo procedere non posse, sed eorum argumentationi sufficienter respondetur, quod licet realis obligatio soleat esse maioris efficaciam, subest tamen periculo resolutionis ex dispositione iuris, finito scilicet iure obligantis ob causam anteriorem, etiam si in fauorem primi non extet realis obligatio, ut satis probatur ex generalitate tex. in d. l. lex vectigali, in qua non agitur de prælatiōe vnius hypothecæ ad alteram, sed de priori obligatione personali ratione rei, qua rescinditur ius debitoris in eadem re, et consequenter hypotheca interim contracta: ut deducitur ex d. l. lex vectigali, quæ nos multis ornauimus in commentar. l. 1. in 3. par. nu. 72. C. de bon. mater.

- 16 In eodem articulo subdunt Bal. et Salic. hinc suam opinionem intelligendam fore, quando emptor ex necessitate iudicij rem restituit, secus si extra iudicialiter, et omnino

omnino voluntarie: quo casu admittunt opinionem Bar. Et ita Cagnol. nu. 111. qui tamen contra arguit ex regula, ad quam sepius citatur tex. in l. nouissime, ff. quod falso tut. auto. paria esse aliquid ex necessitate facere, vel timore necessitatis: cui argumēto Cagno. nō respōdet.

⊙ Ego respondendum arbitror id argu. non ob stare, sed potius concedendum fore: nam & hoc casu in effectu idem ius erit, si emptor absq; fraude ante sententiam vel iudicium rem venditori læso restituat: quod Cagnol. non percepit, ostenditur verò statim nu. sequen. Loquuntur autem DD. de restitutione necessaria per sententiam, ne tertio fraus fiat: vt in simili diximus supra in 2. par. Rub. cap. 2. nu. 3. & in simillima specie notat Molin. in cōsue. Paris. §. 22. nu. 81. ad finem: facit iuris decisio in materia euictionis, iuxta l. emptor, C. de euictio.

17 Ex qua similitudine actionis de euictione, eleganter deduci potest tutius esse, q̄ restitutio in nostra q̄ fiat post probationes & sententiam, vt si rescindatur hypotheca interim contracta. Si tamen ante iudicium vel sententiam emptor agnouerit bonam fidem, & rem venditori læso restituerit, adhuc venditor se tueri poterit ab eo cui res obligata fuerat, probando lesionem ipsam, vt probanda fuisset in iudicio ex remedio huius l. quia eodem modo, & cum eodē onere probandi, ad repetendū precium à venditore admittatur emptor à quo res euicta fuit, eo incaute non denunciante litem venditori, vt colligitur ex relatis à Tiraq. de retrac. lignag. §. 1. glo. 18. nu. 63. & preceden. vbi in simili agit in terminis nostræ l. & q.

clarius verò in emptore ad repetendum precium tradit Molin. in consue. Paris. §. 44. ad finem nu. 25. idem ad Alex. cons. 63. lib. 6. & Afflic. lib. 3. feud. tit. de controu. int. vassal. & alium, nu. 24. fol. 86. quæ opinio vt receptior traditur à D. Couarru. lib. 3. resol. cap. 17. nu. 6. & Ias. in l. si domus, §. de euictione, nu. 14. ff. de leg. 1.

18 Dum verò Cagnol. ad propositum adducit reg. d. l. nouissime, ibi, aut metu, ne compelleretur: iam vides eam regulam aliquantulum hic conducere, emptore timore iudicij rem restitente, cum onere tamen probandi postea veram ipsam lesionem, quod onus vitaretur spectata sententia ex remedio huius l. Non omitto, q̄ d. l. nouissime, vt notab. cōmendat Bal. ibi, ad prædictam regul. & Ias. in l. 2. nu. 4. C. de transact. notat Xuar. alleg. 23. pagi. 2. ornat notabiliter Dec. in c. cum M. nu. 34. de cōstit. Hippol. in l. 1. ex nu. 42. ff. de quæst. extollitq; Alex. cōs. 99. nu. 6. lib. 3. Aduerto tamen contra plures ex proximè citatis, & cōtra alios alibi, ad verum intellectum d. l. I. C. ibi non agere de materia metus, seu edicti, quod metus cā: in quibus terminis DD. eam l. citant. Tunc enim non quilibet metus excusat, sed magni periculi, quod timendum sit à constanti viro. At in d. l. nouissime, nō punitur tutor, nisi qui dolo facit, & ideo I. C. excusat eum, qui cōpulsus fecit vel metu ne compelleretur: vt sic vitetur dolus, ad quem vitandum minor causa sufficit, q̄ ad iustificandum metū, quum dolus ex causa etiam minus colorata cesset, vt in l. sed etsi lege, §. scire, ff. de petit. hered. & in l. igitur, §. potest, ff. de liber.

ad em
tand
q̄ luy
vjanot
causa
sufficit

liber. caus. Ias. in l. qui iurasse, nu. 5. ff. de iureiur. Dec. cons. 37. col. 4. cū alijs, quæ omitto. Et ita utiliter resoluitur prædicta q. varietas q̄ scribentium.

- 19 Ex deductis in præcedenti q. liquet, aliquando venditionem vel similem alienationem totius rei factam ab emptore, non irritari a venditore agente & obtinente ex remedio huius l. nec enim rem alienatam auocare potest à tertio in quem alienata fuit: vt supra de duximus in 1. cap. huius par. hypothecam verò vel pignus eiusdem rei ab emptore interim obligatæ rescind. li. venditore ex eodem remedio huius l. rem auocante ab emptore: & ita eleganter ex diuersitate rationis limitatur vulgaris regula de toto ad partem l. quæ de tota: ff. de rei vend. cum notatis à Ias. in l. qui sine, ff. de cond. ob cau. Inde magis infertur lapsus in tali argumentatione in hac re fuisse doctum & ingeniosum Molin. in consue. paris. §. 22. nu. 57. char. 213. col. 3. & §. 30. n. 85. char. 269. dum reprehendit Ripam in l. fin. q. 42. C. de reuo. dona. vbi sustinendo opinionem Alber. in l. his solis, eod. tit. dixit, q̄ si donator rem auocauerit ob ingratitude, rescindetur hypotheca interim à donatario contracta: & ita Tiraq. in l. si vnquam, verbo, reuertatur, nu. 172. Quod Molin. improbat ex d. l. his solis, vbi alienatio antea facta à donatario ingrato non rescinditur. Sed Alber. & Ripa. ad eam l. respõderunt separantes in hoc hypothecam à totali alienatione: nec male, si aduertas ad l. in quorū: & l. lex vectigali, ff. de pignor. iuncta l. fin. & communi resolutione C. de iure emph. cum egregie traditis à Neguzau. de pign. 2.

par. 2. memb. nu. 28. & sequen. Nec valet argu. Molin. de toto ad partem, seu de totali alienatione ad hypothecam, constat enim ex proximè deductis secundum receptiorem & veriore sententiam in nostra q. simillima, irritari hypothecam rei inuentæ penes emptorem, non verò alienationem ab eo factam: quod mirum est nō aduertisse Molin. cū ipse sequutus sit opinionem Bal. in hac q. vt supra diximus.

- 20 Nec omitto aliud magni momēti quod secure scribit Cagnol. hic, n. 110. & in repe. l. 2. infra de pact. inter emp. & vend. nu. 129. q. 29. qui arguens p̄ opinionem Bal. in eadem q. inquit, eum qui emit cum pacto reuendēdi suo venditori restituto precio, non teneri precise reuendere seu rem restituere, etiam si habeat facultatem rei tradendæ: sed tantum ad interesse obligari: idq̄ multipliciter probare conatur Goza li. in rep. d. l. 2. col. 2. & sequen. citantq̄ Alex. Corn. Dec. in multis consilijs, et primò Cagnol. hic d. nu. 110. adducit Alex. cōsil. 10. lib. 1. Sed Alex. agit ibi de re interi prorsus alienata et apud tertium existente: non quando adhuc est penes primum emptorem: & sic patet esse casum longè diuersum, maxime si repetas proximè dicta, nu. preceden. imò & tunc contra Alex. est æquior opinio Paul. Castr. in l. si cum videret, ff. de pign. act. in qua DD. nimis variant: vt post Tiraq. Couarru. & alios latè id tractantes non super fluo labore nec aliorum dicta transcribendo, copiose trado in relectione seu cōmētari. l. quoties, C. de rei vend. eodem modo nihil ad rem facit cons. Dec. 239. quod etiam adducebat Cagn. hic, ci-

tant

tant etiam Cagnol. & Gozad. in d.l. 2. consil. Corn. 256. lib. 4. ubi Corn. col. 2. hoc sentire videtur: sed facti qualitas seu species non satis ibi exprimitur, ut agnoscat qui consilium illud attentè legerit: dicit etiam Cagnol. ibi hoc tradi ab Areti. cons. 6. sed Areti. ibi loquitur in diversis terminis: ut inferius ostendemus: imò si diligenter inspiciatur, videtur contrarium probare in terminis supra propositis. Citat etiam Cagnol. Alex. cons. 232. ad finem lib. 6. Sed Alex. loquitur aperte quando res alienata est: nec apud primum emptorem reperitur, ut supra dixi. Citat ibidem Curtium (intellige seniore) cons. 12. sed hic agit in terminis Alex. d. consil. 10. & præceden. ubi res non est iam apud emptorem. Citat etiam Soci. cõs. 253. q. 3. col. 4. lib. 2. qui magis contradicit, ut inferius explicabo cum cons. Areti. Citat etiam Ias. qui aliu. l. probat, ut infra resoluam. Eodè modo Cagnol. & Gozad. in cautè pro sua opin. citant eos qui sequuntur opin. Alex. d. cons. 10. lib. 1. contra Pau. Castr. in d. l. si cum venderet, qui omnes magis contradicere videntur: quia loquuntur, ubi res iam erat alienata, & ita non obscure sentiunt emptorem præcisè teneri ex eo pacto, quando rem penes se habet: & ita colligi videtur ex Dec. cons. 88. nu. 3.

21 Possent Cagnol. & Gozadi. colorare suam opinionem ex Paul. post glo. in l. in bonæ fidei, ff. de eo quod cer. loc. distinguendo pactum de vendendo à venditione: & quod plurimi DD. per eam differentiam tradunt, ut licet venditor habens facultatem rei tradendæ teneatur præcisè tradere: nec liberetur præstado interes-

se secundum glo. receptam in §. precium, inst. de emp. & vend. glo. & Bar. in l. 1. ff. de act. emp. cum multis alijs ut late probant, aliqua iura nouè inducendo in commentar. l. 1. in 3. par. nu. 25. C. de bon. mater. diuersum traditur in pacto de vendendo, ut tunc non teneatur promittens præcisè tradere. secundum Dec. cons. 502. nu. 8. & alios citat Tiraq. de retrac. cõuen. in fine, nu. 55. & nouiss. Riminal. in §. 1. nu. 60. Insti. de dona. inuolutè Gome. in princi. Insti. de actio. col. 2. & non explicitè Boer. decis. 48. Purpur. in l. 1. col. 6. ff. de iurisd. omn. iud. Sed latius quàm alibi ad differentiã contractus & promissionis de contrahendo agit Tiraq. ubi supra ex nu. 41. Sic igitur videretur dici posse in hoc pacto, ne præcisè obliget.

22 Ex his generalibus, & speciatim ex auctoritate Gozadi. & Cagnol. repentium d. l. 2. non pauci decipi poterunt: receptum quod & verum putabunt, ut ex eo pacto reuendendi nõ resulet præcisè obligatio, etiam data facultate rei tradendæ: ut prædicti DD. asserunt. Ego autè ab hinc multis annis hos & plures alios inprovidè lapsos, eorumque opinionem veritati & pub. utilitati contrariam arbitror: asseroque non solum verius esse, sed & longè receptius videri, ut ex pacto d. l. 2. C. de pact. inter emp. & vend. emptor rem possidens seu habens facultatem rei tradendæ, præcisè teneatur tradere, vel restituere dato sibi precio, nec liberetur præstado interesse, quod in terminis d. l. 2. & in pacto illo frequen. issimo reuendendi (quod concipi solet per eadem vel æquipollentia verba) manifestè probat d. l. & ibi sentiunt communiter scribè: quicquid cauillentur Gozad.

Gozad. nu. 26. & Cagnol. comminiscētes perplexitatē eius quod interest: cum lex perspicuē probet, rem ipsam tradendam fore. Idem fatetur in his terminis Aret. d. cons. 6. quem illi male referunt: hoc etiam non obscure volunt Alex. & plures, quos illi incautē citant: dū scribunt emptorem ex pacto reuendendi teneri ad interesse, si alteri vendiderit: quasi non tantū ad interesse, sed præcisē ad rem tradendam teneatur, quando habet facultatem rei tradendæ, Aymo cons. 201. Soci. cons. 80. lib. 3. Ias. cons. 128. lib. 4. Ruben cōs. 159. Boer. decis. 182. Curt. senior cons. 12. Ias. in l. ab emptione, ff. de pact. hispanus Xuar. in l. post rem iudicatam, fol. 129. Hanc sententiam satis probat Bar. (si cū iudicio legatur) ipse enim semper retinuit, restitutionem quæ fit ex eo pacto reuendendi, necessariam seu præcisam dici debere. Ita Bar. in d. l. in diem, ff. de aqua pluui. arc. Bar. in l. si res, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. Bar. in l. ubi autem, §. sed Marcellus, ff. de in diem addic. maximē cum inquit tūc esse magis præcisam restitutionem ex eo pacto, quàm ex remedio huius l. Eadē opinio receptissima videtur ex Bal. Sali. Paul. & omnibus scriben. supra citatis ad quæstionē nostræ l. ex nu. 10. Discordant enim tantū in auocatione rei ex capite læsionis, concordant verò omnes in restitutione ex vi illius pacti: quasi absq; dubio asserentes tunc dici restitutionē ex necessitate præcisā, vt supra deduximus, in quo miserē hallucinatur Gozad. in d. l. 2. nu. 37. versi. non obstat: quod Cagno. aduertere debuisset. Et ultra citatos id tanq; receptissimum tradit Molin. in cō-

sue. Paris. §. 22. nu. 18. & nu. 40. & §. 13. glo. 5. nu. 39. & sequen. Hoc in terminis vult Alex. (quem illi male citant) cons. 232. nu. 1. lib. 6. ubi præcisē obligatum inquit emptorem ex hoc pacto: tantūq; in fine excipit casū, in quo res fuerit alienata: hoc voluit Dec. si bene inspiciatur, in cōsilijs citatis ab eodem Cagno. Idem apertissimē tradit Soci. (quem deterius referunt) cons. 253. col. 4. nu. 7. lib. 2. ubi asserit tanq; sine dubio, tunc præcisē teneri emptorem ad tradendum.

23 Idem nouē colligo ex Paul. (quem Cagno. & Tiraq. ubi sup. & alij in cōtrarium male adducūt) in l. in bonæ fidei, ff. de eo quod cer. loc. Paul. enim non loquitur de pacto reuendendi: & sic non potest obstare, cum in hoc pacto res sit fere indubitabilis, vt infra ostēdam: sed etiam in promissione vendendi, loquitur Pau. quando verba concepta sunt tantū in fauorem emere volentis: tunc enim dicit, cum nō arctari ad emendum, quia negotium volūtatī suæ cōmissum fuit: quod pulchrē confirmabis ex doctrina l. 2. ff. de leg. cōmis. Et ita cum Pau. est Boer. decis. 48. & Anto. Ruben cons. 29. Sed & tunc Ias. ibi & aliqui contradicunt, vt per eos & Galiau. in repe. rub. ff. de verb. oblig. nu. 114. Hæc opinio Reipub. vtilior est, vt qui non aliter res suas distrabent: non fraudētur iure illo recuperandi. Eandem opin. vsus ubiq; recepit: & ita securē, quasi sine cōtrouersia notat Chas. in cōsue. Burgun. Rub. s. §. 1. nu. 38. versi. dixi etiam. Et ita in fortioribus terminis, in pacto nō formato nec tanti vigoris æquissimē iudicauit senatus Parisien. vt (post multa vtrinq; adducta,

adducta, nec satis explicata) tradit Tiraq. in d. lib. de retrac. in fine, nu. 60. iuncto themate proposito, nu. 25. Quod etiā suadetur, quia hoc pactum declaratur ex venditione principali, in qua concurrunt omnia requisita veræ venditionis: & ideo pactum reuendendi tunc adiectum restituito precio nihil differt à pacto de quo loquitur d. l. 2. c. ad nostram, de emp. & vend.

24 Ex quo inferitur non satis rem hanc pcepisse Tiraq. in copioso tractatu eiusdem retractus conuentionalis, §. 1. glo. 7. in fine: ubi q. proponit, nec eam resoluit, citans DD. in alijs terminis loquentes non in pacto reuendendi pro eodem precio: quod idem censi debet ac pactum restituendi de quo agit d. l. 2. putantq; Tiraq. in his terminis esse articulum ambiguum, cum verè ex regulis iuris & æquitate non possit recedi à conuentione licita, nec dubitari debeat emptorem precisè restituere debere, si facultatē habeat rei tradendæ. Graues autē DD. dubitantes & distinguētes loquuntur in diuersis terminis vt mox explicabo. Vnde etiam peritus lector deprehendet, huius rei veritatem non percepisse Ias. in l. si vir, ff. de præsc. verb. Cum enim I. C. ibi agat de pacto rei pro eodem precio restituendæ, non erat indecisum relinquendum, quasi nimis controuersum, an eo casu emptor precisè teneatur, an soluendo interesse liberetur: occurrit enī tex. clarus in d. l. 2. C. de pact. inter ep. & vñd. cum supra notatis: nec de eo dubitauit Areti. inibi à Ias. adductus.

25 Ex eadem resolutione inferitur notabilis differentia (ad quam DD. nō ad-

uertunt) inter pactum vel promissionem vendendi, & pactū hoc reuendēdi vel restituendi rem restituito precio. Nā in priori specie cum alia venditio non præcedit, dubitari potest, an promissio æquetur venditioni: & an maioris sit efficaciæ venditio q̄ promissio de vendendo, ex gl. & traditis à Ias. in d. l. in bonæ fidei, ff. de eo quod cer. lo. latius Tiraq. vbi supra & Boer. d. decis. 48. Sed vbi præcedit perfecta venditio, ad quam fit relatio in eo pacto reuendendi, non est ea dubitatio, sed potius id pactū censendū pars prioris venditionis, vt Aret. egregiè aduertit d. cons. 6. per vulgarem l. fundi partē, ff. de contrah. emp. & l. qui fundū, 75. eod. tit. & l. tenetur, 6. §. 1. ff. de act. emp.

26 Adde etiam vltra Aret. & omnes q̄ in hoc pacto adiecto venditioni satis videtur eius rescissio vel rei restitutio arbitrio & facto venditoris relinqui, si precium emptori restituat. Quæ conuētio simul cum principali venditione contracta precisè seruari debet: nec est cur ab ea recedi valeat, iuxta l. 1. & seq. C. quādo lic. ab ep. disce. siue etiā diceretur cum aliquibus, agi tunc de noua venditione: adhuc secure dicendum est, emptorē precisè teneri rem venditori restituere quia precium expressum est, nempe quod datum est ab eodem emptore. Concurrunt igitur requisita emptionis, res & precium et cōsensus, sola q̄ ibi videtur adiecta conditio, si venditor precium restituat, quæ prorsus in eius fauorem adijcitur: & ita cum effectu accipi debet ex d. l. 2. ff. de leg. commis. Cum igitur venditor postea precium restituit, purificatur conuētio illa retractiua, quasi à principio

cipio purè fuisset eidem res vendita, iuxta doctrinam tex. in l. potior, ff. qui pot. in pig. hab. ibi, Cùm enim semel conditio extitit, perinde habetur, ac si illo tēpore quo stipulatio facta ē, si ne conditione facta esset. Ac proinde consequitur ex hoc pacto resultare præcisam obligationem rei tradendæ, si facultas suppetat, prout in veditiōe habet communis opinio cum glo. & Bar. ubi supra.

27 Inde notabiliter deducitur in his terminis parum referre quoad rei effectū, an pactum appellatur reuendendi seu de retro uendendo (ut vulgo vocatur) an pactum restituendi: ut aliqui præpostera subtilitate ad sonum verborum non ad effectum attendentes, distinguere solent, ut Corn. cons. 4. lib. 1. & in alijs consilijs post Aret. d. cons. 6. & cons. 28. & alij citati à Tiraq. in d. lib. de retrac. conuen. §. 1. glo. 7. in fine: & maiori verborum fastu Cagnol. in d. l. 2. nu. 13. in 3. not. C. de pac. inter emp. & vèd. & ibi Gozad. Aprudentibus enī & peritis substantiæ & effectus ratio præcipuè habenda est, l. mulier, ff. ad Trebel. l. 3. C. de insti. & substi. l. si vno, ff. loca. magis etiam mēs disponentis, quàm verba, ut in l. quis quis, i. 6. ff. de verb. sig. l. fin. C. quæ res pign. oblig. pos. & ita cessat eadem differentia verbalis, quam ut nouè à se animaduersam tradit Corrasius lib. 3. miscel. cap. 9. in principio.

28 Non tamen negauerim apud peritos magis propriè distinguendum videri inter ea verba: ut pactum restituendi dicatur, quod communiter vocatur de retro

vendendo: est enim idem de quo loquitur d. l. 2. C. de pac. inter emp. Proprius autem dici videretur pactum reuendendi, quando non pro eodem precio, sed nouo, vel alijs conditionibus res veniret restituenda venditori: quasi tunc nouatio illa diuersam venditionem inducat, ut nomen reuendendi magis congruat: iuxta supra tradita, & in l. ab emptione, ff. de pact. facit tex. in l. duo, 72. ff. pro soc.

29 Ex his deducitur contra Cagnol. & Gozadi. ubi supra, & contra plures ex supra citatis, hoc pactum reuendendi nō differre à venditione sub ea conditione restituendi precium, quæ purificatur precio restituto, ut supra probaui: non debet ergo tale pactum simplex de vendendo appellari, nec in eo verificatur glo. d. l. in bonæ fidei, ff. de eo quod cert. loc. contra eosdem Cagnol. & Gozadi. contra Tiraq. in d. lib. de retrac. §. 1. glo. 7. in fine, & in fine eiusdem trac. ex nu. 41. Ex quibus rectius intelliges Alex. in multis consilijs, & Aret. d. cons. 6. & cons. 28. & Dec. in multis consilijs, & Mathes. notab. 46. dum loquuntur de simplici pacto de vendendo, illud à venditione distinguentes: sentiunt enim & agunt de simplici promissione, quæ non sit pars alterius perfectæ venditionis: vel quando pactum non est perfectè explicatum pro eodem precio, sed spectat nouam explanationem: tunc enim deficiunt substantialia emptiōis, quæ sine precio certo non consistit l. pacta conuenta, ff. de contrah. emp. cum late supra in Rubr. adductis. Quæ resolutionē & differentiā colliges ex Soci. d. cons. 253. nu. 7. lib. 2. ex Aret. etiam & ijs quos citat in dictis cons.

6. & 28. & ex alijs in hac re citantibus dicta Bar. & aliorum in l. si fideiussor, §. meminisse, ff. de leg. 1. satis colligitur ex Rubeo d. cons. 29. & in hoc satis induci potest glo. recepta in l. in euentis, C. de contrab. emp.

30 Hinc cessant argumenta quæ Tiraq. & alij adducunt circa differentiam contractus, & pacti de contrahendo: & Galiau. in Rub. ff. de verb. obli. ex nu. 115. vbi mirè vacillat. Hinc etiam inferitur ad glo. notab. in §. alia, verbo, manifestauerit, Instit. de donatio. circa quã nimis variat scriben. Glo. dixit donationem esse, non tantum si per verba presentis temporis donetur, puta, dono tibi centum, sed etiam per verba futuri temporis, vt, donabo tibi centum.

⊙ DD. nimis variant: pluresq; contendunt, non esse tunc donationem, sed promissionem de donando: inferentes in ea promissione non procedere decisionem l. si quis argentum, §. fin. C. de dona. vt sic promittens tunc citra stipulationem tradere non teneatur, quam opin. maxime asserit Salic. quem sequitur Alex. in l. iurisdictionum, nu. 11. ff. de pact. vbi ad id refert Ioan. Imol. & speciatim improbat d. glo. & ita cum Salic. & Alex. sentit Dec. in l. si pacto quo poenam, col. 3. C. de pac. & ibi Alcia. Alios etiã in id refert Tiraq. de retrac. conuen. in fine, nu. 47. & ita non citata d. glo. tradit Exea lib. de pactis, nu. 392. & Galiaula in Rub. ff. de verb. obli. nu. 11. & nu. 120. vbi alios refert, & ita Alcia. in l. 1. nu. 21. secundum vnã impressionem, vel, 15. secundum aliam, ff. de verb. oblig. & non citata d. glo. ita tenuisse Francis. Rampon. refert Imol. in l. in ædibus, §. 1. col. 2.

ff. de dona. et Baptista Cazialu. de pac. q. 6. nu. 44. Qua in re cauendum est à Galiau. et Alcia. vbi supra, qui pro hac opin. citant d. glo. contrarium apertissime dicentem, nec sensum d. glo. perceperunt Fab. & Ang. ibi. In quo variavit Ang. Aret. qui in d. §. 1. contra glo. concludit, pro ea verò in §. in personam, col. 5. versi. sed tamen ego, Insti. de act. Est igitur contra predictos opinio d. gl. vt per verba illa de futuro inducatur donatio: & tunc locus sit d. §. fin. l. si quis argentum, & cum glo. est Ioan. Fab. in §. alia, nu. 2. Inst. de dona. Bar. in d. l. iurisdictionum, ff. de pact. hoc secure tradens, & Ang. quem Alex. refert, & prius Azo in summa, C. de dona. & hanc partem constanter probat Fortu. in d. l. iurisdictionum, & ita Gome. (licet inuoluat) in §. in personam, nu. 41. Insti. de actio. et ibi Ias. nu. 57. tradens hoc vt receptissimum tantumq; dubitari de nomine actionis, & non citata glo. ita secure tradit Afflic. decis. 61. nu. 1. & Hieronim. Verius in Rub. ff. de verb. oblig. nu. 241. & opinionem glo. dicit veriore & magis communem Ripa lib. 3. de donat. respons. 12. Mihi verior & omnino tenenda videtur opinio glo. quia vbi donatio statim re seu traditione nõ perficitur, satis videtur tunc verè donatio esse in pmissione, nec ob verbũ de futuro minus desinit esse donatio: nec plura mēbra, seu plures diuisiones constituerẽ inter donationem incipientẽ à traditione, & donationem incipientem à promissione. Aduerto enim partes tunc verbo futuri temporis vt, eo tantum quod res statim non traditur, quicquid contra sonent verba Fulgo. in l. fin. nu. 12. ff. de cond. ob cau.

31 Duas qq. præcedentes ample tracta-
uimus in terminis huius l. cum venditor
læsus ultra dimidiam, rem auocat empto-
re non supplente iustum præcium. Nunc
videndum quid e. uerso, si emptor læsus
agat, venditor recusans restituere quod
accepit supra iustum præciũ, totum præ-
cium acceptum restituat, & rem accipiat
iuxta electionem sibi competentem; tunc
aut ad quæstionem impensarum, & me-
liorationum, puto idem omnino dicendũ,
quod supra traditum est, quando vendi-
tor læsus agit. Viget enim eadem æqui-
tas, eademq; ratio, vt emptori necessarię,
vtilisq; impensæ resarciantur, vt ex men-
te DD. colligitur. Imò tunc magis fa-
uendũ videtur emptori tam grauitè læ-
so: argumento tex. in l. debet, ff. de ædil.
edic. Quia verò superius aliqua diximus
circa impensas in re factas, non omitto
q; impensa ad custodiam rei non dicitur
ad culturam tantum, vel ad fructuũ col-
lectionẽ pertinere, per tex. (quẽ summẽ
cõmẽdat Bar.) in l. cum quereretur, s. 8.
vel secundum Florenti. 60. §. prædijs, ff.
de leg. 3. extollit Dec. cons. 420. nu. 4.

32 In iisdem terminis si emptor læsus
agat, quoad proximam, q. an hypo-
theca ab eodem emptore contracta re-
soluatur venditore rem accipiente? Col-
ligi potest ex verbis, & mente scriben.
hypotheam tunc non resolui, sed rem
cum onere ad venditorem redire. Id
enim omnino, & indistinctè volunt
Bar. & sequaces, vt supra retuli. Bal.
autẽ & alij cum sequentes, cum à Bar.
recedunt, loquuntur tantum quando em-
ptor non agit, sed conuenitur remedio hu-
ius l. Tunc enim dicunt eũ nõ voluntariẽ,

sed ex necessitate iudicij rem restituere:
non obscure sentientes contrarium fore,
quando idem emptor ageret: idq; magis
colligitur ex Bal. nu. 17. Salic. q. 15. dum
respondent ad l. si debitor, in principio,
ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol. Vbi si em-
ptor rem obligauit, & postea redhibito-
ria agit, non resoluitur pignus, vel hypo-
theca: Respondent enim Bal. Salic.
& qui eos sequuntur, hypotheam tunc
non resolui, quia idem emptor rem obli-
gans eam redhibet, & agendo videtur
voluntariẽ titulum rescindere: atq; ideo
ex facto voluntario eiusdem qui rem obli-
gauit, non auferatur ius creditori quæsi-
tum: quod quidem summo iure procede-
re videtur ex d. l. si debitor, & tex. simili
in l. bouem, §. pignus, ff. de ædil. edic. Vbi
glo. ita notat, & hanc rationem assignat.

33 Sed quamuis id ex scripto iure: &
DD. autoritate negandum non vide-
atur, poterat fortasse ratione & æqui-
tate contraria sententia magis probari.
Aduerto enim ex ea opinione conser-
uante hypotheam maximum grauamen
venditori inferri, ad quem res cum onere
obligationis redit: vnde sicut ex opin.
Bal. quẽ verior, & receptior videtur, vẽ-
ditore ipso agente rescinditur hypothea
ab emptore imposta, non minus videbatur
idẽ dicendũ, si emptor agat: vt vtroq; casu,
vnditor præcium acceptum restituens, rẽ
suam liberè consequatur. Sed quia iu-
stitiæ præcepta non ferunt, vt ex obliga-
tione alterius venditor aliquando rem
amittat, emptor necessariò in talem euen-
tum ad interesse obligatur: nec venditor
tenetur à principio rem accipere, nisi li-
bera, & omni onere soluta restituatur:

poteritque repellere emptorem aliter facientem: ut colligitur ex d. §. pignus, l. bouem: et notat glo. in l. quod si nolit, §. si mancipium, verb. prestaretur, ff. de ædil. edic. facit reg. tex. in l. Iulianus, §. offerri, ff. de act. emp.

34 Vidimus superius quid iuris sit ubi emptor impensas facit, et rem meliorem reddit, ut scilicet venditor rem auocans impensas resarcire teneatur. Non tamen DD. satis explicant quid dicendum, si emptor interim rem deteriore reddat? in quo videtur contra emptorem respondendum, quando eius culpa deterioratio contigerit, ut contrariorum eadem sit disciplina: item quia id habetur in actione redhibitoria, in qua emptor tenetur de damno eius culpa contingente, l. q. si nolit, §. si mancipium, vers. culpam: et in l. cum autem, §. cum redhibetur, ff. de ædil. edic. ubi glo. et Alberic. notant, non excusari emptorem, licet eo tempore integre dominus rei sit, ut sic rejicias fundamentum cuiusdam Bago. contradicentis in emptore obligato restituere ex pacto vel statuto, aut consuetudine retractus: quem merito reprehendit Tiraq. de retrac. ligna in fine, nu. 68. et nu. 70. ubi recte ad nostram questionem expedit ita sentire DD. dum cum glo. tractat de re perempta absque culpa emptoris, in quo non parum variant, pluresque adhuc contendunt emptorem non liberari, ut supra deduximus in t. c. huius 2. par. Hoc autem contra emptorem magis procedet, ubi ipse sciat vel suspicetur venditorem læsum prope acturum: tunc enim malignè rem deteriore fecisse censebitur: argumento tex. in l. et hæc di-

stinctio, 38. §. cum fundum, ff. loca. et in emptore obligato reuēdere ex pacto non dubitandum fore, quin teneatur ex deterioratione culpa sua contingente, recte tradit Tiraq. d. nu. 70. in fin. probatque Cagnol. in l. 2. nu. 239. q. 84. C. de pact. inter emp. ubi excusat emptorem utentē re ad usum destinatum, licet per usum minuatur. In idque debuit adducere doctrinam tex. in l. non utique, §. 1. ff. de rei vēdic.

35 Ad effectum etiam actionis competentis ratione læsionis ultra dimidiū utilis inuestigatio à DD. omissa est, circa onera vel tributa pecuniaria à venditore vel emptore soluta, an et à quo repeti possint resciso contractu? Qua in re considero alia esse onera, quæ privatis personis solvuntur, ut laudimium in emphiteusi domino directo, vel releuium patrono in feudo: alia quæ fisco solvuntur, ut vectigalia, vel similia onera publica. Considero item duplicem in hoc articulo cadere inspectionem: primam, an condici vel repeti possit ab eo cui solutum est, quasi post rescisum contractum restituere teneatur is cui tributum solutum est: alteram, an agens à conuēto vel cōuentus ab agente repetere, vel imputare debeat. Quoad laudimium, vel simile onus expressim notat Molin. in consue. Paris. §. 22. nu. 18. in fin. char. 206. col. 3. et nu. 42. et 43. eod. §. dicens quod resciso contractu ex remedio huius l. restituere debeat dominus laudimium vel remediū sibi solutum: idemque probat in rescisioe per beneficium restitutionis, nu. 35. et 39. idque confirmatur ex Alber. post antiquiores in l. ab emptione, col. 3. nu. 8. ff. de pact. dum citat l. 1. ff. de condic. ob cau.

Diner-

Diuersum autem erit in vectigali, vel onere fiscali, quia tunc etiam post rescissionem contractus manebit penes fiscum tributum illud ei solutum, nec ab eo repeti poterit: ut in maiori rescissione per actionem redhibitoriam notat Bal. in l. si praedium, nu. 6. vers. sed nunquid, C. de aedilic. act. quae refert, & sequitur Molin. in d. §. 22. nu. 40. cum iudicio aduertens hanc differentiam inter vectigal fiscali, & ius domini directi: quod raro alibi animaduersum videbis: & in vectigali vel gabella cum Bal. id probat Firmian. in tractatu de gabel. 8. par. 3. mem. nu. 33. Ex Molin. autem rationem differentiae inter ea onera videbis: in quo separata est causa nullitatis, ex contractu enim nullo non debetur gabella: & soluta restitui debet secundum DD. & ita in sententia declarante contractum nullum, loquitur & intelligi debet constitutio apud Lusitanos, dos artigos das sisas, non vero in alienatione rescissa per remedium huius l. vel actionis redhibitoriae, cum Bal. & alijs.

36 Longè diuersum etiam ius erit in rescissione ex pacto reuendendi, in qua non solum non repetitur tributum publicum, vel priuatum ex primo contractu solutum, sed etiam contendunt plures scriben. nouum tributum ex reuenditione soluendum fore, adhibitis quibusdam distinctionibus, quas ipsi obscure tradunt in d. l. ab emptione, ff. de pac. ubi Alber. nu. 5. & nu. 8. variare videtur: nec Paul. Cast. satis explicat nu. 9. & sequen. idem in l. iuris gentium, §. adeo, nu. 2. in fin. & ibi Alex. nu. 6. eod. tit. tractat etiam Paul. in l. 1. nu. 8. C. quando lic. ab emp. disce. late Molin. in d. §. 22. q. 3. ex nu. 11. cum sequen. &

§. 13. glo. 5. q. 2. & sequen. Firmian. de gabel. 8. par. 3. mem. q. 14. & late Tiraq. de retra. couen. §. 6. glo. 2. ex nu. 3. ubi post copiosam opinionum relationem, tandem nu. 19. eleganter resoluit, tributum illud ex contractu solutum non restitui a fisco vel domino, re postea ex pacto venditori restituta, non tamen nouum tributum soluendum fore ex restitutione rei, ut pacti in primo contractu a principio vel re non omnino perfecta interpositi: licet non pauci putent nouum tributum soluendum ex restitutione, quasi ex noua venditione. Sed praecedens resolutio tutior & receptior est in restitutione ex eo pacto: & ita colligitur ex Pau. in dictis locis, & Molin. d. §. 22. nu. 18. & nu. 20. & 22. cum sequen. Et secundum hanc resolutionem accipies constitutionem Lusitanorum in d. libro. dos artigos das sisas, fol. 31. verso. quae ita sentit, secus in resolutione voluntarie facta a contrahentibus post rem utrinque perfectam: quia tunc noua alienatio est, nouumque tributum debebitur, ne fisco, vel domino fraus fiat: quod recte colligitur ab iisdem DD. & Cagnol. in l. 2. nu. 237. vers. aliud, C. de pac. int. emp. & ex Bal. in l. si constante, col. 2. C. de donat. ante nup. ubi tradit ex rescissione voluntaria non tolli gabellam, vel simile ius alteri delatum: sequitur: & comendat Aretti. cons. 74. nu. 10. Dec. cons. 107. col. 2. ante nu. 2. quod memoro, ut caueas ab Hiero. Paul. incaute contradicente, nec DD. quos citat percipiente, in prac. cācel. pag. 127. secundum impressionem Lugdunensem anni 1546. apud Mathiam Bonhomme: & ita fere in terminis bene tradit Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 2. nu. 32.

37 Quoad aliam inspectionem ipsorum contrahentium inter se, raro apud scriben. explicatum reperies in terminis huius l. an venditor vel emptor lesus repetat à cōuento tributum, qđ fisco vel domino directo soluit ex contractu? Molin. namq; in d. §. 22. nu. 18. in fine, & nu. 40. ex Bal. supra relato in d. l. si prædium, bene exprimi, tex. rescisione per remedium huius l. repeti laudimium non gabellam: distinguens ea onera, quæ ab alijs in proposito cōfundi vidētur: ut deprehendes ex Pau. in d. l. ab emptione, ff. de pact. ex Tiraq. de retrac. ligna. §. 26. glo. 4. nu. 1. & sequen. Bal. in l. neq; per se, C. de hære. insti. Cagno in l. 2. n. 236. vers. prima, C. de pac. int. emp. & vend. Qui tamen DD. intelligi possunt, ut gabella, & laudimium, seu tributum publicum, & priuatū æquiparentur quoad contrahentes inter se, nō quoad repetendum à fisco, ut repetitur à priuato, qđ notabis. Non verò tractat Molin. nec a ius ex supra citatis, (quæ legisse meminero) an venditor vel emptor lesus repetat à cōuento ea tributa à se soluta. In actione aut redhibitoria iure cōstitutū est, ut utrinq; omnia restituantur, l. facta, 60. l. cū aut, 23. §. Iulianus, & §. cum redhibetur, ff. de edil. edic. Speciatiim verò Vlpia. in l. debet, 27. cod. tit. tradit, emptori redhibenti non solum restituendum fore precium, quod venditori dedit, sed etiam quod vectigalis nomine soluit, vel alterius oneris non voluntarij. Ex quo tex. receptum apud scriben. videtur, ut venditor retrahens ex pacto, vel consanguineus retrahens ex statuto, vel cōsuetudine, soluere debeat emptori, quicquid emptor fisco vel domino

directo soluerit, vel si quid aliud emptionis causa erogauerit: ut tradit Tiraq. de retrac. ligna. §. 26. glo. 4. nu. 1. cum sequen. & de retrac. conuen. §. 6. glo. 2. n. 1. cum sequen. & nu. 20. & 21. & Cagno. dicens ita fuisse iudicatum in, d. l. 2. q. 82. nu. 236. vers. retenta: bene ponderās Bal. post Cin. in d. l. neq;: C. de hære. insti.

38 Ex qua recepta sententia in pacto reuendendi argumentari licebit (ut sæpe DD. in alijs articulis faciunt) ad terminos huius l. ut scilicet agēs, rescindēsq; contractum ex læsione ultra dimidium, teneatur conuento ea onera resarcire: in idq; adduci potest Fabian. de emp. & vend. q. 8. nu. 5. ubi generaliter in omni rescisione contractus ita scribit, sic indistinctè intelligens Baldum in d. l. neq;. Sed in specie contrarium iudicatum fuisse, veriusq; esse tradit Iacob. Curt. Brugen. lib. 3. coniect. ad Viuid. colleg. cap. 9. resolvens conuentum non teneri restituere nisi quod accepit, nempe emptorem rem ipsam, venditorem precium acceptum: nō verò id quod alter eorum ratione contractus tertie persone soluit, vel aliter erogauit: quod raro alibi in specie reperies. In id autem principaliter arguit Curti. ex eo qđ cōuentus in casu huius l. potuit cōtractū cōseruare, restituēdo qđ plus iusto accepit, vel minus iusto dedit. Quod fundamentum parum tutum est, cum ex veriori receptiori q; opinione supra probatum sit, conuentum in casu huius l. non dici voluntariè, sed necessario à contractu recedere: non obstāte electione, quā à lege habet. Item contra eam sententiam non parum urgere videtur tex. in d.

l. debet, ubi læsus redhibens rescindit contractum, & repetit à venditore non solum precium, quod dedit, sed etiam quod gabellæ vel alterius oneris causa erogavit: maxime iuncta ampliacione Tiraq. in d. loco de retrac. conuen. §. 6. glo. 2. nu. 2. in fin. Sic etiam in casu huius l. conuentum onerare videtur culpa tantæ læsionis, quam DD. dolo æquare solent, per l. si quis cum aliter, ff. de verb. obli. & ita ex d. l. & Fabiano, cum supra traditis fortasse iudicabitur contra sententiam senatus Brugensis à nouissimo Curtio relatum in d. loco. Maxime attenda etiam communi opinione in casu retractus consanguinitatis & conuentionis, vt in fine nu. præcedentis.

39 Ex prædictis iam videbis differentiã inter tributum publicum, & priuatum: cognosces etiam diuersam esse inspectionem repetendi ab altero ex contrahentibus, & inspectionem repetendi à fisco vel à tertio. Consultius autem est, vt conuentus statim excipiat aduersus agentem, eiq; imputet prædictas erogationes, quando in id ius habet, nec expectet eas postea à tertio repetere, iuxt. l. 3. ff. de compensa. Inter onera autem & erogationes tunc enumeratur quod soluitur notarijs, officialibusq; subhastationis, per tex. in d. l. debet, cum glo. notatq; Tiraq. in d. §. 26. glo. 4. nu. 8. agens de eo qd prestatur proxenetis, & de retrac. conuen. d. §. 6. glo. 2. nu. 21. & nu. 23. vbi de his omnibus agit: & speciatim Cagno. in d. l. 2. nu. 237.

40 Nec omitto quod DD. sæpissime cõmendare solent tex. in d. l. debet, 27. ff. de ædil. edic. vt in dubio emptor teneatur soluere gabellam, & onera ratione rei

eroganda. Et ita illum tex. notabilẽ dicit Bal. in l. si prædium, nu. 6. C. de ædific. act. commendat Ias. in l. fin. nu. 41. C. de iur. emphi. extollit Roman. sing. 582. Et ita per illũ tex. iudicauit capella Tholosana, vt habetur in eius decis. 451. & tradit Alex. cons. 51. nu. 4. lib. 3. & Ioan. de Ami. cons. 151. nu. 2. Firmian. de gabell. Cagnol. in d. l. 2. nu. 236. C. de pact. inter emp. & plures alibi, male ad illum tex. aduertentes. I. C. enim nõquam id sensit, nec iuris necessitatem, sed facti relationem tantum tradit: vt patet ex verbis tex. ibi, vectigalis nomine, qd emptorem fortè sequeretur, vt melius aduertisse videtur Cepol. ibi non solitus referri: vbi veriũs ostendit tex. ibi non probare eam cõmunem allegationem, quod etiam agnoscit Molin. in consue. paris. §. 23. nu. 7. Sed Cepol. ad lit. eandem conclusionem falsã esse: nec consuetudine vel praxi seruari: contenditq; onus soluendæ gabellæ pariter diuidendum fore inter vendentem & ementem: quod apud Lusitanos habetur in constitutione gabellarum, vulgo, artigos de sisas, fol. 1.

41 Prædictis autem nihil obstat quod Bar. & DD. sæpe notant, de oneribus erogationibusq; deducendis ex precio: loquuntur enim in diuersis terminis, quoad quantitatem soluendam nomine gabellæ vel laudimij alterius ve oneris: vt ex precio deducantur necessariæ impensæ vel erogationes Bar. & alij in l. sed si hoc §. 1. ff. de cond. & demons. Alex. et Ripa in l. vbi pure, ff. ad Trebellian. Ias. in l. cum quædam puella, §. 1. nu. 6. cum sequen. ff. de iuris d. omn. iud. & in l. nõ amplius, nu. 4. ff. de leg. 1. Tiraq. de retrac. ligna.

ligna. §. 15. glo. 1. nu. 4. & sequen. Est tamen tunc egregie aduertendum q̄ solutiones, seu erogationes ex causa gabellæ vel alterius oneris, non debent computari ad quãtitatẽ precij, & læsionis quoad principalem effectum inducendi actionẽ huius l. In hoc enim attendi tantum debet quod alteruter contrahentium conuentus accepit, non verò quod læsus ex prædictis causis vel similibus erogauit: vt colligi potest ex verbis huius l. respicientis tantum datum & acceptum inter emptorem & venditorem. Et ita prudẽter iudicatum à Senatu Parisiensi refert Rebus. in d. 2. tomo, ad constitu. gallic. tit. de rescis. contrac. gl. 15. nu. 17. pag. 182. Quæ omnia vtilissima sunt, nec alibi hucusq̄ ita enucleata.

42 Præcedentibus nõ incõgruẽ additur questio in hac materia, si emphyteuta domino consentiente emphyteusim alienauerit, posteaq̄ sentiens se læsum fuisse, agat, obtineatq̄ ex remedio huius l. an necessarius sit nouus domini consensus, quasi ad nouum titulum nouamq̄ possessionẽ? arguendo à conuentione ad iudicium: & ex regula l. si ob causam, C. de euictio. Sed contrarium dicendum est: quia ea acquisitio necessario fit, non voluntarie, vt supra cum Bal. probaui: atq̄ ita cessat decisio l. fin. C. de iur. emph. magisq̄ militat doctrina tex. & Alber. in l. alienationes, ff. famil. ercis. & quæ varijs in locis notari solent de alienatione necessaria, per l. 1. ff. de fund. dot. Idq̄ satis colligitur ex Molin. in cõsue. paris. §. 22. nu. 13. & nu. 16. vbi distinguit inter rescissionem vel resolutionem voluntariam, & necessariã: asserens in necessaria non re-

quiri amplius domini cõsensum, nec ei aliquid ex tali reacquisitione deberi. Idem in pacto reuendendi expressim notat Cagnol. in l. 2. q. 88. nu. 243. C. de pact. int. emp. & vend. potest & in hanc sententiã induci glo. notabilis in l. s. verb. creuisse, ff. de impen. in reb. dot. ibi, non videtur de nouo datum. Diuersum autẽ esset, quando post traditionem, & omnimodam perfectionem alienationis emptor & primus emphyteuta in pristinum statũ omnia reducerent: tunc enim noua alienatio fit: ideoq̄ omnino procedet d. l. fin. cum supra traditis, maximè ex notatis in l. ab emptione, ff. de pact. & expressim notat Hiero. Paul. in practica cancellarie, pag. 127.

43 Effectus actionis ex hac l. competentis vtiliter ad fideiussorem extẽditur, vt scilicet liberetur resciso cõtractu: quod aptius & frequentius applicabitur fideiussori venditoris pro eo de euictione se obliganti, vt sæpissime contingit: quod ex antiquioribus tradit Alberi. hic nu. 20. idem Alberi. Pau. Fulgos. & communiter DD. secundum Alex. & Iacobi. in l. 1. C. de fideiuss. minor. reiecta dubitatione Bar. ibi, cui dubium faciebat regula eiusdem l. & l. in causã, in princi. ff. de minor. vbi restitutio minoris non prodest fideiussori, quod diuersam rationem habet ex reg. iuris in l. privilegia, 157. & l. in õmbus causis, 69. ff. de reg. iur. ideoq̄ receptum est, vt minor nõ possit in lite cõtra fideiussorem mota, auxilio ætatis vt ad tuendũ fideiussorem, vt tradunt Pau. & Alex. in d. l. 1. C. de fideiuss. minor. Ang. in Rub. Instit. de excep. nu. 13. Dec. in l. Diuus Pius, nu. 6. ff. de reg. iur.

itur. Alex. in l. sed hoc ita, nu. 9. ff. de re in l. Quorū ratio sumitur ex eo q̄ tunc fideiussor non habet regressum contra minorem, qui & aduersus eum eodem auxilio vtitur: secus quādo fideiussor recursū haberet cōtra minorem, vt DD. agnoscent, nec aliud inquit Bar. quem illi malè reprehendūt, in l. Stichū, §. quod vulgō, nu. 2. ff. de solut.

44 Extra causam igitur minoris, nō erat cur liberatio ex remedio huius l. non liberet fideiussorem, vt DD. rectè aduertunt ex doctrina I. C. in l. 7. vers. rei autē ff. de excep. Aliter enim per obliquum eluderetur remediū huius l. cū læsus per se liberatus teneretur postea satisfacere fideiussori contra iuris regulas, & tex. in l. idemq̄, 10. §. generaliter, ff. māda. vbi probatur, principalem debitorem posse assistere liti motæ aduersus fideiussorem & propter suū interesse proponere exceptionem, quæ fideiussori non communicatur, vt ibi notat Bar. idem Bar. in l. minor, §. fin. ff. de procur. Bar. in l. verū, ff. pro soc. Bal. in l. mandatori, nu. 8. C. de non num. pecu. Fab. & Ang. in §. fi. Insti. de satisda. Ang. in §. 1. nu. 7. Insti. de fideiuss. & ad hoc illum tex. extollit Pau. Castr. in l. Marcellus, ad finē, ff. de fideiuss. Ias. in l. si cū procuratore, nu. 4. ff. de re iud.

45 Decisionem huius l. limitant q̄ plures cū Bal. in c. 1. nu. 6. quali. dom. prop. feu. pri. ne venditor læsus agere possit remedio huius l. quando vendit minori precio soluendo vsq̄ ad certum tempus, adiecto pacto, vt si intra id tempus emptor non soluerit, teneatur soluere iustum precium vel aliud statim expressum quod iustum

sit, aut non minus dimidia iusti. Fundamentum Bal. est ex illo vulgari axioma, quod prouisio cōtrahentium facit cessare prouisionem legis, l. si. C. de pac. conuen. quam Bal. inibi citauerat, nu. 4. eamq̄ declarationem sequitur ibi Math. Afflic. nu. 18. et ita Alex. in d. l. si quis cū aliter, nu. 19. post Roman. & ibi id extollit Arct. nu. 8. vers. & ad materiā, & Catel. Cot. in verbo, vēditor, et Anto. Burgen. in c. cū causa, nu. 46. de emp. & vend. Mantua lib. 1. locor. cap. 6. ad fin. Cremen. hic, nu. 100. in 7. limi. idem tenent alij, ex quibus patet eam opinionem receptissimam esse. Sed contrarium verius putauit Ias. in l. 2. nu. 143. C. de iur. emph. quē sequi videtur Cognol. hic, nu. 168. licet breuissimè tangat.

Ego in eo articulo video cōtra Bal. & sequaces rectè Ias. retorquere eorum argumentationē ex glo. in d. l. 2. dū egregiè limitat reg. d. l. fin. C. de pac. conuen. & doctrinam glo. ornat. Galiau. in rep. l. Cēurio, col. 26. ff. de vulga. Aduerto etiam ultra eos omnes q̄ minus periculose procedet opinio Bal. quando conuētio fit de supplendo iusto precio, quasi tunc significet vēditor, se scienter minoris vendere. Receptum autem est, scienti precium negari remedium huius l. Sed ex cōmuni praxi & de iure contrarium verius esse probauimus supra in 1. par. cap. 2. vt sic ex præsumpta scientia non debeat læso negari remediū huius l. Quibus præmissis, vt verissimum & fere indubitabile assero in terminis quæstionis Baldi contra eum, & contra DD. eum sequentes, non cessare tunc remediū huius l. maxime vbi non constiterit, læsum scienter voluisse

P quod

quod supererat donare, ut vitetur commu-
nis opinio tunc excludens læsum: quem
nos tunc etiam admittimus, & Ordina-
tio Lusitanorū, ut probavi in dicto loco.
• Moueor contra Bal. & communem ex
eo q̄ prima principalis q̄ pars illius con-
ventionis pura & præsens est pro mino-
ri precio expresso: statim ergo fit locus
remedio huius l. Nec obstat secunda pa-
ctio pœnalis maioris precij quando em-
ptor ad tempus non soluerit, nam ultra
Ias. melius retorquetur, attento q̄ id con-
uenitur in pœnam morosi & ideo nō de-
bet pro eo & in eius fauorem tam nota-
biliter intelligi adcoq̄ contra venditorem
ut DD. iniquè & incautè volebant, ne-
gando venditori remedium huius l. con-
tra iuris reg. & contra tex. in l. 2. ff. de
leg. commis. Item secunda pars con-
ventionis conditionem habens, in suo ca-
su & tempore effectum habebit: interim
verò ad priorem partem puram minoris
precij, negari non potest remedium huius
l. argu. reg. l. quod per manus, ff. de iur.
codic. nec dubito ita semper iudicandum
contra Bal. & alios.

S V M M A R I A.

Propositur, & ple-
nissimè tractatur q̄
illa, an ex remedio
huius l. euincantur
fructus: agiturq̄ de
intellectu l. 1. C. si
maior fac. in 5. C. &

de explicatione multorum iurū, vsq; ad nu. 13.

14. In eadem q̄ adducitur tex. in c. ad nostrā
de reb. eccle. non alie. de cuius explicatione
copiosè agitur, vsq; ad nu. 27.
23. Traduntur duo casus, in quibus tutius dici
potest ex remedio huius l. fructus restituē-
dos fore, & nu. 29.
30. Adducitur tex. in l. 2. C. si quis ignor. re-
minor. & late tractatur de eius intellectu,
reijciunturq; plurima hucusq; perperā tra-
dita circa acquisitionem fructuū ex iuris
errore: & de intellectu §. scire, l. sed etsi le-
ge, ff. de peti. hered. cū multis scitā dignis,
vsq; ad nu. 44.
45. Proponitur grandis difficultas summè
animaduertenda inter titulum nullum &
titulam per restitutionem rescisum circa
retentionem fructuum: & traduntur mul-
ta vitia cum distinctione fructuum natu-
ralium, & industrialium, extantium &
consumptorum, vsq; ad nu. 48.
49. Adducitur in proposito tex. in l. de fru-
ctibus, ff. de donat. int. vir. & vxor. in cu-
ius intellectu reijciuntur multa, quæ trade-
bant glo. & DD. vsq; ad nu. 51.
52. Explicatur diuisio fructuum, agiturq; de
eorum appellatione cum Bar. & glo. contra
nonnullos.
53. Tractatur de bonæ fidei possessore quoad
acquirendos fructus, & de intellectu mul-
tarum legum, vsq; ad nu. 59.
60. Comprobatur de iure contra glo. & scri-
ben. praxis Lusitania quæ releuat bonæ fi-
dei possessorem à restitutione fructuum etia
am si factus fuerit locupletior.
61. Explicatur alia vitia in materia.
62. Ornatur doctrina glo. celebris in l. emp-
tor, ff. de rei vendi. & nu. 63.
64. Tractatur vtilissimus articulus, qualiter
probetur quis locupletior ex fructibus, vsq;
in finem.

Secunda pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT QVARTVM.

CIRCA effectū actionis læso cōpetentis ex decisiōe huius l. explicādis ē articulo sci- tu dignissimus, nulliq; ex iam tractatis difficultate vel utilitate inferior: an emptor cōuentus remedio huius l. nolēs sup- plere preciū, teneatur restituere fructus à tempore traditionis perceptos? In quo variant scribentes, triplexq; in eo reperi- tur opinio: prima receptior videtur, & ita à nouioribus communis appellatur: ut scilicet emptor fructus irreuocabiliter retineat, etiamsi rem ipsam restituat: idq; iudicauit Rot. quam refert & sequitur Fabian. in tractat. de emp. & vend. q. 8. nu. 24. Rot. in nouis decis. 116. Idq; tanq; receptissimum securè probat Pantal. hic & Cagnol. nu. 40. & hispanus Anto. Gomet. in tomo de contract. cap. 2. nu. 24. fol. 12. col. 1. & cap. 4. nu. 21. in fine. Et hanc opinionem probant Butr. & Imol. in c. ad nostram, de emp. & vend. & ibi securè Burgen. nu. 36. & Cepol. de simul. contract. dicens nullibi se hoc

legisse: idemq; probauit Anchar. & Slyuester, quos citat Couarru. loco statim allegando, qui hanc opinionem etiam tri- buit Baldo hic, nu. 3. qui magis videtur contradicere. Sic etiam Afflic. in c. 1. nu. 83. de feud. dat. in vic. l. cōmis. ad hanc opinionem refert Baldum ibi, apud quem id non inuenio. Et hanc partem quasi re- ceptissimam sequitur nouissime Man- tua lib. 1. locor. cap. 6. ad fi. Et hanc sen- tentiam sæpissime in praxi obseruatam vidi, nec in eo contrariam opinionem vlllo modo audiri. Secunda opinio prorsus contraria multis placuit, imò q; emptor teneatur fructus restituere, si venditor læsus obtineat ex remedio huius l. eamq; opinionem probauit Rosfred. quem refe- rendo sequi videtur Alber. hic, nu. 16. & nemine relato aperte hoc probat Sa- lic. hic, nu. 5. Bal. nu. 3. licet nonnulli ad præcedentem opinionem Baldum adducant. Et ita cum Rosfred. tradit Math. Afflic. in d. c. 1. nu. 150. & se- quen. de feud. dat. in vic. leg. commis. di- cens hanc esse veriore opinionem de iure, & animæ tutiorem, atq; ita consul- tum vidisse per famosos doctores. Ean- demq; ut meliorem sequitur Couarru. lib. 1. resol. cap. 3. nu. 9. & Anto. Gome.

P ij sibi

sibi contrarius in l. 70. tauri, nu. 29. versi. confirmatur: & Augusti. Bero. in c. cū dilecti, in fin. & in c. ad nostram, nu. 25. de emp. & vendi. & hispanus Gregor. Lup. in l. 56. tit. 5. parit. 5. Tertia tamen quodammodo diuersa dici fortasse poterit ex Beroo & Lupo proxime citatis: addunt enim, vt emptor eligēs rem restituere, teneatur ad fructus respectu illius, quod res plus valebat, compensando aliam partem fructuum ad respectū rationemq; precij dati: q; si emptor eligat supplere quod deerat iusto precio, teneatur ad interesse illius pluris, quod supplet in compensationem fructuum, quos de re maioris precij percepit: hæc illi.

2 Patet igitur maxima scriben. varietas: in qua magis amplectendam puto priorem opinionem, quæ receptior asseritur, cui hispaniæ praxis non leuem auctoritatem præstat iuxta doctrinam I. C. in l. minime, ff. de legi. Facit tex. in l. filio emac p. 19, 14. ff. ad l. Cornel. de fals. ibi, sic enim inueni senatum censuisse: & tex. in §. penul. inst. de satisd. vbi Iustinian. ait, omnia apertius à quotidiano iudiciorum vsu ipsis rerum documentis apparere: Facit tex. in l. Labeo, 21. ff. de st. aulib. ibi, moren agentium sequi debemus: & tex. l. 3. C. de ædif. priua. ibi, probatis ijs, quæ in oppido frequenter in eodē genere controuersiarū seruata sūt: & tex. in l. 1. ad fin. versi. impubes. ff. ad Silanian. ibi, solet hoc in vsu obseruari: & tex. in l. fin. in fin. C. de iniur. cum multis quæ DD. in varijs locis tradunt de stilo & praxi antiqua, vt per Afflict. decis. 79. ad fin. et decis. 135. nu.

3. Alci. reg. 2. præsump. 30. & Boer. cons. 8. latè Rebuf. in 3. tomo ad cōstit. gallic. post princ. & Chas. in phem. consue. Burgun. col. 1. & sequē. Quæ praxis auctoritas prudētissimè à Bal. extollitur in l. A Emilius, col. 8. nu. n. in fine, ff. de minor. vbi ita inquit, leges in scholis deglutiuntur, in palatijs digeruntur, quia practica est scientia digestiua. Ego autem post longam legendi professionem, postq; diligentissimā foro nauatam operam, in ea sententia sum, vt theorica sine praxi digestam solidamq; iuris cognitionem præstare nequeat, praxisq; absq; theorica maxime periculosa & manca euadat: quam in re memoranda sunt verba Quintiliani lib. 12. cap. 6. cum inquit, Et hercle quantumlibet secreta studia cōtulerint, est tamen proprius quidā fori profectus, alia lux, alia veri facies: plusq; si separet, vsus sine doctrina quàm citra vsum doctrina valeat. Sic alibi Plin. ad nepotē, veras lites in foro appellat, scholam verò rem inermē.

3 Eam vero receptiorem opinionem et cōmunem praxim aliquibus fundamentis fulciamus, dummodo prius argumentis cōtrariæ opinionis respōdeamus. Aduerto igitur pro contraria opinione quatuor principaliter adduci: primum ex vi verbi, restituere, quod cum fructibus intelligi solet, l. videamus, §. in faniiana, ff. de vsur. quo argumento vtitur Lup. vbi supra, & aliqui eius opinionis asseclē: sed hoc fundamentū doctis viris indignū fuit, cum lex nostra, & similes tali verbo nō vtatur, magisq; ex humanitate & miseratione lesi actionē prestet, electione cōuento data.

de obseruatione maxime in l. 4.

data. Secundo pro ea opinione arguunt Bal. & Salic. ex iuribus loquenibus de actione redhibitoria, in qua veniunt fructus l. cum autem, §. cum redhibetur, l. qd si nolit, §. fin. ff. de edil. edict. Quod argumentum bene expesum inefficax est, imo ex dictis eorundem Baldi & Salic. retorqueri potest: ipsi enim in oppos. huius l. col. i. hac actionem separant a redhibitoria: Aduerto etiam, qd in actione redhibitoria constitutum reperitur oia inuicem inter emptorem & venditorem in pristinum statum reponenda fore, d. §. cum redhibetur, & l. facta, 60. ff. eod. ut sic illa actio restitutoria sit, quasi ex tunc, hac vero simpliciter rescissoria ex nunc: (ut nostrorum terminis utamur) Tandem in ea actione agit emptor, ipseque cum rescissioni prestat, unde nimirum si fructus restituat ex iuris regula, ne ex eo quis lucretur, quod impugnat: ut satis in proposito notat Panor. in c. illo vos, nu. 6. de pignor. In hac autem q. agitur de venditore laeso agente, & rem ab emptore invito auocante, ut satis in simili ad argumentum quoddam rescissionis ex actione redhibitoria respondebat idem Bal. hic nu. 17. versi. item non obstat: & Salic. q. 15. quos retuli in preced. cap. nu. 11. & sequentibus. Vbi probauimus receptius esse rescissionem appellari necessariam in terminis huius l. non obstante electione emptoris ad rem ipsam retinendam.

4 Argumentantur alij tertio loco ex natura restitutionis, quae minoribus 25. annis datur, in qua fructus veniunt, l. quod si minor, 25. §. restitutio, et l. patri, 28. versi. item ex diuerso, cum gl. ff. de minor. Quae argumentatio non paucorum auctoritate iuari potest, qui remedium huius l. etatis au-

xilio saepe equiparant, maxime Bal. hic, nu. 16. Aymo. cons. 272. nu. 19. Tiraq. de retract. lignag. §. 32. gl. 1. nu. 69. & nu. 71. & alij alibi. Sed ea argumentatio inter doctos admittenda non est, eamque in his terminis recte negat Cagno. hic, nu. 40. dicens longe diuersum esse remedium huius l. a restitutione minoris: quod ego ex multis probo. Magis enim fauendum est aetati fraudibus obnoxia, l. 1. ff. de minor: nec in remedio huius l. scriptus reperitur grandis hic effectus restituendi fructus, qui notabiliter & speciatim exprimendus fuerat. Probat 2. quia restitutio minoris facilius in tertium extenditur, l. in cause, §. fin. ff. de minor. actio autem huius l. ut mere personalis, in tertium non datur, secundum gl. & DD. ut latius explicauimus in 1. cap. huius partis, nu. 30. Probat 3. haec differentia, quia remedium huius l. non est praecisum in re auocanda, cum electio detur conuento: minor autem saepius rem ipsam praecise auocat, ut patet ex multis legibus ff. de minor. quod latius explicabimus in sequenti cap. Quae maior potestas restitutionis ex aetate egregie comprobatur ex Panor. in c. ad nostram, nu. 8. de reb. eccles. non alien. Differunt etiam haec remedia quoad aliam notabilem inspectionem tradita in fine cap. precedenti. Et ita verè solideque constat non esse confidenter arguendum a restitutione aetatis ad remedium huius l.

5 Adducitur 4. pro ea opinione contra communem tex. (qui non parum urgere videtur) in l. 1. C. si maior fact. alien. rat. hab. infra in 5. lib. Cod. quem tex. in materia huius l. maxime ad formam libelli adducunt Bar. & alij hic, & in q. renu-

P iij ciationis

ciationis & iuramenti in hac eadē materia plures ex Legistis & Canonistis, ut per Cagnol. hic nu. 113. & in alio articulo huius materiae, ut per eund. Cagnol. hic nu. 116. In terminis verò pro ea opinione contra magis communem, eam l. ponderat & extollit Bero. in d. c. cum dilecti, in fin. & in c. ad nostram, nu. 25. versi. moderni. de emp. & vend. & expressum Math. Afflict. in d. c. 1. nu. 150. de feud. dat. in vic. leg. comis. & eis non relatis (quia fortè adhuc in hispaniam non peruenerant) eandem l. in proposito notat Couarru. d. cap. 3. lib. 2. resol. Qui tex. inducitur, quatenus refert venditionē prædij factam à curatore minoris absq; decreto, eamq; postea ratam habitam à maiore factam: deinde compertam fuisse lēSIONEM IN PRECIO, tandemq; subdit Imperator in arbitrio emptoris esse supplere precium, vel rem cū fructibus restituere. Agnoscendum autem est cum glo. & DD. eam l. loqui de hac lēSIONE ULTRA DIMIDIAM, licet eam non prorsus exprimat. In alia enim non ita daretur ius rescindēdi ratihabitionem à maiore factam, idq; colligi potest ex verbis d. l. ibi. si minore precio: ita enim loquitur hæc l. & l. non idcirco, in fr. eod. maxime attento, qd ea lex eosdem autores habuit, quos lex nostra, & d. l. non idcirco, ut colligatur talem fuisse eorum phrasim ad exprimendam hanc lēSIONEM. Quibus præsuppositis roboratur inductio d. l. cum tandem decidit rem cum fructibus restituendā.

6 Cui non leui obiectioni primò respōderi posse videretur, ex interpretatione antiquorum, quos glo. inibi retulit in verb. si minore, qui dicebant, venditorem

maiorē factū dolo inductū fuisse ad ratificandū: unde ex dolo durius agi poterat cū emptore, non ubi sola lēSIO absq; dolo interuenerit. In quē sensum ad aliū articulū eam l. accipit Forcatul. d. dialog. 100. Nec repugnant verba eius l. ibi, deceptum, & ibi, si diuersa pars bonā fidē nō amplectatur. Sed hæc euasio non satisfacit, non tantū, quia glo. et DD. cōiter eā l. citra dolum intelligūt ex sola hac lēSIONE IN PRECIO, sed etiam ex verbis eiusdē l. ibi, incōsulto errore quibus non aduersantur alia proxime pōderata: cū & deceptio & circumscripção nō semel pro lēSIONE absq; dolo accipiatur iuxta tex. & gl. in l. itē si precio, §. si. ff. loca. l. non omnia, 45. ff. de minor. magisq; reijcienda videtur ea interpretatio, quia dOLUS DANS CĀM RATIHABITIONI venditionis (quæ ipso iure nulla erat) videretur eam nullatenus confirmare, sed cū sua nullitate relinquere secundū receptas traditiones. Tandē fortius id ostenditur, quia interueniente dolo etiam circa precium incidenter, nec dante cām contractui, non poterat emptori electio dari secundum Paul. receptū hic, cum glo. l. 4. C. si vend. pign. aga. ut deduximus in 2. cap. huius par. nu. 11. cum sequen.

7 Unde ad sustinendā cōem praxim ad eam l. elegāter respōdere tentabat Couarru. in d. loco, ideo ibi rē cū fructibus ab emptore restitui: quia idē precium a se datū cū vsuris restituebatur: quæ cū hodie ex cōsuetudine & christianorū regū sanctionib; pōtificiū ius sequētib; nō prestetur, recte in praxi obseruatū videatur fructus ab emptore restituendos nō fore, quæ compensatio fructuū & vsuræ probatur

batur in l. 1. & 3. C. si v̄d. pign. aga. me-
lius in l. illud, 29. ff. de edil. edic. Sed ea
consideratio quoad sustinendam praxim
non contemnenda, satisfacere nequit ei,
qui receptiorem opinionem pro emptore
veriore etiam de iure putat, & secun-
dum eam citra auctoritatem praxis iudi-
candum fore. Aduerto item non semel
cōtingere, ut fides de precio habeatur ut
inra & glo. & DD. sæpe tradunt, in
quibus terminis cessabat ea compensatio
precij cum usuris reddendi.

8 Ego pro sustinenda receptiori senten-
tia & communi praxi separandam puto
speciem illius l. à quæstione generaliter
proposita: aduerto enim in ea l. duplex à
principio alienationis viciū fuisse, vtrūq;
maximū. Alterū, q̄ res immobilis absq;
decreto alienata fuit, & ita non solū læ-
sio ad restitutionem, sed etiam nullitas re-
sultabat. Alterū, maxima fraus in pre-
cio, ut in simili specie tradunt iudem Cæ-
sares in l. 6. C. arbitr. tutel. quæ alienatio
vicio nullitatis ex defectu decreti, atq;
enormi læsione laborans non potuit fa-
cile in totum confirmari ex ratihabitio-
ne, quam Imperator inquit, à decepto, &
inconsulto errore factam fuisse. Adhuc
enim attendi debet duplex illud viciū
alienationis, rē in sui primordio inficiēs:
& qualitas illa minoris etatis quæ vel ex
nullitate, vel ex restitutione, fructus euin-
cit, iuxta supra tradita de restitutione, &
de nullitate l. si prædium, C. de præd. mi-
nor. Nimirum igitur si duplex viciū ma-
gis oneret argu. eorum, quæ tradit Bal.
in l. 1. in fin. inf. tit. prox. Afflict. decis.
299. nu. 27. Dec. cons. 541. nu. 22. Nec no-
uum est, originem negocij in odium iniqui

possessoris attendi l. clam possidere, vers.
sed origo, ff. de acquir. posses. cū multis
utiliter à Ias. ibi congestis: facitq; illud
vulgare, l. vnica, C. de impon. lucra. des-
crip. ut à primordio tituli posteri-
or formetur euentus. Vnde attenda
negocij origine manent inde reliquæ, ut
res cum fructibus in ea specie restitua-
tur. Idq; comprobatur ex verbis d. l. dum
ibi expenditur deceptio & error rati ha-
bitionis: quæ nullitatē tantū, non læsionē
tollit secundum gl. & omnes. Id verò cō-
ditionaliter intelligendum colligi videtur
ex verbis eiusdem l. dummodo emptor bo-
nam fidē agnoscat: quod cū recusat, fa-
cile res ad pristinam sui naturam reuertit-
tur, iuxta l. si vnus, §. pactus, ff. de pact.
Quod etiā suadetur ex manifesta frau-
de curatoris sine solemnitate, & cū tam
enormi læsione alienantis rem minoris,
cuius fraudis sat particeps videtur em-
ptor fuisse: atq; ita species d. l. obstare
non debet generali conclusioni communis
opinionis, præsertim, quæ multis vrgen-
tissimisq; fundamentis non caret, ut sta-
tim probabimus.

9 Supra proximè respondimus argu.
quod adduci solet de actione redhibitoria,
nec obstat tex. in l. 5. ff. de lege cōmis. Lo-
quitur enim de emptore non solvente pre-
cium cōuentū, cuius culpa rescinditur vē-
ditio: ideoq; rem cum fructibus restituit:
quia iniquū esset, cū ipse nō soluit, fructus
lucrari: ut notat gl. in l. cōmissorie, C. de
pac. inter emp. & v̄d. Nec obstat l. Im-
perator, & l. item quod dictū, ff. de in diē
addic. vbi in pacto additionis in diē res
postea cū fructibus restituitur: respōde-
tur enī, id pcedere, qm̄ v̄ditio cōditiōalis

P iij fuit,

fuit, quod differt à pura, licet sub conditione resoluenda iuxta l. 2. & 3. ff. eod.

At nos hic agimus de emptione perfecta iuxta supra dicta, & l. dolus, infra hoc tit. & ita in simili respondet & tanquam receptum tradit Tiraq. in l. si vnq; verbo, reuertatur, nu. 230. Potest etiã ad alia responderi ex traditis ab Anton. Burgē. in d. c. ad nostram, nu. 34. cum sequen. de emp. & vend.

- 10 Minus obstat tex. in l. filio, §. 1. in fine, ff. de inof. test. ubi rescissa institutione per querelam restituantur bona cum fructibus, quem tex. extollit Roman. cons. 454. nu. 25. generaliter & periculose ex eo notans, irritato titulo, rem cum fructibus restituendam fore: quod refert, melius tamen explicans Felin. in c. cum causa, nu. 27. de re iud. & hispanus Segura in repe. l. 1. §. si vir uxori, ff. de acq. pos. Cur. sen. cõs. 71. ad finem, quibus addendum est rescissionem ibi iure fieri ut ex tunc, quasi nunquam titulus extitisset: ut in l. eũ qui, 21. §. fin. ff. de inof. test. a. ibi, perinde omnia obseruari oportere, ac si hæreditas adita non fuisset.

Nimirum igitur si bona cum fructibus tunc restituantur secundum receptas traditiones, ut per ~~Molin. in consue. Paris. §. 20. nu. 32. cum preceden. & sequen.~~ sic vitabitur obiectio ex l. in summa, versi. ei qui, ff. de condic. indeb.

- 11 Sic respondent DD. ad l. cum quis, ff. de condic. ob cau. ubi in donatione causa mortis resoluta, auocatur res cum fructibus: commendat Cremens. notab. 15. ampliãns ad legatũ viuo testatore præstitum, posteaq; reuocatum. Commendat etiam Ioan. Lup. à Palac. Ruu. in rub.

de dona. inter vir. & vxor. §. 72. similis tamen est tex. in l. videam 9, la 2. §. idẽq; est ff. de usur. Ibi nãq; titulus fragilis erat, non obligans, sed pendens à voluntate donantis causa mortis: nos agimus de titulo valido inter viuos, licet ex æquitate cum onere probandi enormem læsionem, & electione data emptori rescindi possit: ut ad alios articulos communiter resoluunt scriben. per Ias. ibi per Molin. d. loco, & Tiraq. in d. verb. reuertatur, nu. 228. Boer. decis. 98. nu. 6. Anton. Gome. de contr. cap. 4. nu. 21. Ex ea de pact. nu. 121. ex quo cauebis à Ripa in l. 2. nu. 10. ff. de leg. 1. ibi, saltẽ in fructibus, ubi videtur immemor fuisse dictæ regulæ in donatione causa mortis.

- 12 Ex supradictis dilui videtur argumenta, quæ receptiori opinioi obijciuntur: nec ad decisionem huius l. arguendũ est à restitutione minorum. Minus verò obstat argu. Hispani Gregor. Lup. & Berroi, quos supra nu. 1. in fine citavi quasi in tertiam opinionem in hac q. quorũ argumentatio principaliter fundatur ratione seruandæ æqualitatis, item ex decisione l. curabit, C. de act. emp. Respondetur enim, qd talis æquitas nullo iure in specie probatur: imò secundum iuris regulas læsio in precio non emendabatur iuxta ea quæ supra latè deduximus in 1. cap. 1. par. satisq; erat cõuenta implere, & ita cessat argu. d. l. curabit.

- 13 Sed iam rei ordo, & articuli qualitas aliqua fundamenta communis opinionis postulat: quæ iuuatur ex reg. l. in fundo, ff. de rei vend. arguendo à bonæ fidei possessore, idq; (ut aiunt) à fortiori, iuxta glo. celebrẽ in l. emptor, ff. eod. Emptor enim

enim in hac materia verè dominus efficitur l. dolus, infra eod. nec pöt dici malæ fidei possessor, cum et ex titulo possit præscriptione se tueri aduersus venditorem læsum, iuxta ea quæ de præscribendo remedio huius l. superius deduximus in hac 2. par. cap. 1. nu. 26. & ultra ibi tradita circa l. Castel. notat Couarru. lib. 1. resol. cap. 3. nu. 15. Inuatur magis hæc opinio, ut emptor fructus retineat, ex doctrina Panor. in c. illo vos, nu. 6. de pigno. ubi tradit, non posse venditorem fructus ab emptore auocare, quando emptor dominus erat, rescissioq; fieri poterat quocunq; tempore venditor ageret, quasi tunc culpa sit eiusdem, qui agere distulit: quam resolutionem receptam inquit Couarru. lib. 3. resol. cap. 9. post princi. Tiraq. de reët. conuent. §. 5. glo. 2. nu. 3. Sed omiſſis aliis multis, quæ induci possent, confirmatur maximè hæc opinio ex responsionibus ad obiectiones partis aduersæ: hoc enim casu non rescinditur titulus ut ex tunc, nec rescissiois effectus retro respicit: quod ostendo, nam hæc l. nouum ius intro luxit, iureconsultis, anterioribusq; principibus incognitum, ut probauit in 1. cap. 1. par. unde cum hæc l. nihil de fructibus loquatur, non potest à DD. vel à iudicibus ad auocationem fructuum trahi, iuxta communem doctrinam in l. 1. C. de legi. per tex. ibi & l. prospexit, ff. qui & à qui. Roboratur hæc argumentatio ex eo, qd fructus longè diuerso iure censentur ab ipsa re, ut probat tex. in l. in ædibus, §. ex rebus, ff. de dona. notat Bal. in l. fin. C. de vsucap. pro dona. ut sic decisio huius l. non debeat ad fructus tantquam ad rem diuersam extendi. Idem su-

adetur retorquendo argumenta aliorum: nam licet æquitas videretur exposcere, ut fructus restituerentur, satis est id iure cautum non reperiri, argu. glo. celebris in c. fin. de iure patro. tex. notab. in l. at si quis, §. Diuus, ff. de relig. & sump. fun. ibi, non rectè facere, pænam tamen in eum statutam non esse.

14 Ad comprobandam eandem receptiorem sententiam & communem praxim, ut emptor fructus retineat, posset fortasse induci tex. in c. ad nostram, de reb. eccles. non alien. in quo difficili respõso prius aliorum interpretationes referre oportet. Eius cap. author fuit Innocen. 3. author etiam c. cum causa, de emp. & vend. Casus eiusdem cap. colligitur ex litera, qd monasteriũ Tusienſ. ære alieno pressum villam quandam in feudum concessit laico eo pacto, ut ipse solueret creditori monasterij octuaginta libras, pro quibus eadem villa obligata fuerat: laicus primo anno ex prouentibus villæ prædictam quantitatem & plus percepit: monasteriũ enormiter læsum post multos annos petijt, ut sibi restitueretur prædicta villa alienata, Summus Põti, ex respõdet, seu iubet in hanc formam, mandamus quatenus si prædictum monasterium propter hoc inueneritis enorme dispendium incurrisse, dictum laicum ut (pecunia quã pro exoneratione fundi seu etiam pro utilitate ipsius monasterij expendisse noscitur, ab eisdem abbate et cõuentu recepta: cum sibi fructus percepti sufficere debeant pro labore) præfatum feudum eidem monasterio

nafterio demittat liberum & quietum, appellatione postposita cōpellatis.

Prima difficultas glo. & scriben. ad eum tex. est ex eo, quod ibi secure dicitur, post multos annos monasterium auditum fuisse, nulla temporis præfinitione obseruata: de iure autem videretur non posse monasterium audiri lapso quadriennio, secundum iuris regulas & receptas sententias. Ideo glo. ibi ad vitandā eam difficultatem intelligit, monasterium egisse, seu restitutionem petiisse intra quadriennium. Sed quanquā verba pluralis numeri ex duobus vel tribus verificentur (vt glo. arguit) diuinatoriū tamen & verborum securati repugnans videtur, restringere quod tex. inquit de multis ānis ad breuissimum illud tempus ante quadriennium, vt alibi scripsi ad tex. in hoc proposito notabilem in l. qui fundum, ff. loca, suadeturque ex Rubr. & ll. C. de long. temp. præscr. vnde licet scrib. ibi vacillent, reijcienda prorsus est diuinatoria ea interpretatio glo. violenter restringens tēpus, intra quod monasterium auditum fuit. Maxime cum illustris doctor Hostiens. ab alijs relatus prespicue asserat, se habuisse cognitionē illius negocij à Papa relati, monasterijque petitionem post decemium oblatam fuisse: ideoque tanti viri fidei omnino standum est: nō enim talem assertionē controuertunt ea, quæ sæpe notari solent contra Bar. in l. de quibus, nu. 21. ff. de legi. Imō & cuilibet viro idem asserenti credendum fuisset, ex ratione & experiētia iuncta traditiōe Pau. in l. quicumque, C. de seru. fugi.

15 Agnoscedū igitur est, vt etiā DD.

communiter intelligunt, in d. c. ad nostrā, non intra quadriennium tantū, sed & post multo plures annos monasterium auditū fuisse. Tūc autem prædictæ difficultati respondet Hostiens. ecclesiam auditam fuisse ex capite militatis, nō per auxiliū restitutionis: nullitatem resultasse dicebat Hostiens. eo quod defuerat autoritas episcopi, idque in effectu videntur probare Butr. & Imol. ibi nu. 1. & præceden. Panor. autem ibi nu. 1. dicit lecturam seu interpretationem Hostiens. in se veram esse, non tamen congruere verbis tex. quæ consideratio Panor. multis necessario porbanda videbitur: cum S. P. principaliter fundetur ex dispendio seu læsiōe, non ex nullitate seu defectu solemnitatis: nec Imol. sibi satis cōstat, cum ibidē contendat procedere tex. etiam in alienatiōe valida, aduersus quam solo restitutionis auxilio succurrendū sit. Ad difficultatē verō glo. de lapsu quadriennij respondēt Panor. & Imol. ex varijs causis potuisse post illud restitui ecclesiā, prout ex enormissimo damno, vel quia vixerat idē prelati alienans, cuius tempore ecclesia de facto agere impediatur: facit generalitas l. 1. cum sequen. ff. de in integ. test. & l. 1. cum sequen. ff. ex qui. cau. maio. glo. in l. senatusconsulto, ff. de offi. præsi. cum ijs quæ scriben. notant ex tex. memorabili in c. quia diuersitatem, de conces. preben. & ego plenius scripsi in Authen. nisi tricennale, C. de bon. mater.

16 Sed tunc contra vtrunquē intelligendi modum fortissimē vrget decisio d. c. cum inquit, fructus manere penes laicum illū à quo res auocatur: nam si ecclesia audita fuit per viam restitutionis, certum est

tunc

tunc fructus restituendos fore, ut supra diximus, ex vulgari l. q. si minor, §. restitutio, ff. de mino. l. patri, §. itē ex diuerso, ff. eodem: quod pungit glo. in d. c. ubi nec ipsa resoluit, nec DD. satisfaciunt. Similiter si ecclesia ibi egit ex causa nullitatis (ut plures intelligunt) restituendi etiam erāt fructus cum re ipsa, ex tex. in c. si quis presbiterorum, eod. tit. & tex. in l. si pradium, C. de prae. min. l. 2. C. si quis igno. rem min. unde circa hanc difficultatem fructuum magis variāt, minusq; se explicant scriben. ibi: miram autem varietatem videbis apud Imol. ibi post nu. 7. qua non videtur satis sibi constare, nec in c. si quis presbiterorum, nu. 30. atq; inde dici solet tex. illū varias habere lecturas, ut per Boer. decis. 44. nu. 23. & melius Couarru. lib. 1. resol. cap. 3. col. 3. & sequen. Inde vnusquisq; ex scribē. diuersā rationem affert, cur is a quo ecclesia rē ibi auocat, fructus lucretur: eamq; varietatem ultra Imol. ibi colliges ex relatiōe Barba. cons. 40. col. 7. lib. 1. nec in tanta varietate facile dignosces, quid receptius ad intellectum tex. dicere possis.

17 Imol. in d. c. prope finē cū Inno. Flo. & Ancha. (in memor se superius dixisse in eo casu ecclesiā impetrasse restitutionem) variando concludit, ecclesiam ibi obtinisse ex cā nullitatis: possessore vero fructus retinere ob bonā fidē: quē intellectū sequitur Alex. cōs. 154. nu. 2. lib. 6. & cōfirmari pōt ex gl. a multis cōmēdata in l. 2. C. si quis igno. rē mino. de qua infra latius agemus. Sed is intellectus maximam patitur difficultatem ex c. si quis presbiterorum, eod. tit. ubi ecclesia rem absq; solennitate alienatam auocat

cum fructibus, & tex. in liubemus nulli §. 1. C. de socros. eccle. Et ita aperte contradicit Butri. in eod. c. contendens nihil tunc prodesse bonam fidem ex iuris errore: & ita clarē sentit Panor. ibi ad finem, dicitq; receptius Feli. in c. cum causa, nu. 27. de reiudi. & Thom. decis. 79. Et ita vides dolendam scriben. varietatem.

18 Aliter variando intelligit glo. ibi, ut fructus eo casu retineantur propter laborem possessoris, idq; intelligendo qd alienatio valuit, rescisaq; fuit per restitutionē. quam interpretationem magis probat, Panor. ibi: & ita Barba. in d. consi. 40. col. 8. vers. faciat, lib. 1. & cons. 80. vers. faciat etiam, lib. 3. idq; receptius dicere videtur Couarru. ubi supra, nu. 3. Mihi autē minus receptum, minusq; verum videtur ad intellectum illius tex. nam (si verum amamus) nullatenus ibi cogitatur de compensando impensas & laborem cum fructibus: sed indistinctē respōdet S. P. fructus apud possessorem manere. Quod etiam euinci videtur ex eodem tex. in vers. unde humiliter, cū inquit possessorem ipsum priori anno ex fructibus ville percipisse totam summam ab eo solutam, & aliquid plus: ex quo satis videtur rem talem fuisse a principio alienationis, ut minima, aut nulla impensa necessaria esset, cū statim tā vberes fructus produxerit, & deniq; ea interpretatio non solum diuinato-ria est, sed & perplexitatem non leuem inducit.

19 Aliter illum tex. intelligi posse tentat Couarru. in d. cap. 3. col. 4. ex traditis a Molin. in consue. paris. §. 22. nu. 53. distinguens an possessor ex fructibus locupletior factus fuerit, nec ne, ut quatenus consumpserit,

sumpserit, nec locupletior fuerit, restituere non teneatur, & ita pcedat tex. ibi: quatenus autem locupletior fuerit, restituere teneatur. Quae interpretatio non magis placere debet, cum magis diuinatoria sit, nimisq; ei repugnet litera tex. indistincte loquentis: tum etiam quia ex certissima iuris reg. res cum fructibus ecclesiae restituenda veniebat, ex d. l. iubemus, §. 1. & d. c. si quis presbyterorum: tum magis, quia intelligendo (ut hi intelligunt) quod ecclesia ibi audiebatur per auxilium restitutionis, indistincte auocandi erant fructus, reiecta differentia bonae vel malae fidei, ut Panor. melius ibi aduertit nu. 8. Similiter & reiecta alia differentia an possessor locupletior factus sit, iuxta reg. d. §. restitutio, l. q. si minor, ff. de mino. l. cum autem, §. cum redhibetur, ff. de edil. edic.

20 Vnde non desuere docti viri, qui (omissis alijs difficultatibus illius tex.) circa hanc difficultatem fructuum in beneficio restitutionis tantum insistentes, tentarunt in d. c. concessam fuisse restitutionem gratiae, non institutae: atq; ideo fructus ibi non restitui, ex recepta differentia inter eas restitutionis species, secundum tradita in l. Gallus, §. & quid si tantum: per tex. in authen. idem est, C. de hereti. Ex gratia vero restitutionem ibi concedi colligebant ex eo, qd post lapsum quadriennij temporis qd ordinarij restitutio ibi concessa videtur: quod maxime suadebitur ex facti relatione, quam tradit Hostien. ibi: Causam autem iustificandae talis concessio colligebant ex enormi ecclesiae damno: sic etiam Hostien. ibi (quem variando referunt nec prorsus improbat Panor. & Imol. ibi) dicebat Papam eo casu ita pronunciasse, vel negocium

componi iussisse, non omnino secundum iuris regulas, sed quia possessor non aliter rem restituere volebat. Sic etiam ex causa restitutio aliquando concedi debet, sed a solo principe expectanda est, ut in l. Diui, ff. de paen. l. 1. §. fin. ff. de quaest.

21 Sed ea arguta interpretatio, simulq; explicatio Hostien. non videtur retinenda, eo qd tex. ille iam non contineret iuris decisionem, neq; in iuris sanctiones redigi debuisset, magisq; appellaretur rescriptum particulare, quam causae decisio, quod absurdum nimis & inusitatum est: talesq; interpretationes fugiendas maxime in decretalibus tradiderunt grauissimi DD. Ioan. Andre. Butri. Panor. ut refert Cep. in Rub. ff. de verb. signif. nu. 120. qd etiam suadetur ex eodem tex. ad finem ibi, appellatiōe postposita: quae clausula adiudicia causasq; ex iustitia tractatas magis applicatur, iuxta tex. in c. pastoralis de appel. nec contrarium suadetur ex superioribus verbis eiusdem tex. ibi, humiliter supplicarunt: humilia namq; verba & subiectionem referentia, subditis erga dominos congruunt, etiam in ijs, quae iure petuntur, idq; hominum usus ubiq; obseruat: quod etiam in plurimis epistolis Plinij ad Troianum lib. 10. deprehenditur, nec minus ex Cornelio Tacito in historia Romanorum Caesarum. Aduerto item qd ij qui tex. illum intelligunt de restitutiōe particulari ex gratia, secure presupponunt ecclesiam ibi nullo alio remedio auditam fuisse, nisi restitutionis: in quo contra eos stat multorum auctoritas ibi et alibi, qd ecclesia ibi ex capite nullitatis egerit. Nec omitto circa eundem interpretandi modum qd doctiss. Couarru. in d. c. 3. lib. 1. resolu.

nu. 14. versi. his omnibus, videtur concludere in eo cap. ad nostram, restitutionem fuisse ex gratia post quadriennium ex læsione enormissima, secundum receptas traditiones cum gl. celebri in c. 1. de in integ. resti. lib. 6. atque ideo in ea restitutione tunc non venisse fructus. Ego vero non dubito ex traditione d. glo. & DD. contrarium colligi, imò quod sicut restitutio ob minorem læsionem intra quadriennium dicitur ex iustitia, ita ea quæ ob maiorem læsionem datur post quadriennium. Hæc enim non minus generaliter conceditur concurrente tali læsione, secundum glo. & DD. nec principis gratiam expectat: & consequenter restitutio iustitiæ, non gratiæ appellari debet, argu. l. 1. §. lex falcidia, ff. ad l. falci. l. 2. ff. de inus. rup.

22 Ex supra deductis satis ostenditur mira DD. varietas, non levisque difficultas circa intellectum illius tex. in cuius explicatione scriben. ibi nihil firmè retinent. Qui autem cum glo. intelligunt, ecclesiam ibi per restitutionem iustitiæ auditam fuisse, nunquam satisfaciunt obiectioni ex reg. d. §. restitutio, l. quod si minor. Sic etiam qui intelligunt, ecclesiam egisse ex nullitate ob defectum authoritatis & solennitatis, non satisfaciunt obiectioni d. l. iubemus nulli, §. 1. & c. si quis presbyterorum. Nec ego tam perspicuam interpretationem polliceor, quæ omnino difficultates tollat, omnibusque hæc inspecturis satisfaciat: multa enim à iuris conditoribus ita relicta sunt, ut docti & in hac disciplina diu versati non posse ea planè sustineri agnoscant, ut aliàs notat Bar. in l. si olei, C. de loca. Pau. in l. cum quidam, C. de lega. Paul. in l. naturalis, §. at cum do, ff. de

præscr. verb. & alibi sepe, ut per Budeum in obseruatione antinomiarum. Sic & ipsos Iureconsultos & grauissimos alios viros in iis quæ obiter incidebant, non semel lapsos, ostendere conatur insignis Alcia. lib. 4. parerg. cap. 17.

23 In ea verò difficultate & varietate verius arbitror contra Hostien. Imol. & plures supra citatos, in casu d. c. non defuisse authoritatem ordinarij vel prelati quæ necessaria esset: cum tex. aperte fundetur ex enormi detrimento ecclesiæ: idque tantum à iudice animaduertendum iubeat: tum etiam ex regula d. l. iubemus, & c. si quis presbyterorum. Placet verò quod magis communiter DD. tradunt contra glo. non debere tex. restringi ad restitutionem intra quadriennium. Quibus premisis, ex fundamento læsionis cui tex. innititur, considerabam posse tex. dupliciter intelligi, idque sine varietate: Quasi utraque explicatio & consecutio resultare queat ex eodem facto à quo ius oriri frequenter dicitur ex I. C. in l. si ex plagis, §. in cliuo, ff. ad l. Aquil. Primo videretur tex. adduci posse ad materiam huius l. quod glo. ibi variando sensit: extensiusque tentauit Imol. nu. 6. qui id reiecit, eo quod in feudo putauit, non applicari remedium huius l. Sed contrarium receptius est ut in emphiteusi, prout deduximus supra in 3. cap. 1. par. ad finem. Sic speciatim in feudo notat Paul. hic, & per tex. in d. c. ad nostram, punctualiter hoc tradit Romā. in d. l. si quis cum aliter, & alij, ut retuli supra in 4. cap. 1. par. nu. 2. quod communitè rapprobatur ex euidenti incommodo: maxime in ecclesia particulari, ut erat monasterium, de quo in d. c. quod quidem ad

ad alendos religiosos, ad sumptusue necessarios villa sua indigebat magis, quam vassalli imaginaria subiectione.

24 Sic igitur ex eo quod glo. sensit, & Imol. expressit, & Roman. speciatim notauit eo tex. adducto ad hanc materiam, dici posset, ibi actum fuisse ex remedio huius l. ob enormem læsionem: qua probata obtinet ibi monasteriū agens: & in his terminis eum tex. accipiendo, rectè adduci poterit pro receptiori sententia, ut emptor vel possessor condemnatus ex remedio huius l. non teneatur fructus perceptos restituere, imò eos irreuocabiliter retineat. Sed hic intelligēdi modus (præsertim ex Imol. & Rom. fulcitus) difficultate non caret: non quidem in assequēdo, cur ecclesia ibi non potius restitutionem peteret, qua sibi plenius & facilius consultum foret: ad id enim facilis est responsio ex Hostien. & alijs, & ex littera tex: Transacto enim quadriennio, secundum iuris regulas, cessabat ordinaria restitutio ex c. 1. et 2. de in integ. resti. in 6. & Clem. 1. eod. tit. Vnde ad remedium ex læsione deueniri potuit, quod ante Innocen. 3. eiusdem cap. conditorē iam inter ecclesiasticos frequētabatur, ut constat ex responso Alex. 3. in c. cum dilecti, de emp. & vend. Ex Platina enim et alijs liquet lōge ante præfuisse Alex. 3. pontificem. Verba etiā, enormis læsionis, aptè in eum sensum accipiuntur, de quo remedio agit idem Innocen. 3. (d. c. author.) in c. cum cā, de emp. & vend. Sed alio nomine hæc explicatio nō videtur satisfacere, nam in d. c. res simpliciter restitui iubetur monasterio læso: in remedio autem huius l. electio datur cōuen-

to: & ita alternatiuè sententia profertur in d. c. cum causa. Cui obiectioni in tantis difficultatibus qualis qualis responsio admittēda videtur. Nec fortasse omnino displicebit respondere, q̄ in materia huius l. & d. c. cum dilecti, receptius est libellum & sententiam ad rem simpliciter referri posse: electione manente ei qui condemnatus erit, secundum glo. & DD. hic, & in alijs locis, ut tradem⁹ in sequē. par. per l. miles, §. decem, ff. de re iud. Nec omnino exorbitans videri debuit in casu d. c. ex negocij circūstantijs præcisè rem ecclesiæ restitui ob enormem læsionem, quæ non tantū in precio sed etiam in alienando interuenit, ut statim ostēdetur: quæ explicatio si alijs conferatur quas scriben. ad d. c. tradidere, minus fortasse displicebit.

25 Posset ex eadem causa enormis dispendij (cui tex. ille inimitur) decisio S. P. aliter nec absurdè explicari: ut res præcisè restitui iubeatur, tanq̄ alienatio inualida fuerit ab initio, nō ex defectu auctoritatis prælati, sed ex defectu causæ cognitionis, quæ in alienatiōe rerū ecclesiasticarum non minus necessaria est: cuius etiam defectus irritam facit alienationem, c. sine exceptione 12. q. 2. & cōmuniter DD. ut per Rebuf. ibi in suo compendio, verbo, prospiciat: & prius in eod. compend. post princip. dum citat Guidon. & alios: & colligitur ex notab. conf. Soci. 15. lib. 1. Dec. conf. 142. ideoq̄ in ea materia ꝑ necessaria solēnitate additur diligēs negocij tractatio, iuxta tex. & glo. in verb. tractatus, in c. 1. de rebus eccles. in 6. & speciatim Federi. cōf. 142. & conf. 249. sicut in alienandis im-

mobili-

mobilibus minorum, ut in l. magis puto, §. non passum, vers. Prætori enī, ff. de reb. cor. & per eum tex. notant DD. in varijs locis, & in proposito Dec. cōs. 403. Afflic. lib. 2. constitu. Neap. ol. rub. 38 ad finem, & post eum Chas. in consue. Burg. fol. 104. col. 4. & prius Fabian. de emp. & vend. in 1. par. Parisius cōs. 100. lib. 1. ad quos recurret circa solennia in ijs alienationibus obseruanda. Cum igitur in casu d. c. ad nostrā, alienatio fuerit ob debitum, 80. librarum, villa autem alienata primo anno redditus præstitit ex quibus æs alienum solui potuit, eundēter ostenditur inconsulto & sine causæ cognitione, vel sine prudēti tractatu alienationē factā fuisse, ac p̄inde nō valuisse: & consequēter rē præcisē auocari posse, secūdū iura & receptas sententias.

26 Sed instabis, cur in d. c. fructus retinentur, nec ecclesiæ tunc restituantur, ut necessario restituendi videbātur ex iuribus supra citatis tam in rebus ecclesiæ q̄ minoris, ubi alienatio inualida ostenditur? Cui difficultati satisficit, ex eo q̄ auctoritas prælati & conuentus interuenit, ut supra cum multis DD. probauimus, suaderiq̄ ex litura diximus, cum ibi enormis læsio tantū attenditur: unde emptor seu is in quem alienatum est, fructus ob bonam fidem retinet, quando ea non solo iuris errore coloratur, ut agnoscut cōmuniter DD. & tradit Panor. in d. c. ad finem. Imol. in d. c. si quis presbyterorum, nu. 30. colligitur ex traditis à Felin. in d. c. cū causa, nu. 27. de re iud. & Molin. in consue. Paris. §. 22. ex nu. 48. cum sequen. deduciturq̄ ex infra dicendis. Præsupposita igitur eo casu auctoritate

eorum à quibus de iure in ijs alienationibus requiritur, satis videbatur excusandus emptor, vel is in quem res alienatur, ab eo enim tantū exigi debet, ne sit in mala fide: quæ cessat cum solennia extrinseca obseruantur: licet alio nomine latenter alienatio corruat, in idq̄ rectē adduci potest l. bonæ fidei, ff. de acq. rer. domi. quæ differētia colligitur ex DD. ubi supra & latius infra comprobabitur: facitq̄ tex. (si cum iudicio expendatur) in l. si quis legatum, ff. ad l. Cornel. de fals. Sic igitur concludimus, in d. c. rem præcisē ex inconsulta alienatione reuocari: fructus verò ex bona fide ob decretum & auctoritatem aliāq̄ extrinseca retineri: & ita cessare grandes scriben. difficultates. Si qui autē hæc lacerauerint, id ab eis tantū exigi vellem, ut in tantis difficultatibus meliora præstent.

27 Tandē ad d. c. ad nostrā, de quo tã prolixē tractauimus, nouē aduerto, ex eo posse urgentissimē cōprobari quod diximus supra in 2. cap. huius partis, nu. 31. contra Anchar. in c. peccatū, de reg. iur. in 6. ut vilis ven. lēti ob necessitatē suā nō magis succurratur, q̄ volūtariē alienanti, & sic nō detur ei remediū huius l. vel aliud rescissorium, nisi læsio sit ultra dimidiū. Patet enim ex d. c. ecclesiā ob æs alienū villā alienasse, sumus aut Pontifex post lapsum ordinariū tēpus petēdæ restitutionis, eidē ecclesiæ nō succurrit, nisi enorme damniū probetur. Satis aperte igitur significat (cōtra Anchar.) necessitatē vel miseriam venditoris in foro exteriori non onerare emptorē: nec eius titulū minus validū reddere, ut etiā p̄bat tex. in l. nō i. circo, infra hoc tit. qđ hic repetere libuit, ut quæ dixi in d. loco

d. loco fulciatur auctoritate insignis Caietani in summula, verbo, emptio i. cuius verba ita habent, nec redditur iniustum precium ex causa, puta quia necessitate ductus ac per hoc non voluntarie vendidit: quia inopia qua cogitur quis ad vendendum, non reddit venditionem inuolutaria. Roboratur inductio illius tex. quia si vera esset opinio Anchar. ad forum exterius, non tantum ecclesie, sed etiam cuiuslibet non privilegiato post quadricennium longiusque tempus succurri facillime potuisset, contra id quod tex. in d. c. non obscure significat.

28 Retenta sic receptiori sententia et communi praxi, ut in remedio huius l. fructus non repetantur, aduertendum est ex fundamentis DD. in hoc articulo, id colligi et applicari tantum ad terminos venditoris vel alterius distrabentis laesi: diuersumque dicendum videri, quando emptor laesus ageret, quia tunc ipse voluntarie rescindere dicitur, non ab alio coactus, ut in alijs articulis distingunt DD. supra hoc cap. et latius in praecedent. cap. relati: et ita in emptore agente ad rescindendum, proprie viget argu. Bal. hic, nu. 3. et quod in iure habetur de redhibente, ut in d. l. cum autem §. cum redhibetur, ff. de edil. edic. et ita satis in terminis colligitur ex doctrina Panor. supra relati, in d. c. illo vos, nu. 6. de pigno. magis vero ex Anto. Burg. in d. c. ad nostram, nu. 26. Quod maxime suadetur, quia alias quotidie daretur occasio fraudibus, ut quis etiam ex industria carius emeret, nec ageret nisi post plurimorum annorum fructus perceptos, sciens se fructus retenturum, et

precium sibi restituendum, quod mihi verius videtur, sed contrarium in senatu iudicatum vidi, ut etiam emptor agens et contractum rescindens fructus lucretur.

29 Eandem receptiorem sententiam limitandam, contrariamque saluandam arbitrator, quando ultra laesionem alia non leuis ratio concurrerit, prout si callidus emptor simplicem venditorem suasionibus alliciat, licet non integro dolo, tunc enim videretur emptor non excusandus a restitutione fructuum: argu. glo. in l. i. C. ne fil. p. pat. cum traditis a Ias. in l. i. col. i. ff. de condic. indeb. et Molin. in consue. Paris. §. 30. nu. 98. cum alijs quae superius adduxi, i. par. cap. i. nu. 30. ad intellectum l. in contractibus, C. ex quib. caus. maio. Confirmatur magis ex egregia traditione Paul. Castr. in l. item si precio, §. fin. ff. loca. ubi inquit, quod si rusticus adduceret librum vendendum homini docto, isque rustico diceret librum non valere ultra triginta, cum valeret quinquaginta, et rusticus ei si de adhiberet, posset aduersus eum agere ad supplementum iusti precij, etiam si laesio non sit ultra dimidium: Quae ratione idem dicendum erit in rustico vel alio ignaro asserente gemmam nobili vel artifice scienti rei valorem, eidemque cum notabili diminutione precij vendente: facit tex. in l. si vina, vers. plane, ff. de peri. et com. re. vend. ibi, cum intelligeret venditor, quod latius discutietur in sequen. cap.

30 Ex sup. deductis in q. fructuum, inferatur ad intellectum tex. cum glo. celebri in l. 2. C. si quis ignor. rem mino. ubi Imperator reg. ponit, ut immobilia minoris distracta sine iuris solemnitate, cum vniuersis

uersis fructibus retrabantur: à qua reg. exceptionem tradit in hæc verba, si non bona fide emptorẽ fuisse cõstitit. Regula certissima erat ex l. si prædium, C. de præd. minor. exceptio verò difficultatem habet, quia qualitas bonæ fidei non videbatur applicari posse ei, qui rem minoris emit, non obseruatis iuris solemnibus, attenta doctrina tex. in l. quemadmodum, C. de agric. & cõsit, ibi, malæ fidei namque possessorem esse nemo ambigit, qui aliquid cõtra legum interdicta mercatur. Sic cum res ecclesiæ minus legitime distrahuntur, cum fructibus auocantur: l. iubemus nulli, §. 1. C. de sacros. eccles. c. si quis præbyterorum, de rebus eccle. non alien.

31 Glo. in d. l. 2. intelligit eo casu bonam fidem induci ex iuris errore: quod sequuntur Bal. & cæteri ibi: commen. latq; Salic. notans ibi generaliter determinari, iuris errorem sufficere ad acquisitionem fructuum. Citant glo. & DD. tex. in l. sed & si lege, §. scire, ff. de petit. hered. quem vt expressum in id notant Bar. & plures ibi: & q̄ plures alij de quibus infra hoc cap. nu. 35. & Panor. in d. c. ad nostrã, propè fin. Imol. in d. c. si quis præbyterorum, nu. 30. Ias. in l. 1. §. si vir uxori, nu. 22. & in l. 3. §. ex contrario, nu. 37. ff. de acq. poss. & Aret. in l. quod uxor, ff. eod. ubi doctrinam dictæ glo. extollunt: quam etiam dicit notab. & receptam Curti. seni. conf. 71. nu. 14. col. 5. & alij quos citat Couarru. lib. 1. resolut. cap. 3. nu. 8. cuius glo. ad acquisitionem fructuum non fuit memor Roma. aliam commendans, singul. 90. nec Felin.

in c. cum causa, nu. 27. de re iudic. & in c. de quarta, nu. 29. de præscr. p. Sed contra traditionem illius glo. deductam ex d. §. fortissime obstant iura & rationes, de quibus per scriben. in eisdem locis: nec parum urget reg. d. l. quemadmodum nu. preced. adducta: nec ullus ex scriben. se satis explicat, à glo. tamen recedere non audent, quia putant esse pro ea tex. expressum in d. §. scire, & ita ex eorum dictis colligi videtur, quòd sublato d. §. libenter contrarium probarent: quod memoro, vt facilius admittatur opinio quã inferius probamus cõtra glo. & DD.

32 Retenta autem interpretatione glo. in d. l. 2. ad casum tex. de re minoris, respondent quamplures ad argu. seu ad iura quæ de ecclesia loquuntur, vt in hoc magis ecclesiæ faueatur quàm minori: quod variando tradit Imol. in d. c. si quis præsb. nu. 30. ad fin. & ex Panor. & alijs id quasi receptum tradit Felin. in d. c. cum causa, nu. 27. & Curti. seni. conf. 71. col. 7. versi. & si quispiam: & quasi receptum id tradere videtur Couarru. d. cap. 3. nu. 8. versi. cæterum, iuncto præceden. Putantq; plures in rebus ecclesiæ non in rebus minoris, congruere distinctionem illam Bar. (quæ in innumeri sequuntur, ego vero commentitiam existimo) in d. §. scire: dum distinguit inter titulum cui ius non assistit, & titulum cui ius resistit: de qua traditione dubitauit Areti. in d. l. quod uxor: nec Iureconsultorum traditionibus consonat similis differentia, quam DD. in multis tradunt. Plures etiam ex nouioribus reperies nunquam memores huius differentie à prædictis traditæ inter bona ecclesiæ & minoris, inò diligentissimus Aymo.

Q de

de antiquit. temp. 4. par. nu. 162. versi. quid tenendum, quasi receptissimum scribit, idem iuris esse in bonis ecclesiae, quod est in bonis minoris.

33 Ex praecedentibus agnoscent periti, quanta in hoc articulo sit difficultas: in qua ego in primis longè verius existimo, quod sensisse videtur Bal. non relatus in l. si praedium, C. de praed. mino. ut non fiat differentia inter res ecclesiae & minoris: imò quòd ex eadem causa erroris inducatur bona fides in emente rem ecclesiasticam, ut in emente rem minoris, idè cum iudicio probare videtur Couarru. d. c. 3. nu. 8. licet contrarium receptius putet, quod mihi nō videtur, cum hanc opinionem probent Bal. & Aymo. proxime citati: Innocē. Flor. Anchar. quos refert & sequitur Imol. in d. c. ad nostram, propè fin. ubi hoc asseruit Contrarium verò non satis assererat idem Imol. in d. c. si quis praesb. Hæc autem opinio æquans bona ecclesiae & minoris, longè magis amplectenda videtur, ultra scriben. Nam & in rebus minoris viget eadem ratio iuris resistentis, ut probatur ex l. 1. & toto titu. ff. de reb. eor. l. lex quæ tutores, C. de admistr. tuto. l. bonæ fidei, ff. de acq. rer. domi. ibi, si pupilli sit, aut contra legem praesidi data. Idè colligitur ex Bar. in l. cum lex, ad finem, ff. de fidei. ius. notat aperte Bar. in l. 1. nu. 8. ff. de noua. & minoris & ecclesiae bona in pposito æquat Pau. in l. Celsus nu. 4. ff. de usucap. Nec est cur in hoc magis faueatur ecclesiae quàm minori, cum potius ecclesiae pie matris benignitas sua temporalia magis communicare & largiri so-

leat, mitiusq; cum omnibus agere, ut probatur ex glo. in c. hoc ius, verb. ut plus. 10. q. 2. glo. in l. 2. verb. non obligantur, ff. de pollicita. Nec facile recedendum est ab æquiparatione ecclesiae & minoris, quam egregiè ornat Hispan. Bernar. à. Luco, reg. 147. verb. ecclesia.

34 In eodem articulo, speciatim ad acquisitionem & retentionem fructuum in rebus minorum, quo add. l. 2. C. si quis ignor. rem minor. verius puto, regulariter errorem iuris non valere ad acquirendos fructus, contra id quod sonat glo. ibi, & contra quàm plures sup. citatos: ut sic dum tex. ibi excipit emptorem bonæ fidei, non intelligatur de errante in iure: obstat enim d. l. quemadmodum, in fin. C. de agric. & censu. iuncta inductione superioris facta de resistentia iuris. Probatur etiam ex iuris reg. ut error iuris ad acquirendum non profit, tex. in l. 7. ff. de iur. & fac. ign. maxime quòd in rebus minorum id ius requirens causam & decretum, ratione & usu notissimum effectum est, ut iam coloratè ignorari nequeat, argu. glo. in l. 1. in fin. ff. de recepta. Vrgent etiam iura quæ tunc indistinctè iubent rem minoris cum fructibus restitui, magisq; id colligi potest ex l. si fundus, §. quandoq; ff. de reb. eor. Suadetur etiam ex iuribus loquentibus de rebus ecclesiae, reiecta differentia, quæ ad vitandam difficultatem à nonnullis fiebat inter ecclesiam & minorem. Corruit etiam generalis ea communis traditio glo. & DD. ex eorum confusione circa probandum talem errorem, ut infra, nu. 37.

35 Huic autem veriori sententiæ non obstat tex. quem glo. & DD. ubiq; notant

tant in d. §. scire: verè enim I. C. ibi non dixit, nec sensit, solo iuris errore excusari possessorem à restitutione fructuum. Glo. autem ibi varie explicauit, ex cuius varietate verior explicatio videtur quòd I. C. ibi velit possessorem ex errore iuris excusari à nomine & pœna predonis, quod leuius est, ex gl. in l. 1. ff. de abig. & l. igitur, §. potest, ff. de liber. cau. cum traditis ab Alex. cons. 127. nu. 8. lib. 4. Gome. in §. ex maleficijs, nu. 25. cum sequen. Insti. de actio. nec est parui effectus excusare possessorem ob talem errorem à mala fide & nomine predonis: nam id prodest, ne teneatur de fructibus percipiendis, ad quos etiam teneretur, vt ibi colliges ex Paul. Cast. col. 2. sub §. præceden: vbi notabiliter effectus eius rei tradit, colligiturq; ex Aret. cons. 17. nu. 11. Secundum quam interpretationem & alias ibi à glo. non ineptè scriptas, iam patet, non esse veram communem allegationem d. §. quem scriben. vbiq; citant generaliter, qd error iuris valeat ad acquirendos fructus, vt supra, nu. 31 & vltra ibi citatos, ita eum tex. adduxit glo. in l. si fur, §. 1. ff. de vsucap. Paul. in l. Celsus col. 1. ff. eodem, Panor. in c. grauis, nu. 17. de resti. spol. Aret. in l. 3. §. ex contrario, ff. de acq. pos. Bal. in l. 4. C. de vsuca. pro emp. Alcia. in l. bonæ fidei, no. ff. de verb. sign. Nouellus de dote par. xi. col. fin. Dec in c. cum causa, nu. 4. de offic. deleg. Ex quo magis sequitur, deterrius scripsisse alios per d. §. ex errore iuris quantumcunq; supino, induci bonam fidem, vt incautè notabat Ias. cōs. 46. col. 4. versi. quinto, lib. 3. Bal. in l. 1. in fine, C. vbi cau. sta. nam & Bar. & DD. com-

muniter in d. §. scire, non notant, ex errore iuris induci bonam fidem, sed cessare dolum & malam fidem: inter quæ datur medium, magnaq; differentia secundum eos, & Panor. in d. c. grauis, Aret. in d. l. quod vxor.

36 Manebit igitur regulariter verior conclusio, vt iuris error non valeat ad fructus acquirendos. Nec enim possent aliter verificari iura indistinctè dicentia, rem minoris vel ecclesiæ absq; solemnitate distractam, auoc. undam fore cum fructibus, aliàs daretur occasio fraudibus: quilibet enim prætenderet iuris errorem, iuxta reg. l. verius, ff. de proba. secundum communem allegationem. Maxime secundum veriorum resolutionem contra vulgarem supra reiectam, 2. cap. 1. par. nu. 31. vbi probauimus, in dubio non præsumi quem iura scire: licet ob iuris ignorantiam non admittatur excusatio: & ita procedit tex. in l. leges sacratissimæ, C. de legib. quem Bar. in d. §. scire, & alij in hoc & alijs male citant: & ita accipi debent iura quæ non excusant à fructibus restituendis ementem rem minoris, vel ecclesiæ absq; solemnitate: non enim procedunt ob id qd emptor presumatur scienter contra iuris prohibitionem emere, sed quia de iure damnatur ea ignorantia, cui succurri poterat consulendo peritiores: quod non satis percepit Aret. in d. l. quod vxor, versi. circa secundum.

37 Si autem instes, qualiter exemplificabitur exceptio d. l. 2. C. si quis igno. rem mino. circa emptorem bonæ fidei in re minoris absque solemnitate distracta, facile satisfiet intelligendo quando fuerit ignorantia facti non iuris:

Qij putà

puta si venditor non dixit rem esse minoris, sed suam, nec emptor id sciebat, & ita probat tex. in l. bonæ fidei, 110. ff. de verb. sign. l. potest, & l. iusto, ff. de usucap. l. 2. §. si à pupillo, & ibi Paul. Cas. ff. de usucap. pro emp. l. qui à quolibet, ff. de cōtrahen. empt. Quæ iura satis probant, ementem scienter rem minoris absq; ordinaria solennitate, censeri malæ fidei possessorem, & ita aperte tradit Alber. in l. si ad finem, C. si maior fac. in. s. C. & Soci. cons. 22. nu. 17. lib. 1. Tiraq. alios secure citans lib. de retr. lign. in fine, nu. 42. & 44. quod tandem videtur agnoscere Bar. & alij in d. §. scire, cum subdunt, errorem iuris non præsumi in proposito ad excusandum emptorē à restitutione fructuum: difficilimeq; probari posse. secundum Ang. ibi Alex. cons. 121. nu. 14. lib. 4. imò, probari non posse, dicebat Bal. in c. cum super, col. 2. n. s. de cau. pos. & prop. per quod (si bene attendas) redditur inutilis opinio glo. in d. l. 2. & scribentium per d. §. scire. Quodenim verū non est, non solet constare, nec coherere.

33 Verificabitur etiam facilius exceptio d. l. 2. dum agit de emente rem minoris bona fide, in alio emente à primo, qui cum minore vel eius tutore aut curatore cōtraxerat: nā primus immediatē emens absq; solennitate rarò excusabitur à mala fide secundum supra dicta, tertius autem iam emit ab alio, non à minore: ideoq; magis excusatur: ut cum iudicio dixit Molin. in consue. paris. §. 22. nu. 54. quem in hoc reprehendere nō debuit Couarru. in d. cap. 3. nu. 6. ad finē. Pro Molin. autem urget tex. in l. in causæ, la. 1. §. si. ff. de minor. & reg. l. qui in alterius, ff. de reg. iur. & glo.

notab. in c. cura, de iure patro. ad finem, ibi, eorum successores ignorant, & bonam fidem habent: & magis pro Molin. urget tex. in l. bonæ fidei, 48. ff. de acq. rer. dom. ibi, ab eoq; postea alienata bonæ fidei emptori. Verificabitur etiam in emente à minore, qui communiter in loco pro maiore habebatur, et tanquā cum maiori cum eo contrahebatur, l. 3. ff. ad Macedon. Alex. cons. 60. lib. 5. Guido decis. 173. & 301.

39 Similiter in eodem articulo quoad fructus acquirendos, & pro intelligenda exceptione d. l. 2. C. si quis igno. rem mun. aptari potest doctrina Bal. & Paul. in d. l. 4. C. de usucap. pro emp. ut facilius excusetur rusticus, vel mulier, vel minor emens, et in his iuris error excuset à restitutione fructuum, qd sequitur Areti. in d. l. quod vxor, ff. de acqui. posses. facit glo. in l. cum allegas, C. de usur. tex. notab. in l. cum de indebito, ad medium, ff. de proba. quem in proposito notat hispanus Segura in l. 1. §. si vir vxori, de quo latius dixi supra 1. cap. 1. par. nu. 30. notat Alberi. in l. 4. C. de usufr. Sic magis excusabitur, qui emerit cum decreto alijsq; solennibus exterius obseruatis, licet latenter desit perfecta tractatio vel causæ cognitio: id enim nullā culpā emptori irrogat ut deduxi supra hoc cap. nu. 26. & colligitur ex notatis in l. 1. & 2. C. quando prouo. non est, neces. circa vitium patens & occultum, & DD. in l. cum prolati, ff. de re iud. licet in proposito non videatur distinguere Bal. in l. si prædium, C. de præd. min.

40 Excusabitur etiam emptor, quando errauerit in iure dubio, quod scilicet iuris pro-

professoribus facile non sit, vel ambiguitate interpretetur. Tunc enim iuris error solet æquari errori facti per, tex. quem DD. commendant, in c. cum dilectus, versi. c. æterum, de consue. extollit etiam Panor. in c. apostolicæ, nu. 11. de dona. Soci. in Rub. ff. de reb. dub. ad finem, Ias. in l. iuris ignorantia, nu. 2. C. qui admi. Felin. in c. de quarta, nu. 27. de præscrip. Curt. iun. conf. 28. nu. 8. Balbus in l. Celsus, nu. 17. ff. de usucap. singularem quæ dicit Anto. Capi. decis. 69. nu. 24. & in tali errore iuris ambigui facilius excusatur iudex, ut notat glo. in §. 1. Institu. de oblig. quæ ex quasi delictis quam extollit Bal. in l. mancipia, nu. 2. C. de ser. fugi. Et talis error non obstat usucapioni, ut tanquam receptum tradit Felin. ubi supra, Alex. aliqua cummulans conf. 214. nu. 6. & sequen. lib. 6. & Couarru. plures citans in c. possessor, 2. par. §. 7. nu. 9. Sic etiam ignorantia talis iuris ambigui causam tribuit restitutioni, ut ex d. c. cum dilectus, & Panor. tradit Afflic. in c. 1. nu. 10. quo tempo. mil. Sic etiam ubi ius ambiguum est, asserunt DD. sententiam non esse nullam, Bar. & alij in l. cum prolatis, ff. de re iud. late Felin. in c. 1. col. 7. ex nu. 15. de re iud. Sic etiam in terminis, ut in alienatione rei minoris emptor retineat fructus, quando inter DD. est controuersia, & aliqui aiunt alienationem valere, licet contrarium receptius sit, eleganter tradit Afflic. decis. 87. ad finem. Ex ambiguitate etiam causæ solent prudentes senatores principem consulere, vel litigantes ad concordiam compellere, ut late tradit Afflic. lib. 1. Consti. Neap. rub. 34. facit l. 1. C. de legi. & ex ma-

xima controuersia vel obscuritate fit diuisio per medium quæ alias rusticana appellari solet, iuxta glo. in l. Nenseniis, ff. de neg. ges. ut notat Dec. in l. precibus, col. 12. C. de impub. & alijs, Dec. in c. licet causam, col. fin. de proba. Soci. conf. 150. col. fin. lib. 1. Soci. nep. conf. 33. lib. 2. Boer. decis. 149. n. 22. & 42. late Tiraq. de primogen. q. 17. in 4. opin. nu. 9. & sequen. solet in id notari tex. in l. & hoc Tiberius, 41. ff. de hæred. insti. facit tex. in l. sed etsi lege, §. adeo, in fine, & ibi glo. & Pau. ff. de pet. hære.

⁴¹ Ex præcedentibus autem infertur ad d. l. 2. & glo. C. si quis igno. rem mino. ut iuris error in proposito nullatenus excuset iuris peritum, ex mente DD. in dictis locis, Bal. in l. 4. C. de usucap. pro emp. facit glo. celebris in l. professio, C. de mune. patrimo. Infertur etiam concurrente paritate terminorum, non esse in hoc articulo differentiam inter ecclesiam, & minorem: quod supra efficaciter probauimus, & ita necessario intelligi debet tex. in d. c. si quis præbiterorū, ut egregie sentit Couarru. in d. c. 3. nu. 8. versi. 1. in fin. ibi, sic sanè opinor, excusabit tamen titulus, in quo exterius solennia obseruata reperiantur: sic etiã quoad fructus, qui percipi poterant, quilibet error excusabit, ut supra deduxi. Excusandus etiam videtur qui peritos cõsuluit, argu. glo. celebris in l. Titio fundus, ff. de cond. & demons. & sentiunt DD. in dictis locis, dum culpant eum qui potuit peritos consulere, & ita Bal. in c. cum super, col. 2. nu. 5. de caus. pos. & ppr. aperit Curt. sen. d. cõs. 7. post finem, in additi. Couarru. in d. §. 7. nu. 9. & de excusando

eo, qui consulit peritos notat Bar. in l. in bonorum, ad fin. ff. de bon. pos. Alex. in l. si conuenerit, nu. 12. ff. de re iud. tradit Dec. in l. iuris ignorantia 2. lec. ad finem, C. qui admi. requirens, ut peritiores consulantur, non nomine tantum literati, argu. tex. & glo. celebris in l. q. si nolit, §. si m̄cipium, ff. de edil. edic. & ita Ias. in d. l. iuris ignorantia, ad finem.

42 Ex prædictis cessat regulariter labor Bar. & Ange. in d. l. sed etsi lege, §. scire, & aliorum de quibus supra circa probandum iuris errorem: in quo nullatenus sibi constant, cum & nonnulli eorum addant nō posse talem errorem probari, ut supra deduxi, nu. 37. Inde etiam cessat inepta traditio Baldi in d. l. 2. C. si quis igno. rem mino. dicētis in proposito, iuris errorem probari per iuramentū partis, si sit persona honesta, quod sequitur Curt. d. cons. 71. col. 8. nu. 15. versi. verum, & Alex. ad Bar. in d. §. scire, Alcia. reg. 3. præsump. 30. in fin. Balbus in l. Celsus, n. 27. in fin. ff. de usucap. & neminem citans ita securè tradit Loriotus de fruct. axio. 46. Sed meliūs contra Bal. aduertit Areti. in d. l. quod vxor, negans tunc eam probationem per iuramentum partis, principaliter arguens ex doctrina Bar. in l. inter omnes, §. recte, nu. 2. ff. de fur. quam inducit ex eo q̄ præsumptio scientiæ est contra allegantem iuris ignorantiam. Ego verò tale fundamentum non probo, quòd sciam illud malè colligi ex erronea vulgari allegatione d. l. leges sacratissimæ, C. de legi. ut supra: meliūsq; arguendum putarem ex ratione & regula iuris, ne facile pœna eludatur, ex eodem Bar. in d. §.

recte, nu. 2. ibi, aliàs defacili euaderet, cōducant notata à Feli. in c. Rodulphus col. 3. de rescrip. Ias. in l. 1. 2. lectu. ad fin. ff. solu. matri. dum tradunt potius extendi, quàm restringi significationē verborum etiam in l. pœnali, ne facile ei fraus fiat, ut etiam notat idem Ias. in l. cum quidam, nu. 32. ff. de lib. & post. Crot. in l. omnes populi, nu. 177.

43 Nec dubito (si attentè, & cum iudicio super. iis adducta expendantur) non solum verius, sed & receptius dicendum fore, ut error iuris ad acquirendos retinendosq; fructus non valeat, cum tandē scriben. ipsi male sibi constantes agnoscant, nec probabilem esse talem errorem, nec excusare, nisi magna ratio concurrat, prout in articulo iuris dubij, ut per Curt. in additione sui consilij, & Alci. in d. l. bonæ fidei, 110. ff. de verb. signif. colligiturq; ex varietate glo. & perplexa traditione DD. in d. l. sed etsi lege, §. scire, Balb. & Feli. ubi supra: quod memorandum putavi, ut in iudicando & consulendo facilius admittatur verior opinio, nec iudices deterreantur ex periculosis traditionibus de communi opinione sequēda, ut sic maior pars meliorem non vincat, quod in praxi sæpe cōtingere, summè dolendum est, nec ferendum inter doctos, apud quos non numeri, sed veritatis ratio potior esse debet, ut scitè & eleganter significat Plinius in epistola ad Arrianum, lib. 2. ibi, numeratur sententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico cōsilio tam inæquale, quàm æqualitas ipsa, nam cum sit impar prudentia, par omnium ius est.

Ex

44 Ex prædictis aptè inferitur ad traditionem Bal. in l. 2. col. fin. nu. 80. C. de seruitu. vbi cum Innocentio dixit, traditionem possessionis inordinate à iudice habitam non excusare à restitutione fructuum: quod sequitur Alex. ad Bar. in d. §. scire, Curt. sen. in d. cons. 71. ad fin. & alij quos refert Dec. in c. cum causa, nu. 4. de offic. deleg. vbi id controuertit: & verè longiorem tractationem exigebat ex traditis à Bar. & alijs in l. iuste possidet, ff. de acqui. posses. vbi tamen Ias. nu. 27. simpliciter sequitur dictum Baldi, cui non parùm obstat glo. c. præsetium, 7. q. 1. de spoliato à iudice. In quo videnda est resolutio Panor. & Feli. nu. 1. in c. dilectus, in 1. de rescrip.

45 Sic etiam ex d. l. 2. C. si quis ignor. rem mino. iuncto communi intellectu, iunctis etiam sepe rursus traditis, vt iustus error, & vera bona fides excuset à restitutione fructuum euentem rem minoris, licet distractio nulla fuerit ex defectu solemnitate, apparet grandis difficultas à peritissimis etiam non facile resolueda, rarissimeq; à nostris animaduersa.

⊙ Nā cum minor restituitur aduersus alienationem, præsupponitur eam fuisse solemnem, aliàs cessaret restitutio, agereturq; ex nullitate, vt in l. 2. & l. si quidem, C. de præd. minor. & tamen minor per restitutionem indistinctè euincit fructus, etiam à bonæ fidei possessore per d. l. quod si minor, §. restitutio, ff. de minor. & sic minus prodest titulus validus, per quem possessor efficitur dominus, sequuta rescissione postea per restitutionem, quàm titulus ab initio nullus concurrente errore colorato, vt aduertit Panor. in d. c. ad

nostram, nu. 8. de reb. eccles. quod nō percepit Imol. ibi nu. 7. versi. & sic multo fortius, vbi quasi à fortiori arguit, idq; prima facie nemo non probabit, vt titulus solennis magis excuset, licet postea rescindatur, q̄ is qui ab initio irritus erat. Quod argumentum etiam à fortiori admittebat Curt. in d. cōs. 71. col. 6. vers. et tamen. Eā verò difficultatē cordatè sensit Molin. in cōsue. paris. §. 22. nu. 48. ad finē, versi. hoc enim, vbi in sequētib; per aliquas traditiones resolueri conatur.

46 Videtur autem ea difficultas maiori ex parte componi, si retineatur recepta opinio scriben. quatenus distinguunt inter fructus naturales, & industriales: & an possessor effectus sit locupletior nec ne, vt bona fides excuset possessorem à restitutione fructuum etiam naturalium, si ex his non sit factus locupletior: non verò quatenus possessor locupletior sit ex Bar. in d. §. scire, Ias. et Dec. videntur in l. si me, & Titium, ff. si cer. pet. Curt. d. cons. & est communis resolutio secundum Alex. in l. Nensenijs, §. fin. nu. 7. ff. de re iud. & secundum Soci. nep. cons. vlti. lib. 1. nu. 21. Ruin. cons. 24. in fi. lib. 1. Afflic. decis. 240. nu. 2. Siluan. cōs. 79. nu. 48. colligitur ex glo. & Bar. nu. 7. in l. ex diuerso, ff. de rei vendic. latè Ange. in §. si quis à nō domino, col. 2. Insti. de rer. diuis. & ibi Baldi. Quod etiam ad casum restitutionis ante eam petitam cum iudicio & auctoritate applicauit Molin. in d. §. 22. nu. 53. in principi. quem sequitur Couarru. in d. c. 3. lib. 1. resolu. nu. 4. in fin. nouè ponderans tex. (secundum vnum intellectum) in d. c. ad nostram, de reb. eccle. Ex quo elegāter de-

Q iij clarabi-

clarabitur quoad fructus generalis reg.
d. §. restitutio, l. q. si minor, ff. de minor.
et decisio d. c. ad nostram, dum fructus
possessori tribuit secundum Couarru. in d.
cap. 3. et Igneum in l. 3. §. si conditioni,
nu. 42. ff. ad sillan.

47 Qua in re obseruauit in praxi frequē
tius reuocari bonæ fidei possessores à re-
stitutione fructuum, reiecta differētia, an
possessor ijs effectus sit locupetior: nec
mihi ea praxis displicet, maximè in ha-
bentibus titulum exterius solennem. Sic
etiā in praxi magis obseruatur opin. glo.
in d. l. ex diuerso, ff. de rei vendic. quæ ha-
bet possessorem nunquam teneri ad resti-
tutionem fructuum industrialium, etiamsi
factus sit locupetior: idq; verius puto in
habente titulum ex l. fructus, ff. de usur.
licet mirè controuersum sit apud scriben.
adeo ut aliqui dicant opinionem glo. com-
munem esse, alij contrariam receptā as-
serant. Bar. enim in d. l. ex diuerso, nu. 7.
communem dicit opinionem glo. sed ipse
contrarium probat, et cum eo Panor. in
c. grauis, nu. 6. de resti. spol. dicens opini-
onem glo. communem esse, veriorē tamen
sibi videri opinionem Bar. Et dolendam
in hoc DD. varietatem diligenter refert
Couarru. in d. cap. 3. nu. 6. versi. tertia cō-
clusio: et ex scrip̄is videtur ante Bar.
cōmunem fuisse opinionē glo. post Bar.
autem eius opinionem receptiorem dicit
Alex. in l. in insulam, §. fructus, ff. solu.
matri. et ita videtur varietas eiusdem
Alex. qui in d. l. Nenseni, §. fin. nu. 7.
ff. de re iud. scribit opinionem gl. commu-
nem esse, et secure Fulgo. in l. sed etsi le-
ge, §. q. autem, nu. 1. ff. de peti. hæred. et
communem cum glo. dicit Costalius in l.

fructus, ff. de rei vend. et ita Cur. sen. d.
cons. 71. col. penul. versi. quia ad ista. secu-
rè inquit in iudicijs particularibus verio-
rem et receptiorem esse opin. glo. et mi-
rum videtur, q. opinionem Bar. quasi nec
glo. nec aliquis contradixerit, secure re-
fert Dec. in d. l. si me et Titium, nu. 2.
In qua varietate scriptum reliquit Fulgo.
in l. fructus, col. 4. ad finem, ff. de re vendi.
q. opinio glo. receptior erat, sed q. in futu-
rum opinio Bar. fortasse magis commu-
nis fieret. Illud autem receptissimum
est, ut opin. Bar. procedat in iudicijs vni-
uersalibus, prout in petitione hæreditatis,
ut tradit Molin. in d. §. 22. n. + 9. Couar-
ru. ubi supra, ubi alios referunt, et Cur.
proximè citatus: facit tex. in l. item ve-
niunt, 22. §. præter hæc, versi. eos, ff. de pe-
ti. hæred. ubi tamen gl. nõ videbatur scri-
bere de industrialibus.

48 Fructus verò naturales extantes, seu
non consumptos indistinctè restituendos
esse, licet non rei vendicatione, cum bonæ
fidei possessor factus sit dominus, rece-
ptum est ex Bar. et alijs in d. l. et ex di-
uerso, Ang. in d. §. si quis à non domino,
Dec. in d. l. si me et Titium, Felin. in c.
significauerunt, nu. 6. de testi. Alex. cōs.
21. lib. 4. Panor. in d. c. grauis. Sic etiam
indistinctè restitui debet regulariter fru-
ctus à lite contestata ex d. l. sed etsi lege,
§. si ante, ff. de peti. hæred. l. certum, C.
de rei vendic. et ita generaliter praxis
obseruat, notantq; omnes per tex. ibi in l.
cum fundum, in princi. ff. si cer. pet. tradit
Afflic. decis. 59. ubi emendabitur quod cor-
ruptè legitur, publicationis, pro peti-
tionis. Cessat etiam ea opinionum va-
rietas, ubi post fructus perceptos cōsum-
ptos,

ptos, vel extantes à die perceptionis triennium transeat. Tunc enim iure vsucapionis concludunt omnes irrevocabili- ter liberari possessorem per glo. memo- rabilem in l. 4. § fructus, ff. de vsucap. ad fin. vers. in hoc ergo, quam ibi sequuntur Bar. Imol. & alij, & Paul. dicens eam notabilem, & perpetuò mente tenendam, intelliguntq; omnes etiam si possessor tunc effectus sit locupletior: & ita Angel. in d. §. si quis à non domino, Alex. & Dec. in d. l. si me, et Titium, Curt. d. cōs. 71. nu. 10. Bal. in l. 3. C. quod metus causa, idem Bal. in l. ancillæ, nu. 15. C. de fur. ubi d. glo. non meminit, & latè Balb. de prescrip. 4. parte, 4. partis, q. 35. & Florian. dicens eam glo. singularem, in l. qui scit, §. bonæ fidei, ff. de vsur. Soci. nep. cōs. 105. nu. 9. lib. 1. & plures citat Tiraq. de retrac. ligna, §. 15. glo. 2. nu. 17.

49 Ex superioribus infertur ad tex. in l. de fructibus, 17. ff. de donat. int. vir. & vxor. ubi I. C. inquit coniugem lucrari fructus prædij à coniuge donati, licet dona- tio principalis ex iuris regula nõ teneat, iuxta l. 3. §. sciendum, cod. tit. & glo. ibi primò intelligit tex. de fructibus indus- trialibus, & ita DD. communiter, & rectè per tex. in l. fructus, ff. de vsur. Pau. & Areti. in l. qd vxor, ff. de acqui. posse. Pano. in c. consultationibus, de iure patron. Quod suadetur ex compa- ratione, quam I. C. in d. l. facit de fructi- bus ad vsuras, iuncta l. ex annuo, §. 1. ibidè præcedente. Sed magis advertendum est, quod gl. in eadem l. de fructibus intel- ligit tunc demum coniugem fructus (sci- licet industriales) lucrari, quando in iure errat putans donationem inter coniuges

iure non improbari: & ita Salic. ibi, glo. etiam, & DD. communiter in l. quod vxor, ff. de acqui. posse. Imol. in c. si quis presbiterorum, nu. 30. post princ. de reb. eccle. Areti. cons. 17. nu. 11. gl. & DD. in l. vmca, C. si dos const. matri. Ioan. Lup. in rub. §. 72. in fin. ubi id generalius intelligit.

50 Sed ego ab adolescentia cum adhuc præceptores audirem, verius semper pu- tavi, Iureconsultos in ea re indistinctè lo- cutos, nec eos aliquid tunc respexisse ad bonam vel malam fidem, seu iuris scien- tiam aut ignorantiam quoad fructus in coniuge donatario: quod postea secure traditum inveni à Commano lib. 8. cap. xi. Sed longè prætius & melius id probavit Fulgo. in d. l. ex annuo, ff. de donat. int. vir. & vxor. rectè expendens literam tex. qui hoc probat, ibi, licitam habere dona- tionem. Apertè enim significat I. C. fructus tunc acquiri ex ipsa donatione im- mediatè, & sic non ex vi bonæ fidei pos- sessionis. Quod etiam probo ex prædi- cta comparatione I. C. de vsuris ad fru- ctus, & ex qualitate fructuum indus- trialium iuxta d. l. fructus. Ex his enim sa- tis ostenditur I. C. tantum respexisse cō- iugem donantè in industrialibus non fi- eri pauperiorem, licet donatarius effici- atur locupletior, iuxta reg. in ea materia de qua egerat idem Vlpianus in l. 5. §. penul. & fin. eod. tit. Et hæc opin. contra glo. & alios suadetur: quia eorum tradi- tio in viro accipiente ab vxore inutilis esset, cum is fere nunquam posset proba- bili iuris errore se tueri, iuxta tradita à Bar. & Ange. in d. §. scire, l. sed etsi le- ge, Bal. in c. cum super, nu. 5. de causa posses.

posseſ. & propri.

51

Ex quo minus dubitandum est, magis errasse Ioan. Lup. in d. §. 72. in fin. dum errorem glo. & aliorum retinebat etiam in donatione confirmata per mortem cōiugis donantis, qđ est contra decis. l. cūm hic status, ff. de donat. inter vir. & vxor. & l. donationes quas, in fi. C. eod. & cōtra receptas sentētiās, quæ habent donationē morte coniugis donantis retro trahi sine dubio quoad fructus secundū omnes: quoad dominiū etiam secundū aliquos, vt per glo. in l. sequens quæ stio, 70. ff. de leg. 2. gl. in l. sub conditione, 16. in fi. 1. schol. ff. de solu. glo. Pau. & Aretii. in l. talis scriptura, ff. de leg. 1. Dec. i l. illud nu. 6. C. de colla. Anto. Nice. concor. 119. cum multis relatis à Tiraq. in l. si vnquam, verb. libertis, nu. 105. Nec dubio caret quod tanquam indubitabile tradebat idem Pala. Rub. dum nu. 1. inquit, reuocata donatione à coniuge rē cum fructibus auocari. Iura enim quæ citat, loquuntur tantūm de donatione causa mortis: in donatione autē inter coniuges singulare ius est in fructibus industrialib9, vt ex particulari cōsideratiōe (quia principaliter non deducuntur ex re, nec faciunt donantem pauperiorē) à re ipsa donata separētur, & cōiugi donatario irrevocabiliter acquirantur, licet principalis rei donatio irrita sit. Et quamuis multa hinc inde afferri possent, contra hispan. tamen videtur glo. expressa in l. generaliter, 24. §. proinde, verb. ex aliqua, ff. de fideicom. liber. quam ad alia sæpe commendant DD. vt per Molin. in consue. Paris. §. 30. Tiraq. in l. si vnquam, verb. reuertatur, nu. 22. hispan. Arias l. 27.

Tauri, col. 2. & 4. hispan. Gome. de contrac. cap. de donat. fol. 38. col. 1.

52

In hac vtilissima materia ad maiorē cognitionem præcedentium & sequentiū memorare oportet, qui dicantur fructus naturales, qui industriales: cūm inter eas fructuum species longē lateq; distinguantur. Qua in re I. C. Pomponius in l. fructus, ff. de vsur. magisq; alibi eam diuisionem exprimit: ex cuius doctrina & exemplis, glo. & Bar. in l. ex diuerso, ff. de rei vend. magistraliter colligunt, hanc appellationem, seu hæc nomina fructū naturalium & industrialium, & ita Bal. notanter in l. ancillæ, nu. 14. C. de furt. Pan. in c. grauis, de res. spol. & ex nouioribus Loriot. de fructibus, axiom. 16. nec discrepat Copus in. 1. p. de fructibus. Aliter etiam fructuum diuisionem tradit Bal. in c. cum M. nu. 5. & 6. de const. quæ sequitur Boer. decis. 224. nu. 1. satisq; est ad rei cognitionem, ex Iureconsultis agnoscere differentiam inter fructus, qui maxime requirunt hominis culturam & industriam, & alios qui absq; hominū opera producuntur: quo habito, non tam curādum est de quæstione nominis, vt cum iudicio tradit Costalius in annota. l. fructus ff. de rei vend. quicquid præpostera subtilitate controuertat Corras. lib. 5. miscel. cap. 9. communem verō explicationē probat Couarru. d. cap. 3. ego autem domorum pensiones & similia ab industrialibus non separarem, quæ Bar. appellat fructus ciuiles, & alij vbi supra, & Bal. in l. pro oneribus, C. de iur. dot.

Specificè autem de oleo, vna, lana, lacte, vt industriales fructus appellentur, notat Bar. vbi sup. Fulgo. l. fructus n. 4. & seq.

& seq. ff. de rei vend. L. oriot. de fruct.
 ariom. 17. sed nouè & eleganter cōtra di-
 cit Curt. Brugen. lib. 2. coniect. ad fra.
 cap. 44. De factu ouium variant scriben-
 tes. Paul. enim in l. sequitur, §. fructus, ad
 fin. ff. de vsucapio. animalium foetus fru-
 ctibus naturalibus connumerat, & ita
 Bal. in d. l. ancillæ, nu. 13. nec contrarium
 probat glo. in d. §. fructus, licet in cōtra-
 rium notari soleat. Baldum autem corrup-
 ptè citat Montalius leg. 10. fori. lib. 3. tit.
 4. licet cōtra sentiat Balduin. in §. si quis
 à non domino, inst. de rerum diuis. ita cum
 Ioa. Copo intelligens tex. in l. bonæ fidei,
 vers. & ouium, ff. de acq. rer. domi. con-
 tra quos pro Bal. & Paul. est tex. (ali-
 bi fortasse non adductus) in l. pe. ff. de
 pecul. ubi I. C. partus ancillæ, & peco-
 rum foetus distinguit a quæsitis ex ope-
 ris, & sic ab industrialibus, arguendo ex
 receptis traditionibus.

53 Quo præsupposito, incidit grandis
 difficultas circa cōciliandos Paulum &
 Pomponium: hic enim in d. l. fructus, 45.
 ff. de vsur. loquens de donatione inter cō-
 iuges facta, inquit, coniugem donatarium
 suos facere fructus, quos operis acquisi-
 erit, non si pomum decerpserit, vel ex sil-
 ua ceciderit: hos enim, inquit, eius non fi-
 eri, subdens generaliter, sicut nec cu-
 iuslibet bonæ fidei possessoris, quia
 nō ex facto eius is fructus nascitur.
 quasi apertè significet Pomponius, bo-
 næ fidei possessorem solos industriales
 fructus suos facere, nullatenus autem na-
 turales. Ex diametro autem Paulus in
 d. l. bonæ fidei, 47. ff. de acq. re. do. in hæc
 verba habet. Bonæ fidei emptor nō
 dubiè percipièdo fructus etiam ex

aliena re suos quidem interim fa-
 cit, non tantum eos qui diligentia
 & opera eius peruenerunt, sed om-
 nes, quia quod ad fructus attinet
 loco domini penè est. Ex verbis au-
 tem earum legum ego reprehēdēdos non
 puto eos, qui antinomiam colligunt, & Iu-
 reconsultos in hoc cōtrarios putant. Glo.
 autē in d. l. fructus, & in d. l. bonæ fidei,
 & in d. §. si quis à nō domino, inst. de rer.
 diuis. & in d. l. & ex diuerso, & in §. 2.
 Insti. de offi. iud. & alibi sæpe retinet, di-
 stinguendum fore cum Pomponio in d. l.
 fructus, inter industriales & naturales:
 Paulum verò intelligendum esse de indu-
 strialibus tantum. Et ita Bal. in d. l. fru-
 ctus, & ibidem Salice. & Fulg. & Flo-
 rian. dicens eam esse communem & cum
 his Alex. in l. maritus, in fin. ff. ad l.
 fulc. eamq; resolutionem probare videtur
 Ang. in d. §. si quis à non domino, & ibi
 Baldi & Baro. securè id quasi receptis-
 simum tradunt: & ita Copus de fruc.
 lib. 2. tit. 4. cap. 6. & communem dicit Ig-
 neus in l. 3. §. si conditioni, nu. 40. ff. ad
 sillan.

54 Sed contra glo. stant plurimi ex anti-
 quioribus & recentioribus veriùs asserē-
 tes, Paulum in d. l. bonæ fidei, loqui etiam
 de fructibus naturalibus: idq; manifestè
 euincitur ex litera, ibi, non tantum, & ibi,
 sed omnes. Nec sustineri potest violē-
 ta & inepta impropriatio glo. & sequa-
 cium, dum exponunt ea verba, ut signifi-
 cent, non solum fructus propria opera
 possessoris, sed etiā aliorum opera per-
 ceptos: quam expositionem aures nō ad-
 mittunt, ratioq; recti sermonis ei prorsus
 repugnat. Illud enim verbum, omnes,

nec

non ad operantes, sed ad ipsos fructus refertur: & sic dictio vniuersalis non potest ad solos industriales fructus restringi, maximè cum I. C. antea de industrialibus dixerit, aliosque addere voluerit. Quod etiam euincitur ex generali ratione quam subdit, ibi, quia quod ad fructus loco domini est. Sed ultra omnes iam id apertius euincitur ex eadē l. ad fin. dum agit de foetu pecoris, quem dicit in fructu esse, & bonæ fidei possessori acquiri: proximè enim ex Bal. Paul. & iure aperto probauimus, foetus inter naturales fructus connumerari, vt sic agnosci debeat, I. C. in ea l. de fructibus etiam naturalibus agere.

55 Reiecta interpretatione glo. quā multi communem putabant, succedit secunda interpretatio, & conciliatio ad ea iura, quæ Paulus in d. l. in bonæ fidei, intelligatur de bonæ fidei possessore cum titulo nõ reprobato, vt hic etiam naturales fructus suos faciat: Pomponius autē in d. l. fructus, intelligatur de possessore sine titulo, vel tali, qui de iure irritus sit, vt ibi erat donatio inter coniuges: & ita Iacob. Aren. & Oldrad. quos refert & sequitur Bar. in d. l. ex diuerso, col. 2. nu. 5. ff. de rei vendic. & ibi Angel. col. 2. nu. 4. et Alberi. in d. l. fructus, & Panor. in d. c. grauis, nu. 4. & Couarru. in d. cap. 3. nu. 6. versi. his sanè, & versi. secunda conclusio, & Fulgos. in l. fructus, nu. 2. ff. de rei vendic. idemq; probare videtur Felin. in c. de quarta, nu. 30. de præscr. & ita primò soluebat glo. in d. l. fructus, & ex nouioribus Ferretus de mora, quæ tantum refert & sequitur Costal. in annotationibus d. l. fructus. Et hanc post tē

pora Bar. dicit communem Panor. vbi supra, & simpliciter dicit cōmunem Couarru. in d. loco. secundum quem sensum d. l. bonæ fidei, quasi aliquid rarū extollit Ias. in l. Nenseniis, §. 1. nu. 4. ff. de rei iud. Et ita vides miseram varietatem scriben. qui modo vnam, modo aliam communem opinionem appellant.

56 Sed ea interpretatio non minimè improbanda videtur, quàm præcedens, maximè attendita litera vtriusq; l. Nam Pōponius secure, & indistinctè loquens de bonæ fidei possessore, non videretur restringi ad eum, qui titulo caret: cum I. C. postquam loquutus fuit de donatione inter coniuges, idē generaliter subdit in omni bonæ fidei possessore: nec ea differentia ab vllō Iureconsulto traditur. Fortissimè etiam eadem resolutio improbat, quia rarissimè datur bonæ fidei possessor sine titulo: & ideo cum Pomponius in d. l. fructus, secundum Bar. & omnes, loquatur generaliter de omni bonæ fidei possessore, debet intelligi de habente titulum: ne quod pro regula traditur, ad rarissimum casum reducatur. contra l. nam ad ea, ff. de legi. Item quoad Paul. d. l. bonæ fidei, videtur (ultra omnes) impugnari ea resolutio ex eo, quod potest non semel dari bonæ fidei emptor cum titulo nullo, qui tamen omnes effectus habeat tituli validi, prout ex iusto errore facti, vt late supra dixim⁹ ad l. 2. C. si quis igno. rem minor. & ita ostenditur titulum latenter nullum nõ tollere acquisitionem fructuum concurrente vera bona fide.

57 In his difficultatibus ad eas ll. conciliandas uouè scripsit Lorient. d. tit. de fruc. axio. 47. Pompon. in d. l. fructus generaliter

liter loqui de bonæ fidei possessore: Paulum autem in d.l. bonæ fidei, specialiter agere de bonæ fidei emptore, quasi singulare ius sit in emptione: ut huic magis faueatur, seu potentior effectus ei tribuatur. Atque eius rei ratione colorat, ex eo quod in emptore requiritur de iure civili bona fides duplici tempore, & conventionis, & traditionis: cum in alijs non requiratur nisi priori tempore. Sed hæc conciliatio prorsus reiicienda est, primo quia est contra generalitatem d.l. fructus, dum I. C. loquitur de bonæ fidei possessore: quæ verba ad emptorem magis referri debent, cum emptio frequentior sit, iuxta l. iusto, ff. de usucap. & quia genus continet oēs suas species, l. si duo, ff. de admin. tuto. Improbatur magis ea traditio ex ratione Pauli in d.l. bonæ fidei, quæ generalis est omnis bonæ fidei possessoris, non emptoris tantum, ut patet ex l. qui scit, §. in alieno, ff. de usur. Sed omissis argumentis, corrui euidenter ea traditio ex tex. expresso in d. §. si quis a non domino, Insti. de rer. diuis. ubi Iustinianus in his terminis æquat emptorem & reliquos possessores ex alijs causis, accedente in quocumque eorum bona fide. Et ita miserè lapsus videtur doctus ille vir, in multis de iure civili bene meritus. Quo etiam tex. corruere videtur similis interpretatio Curtij Brugem. lib. 2. coniect. ad frat. cap. 44. ubi argute probare conabatur differentiam inter possessorem ex titulo oneroso & lucratiuo, ita concilians dicta iura: ibi tamen aliqua ingeniosè tentat.

58 Non desunt qui tacite conciliare videntur ea iura: ut Paulus in d.l. bonæ fidei, procedat quoad hoc, ut bonæ fidei pos-

seffor fiat dominus fructuum, quos percipit: Pomponius autem significet, eundem possessorem non perpetuo, nec irrevocabiliter lucrari, sed ita, ut domino postea restituere teneatur: quod obiter ad d.l. bonæ fidei, sentire videtur Berous in c. si quis presbiterorum, nu. 14. de reb. eccles. non alien. & in simili notat glo. in d. §. si quis a non domino, & glo. variando in l. sed etsi lege, §. scire, ff. de peti. hæred. glo. in d.l. qui scit, ad finem in penul. schol. ff. de usur. notat Bar. p. tex. ibi in l. si eius fundi, ff. de rei vend. Pau. in l. sequitur, §. fructus, ff. de usucap. quibus in locis ex glo. Bar. & alijs & aperte ex Beroo colligitur non valere eam consequentiam, iura dicunt aliquem fieri dominum fructuum: ergo perpetuo eos lucratur: quod etiam colligitur ex Alex. in l. in insulam, §. fructus, ff. solu. matr. ex Ang. Dec. & alijs in l. si me & Titium, ff. si cer. pet. Sed non magis satisfacit hæc conciliatio, quia prædicti Iurisconsulti in dictis legibus eisdem verbis utuntur, scilicet, fieri dominum fructuum, ut sic non magis unusquam alter intelligi debeat de prima acquisitione, quam de perpetua absque obligatione restitutionis: nec videntur eadem verba diverso iure cæsenda. Maxime quod si dicta Iureconsultorum in hoc cum iudicio expendantur, videtur ex ipsis colligi contra scriben. omnes proxime citatos, cum dicitur, aliquem fieri dominum fructuum ex titulo & bona fide, nihil aliud significari, nisi id, quod ipsi DD. appellant perpetuam irrevocabilemque acquisitionem: scilicet ne talis possessor teneatur restituere. Hoc enim sentit Paul. I. C. in d.l. bonæ fidei, & Pomponius in d.l. fructus

fructus, dum tantū distingūt an possessor dominus fiat, nec ne. Idem satis significat Iulianus in d. l. qui scit, ad finē, ff. de usur. & aperte Iustinianus in d. §. si quis à nō domino, cuius inductio ex litera patet: idē sentit I. C. in l. penul. ff. de re vend.

Apparet ex prædictis maxima difficultas tam circa conclusionē in se, quā circa concilianda responsa illa Pomp. & Pau. Quibus in angustijs si teneatur præcedens conciliatio posset ponderari d. l. bonæ fidei, ibi, interim, & ibi, penē domini: quasi non perpetuo, nec irrevocabiliter. Sed verius est I. C. ijs verbis significare interim q̄ possessor non conuenitur l. qui scit, §. si. ff. de usur. l. certum, C. de re vend. Sic etiam retenta secunda interpretatione supra relata ex antiquioribus & Bar. posset ponderari litera d. l. fructus, ibi, nec cuiuslibet bonæ fidei possessoris, ut non significet omnem possessorem, sed non quemlibet, nec passim: ut apud authores legitur, non est cuiuslibet a dire Corinthū: vel, non est cuiuslibet auris: & I. C. dixit, non quænis ex hereditio, & alia similia. Sic etiam ad traditionem quæ habet aliud esse fieri dominum fructuum, aliud eos irrevocabiliter lucrari, egregie & utiliter eius traditionis effectum explicat Pau. Cas. in l. si fundum, C. de re vend. quem vide: alij enim ubi supra cum glo. in d. §. si quis à non domino, & alibi sæpe, tantum adducunt effectum parvi momenti circa nomen actionis.

Mea autem sententia Paulus in d. l. bonæ fidei, indistincte loquitur de omnibus fructibus tam naturalibus quā industrialibus, contra glo. & quā plures primò citatos. Frequentiusq; applicatur possesso-

ri cum titulo, ut inde vera bona fides resultet, & ita verba tex. magis verificentur: idq; non tantum in titulo valido, sed etiam irrito, in quo tamen possessor iustum facti errorem habuit, secundum iuris principia supra deducta, quod magis accedit interpretationi quam Bar. probavit, & secundum hos terminos satisfit obiectioni d. l. fructus, ut proximè dixi, ex verbo, cuiuslibet possessoris, accipiendo pro alio simili ei, de quo ibi agebatur ex titulo reprobato, & ita rejicitur differentia quam in hoc tradebat glo. & plures supra relati inter fructus naturales & industriales: & concluditur contra eosdem, bonæ fidei possessorem regulariter ita fieri dominum fructuum naturalium, sicut industrialium, per d. l. bonæ fidei, quæ cavillari nequit: quod etiam probat efficaciter d. l. qui scit, ff. de usur. versi. porro, ubi indistincte inquit, quoad fructus id iuris habere bonæ fidei possessorem, quod dominis prædiorum tributum est. Nec diuersum probat tex. in d. §. si quis à nō domino, licet Aug. & Balduin. ibi & alij alibi, & glo. §. 2. in st. de offi. iud. cum tantum referant ad fructus industriales, quod est longe alienum à mente tex. qui effectum possessoris cum titulo & bona fide explicare intendit, nihil vero de qualitate fructuum distinguit: nec obstat verbum, pro cura & cultura, quo DD. decipiuntur. Quamvis enim id magis cōgruere videatur fructibus industrialibus, non tamen excludit naturales, in quibus etiam cura custodiæ & aliqualis industriæ necessaria est, ut ratio docet & usus ostendit, maxime facta relatione eorum verborum ad rem ex qua fructus producuntur: quod videtur sensisse

Carondas lib. 1. verisim. cap. 7. & ita hec opinio retinenda videtur ex tot iuribus, & l. 4. §. post litem, ibi, lucrari eum oportet, ff. fin. regum. in contrarium enim glo. & DD. tantum adducunt d. l. fructus, ff. de usur. quam ibi dubitans dicebat sing. Fulgos. & Ang. in §. 2. nu. 3. Insti. de offic. iud. sed ei supra satis superq; satisfecimus.

60 Nec omitto qd I. C. in d. l. 4. §. 1. d. verbo, lucrari, ff. fin. reg. generaliter loquitur de omnibus fructibus & sicutam de industrialibus quam naturalibus, ex quo utiliter & euidenter colligitur contra glo. & omnes scriben. in fructibus naturalibus, bonæ fidei possessorem consumptos omnino lucrari, nec teneri ad restitutionem, etiam si factus fuerit locupletior, hoc enim exprimitur eo verbo, lucrari, Similiter in fructibus industrialibus pro glo. contra Bar. & plures, ut post consumptionem nullatenus teneatur bonæ fidei possessor, licet locupletior factus sit: quam varietatem retuli supra hoc cap. nu. 47. non enim verba illa I. C. admittunt cancellationem DD. Ad alia iura, quibus respondet, possessorem effici dominum, sed postea teneri ad restitutionem, quatenus fit locupletior: nam id negat expressim I. C. in d. loco. Sic etiam eadem verba tex. non admittunt aliam cancellationem glo. & DD. ad alia iura, quatenus dicunt bonæ fidei possessorem suos facere fructus, nec teneri restituere consumptos, ut intelligantur de inutiliter consumptis, non ex quibus factus sit locupletior. Quæ responsio ad alia iura violenta est & diuinata, sed ad d. tex. nullo modo ferri potest: quia tex. ille agit de consumptis, & addit verbum, lucrari, ostendens

possessorem utiliter expendisse, & factum fuisse locupletiozem. Ex quo eleganter explicatur tex. in d. §. si quis à non domino, dum generaliter excludit dominum à fructibus consumptis à bonæ fidei possessore. Sic recte intelligitur tex. in d. §. 2. inst. de offi. iud. versi. si verò, ubi idem indistinctè cauetur & l. quæsitum, 40. in fine, ff. de acq. rer. dom. Inde etiam intelligitur vulgaris l. certum, C. de rei vend. dū indistinctè tradit, bonæ fidei possessorem ad solos fructus extantes teneri, quasi de consumptis inquirendum non sit, an possessor factus fuerit locupletior. Sic Iurconsulti in fructibus consumptis ante litem contestatam non obligant ullo modo possessorem, sed tantum culpabilem vel morosum, l. Iulianus, la. 1. §. 1. & 2. ff. de rei vend. sic indistinctè in fructibus consumptis pleniùs & cum effectu stabunt verba d. l. bonæ fidei, ff. de acq. rer. dom. & l. qui scit, versi. porro, ff. de usur. rationem verò vide per Bal. in l. 2. nu. 5. C. de fruct. & lit. expen. Nec tot iura de fructibus consumptis indistinctè loquentia sanè restringi poterant ad male consumptos, cum experientia sæpe contrarium ostendat, & tex. in l. in pupillo, ff. de solu. & l. sed & si lege, §. quod autem, ff. de pen. hære. Ex quibus belissime comprobatur communis praxis quæ ita obseruat, licet in id aduerti non soleat. Vbiq; enim bonæ fidei possessor generaliter absoluitur à fructibus ante iudicium perceptis, nec unquam de consumptis tractatur, an possessor locupletior factus fuerit. Sed & de perceptis ante iudicium nunquam inquiritur, an consumpti sint, tantumq; seruatur forma d. l. certum, C. de rei vend. quoad fructus perceptos post

post litem contestatā & l. 2. C. de fruc.
& lit. expen. & tex. in d. l. 4. §. 1. ff. fini.
regun. Quae praxis ita comprobata rati
onem habet, ut liuum ambages videtur. Ex
quo & alijs multis deprehendēt cordati,
non parum deferendum esse stilo & pra
xi. Vsus enim grauiissimus omnium legū
censor & explorator à Liuiō recte ap
pellatur, ut obseruat Baluinus: facit
tex. not. ib. in §. quae omnia, Insti. de satisda.

61 Nec obstant aliqua iura loquētia de
petitione hæreditatis, quae dicunt in ea te
neri bonae fidei possessorem, quatenus ex
fructibus factus est locupletior, ut l. 1. C.
de pet. her. & l. 1. illud, 43. versi. in bonae fi
dei, ff. eodem. Respondeo enim, quod in ea
specie non dixerant prius iura, bonae fidei
possessorem fieri dominum fructuum, ut di
cunt in alijs casibus: imò in petitione hæ
reditatis expressum erat, fructus augere
ipsam hæreditatem, & censerī corpus e
iusdem. Item veniunt, §. fructus, ff. de pe
ti. her. & secus in particularibus l. in ad
ibus, §. 1. ff. de dona. facit in id doctrina
Bal. in l. 1. nu. 23. C. de fruc. & lit. expen.
& ipsi scriben. tradunt differentiam inter
iudiciū vniuersaliū & particularia: id quod re
ceptissimum esse diximus supra hoc cap.
nu. 47. cum Molin. Cur. Couarru. Et in
proposito ratio differentiae colligitur ex
Bar. in l. si rem & precium, ff. de peti. hæ
red. quod in vniuersaliū datur representa
tio, & precium loco rei succedit, non in par
ticularibus. Bal. in l. 3. col. 2. in fine, C. de
rei vend. eam quod differentiam probat I. C.
in l. vtilitor, versi. sed hoc, ff. de hære. vel
act. vtil. quae extollit Tiraq. de retr. lign.
§. 32. glo. 1. nu. 22. char. 235. vbi in præce
den. vide circa differentiam horum iudiciū

orum ad tex. & Bar. in d. l. si rem, &
Alcia. in l. si seruū, 23. ff. si cer. pet. Ne
guzan. 1. memb. 5. par. 48. & ita mo
derari debet æquiparatio Iustini in §.
& si hæreditas, Insti. de offi. iud. Hæc
& omnia nostra à doctis & candidis
emendari, nunquam moleste feremus.

62 Omnia superius tradita non solum v
tilissima, sed necessaria sunt ad quæstionē
illam, cui totum hoc caput destinatum fuit:
an venditor huius l. actione fructus euin
cat: tamenim ad opinionem affirmatiuā,
quam ad limitationes negatiue scire oportet
distinctionem fructuum, & differen
tiam bonae & malae fidei possessoris, &
qualiter fructus retineantur, vel restitu
antur, in qua materia frequenter adducitur
reg. l. sumptus, 48. ff. de rei vend. ut bonae
fidei possessor cum fructibus perceptis
compensare debeat impensas vtilis vel ne
cessarias, quas alias retentione vel petiti
one consequi deberet. Quam reg. ornabis
& declarabis per Alex. cons. 154. lib. 6.
per Neguzan. de pigno. 4 memb. 5. par.
nu. 13. per Capit. decis. 93. nu. 9. Cur. Iun.
cons. 165. nu. 15. Silvan. cōs. 49. nu. 47. Af
fic. decis. 87. ad finem. Plate. in l. si. C. de
omn. agr. deser. In quo, ut in signe, adduci
solet, quod notat glo. in l. emptor, ff. de rei
vend. l. ut reg. d. l. procedat in possessore so
la bona fide fructus percipiente: secus au
tem in eo, qui interim dominus est, licet tē
poraliter, veluti rogatus post mortem re
restituere, vel hæres expendens in re sub
conditione legata, vel emens à tali hære
de, qui & similes interim domini sunt, ut in
l. non ideo minus, 66. ff. de rei vend. In his
enim inquit glo. illa notab. impensas soluē
das fore, ne quod cum fructibus compensan
das

das, in qua doctrina eam glo. comendant
 & sequuntur Bar. Bal. Ang. ibi, eamq;
 dicit sing. Alex. in l. in insula, §. fructus
 in fine, ff. solu. matr. Cremen. notab. 105.
 Ias. in l. fin. §. 1. in fine, C. comu. de lega.
 Alex. & Ias. in l. domos, ff. de leg. 1. &
 alij quos citat Tiraq. in l. si vnq;, verbo, re-
 uertatur, nu. 235. et Boer. decis. 44. nu. 19.
 Neguzan. de pigno. 4. me. s. par. nu. 13.
 eam dicit sing. & comuniter approbatam
 Alex. cons. 154. nu. 5. lib. 6.

Ea receptissima doctrina à DD. am-
 pliatur etiã in domino vtili tantum, vt est
 emphiteuta, vel vassallus, vt tradit Bal. in
 d. l. emptor, & cū eo Ias. in l. 2. nu. 32. C.
 de iur. emph. Boer. d. decis. 44. nu. 19. &
 sequen. & ijs nõ citatis Ioan. Lup. in rub.
 §. 62. nu. 17. præpos. in c. 1. §. si vassallus, tit.
 hic finitur lex Federi. Molin. in consue.
 paris. §. 1. gl. s. nu. 78. char. 39. ex quo infer-
 tur ad possessore expendentē in bonis ma-
 ioratus, de quo latius scripsi in commen-
 tarijs l. 1. in 2. par. nu. 71. char. 69. & se-
 quen. C. de bon. mater.

63 Doctrina tamen d. glo. limitatur per
 Fulgo. ibi, nisi vbi titulus rescinditur quasi
 ex tunc, seu quasi à principio nunq; fuisset,
 prout in restitutione, & in actione redhi-
 bitoria, vt superius deduxi, per l. cū autē
 §. cū redhibetur, ff. de ædil. edic. Limita-
 tur etiã in casu tex. notab. in l. si is qui, 33.
 ff. ad Trebel. quē DD. notāt & Paul.
 extollit sub l. præceden. vt quãuis hæres
 rogatus post mortē bona restituere, inte-
 rim sit dominus, & interī fructus lucre-
 tur, teneatur tamen ex fructibus supple-
 re vel resarcire diminutionē contingentē
 bonis restituendis, extollit Roman. sing.
 261. Ripa in l. i. fideicommissaria, nu. 18. ff.
 ad Trebel. de quo videndus est Alex. in

l. Balista, ff. eod. Eandem glo. comendat
 & limitare tentat Felin. in c. cum causa,
 nu. 29. de re iud. Ex illa verò ad nostram
 materiã inferitur, q; cū emptor dominus
 sit nõ obstate læsiõe venditoris, l. dolus,
 infra eodē, nõ tenebitur cū fructibus cõ-
 pensare impensas, quas sibi solucndas fo-
 re receptius probauimus cū Bal. & plu-
 rimis vt supra, hac par. cap. 3. nu. 1. maxi-
 me attenda veriori & receptiori sentētia
 ibidem tradita, q; in casu huius l. emptor resti-
 tuens rem, nõ dicitur id voluntariē facere,
 vt ita respondeas ad tex. (alibi fortasse
 non animaduersum) in l. quoties, ad finem,
 C. de rei vend. vbi primus emptor effe-
 ctus dominus rem non retinendo, repetit
 precium & vsuras facta cõpensatione im-
 pensarū & fructuū. Patet igitur ibi em-
 ptore dominū impensas cū fructibus cõ-
 pensare. Sed ex mēte Aret. ibidē respõ-
 dendū est, q; in casu d. l. emptor ipse om-
 nino voluntariē rem demittit, cū eius cã-
 potior esset ex titulo & priori traditione:
 ideo sibi imputatur restitutio rei. Hic au-
 tem emptor restituit ex necessitate iudicij
 vt latius deduximus in d. cap. 3. supra hac
 parte, nu. 13. Ad aliud autē diuersum d.
 l. quoties, in puncto de fructibus notat
 Igneus in l. dudū, nu. 67. C. de cõtrah. ep.

64 Ad superiora verò, et alia multa vti-
 lissima inuestigatio superest circa modum
 pbãdi, q; possessor ex fructibus vel alijs
 ex re semel ad eū peruēta factus sit lo-
 cupletior, qm̄ de iure nõ aliter obligatur,
 nisi quatenus locupletior sit. Qua in re
 scitu dignissima generaliter scripsit An-
 gel. in l. vtrū, ff. de peti. hæred. notans, &
 sūmē comendās gl. 1. ibi, vt sufficiat agēti
 probare precium vel fructus semel ad
 cõuentum peruēnisse, vt sic cõuentus ipse

cōdemnari debeat nisi probet se precium
 & fructus malè consumpsisse, vel alteri
 donasse, vel aliud contigisse, quo liqueat
 peruentiois effectū, non durasse: nec cō-
 uentum factū fuisse locupletiorē: & cum
 Angel. sentit Fulgo. in l. sed etsi lege, §.
 quod autē, ff. eod. dicens præsumentū esse
 rem semel peruentā quoad utilitatē du-
 rare: & ita Alex. cōs. 63. nu. 5. lib. 3. ubi
 nimis cōmendat d. glo. 1. & traditionem
 Ang. & cum Ang. idem tradit Ioan.
 Lup. in rub. de dona. int. vir. & vxo. §. 48.
 nu. 1. & Dec. in l. ex poenalibus, nu. 5. ff.
 de reg. iur. & ita cū Ang. (quasi id re-
 ceptissimum sit) securè respondit Soci.
 nep. cons. vlti. lib. 1. nu. 39. idemq; ex d. gl.
 sentit Roma. cons. 149. nu. 2. vers. tertius,
 in fi. & apertè Corn. id extollens cōs. 72.
 col. 5. in princ. vers. ad hoc, lib. 3. et Carol.
 Ruin. cons. 29. in fi. lib. 2. nimis extollens
 d. glo. & traditionē Ang. & ita Soci.
 cōs. 24. nu. 41. lib. 1. extollēs glo. & Ang.
 & cons. 82. nu. 24. lib. 4. idem voluit Felin.
 in c. scribam, col. 1. ad fi. de præsump. ubi
 corruptè citat, arguens ex præsumptione
 tex. ibidē de præteritis ad præsentia cum
 Baldo, in l. ex persona, C. de probati. ubi
 latè agit de præsumptiōe cōtinuatiua tra-
 dens varia exēpla, & ibidē, nu. 6. conclu-
 dit q̄ allegans amissionē debet eam pro-
 bare: & multa in simili tradit Alci. reg.
 2. præsump. 25. cum duabus sequen. circa
 non præsumentā mutationē. Sed consi-
 dera nunc miseriam legalis professionis:
 contrariū enim bis consuluit idē Ange.
 asserens q̄ actor probare debet cōmo-
 dum, & peruentiōē rei vel precij exta-
 re, nec sufficiat probare semel puenisse,
 & ita Felin. aliquantū dubitans in c. de
 quarta, nu. 13. de præscrip. & Ias. in l.

Nensenius, §. fundū, nu. 4. ff. de re iudi.
 & ita Alci. in l. certi cōdictio, §. quoniā,
 nu. 11. in fine, ff. si cer. pet. Curt. sen. cons.
 71. nu. 11. dicens meliorem esse opinionem
 Ang. in d. cons. quā in lectura, & cū
 his Molin. in consue. Paris. §. 22. nu. 52.
 & ita Curt. iun. cons. 28. in fi. & Gome.
 in §. actiones autē, nu. 21. Instit. de actio.
 Cagnol. in d. l. ex poenalibus, nu. 3. & se-
 quen. & hāc partē magis probat doctus
 & diligens Riminal. iun. in §. fin. nu. 72.
 Instit. quib. alie. lic. & ita vides Ange.
 sibi ex diametro contrariū, Felin. etiā va-
 riassē: sed & Curt. sen. in additione d.
 cōs. 71. variavit ab eo, qd primò dixerat:
 & varietatē Ang. aduertit, sed non re-
 soluit Alex. in l. mulier, §. cūm propone-
 retur, in fin. ff. ad Trebel. nec satis expli-
 cavit Dec. ubi supra, qui etiā magis dubi-
 tat q̄ resoluit, in l. certi cōdictio, §. quo-
 niam, nu. 3. ff. si cer. pet. dubitavit etiā So-
 ci. in l. in pupillo, ff. de excep. varièq; ad
 glo. & Ang. respondebat Segura in l.
 quēadmodum, ff. de acq. pos.

65 In hac dolēda scriben. varietate, multa
 hinc inde adducuntur: pro Ang. enim in
 d. l. vtrum præcipuè adducitur reg. iur. de
 mutatione non præsumenda. Adducitur
 etiā alia reg. q̄ cōuentus probare debeat
 fundamentū suæ exceptiōis. Adducitur
 etiā præsumptio illa iuris, q̄ nemo præsu-
 mitur iactare suū, cui argumēto maxime
 inicitur Ruin. in d. cōs. E cōtrario autē re-
 torquetur argumētum de onere p̄bādi qd̄
 agēti incūbit, et ita in p̄posito videtur ne-
 cessaria p̄batio illius qualitatis, q̄ cōuētō
 factus fuerit locupletior, cū non aliter
 teneatur. Et inde colligitur secūdū argu-
 mentum, q̄ eo casu regula est pro conuē-
 to in acquirendo sibi fructus, a qua exci-
 pitur

pitur casus, cum possessor sit locupletior: unde arguunt fundatam esse intentionem eius, qui p se regulam habet, cui argumento maximè innititur vterq; Curtius in dict. consil. Alcia. autem in d. §. quoniã, nu. 11. ad fin. concludit p possessore circa fructus consumptos, nisi probetur eum locupletiore factum.

65 Ego autem in ea difficultate & varietate DD. aduerto imprimis, glo. in d. l. vtrum, ff. de petit. hæred. nunquã dixisse, nec sensisse id, qd ex ea colligunt Ang. et reliqui hucusq; gl. eniã in i. scholio (ubi DD. eam notant) q̄ inferius in verb. fuerit, tantum explicat verba tex. non verò addit id, quod DD. ei imponunt de præsumptione vel modo probandi: idq; magis patebit attentis iuribus à gl. adductis: quod ampliori explicatiõe nõ eget, si cū iudicio glo. inspiciatur, mirorq; nullum ex tot doctissimis viris id aduertisse: maximè vt è medio tollerēt autoritatē gl. quã ubiq; magnificiunt. Aduerto itē eam q. generaliter ppositã (vt à DD. traditur) maximã afferre ambiguitatē: ideoq; oportet ad specialia descendere: quibus explicatis regula etiã inde colligetur.

Ad particularē articulum bonæ fidei possessoris circa fructus non extantes, ego superius, nu. 61. contra glo. & oēs probavi, bonæ fidei possessorē fructuum non extantū ita dominū factum fuisse, vt nihil restituere teneatur etsi locupletior fuerit: & consequenter cōtra oēs inferitur, nõ esse tūc tractādū de modo pbandi, quatenus locupletior manserit.

66 Retenta autē cōmuni opinione, vt possessor teneatur quatenus ex fructibus nõ extantibus locupletior factus sit, nõ leuis

est difficultas ex varietate DD. & cōflictu argumētōrū, de quibus supra. Sed mihi verior videtur opinio Ange. in d. l. vtrū, vt possessor seu conuentus restituere teneatur id, quod ad eum peruenisse p̄batur: sibiq; incūbat onus probādi, q̄ illud perdidit, vel malè consumpserit: hanc enim opinionē euincit ratio et sensus cōis. Nec ex aduerso adducitur ratio, quæ ita vrgeat: maximè ex rerū vsu, quo frequētius contingit homines non iactare bona sua, d. l. cū de indebito, magis autē appetere aliena, argu. glo. in l. de fensionis, C. de iure fisci. Sic etiã expendendo fructus vel redditus circa necessaria, cēsetur quis locupletior d. l. sed etsi lege, §. quod autē, ff. de peti. hæred. Hoc fortissimè vi rationis probatur: possessori namq; facile erit probare casum, quo damnū & amissio sibi cōtingit, actori autē difficilimū, & ferè impossibile erit strictè probare quatenus possessor effectus fuerit locupletior: facultas autē probādi angustari nõ debet, iuxta l. quoniã, in fi. C. de heret. maximè postq̄ actor p̄bat rem vel precium semel ad conuentum peruenisse iuxta reg. l. siue possidetis, C. de p̄bat. Secundū quã resolutionē tam in agente q̄ in cōuento pariter seruabūtur iuris regulæ in materia p̄batoria. Actor enim p̄babit rem vel precium ad possessorē puenisse: cōuentus autē p̄babit amissionē, quã probare debet eã allegās secūdum Bar. in l. 1. in fin. C. si aduers. credi. Rip. in l. si is qui bona, nu. 12. ff. de pignor. facit gl. l. cū ita, §. species, ff. de leg. 2. quã ultra ordin. ornabis ex Alex. cōs. 158. n. 3. lib. 2. et ibi Molin. et Siluā. cōs. 29. Hipol. in pract. §. diligēter, nu. 93. Et s̄m hāc traditionē

Rij rectè

rectè accipietur tex. in d. l. vtrum, licet Reminal. post alios putet eum expressū contra Ang. ibidem, sed tex. non tradit presumptionem, vel modum probationis, quæ satis idonea erit eo temperamento, vt actor probet rem peruenisse, conuentus autem probet damnum vel amissionē. Qua in re non occularis, nec prorsus necessaria probatio requiritur, sufficientēq; verosimiles cōiecturæ versionis, vel amissionis, vt in terminis tradit Dec. cons. 36. nu. 8. versi. 3. probatq; glo. in authen. hoc ius. in fin. C. de sacros. eccles. colligitur ex relatis ab Alex. cons. 189. nu. 13. lib. 6. & à Rip. in l. si ventri, §. eorum, nu. 11. ff. de priuil. credi.

67 Diuersum reperitur statutum in eo, qui rem minoris absq; decreto emerit: is enim, minore rem vendicante, non auditur ad precium, nisi probet illud versum in utilitatem minoris iuxta tex. in l. prædiorū, C. de præd. minor. cum alijs de quibus in sequen. cap. vbi etiam agemus de specie simili minoris mutuum accipientis, quem iura per restitutionis auxilium liberant: nisi creditor ostendat pecuniam versam in utilitatem minoris, l. i. C. si aduers. credit. quam latius explicabimus in sequen. cap. Inde verò iam constat alius casus, in quo non satis est agenti probare rem vel precium ad conuentum peruenisse, idq; expeditius est, quando pupillo absq; tutore mutuo datur. Tunc enim omnino cessat obligatio, nec est necessaria restitutio, vt inquit Molin. de vsur. nu. 281. ita intelligens tex. in §. fin. Inst. quib. alien. lic. debuitq; in id citare tex. expressum in l. in causæ, 17. versi. 1. ff. de minor. In quibus iuribus multa sunt, quæ suadēt, vt ne-

cessario probetur, effectum perventionis durare, seu conuentum locupletiozem factum. Id enim suadet culpa cōtrahentis cū minore sine autoritate tutoris vel curatoris, vel sine autoritate iudicis, vbi necessaria est iuxta reg. l. quemadmodum, in fin. C. de agric. & cens. Id etiam suadet qualitas personæ ipsius minoris, in quo cessat præsumptio d. l. cum de indebito, magisq; militat alia contraria præsumptio iuxta l. i. ff. de minor. & l. fin. §. filijs autem, C. de bon. quæ lib. Et ita ex diuersitate rationis, diuersum ius in his particularibus reperitur.

68 Sic vbi quis mutuatur officialibus Reipub. contra eos, non contra eam auditur, nisi probet pecuniam in eius utilitatem versam, tex. & glo. in l. ciuitas. ff. si cert. pet. ex quo DD. communiter limitant l. fin. ff. de exercit. vbi contrariū habetur, quando mutuatur procuratori vel gestori alicuius priuati. Tunc enim sufficit probare, rem vel precium peruenisse, licet non probetur commodum durare, vel in utilitatem domini versum fuisse. Quæ differentia inter priuatum & Reipub. recepta est secundum Alex. in d. l. ciuitas, nu. 11. Ias. nu. 18. & Ioan. Plate. in l. i. in princ. C. de venden. reb. ciui. In quo magis etiam ecclesiæ fauendū tradunt scriben. in d. auth. hoc ius, vbi Paul. notat ad fin. & DD. in c. i. de depos. Ego autem diligenter inspectis DD. scriptis, & ratione magis pensata arbitror scribentes non satis expendisse priuilegium illud ecclesiæ vel Reipub. nec solidam esse differentiam, quam tradunt inter gestorem priuati, & officialem Reipub. vel ecclesiæ. Si enim termini æquiparentur,

parentur, idem ius apparebit: quod enim dicitur in mutuo dato officiali Reipub. procedit in eo, qui ab eadem Repub. non habet solus specialem, vel integram potestatem obligandi ipsam Remp. ex tali actu, prout habet solus procurator vel gestor ab eo approbatus, iuxta d. l. fin. ff. de exercit. q. si Respub. talem haberet officialem, idem iuris in ea esset, cum nihil tunc possit imputari mutuanti, ut colligitur ex Bar. in d. l. ciuitas, nu. 5. & nu. 8. & ex Paul. ibi, nu. 6. Alex. ibidem in fin. Dec. nu. 4. Rip. in l. si is qui bona, nu. 8. ff. de pignor. Paul. in l. vir uxori, in fin. ff. ad Veleian.

69 Idem retinendum videtur in contrahente solēniter cum officiali ecclesie, qui ab ea potestatem habeat, ut solus contrahat, utq; cum eo tantum tractari negociū debeat. Tunc enim in necessarijs & cōsuetis sufficere debet mercatori vel mutuanti probare se dedisse rem vel preciū: nec æquum esset in ijs requirere exactam probationem, q. res vel precium cesserit in vtilitatem ecclesie: quod colligi potest ex Paul. Ias. & Dec. in d. l. ciuitas, licet contradicere videatur Alci. ibi, nu. 10. malè arguens à deposito ad mutuum vel commodatum vel simile conuentū. Hæc enim de se afferre poterant vtilitatem ecclesie, non depositū, quod deponentis vtilitatem tantum respicit. Deniq; ubi contrahens cum ecclesia omnia solennia obseruauit, nec lucrum aliquod præ tendit, sed precium rei suæ, vel mutuum à se datum, non est cur deceptus manere debeat ex culpa alteriq, cōtra tex. in c. per tuas, & ibi gl. verb. fraudem, de donat. Quæ enim in contrarium citari possunt de re-

stitutione ecclesie ob lesionem, procedunt, ubi contrahens cum ea lucrum præ tendebat, non iustum precium rei à se date: procedunt etiam, cum aliqua culpa potest imputari contrahenti, & cum lēSIONIS causa fuit in initio contractus: nec iura tunc negant contrahenti, ut suum consequatur, ut in l. vnica, C. de reputatio. Non enim ad iniquum compendium trahi debet priuilegium ecclesie vel minoris, ut probat tex. & ibi notat glo. in l. penul. §. fin. ff. de reb. eor. tex. in l. fin. C. de vsucap. pro emp.

70 Comprobatur hoc magis extra causam mutui, si quis rem ecclesie solēniter emerit, preciumq; officiali deputato soluerit: non enim eum oportet probare, pecuniam versam in ecclesie vtilitatem, ut magis cōmuniter resoluunt scriben. in c. 1. de depos. ubi Imol. id latissime tractat, idemq; probat Soci. cons. 15. col. 5. & 6. & nu. 26. lib. 1. tradit Ripa in l. si is qui bona, n. 9. ff. de pignor. colligitur ex Bar. & Plat. in d. l. 1. C. de vend. reb. ciui. notat idem Plat. in l. vnica, C. de solut. & libera. Idemq; in terminis receptum asserit Dec. cons. 36. nu. 8. & ita agnosces (quod dixi) æquatis terminis, nullaque culpa interueniente ex parte contrahentis cum ecclesia, non esse eum priuandum à re sua, nec aliam probationem ab eo requirendam. Ex quo verius etiam & æquius arbitror contra quamplures, quòd si ecclesia distrabat rem suam ob necessitatem, vel ut aliam emat, securum esse emptorem, qui in contractu omnia solennia obseruari curauit: nec ab eo requirendum fore, ut sollicitus sit in pecunia vertenda in vtilitatem ecclesie, vel

in id, propter quod facta est distractio: licet tanq̄ receptius contrarium tradat Pau. in d. Auten. hoc ius, ad finem, & Alex. cons. 4. in fine, lib. 3. plures in d. c. 1. de depos. contr. quos est æquitas & ratio iuris: contra eos stat etiam præcedēs recepta sententia: in qua non est diuersitatis ratio. facit l. 7. in fine princi. & l. q̄ si minor, §. restitutio, ff. de minor. & ita colligitur ex Soci. & Dec. in dictis cōs. ex Ripa. in d. loco: idq̄ verius esse & in praxi seruari, notat Molin. ad Alex. d. cons. 4. in fine, lib. 3.

71 Apparet igitur quod diximus in ea quæstione, descendendum esse ad particularia, & in singulis considerandam esse suam rationem: generaliter enim eā rem diffinire, periculosū esset, qd in varijs articulis in iure nostro deprehenditur, vt prudenter dixit I. C. in l. omnis diffinitio, ff. de reg. iur. Ex supradictis autē posset colligi regula, vt quādo agitur de maioribus vel nō privilegiatis, sufficiat probare, rem ad eos semel peruensse, & ita procedat Ang. in d. l. vtrum, ff. de petit. hæred. Ex diuerso autem diuersa regula constituatur, quan lo negocium tractatur cum minore, vel ecclesia, nec iuris solennia omnino seruata fuerunt: & ita procedunt multa in contrarium adducta. In quibus etiam diuersitas rationis, & personarum, diuersam præsumptionē, diuersumq̄ ius postulat, vt constat ex sup. deductis. Quibus eleganter addendum est quod traditur in l. 3. §. pe. vers. curiosus, ff. de in rem verso, vbi in ea actione non tenetur dominus, vel pater, nisi creditor probet rem versam fuisse in eorū utilitatem: quod prima facie sup. dictis obstare

videtur, & quod dictum erat de privilegio minoris, vel ecclesiæ, ad non privilegiatos extendere. Sed facilis responsio erit attendita particulari ratione illius actionis: ibi enim non agitur de obligando patre, vel domino, ex re data procuratori vel gestori eorum, nec agitur cum persona eorū mandatum habente: tunc enim non oporteret probare, quod datū est, versum fuisse in eorum utilitatem, vt bene aduertunt Alberi. & Paul. ibi per d. l. fin. ff. de exercit. vnde colligunt aliqui, q̄ vbi ex re data vni prætenditur actio contra alium, necessario probari debeat rē versam fuisse in utilitatem illius: & ita ex eodem tex. notat Pau. in l. vir uxori, in fin. ff. ad Veleianum, et Ange. in l. fin. ad fin. C. ad macedo. & hispano Segura in l. quæ admodum, ff. de acq. posse. Sed hi magis traditionē suā explicare debuerant, quando scilicet is, cui res datur, non habet mandatum à tertio in quem actio prætenditur, nec erat officialis illum representans, iuxta superius deducta.

72 Ad præcedentia non omitto vnum, quod in eodem proposito non reperio, nisi à Soci. tralatum in l. 4. ff. de excep. vbi tentauit speciale videri in pecunia, vt in ea non procedat opinio Ang. in d. l. vtrum, ff. de petit. hæred. vt sic non præsumatur extare, licet probetur peruensse, arguens ex eo quod dici solet pecuniam censerī ex ijs quæ seruari non possunt, glo. & DD. in l. 1. §. quæsitum, ff. ad Trebel. quod dicteriū leue est, multoq̄ aliter id explicari debet, vt scripsi in commentarijs l. 1. in 2. par. ex nu. 43. C. de bon. mater. aptius verò argui posset ex qualitate & natura pecuniæ quæ ad
vsum

usum quotidianum inuenta est: semperq; distractioni parata cēsetur, l. uxorem, 39. vel 41. §. legauerat, in fine, ff. de leg. 3. Bal. in l. fin. ad fin. C. de compens. Sed traditio Soci. reiicienda est, nec in pecunia censerī debet ius singulare, si ad fructus spectes, de quibus idem Soci. agebat secūdūm glo. & Ang. quos citabat: nā & in fructibus præsumptio iuris est, q; breui consumuntur, glo. & DD. in l. vnica, C. si aduers. vsucap. idq; docet experientia: nec in proposito requiritur, vt eadem pecunia vel iudem fructus in specie durent, sed an vtiliter cōsumpti fuerint d. l. sed et si lege, §. quod autem, ff. de peti. hæred. nec minus versum dicitur, licet idē non extet, quando ob id releuatus fuit dominus à diminutione aliorum bonorum l. 3. & l. 10. §. versum, ff. de in rem ver. Vnde contra Soci. resoluo non esse differentiam inter pecuniam & fructus quoad præsumptionem, de qua agimus.

73 Ex quibus inferri potest ad quæstionem hispani Segur. in d. l. quemadmodū, ff. de acq. pos. quādo aliquis damnatur ex crimine, ex quo bona ipso iure à tempore criminis cōfiscantur. Receptissimū enim est, fiscum statim factum dominum reuocare posse alienata post crimen, & vendicare à quocunq; possessore. ex Bar. & nouioribus in l. post contractum, ff. de donatio. Dec. cons. 235. Tiraq. in l. si vnq; verbo, reuertatur, nu. 267. in quibus terminis inique (ni fallor) tradit Segur. 1. posse fiscum rem alienatam vendicare, nec teneri ad restituendū precium emptori, nisi ipse probet illud versum in augmentū bonorum damnati: arguens ex ijs in quibus receptum est non sufficere probationem,

q; res semel peruenerit. Sed eius argumenta in id parū efficacia sunt, magisq; videtur probandum contrarium, vbi emptori non possit culpa vel mala fides imputari. Quod suadetur ex præsumptione d. l. cum de indebito, ff. de proba. nec bonæ fidei possessor arctandus est ad strictam probationem versionis in vtilitate, satisq; esse debet probare se soluisse, secūdūm supra tradita. Quod intelligerē etiā si fiscus probare posset, delinquentem malè expendisse precium acceptum. Id enim non culpatur emptorem bonæ fidei, cui secūdū iuris præcepta magis succurrendum est tractanti de damno vitando, quàm fisco agenti de lucro, l. non debet, 41. versi. in re obscura, ff. de reg. iur. & ita in dubio suadent iuris regulæ, l. ea quæ in partes, versi. 1. ff. eod. Idq; maxime in pœnalibus l. factum, 198. versi. fin. ff. eodem: suadetur hæc opinio ex reg. l. non puto, ff. de iur. fis. Ex contraria autem opin. sequi frequenter posset, vt plures bona fide ementes re & precio fraudarentur, maxime cum scriben. in c. cum secūdūm leges, de hæret. tradant, restituendum fore precium emptori, quando versum fuit in vtilitatem criminosi. In dubio autem secūdūm supra tradita, magisq; in fauorem tertij bonæ fidei emptoris præsumendum est precium non malè consumptum: nec debet tertius astringi ad impossibilem probationem, de qua curiosus esse non debuit, cum emerit ab eo qui dominus ab omnib; putabatur: & quietè possidebat, & administrabat: quicquid contradicat Segura vbi supra. Licet etiam contrarium colligi videatur ex Pico in l. post contractum, nu. 69. & 70. ff. de dona.

R iij Qui

Qui cum iudicio animaduverterint ea, quæ spectabant ad q. fructuum in hac materia, agnoscent non potuisse omitti aliquid ex superius tractatis: maxime ab eo qui hunc articulum ampliori dote quam ulli alium huius l. ornare decreuit. Quod autem resolvimus, ut venditor ex remedio huius l. non repetat fructus, non solum recepisse videtur praxis Hispaniæ, sed & Galliæ: quæ observat, ut titulus excuset à fructibus perceptis, etiam si rescindatur ex enormissima læsione, ut tradit Chassen. in consue. Burg. rub. 7. §. 12. nu. 37. ad finem, char. 273. sed iam satis superq.

SUMMARIA.

Giur de q. glo. quando contrahentes iurant se aduersus contractum non venturos, & primò de maioribus.

- 1 In ea q. expenditur traditio glo. & explicatur l. si. C. de non nume. pecu. & nu. 3.
- 4 Tractatur an vigor iuramenti in ea q. sit etiam de iure civili.
- 5 Improbatur in eodem articulo opin. Bal. à multis recepta.
- 6 Examinatur limitatio, quam DD. tradunt de rustico vel muliere iurante.
- 7 Tractatur alia limitatio de læsione enormissima, & an tunc necessaria sit relaxatio à iuramento, & nu. 8.
- 9 Tractatur eadem q. in minore iurante, & an necessaria sit certioratio, & nu. 10.
- 11 Agitur notabiliter de lege Castellæ, & Lu

sitanæ de nõ interponendo iuramento in contractibus, vsq; ad nu. 13.

- 14 In eodem articulo confutatur traditio quædam Math. Afflic.
- 15 Traditur ratio differentiæ inter restitutionem, & remedium huius l. & explicatur gl. l. postquam liti, C. de pac. & nu. 16.
- 17 Infertur ex glo & DD. hic contra Fema & plures in alio articulo. & agitur de intellectu l. 3. ff. rem rat. hab. & nu. 18.
- 19 Probatur contra Bar. & plures verius, & receptius esse non cessare restitutionem minoris, etiam si concurrat remedium huius l.
- 20 Agitur plenè & eleganter de minore læsione in vendendo, cum non expediret vel pro viliori precio: & explicatur glo. in l. si quidem, C. de præd. mmo. probanturq; aliqua scitu dignissima contra receptiores traditiones, & declaratur l. 5. C. quod met. cau. & l. si res, §. 1. ff. de iur. dot. vsq; ad nu. 23.
- 24 Propunitur grandis difficultas ex iuribus, & DD. variè loquentibus, an & quando minor læsus in vendendo restituere debeat precium emptori, & cui incumbat onus probandi precium bene versum, vel malè consumptum: in quo explicantur multa iura vsq; ad nu. 29.
- 30 Agitur plenè & notabiliter de intellectu l. 1. C. si aduer. credi. & probatur contra glo. & receptiorem traditionem procedere eam l. & titulum in quocunq; creditore, non solum in mutuante sub vsuris, vsque ad nu. 35.
- 36 Concluditur hoc cap. cum questione à DD. hic omissa, à paucis alibi tradita, an remedium huius l. cesset stante geminato consensu.

Tertia pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT PRIMVM.

VA Erit glo. quid dīcēdū, ubi cōtrabentes iurant, quōd nullo modo veniēt aduersus contractum, respondet distinguendo inter maiores & minores. In maioribus inquit, ex iuramento cessare remedium huius l. ne iuramentum maneat sine effectu: quæ opinio recepta est, etiam sine certioratione ex Bar. hic, nu. 9. Bal. in q. minoris, n. 12. Sali. q. 10. Aber. col. 2. nu. 9. Pau. nu. 10. vers. septima, & nu. 15. eamq; dicit communem Panthal. Cremen. nu. 175. Et ita Cagnol. q. 8. nu. 91. ubi plures refert, & ita glo. Panor. in c. cū causa, de emp. & vñd. ubi Anton. Burg. nu. 36. eam dicit communem, & Cagnol. in l. si quis maior, nu. 36. C. de transac. Aimo cons. 188. nu. 3. Bauer. de vigore iuram. nu. 12. Alex. cons. 133. lib. 5. Alex. cons. 125. nu. 9. lib. 1. Couarru. in c. quamuis, 3. par. §. 4. nu. 4. Contra glo. & communem opin. tenuerūt nō pauci ex antiquioribus, ut colligitur ex Alber. inō q. iuramentum simplex de non contraveniendo non tollat remedium huius l. & ita contra cōmunem plenē tradit Burg. in d. c. cū causa, ita etiam Molin. ad Alex. d. cons. 133. nu. 11. lib. 5. dicēs

in Francia non seruari communem opin. Nec desunt colorata fundamēta pro ea opin. ut illud, q. non videtur tunc cogitātū de tanta læsione: iuramentum autem non extenditur ad incogitata, l. si. C. de non num. pecu. Aliud etiam, q. iuramentum videtur tunc eodem errore procedere, quo ipsa principalis conuentio: & sic non videtur magis excludere debere, argu. l. doli, 19. vers. idem, ff. de nouatio. ibi, rursus circumuenitur: vrgere etiam videretur argu. à renunciatione generali, quæ non tollit remedium huius l. ut supra in. 1. par. iuncto tex. notab. in l. si. §. item quæsitū, ff. de condic. indeb.

² Ego aduerto, q. glo. hic proponit q. in renunciatione per verba vniuersalia, nullo modo, in quibus terminis cessant plura, quæ obijciebāt antiquiores. Plus enim est dicere, q. nullo modo impugnabit, q. simpliciter, ut plures agnoscunt, & colligitur ex doctrina Bar. in l. generali, §. uxori, ff. de vsufr. lega. Aduerto etiam faciliorem reddi eam communem opinionem, retenta alia quæ habet posse renūciari remedio huius l. per verba clara: nam iuramentum non tam leuiter adhiberi debet, ut salām in genere non videatur cogitatum de remedio huius l. quod sufficit, argu. tex. in l. qui iure, ff. de mili. testa & ita ex mente Bar. respondetur ad argumenta, quæ contra cōmunem opin. adducūtur,

vt

ut per Ias. in d. l. fi. §. item quæsitum, ff. de condic. indeb.

3 Hoc modo cessat obiectio d. l. fi. C. de non num. pecu. maxime attento vero intellectu, reiecta vulgari allegatione eiusdem l. quod ibi non fuit iuramentum assertiuum receptionis, sed promissionis de soluendo, ut colligitur ex glo. & DD. ibi & Alex. in l. Seius, nu. 13. ff. ad l. falci. Iacobin. à sancto Geor. in l. fi. nu. 15. C. in qui. cau. in integ. resti. nõ est nece. Can. peg. de dote. i. par. q. 54. hispan. Xuar. in l. post rem iudicatam, fol. 143. Sæpe autem contra veriore[m] & receptiore[m] intellectum d. l. errari solet: plurimiq[ue] magni nominis cam l. citant, quasi ibi confessio recepti fuerit iuramento firmata: in quo errore fuisse videtur Panor. in c. cū contingat, n. 14. de iure iur. & Ias. in l. qui pecuniã, col. 1. ff. si cer. pet. & magis Felin. in c. si cautio, nu. 50. de fide instr. & Rebusius in. i. tom. ad constitu. Galli. pag. 210. quod latius olim auditoribus tradidi. Id etiam de expendenda cogitatione iurantium bene tractant Dec. & Ias. in l. si conuenerit, ff. de iurisd. omn. iud. Anton. Burg. in rub. de emp. & vend. col. 2.

4 In eadem q. inter doctos magis insisti posset circa vnum, quod non solet aduertiri, an ea vis iuramenti in proposito & in alijs sit de iure ciuili, an de iure pontificio tantum. Pau. enim Castr. hic nu. 15. non obscure significat, effectum vel vigorem hunc iuramenti iure canonico tribui: quod non leuiter comprobare videtur ex l. non dubium, C. de legi. iuncto c. cū contingat, de iure iur. & c. quamuis, de pac. in. 6. Et ultra Pau. & alios probari videretur ex l. adigere, §. si. cum glo. ff. de

iure patro. cum ijs quæ non sine ingenio tradit Steph. Forcat. videndus dialog. 53. ad l. si quis pro eo, ff. de fideius. de cuius intellectu agit Couarru. in. i. par. d. c. quãuis pactum, §. 2. ad finem, nu. 5. In eundem sensum & eandem differentiam iuris ciuilis, induci possunt verba l. C. in l. obligationes quæ, 26. ff. de actio. & oblig. Sed effectus iuramenti hoc casu dicendus est non solum de iure canonico vel ex nouissima constitutione Federi. sed ex antiqua lege Alexan. Imper. in l. i. C. si aduer. vend. ubi ex iuramento negatur restitutio minoris læso in vendendo: quasi de iure ciuili iuramentum non validaret contractum omnino nullum, d. l. non dubium, validum tamen irreuocabilem redderet. d. l. i. secundum glo. Pau. & alios ibi.

5 Est igitur communis opinio cum glo. ut venditor vel emptor iurans etiam simpliciter stare contractui, non audiatur ex remedio huius l. Ex quo videtur necessario agnoscendum, non posse suslineri quod tanquam diuersum vel pro limitatione notant aliqui, dicentes quod non obstante iuramento possit venditor ita læsus agere simpliciter ad supplementum precij, quæsi tunc non offendat iuramentum, cum nõ petat rescissionem contractus, sed restitutionem precij excedentis iustum, cuius limitationis citatur author Bal. in l. quæ sub conditione, §. 1. ff. de condit. insti. & ita Pau. & Ang. ibi & prius Alber. (qui referri nõ solet) Quã traditionem sequitur & comendat Felin. in c. inter cæteras, col. fi. de rescrip. Marcus Anto. Bauer. post Aret. in §. 1. nu. 22. Insti. de hæred. insti. Ias. in l. ubi pactum, nu. 3. C. de transac. extollit in proposito Anton. Burg.

Burg. in d. c. cū causa nu. 40. & cū Bal. est Catelian. Cotta in memorab. verbo, alternatiua, & ita Soci. in l. si is qui ducent. i. §. utrū, nu. 1. in princi. ff. de reb. dub. Chassador. decis. 1. de emp. & vend. Imò addebat Dec. in d. c. inter cæteras, col. 3. nu. 6. (male citans Cinū hic 6. q.) admitendum videri læsum agentem alternatiuè, quasi nec tunc offendat iuramentum, cū præcisè non agat ad rescissionem cōtractus: electioq; maneat conuento, circa quam traditionem Bal. se inuoluit Cagnol. hic nu. 96. & 99. Ego autem non dubito cōmentitiā esse traditionem Bal. à tot insignibus viris probatam, nec minis reiiciendam esse, quam Dec. addidit: mirorq; eos omnes non perpendere eas traditiones non posse stare ad limitandam cōmunem opin. sed prorsus ei aduersari, nec locum eidem relinquere. Glo. enim Bar. & DD. communiter hic & in d. c. cū causa, & alibi sæpe excludunt venditorē & emptorem iurantes: ex Bal. autem & Dec. admitteretur vterq; non obstante iuramento, per illam obliquam viam, contra reg. tex. & Bar. in l. Seius, & Augerius, ff. ad l. falci. quod cum iudicio contra Bal. & Dec. aliter probat Conarru. à Leiuā in d. c. quamuis, 3. par. §. 4. nu. 8. char. 127. col. 4. & sequē. Qui igitur cōmunem opinionem sequuti fuerint, non dubitent traditionem Bal. eam non limitare, sed omnino tollere: q; si imaginariam limitationem Bal. vel Dec. sequantur, certò sciant, se à communi opin. discessisse.

6 Limitatur à Bar. & alijs ea communis opinio, nisi iuramentum dolo vel metu extortum fuerit, ex verbis Authen. sacramenta puberum, C. si aduer. vend. quod lō

gam tractationem exposcere videbatur, cum glo. celebri in Authen. quod eis, C. de nup. dum tradit ea, quæ iuramentū comitari debeāt: quam ornat Bal. in l. si ad excludendam, C. de reb. cred. cōmendat Ang. in §. æquæ si debitor, col. 4. Insti de excep. tradit Ias. in §. item si quis postulāte, ex nu. 68. & ibi Ludou. Gome. col. fi. Institu. de actio. Limitatur secundo ea communis conclusio, ne procedat in rustico & muliere, vt tradit Cagn. hic, nu. 99. dicens q; tunc non ligabit eos iuramentū, vel ad maiorem securitatem relaxabitur, citat Alex. & Dec. consulentes in simili circa tales personas iurantes: adde Ias. cons. 133. lib. 4. soci. nepo. cons. 144. lib. 1. adducitq; tex. notab. in l. cum de indebito, ff. de proba. quæ non semel adduxi in præceden. partibus, arguit etiam à præsumpta ignorantia talium personarum: quod posset multis confirmari, quorum aliqua breuiter retuli supra 4. cap. 1. par. nu. 29. sed magis in terminis id colligi videretur ex Bal. hic, nu. 7. & nu. 12. dum inquit, rusticum & mulierem non excludi à remedio huius l. licet expressim ei renunciauerint. facit quod cum Areti. notat Ias. in l. si quis cū aliter, col. fi. nu. 23. ff. de verb. oblig. ad idem in iuramento alios citat Cagnol. in d. l. si quis maior, nu. 39. Et ita in terminis notauit Imol. in c. cū cōtingat, quem sequitur Capi. decis. 159. nu. 22. & Corn. cons. 72. nu. 7. lib. 3. In id etiam conducit glo. c. cum causa, de emp. & vend. Ego vellem, vt hæc limitatio à nemine improbaretur, habet enim equitatem, occurritq; fraudibus, quæ facile fieri possunt in eas ignaras personas: sed vereor ne strieto iure corruat ea limitatio ex vi iurisiurandi:

randi: cum talis limitatio scripta non reperitur, & iura ipsum minorem à suo auxilio ætatis excludant, nec rusticus & mulier in hoc articulo æquantur minoribus, quos specialiter excipit glo. nostra in sequen. membro, item Bal. d. nu. 12. nõ repetit in iuramento æquiparationem quam circa renunciationem tradiderat nu. 7. Tandem contra eam limitationem urget d. l. 1. C. si aduer. vñ. vbi læsus erat minor & miles, excluditur tamen vigore iuramenti: miles autem æquiparatur rustico & mulieri quoad iuris ignorantiam, d. l. cum de indebito.

7 Limitant tertio plurimi eandem communem opinionem, ne procedat, quando iurans manet læsus multo plus ultra dimidiam: quam læsionem solent DD. appellare enormissimam, quæ autem parum excedit dimidiam partem iusti precij, simpliciter appellant enormem: ita specificè Cagnol. hic, nu. 100. in fine, & genericè idem, nu. 88. & in d. l. si quis maior, nu. 36. & late Ias. cons. 133. lib. 4. & Cur. Jun. cons. 141. nu. 5. vbi dicunt communem, & Aimo cons. 221. in fin. & in his terminis ad l. nostram tradit Capi. decis. 159. quod in q. transactionis notat plures, quos retuli supra in ea q. 1. par. cap. 4. nu. 26. & ita in terminis in læsione enormissima iudicauit Rota, vt tradit Chassador. d. decis. 1. de emp. & vend. & Granatense prætorium, vt tradit Couarru. lib. 2. resolu. cap. 4. nu. 5. In simili & generaliter sunt innumera consilia DD. vtriusq; iuris mirè variantium, an decisio d. Autē. sacramenta puberum, & d. c. cum contingat, & c. quamuis pactum, procedat, quando non tantum enormis, sed enormissima

læsio contingit? de quo latius & melius fortasse, quam alibi agit Couarru. in d. c. quamuis pactum, 3. par. §. ultimo, vbi curiosè refert & resoluit.

Sed omissis alijs, in hoc specialiter videtur receptius ex proximè relatis, non obstare iuramentum venditori vel emptori enormissimè leso scilicet multo plus supra dimidiam, in quo retineo quod dixi in eadem traditione DD. in q. transactionis, eam opinionem maxima æquitate foueri, sed ius scriptum repugnare videri: nulli enim talis distinctio traditur, nec in vlla iuris parte maior læsio expressa fuit ad rescissionem, quam in hac l. sic etiam res obscura tenebrosior redderetur, si spectandum esset an læsio excedat dimidiam: deinde an multum an parum supra dimidiam: dum autem scriben. in id adducunt tex. in l. si superstite, C. de dol. videntur sunt quæ ad eam l. explicandam tradidi supra d. c. 4. 1. par. in q. transactionis: & ibi dictis addendum est, qd eam l. notat Soci. cons. 20. nu. 6. in fin. lib. 3.

8 Nec mihi vnquam placuit multorum differentia inter enormem & enormissimam læsionem, quia iure non probatur, tum quia ex hac l. satis potest appellari enormissima, quæ dimidiam excedit, quod etiam suadetur ex l. domum, ff. de contrab. emp. Vnde ad impetrandam relaxationem à iuramento, sat iusta causa videtur cum læsio est supra dimidiam, non vt directo & absq; relaxatione quis audiat: hac media vt tutiori via retenta inter magnas DD. varietates. Plures enim distinguunt inter enormem & enormissimam, alij in enormissima, seu longè ultra dimidiam non requirunt relaxationem, in
enormi

enormi seu quæ parum excedit dimidiam, requirunt: alij, quibus magis accedo, in omni læsione liberationem à vinculo iuramenti exigunt, quæ varietas colligitur ex relatis à Cagn. hic, n. 88. & 97. & n. 109. et seq. ab eodem in d. l. si quis maior, nu. 36. Thomas decis. 66. nu. 49. & 50. Latè Afflic. decis. 322. & latius Capit. decis. 159. latè Panor. in c. cum contingat, nu. 21. & 23. Feli. in c. in præsentia, nu. 8. & ibi Dec. nu. 36. de proba. Alex. cons. 125. lib. 1. Soci. cons. 115. nu. 6. lib. 1. Dec. cons. 180. & cons. 203. nu. 6. & cons. 379. col. fi. ubi addit Dec. magis communem esse opin. ut ob enormiss. læsionem iurans audiatur absq; relaxatione, quod etiã tradit Chassè. cõs. ultimo, Ioan. de Amic. cõs. 33. nu. 42. Bologni. cons. 44. & plures citati à Cagn. hic, nu. 88. & 98. & Chassen. in consue. Burg. rub. 7. §. 12. nu. 37. char. 273. latius Ias. plures referens & hanc communem asserens cons. 133. nu. 8. lib. 4. Sed tutius est, ut relaxatio petatur, nec aliter audiatur læsus, ut colligitur ex Panor. & Imol. in d. c. cum contingat, & ex multis consilijs Cornei male relati à Chassen. ubi supra: colligitur ex Ias. d. cons. ex Iacobi. in Auten. sacramenta puberum, ad finem, & plures relati à Paris. cons. 45. nu. 52. lib. 1. ubi hanc dicit communem opin. & colligitur ab eodem cõs. 99. nu. 20. eodem lib. Ipse tamen cum præcedentibus magis sentit cons. 75. col. 2. lib. 3. & absolutionem prius petendam tradit Silvan. cons. 13. nec aliter extra Rotam sentit Chassador. in d. decis. & ita longo usu observatum colligitur ex Afflic. d. decis. nu. 11. In terminis nostræ. q. facilius audietur læsus non obstante iuramento,

quia erat læsio de præsentia ex tempore contractus: non ita in casu d. c. quanuis pactum, quando renunciatur hæreditas non delata, sed in futurum deferenda, tunc enim licet Dec. & plures supra citati admittant filium vel filiam, non ita admittitur in praxi, contrariumq; iudicari in senatu Paris. tradit Molin. ad Alex. cõs. 29. nu. 6. lib. 3. licet non omnino id probet Couarru. d. loco.

9 Secunda inspectio huius q. erat in minoribus. 25. annis, & tunc resoluit glo. ex tali promissione iurata, minores censendos iure maiorum, ad effectum, ut iuari nequeant auxilio restitutionis, maneat tamen eis remedium huius l. & sic iuramentum in hoc proposito supplet ætatem, sed non tollit remedium maioribus competentis, nisi expressum renunciatum fuerit auxilio ætatis & remedio læsionis: quæ resolutio recepta est ex Bar. n. 10. Bal. nu. 12. Alberi. nu. 9. post Cin. 6. q. Salic. q. 11. Pau. nu. 15. & ita Fulg. nu. 6. & communiter scribentes secundum Cremen. ex nu. 177. Cagnol. ex n. 103. q. 9. glo. & DD. in d. c. cum causa, & ibi Anton. Burg. nu. 42. eandem dicit communem Pau. in auth. sacramenta puberum, nu. 10. & ibi Iacobin. nu. 43. & Ias. nu. 55. & Aimo. alios referens cons. 188. nu. 3. Couarru. in d. c. quanuis. 3. p. §. vlt. nu. 6. Alex. cõs. 89. nu. 11. li. 2. Panor. cons. 31. li. 2. Hiero. cõs. si. feu. 127. nu. 7. & nu. 15. Socin. cons. 48. in fin. li. 4. Andr. Alcia. in l. 1. §. si quis ita, nu. 50. ff. de verbo. oblig. Et cum hæc sit communis opinio in minore iurante, iam cauebis à Math. Afflic. lib. 3. feud. de pac. iur. fir. §. in glo. 4. nu. 3. fo. 125. Et sic in minore fit distinctio, ut vides

des, secundum glo. & DD. utriusque iuris, ut ex renunciatione restitutionis & læsionis omni remedio excludatur minor: idque ex Bar. & alijs communiter intelligitur, non solum quando expressim renunciat minor auxilio ætatis, & læsionis, sed etiam quando promittit, quod non contraueniet auxilio ætatis, nec ex alia causa: & ita Bar. hic, nu. ii. dicitque receptum Dec. consi. 403. col. 6. Anno alios referens d. consi. 188. nu. 3. & Boer. consi. 30. nu. ii. Panor. in c. cum contingat, n. 23. de iure iur. et ita intelligenda est l. parti. t. s. parti. s. l. 16. in fin. ubi nouissimè Grego. lup. refert & sequitur quod sup. ex multis traditum est in læsione enormissima. Aduertendumque est, quod d. l. parti. in minore renunciante cum iuramento tantum loquitur ubi renunciatio simplex est, ideoque, inquit, minorem tunc non excludi à remedio huius l. nec plus habet, quicquid eam aliter referat Couarru. ubi supra.

10 Est autem nimis controuersum apud scriben. an minor iurans excludatur à remedio restitutionis, ubi de eo certioratus non fuit. Diuus enim cons. s. per plures nec leues rationes uerius & æquius probare conatur, minorem audiendum, nec ab auxilio ætatis remouendum, nisi constet de eo certioratum fuisse, quam opinionem defendit Cin. hic. 6. q. probauitque Ioa. andr. quem refert Bal. hic, nu. 12. & Alberi. in d. auth. sacramenta puberum, eamque probauit Cape. Tholos. q. 49. Eandem opinionem probauerunt Salic. Butr. & non pauci quos refert Alex. & latius Ias. nu. 33. in l. sciendum, ff. de ver. obl. audacter Molin. in. 2. consilijs Alex. statum citandis. Sed contra Diuum constā

ter tenet Bar. hic & alibi sæpe. latè Alex. consi. 27. nu. 3. lib. i. idem consi. 122. nu. 2. cum seq. li. 2. Boer. d. consi. 30. nu. ii. concludentes cum Bar. non requiri talem certiorationem, & hanc dicit communè Pau. in d. auth. sacramenta puberum, nu. 10. & ubi Ias. nu. 56. & Fabia. de empt. & vend. q. 8. nu. 6. Segura. in l. filius fa. ff. de verb. obl. Cagno. hic, nu. 107. & ita practitari asserit Aufre. in d. q. capel. & Soci. consi. 48. in fin. li. 4. & quamplures genericè rellati à Tiraq. in prin. l. si unquam, nu. 130. Sed cum Din. quamplures etiam refert Tiraq. in eod. loco, n. 146. adeo ut vix constet in tanta varietate, quæ sit receptior opinio. Ego autem non dubito, stantel. i. & auth. sacramenta puberum, C. si aduersus venditi. maximè ex decisione iuris pontificij circa obseruandum iuramentum, non posse recedi ab opinione Bar. Iura enim aperte eam vim tribuunt soli iuramento, nulla spectata certioratione minoris, cuius ignorantiam & inbecillitatem præsupponunt, plus tribuendo obseruationi iuramenti, quam favori ætatis: nec eam restrictionem admittunt illa iura. Quæ obseruanda fore à iudicibus, quando à summis pontificibus & monarchis non mutantur, necessitatis est, iuxta l. i. C. de legib. l. prospexit, ff. qui & à quibus. An autem è republica sint ea iura, quæ ex iuramento excludunt minores & mulieres filiosque & filias familias, aliasque personas fraudi obnoxias, perpèdant sacra ac seculares principes, nostræ enim tenuitatis non est, in ipsorum constitutiones inuehi, quod in ea materia audacter fecit Cin. ad d. Authen. & pract. papien. in forma libelli pro dote gra-

grauius etiam Cōna. lib. 5. cap. 5. ad fin.
 11 Apud Hispanos autē lege regia Or-
 din. lib. 3. tit. 1. l. 6. & apud Lusitanos Or-
 dinatione lib. 4. tit. 3. constitutum est, ne in
 regno ullus fiat contractus in quo iura-
 mentum interponatur, q̄ si fiat, nullius sit
 momenti, tabellioq; scribens iuramentum
 officio priuetur, quas ll. aliasve irritates
 contractum iuratum, sunt qui putent non
 valere ex traditis per Ias. in d. authen. sa-
 cramenta, ad finem, & Alex. cons. 125.
 lib. 1. Afflic. lib. 3. cōstitu. Neapol. rub.
 s. nu. 38. Cur. sen. cons. 43. Ruin. cōs. 194.
 lib. 1. & Chassen. in consue. Burg. rub. 4.
 §. 7. fol. 165. col. 1. Vital. in tracta. claus.
 pag. 760. & 780. cum sequen. dubitat For-
 tun. de ultimo fine iur. nu. 267. Qua in re
 scriben. ubiq; adducere solent tex. & glo.
 in l. adigere, §. fi. ff. de iure patro. tex. &
 glo. in l. fi. ff. qui satisd. cog. ubi iura ipsa ci-
 uilia tollunt iuramentum: & glo. colligit,
 legem habere vim apostolici, & ita eam
 glo. d. §. fi. extollit & explicat Ang.
 Aret. in §. æque, col. 3. & sequen. Insti.
 de excep. idem in §. illud, in fine, Insti. de
 manda. Ias. in d. Auten. sacramenta, nu.
 81. Ias. in d. l. fi. nu. 23. late Ausfrerius in
 Cle. 1. de offi. ordi. reg. 4. nu. 7. fol. 48. E-
 go aduerto fragile nec satis aptum esse
 argu. glo. & DD. ex illis iuribus & si-
 milibus: ipsi enim probare nituntur an le-
 ges & consuetudines principum seculari-
 um possint tollere vim iuramenti seu illud
 prohibere. Ratio autē dubitandi & ne-
 gandi eam potestatem est ex qualitate
 rei quæ ad ius canonicum, & pontificiam
 potestatem spectat: quæ consideratio nō
 vigeat apud conditores earum legum tã
 Iurecōsultorum, quàm principum sub qui-

bus illi floruerunt. Omnes enim Ethnici
 erant, & vtrunq; gladium sibi vēdicabāt.
 Imò & noniores Cæsares catholicam fi-
 dem agnoscentes, nimum circa religionē
 & ecclesiastica suas constitutiones exten-
 debant, vt liquet ex primis titulis C. ma-
 gisq; ex C. Theodosiano, notat Alcia.
 in l. iubemus C. de sacros. eccles. temera-
 rium autem esset in regno obijcere nullita-
 tem in constitutiones Regias, cum à ca-
 tholicis principibus promulgatæ sint:
 prohibitumq; ne de earum validitate dubi-
 tetur, facit l. sacrilegij, C. de diuer. res-
 cript.

12 Ad quas constitutiones vtriusq; His-
 pania, consuetudinemq; Burgundia ali-
 amq; relata à Chas. & Afflic. ubi su-
 pra, nouam declarationem scripsit Segu-
 ra in l. 1. §. si vir uxori, ff. de acq. pos. vt p-
 cedant in contractibus per se validis de
 iure, non in ijs qui absq; iuramento nō va-
 lerent, vel facile rescindi possent. eandem
 declarationem probat Anton. Gome. in
 lib. de contrac. char. 106. col. 4. sub cap. de
 restitu. mino. & Couarru. in d. c. quauis
 pactum, 1. par. §. 3. nu. 8. & in simili id no-
 tat Guiliel. in c. Rainutius, verbo, duas
 habens, nu. 247. pro qua opin. nihil allega-
 tur quod vrgeat, nec ad eam iure proban-
 dā facit pragmatica particularis Hispa-
 nia, quam adducit Ioan. Lup. in rep. cap.
 per. vestras §. vlti. nu. 30. sic ad idem pos-
 set coloratē induci apud Lusitanos Ordi-
 natio lib. 4. tit. 44. §. fi. quam aliqui expen-
 dere solebāt. Sed bene considerata non
 probat, nec admittit iuramentum in con-
 tractibus reprobatis: tantumq; refert,
 qualiter iure canonico possent validari:
 pro Segura etiam videretur posse induci
 tex. in

tex. in l. si quis libertate, ff. de manū, test. sed nec ea probat, si recte expendatur.

Contra vero magis urgent fundamenta prius in contrarium adducta à Segura, præcipue q̄ etiam in contractibus inuvalidis viget eadem ratio dictæ prohibitionis, vel timor p̄iurij, vel ne iurisdictio ob iuramentum deuoluatur ad forum ecclesiasticum, Alex. cons. 63. nu. 2. lib. 3. Imò videtur, q̄ leges & consuetudines tunc magis tendunt ad vitandos eos contractus qui iure improbantur & vigore iuramenti erant custodiendi. In quo principes illi prudenter subditis consulere, quod proprium regum munus censetur l. optimam, C. de contrah. & commi. stip. c. Regum officium, 23. q. 5.

13 Ad easdem leges & quæstiones utilis articulus est (quem in praxi agitatum vidi) an mentio fidei vel bonæ fidei pro iuramento habeatur, ut irritet promissionē iuxta prædictas ll. Hispaniæ? Et pro parte affirmatiua urget tex. in c. ad aures, quod met. cau. ibi, iuramento vel fide interposita, quem commendat Ias. in §. item si quis postulante, nu. 54. Insti. de actio. & ita colligunt Feli. nu. 7. & alij in c. querelam, de iure iur. & Math. Afflic. decis. 389. Sed melius tradit D. Coarru. in d. c. quanuis. §. 2. 1. par. versi. nono, vbi cum Caieta. egregie resoluit, in dubio præsumendum, q̄ quis promittit per fidem humanam, qua nobiles, vel qui se tales iactant, suam fidem astringere solent: quæ præsumptio iuuatur à consuetudine, iuncta l. semper in contractibus, 35. ff. de reg. iur. quod cessaret, vbi quis fidem Christiani exprimet: cessabit etiam, vbi non simpliciter fides, sed bona fides exprimeretur:

quia tunc verba magis referuntur ad veram & catholicam fidem, quam ad particularem veritatem loquentis: tum quia in his terminis magis viget d. Ordinatio, à qua facile recedendum non est.

14 Ex prædictis ad q. glo. circa renunciationem cum iuramento liquet, difficilimè posse tunc læso succurri, ex quo non videtur sustineri posse quod dixit Bal. quem refert & sequitur Afflic. decis. 80. nu. 6. dicens, posse iudices per capturam facere, ut partes, quibus taliter iuratum est, iuramentum remittant: sed id iuri contrarium videtur: nihil enim magis repugnans quam violentia in iudice, l. meminerint, C. vnde vi. Item remissio per vim non poterat effectum iuris sortiri l. i. cum sequen. ff. quod met. cau. l. si per impressionem, C. eod. Probatur hoc magis, quia non potest iudicibus licere contra iuramentum iuramenti abrogare. c. cum inferior, de maior. & obed. possetq̄ iuste replicare is, cui iuratum extitit, ius sibi questum ex iuris sanctionibus, ideoq̄ non videri dolo facere, cum iure suo utitur, secundum iuris regulam.

15 Ex glo. & recepta differentia inter iuramentum maioris & minoris patet, hoc casu in minore iurante facilius cessare remedium restitutionis seu auxilium etatis, quam remedium commune ex hac l. quod cum alijs colligit Pau. Cas. hic, nu. 15. rationem afferens ex illo vulgari, quod adduci solet ex l. eius militis, §. militia missus, ff. de mil. tes. facilius scilicet tolli remedium iuris specialis q̄ communis: facit glo. notab. l. 2. §. 1. verbo, consensus, ff. de indic. quod multis ornat Galiau. in rep. l. centurio, ff. de vulgar. & pup. Sed in contra-

trarium vrget glo. celebris & recepta in l. post q̄s liti, verbo, nulla, C. de pact. ubi sublato omni remedio non tollitur restitutio: sequitur & commend. in DD. ibi & Ias. in l. eleganter, nu. 8. ff. de cond. in le. extollit q̄; eam Balbus de præscrip. 1. par. 6. par. nu. 42. ornat. Aymo cōs. 201. nu. 35. nō meminit Soci. cons. 1. lib. 2. nu. 30. versi. & tenendo. Idem Soci. cons. 242. col. 1. lib. 2. nec meminit d. glo. hispanus Xu. r. in l. post rem iudicatam, fol. 145. col. 1. & sequen. secundum priorem editionē, nec Tiraq. in eo lapsus, de retr. ligna. §. 35. glo. 4. nu. 41. Est autem solida & notabilis resolutio ex mente Dec. in d. l. post q̄s liti, vt glo. ibi procedat ex defectu intentionis: lex enim generaliter loquens excludendo, non videtur extendi ad minores vel similes, qui ex iusta causa excipi solent in iure, argu. gl. in l. si quando, C. de silentia. Alias si ad potestatem spectes, facilius tollitur ius singulare q̄ commune, d. §. militia, cum alijs quæ contra d. glo. vrgere viderentur, & cum Dec. tradit Gome. in reg. de non tollen. iur. quæsi. q. 6. quod in simili explicavi in Authen. nisi tricennale, ad fin. C. de bon. mat.

16 Sed in hoc proposito minoris prominentis cum iuramento, q̄ non veniet aduersus contractum, in ea ratione labi videtur insignis Castr. Non enim tollitur restitutio & auxilium ætatis, quia debilius remedium sit, vt Cast. putabat. Nam si bene perpendas, potentior est restitutio q̄ remedium huius l. cum in restitutione veniant fructus, non obstante titulo & bona fide, in actione autem ex causa læsionis non repetantur fructus, & alia quæ plene deduximus in cap. præceden. nu. 11.

Item restitutio ob minorem læsionem datur, & sic in renunciatione minoris cū iuramento non censeatur renunciatum restitutioni vt debiliori, sed magis (ex n. cte Bal. nu. 12. Sali. q. xi. post Bar. et Cin.) eo q̄ cōtrahens cum minore verosimiliter non aliunde timebit cum venire posse aduersus contractum, nisi ex auxilio ætatis, cui iura sæpissime succurrūt. Idq̄; suadet reg. l. plenum, §. equitij, ff. de usu & habi. l. ex militari, ff. de mil. test. & ideo in tali renunciatione iuridicum fuit intelligere, q̄ præcipue renunciari intendebatur remedio ætatis, cuius timor magis presens erat: atq̄; ita hoc casu retorquetur ratio glo. in d. l. post q̄s liti, cum resolutione Dec. quod etiā sentiunt Bal. Sali. hic, dum circa glo. adducit tex. in l. 1. C. si maior fac. in s. C. ubi maior confirmans alienationē rei suæ factā tēpore minoris ætatis, cēsetur tantū remittere remediū, quod ex cā ætatis ei cōpetebat: nō remedium cōmune huius l. quod ibi expēdunt Alber. & Salic.

17 Ex qua resolutioe nostræ gl. & proxima explicatioe, apte et insigniter inferitur, nō posse sustineri q̄ tradit Roman. sing. 551. ubi dicit, q̄ si quis p̄mittat pœnā, si minor impugnaverit actū, & minor petat in integrū restitutionem aduersus eum actū, nō tenebitur p̄missor: ad qd adducit tex. (quē extollit) in l. 3. ff. rem rat. hab. Et ita cū Rom. tradit Galianula in l. 4. §. Cato, n. 75. et Hormanot. Det. ibi n. 373. & cum Roma. Tiraq. in l. si unquā, in fi. pag. penul. vers. & hanc, arguēs ex eo, q̄ rescisso principali cōtractu per restitutionem minoris, corruere etiā debeat promissio illa quasi accessoria, ubi alios adducit, maximē in simili consilium Anchar.

S quem

quem refert & sequitur Soci. cons. 215. lib. 2. & Chas. in consue. Burgun. rub. 4. §. 5. nu. 52. char. 143. Ego verò non dubito eos omnes perperam aduertisse, eorumque traditionem iuri contrariam esse: magis enim dicendum est, stipulantem seu contrahentem in ea specie sibi principaliter cauere voluisse aduersus restitutionem, quàm magis timere verosimile erat autèta qualitate personæ minoris, de cuius facto securum se reddere intendebat. Quod satis probatur ex glo. nostra, cum recepta resolutione proximè explicata: probatur etiã quia aliter maneret semper talis promissio nullius fere momèti, contra iuris regulas. Probatur magis retorquendo argumentũ Tiraq. incautè arguentis quasi de principali ad accessorium, cum in proposito contrarium iure constitutum sit: nempe intercedentem pro minori non liberari, licet ipse minor per restitutionem actum rescindat, l. in causæ, 14. ff. de mino. l. 1. C. de fideius. mino. Item cum illa promissio à tertio fiat non censetur accessoria, ut fere in terminis tradit glo. recepta per tex. ibi in l. etsi is, C. de prædi. mino.

18 Nec obstat tex. (à Roma. et alijs male adductus) in d. l. 3. ff. rem rat. hab. ibi enim agens nomine minoris nihil promittebat circa cõventionem vel causam principalem, sed tantum de rato cauebat: quæ cautio interponitur cum de mandato dubitatur, iuxta tradita in l. 1. C. de procur. idque tantum respicit ea cautio, ut conuentus securus reddatur, ne is cuius nomine agitur, nullitatem postea obijciat ex defectu mādati. Quibus presuppositis respōdet I. C. in ea l. promittentē sub ea forma nõ teneri, si minor postea in integrũ resti-

tuatur, eo quod tunc promissor præstat quod promisit. Non enim ex defectu mandati impugnatur id, quod ipse gessit nomine minoris, qui restitutionem impetrās potius asserere videtur cauentem de rato non falsum, sed verum procuratorem fuisse. Aliter enim restitutio necessaria non esset, ac proinde nihil succedit, ex quo promittens teneatur: quod planè colligitur ex glo. Bar. & Paul. ibi: colligitur etiam ex Bar. magisque ex Alberi. in l. minor, per tex. ibi, ff. de euct. & tradit eleganter Areti. cons. 100. nu. 1. licet alibi nonnulli male percipiant glo. d. l. 3. inter quos Anchar. in c. mandato, nu. 4. de procur.

19 Ex glo. & DD. in ea q. minoris vendentis ac iurantis (si bene aduertas) satis colliges, minorem læsum in vèditiõne duplex habere remedium, particulare restitutionis ex ætate, & commune ex hac l. si læsio sit ultra dimidiam. Si enim minor læsio sit, restitutio tantum seu auxilium solum ætatis competit. Ex quo infertur lapsum fuisse magnũ Bar. in l. 1. C. si aduer. fis. vulgari fundamento putans, minori læso ultra dimidiam, non posse dari restitutionem, cum habeat hoc remedium commune, ex reg. l. in causæ, la. 2. ff. de minor. & cum Bar. Ang. in d. l. Cõtra Bar. verò est recepta opinio, imò quod minor vel ecclesia, licet vti possint remedio huius l. audiri tamen debeant per viam restitutionis, ut melius pbat Bal. in d. l. 1. & ibi Iacobi. à Sanc. Georg. dicens ita communiter tenere modernos cum Bal. & ita cõtra Bar. bene aduertit Cagnol. hic, nu. 105. qui omnes male cum Bar. citat gl. in d. l. 1. quæ magis videtur hoc sensisse.

Et ita secure Salic. in l. si quidem, C. de præd. minor. & Panor. (neminem pro, nec contra referens) in c. cum dilecti nu. 5. de emp. & vend. & secure Goz ad. cons. 44. nu. 14. Et ita receptum est, remedium huius l. non tollere restitutionem, ut (his non relatis) tradit Couarru. lib. 1. resolu. cap. 3. nu. 11. versi. tertio. Ex quo liquet male consuluisse Aymon cōs. 151. nu. 6. & cōs. 7. nu. 2. & nu. 12. dicēs, q̄ præcisè tunc agi debet ex remedio huius l. nō restitutionis: in quo etiam labitur Corn. cons. 72. nu. 7. versi. nam si excederet. Ad vulgare autem argumentum Bar. respōdet Bal. & nemine relato Panor. ubi supra, q̄ hic plenius succurritur per restitutionem: ideo q̄ tunc cessat argumētum ex d. reg. q̄ remedium commune tollit restitutionem, ex traditis ab eodem Bar. in l. in provinciali, ff. de nou. oper. nunci. facit glo. in l. fin. C. si aduer. rem iudi. Soci. cons. 177. lib. 2. eleganter Panor. in c. ex parte, de rescrip. pbaturq̄ euidenter hæc conclusio, quia hæc l. generaliter, & nouè condita in fauorē læsi, nihil mutat circa personas, vel causas, quibus antea restitutio concedebatur: iuxta reg. l. præcipimus, C. de appella. quod etiam cōprobatur ex traditis à Zas. lib. 1. responsorum, cap. 20. ubi amplè ornat d. reg. l. in causæ, circa cōcursum horū remediorū.

20 Circa minorem læsum in vendendo insignis est traditio glo. in l. si quidem, C. de præd. mino. ubi inquit distinguendum est, an minor lædatur in vendendo, cum non expediret vendere, & tunc per restitutionem præcisè rem auocet, quod Bar. & omnes approbant, multa iura ita intelligentes. An verò lædatur in precio, &

tunc inquit glo. electionem esse emptoris contenti, ut suppleat iustum precium, vel rem restituat: quam distinctionem pro maiori parte sequitur Bar. ibi, & in l. 1. C. si aduersus creditor. vno tantum excepto, q̄ ubi læsio minoris fuerit in viliori precio Bar. inquit, q̄ restitutio erit ad precium, nec dat electionem emptori. Salic. autem in d. l. siquidem, omnino probat traditionem glo. asserens ex æquitate negandam non esse emptori eam electionem, ne compellatur rem habere pro precio quo nolluit: & ita cum glo. Bal. ibi. Idem verò quod Bar. ibi tradit idem Bar. in l. si res, §. 1. per tex. ibi, ff. de iur. dot. ubi Fulgos. in totum sequitur distinctionem d. glo. cum electione emptori danda: quia & tex. ibi in tali læsione precij electionem viro tribuit, qui emptori comparatur. l. quoties, & l. plerunq̄, ff. de iur. dot. Nec Bar. aperte cōtradicit, licet de electione mētionem non faciat: ita etiam Iacobi. ibi dicens ita tenere Canonis. in c. constitutus, de in integ. resti. ubi Panor. expressim ad finem & ita Alex. in l. non interest, C. quod met. cau. & tanq̄ receptum cum glo. tradit Gozadi. cons. 44. nu. 12. & nu. 14. & hispan. Xuar. alleg. 21. col. fin. ubi tan en solum Bar. sequitur, non facta mentione electiōis emptori dādæ. Imò videtur sentire præcisè tunc supplēdū precū minori læso. Sed alij putāt Bar. omnino cū glo. sentire, & ita Soci. dicēs gl. magis communiter approbari cons. 17. nu. 47. lib. 4. quos non videtur percepiſſe. Aymo cōs. 7. n. 2. Et secūdū prædicta cōsuluit Cuman. cōs. 180. ad fin. & ita glo. l. patri, 28. §. 1. verbo, oporteat, ff. de mino. & inde

S ij Bar.

magis cō

de hac q̄. v. et hic p̄nta
lion cremenſis/ in v2 ampli
arise/.

Bar. & prædicti omnes colligunt modum libelli, ad hunc nonnulli corrumpere libellum, si aliter formetur: ita audacter & quasi receptum tradit Aymo d. cons. 7. col. 1. ex ijs quæ de formalibelli in hac materia solent dicere DD. per c. cum dilecti, de emp. & vend.

21 Non defuere tamen ex antiquioribus, qui contra glo. tenuerunt, asserentes quod minor læsus in precio per restitutionem rem præcisè auocet, preciumque restituat, & ita Alber. ibi & Cinius post Richar. & cum Cini. ita tradit Paul. Castr. in l. non interest, nu. 4. C. quod met. cau. & in praxi ita iudicatum tradit Fulgo. in d. l. si res, §. 1. ff. de iure dot. & ita præcisè notat Bal. in l. 1. C. si aduer. fis. Ego etiã magis puto, quod ita iudicabitur, omissa illa stricta differentia glo. & Bar. & hæc opinio videtur magis è mente iuris: nam iura agentia de minore restituendo ob læsionem in vendendo, indistinctè loquuntur, semper significando, per restitutionem præcisè rem auocari. Et ita contra gl. & Bar. pro Richar. & Cini. fortissimè videtur probare tex. in l. quod si minor, §. restitutio, & l. patri, §. item ex diuerso, ff. de minor. Verba enim eorum iurium de læsione in vendendo, non minus exprimunt læsionem in precio, quàm læsionem ob venditionem, cum vendere non expediebat. Idem sentit tex. in l. tutor, 49. §. 1. & magis probat tex. notat in l. penul. ff. de minor. ubi ex læsione in distinctè distractio ipsa reuocatur. Idè fortissimè & iudicio meo expressim probat tex. in c. 1. de in integ. resti. ubi summus Pontifex agit de alienatione rei ecclesiasticæ, in qua inquit interuenisse læsionem ex modicitate precij: deinde respõ-

det, quod ad exemplum minoris res distracta per restitutionem auocabitur. Expressa igitur videtur decisio illius tex. quicquid inuoluat Panor. post glo. ind. c. constitutus, ad finem, eod. tit. Et in hunc sensum accipi potest tex. in l. si sine, 33. §. interposito, ff. de admin. tuto. Ibi enim agitur de minore restituendo ad rescindendam venditionem, & securè respõdetur, rem ipsam restitui cognita fraude: quæ verba non minus referuntur ad læsionem in precio, quàm ad actum vendendi, quãdo non expediebat vendere: Denique omnè casum restitutionis indistinctè exprimere videtur. ex quibus veriorè arbitror hanc opin. contra magis communem, nec in praxi vidi, nec audui obseruari distinctionem glo.

22 In hunc sensum etiam videtur accipiendus tex. in d. l. non interest, C. quod met. cau. Glo. enim & communiter scribent. intelligunt in ea l. duas esse partes diuersum ius continentes, in prima agi de compulsio per metum ad vendendum, cum vendere nolebat, in secunda de compulsio vendere pro minori precio: in prima agnoscunt omnes, remedium dari ad rescindendam totam venditionem: in secunda putant tanquam diuersum statui, non rescindendam fore distractionem, sed supplendum iustum precium secundum Bar. Pau. Alex. & alios ibi. Ego verò ex iuribus de minore læso agentibus proximè adductis, intelligo idem dicendum in alienatione per metum: ut sic compulsus possit agere ad rescindendam, prorsus venditionem, & res sibi præcisè restitui debeat: quod suadetur iuridica ratione, ne metum passus inuitus videat rem suam penes eum qui vim intulit. Suadetur etiã, quia non parum lucraretur vim inferens, si

tan.lem inuito venditore rem retineret, licet iustum precium ei suppleret, argu. l. si cui fundus, ff. de leg. 2. Item ex communi declaratione illius l. maxima fraudibus via aperiretur. Potēs enim & facinorosus spectaret tempus, quo aliquis vendere velit, in idq; illum verbis alliciet, vt postea vim adhibeat, sciens rem nō esse auocādā: qd perniciosum Reipub. esset. Nec in his parum atēdi debet interesse voluntatis ad rescindēdum actum in poenam dolosi, seu vim inferentis, quod videtur sensisse gl. in d. l. non interest, verbo, ab alio, & verbo, maiore, nec tex. ibi vllō modo contrarium sentit: imō in fine magis hunc sensum probat, cum inquit, improbe factum in pristinum statum reponi debere, vt non tantū de precio supplendo, sed de tota alienatione reuocanda sentiat. Estq; mihi verosimilius, qd in d. l. nō fit differētia facti, nec iuris inter primam partem & secundā contra glo. & omnes ibi: sed potius, qd secunda pars affertur in exemplum primæ.

23 Qua opinione retenta, non obstat argu. Bar. & Salic. & Panor. & aliorū pro glo. arguentium ex regula restitutionis, vt resarciat id, in quo fuit læsio: replicatur enim cum Richar. & Cino, qd iura in proposito magis iubent, vt totum negocium reponatur in pristinum statum, quæ repositio verius & proprius fieri dicitur, cum omnino rescinditur alienatio, & res minor vel metum passo restituatur, & ita euidenter probat I. C. in d. §. restitutio, l. qd si minor, et l. penul. ff. de minor, & d. c. 1. de in integ. resti. Nec obstat tex. (quo mouetur glo. & Bar.) in d. l. si res, §. 1. ff. de iure dot. ibi namq; singula-

re ius est in causa dotis: nec id refugium dicatur. Est enim verum & receptum, vt plenē deduxi in 1. cap. 1. par. & in 4. cap. d. par. nu. 33. ad finem, quo præsupposito aduerto, qd eo casu ius dedit electionē marito, an velit supplere precium, an restituere rem: quæ electio non datur conuen- to à minori petente restitutionem: imō præcisè iubetur, vt alienatio rescindatur, omniaq; in pristinum statum reponantur. Magis verò ipsa electio datur minori læso, vt tradit Igneus in l. dudum, nu. 68. C. de contr. emp. In eo autem tex. datur electio viro, quia de rigore iuris, maxime eo tempore, ex læsione in precio nullum remedium dabatur. Et ita cessat argu. illius tex. quo decepti vidētur tot insignes DD. cum glo. & consequenter idem tex. multō minus adduci debuit à Bar. Alex. & alijs ad d. l. non interest, C. quod met. cau. Non enim aduertunt, qd in d. §. 1. l. si res, electio datur viro, quia non erat in eo culpa, nec de iure competebat eo casu vllum remedium: at in d. l. non interest, ingens erat culpa metum inferentis l. extat, ff. quod met. cau. & in eum actio dabatur iure communi: & sic non erat vllō modo danda electio metum inferenti, cum id fauor sit, iuxta l. nostram & d. l. si res, §. 1. & l. 1. §. si quis in fraudem, ff. si quid in frau. patro. Nemo autē ambigit, non esse fauendam vim inferenti: quæ omnia fortasse veriora sunt, nec alibi explicata.

24 In eadem materia minoris læsi in vendendo magna inest difficultas male hucusque explicata: iura enim variè loquuntur, DD. verò non sibi constant. Nam I. C. in l. patri, 28. §. item ex dverso, ff. de minor. inquit, quod minor

S iij vendi-

De minoribus
lego in
rem iure
De minoribus

venditionem rescindens per restitutionē,
 rem cum fructibus auocat, preciumq; resti-
 tuat, quatenus locupletior ex pecunia fac-
 tus sit. *Tex.* etiā in *l. vnica*, *C. de reputa-*
tio. inquit, minorē restitutum restituere te-
 neri quicquid ad eū peruenerit: & ita vi-
 dētur ea iura requirere, q̄ emptor probet,
 precium versum fuisse in utilitatem mino-
 ris. *Tex.* autem in *l. q̄ si minor*, §. resti-
 tutione, ff. de mino. regulariter obligare vide-
 tur minorē, vt precium emptori restituat,
 cum aduersus venditionē restituitur. *Tex.*
 verō in *l. si sine*, 33. §. interposito, ff. de ad-
 min. tuto. inquit, minorē cum curatore ven-
 didisse, posteaq; agnita fraude in integrū
 restitutum fuisse, & videtur releuare mi-
 norem à restitutione precij, nisi probetur
 illud versum in eius utilitatem. Sic etiā ac-
 cipi pōt. *l. vnica*, *C. de reputati. ibi*, in
 lucro, & ibi, ad eum peruenerit: maxi-
 mē iuncta reg. *l. si pro parte*, §. versum, ff.
 de in rē verso. Et ita dici possēt, *tex.* in *d.*
 §. restitutio, intelligendū fore ex prædictis
 iuribus clariis loquentibus: quam conclu-
 sionē securè colligit *Cuma.* in *d.* §. interpo-
 sito, notans ex litera, quōd emptor proba-
 re debeat precium versum in utilitatem mino-
 ris, quando minor aduersus venditionem
 restituitur: nihil tamen pro, nec contra, af-
 fert *Cuma.* qui meminisse potuit, cōtrariū
 receptum videri, ex glo. *Bar.* & alijs, in
l. prædiorū, *C. de prædijs mino.* dum ad
 id distinguunt inter nullitatem & restituti-
 onem, vt inf. proximè. Huius verō com-
 munis opinionis non immemor *Fulg.* in *l.*
1. versi. occurrebat, *C. si aduersus credit.*
 aperte concludit, etiam in restitutione nō
 teneri minorē precium emptori restituere,
 nisi emptor probet illud versum fuisse

in utilitatem minoris.

25 *Glo.* autē in *d. l. prædiorū*, *C. de præd.*
mino. (vt dixi) apercè distinguit inter resti-
 tutionē & nullitatem: vt quando minor res-
 tituitur aduersus venditionē, non releue-
 tur à restitutione precij, nisi probet illud
 malè perditum, vel inutiliter consumptū:
 & ita *Bar.* & cōmuniter *DD.* ibi: ad
 quā opinionē circa onus probandi, se re-
 fert glo. in *d.* §. interposito, verb. p̄betur,
 & ibi *Bar.* Diuersum autē volunt glo.
Bar. & alij in nullitate, quādo scilicet res
 minoris distracta fuit sine decreto, & so-
 lennitate: vt tūc emptori incumbat onus
 probandi, precium versum fuisse in utili-
 tatem minoris: quod in nullitate satis pro-
 bat *tex.* ibi, & in *l. si prædiū*, versi. ēptor,
 eod. tit. & in *l. penul.* §. si. ff. de reb. eor.
 eāq; resolutionē & differentiā vt recep-
 tam tradit *Ias.* in *l. nā postea*, §. si minor,
 nu. 21. ff. de iur. iur. cōmendās glo. *d. l. præ-*
diorū, & ita *Soci.* consi. 115. col. si. lib. 1. et
Riminal. in §. fin. nu. 61. *Insti.* quib. alie.
 lic. Vides igitur glo. & *DD.* cōmuniter
 distinguere inter nullitatem & restitutionē,
 vt in hac minor probet precium non fuisse
 versum: in illa probet emptor precium ver-
 sum fuisse in utilitatem minoris. Vides etiā
Cuma. & *Fulg.* non relatos, securè in re-
 stitutione idē probare, quod *DD.* tradūt
 in nullitate. Sic ad singularē opinionem
 cōtra glo. & *DD.* resoluit *Moli.* in lib.
 de vsur. q. 37. n. 285. dicēs, non esse differen-
 tiā (circa onus probandi precium versum,
 vel perditū) inter nullitatem, & restituti-
 onē: id tamē dicit *Moli.* ad diuersum finē,
 magis in fauorē emptoris, cū vterq; *Ra-*
phael id dixerint in fauorem minoris.

26 Non leuis igitur difficultas, varie-
 tasq;

rasq; apparet in hoc frequentissimo arti-
 culo. In quo aduerto in primis, non vide-
 ri tutam rationem differentiae, quam sen-
 tit glo. & cum ea Bar. & DD. commu-
 niter in d.l. praediorum, dum aiunt, quod
 in nullitate emptor censetur agere quoad
 precium quod sibi restitui vult: in restituti-
 one autem minor in totum agit, ac proin-
 de vnusquisq; probare debeat fundamen-
 tum suae intentionis: quod receptissimum
 inquit Riminal. in d. loco. Sed ea ratio
 corruere videtur in vtroq; membro, si co-
 sideres, in restitutione minorem agere ad
 sui comodo: fundamentumq; suae inten-
 tionis solum esse probare, q; viliori pre-
 cio vendiderit, vel quod non expediebat
 vendere: vnde cu alterum eorum probauerit
 iam satisfaciuntur regulae l. 2. ff. de pro-
 bat. & consequenter ea regula iam non
 videtur onerare ipsum minorem, sed emp-
 torem. Sic in nullitate non videtur solida
 ratio glo. & DD. quia emptor eidem
 iuris regulae circa onus probandi satisfa-
 cere videtur, probando precium semel ad
 minorem & curatorem peruenisse: maxi-
 me secundum opinionem Ang. in l. vtru, ff.
 de petit. haered. de qua plene diximus
 in c. prec. ex nu. 64. Potest etiam contra
 glo. & DD. in membro restitutionis co-
 siderari, q; fortasse minor vendidit, preci-
 uq; accepit, nec re adhuc tradidit, vt saepe
 contigit. In quibus terminis si venditio valuit,
 minor sola restitutione inuari pot: emptor au-
 tem in causa actor erit, quia precium de-
 dit, nec rem habet, & consequenter no vi-
 detur magis vel minus fauendum minori
 ad hunc effectum in nullitate, quam in re-
 stitutione, contra glo. Bar. & omnes in
 d.l. praediorum, & alios vbi supra, pro

vtroq; Rapha. Imo & in restitutione
 non semel succurritur amplius minori, q; per
 viam nullitatis, vt aduertit Panor. in
 c. ad nostram, nu. 8. de rebus ecclesiae.
 Aduerto item contra glo. in d.l. praedi-
 orum, male ab ea quoad restitutionem ci-
 tati tex. in d.l. patri, §. item ex diuerso, ff.
 de minor. ibi enim I. C. non obscure sentit,
 onus probandi tunc non minori, sed emp-
 tori incumbere: melius autem adduxisset
 tex. in d.l. q; si minor, §. restitutio, vt supra
 admonuimus.

27 Aduerto etiam in ea re non sibi con-
 stare DD. si cum iudicio legantur: nam
 Bar. qui eam differentiam inter nullita-
 tem & restitutionem maxime sequitur in
 d.l. praediorum. contrarium in effectu pro-
 bat in l. i. C. si aduer. credito. & cum eo
 communiter scribent. dum inquit, q; si minor
 restitutionem petens probauerit se laesum
 inuendendo, emptor probare debet preci-
 um versum fuisse in utilitatem minoris:
 & ita Bal. ibi nu. 5. Salic. nu. 3. idemq;
 tradidisse Jacob. Butr. inquit Paul. ibi i
 fin. & ita tanq; receptum tradit Iacobi. ibi
 n. 6. et ita Alberi. in d.l. i. C. si aduerso cre-
 dito. referens ex Butric. eadem doctrinam
 Bar. & ita intelligunt tex. in d.l. patri, §. ite
 ex diuerso. Videbis et apud Bar. et Al-
 beri. & praedictos, q; minor non tenebitur
 probare aliquid circa precium non
 versum in eius utilitatem, nisi quando alle-
 gat laesionem ex eo tantum, q; precium
 amiserit, non vero quando allegat laesio-
 nem in vendendo. Secundum quam resolu-
 tionem agnosces in effectu scribentes con-
 cludere, q; in restitutione aduersus ven-
 ditio-
 ne, minore probate se laesum in vendendo,
 vel in viliori precio, iam emptor probare

S iij debeat

debeat precium à se datum, versum fuisse in utilitatem minoris: & ita non manebit contra communem, sed in effectu secundum eam, id quod in proposito tradit Fulgo. in d. l. 1. Unde ex Bar. Bal. Salic. Alberi. Fulgo. Pau. Jacobi. post Butric. in d. l. 1. C. si aduer. cred. & ex Cuman. in d. §. interposito, dices receptius esse, ut emptori incumbat onus probandi precium versum fuisse in utilitatem minoris restitutionem ex læsione obtinentis: quod etiã securè ut receptũ tradit Paul. in l. vnica, nu. 1. 3. C. de reputatio. Mirum tamen est, nullum ex ijs aduertere in contrarium nimis urgere tex. in d. §. restitutio, l. q. si minor, ubi I. C. regulariter emptori fauet, ut precium sibi restituatur: maxime cum excipit casum emptoris soluentis adolescenti, quẽ sciebat pecuniam perditurũ. Qua propter rectè superius diximus, iura in hoc variè loqui: & DD. magis variare.

28 Unde ad d. §. restitutio, responderi posset, ut supra diximus, nu. 24. vel aliter, q̄ ibi soluit emptor non soli minori, sed cũ authoritate curatoris: quo casu magis excusatur, quàm si cum solo minore gerat, ut in alio articulo notat Bal. hic, nu. 12. versi. potest. & colligitur ex l. clarum, C. de auto. præf. Secus si soli minori soluat: & ita procedat tex. in d. §. item ex diuerso, l. patri. nam tunc videtur vigere ratio d. §. restitutio, q̄ emptor scire debuerit, minorem perditurũ, ut sentit glo. in d. §. restitutio. Sic etiam magis succurratur emptori, quando soluerit minori industrioso, & rē suam bene administranti, ut colligitur ex Alber. in d. l. 2. nu. 2. C. si aduer. cred. Pau. in d. l. vnica, nu. 3. C. de repn. Iaco-

bi. in d. l. 1. in fine, C. si aduer. cred. & ita saluabitur quod ut nouum tradit Molin. in d. lib. de vsur. q. 37. nu. 285. versi. alioquin. conducunt notata in l. 1. C. qui & aduer. quos. Dum autem supra diximus minorem posse restitui non solum quando læsus fuit in vendendo, vel in precio, sed etiam quia pecuniam solutam perdidit, id cum iudicio intelligas, quando emptor fuit in aliqua culpa non soluendo cum omni iuridica solemnitate: aliã ex casu vel culpa alterius nõ daretur restitutio in emptorem, ut rectè tradit Bar. in d. l. si sine, §. interposito, ad finem, ff. de adminis. tuto. quo non citato idem probat Molin. in d. q. facit reg. l. verum, §. sciendum, ff. de mino.

29 Ex prædictis & ex clara litera d. l. prædiorum, C. de prædi. mino. euidentissimè apparet, sustineri non posse quod contra glo. Bar. & scriben. non tantum tentauit, sed etiam asseruit Molin. in d. lib. de vsur. d. q. 37. nu. 285. glo. enim & DD. verissimè agnoscunt, q̄ ubi res minoris distrahitur absq; decreto, & ita minor ex nullitate rem auocat, ita demum emptor ab eo precium recuperabit, si illud probet versum fuisse in utilitatem minoris: Molin. autem audacter contendit id esse intelligendum, quando emptor non solum precium, sed etiam vsuras ex eo prætendit: q̄ si precium tantum velit, nõ teneatur probare illud versum in minoris utilitatem, quod etiam sentit Alcia. in d. l. certi condictio, §. quoniã, n. 11. dũ citat d. l. At hoc nõ est interpretari, sed directim contra illa iura loqui, scilicet contra d. l. prædiorũ, & l. si prædiũ, C. cod. & l. penul. §. fi. ff. de reb. eor. & l. si sine, §. interposito, ff. de admin. tuto. & sic non est in hoc recedendũ

dendum à communi, maxime attento eo quod proximè nu. 27. probauimus in restitutione. Cū iudicio tamen colliges ex superioribus, non sibi constare scriben. in hac materia, nec efficaciam habere rationes gl. & DD. in d. l. prædiorum, vt supra, nu. 26.

30 Ex quibus necessario agendum est de intellectu d. l. 1. & tit. C. si aduer. cred. cum Bar. & omnes post glo. ex ea l. & tit. fundamentum summant ad præcedentia, quæ sine hoc non constarēt. Imper. in d. l. 1. creditorem minoris ita alloquitur. Cūm profitearis cum minore 25. annis te contraxisse, nec doceri potuisse prætorem, ex eo contractu minorem locupletiorē esse factū, intelligis eum meritò in integrum restitutum. Hoc in effectu habet d. l. 1. cui añectitur l. 2. in qua Imperator alloquitur minorem, & refert, pecuniam ab eo foenori acceptam, in quo sicut in præceden. respondet, minorem restituendum, nisi probetur, pecuniam versam fuisse in rem minoris: glo. in d. l. 1. refert antiquiores nimis vacillantes circa intellectum l. & tituli: principaliter opponētes de tex. in l. nam postea, §. si minor, ff. de iur. iur. vbi I. C. tradit, minori incumbere onus probandi se læsum, quod etiam alijs iuribus habetur. Nec minor difficultas resultare videretur ex ijs, quæ dicta sunt in præced. cap. ad opinionē Ang. in l. vtrū, ff. de peti. hære. ex nu. 64. cum multis sequen. Augetur mihi difficultas speciati a d. l. 1. ex eo, q̄ ibi simpliciter fit mentio de contrahente cum minore, nec aperitur q̄ fuerit causa mutui, & sic potuit esse ex diuersa causa: vt ita reddatur dubia com-

munis interpretatio de qua statim. Item si causa esset v̄ditionis, in qua minor læsus fuisset, magis obstaret tex. in d. §. restitutio, l. q̄ si minor, vbi quoad precium restituendum emptori, regulariter magis ei fauetur absq̄ onere probandi pecuniā versam in vtilitatem minoris: & ita maior videtur difficultas d. l. 1. & tit. q̄ eam fortasse expresserint DD. Illud verò agnoscendum videtur ex d. l. 1. non tantū vbi contractus minoris fuit nullus, sed et vbi minor restituitur, onus probandi pecuniam versam in eius vtilitatē, aduersario incumbere contra glo. & DD. in l. prædiorum, pro eisdem alibi male sibi constantibus, vt deduxi proximè nu. 27.

31 In ea difficultate omisis alijs solutionibus, resoluit glo. q̄ d. l. 1. & titulus, C. si aduer. cred. specialiter intelligatur in creditore sub vsuris mutuante: vt diuersum sit in alio creditore non foeneratio, & ita Cin. Bar. Bal. Alberi. Pau. Ang. & communiter DD. secundum Fulgo. & Iacobi. ibi, Alex. in l. ciuitas, nu. 11. ff. si cer. pet. Dec. in l. singularia, nu. 21. ff. cod. Ripa in l. si is qui bona, nu. 12. ff. de pign. Soci. cons. 115. nu. 26. lib. 1. Ias. in l. nam postea, §. si minor, nu. 21. ff. de iure iur. Afflic. lib. 2. constitu. rub. 3. nu. 20. Mauritius (quē olim vidi) in tracta. restit. cap. 221. & sequen. idq̄ à DD. receptissimum esse tradit Molin. d. q. 37. de cuius opinione statim agemus. Sed quanq̄ hoc receptum sit apud scriben. non pauci contradicunt, intelligentes d. l. 1. & tit. etiā in creditore sine vsuris, & ita Sali. ibi nu. 3. versi. quæro, vbi tamen male refert DD. ita tenere contra glo. cum DD. aperte in eo sequatur glo. Et ita generaliter

liter eam l. & titulum in quocunq; creditore intelligit Imol. in c. 1. col. 7. de depos. versi. sed iuxta, cum Innocen. contra plures ad mutuum factum praelato vel ministris ecclesie, & his non relatis, ita intelligit Curt. in d. l. nam postea, col. si. nu. 7. ff. de iur. iur. ponderans Mathasil. notab. 58. ubi indistincte de omni mutuo intelligit, & commendat d. l. 1. & ita in omni mutuo secure intelligit Ioan. Plat. in l. 1. versi. hoc autem, C. de venden. reb. cu. Sic etiam Alcia. (neminem referens) in l. ciuitas, nu. 16. ff. si cer. pet. & Molin. a. diuersam opinionem in d. lib. de comerc. q. 37. nu. 280. Sed ipse hoc dicit fauendo creditori, contendens nihil referre, an gratis, an sub fœnore mutuet: respondens ad d. l. 1. & 2. eo modo, de quo statim. A. ij vero generaliter eam l. intelligentes, concludunt pro minori vel ecclesia, vel Re-pub. ut in mutuo etiam gratis, incumbat creditori onus probandi pecuniã versam fuisse in utilitatem minoris & similium: i. eoq; dixi intellectum Molin. tēdere ad singularem opinionem, non tamen nouus est in se, licet ipse neminē pro eo adducat.

32 Ego à primis annis studij mei in iure civili semper existimaui, non esse veram cōmunem interpretationē d. l. 1. posteaq; in progressu studij gaudebam apud graues authores proximē citatos, videre d. l. generaliter intelligi in omni creditore, & maiori deliberatione eum intellectum verissimum putō. Hoc autem suadetur ex rubri. generaliter scripta de creditore, & sic de omni, iuxta l. si pluribus, & ibi Bar. ff. de leg. 2. l. si seruitus, ff. de serui. vrb. præd. Eadem inductio similiter fit ad literā d. l. 1. quæ indistincte loquitur de con-

trahente: roboratur etiam ex l. sequen. dū loquitur de creditore sub fœnore: ut credi debeat, alium fuisse casum l. 1. ne in cōtinenti detur magna superfluitas. Eadē interpretatio magis suadetur, quia tempore illarum legum nō reprobabatur fœnus: & consequenter non erat, cur talis creditor, ut odiosus excluderetur l. cos, C. de usur. Probatur verò magis ex tex. in d. §. restitutio, l. q. si minor, ff. de minor. ubi I. C. distinguit inter pecuniam solutã minori ex venditione, & pecuniam ei mutuo datam, non obscure requirens generaliter in hac, ut creditor probet eam versam in minoris utilitatem, ad quē tex. magis aduertere debuerūt scriben. maxin. e. Imol. & Plat. proximē citati nu. præceden. Probare efficaciter videtur eadem opinio & interpretatio, si negotium cum iudicio ex omni parte consideretur: finge enim minorem sine curatore, tunc si pecunia ei mutuo detur, obligatur minor, sed restitutio priuilegiata ei conceditur: & negari actionem aduersus eum dicebat I. C. in l. patri, §. 1. & ibi glo. ff. de mino. Si minor curatorem habet, & sine eius auctoritate contrahit, non obligatur, nec actio contra eum datur, l. 3. C. de in integ. resti. Si cum eodē curatore, non ideo minus restituitur, l. 1. & 2. et sequē. C. si tut. vel cur. interue. Si curatori nomine minoris mutuetur, nō aliter actio in minorem datur, nisi quatenus pecunia versa probetur in rem minoris, l. si in rē, C. quand. ex fac. tuto. Atq; ita omni casu probari videtur hæc interpretatio & conclusio ad d. l. 1. C. si aduer. cred.

33 Ex præcedentibus satis probatur d. l. 1. et tut. C. si aduer. cred. generaliter procede-

cedere in omni creditore ex causa mutui
 nō tantū in foeneratio: vt creditor pro-
 bare debeat pecuniā versam fuisse in uti-
 litatem minoris, & ita in mutuo probat
 tex. in d. §. restitutio, l. q. si minor. Ex qui-
 bus colligitur non obstare tex. in d. §. si
 minor, l. nam & postea, de quo oppone-
 bant glo. & DD. Ibi enim particularis
 casus traditur, cui ratio tex. congruit, vt
 videbis apud Fulgos. in d. l. i. ad finem.
 In de cōperies (si cum iudicio aduertas)
 non constare oppositionem, nec respon-
 siones DD. ex d. l. i. ad d. §. si minor.
 imō solutiones aliō tendunt. Ex traditis
 etiam superius agnoscent cordati gran-
 dem difficultatem in eo articulo minoris
 vendentis cum solennitate, vt cesset d. l.
 prædiorum, C. de præd. min. ita tamen,
 vt ex læsione vendendi, cum non expedi-
 ret, vel ex viiori precio minor restituat-
 ur: tunc enim si inspiciatur resolutio gl.
 & DD. in d. l. prædiorum, videretur di-
 cendum, q. minor restitutionem petens te-
 neretur probare, pecuniā perdidisse, idq.
 videri posset receptū ex supra dictis, nu.
 25. & 26. Sed ex eisdem Bar. Bal. &
 alijs in d. l. i. C. si aduer. cred. et ex Pau.
 in d. l. vnica, nu. 3. C. de reputat. aperte
 colligitur contrariū. Imō q. minore pro-
 bante se læsum in contractu, emptor non
 possit pecuniā a se datam repetere, nisi
 probet eam versam in minoris utilitatem,
 quod nimis iniuratur ex l. si sine, §. interposi-
 to, ff. de adm. tuto. secan. lūm quam sentē-
 tiam nouē & vere ampliabitur tex. in d.
 l. i. C. si aduer. cred. vt nō solum procedat
 in creditore ex causa mutui, sed etiam in
 emptore prætendente pecuniā, quā de-
 dit pro re minoris ex læsione restituo-

nem obtinentis: & ita notabiliter ampli-
 tur iura superius adducta de venditione
 rei minoris absq. solennitate, quibus caue-
 tur, onus probandi pecuniā versam in-
 cumbere emptori. Igitur vt emptor sibi ca-
 ueat, debet soluere cum autoritate & ius-
 su iudicis authorantis ipsam venditionē:
 iuxta reg. l. ait prætor, §. permittitur, ff.
 de minor.

34 Ex eisdem infertur (si cum iudicio ad-
 uertas) secum pugnare Molin. in d. lib.
 de commer. q. 37. ipse enim nu. 280. recte di-
 xerat, d. l. i. & tit. C. si aduer. cred. proce-
 dere in creditore etiam sine usura, in fine
 verò, nu. præceden. & nu. 281. in fine: &
 magis nu. 285. sui immemor subdit, q. ideo
 creditor vel emptor probare tenetur in ea
 l. & similibus, pecuniā versam in re mi-
 noris, quia creditor non solum precium a
 se datum, sed etiam usuras & interesse vo-
 lebat: hæc pugnantia esse nemo non vide-
 bit. Sic labitur idem Molin. ibidē, cum
 violēter intelligit tex. in d. l. prædiorū, C.
 de præd. mino. q. emptor nō solum precium
 sed & eius usuras prætēdit, cum ea l. indis-
 tincte loquatur: & ita vernis intelligunt
 glo. Bar. & communiter DD. vt supra
 deduxi. Sic etiam non videtur tutū quod
 tradit idem Molin. d. q. nu. 281. dicens q.
 minori, non creditori incumbet onus pro-
 bandi in mutuo, quando nō soli minori, sed
 cum curatore ei creditum est: si enim mi-
 nor curatorem habebat, tunc non datur
 actio creditori mutuanti sine curatore, si-
 cut contrahenti cum pupillo, d. l. 3. C. de
 in integ. resti. Si verò minor curatorem
 non habebat, vel si habebat cum eius au-
 thoritate mutuatum fuit, adhuc stat decisio
 d. l. i. C. si aduer. cred. vtroq. enim casu va-
 ruer

riter restituitur, ut per totum, C. si tutor
vel cur. interue. & utroq; casu viget ratio
I. C. in d. §. restitutio, l. q. si minor: scilicet
& mutuum sit voluntarie. Nec hi casus
separantur.

35 Tutius verò est quod tradit Molin.
in d. q. nu. 281. quatenus distinguit inter
mutuum consultò in causam necessariam
acceptum, & mutuum sine causa: ut in pri-
mo non restituatur minor, si casu pecunia
perdatur: in secundo restituatur, etiam si
casu, nò tantum sui facilitate pecunia per-
datur. Sed debuit Molin. adducere glo.
claram & ibi Salic. in l. 2. C. de filfam.
min. ubi glo. vult, q. etiã si minor à princi-
pio consultò & in causam necessariam
mutuū acceperit, restituatur tamen, si po-
stea non casu, sed lubrico ætatis pecuniã
amittat, & ita intelligit aliqua iura quæ
ibi citat: ad quæ aduertat, q. glo. non de-
buit miscere mutuum & alios cõtractus,
cum in mutuo sit particularis ratio in fa-
uorem minoris contra creditorem volũ-
tarie mutuantem, ut supra deduxi, ex tex.
in §. restitutio, l. quòd si minor. Et secun-
dum hæc dicendū erit, q. ubi minor eiusq;
curator mutuū accipit in causam necessa-
riam (quod de iure licebat etiam sub usu-
ris, l. 3. §. consequitur, ff. de contra. & util.
act. tut.) tunc necessario limitabitur d. l. 1.
C. si aduer. cred. & iura superius addu-
cta, dum onerāt creditorem, ut probet pe-
cuniam versam in utilitatem minoris: ea
namq; procedunt, cum minor restituatur,
ut ipsa iura loquuntur: restitutio verò præ-
supponit læsionem à principio, quæ ces-
sat ubi in causam necessariam mutuū ac-
cipitur: & ita minor probare tenebitur
pecuniam male perditam, cum non nita-

tur ex alia læsione, nisi ex amissione pe-
cuniæ: in quibus terminis Bar. & reli-
qui in d. l. 1. C. si aduer. cred. resoluunt, q.
minori incumbit onus probandi amissio-
nem: quæ explicatio rationē habet, &
iuris regulis cõgruit. Hic multa omitto
cum intellectu l. in pupillo, ff. de solutio.
de quibus plenius ago in commentar. re-
stitu. Hæc iungenda sunt, ijs quæ diximus
in præceden. cap. ad fin. circa probandū,
an res semel peruenta præsumatur dura-
re, vel non. Quæ omnia utilissima sunt,
nec alibi fortasse ita resoluta.

36 Ut verò hoc cap. in articulo magis
proprio huius l. concludatur, discutiendū
est vnum à DD. hic omissum, alibi etiã
nò satis explicatū. Legitur enim apud ali-
quos, remedium negari læso etiam enor-
miter, quando ipse bis consensit, ob vigo-
rem geminati consensus, ita Dec. consi.
216. ad finem, quem sequitur Chassen. in
consue. Burg. rub. 7. §. 12. nu. 37. versi. ad-
uerte, fol. 273. col. 4. & Couarru. in c.
quamuis pactum, 3. par. §. vlti. nu. 6. versi.
octava conclusio, & Mantua lib. 1. loco.
cap. 6. & Rubens cons. 133. nu. 9. pro qua
opinionem nihil solidum, vel in specie addu-
citur, sed tantum arguit Dec. ex genera-
libus, quæ de vigore geminationis tradūt
scriben. in varijs locis, post Roman. in il-
laberrima repet. §. de viro, l. si verò, ff.
solu. matr. 31. fullen. Feli. in c. si cautio, de
fid. instru. ex nu. 39. Hipol. in l. 1. §. quæsti-
oni, ff. de quæstio. Curt. sen. cons. 49. nu.
83. Ias. in §. de constituta, Insti. de actio.
Ripa in l. si in sulam, nu. 77. ff. de verb. o-
bl. plenè Corse. in tracta. de potesta. reg.
Ego autem verius arbitror contrari-
um dicendum fore: imò q. geminatus con-
sensus

sensus læsi regulariter nõ tollat remedium huius l. prout si post primum contractum petatur à læso, vt confirmet, vel iterum consentiat, ipseq; id faciat: vel si post iniquam diuisionem, separatim intercedat cõfirmatio partiũ, & in similibus. Adhuc enim concurrente læsione vltra dimidiam manebit remedium huius l. tum ob eius generalitatem, quæ talem restrictionem non admittit: tum quia ex contraria opinione daretur maxima occasio fraudibus, facillimèq; eludereur remedium huius l. quod vitari debet: tum quia eodem errore, eadèq; facilitate læsus iterum consentiet, iuxta tex. in l. doli, 19. versi. idemq; ff. de nouatio. Hæc autem verior opinio colligi potest ex responso Corn. consi. 140. lib. 3. inspecto principio & conclusione: in quo etiam cõtrarius sibi fuit Dec. vt refert Aimo dubitans cons. 114. in fine, & cons. 151. nu. 31. vbi etiam refert Rom. & Soci. ita verius consulentes, qui tamen id non satis exprimunt in locis ab eo relatis. & ita securius potuisset consulere Gratus consi. 71. nu. 3. & nu. 25. lib. 1. Nec contradicit Panor. consi. 71. in. 2. dubio, lib. 1. quem malè refert Mātua vbi supra. Imò si diligenter inspiciatur, magis probat nostram opinionem cum ibi stante iuramento tantum contradicat. Nec obstabit quod inquit Bar. in l. Iulianus §. si quis colludente, ff. de act. emp. contrarium enim verius probavi in commentar. l. 1. 3. par. nu. 36. versi. nec puto, C. de bon. mater. & hæc addes ijs quæ in q. trāsactionis diximus supra in. 1. par. cap. 4. nu. 32.

SUMMARI A.

- 1 Raditur differentia inter læsionem in precio, de qua agit hæc lex, & læsionem in quantitate rei.
- 2 In eadem re traditur verior ratio differentia inter eas læsionis species.
- 3 Tractatur de venditione ad corpus, & venditione ad mensuram, in quo nimis variant scriben. vsq; ad nu. 6.
- 7 Plenè & vtiliter tractatur de effectu, & differentia resultante ex cognitione venditionis ad corpus vel ad mensuram, vsq; ad nu. 9.
- 10 Agitur de intellectu l. Iulianus, §. si Titius, ff. de acti. emp.
- 11 Explicatur l. qui fundum, §. qui agrum, ff. de contrah. empt.
- 12 Agitur de veriori intellectu l. si duorum, ff. de acti. emp. & nu. 13.
- 14 Explicatur tex. in l. si seruum, §. 1. ff. de acti. emp.
- 15 Reijcitur argumentatio DD. ex iuribus loquentibus de falsa demonstratione relicto adiecta.
- 16 Agitur de intellectu l. qui fundum, ff. de euict.
- 17 Explicatur eleganter tex. in c. per tuas, de donat.
- 18 Resoluitur circa præcedentia vtilis differentia inter emptorem & venditorem.
- 19 Tractatur de læsione per dolum cum exemplis, & explicatione aliquorum iurium, & nu. 20.
- 21 Agitur de vendente vel emente, qui scit aliquam constitutionem breui promulgandã circa rem vel mercem: & aliqua similia vsq; ad nu. 25.
- 26 An emptor dicatur malæ fide possessor, quando venditor manet læsus vltra dimidium, vsq; in finè.

Tertia pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT SECVNDVM.

ST in materia huius l. alius articulus utilitate, & difficultate insignis: constat enim ex decisione huius l. & c. cum dilecti, et c. cum causa, de emp. & vend. læsis in precio ita demum succurri, quando læsio est ultra dimidium iusti precij: Aliud vero genus læsionis est non in precio vel æstimatione, sed in quantitate, & substantia rei: prout si res inueniatur minoris quantitatis vel mensuræ. In quibus terminis inquit glo. in c. per tuas, verb. inuenerunt, de dona. succurrendum fore contrahenti, si talis læsio apparuerit in minori rei quantitate, etiamsi læsio vel diminutio rei modica sit: & ita Panor. ibi, nu. 4. & Anan. conf. 98. ad fin. & Cremen. hic, nu. 163. in. 9. li. mi. & Cagnol. nu. 177. & Anto. Burg. in d. c. cum causa, nu. 50. & Boer. decis. 50. nu. 4. Quæ distinctionem inter læsionem in precio, & læsionem in quantitate rei, cum ratione Panor. in d. c. per tuas, extollit Mantua lib. 1. locor. cap. 6. in fi.

Rationem differentie inter ea genera læsionis assignat Panor. in d. loco, ex eo quod deceptio in quantitate rei non ita perpendi potest, sicut læsio in precio, & æs-

timatione: quam rationem sequuntur nouiores, ubi supra: quæ tamen non videtur satisfacere, cum plurimi rerum æstimationem ignorent, eamque ignorantes imprudenter contrahant. Alij ex alijs causis etiã scientes enormiter læduntur, quibus etiã remedium huius l. non negatur, secundum veriore sententiam, quam contra vulgarem opinionem probavi supra in 2. cap. 1. par. Item e ratio Panor. soli emptori congruit, & ita non complectitur læsionem vtriusque contrahentis. Vnde cogitabam meliorem fortasse rationem colligi posse, attento quod ubi læsio tantum est in precio, vterque contrahens satisfacit ijs, quæ conuenta sunt. Venditor enim rem integre tradit, emptor precium conuentum dat: & sic vtriusque implentur conuenta: ideòque non facile fuit læsio in precio succurrere, nec ius antiquum succurrebat: conditoribus autem nouioris iuris humanius visum fuit, ut saltem interueniente hac enormi læsione succurreretur. Quando autem res minor reperitur, quam conuentum fuerit, non spectatur maior vel minor læsio, sed indistincte succurritur etiam iure antiquo: quia venditor non implet promissum ex sua parte, ut in l. 2. & in l. seruum, §. 1. et l. ex empto, ff. de actio. emp. Maior enim censetur defectus substantiæ seu quantitatis rei, quam precij, ut colligitur ex Bal. hic, col. 1. i. i. oppo. dum

dum adducit l. domū, ff. de contrab. emp. Et ita sustinetur prædicta differentia glo. & Panor. & aliorum ubi supra: licet eam improbet Couarru. in 3. cap. practi. qq. nu. 8. versi. 13.

3 Ad percipiendam hanc differentiã læsionis in precio, & in quãtitate rei, examinandus est utilis & difficilis articulus, quem tractat Cagnol. hic à nu. 177. vsq; ad nu. 191. melius verò Couarru. in d. loco. Quia in re receptissima traditio est, ut venditio vel concessio aliquando dicatur ad corpus, aliquando ad mensuram: inter quæ constituunt DD. grandes differentias, appellantq; alienationem ad corpus, quando venditio vel concessio incipit à nomine designante certam rem cum suis cõfinibus, vel alio modo idonee expressam: licet enunciatiue adijciatur certa rei quantitas. E contrario autem dicitur venditio vel concessio ad mensuram, quando contrahentes incipiunt à quantitate seu numero rei, & postea adijciunt confinia. Exẽplum primæ inspectionis est, si vendatur fundus certus, vel suis confinibus designatus, addaturq; eum esse centum iugerum, & postea maior vel minor numerus iugerum inueniatur. Exemplum secundæ inspectionis est, si vendantur quinque iugera terræ in certo agro: in primo enim exemplo principaliter habetur ratio ipsius rei, seu corporis declarati: in secundo numeri vel quantitatis, ut tradit originaliter Oldra. cõsi. 197. eiusq; discipulus Ioan. Andr. ad Specu. tit. de emp. & vend. quos sequuntur innumerati à Cagno. hic, latius à Couarru. in d. cap. 3. practi. qq. Molin. ad Alex. cõsi. 120. lib. 2. nu. 8.

4 Sed in eadem re nimis variant scri-

ben. nam Bar. in l. Julianus, §. si Titius, ff. de act. emp. tradens quomodo dicatur venditio ad mensuram, aperte ad id requirit, ut singulis iugeribus vel numeris separatum precium assignetur: q; si unicum precium pro iugeribus vel numero exprimat, vult Bar. q; alienatio dicatur ad corpus seu speciem, non ad mensuram: Et ita Bal. in l. sicut, nu. 3. C. de actio. emp. Sed tam ex antiquis, quàm ex nouioribus magis communiter colligitur, venditionem dici ad mensuram, cum partes ab ea vel à numero incipiunt, etiam si pro toto numero iugerum, seu pro omnibus partibus iunctim unicum precium assignetur: nec requirunt, ut singulis iugeribus vel mensuris diuersum precium exprimat, ut colligitur ex Oldra. in d. cõsi. ex Bal. in rub. C. de contrab. emp. nu. 22. Alex. in pluribus cõsil. ut per Molin. ad eum d. cõsi. 120. lib. 2. per Dec. cõsi. 500. Afflic. decis. 68. Cagno. hic, nu. 179. Couarru. in d. cap. 3. maximè nu. 5. versi. septimo, quod satis probat I. C. in l. quod sæpe, §. in his, ff. de cõtrab. emp. Quod autem Bar. & Bal. dixerunt, saluabitur, ut licet venditio vel concessio incipiat à corpore, si tamen precium exprimat pro singulis mensuris, seu pro numero, tunc censeatur ad mensuram, cum citra eam numeralem distinctionem precij dicenda foret alienatio ad corpus, ut colligitur ex relatis à Couarru. d. loco & Soci. in l. demonstratio, nu. 10. versi. caue tamen, ff. de condi. & demõs. Salic. in l. 2. nu. 3. C. de contr. emp. Pau. in l. si seruum, §. 1. ff. de actio. emp. Felin. in c. significante, nu. 7. versi. & caue, de rescrip. & Capit. decis. 14. nu. 5. Et ita debet intelligi Ias. cõsi.

ss. in fin. lib. 1. ita Soci. consi. 32. nu. 1. vers. aliquando & secundo lib. 4. & Cagn. hic nu. 186. quicquid plures inuoluant, & Anton. Burgen. d. c. cum causa, nu. 50. in fine, ubi tandem ita sentit cum Pau. in d. §. 1. l. si seruum, quem male reprehendit Cagn. hic, putans eum contradicere, Huius rei principalis effectus est, an si maior quantitas reperiat, debeat emptor supplere vel augere precium, de quo infra.

5 Manet igitur ex Oldra. & innumeris in ea re maximum esse discrimen, à quo inceperit conuentio, an à corpore, an à mensura: in eo autem aliquæ sunt species, in quibus non discordant scriben. in alijs mirè variant. Concordant omnes, quando venditio sic concipitur, ut vendatur certus fundus suis limitibus declaratus pro unico precio, licet postea addatur, quod est centum iugerum, & talem alienationem vel concessionem appellat ad corpus: nec augendum esse precium, licet plura iugera reperiantur. Sic concordant e contrario, quando incipitur à quantitate vel mensura, prout cum venduntur certa iugera in tali campo vel terra, maxime exprimendo precium pro singulis iugeribus, etiam si terra vel campus suis limitibus designetur, ut per Soc. nep. consi. 42. lib. 2. & Soci. filiū consi. 32. lib. 4. Discordant scriben. in casu mixto, quando contrahentes incipiunt à re, & continuo exprimitur modus vel quantitas: deinde adijciuntur confinia, prout vendo fundum tusculanū triginta iugerum, qui habet tales limites vel talia confinia: in qua specie variarūt maxime recentiores. Paris. plenè & eleganter consi. 64. lib. 1. contendit eam venditionem censendam ad corpus, non ad

mensuram, & ita Ruinus consi. 83. lib. 1. Soci. nep. consi. 42. & 43. lib. 2. & cum eis Couarru. d. lib. practi. qq. cap. 3. nu. 3. vers. quarta species, ubi citat consi. Soci. & Pau. & Imol. qui non videntur id satis probare. Contrarium respondit Cur. Iun. consi. 131. & Dec. consi. 500. quibus accedit Cagn. hic nu. 182. ut venditio in ea forma dicatur ad mensuram, & ita regulariter iudicandum cum ante declarationem confinium expressa fuerit quantitas vel mensura rei, quod aperte voluerunt Panor. & Firmian. relati à Paris. d. consi. 64. nu. 22. & nu. 55. Et ita resoluit Anto. Capi. decis. 14. nu. 2. dicens ita fuisse à multis explicatum, & ita Alex. ad Bar. in l. Iulianus, §. si Titius, ff. de actio. emp. & Boer. decis. 50. nu. 5. & 6. & non obscure Soci. consi. 32. nu. 1. lib. 4. Quia in re variauit Alex. ut tradit Paris. d. consi. nu. 57.

6 Similis varietas est inter DD. in ea re: nonnulli enim tradunt, quod venditio dicatur ad mensuram, etiam si à re vel à corpore incipiatur, quando numerus vel mensura exprimitur simul in eadem clausula, prout vendo fundum tusculanum triginta iugerum, vel bubulcarum, vel tornaturarum, ut DD. loquuntur: secus si numerus vel mensura exprimitur relative in diuersa clausula, prout vendo talem fundū qui habet triginta iugera: quia tunc dicunt venditionem censeri ad corpus vel rem, non ad mensuram. Et ita consuluit Pau. quæ sequitur Anto. Burg. in d. c. cum causa, nu. 51. ubi citat Card. & Feli. idem dicentes: & ita colligitur ex Pau. in l. si venditor, ff. de act. emp. quem sequitur Dec. consi. 347. Cur. Iun. d. consi. 131. Soci. consi.

32. lib. 4. sed cōtrariū dicit verius Couarru. d. loco, & plenè Paris. Ruin. Soc. nep. in dictis consil. & videtur satis colligi ex Bar. in d. l. Iulianus, §. si Titius, & Bal. in rub. C. de contr. emp. nu. 22. Afflic. decis. 68. qui omnes vel ex professo tradunt, vel secure sentiūt, nihil facere, an mensura exprimat in eadē clausula, vel separata: & in eisdē terminis venditionē dici ad corpus, non ad mensurā. Plures tamē allegātur cōtra Pau. in hac specie, qui tantū loquūtur, quādo mensura ponitur cū relatiuo, & sic in diuersa clausula, vt Ias. in l. cunctos populos, nu. 4. C. de summa trin. Mibi autē parū probabilis videtur illa traditio Pau. dū distinguit inter eadē clausulā vel diuersam, nec iura in hac materia videntur talem distinctionem admittere, cui obstat reg. l. 2. C. commu. deleg.

7 Effectus eius inuestigationis apud scriben. magni momēti censetur: quādo enim vēditio dicitur ad corpus, resoluūt, q̄ tota terra sit. intra cōsua fundi, etiā si quātitas maior sit, manet vendita: & mensurā expressā tūc non cēseri limitatiuē, sed demonstratiuē adiectā. Si autē venditio fuerit ad mensurā, intelligi eā restrictē & formaliter expressā, ne plus tribuatur ēptori, q̄ talis mēsurę quātitas. Alij addūt, q̄ ubi venditio fit ad mēsurā, censetur condicionalis, vt ante mensurationē non dicatur venditio perfecta per l. qd saepe, §. in his, ff. de cōtrah. ēp. Paris. d. cōs. 64. lib. 1. Pau. in d. l. Iulianus, §. si Titius, ff. de act. ēp. sed præcedēs effectus præcipuus est. In quo addūt plurimi, q̄ ubi res seu corpus vēditur, nō tenetur ēptor aliquod precium supplere, vel augere, si maior terrę quātitas reperiatur, q̄ ea quæ in mēsurā

expressa fuit: dicit enim augmentū cedere cōmodo ēptoris. Ita clare vult Bal. in d. rub. C. de cōtr. ēp. nu. 22. Afflic. decis. 68. & ita aperte Paris. Ruin. Soc. nep. in dict. cōs. & Fulgos. in l. qui fundū, ff. de euct. nec disētiū Curt. et Dec. supra relatiū facto cōtrariū cōsulētes. Errorū nāq̄ varietas est in iudicādo, an vēditio sit ad mensurā, an ad corpus: si enī ad corpus fuerit, cōsentiū ijdē, & ferē omnes, vt precium nō augeatur, etiā si rei quātitas maior appareat: & adhūc effectū intelligūt doctrinā Oldr. in cōs. supra relato, & ita Alex. in varijs cōsi. & Cagn. hic nu. 178. & 180. & 186. Couarru. in d. cap. 3. vers. n. Soc. n. in l. demonstratio, nu. 10. ff. de cōdit. & demonstr. Capitius d. de cōs. 14. nu. 3. Paul. in d. l. Iulianus, §. si Titius, & magis in l. si seruū, §. si modus, ff. de actio. ēp. & in l. si duorū, in fin. ff. cod. Et sic ea videtur receptissima opinio in fauorem emptoris.

8 Quia in re necessario inspiciendū est, an idē dici debeat ē cōtrario, si minor rei quātitas appareat & in eo maior est DD. varietas. Nā Couarru. in d. vers. n. cap. 3. præct. quæst. quasi receptū tradit, vt maior mēsurā cōmodo ēptoris cedat, minor autē suppleri ei debeat, vel in re simili, vel in diminutione precij: ad qd citat Paulum in duobus locis, in quibus id non ita reperio: nec satis id explicat Alex. cōs. 7. lib. 4. sic etiā Soc. nep. in cōsi. ibi allegato magis cōtradocere videtur & apertius Soci. ibi citatus in d. l. demonstratio, nu. 10. ubi aperte resoluit, parius esse emptoris & vēditoris: vt sicut ēptori cedit cōmodū, si quātitas rei maior appareat, nec tenetur precium supplere, quādo vēditio fit ad corpus: ita etiā ē contrario, si minor rei quāti

Tas

tas appareat, non debeat ei precium mi-
 nuui, nec rei supplementum fieri: idq; con-
 cedit Soci. nep. d. cons. 42. nu. 19. lib. 2. di-
 cens, ita esse de mente omnium DD. in
 hac materia. Et ita expressim Corn. cōs.
 59. lib. 4. nu. 2. ibi, quod accedit vel
 deperit, ascribitur commodo vel
 damno emptoris: & ita secure ut re-
 ceptissimum sentit Cagn. hic nu. 179. ibi,
 siue maior siue minor, & nu. 180. ibi,
 siue plus aut minus cedit pro eo-
 dem precio, & apertius nu. 188. ubi ex
 mente DD. concludit, venditorem tunc
 non teneri ad supplendum, quod deest in
 re vendita ad corpus, non ad mensuram,
 nec etiā diminuendū esse precium emptori:
 ut contrariorum eadem sit disciplina, &
 ita Boer. decis. 50. nu. 6. & Soci. cons. 32.
 nu. 1. lib. 4. idq; ex Salic. & Alber. ag-
 noscit Paris. d. cons. 64. nu. 32. Idq; iuuat
 ratione seruandæ æqualitatis inter
 emptorem & venditorem iuxta doctri-
 nam Tex. not. ib. in l. 6. ff. de peric. & cō-
 mod. reuendi. Et ita hoc longè recepti-
 us videri potest: cui opinioni consonat iu-
 ris regula l. secundum naturam.

Contrariū autē (ut vides) semper in fa-
 uorem emptoris concludit Couarru. ubi
 supra: quod etiam videtur sentire Capiti-
 us d. decis. 14. nu. 3. Et pro his non parū
 urget argumētum à diuersitate rationis,
 quæ quidem in proposito tota est pro em-
 ptore contra venditorem, qui magis scit,
 vel scire debet quantitatem rei, quā distra-
 hit iuxta l. quisquis, infra hoc tit. & reg.
 l. fin. ff. de vsucap. pro suo: quod argumen-
 tum aliquantulum agnoscit Corn. d. consil.
 59. ad fin. & Paris. d. cons. 64. nu. 39. &
 nu. 50. Et ita aperte Paul. in l. si duorum,

versi. in tex. ff. de actio. emp.

9 Dolenda profectō est tanta scriben-
 varietas in articulo frequentissimo, in quo
 ad minorem fraudem, minusq; detrimen-
 tum vtriusq; partis aduertendum semper
 est ad quantitatem precij, ut inde cogno-
 scatur, an emptor supplere debeat, quādo
 res maior apparet, ut ex Corn. Dec. &
 multis tradit Couarru. in d. cap. n. 3. vers.
 hæc verò: & ita Afflic. d. decis. 68. Id
 verò exemplificarem, quando ex consue-
 tudine loci certum esset precium iugeris,
 ut tunc pro singulis suppleatur precium.
 Temperabitur etiam eadem varietas ex
 coniecturis, & clausulis, de quibus per
 Anani. videndum cons. 98. & in eo pro-
 posito aliæ clausulæ attendi debent mo-
 dō pro emptore, modō pro venditore, ut
 latius tradit Paris. d. cons. 64. nu. 28. &
 nu. 34. lib. 1. Mibi verò in ea varietate
 & difficultate tutius videtur, ut si res
 notabiliter maior appareat, etiam si ven-
 ditio non fuerit ad mensuram supplere de-
 beat emptor precium pro augmento: facili-
 us autē minui ei precium debeat, si minor
 rei quantitas appareat ob aliquam culpam,
 quæ tunc in venditore, non in emptore est. Et
 ita procedet quod dicit Paul. in l. 2. in fin.
 C. de peric. & cōmo. reuendi. quæ nō be-
 ne referunt nouiores supra citati: ibi enim
 aperte vult Paul. q. licet venditio fuerit ad
 corpus, debeat tamen emptor supplere preci-
 um, si res maior reperiatur, sicut minui pre-
 cium debet, si minor quantitas rei appareat.
 Quæ opinio Pauli singularis est ad om-
 nes precedentes: licet enim Paul. velit, nō
 magis fauendū fore emptori, quā vendi-
 tori, et contrariorum eadem fore disciplinā in
 proposito, ut plures dixerūt, id tamē inquit
 ad

ad diuersum effectum, ut scilicet nec augmentum nec diminutio incommodum, vel lucrum afferat emptori aut venditori, sed res debeat semper ad æqualitatem reduci: quod comprobatur ex doctrina l. 1. ff. si quis caution. ubi Paul. & Ias. notat assumendam semper esse interpretationem, quæ utriq; parti tutior & æqualior est. Et ita in proposito cordate arguit Dec. d. cons. 500. nu. 12. vers. & supradicta, & nu. sequen. ostendens, æqualius esse utriq; parti, & minus præiudiciale, ut non maior, nec minor quantitas vendita censeatur, quam in contractu expressa fuerit. Cui Pauli Castr. opinioni adderem, ut si forte minimum sit rei augmentum, vel minima rei imminutio in venditione facta ad corpus, non audiatur emptor vel venditor, quando res distracta magna est, ex doctrina I. C. in l. res bona fide, ff. de contrab. empt. & l. scio, ff. de integ. restit. quas ll. explicauimus supra in 1. cap. 1. par.

10 In his adducuntur plures ll. quasi expressæ à DD. maxime Paris. Ruiu. Soc. Nep. Couarru. & alijs doctiss. viris quæ tamen diligenter consideratæ fortasse non probant concludenter vnã nec alteram opinionem. Primò enim tex. in d. l. Iulianus, §. si Titius, ff. de actio. emp. non probat quod multi notant, lucro emptoris cedere, quicquid plus reperitur in quantitate rei, quam in venditione expressum fuit. Ibi enim agitur de augmento extrinseco, quod solet cedere cõmodo emptoris, sicut & periculum, & I. C. ibi ponit casum particularem cum distinctione, an venditor sciuerit, an ignorauerit. Item DD. in eo tex. non sibi constant: quia in-

telligunt cum glo. emptionem ibi fuisse ad mensuram: secundum quod nullum augmentum deberet cedere commodo emptoris, nec diminutio eius damno, ut ipsi resolunt in hac materia: ideoq; Fulgos. ibi & Costalius neminẽ referens, & melius Couarru. in d. loco, intelligunt in d. §. fuisse venditionẽ ad corpus, nõ ad mensurã: ibi enim numerus iugerum separatim expressus fuit. Vel aliter ad eum tex. dici potest quod ait Fulgos. ad l. si in venditione, §. 1. ff. de peric. & cõm. rei vend. ut aliquãdo venditio dicatur ad corpus, tamen venditor teneatur præstare modum agri, quẽ expressit, & ita intelligit d. §. si Titius, fortasse distinguens an leuiter, an serio ad conventionem partium expressa sit rei quantitas, ut altero casu præstari debeat, in altero non, argu. eorum quæ notantur in l. si quis nec causam, ff. si cer. pet. 1. Id verò cognoscetur ex præfatis vel præambulis conventionis, iuxta reg. l. Titia, §. idem respondit, ff. de verb. oblig.

11 Sic in eodem articulo citatur tex. in l. qui fundum, 40. §. qui agrum, ff. de contrab. emp. quasi ibi statuatur, emptorem supplere debere precium, quando rei quantitas maior reperitur, & ita eum in distinetè notat Pau. Castr. in d. l. 2. in fine, C. de peri. & cõm. rei vend. Sed ille tex. magis in contrarium adduci posset, tum quia loquitur, quando precium ad singula iugera exprimitur: tum quia speciatim conuentum fuerat, ut eius quod ad mensum fuisset, certum precium solueretur. Nec facile dabitur fortasse alius tex. qui ita faueat emptori. Species autem & ratio dubitandi illius tex. fuisse videtur, quòd ibi expressa fuerat certa

Tij quan

quantitas iugerum, postea maior reperta fuit, dubitaturque, an pactio certi precij ad singula iugera extenderetur ad alia, quae supra numerum expressum reperiuntur: respondet tex. q. sic. Dubitari autem poterat argu. l. si de certa, C. de transac. l. emptor, §. Lucius, ff. de pact.

12

Alius tex. ut expressus à multis adducitur in dictis locis in fauorem emptoris, ut eius lucro cedat, si res maior reperitur, quam in conuentione expressum fuerit: is est tex. in l. si duorum, 43. ff. de actio. emp. in versi. nec enim, & prima facie non aliud significare videntur verba tex. ut per Paris. d. cons. 64. nu. 38. Ea l. Pauli est, non Vipiani, ut constat ex libris emendatis: quod etiam periti ex stilicorum facile dignoscent. Casus ibi fuit de vendente & emente simul duos fundos: & inquit I. C. separatim de modo seu mensura cuiusque fundi pronunciatum fuisse: & contigisse, ut decem iugera in altero defuerint, in altero abundauerint: disputat I. C. an venditor excusetur in fundo minoris quantitatis, cum in alio plus praestet, arguitque ad partes: tandem concludit rectius, esse ut lucrum cum damno pensetur. Inde colligunt aliqui ex supra citatis, regulariter lucro emptoris cedere, si res maior reperitur, quasi ibi in diuersis rebus dubitatum fuerit, ex eo & augmentum alterius ad emptorem pertineret: idque colligunt magis ex d. versi. nec enim, ubi id pro iuris regula adduci putant. Ego autem puto Iurisconsultum talem regulam non asserere, sed magis contrariam: si enim quod plus esset in re, cederet lucro emptoris, non satisfacisset venditor quod deerat in altera re, cum eo quod in altera

abundabat. Disputatum autem fuit, an & ad quid teneretur venditor: sed concluditur, eum excusari ob compensationem.

Nec obstant verba d. versi. quae ita habent: nec enim id quod amplius in modo agri inuenitur, quam alioquin dictum est, ad compendium venditoris, sed emptoris pertinet: & tunc tenetur venditor, cum minor modus inuenitur. Quae verba ex praecedentibus intelligo prolata in argumentum excusandi venditoris eo casu: ut I. C. ibi ad partes arguit: non autem, quod ea verba inducant regulam pro emptore: sensus autem sit, quod ibi instabat emptor contra venditorem, ipse autem se excusabat, eo quod in altero fundo plus inerat, idque non sibi retinebat, sed emptori cedere volebat: hic verò sensus magis congruit, attento versi. praecedentibus in quo assertur exceptio, vel ratio venditoris. Et sic ea omnia verba in exceptionem venditoris afferuntur.

13

Ex quo interpretandi modo explicari etiam poterunt alia verba eiusdem l. in praecedentibus versi. ibi, an non faciat dolo qui iure perpetuo vitur, glo. ibi refert ea verba ad emptorem, an dolo faciat: Pau. & alij torquentur, & varie intelligunt: nec aliquid afferunt, quod congruat illis verbis, iure perpetuo. Ego verò contra glo. & plures accipio ea verba in venditore: sic enim incipit I. C. in d. versi. praecedentibus. Sed an exceptio doli venditori profutura sit, tunc autem continuatur argumentum & dubitatio Iurisconsulti, quasi non inique faciat emptor iure perpetuo vitur, id est, doli exceptione, quae in iure, et ab eodem I. C. Paulo perpetua appellatur,

ut

ut in l. pure, §. si. ff. de doli excep. Alij meliora afferant, si nostra dānauerint.

14 In eadem materia adducitur tex. in d. l. si seruum, §. si modus, ff. de actio. emp. quem inter alios citat Pau. Castr. in d. l. 2. in fine, C. de peri. & cōmo. rei vend. tex. generaliter inquit, q̄ venditor tenebitur, si modus agri minor inueniatur: Pau. in d. l. indistincte intelligit etiam si venditio fuerit ad corpus, non ad mensurā: atq̄ etiam si vnicum precium expressum fuerit pro tota re, non ad singula iugera, & ita intelligit Fulgos. in d. §. non leui argumento, ut per eum ibi. Glo. autem in d. §. & plures intelligunt, q̄ singulis iugerbis assignatum fuit certū precium. Ego generaliter tex. intelligo, ne litera generalis restringatur, ne etiam diuinatorius sensus applicetur: tum ex multorū authoritate & æquiori opinione, ut licet dubitetur, quando res maior reperitur, an id cedat lucro emptoris, non tamē dubitetur, quando minor reperitur: quia nulla culpa emptori, fraus autem venditori verosimilius imputari potest, ut supra nu. 8. ad finem, idq̄ suadetur ex generali regula in eisdē terminis l. 2. & in l. ex empto, ff. de actio. emp. id suadetur in hoc cōtractu ex doctrina Iureconsultorū, ut interpretatio fiat pro emptore contra venditorē, l. Labeo, 21. ff. de contrah. emp.

15 Omnes etiā in hac materia arguūt a iuribus quæ maximè in vltima voluntate dicunt, falsam demonstrationem non vitare, ita Oldra. d. cons. & omnes post eū, quod videbis apud Soci. in d. l. demonstratio, & apud omnes supra citatos. Sed ea argumentatio tot tantorūq̄ patrū nec apta nec efficax videtur: nā in hac materia

actus semper valet, & effectum habet: ideoq̄ non est necessariū argumentari ex d. regula ad actum sustinendum. Item d. l. demonstratio, & iura similia non dicūt, q̄ si plus seu maior quantitas reperitur, quā testator dixerit, totum cedat lucro legatarij: & secundum hanc considerationem patet, DD. in proposito non bene adducere tex. in l. si seruus, §. qui quīq̄, ff. de leg. 1. & tex. in l. quidā testamento, ff. eodem, quem adducit Oldrad. & alij supra citati & Alex. cons. 8. lib. 4. sed is tex. loquitur in diuersis terminis, nempe ut designatio loci, vnde legatum soluitur, non reddat illud conditionale, ut notāt Bar. & alij ibi. Ias. in l. quæ dotis, nu. 41. ff. solu. matr. Iacobin. commendans, in l. si fidei commissum, §. tractatum, nu. 7. in fine, ff. de iudic. Nec inter doctos negari debet, q̄ prædicta iura in multis, procedunt specialiter in relictis & vltimis voluntatibus, in quibus testantis tantum voluntas: non legatarij attenditur, in contractibus autem reciprocis duorum voluntas spectatur, & tenor conuentionis, iuxta tex. in l. in conuentionalibus, §. 2. ff. de verb. oblig. & ita non omnino improbari debet quod dixit Imola in d. c. per tuas, ad finē, de dona. quem sequuntur Dec. & Cur. d. cōs. Alij autē dicunt differentiam Imol. communiter reprobari, ipsi tamen interrogati circa dicta iura vltimarum voluntatum, non possent negare quod dixi, multa illic haberi, quæ ad contractus trahi nequeunt: ut etiam mediocriter prouecti agnoscent.

16 In eadem materia adducitur tex. in l. qui fundum, 45. ff. de euct. cui maximè innititur Paris. d. cons. 64. lib. 1. nu. 42. ut lu

cro emptoris cedat, quando res maior apparet, quam in contractu dictum fuerit: & ita ibi notat Fulgos. sed glo. ibi satis respondet, non male interpretando tex. & cum ea Curt. d. cons. Verè enim in d. l. satis colligitur, q̄ emptor non tantum emit certa iugera, sed etiam totum, quod intra fines continebatur, nec aliter fortasse empturus fuisset: unde si ex fimbis emptis aliquid euincatur, iustissimum fuit actionem emptori prestare, ex reg. d. l. 2. ff. de acti. emp. & ex traditione Fulgos. in l. si in venditione, §. 1. ff. de peric. & cōmo. rei v̄d. Quod equidem diuersum est à præcedente tractatione, maxime secundum ea quæ mox dicemus nu. 18.

17 Omnes etiam in ea materia adducunt tex. in d. c. per tuas, de dona. ubi non solum in contractu merè oneroso, sed etiam in donatione remuneratoria suppleri iubetur, quod deerat numero expresso. Ex DD. autem supra citatis aliqui accipiunt illum tex. quasi loquatur in concessione ad corpus: alij ad mensuram, & ita variè eum flectunt ad præcedentia. Sed litera euidenter indicat, donationem præcessisse quatuor modiorum, & ex ea acquisitum fuisse ius donatario, secundum regulam l. fi. C. de vsucap. pro don. l. perfecta, C. de dona. quæ sub mo. Unde nimirum si postea deficiente parte illius numeri vel mensuræ debeat suppleri iuxta modum donationis, per dicta iura, & præcisa verbal. si quis argentum, §. fi. C. de dona. ut bene sentit Imol. in d. c. per tuas, nu. 9. & ita tex. ille separandus est ab alijs in hoc proposito adductis.

Non omitto, q̄ circa tex. in d. c. solet dubitari, quomodo ibi valuerit donatio

rei ecclesiasticæ, & communiter ibi & alibi resoluitur, valuisse ob causam remunerationis. Unde colligunt scriben. in varijs locis, posse ordinarios ex tali causa donare & distrahere, quod maximam fraudibus viam aperiret ad dissipanda bona ecclesiastica: ideoq̄ melius ibi sentit Imol. nu. 4. expendens verba tex. quatenus habet, eam donationem factam de mandato Papæ: & ita retorquetur contra cōmunem allegationem, ut plenius deduxi in commentar. l. 1. in 3. par. char. 120. vers. si. nec obstat, C. de bon. mater. Nam in summo Pontifice quoad ecclesiastica, vel in rege quoad secularia non attenditur cōmunis solèntas, vel regula prohibitoria, ut notat Paris. post alios in c. ad audientiam, de præscrip. & Capitius decis. 16.

18 Tandem in hac vtilissima materia aduertendū puto, differentiam constituendam videri inter obligationem supplendi precij ex parte emptoris, quando res maior apparet, quam dictū fuerit in contractibus, & inter ius retinendi augmentū quod intra expressos fines reperitur: ut sic dici possit, quod abundat, etiam venditum censeri, sed precium supplendum fore: quod colligi potest ex Pau. Castr. in d. l. 2. in fine, C. de peri. & cōmo. rei v̄d. Alij enī id non ita exprimūt, licet plures de precio supplendo tractent. Nec dicas modicum esse talem effectū: cum emptor necessario obtinere debeat totum, quod in re empti abundat: nec venditor soluto ei precio, possit illud sibi retinere, Qd in iure, & inter homines, cum voluntatē, & necessitatem respiciat, magni momenti censetur, iuxta reg. l. nec emere, C. de iur. delib. & l. fi. cum glo. ff. de vsu & habit.

cum

cum etiam interesse censeatur non semel, carius emere, l. si cui fundus, ff. de leg. 2. Id autem existimo voluntati emptoris relinquendum, cum venditoris culpa sit, exprimere minorem quantitatem rei, quam distrabit, ut supra dictum extat. Nec emptor cogi debet plus emere, quam conventum fuerit: minus etiam cogi debet intra limites & fines sibi demonstratos vicinū habere ipsum venditorem vel alium, cum non aliter emisset, nisi putaret se possessurum totum illud intra consinia declarata in venditione, argu. tex. in l. quod saepe, §. si. ff. de contr. emp. tex. not. ab. in l. cum eiusdem, 34. versi. non nisi omnes, ff. de edil. edic. Praeferendus etiam est qui maiorem rei partem habet, per tex. & Bal. in l. sancimus, §. ne autem, C. de dona. cum ijs quae eleganter videbis in predictis commentarijs l. 1. in 3. par. char. 1+2. col. 4. C. de bon. mater.

19 Saepe diximus in discursu huius l. cum Cui. Bal. Pau. Cremē. Cagn. & alijs hic & glo. & DD. in c. cum dilecti, de emp. & vend. decisionem huius l. procedere, quando laesio tantum est in precio: si enim venditor vel emptor in dolo fuerit, datur alteri eorum actio vel exceptio ad emendandum dolum, non spectata hac quantitate laesionis. Distinguitur autem inter dolum dantem causam contractui, & dolum incidentem in contractum: & in prima doli specie distinguitur inter contractus bonae fidei, & contractus stricti iuris: quae omnia longam postulabāt translationē, de qua non pauca scripta habemus, sed iam properandum magis est. Debent igitur contrahentes advertere, an possunt dolum probare, qui indicijs & cō-

iecturis probatur l. dolum C. de dol. Exemplum vero vel species doli ad rescindendum contractum vel supplendum iustum precium colligitur ex notab. traditione Pau. in d. l. item si precio, §. si. ff. loca. de qua supra in 4. cap. 2. par. nu. 29. fol. 112. de rustico afferente librum homini docto, vel gemam perito artificio, quorum fidei crediderit.

20 In quo exemplo ex traditione Pau. in d. loco, non videtur tutum, quod tradit doctis. & dignis. Cardinal. Caietanus in summula verbo, emptio. 2. dicens, tunc emptorē scientē valorē gemae securū fieri, si protestetur rustico, se velle cum bona conscientia emere: quasi tunc culpa sit rustici admoniti non inquirentis rei valorē, subdens & emptor non tenetur rustico veritatem explicare, quam ipse ab alijs scire potest. de quo non immerito dubitavit Cagnol. hic, nu. 21. Ego autem (salvo iudicio sacrae Theologicae facultatis) rejiciendam puto eam opin. Caiet. cum & in foro exteriori talis deceptio reprobetur secundum Pau. in d. loco: minus ergo probari debet in foro conscientiae. Nec enim christianus candor admittit, sub illo verborum aucupio simplicem rusticū fallere, qui ex illis verbis conscientiam praetendentibus magis decipi potest. argu. l. ea quae commendandi, 43. in fine, ff. de contr. emp. & l. 1. versi. 1. in fine, ff. de edil. edic. ibi, palā & rectē pronūciando, nec rei veritas ex illa verborū cautela imutatur, l. sicut, C. ad l. Cornel. de fals. facit l. 1. C. si min. ab hered. se abstin. quoad forū interius minus valere debet color vel fucus.

21 Aliud exemplum doli ad succurrendum emptori colligitur ex tex. in l. si vina,

is. versi. planè, ff. de peric. & commo. rei
 ibi, cum intelligeret venditor non
 duraturam bonitatem eorum vsq;
 in eum diè, quo tolli deberent, nec
 admonuit emptorem, tenebitur ei
 quanti eius interesset admonitum
 fuisse. Glo. ibi intelligit, venditorem as-
 seuerasse bonitatem rei duraturam & te-
 neri de falsa assertione: cum glo. transcūt
 Alber. & Fulgos. ibi. Sed litera eviden-
 ter indicat teneri venditorem, si falsò asse-
 ueravit: nec minis teneri, si sciens rei boni-
 tatem non duraturam, id tacuit, & ita ve-
 rius sentit Salic. ibi. & aperte id notat
 Bal. ibidem: quod iuuatur ex tex. in l. que-
 ro, ff. de actio. emp. ibi, nec certiorauit
 emptorem, id enim dolus appellatur, in l.
 Iulianus, §. idē Iulianus, ff. de actio. emp.
 & ad hoc illum tex. in l. si vina, notat Ro-
 man. sing. 282. & Hippol. de fideius. nu.
 88. sed prius eūdem tex. dicit notab. Bal.
 in l. 2. C. de peric. & commo. rei vend.

22 Ex illis iuribus colligebant antiqui et
 Bar. in d. l. quæro, q̄ si aliquis de consilio
 regis vel ciuitatis scit, propediem taxan-
 dum fore precium frumenti vel vini, &
 scienter id carius vendat, tenebitur resti-
 tuere vel minuere precium, iuxta id quod
 postea publicatur, & ita Bal. in d. l. 2.
 C. de peri. & commo. rei vend. Pau. in
 in l. 1. §. fi. de actio. emp. Roman. &
 Hippol. proximè citati: idem Hippol.
 in l. statuliber, nu. 17. ff. de quæstio. Bar.
 & Pau. in l. cōtra legem, ff. de legi. Af-
 flic. decis. 399. nu. 9. Couarru. in reg. pec-
 catum, 2. par. §. 4. fol. 37. Qua in re non
 inepte Hippol. hoc intelligit, quando pu-
 blicanda est constitutio intra breue spaci-
 um: tunc enim versatur fraus, non ita in

constitutione longius differenda, quia tūc
 poterit emptor interim distrabere, & sibi
 cauere. Similiter quod inquit Pau. Ro-
 man. & alij de magnate, vel alio de con-
 silio regis, vel reipu. intelligas id dictum
 gratia exempli, & frequentioris euētus.
 Sed à paritate rationis idem dicendum
 videtur in alio cui id reuelatū fuerit, quod
 generaliter tradit Bal. in d. l. 2. C. de pe-
 ric. & commo. rei vend. & cum eo Af-
 flic. d. loco.

23 Sed Fulgos. (quem alij non referūt)
 in d. l. quæro, contra Bar. & omnes con-
 tendit, præcedentem traditionem iure nō
 subsistere, nec in praxi seruari, dicens q̄
 astutia & diligentia contrahentis debet
 ei prodesse, arguit etiam ex illo vulgari, li-
 cere contrahentibus in precio se decipe-
 re, nec malè respondet ad iura quibus
 DD. fundantur: loquuntur enim de intrin-
 secis, vel partibus rei venditæ: non de ex-
 trinsicis & accidentalibus. Sed adhuc
 non videtur recedendum à recepta opini-
 one, quæ specialiter à DD. traditur in
 constitutione publicanda, in qua particu-
 laris ratio viget, ne quis ex lege omnibus
 vtili cum alterius iactura iniquè locuple-
 tetur: & ita DD. specialiter arguūt ex
 d. l. contra, & l. fraus, ff. de legi. quod ma-
 gis proce lit in cōsiliario vel officiali ita
 callidè in rem suam publica consilia ver-
 tente, & multo magis ea calliditas dam-
 nan la erit a l forum conscientie, ex tra-
 ditis à D. Soto, de iusti. & iur. lib. 6. q. 3.
 arti. 2. facit a l hæc, quod refert Valer.
 Max. lib. 8. c. 1. p. 2. in princi. sed vide Bal.
 limitatē in c. constitutus, nu. 12. de rescrip.

24 Ex quibus infertur ad quæstionē mer-
 catoris carius vendentis tempore inopiæ
 tali-

talium rerum, scientis prope diem venturas naues afferentes abundantiam, vel e contrario si mercator sciens non esse venturas merces, quae solent ad locum afferri, emat omnes quae in loco sunt, iuxta precium tunc commune, et postea vendat carius. In his enim et similibus alia inspectio est quoad strictum forum conscientiae, et summae bonitatis et charitatis, et tunc non censetur sincerè facere, qui eo compendio vitatur honestum postponendo, quod colligitur ex Cicerone lib. 3. offi. Diuersa inspectio est quoad exteriora iudicia et tribunalia: ea enim diligentia negociatua non deceptiua est, ex notab. doctrina Bal. hic col. 1. in 3. oppos. et ita iudicatum tradit Fulgo. in d. l. quæro, et ita eleganter deducit Alexan. ab Alex. lib. 6. de genial. dieb. cap. 1. Quod etiam aliquialiter admittit alea vel sors mercaturæ argu. l. si ea lege, C. de vsur.

25 Ad præcedentia de dolosa dissimulatione, vel simulata assertione, est egregium responsum Alex. cons. 242. lib. 6. quod ipse putat indubitabile: plures autem contra Alex. fortasse respondebunt: casus ibi erat, quod gestor vel procurator episcopi locauit redditus et iura episcopatus: et conductoribus ostendit librum debitorum et iurium, concludit Alex. nullum recursum dari conductoribus, etiam si magnam diminutionem reperiant, si procurator non asseruit omnia contenta in libro esse vera et exigibilia. Sed ex præcedentibus contrarium videtur tutius: satis enim asserere videtur, qui librum ostendit, secundum notata per gl. Bar. Pau. Ias. in l. 1. §. editiones, ff. de eden. Innocen. in c. cum venerabilis, de excep. et ibi Felin. nu. 23. no-

tanter hispan. Xuar. alleg. 27. col. 2.

26 Ad multa superius tradita in discursu horum commentariorum, et in materia huius l. memorandum est, quod emptor non dicitur malæ fidei possessor, etiam si venditor læsus maneat ultra dimidium iusti precij, si dolus ex parte emptoris non interuenit, quod satis colligitur ex decisione huius l. personali actione ex humanitate tantum succurrentis. Colligitur etiam ex l. dolus, infra eod. et notabiliter ex Bal. hic col. 1. in 3. oppos. idemque voluit scribere. in varijs locis ut sepius ex supra deductis deprehenditur: et in terminis notat eleganter Panor. in c. per tuas, col. 2. nu. 8. de dona. et eonon relato probat egregie Couarru. lib. 1. resolu. cap. 3. nu. 5. vers. imò ut ultimatum, colligiturque ex sæpe citatis verbis I. C. in l. in causæ, §. idem Pomponius, ff. de mino. l. item si precio, §. si. ff. loca. Quoad forum interius seu conscientiae à dominis Theologis multa traduntur, quae apud eos videri et ab eis audiri possunt. Luculenter etiam tradit D. Nauarrus in c. nouit, 6. notab. ad fin. Hoc verò conducit maxime ad q. fructuum, de qua supra in 4. cap. 2. par.

27 Nec omitto vnum quod memorandum fuerat in q. de qua supra in 4. cap. 1. par. nu. 1. de emete rem minus dimidia iusti precij, eamque statim locante venditori, vel ei in emphiteusim concedente: aliquando enim poterit talis contractus vsurarius et nullus esse, ut tradit D. Azplicueta Nauarrus in suo excellentissimo Manuali confessorum, pag. 280. nu. 230. secundum nouiorem editionem salmantinam. Adde etiam in simili ad eam q. quod tradit Cagnol. in l. 2. nu. 167. C. de pactis inter emp.

Tertia pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

SUMMARIA.

CAPVT 3.

- X**aminatur plenissime traditio glo. hic, an restatūm, an etiam precium in obligatione sit: in quo referuntur variae opiniones, & emendantur multa à DD. incaute tradita vsq; ad nu. 5.
- 6 Traditur in eadē q. singularis opinio Fulgos. quæ nouè & vrgenter comprobatur.
- 7 Ostenditur contra omnes, grandem contentione scriben. nullius esse momenti, & nu. 8.
- 9 Probatur non esse ineptum agendi modum in hac materia, simpliciter rem petere, non alternatiuè contra quamplures, & nu. 11.
- 12 Probatur cum Bar. tutius & melius esse, in hac materia alternatiuè agere, & explicatur illud vulgare, quod sententia debet esse conformis libello.
- 13 Traditur non vulgaris opinio, vt sustineatur libellus, in quo veditor vel emptor laesus petat se in integrum restitui.
- 14 Explicatur in eodem themate particula quaedam l. infra si maior fac.
- 15 Agitur plenissime de intellectu c. cum dilecti, de emp. & vend. & probatur cōtra innumeros in casu illius tex. non fuisse libellum ineptū, nec eo nomine resultasse nullitatem iudicij vel sententiæ, & reprobantur multa à DD. tradita, vsq; ad nu. 22.
- 3 Agitur de traditiōe, ad quam sepe citatur glo. in princ. Instit. de oblig. de nullitate ex libello inepto.
- 24 Tractatur vtilis q. ad praxim huius l. & de intellectu l. habebat, ff. de instito. cum alijs vsq; in finem.

N q. de re perēpta pe nes emptorem (quam examinauimus supra in 1. cap. 2. par. nu. 36.) dixit glo. in materia huius l. venditore leso manēte, solam rem distractam esse in obligatione, supplementum verò precij in facultate soluendi: in quo mirè variant vtriusq; iuris interpretes, diuisamq; tradunt scholan Canonist. & Legist. Plurimi enim opinionem Accurs. sequuntur, vt sola res in obligatione dicatur: alij cōtra, tam precium, quam rem esse in obligatione asserunt. Nec deest longè diuersa opinio Fulgos. hic nu. 9. nō relati, qui magis contendit, solum precium esse in obligatione, restitutionē rei in facultate: putantq; omnes ex ea differentia & inspectione grandes effectus resultare: cum glo. est Bal. hic nu. 14. q. 11. & nu. 19. q. 15. & Salic. q. 14. nu. 18. & nu. 22. dicēs opinionem glo. communem esse, & Pau. nu. 16. & Molin. eandem communem dicens in consue. paris. §. 22. nu. 42. & Couarru. lib. 2. resolu. cap. 4. col. penul. Anto. Gome. de contrac. cap. 2. fol. u. col. 3. & cum glo. est Goza. cons. 44. nu. 10. & Cagno. hic nu. 16. & alij, quos ipsi referūt. Cōtrarium

trarium cum Ioan Andr. tenet Panor. in c. cum dilecti, ad fi. de emp. & vend. dicens, ita communiter tenere Canonistas, ut in hac materia tam precium, quam res in obligatione esse dicatur: & ita Cremē. sing. 84. & late Bero. in d. c. cum dilecti, nu. 75. & 79. & Ripa in l. quod te, nu. u. ff. si cer. pet. Vacillat autē Panthal. hic, nu. 191. & Imol. in c. cum causa, nu. 25. de emp. & vend.

In ea varietate solet allegari Bar. p. opinione Canonistarum contra glo. hic, & ita eum citant Molin. & Couarru. ubi supra, Cremen. & Cagnol. hic, & alij alibi. Ego autem verissimum puto Bar. tenuisse opinionem glo. ut colligitur ex ipso nu. 13. neq; contradicit, cum postea nu. 16. in forma libelli cōsultat, ut formetur alternatiuē. Id enim inquit ad tollendam dubitationem, & quia ea alternatiua petitiō procedit ex electione, quæ conuento competit, iuxta decis. huius l. & sic auctoritas Bar. cum glo. est.

2 Glo. autem pro sua opin. adducit tex. in l. si res, §. i. ff. de iur. dot. ubi in versi. Marcellus, habetur, q; si in æstimatione serui dotalis mulier læsa fuerit, mortuo seruo non tenebitur vir ad iustā æstimationem, sed tantum ad precium, quo seruus æstimatus fuit. Tunc autē inductio illius tex. colligi debet ex eo, q; æstimatio in dotalibus facit emptionem, l. plerunq; & l. quoties, ff. de iur. dot. & sic in venditione iam vi. leitur tex. ille probare, re perempta penes emptorem, nihil deberi vēditori, nisi precium conuentum, & eo soluto cessare obligationem: quasi non iusta æstimatio, sed res ipsa in obligatione fuerit. Quæ inductio cōfirmatur, quia si vtrumq; esset

in obligatione, re perempta videretur manere obligatio iusti precij, ut regulariter in iure habetur in alternatiuis, l. Stichum, §. in princ. & in §. i. ff. de solu. Huic argumēto non satisfacit Panor. nec Berous in d. c. cum dilecti. Alberi. hic, nu. 11. respondet, in d. l. si res, esse speciale ius in re dotali, cō q; si res æstimata non fuisset, periret uxori cuius erat: quæ tamen responsio parum valet, cum aliud non afferat, nisi fingere casum, quo ibi cessaret venditio, scilicet deficiente æstimatione, sicut etiam in proposito absq; precio non esset venditio, & res periret domini periculo. Sed d. l. non videtur rectē adduci ad decis. huius l. cum ibi non spectetur læsio ultra dimidiam, & inter coniuges exactissima æquitas consideretur, ut deduxi in 1. cap. 1. par. per tex. & gl. in Authē. de equali. dot. & Alberi. in l. si circumscripta, C. solu. matri. Itē ad argu. d. l. colligitur responsio ex Pau. hic, nu. 16. Fulgos. nu. 10. Cremen. nu. 196. vers. tu autem, et Couarru. ubi supra, & alijs bene sentientibus, ad casum rei peremptæ parum referre, an vtrūq; sit in obligatione necne, quando precium debetur respectu rei, ut in l. electio, 26. §. si is quem, ff. de noxal.

3 Pro opinione glo. solet etiā citari tex. in l. miles, §. decem, ff. de re iudi. cui non satisfacit Panor. in d. c. cum dilecti, nu. 9. Berous autem nu. 59. vers. pro opinione, comminiscitur rationem quādam differentie inter actionem huius l. & noxalem, de qua in illo tex. Sed melius respondebitur q; in casu huius l. non reperitur decis. hæc dubitatio: in casu autem actionis noxalis aperte iuris conditores id expresserunt. Ratio autem fortasse fuit, quia

quia damnum passus non poterat aliud petere, nisi quod sua intererat, nēpe damni aestimationem, cum actio ex iure agē-
tismetiatur, l. i. §. i. ff. si pars hære. peta. Iustè autem l. succurrit conuentis actiōe noxali, ne seruorum malitia vltra eorum valorē dominis damnosa esset, §. i. Instit. de noxal. Non potuit igitur serui deditio in obligatione principaliter considerari: sed infra ostendetur argumētum de actiōe noxali non seruire ad opinionem glo. magisq; vrgere p̄ singulari opin. Fulgos.

4 Pro opiniōe autem (quæ Canonistarum appellatur) q̄ res & precium æqualiter sint in obligatione, ponderatur tex. in d. c. cum dilecti, quasi ibi iudicium & sententia corruerit, eò q̄ alternatiuè actū, & iudicatum nō fuerit: adduntq; plures Papam id declarare voluisse ad tollendā dubitationem glo. & DD. Inferius vero ostendemus longè diuersum esse sensum illius tex. Arguunt etiam ex c. cum causa, eod. tit. vbi in hac materia ponitur sententia alternatiua: vnde colligunt præsumptionem, q̄ ita actum fuerit. Quæ argumentatio parum valet, quia non constat an eodem modo actū fuerit: & licet ita actum fuisset, non sequitur id pro forma requiri, nec in libello, nec in sententia. Nec valet alia inductio aliquorum argumentum, q̄ non procederet petitio nec sententia alternatiua, si vnum tantum esset in obligatione. Id enim falsum est in iure, vt probatur ex Bar. hic, nu. 16. tradit Anto. Burg. in d. c. cum dilecti, ad fi. & probatur ex §. i. Instit. de offic. iud. & ex d. §. decē, l. miles, ff. de re iud. quæ iura ostēdunt, posse alternatiuè iudicari etiā in casu, in quo vnum tantum est in obligatione,

alterum in facultate soluendi, & ita consulit legislator: quod æquè ad libellū applicatur. Nec enim in agente vel iudicāte culpari potest talis alternatiua, in qua exprimitur id, quod de iure committitur electioni cōuenti, cui alternatiua ipsa nullum incommodum affert.

5 Miror etiam Augusti. Bero. in d. c. cum dilecti, nu. 76. nimis anxii se ostēdere ad conciliandum tex. in d. §. i. Instit. de offic. iud. cum §. decem, l. miles, ff. de re iud. quasi ex diametro aduersarentur, variasq; affert conciliationes, sed inani labore: cum iura illa simillimam decisionē habeant. Nec enim I. C. (in d. §. decē) negat sententiam posse tunc ferri alternatiuè, vt reus aestimationem præstet vel seruū: imò id p̄mittit aperte in princ. ibi, decē, aut noxæ dedere condēnatus, nec contradicit in versi. at iudicium. Ibi enim tantum inquit, non posse iudicem facere, q̄ iudicium solius noxæ deditiōis nullum sit, id est, non posse iudicem facere, ne reus tunc electionem habeat soluēdi aestimationem, vel noxam dādi. Quod parum obscurum non videtur percepisse doctissimus Ripa ibi, nu. 3. Ex quibus arbitror, in actiōe noxali procedere petitionem alternatiuam, cum in sententia id iure decisum sit in d. §. i. Instit. de offic. iud. In libello enim eadem ratio est ex supra deductis: quicquid cōtra sonent verba Pau. & aliorū in d. §. decem, & Cin. hic, q. 13. & deterius Bero. in d. c. cum dilecti, nu. 79. in fi. nec iuris regulæ ferūt, vt iudicium corruat ex libello alteruatiuo ad separata: in quibus notum est, vtile per inuile non viciari, Bar. Alex. & alij in l. i. §. sed si mihi, ff. de verb. oblig. & ibi

circa libellum tradit Ias. nu. 14.

6 Dixi superius, solum Fulgos. contra omnes tentasse, q̄ læso venditore non res, sed precium principaliter dicatur in obligatione: quod ipse aliquantulum colorat. Sed pro eo considero, q̄ venditor principaliter intendebat precium consequi ab emptore: unde actio principaliter ad precium censenda videtur, secundum ea, quæ notauimus supra in 2. par. rub. cap. 2. nu. 24. Quod innatur ex causa ipsius actionis, quæ procedit ex læsione in precio: & sic precium principaliter respicere videtur, argumento doctrinæ, quæ colligitur ex I. C. in l. qui id quod, ff. de dona. Pro Fulgos. etiam potest subtiliter induci tex. in d. §. decem, l. miles, ff. de re iud. ubi in obligatione principaliter esse dicitur id, quod pertinet ad resarciendum damnum agentis. Sic in proposito similior est satisfactio in precio, quam in restitutione rei, cū & læsio in precio fuit. Unde videretur pro Fulgos. dicendum, q̄ supplementum precij in his terminis magis sit in obligatione, quam ipsa res.

7 Retulimus, & melius fortasse quam alibi explicauimus aliorum opiniones & fundamenta in hoc articulo. Mea verò sententia, tota ea DD. altercatio minimi, vel nullius momenti est: cū Bal. hic, nu. 14. & reliqui omnes, maxime Panor. in d. c. cū dilecti, putent ex resolutione eiusdem contentionis grandes effectus resultare. Quod contra eos omnes ostendo: nā ea inspectio principaliter applicabatur ad q̄. glo. de re vendita perēpta apud emptorem, in qua etiam sequentes opinionem glo. agnoscunt, liberari emptorem, si res apud eum sine eius culpa perierit: siue

res ipsa tantū, siue res & precium in obligatione dicatur, vt supra in 1. cap. 2. par. nu. 36. cū sequen. ubi id probaui receptius apud scribē. & apud Hispanos decisum l. parti. Alius posset considerari effectus in eadem altercatione, nempe quoad formam sententiæ, in qua etiam satis probatur ex proximè dictis nihil referre, an vnū, an vtrumq; sit in obligatione, ex tex. in d. §. 1. Insti. de offic. iud. & d. §. decem, l. si miles, ff. de re iud. Quibus iuribus probatur, posse sententiam proferrī alternatiuè ad rem, vel ad precium, etiam si alterum tantū sit in obligatione. Alius effectus versari posset quoad formam libelli seu modum agendi, in quo etiam euidenter ostenditur, nullum discrimen, nullumq; effectum consistere in tota ea altercatione: idq; colligitur ex supradietis.

8 Nunc verò id magis probabo, quia siue vna, siue altera opinio teneatur, nihil impedit libellum & iudicium procedere, vt tandem videtur agnoscere Bal. (malè sibi constans) nu. 19. & notabiliter Anto. Burg. in d. c. cū dilecti, ad finem. Si enī teneatur opinio gl. q̄ solares sit in obligatione, precium autem in facultate soluendi, adhuc sustinebitur libellus alternatiuus in hac materia, vt rectissime sentit & consulit Bar. hic, qui probauit opinionem glo. & tamen cōsulit, vt libellus seu petitio cōcludat alternatiuè. Obiter autem hinc aduertat, Bar. loqui consulendo, nō quasi id necessarium vel de forma sit: quod memoro, quia ferè omnes malè accepisse videtur verba Bar. vt paulo inferius deducā. Quòd autem, retenta opinione gl. procedat libellus alternatiuus, efficaciter probatur ex d. c. cū causa, arguendo de senten-

tentia ad libellum: nihil enim impedit petere, quod secundum ius potest iudicari: nec tunc improbari potest desiderium agentis ex doctrina l. desiderium, C. de posi. a contrario sensu: agnoscenda tamen est aliqua differentia inter libellum & sententiam, ut infra. Probatum eadem opinio ex recepta theoria, ut libellus, & iudicium sustineatur ex parte apta, licet alia imperitiosa alicui fuerit, ut supra diximus cum Ias. in l. i. §. sed si mihi, nu. 14. ff. de verb. oblig. de quo sunt iura & DD. ut per Alex. cons. 105. in fin. lib. 3. Probatum magis, quia tunc alternativa non affert incertitudinem, cum eius electio conuenio detur: imò non est, quid tunc imputari debeat actori, cum talis alternativa, quodammodo necessaria sit ob eandem electionem, quam lex aduersario tribuit. De iure enim alternativa petitio admittitur, quando eius certitudo pendet à facto, seu voluntate conuenienti l. i. §. quia aut, & ibi Bar. & Rip. ff. quor. lega. tex. & scriben. in l. ubi autem, 75. §. qui illud, ff. de verb. oblig. Alex. cons. 182. col. 1. lib. 2. & in proposito Anto. Burg. in c. cum causa, col. 1. nu. 3. Ausrer. in q. capel. 469. conducunt quae refert hispa. Gome. de contract. c. 11. nu. 40.

9. Similiter retenta opinione (quae Canonistarum appellatur) utrumque esse in obligatione, rectius contra quamplures dicetur, procedere libellum, & iudicium, in quo agens simpliciter rem petat, ut rectissime, & cum iudicio resoluit Bal. hic nu. 19. quod non tam bene senserat nu. 14. Quod maxime suadetur ex ratione, quam sentit Bal. d. nu. 19. quia scilicet is agendi modus nihil conuenio adimit, cui electio salua manet. Satis vero est, apte factum

narrare, ex quo ius ellicitur, cuius veritas ex verbis agentium non mutatur, l. sicut, C. ad l. Cornel. de fal. Nec enim ad actorem spectat forma sententiae, cum in iudicio, iudex & agens diuersae personae sint. Et ita resoluendum omnino est, in hac materia procedere libellum praecisum, vel alternatiuum, & utroque modo iudicium sustineri, ut bene sentit Bar. nu. 16. & colligitur ex Bal. d. nu. 19. ex Salic. q. 19. Et utroque modo agi posse, tanquam receptum tradit Gozad. cons. 44. nu. 11. idemque probare videtur Cagno. hic nu. 116. Chassad. de empt. & vend. decis. 1. ad fin. sentit Ripa. in l. edita, nu. 17. C. de eden. & Anto. Gome. de contract. cap. 2. fol. u. col. 3. eaque opinio verior, & receptior censenda est: & iuuatur ex reg. l. 1. C. de form. subla. ut scilicet rei veritas, non formula attendatur: facit l. fin. §. fin. ff. quod met. cau. et quae de sustinendo libello, & iudicio tradunt Alex. et Ias. in l. sed etsi possessori, §. item si iurauero, ff. de iureiur.

10. Ex qua veriori, & receptiori resolutione cauebis ab AEmil. Ferreto in d. l. ubi autem, §. qui illud, nu. 4. ff. de verb. oblig. ubi incaute scripsit, omnes DD. in hac materia necessario requirere, ut libellus alternativè concipiatur, cum ex supra dictis constet, id de consilio, non pro forma tradi. Unde cauebis à simili errore Rober. Maran. in specu. iudi. 6. par. nu. 81. ubi etiam inc. iure dixit, corrumpere libellum & iudicium in hac materia, si praecise, non alternativè agatur, idque putavit ab omnibus receptum. Inde etiam inferes contra Anto. Burg. in d. c. cum causa, nu. 4. ad fin. ibi, casus insolitus, ubi praesupponit in hac materia regulariter non procedere libel-

libellum, nisi alternatiue concipiatur. Infertur similiter cauendum esse à Cin. hic q. 13. dum strictè putauit, non procedere in hac materia libellum alternatiuum, sed tantū præcisum: in quo aliter sensit idem Cin. in l. maioribus, quem ibi sequitur Fulgos. C. commu. vtri. iud. Sed magis cauebis à Panor. in d. c. cum dilecti, ad fi. & à Bero. ibi dum asserebant, pro forma requiri hunc libellum alternatiuum: nec ea opinio debet communis appellari, quicquid ibi dicat Burg. nu. 12. qui tamen ad intellectum tex. ibi meliùs sentit, vt infra. Et ita cauebis à Pantal. Crem. hic, nu. 199. Inde etiam cauebis similiter ab Aymo Craue. conf. 151. col. 1. qui etiam, quod de consilio tradunt Bar. & alij, p. forma accipiebat. Hinc etiam cauebis ab alijs in hac materia dicentibus, q. si lesus agat præcisè incidet in poenam plus petentis: in qua opinione erat Hosti. in summa de empti. & vendit. nu. 7. & alij quos sequitur Imol. in d. c. cū dilecti, nu. 10.

11 Ex eisdem inferes friuolam esse concordiam, quam tanq̄ in magna contentiōe tradebat Imol. in d. c. cū causa, nu. 25. dicens, q. opinio Canonist. seruabitur in terris ecclesiæ, opinio autem Legistarum, in terris imperij: vel alterā in iudicio ecclesiastico, alterā in seculari: quod etiam ad conciliationē tantæ litis probabat Berous in d. c. cū dilecti, nu. 79. contra quos verius asseretur, nullā in hac re litem esse debere apud doctos, idēq; ius in omnibus terris, omnibusq; iudicijs seruādum fore. Ex quo etiam prorsus reiiciēda erit differentia, quam in hoc tradunt plures inter ius pontificium, & cæsareum, & ita cauendum erit à Zaneti. differentia 226.

Sit igitur vera & recepta resolutio, vt in materia huius l. procedat libellus tam alternatiue, quā præcisè conceptus.

12 Consultius tamen est, vt libellus, seu petitio alternatiue formetur, iuxta electionem, quæ de iure datur conuento, vt rectè dixit Bar. hic, & cum eo Ange. Areti. in §. si quis agens, Insti. de actio. & plures supra citati, & ita praxis obseruat, vt ego sæpissime vidi. Et de praxi gallica asserit Molin. in consue. Paris. §. 22. nu. 42. char. 209. vbi tamen non percepit mentem Bar. putans eum non de consilio, sed de forma necessaria loqui, vt etiā putauit Cagnol. hic, nu. 116. & Cremen. nu. 192. & 199. & plures alibi. Sic videmus, q. duplex titulus ad cautelam allegari potest, Felin. in c. in nostra, col. 2. versi. titulus, de rescrip. libet alibi dubitet idem Felin. vt tradit insignis Nauarrus in repet. c. accepta, 3. oppo. nu. 3. pag. 67. de resti. spol. conducunt quæ tradit Dec. in l. 1. C. de Carbon. edic. Infertur etiam nō esse absurdum, nec iuri repugnās, vt libellus in hac materia formetur simpliciter ad rem, sententia autem feratur alternatiue ad rem, vel ad precium: quod in simili colliges ab Afflic. dicis. 32. contra plures in dictis locis, perperā & crassè accipientes illud vulgare, q. sententia debet esse conformis libello, quasi iudicis arbitrium, & potestas recedere nequeat à desiderio actoris: cum etiam vulgares sciunt, eam regulam solū respicere, ne iudicetur de re in iudicio non tractata, iuxta l. vt fundus, ff. communi diuid. quā multis limitationibus ornat Felin. in c. licet, de simo. Ias. in l. vinum, ff. si cer. pet. & ita eam regulam declarat Bal. quem vide, in l. fin.

l. fin. nu. 6. C. de fideicom. liber. Bal. in l. 1. nu. 11. & 12. C. si plures vna sen. & Sebastian. Van. de nullita. pag. 317. nu. 96.

13 Infertur ex eisdem, sanius sustinendū fore libellum in hac materia, si læsus se in integrum restitui petat: non enim verborum formulis inherendum est, cum sensus, & rei veritas cōstet, licet aliter sentire videatur. Aymo cōs. 7. nu. 12. Nostra autem opinio satis probatur ex supra dictis, simul etiam ex opinione eorum, qui remedium huius l. restitutioni comparabant, vt deduxi in 2. par. c. 4. nu. 4. Vbi cōtrarium probavi, quicquid etiam colligatur ex glo. & DD. in l. in contractibus, C. ex quibus causis maiores: nam verum & receptum est, verba impropriari vt libellus, & iudicium sustineatur. secundū latē notata ab Alex. & Jas. in d. §. item si iurauero, l. sed etsi possessori, ff. de iureiur. & alibi sæpe scriben. facit nota. regula l. si quis intentione, ff. de iudi. Nec omnino incongruit appellare in integrum restitutionem, id quod deciditur in hac l. quocumq; enim modo satisfiat agēti, iam dici potest in integrum restitutus, arg. l. qui restituere, ff. de rei vend. sed in terminis est tex. (quo aliqui perperam arguere poterunt) in l. dolus, in fin. infra hoc tit.

14 Ex eisdem infertur ad intellectū tex. in l. 1. C. si maior fact. in si. lib. 5. (de quo ad q. fructuū latē egimus supra in 4. cap. 2. par.) quem tex. ad formam libelli in hac materia adduxit Bar. hic nu. 16. in si. licet ex Bal. & alijs ibi non malē colligatur, Imperatorem ibi potius alloqui excipientem, q̄ agentem: vt etiam tradit Cagnol. hic nu. 116. Aduerto autem, q̄ tex. ibi magis sentire videtur, conclusionem

agentis, vel excipientis ex hoc remedio simplicem, vel præcisam fuisse: iudicem vero informat Imperator ibi, vt alternatiue aduersarium condemnet: ita enim suadetur ex verbis illius l. ibi, quod præsidis prouisione fieri conuenit, & ibi, in arbitrium eius ponere. Ex quibus cessant multa, in quibus DD. anxie & ineptē torquentur.

15 Ex quibus altius infertur ad veram interpretationem tex. Sæpissime citati in d. c. cum dilecti, de emp. & vend. in cuius explicatione DD. parum sibi constant. Casus ibi fuit, q̄ canonici Beluaceni. vendiderunt siluam quandam abbati & fratribus Cariloci: postea Canonici contra emptores egerunt, dicentes se enormiter læsos vltra dimidium iusti precij: simulq; allegantes venditionem à quibusdam eorū factā igne rante capitulo: causa cōmissa fuit Decano Remen. de cuius sententia ita tex. habet, & cum ei per testes cōstitisset q̄ prædicti fratres siluā minus dimidia iusti precij cōparassēt, pronunciauit venditionem non tenere: & siluam Beluacen. ecclesiæ adiudicans canonicos in possessione induxit. Quia verò in arbitrio emptoris est, si velit supplere iustū precium, aut venditionem rescindere, cum res minus dimidia iusti precij comparatur, sententiā ipsam tanquā iuri contrariam irritantes, possessionem monachis iudicauimus esse reddendam. Putauit Ioan. And. tex. illic decidere altercationem DD. supra tractatā, an res tantū, an etiam precium sit in obligatione: & sentire

sentire tex. utrunq; in obligatione: tandē q̄ intelligit, sententiam ibi fuisse nullam ex eo, q̄ Canonici læsi egerunt simpliciter, seu præcisè, cum agere deberent alternatiue: quam interpretationem probat Panor. in d. c. nu. 4. & Imol. nu. 16. eamque apud Canonist. videtur magis communē dicere Burg. ibi nu. 12. & magis Berous ibi nu. 34. & Cremēs. hic, nu. 192. & 199. & Aymo in multis consilijs superiūs citatis, speciatim cons. 7. nu. 2. Alij intelligunt libellum ibi ineptum fuisse, & sententiam super eo nullam, eo q̄ petebatur, ut venditio nulla pronūciaretur: ita Bal. hic nu. 18. & Fabian. de emp. & vend. q. 8. nu. 24. & Soci. cons. 146. nu. 13. lib. 1. hispan. Auendan. 1. respon. col. penul. Hi ergo in eo concordant, ut libellus in casu d. c. fuerit ineptus, & ob id sententia fuerit nulla: variant autem in explicanda ineptitudine libelli. Alij verò generaliter & indistinctè eundem tex. summè cōmendant, ut ex ineptitudine libelli corruat iudicium & sententia, non explicantes, quo nomine libellus ibi ineptus fuerit: ita Felin. in c. in literis, nu. 5. de offic. deleg. & ibi Dec. ad fin. idem Dec. in rub. de appella. nu. 12. Alex. cons. 79. nu. 3. lib. 2. Sebastia. Van. de millita. pag. 296. nu. 23. qui alios citant.

16 Alij intelligūt libellum in casu illius tex. non fuisse ineptum, nec ex eo corruisse sententiam: quam dicunt nullam fuisse, eo q̄ ob læsionem iudicauit Decanus venditionem nullam, & rem venditori restitui fecit, cum ex hac l. pateat venditionem tunc valere, & electionem emptori dari. Vnde colligunt sententiam ibi videri latam contra ius expressum &

ideo nullam fuisse: ita Butrius ibi, quem sequi videtur Imol. col. 5. nu. 17. & Cagn. hic, nu. 116. vers. ad d. c. & ibi Burg. n. 62. Vides igitur magnā DD. varietatē, & Ioan. Imol. nō sibi cōstare. Magis etiā variat Burg. ibi, si eū attentè legas nu. 12. ubi vnū dicit, & nu. 26. ubi aliud, et nu. 31. & 33. & 62. qui etiā ab alijs magis recedens tētavit, in casu illius tex. sententiā nō fuisse nullam, sed iniustam, ponderans verbum, irritantes. Notissimum enim est, longè differre sententiam nullam ab iniusta, ut in l. 1. ff. quæ senten. sine appel. rescin. & l. 2. C. quando prouo. non est necesse. Sed argumentum Burg. ex d. verbo, irritantes, efficax non est, ut bene respondet Bero. ibi nu. 40. In eadem varietate parum etiam sibi constat Cagnol. hic nu. 116. & 117. modò intelligens, ineptitudinem fuisse in libello, modò in sententia. Inter defectū verò vel vitium libelli & processus, & defectū seu vitium sententiæ multū interest: maxime ad dignoscendū, an ex eisdē actis iudicādū sit, secūdū notata per gl. Bar. Pau. in l. prolatā, C. de senten. & inter loc. omn. iud. et alibi sæpe scribē. In quibus omnibus magnā inesse difficultatem inquit Berous in d. c. nu. 78. ubi ipse nu. 44. & 46. dicit se alium intellectum cogitasse, quem omitto: quia si bene inspiciatur, non differt à deterioribus supra reiectis.

17 In ea DD. varietate circa intellectū d. c. videtur ipsi scriben. quasi sponte plures difficultates subire voluisse, quarū maiore partē vitare facile potuissent. Nec dubito, falsa & commentitia esse omnia, quæ de ineptitudine libelli tradunt innumeris supra citatis, et alijs sæpissime. Quod

V Satis

satis ostenditur ex litera d.c. in quo nulla mentio est de forma libelli: ideoq; nō erat diuinandū, nec insistendū quasi pro difficili circa id, quod in tex. nō constat. Probatur hoc magis contra Ioa. And. Pa. nor. & plures primò citatos, quia licet libellus ibi fuisset simplex vel præcisus ad rem, non ideo corrueret iudicium: vt cum Bar. probauimus supra nu. 9. Similiter quamuis agens peteret vëditionem declarari nullam, non ideo corrueret sententia rectè prolata ex supra deductis. Ostenditur hoc magis cōtra eos oēs in eo, quod de libello comminiscuntur: quia ex litera cōstat libellum ritè formatum fuisse, tam circa læsionem, quam circa nullitatem ex defectu cōsensu capituli. Receptū enim est, posse simul agi ad rescindendum, & cōditionaliter ad declarandum nullum, vt in hac materia tradit Aufrer. ad Capel. Tholos. q. 469. & Burg. in c. cum causa, nu. 3. de emp. & vend. glo. & Paul. in l. 1. C. quando prouoc. non est necess.

18 Reijcienda ergo sunt quæ DD. ad eum tex. cōminiscuntur de ineptitudine libelli. Quoad sententiam verò non satis constat, ibi eam nullā fuisse: & verba tex. variè accipi possunt: & in ea re concludunt aliqui, valere sententiam, qua emptor simpliciter condemnetur ad rem restituendam, vt tradit Burg. in d. c. cum dilecti, nu. 33. in fin. & nu. 62. ad fin. & Cagno. hic nu. 116. ad fin. quod iuuatur ex notatis in l. miles, §. decem, ff. de re iudic. potest q; ea opinio comprobari, eò q; talis sententiā continet alteram partē alternatiue huius l. & ita ex parte competēte sustineri poterit ex doct. Innoc. in c. in præsentia, de renunc. quem sequuntur plures relati à

Rip. in l. si ventri, §. in bonis, nu. 13. ff. de priuil. credi. Sic etiam pro validitate talis sententiæ facit quod notat Bal. in l. si. nu. 1. & nu. 3. C. de fideicomis. liber. Si autē instes ex verbis d.c. ibi, iuri contrariā, responderi potest, aliquando valere sententiam iuri contrariam, si error contra ius expressus in ea non sit iuxta l. 2. C. quando prouoc. non est neces. cum alijs. Maxime q; in materia huius l. aliquando ex læsione cōdenatur emptor præcisè ad rem restituendam sublata electione regulariter ei cōpetente, vt ex superius dictis non semel colligitur.

19 Reiectis igitur falsis & diuinatorijs, tutius dicendum videtur in d.c. nihil tractandum de ineptitudine libelli: an verò sententiā ibi nulla fuerit, petendum fore ex iuris regulis & veris traditionibus, vt si eo casu iuris error in sententia expressus fuisset, nulla redderetur, secus autē si error in sententia non exprimeretur: quia tunc sententia non esset nulla, sed iniqua secundum iura & receptas sententias. Ad literam verò d.c. verius videtur, q; sententiā ibi nulla fuerit, quia videbatur continere expressum iuris errorem, vt colligitur ex verbis tex. supra relatis, maxime dum Papa inquit, decanū ibi pronūciasse, venditionem non valere ob læsionem ultra dimidiam, quod expressim & aperte erat contra hanc l. & l. dolus, inf. cod. Atq; ideo rectissime inquit tex. sententiam fuisse iuri contrariam.

20 Ex qua declaratiōe colligitur differentia inter libellū & sententiā in hac materia: libellus enim simplex vel præcisus, imò & petens contractū declarari nullū procedit, non ita sententia, iuxta proximè dedu-

deduct. i. Colligitur etiā, q̄ si iudex in sententia expressim referat probationē lationis, ex qua inferat venditionem fuisse nullam, sententia ipsa nulla erit: quia cōtinet errorē expressum, cōtra hanc l. & d. c. licet Burg. & Cagn. ubi supra, indistinctē cōtradicerē videantur. Nec obstat fundamenta, quæ pro eis adduxi: procedunt enim quādo ex tenore sententiæ non deprehenditur talis error, licet ex alijs partibus actorū colligi possit: nec salvanda sunt verba sententiæ in casibus rarissimis, cum amplissima & certissima regula electionem in hac materia reo tribuat: qd colligitur ex doct. Bar. in l. 2. n. 1. ibi, vnde si aliqua causa specialis est, debet specialiter exprimi, ff. si quis in ius voca. non ier. Bar. in l. lucius, in fi. ff. de ijs qui notan. infam. Alex. in l. si is ad quē, nu. 11. ff. de acq. hered. Dec. in c. consuluit, nu. 5. de appel. Panor. in c. sicut, nu. 11. versi. quartus, de re iud. Felin. in c. super literis, nu. 17. de rescr. Ias. in l. propter adū, §. siue aut, nu. 10. C. de iudic. Satis ergo contra formā huius l. iudicaret, qui conventū præcisē condemnaret: cum verba sententiæ strictē intelligantur, iuxta doct. Bar. in l. Iulianus, nu. 5. ff. de condict. indeb.

21 Ex eadē vera interpretatione iam patet non probari in d. c. unū, quod scriben. inde colligebant, q̄ iudex appellationis nō possit reformare sententiā nullā ex ineptitudine libelli, agnoscentes posse iudicē id facere, ubi nullitas est ex alia causa, p l. si. ff. quod cū eo, & ad hanc specialitatem ex ineptitudine libelli extollunt tex. in d. c. vt per Panor. ibi, nu. 4. qui addit non tantū sententiā, sed totum processum tunc

corruere: & ita Bal. hic, nu. 18. dicens tex. in d. c. esse meliorem de iure, & ita Alex. cons. 79. col. 1. lib. 2. Feli. & Dec. ad fin. in c. in literis, de offic. deleg. quam resolutionē extollit & receptā inquit Cagnol. hic nu. 148. Sed tota ea traditio sine fundamento videtur: euidenter enim deducitur ex supradictis in d. c. nihil probari de nullitate ex ineptitudine libelli. Itē si vera esset regula, quam DD. præsupponūt in nullitate ex alia causa, multo magis procederet in vitio circa formulā libelli: argu. l. 1. C. de form. subla. & l. fin. §. si. ff. quod met. cau. Nec regula, quam DD. præsupponūt, tuta videtur: si enim sententia nulla fuerit ex aliquo vitio actorum, nūquam à iudice appellationis absq; noua solēnitare validabitur, vt sentit Pau. & ibi plenius notat Aret. col. 2. in fi. cum sequen. in l. si is ad quē, ff. de acqui. hære. facit reg. l. eos, in fin. princi. C. de appel. q̄ causa defertur ad iudicem appellationis secundum terminos, in quibus erat penes iudicem à quo. Pau. in l. ab executore, nu. 3. ff. de appel. Boer. decis. 73.

22 Nec obstat tex. à DD. ubiq; male citatus, in d. l. fin. ff. quod cum eo, quem ad d. regulam notant Bar. & alij ibi. Bar. in l. si expressim, col. fi. ff. de appel. Guido Pap. decis. 436. nu. 11. Dec. in rub. de appel. nu. 12. colligentes ex d. l. fin. iudicem appellationis ex noua causa posse reformare, & validare sententiam nullam. Aduerto enim, q̄ in d. l. fin. prima sententia non fuit nulla, nec ullus defectus erat in p̄cessu, sed rationes vel fundam. etiā iudicis nō cōcludebāt. Imperator aut ibi ex actis & p̄batis meliorem rationem expressit, vt glo. ibi rectē sensit: quod ostenditur

ditur contra summarium Bar. & contra alios: quia in d.l. non successit noua causa in secunda instantia appellationis: eadē nanq; causa in actis inerat. Et ita cessant multa, quae DD. colligunt ex d.l. fin. & aliud ad quod etiam notant eandem l. q; si in sententia exprimuntur duae causae, altera falsa, altera vera, sustinetur ex vera: ad quod ex eadem l. plures refert Tiraq. in tract. de causa, in 22. lumi. nu. 6. Verius autem colligitur ex d.l. fin. (si litera bene expendatur) grandis comprobatio ad receptam opinionem, q; si mandans scit mandatarium excedere fines mādati, validetur gesta à mādatario, vt sentit Pau. Cast. in d.l. si. qd. omittendū nō fuit supra in 1. cap. 2. par. nu. 18. vbi de hoc egimus.

23 Ex supradictis ad tex. in d.c. infertur cōtra plurimos supra citatos: non esse eū tex. notandum pro glo. in princip. Instit. de oblig. verbo, secundum, ibi, per competentes actiones. Ex qua colligunt scriben. nullam esse sententiā latam super inepto libello, & ad hoc eam gl. saepe adducunt DD. quam ornat Ias. in l. 1. nu. 5. ff. de offic. asses. & Afflic. lib. 2. constit. neap. rub. 10. nu. 44. Feli. in c. in literis, nu. 5. de offic. deleg. Dec. in c. ex parte, 2. col. pen. versi. decimò, eod. tit. pro qua glo. plures notant d.c. vt per Burg. & Bero. ibi, & prius Roman. in l. 1. §. occisorum, nu. 14. ff. ad Sillania. Sed ex supra deductis parum tuta videtur ea traditio: ne formulis plus iusto tribuatur: ne etiam lites differantur, vtq; rei veritas magis attendatur: & ita non videntur in eo sibi constare DD. vt tradit Ias. in l. 1. nu. 14. C. de iur. & fac. igno. Nec d. glo. satis probat id, ad qd allegatur secundū Ma-

rian. (omnino videndum) in c. dilecti, nu. 47. de lib. obla. vbi cōmūnem allegationem variè limitat. Ego etiam aduerto, q; d. gl. loquitur de actione, nō de libello: quae duo longè differunt. Potest enim competere actio efficax, libellus autē ineptè formari, & e cōtrā, secundū notata in l. edita, C. de eden. & circa d. glo. vide omnino Maran. in praxi iudic. 6. par. nu. 67. & sequen.

24 Conferunt praecedentia ad notab. q. in praxi. Aliquando enim ex parte veditoris laesi proponitur primò in libello rei vendicatio, quam nihil aliud deducitur, nisi q; agens dominus est: conuentum autem sine iusta causa possidere: emptor reus ex titulo emptionis se defendit, quae defensio iuridica est, iuxta l. traditionibus, C. de pact. l. vendicantem, ff. de euictio. Deinde venditor replicando impugnat venditionē ex laesione & remedio huius l. Quae questio in materia huius l. a DD. omissa videtur. In ea verò resoluum arbitror, primò, q; emptor conuentus videns actorem mutare libellum & actionem, possit de iure id impedire, compellendo agentem, vt primam causam prosequatur. iuxta Authen. qui semel, C. quomo. & quan. iud. Nec enim permittitur actionem mutare post litem cōtestatam. l. edita, C. de eden. secundum glo. Bar. & omnes ibi: quod in fortioribus terminis in simili iudicauit Senatus Neap. vt tradit Afflic. decis. 60. Ad idem in hac materia facit decisio Capel. Tholos. q. 469. quod non possit cūmulari remedium huius l. cum remedio possessorio. Ad idem vrget doctrina Bellame. decis. 168. vbi inquit non posse articulari de non contentis in libello, quia in eis non est lis cōtestata: quod maxime

inuatur si attendas rei vindicationem, & actionem huius l. maxime repugnare. Illa enim presupponit agentem dominum, & contra quemlibet possessorem datur: hec autem personalis est, & presupponit dominium à venditore translatum. Vnde non potest audiri actor contraria proponens, iuxta l. 1. C. de fur. ideoque non admittitur replicatio contraria libello, ut tradit Afflic. lib. 2. feudo. fol. 55. tit. de controuer. inter epis. & vasa. nu. 6.

25 Nec obstabit quod dici solet, replicationem haberi pro libello, ex glo. in l. questum, 31. §. fin. ff. de pecul. & quod notat Bal. in l. si. q. 17. nu. 38. C. de hære. institu. dicens, quod replicatio inuolat libellum. Id enim necessario intelligi debet, quando replicatio non repugnat actioni, seu deductis in libello: Aliter enim dici non potest, quod replicatio actionem inuolat, ut notabiliter tradit Pau. in l. sub pre-textu, la. 1. nu. 3. C. de transact. & ibi Alex. & alij, idem Paul. in l. si super stite, nu. 2. ad fin. C. de dolo. colligitur ex Bal. in l. petens, nu. 13. C. de pact. Cautius igitur sibi consulat emptor conuentus petens statim se absolui, nec admittens, ut venditor agens mutet actionem. Audiatur tamen venditor agens, si velit omnino desistere à priori actione, & tantum prosequi deductam in replicatione secundum Bar. & communiter DD. in d. l. edita, ut ibi resoluit Dec. n. 53. dummodo actor prius soluat expensas interim factas, ut per Curtium in eadem l. nu. 141. qui neminem allegat. Id verò tradit Sali. in l. postquam liti, nu. 19. C. de pact. Bar. in l. rura, ad finem, C. de omn. agr. deser.

26 Alia inspectio erit in prædicta quod si emptor conuentus non opponat contra ta-

lem mutationem: sed potius triplicet, & respondeat super læsione deducta à venditore in replicatione: in quibus terminis tutius videtur, quod venditor agens obtinere possit, & sententia pro eo lata valeat, ex reg. l. de qua re, ff. de iudic. quia tunc cessant fundamenta, quæ obijci possent: quod inuatur ex decisione tex. notab. in c. 1. de resti. spol. de spoliato respondente articulis petitorij allegati ex parte spoliatis conuenti. In multis enim nimium valet consensus litigantium, ut tradit Afflic. decis. 91. nu. 14. Id verò magis comprobatur ex recepta doctrina apud scriben. ut iudicari possit de eo quod à principio non petebatur, si de eo partes in iudicio postea principaliter tractant, Panor. in c. abba. te, nu. 8. de verb. sign. Afflic. decis. 95. in fin. quod maxime seruabitur in prouincijs, in quibus viget constitutio vel consuetudo, ut iudicetur secundum veritatem probationis, non obstante errore processus, ut apud Lusitanos habet Ordina. lib. 3. tit. 49. & apud alias gentes colligitur ex Aymo. cons. 210. ad finem. ex Afflic. in consli. Neapol. lib. 1. rub. 8. nu. 49. ex Auendan. in 1. respons. de quibus vide Maran. in praxi, 4. par. 16. distinc.

27 Maior dubitatio esset, si emptor conuentus post deductam in libello rei vindicationem, cui respondit, se defendendo cum titulo emptionis, videns venditorē replicare de læsione ultra dimidiū, nihil respondeat. Tunc enim cessant fundamenta proximè adducta pro actore: nec dici potest, quod fuit lis contestata circa deducta in replicatione, & emptor conuentus potuit confidere de iuris regulis supra adductis: atque ideo non curare de questione læsionis,

Et iusti precij, sciens non posse actorem
obtinere ex deductis in libello, quod vide-
tur probare Boer. decis. 42. nu. 19. qui ta-
men loquitur, quando probatio est diuersę
rei, non deductę in libello: in quo etiã re-
fert alios iudices cõtradixisse, quibus suf-
fragari posset traditio multorum, vt in iu-
dicijs patiẽtia pro cõsensu habeatur. Bar.
per tex. ibi in l. 1. in fine, C. de relatio. Fe-
lin. in c. cum in iure, nu. 9. de offic. deleg.
vidẽda tamen sunt sequẽtia ex quibus cõ-
poni põt maior pars huius difficultatis.

28 Ad præcedentia conducit decisio &
vera explicatio l. habebat, ff. de instito.
act. quę sæpissime citatur. Eius aut ver-
babreuitatis gratia non refero: casus seu
species facti erat, qđ dominus præposue-
rat seruum merci olearię: & mutuis pe-
cunijs accipiẽdis, quidam pecuniam seruo
credidit. Putans autẽ creditor seruũ pe-
cuniã ad merces accepisse, egit ex ea cau-
sa, probare tamen non potuit mercis gra-
tia seruum accepisse: tunc autem respon-
det I. C. in hæc verba, licet cõsumpta
est actio, nec ampliũ agere pote-
rit quasi pecunijs quoq; mutuis ac-
cipiẽdis esset præpositus, tamen Iu-
lianus vtilẽ ei actionẽ cõpetere ait.
Solet ea l. frequẽtissimẽ allegari, qđ agens
ex certa causa non obtinet, ea nõ probata,
licet aliam probet secũdũ DD. ibi &
Bar. in l. 1. nu. 12. ff. de eden. Pau. in l. de-
posui, ff. de pecul. p. tex. ibi cũ gl. Alex.
ĩ l. diu. nu. 15. ff. de rei iud. Boer. decis. 42.
nu. 17. & sequen. Afflic. decis. 60. Bal. in
l. 1. nu. 11. & nu. 12. C. si plur. vna senten.
Probat tex. et ibi Panor. et Feli. in c. ex-
aminata, de iudic. quã regulã copiose or-
nat Feli. in c. licet cãm, ex nu. 40. cũ mul-

tis sequen. de pba. vbi plures tradit limi-
tatiões, speciatim, nu. 42. in 9. & 10. limita-
& limita ex Bal. in d. l. fi. q. 17. C. de hẽ-
re. Insti. & per tex. in l. bouẽ, §. aliquãdo
ff. de ædil. edic. & per Tiraq. de retrac.
in fine, nu. 99. & per alios nu. sequẽ. Ra-
tio autem d. l. & huius reg. colligitur ex
Bal. in l. 2. col. 1. C. de proba. Paul. in l.
& an eadem, prope finẽ, ff. de excep. rei
iud. quia scilicet in causa nõ deducta de est
litis contestatio, sine qua iudicium corrui-
t. Alias rationes non ita vrgentes tradit
Aymo cons. 210. col. fi. facit similis ra-
tio: quia si causa quę probatur, non fuit
deducta, non videtur valere pbatio quasi
extra articulos, ex recepta doctrina Bal.
in l. 1. nu. 8. C. vt in pos. lega. Lanfran. in
c. quoniam contra, verbo, petitiones,
nu. 21. notat Cin. & ibi Paul. l. fi. C. qui
legi. perso. & Bar. in l. 1. §. diuus Adri-
anus, ff. de quæstio. Bar. in l. si quis lega-
tum, in fine, ff. ad l. Corne. de fals. Bal.
cons. 457. lib. 4. Alex. cons. 90. nu. 7. lib. 3.
Ias. in l. 1. nu. 9. ff. de offi. asses. gl. Panor.
Felin. in c. de testibus, de testib. & ita ob-
seruat praxis vel consuetudo, secundũ
Alberi. in Authẽ. sed iudex, in fine, C.
de epis. & cler.

29 Ex ratione autem vel rationibus d. l.
habebat, & d. regulę videntur pereclita-
ri plures limitationes ex ijs, quas ad eam
l. & reg. tradit Feli. in d. c. licet causam,
in vltimis limitationibus, & Alex. in d.
l. diuus, nu. 15. & 16. ff. de rei iud. & Ias. in
l. certi cõdictio, §. si numos, & ibi Alcia.
nu. 17. ff. si cer. pet. Aymo d. cons. 210. col.
fin. Alex. cons. 61. col. 1. versi. sed in casu
nostro, & nu. 11. lib. 2. hispanus Aucn-
dan. 1. respons. nu. 18. saltim resultat gran-
dis

dis difficultas, ad quam aduertit non so-
let in limitationibus, quas predicti DD.
incaute tradunt. Vbi enim deest litis cō-
testatio, vel probatio est extra deducta,
rarò sequetur condemnatio: nec fauor
causae vel personae agentis videtur iusti-
ficare contrarium, iuxta doctrinam c. ex
tenore, de foro compe. Et ita periclitatur
alia limitatio, quae ab aliquibus traditur de
fauore miserabilis personae, vt ex Cumā.
& Alex. tradit Soci. cons. xi. in fine lib.
3. Vnde non videtur tata alia limitatio
quā tradit DD. ex clausula, non se a-
stringēs, nisi ad necessaria: quicquid
dicat Fulgos. non relatus in d. l. habebat,
in fine, & alij quos refert Felin. in d. c. li-
cet causam, nu. 42. in fine, vbi ipse non im-
merito contra sentit: de qua clausula agit
Ias. in §. omnium, nu. 161. Insti. de actio.
Ex quo etiam periclitatur alia limitatio
similis ex clausula, omni meliori modo,
quam limitationem tradit Soci. in l. natu-
raliter, §. nihil commune, nu. 3. ff. de acq.
pos. & plures quos citat Decius in l. pe-
tens, nu. 5. C. de pact. Capitius decis. 96.
nu. 8. & de illa clausula Alex. cons. 112.
nu. 4. lib. 3. Ias. in d. §. omnium, nu. 151. Si-
militer periclitatur alia limitatio ex clau-
sula, qua petat agens, ius & iustitiam in
omnibus sibi ministrari. De qua etiā agit
Ias. in d. §. omnium, ex nu. 147. & in
proposito notat Capitius vbi supra, &
decis. 10. n. 22. facit decisio Delphin. q. 263.
Sed nunq̄ putavi talem effectum tribu-
endum esse ijs clausulis & formulis ver-
borum. Est enim contra reg. l. 2. C. comu.
de lega. & l. pediculis, §. labeo, versi. nec
mutat, ff. de auro et arg. leg. maxime cum
in hac clausula nihil petatur, nisi quod de

inre inest, atq; ideo extra deducta ab agē-
te non videtur ea clausula effectum indu-
cere, & ita tutius procedet quod notat
Decius cons. 62. nu. 2. in princi.

30 Ad speciem verò & intellectum d.
l. habebat, aduertendū est, q̄ ibi certa cau-
sa tantū fuit deducta: at in superioribus
egimus etiam de alia causa deducta in re-
plicatione ultra deductam in libello, seu
in prima actione, & sic d. l. tunc non satis
congruit, licet plures DD. etiam in ijs
terminis eam adducant. Et secundū hāc
considerationem nō videtur ea l. recte ad-
ducta ab Afflic. decis. 60. Ex eadem l. ca-
uebis à Bal. in l. Titia, ff. solu. matr. qui
contra eam l. & contra receptas senten-
tias loquitur & cōtra dicta ab eodē Bal.
in alijs locis, vt supra retuli: & ita labitur
Eguinar. Baro in l. illicitas, §. veritas, ff.
de offi. prae. Bal. autem in d. l. Titia, de-
cipiebatur per l. scio, ff. de appella. ex qua
contrariam regulam colligebat. Sed ea l.
loquitur in causis expressis ad appellādū:
si enim alia postea ex actis colligatur ma-
gis idonea, ex ea obtinebit appellans. Di-
uersum autem est in causa agendi à princi-
pio ex rationibus supra deductis, & quia
ad fundamentū actionis requiritur causa,
non ad appellandum. Bar. in d. l. scio, &
ibi alij eam legentes sub l. 1. §. quid ergo,
& Paul. in l. cum te, nu. 2. C. de probat.
Alex. in d. l. Diuus, nu. 16. ff. de re iud.
Felin. in d. c. licet causam, nu. 42. in 7. limit.
Quod enim deducitur pro causa agēdi in
libello censetur substantiale. vt ex Innocē.
tradit & commendat Pau. in l. interposi-
tas, & ibi Ias. nu. 6. C. de transac. quod
sentit Bar. in d. l. habebat, vnde cauebis à
Paul. ibi nu. 4.

31

Ad d.l. habebat, maior est dubitatio apud glo. & DD. cur I.C. ibi inquit, q̄ omnis actio creditoris videbatur vel erat de iure consumpta, & quodammodo ex æquitate audiri postea creditorem: in quo refert glo. varietatem antiquorū. Aliqui enim intelligebant creditorem egisse specialiter ex causa mercis, quam non probavit, atq; ideo succubuisse. Et ita Bar. ibi & scriben. in d.c. examinata, & in multis locis supra citatis nu. 28. Sed tunc contradicebat Azo relatus à glo. dicens, q̄ in his terminis de rigore & citra æquitate audiretur postea creditor, per reg. l. & an eadem, §. actiones, ff. de excep. rei iud. & per alia iura ibi citata. Ideo intelligebat Azo, q̄ in ea l. egerat creditor generaliter non expressa causa obligationis: prosecutus autem fuerat illam de causa mercis oleariae. Ideoq; secundū eos ex petitione generali videretur ei obstare sententia semel reum absolvens: & ita intelligebāt ex æquitate audiri postea creditorem, quia particularē causam prosecutus fuit, & ita Pau. Castr. ibi, eamq; lecturam cōmunem dicit Alber. ibi nu. 3. & in id ponderant aliqui quod tex. ibi refert de errore creditoris, quasi non aliter postea audiretur. Sed mihi verior videtur interpretatio Ioan. et Bar. q̄ in ea l. creditor statim expressit causam illam mercis, qd̄ satis colligitur ex verbis l. ibi, putans creditor ad merces eum accepisse, egit: proposita actiōe probare non potuit mercis gratia eum accepisse. Nec est verosimile, q̄ creditor ageret non expressa causa obligationis: et hęc interpretatio videtur receptior secundū cōmunem allegationem d.l. ex

citatis supra nu. 28. Non obstat quod alij ponderant de errore creditoris, quia I.C. in eo non inducit iuris misterium seu necessitatem, sed factum refert, iuxta doctrinam glo. in l. unica, C. quando non peten. par. Nec obstant illa verba, cōsumpta actio, & ibi, nec amplius agere. Recte enim intelligi possunt, ideo ibi non leuiter dubitatum fuisse: quia in utroq; iudicio videbatur eadem causa agēdi. Semper enim creditor ex mutuo agebat: sola autē dfferentia erat, q̄ in priori expressa fuit qualitas ad mercem oleariam. Quæ qualitas in secūdo iudicio omissa fuit: tantūq; de mutuo facta est mentio, & secundū hoc est tex. notabilior in utraq; conclusione: in prima, ne obtineat probās causam deductā, nisi probet eius qualitatem: ibi enim creditor probabat mutuum, sed non qualitatem ad mercem. In secunda etiam conclusione, ut mutatio vel deductio qualitatis adiecte in primo iudicio faciat audiri actorem, qui in priori iudicio succubuit: quod est egregie notandum ad tradita per Felin. in c. 2. de rescrip. ex nu. 35. Sed ea maiori examine egebant, cum traditis ab Hippol. in repe. de probatio. ex nu. 439. cum multis sequentibus.

32 Non tamen placet quod Bar. ibi cū Ioa. addit, ut eo casu sit necessaria restitutio creditori agenti ex diuersa causa idonea, cōtrariumq; verius videtur ex Pau. & Fulgo. & Alber. & Costalio ibi, attenda litera l. in qua nullum est verbum restitutionis. Et ita videntur cōmuniter intelligere DD. tradentes, q̄ actori manet saluum ius agendi postea ex alia causa idonea per tex. in d.c. examinata, de iudi. & ita solet reseruari ius agendi per tex.

tex. ibi, & l. Beblius, in fine, ff. de pac. dot. secundum communem allega Bal. et multorum, ut tradit Corset. in sing. verbo, iudex, fol. 163. col. 4. Ias. in l. 1. nu. 39. ff. de eden. Ias. in l. 1. nu. 8. ff. de offi. asses. Feli. in d. c. examinata, nu. 15. Dec. consi. 83. Aimo d. cons. 210. ad fin. Et ita per eam l. Bal. in Auten. sed & si quis, col. pen. versi. illa l. semper, C. de secun. nup. & ad hoc eam l. extollit Iacobi. in l. non idcirco, §. 1. in fine, ff. de iudi. & ita contra Bar. ne illo casu necessaria esset restitutio, suadetur ex reg. l. cum quaeritur, ff. de excep. rei iud. Apud lusitanos autem summe notandum est, quod licet extet insignis constitutio, ut iudicetur secundum veritatem probatam, non obstante errore processus, adhuc tamen eadem constitutio lib. 3. tit. 49. §. fi. disponit, quod actor non obtinebit, nisi probando causam deductam in libello, non aliam. Sed addit, quod absque noua citatione continuabitur processus circa causam probatam, quod differt ab ijs quae DD. tradunt in dictis locis, & Panor. in c. abbate, de verb. sig. & in c. pastoralis, in fine de excep.

33 Ex praedictis infertur ad intellectum tex. vulgaris, (non tamen bene explicati communiter) in l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. praes. in cuius intellectu variarunt antiqui, ut refert glo. ibi: verba tex. ita habent, veritas rerum, erroribus gestorum non vitiatur: & ideo praeses prouinciae id sequatur, quod conuenit eum ex fide eorum, quae probantur, sequi. Quae verba accipiebat M. a glo. relatus, ut iudex debeat iudicare secundum veritatem, non obstante probatione contraria. Ioan. autem in contra-

rium, imò quod secundum probata, non secundum conscientiam, vel veritatem: & ita communiter intelligunt scriben. ibi & alibi. Et ad hoc quotidie citatur ille tex. quem ornat Feli. in c. pastoralis, §. quia vero, col. 3. de offic. deleg. Corn. in l. bonorum, nu. 8. C. qui adm. Oldendor. de for. act. cap. 6. sed melius quam alibi tractat Couarru. lib. 1. resolu. cap. 1. ubi nu. 4. specialiter agit de intellectu d. §. exponens verba illa, erroribus gestorum, prout accepit glo. in i. expositione: quod sequuti sunt alij ibi relati, & tradit Corras. (vetera ut noua sibi tribuens) lib. 4. Miscel. cap. 20. memini etiam de hoc legisse Forcatul. in sphaera lega. pag. 9.

Mibi sine dubio est, I. C. in d. §. nihil sensisse de contentione illa, ad quam varie a glo. & DD. applicatur, an iudex secundum conscientiam, an secundum probata iudicare debeat: sed regulam tradere, ut si in re gesta vel de qua agitur, probetur interuuisse errorem, eo detecto iudex veritatem sequatur, ut in l. si post diuisionem, C. de ur. & fac. igno. in l. fi. §. item quaesitum, ff. de cod. unde. & in exemplis causae falsae, & in exemplo l. Imperatores, ff. de proba. ibi veritati locum superfore, Et in scriptis in actis iudicialijs, si error probetur idonee, secundum notata in c. quoniam contra, de proba. glo. & DD. in l. in exercendis, C. de fide instru. Et in materia tit. C. plus vale. qd agi. Applicari etiam poterunt verba d. §. ad decisionem d. l. habebat, & d. c. examinata, & d. l. Beblius, secundum supra tradita. Nec erit ineptum exemplum ex tex. notab. in l. fi. §. fi. ff. quod met. cau. de quo alibi plenè ago. De contentione autem

DD.

DD. ad d. §. veritas, agit Aulus Gell.
lib. 14. cap. 2. et D. Soto lib. 1. de iusti. &
iur. q. 4. arti. 2.

33 Præcedentibus autem de forma libel-
li & sententiæ congruè applicatur deci-
sio tex. in l. bonem, §. aliquādo, ff. de ædil.
edic. ubi habetur, q̄ licet actum fuerit ac-
tione quanto minoris, si tamen mancipiū
nullius precij appareat, iudicari poterit,
ac si actum fuisset redhibitoria: quem tex.
a. l. materiā huius l. extollit Roman. sing.
648. colligens q̄ ubi agitur ad reforman-
dum, potest iudicari ad rescindendum, &
ita illum tex. in suo casu commendat Cre-
mens. notab. 159. Ex quo colligunt DD.
notab. limitationem ad reg. de qua supra,
q̄ sententia debet esse conformis libello.
Similiter & ad reg. d. l. habebat, ff. de in-
stituto. act. & c. examinata, de iudic. & ita
notat glo. & DD. in c. licet heli, de si-
mo. Ratio autem tex. est secūdum Bar.
Alber. quia sub nomine quanto minoris,
comprehenditur nihil, si nihil pro re datu
ruserat emptor: & ita Ias. in l. vinum, nu.
23. ff. si cer. peta, & glo. in l. Iulianus, §. 1.
verbo, quanto, ad finem, ff. de act. emp.
Secundum quam declarationem patet, nō
esse tutam generalem traditionem Rom.
in d. loco ad hanc l. Nā in nostra materia
probatum superius est, sententiam profe-
rendam esse ad rem vel ad precium, ne
comēto occultetur, vel auferatur electio,
quæ sibi à iure datur.

34 Electio autem quæ conuento datur,
durat ei etiā post sententiā vsq; ad exe-
cutionem, secundum Bal. nu. 14. Alber.
nu. 16. Pau. nu. 6. quod generale putāt ip-
si & alij, quando electio datur à lege se-
cundum Bar. per tex. ibi in l. item veniūt,

§. idem recte, ff. de peti. hære. Bar. in l.
stipulationes non diuiduntur, nu. 41. ff. de
verb. obl. Dec. cons. 187. ad finem. Di-
uersum dicūt in eo, qui obligatus esset ad
rem, & haberet facultatem soluendi in
precio: quia is eligere deberet ante litis
contestationem, aliās præcisè condemna-
retur. per tex. in l. si quis stipulatus, 67. ff.
de solutio. & ibi scrib. & in dictis locis,
& Mathas. id extollens notab. 173. &
Curtius in l. si pacto quo poenam, col. 2.
nu. 6. C. de pact. notant Bar. Ripa &
alij in l. miles, §. decem, ff. de re iud.

35 Sed ni ego fallor, DD. non satis hoc
aduerterunt: ea enim traditio & differen-
tia inter electionem à iure & electionem
ab homine, procederet, quando sine dubio
in materia huius l. sola res esset in obliga-
tione: quod longè controuersum est, vt de-
duximus supra hoc cap. Item in ma-
teria huius l. ante sententiam latam non
constat, an conuentus ad aliquid tenea-
tur: læsio enim ex probationibus dedu-
ci debet, & sic nihil est, quod eligere pos-
sit. Sed magis vrget cōtra DD. q̄ eorū
traditio presupponit conuentum empto-
rem simpliciter condemnatum ad rem re-
stituendam, & tunc dicūt, adhuc ei mane-
re electionem: id verò regulariter verum
non est, quia sententia præcisā in hac ma-
teria dicitur iuri contraria, d. c. cum dile-
cti, maxime secūdum Butrium & Imol.
de quibus supra: & ita lex nostra statuit,
vt alternatiue fiat condemnatio, & l. 1.
ad finem C. si maior fac. in s. C. præce-
dente autem sententia alternatiua cessat to-
ta ea traditio DD. ad hanc l. cessat etiā
omnino applicatio d. l. si quis stipulatus,
ff. de solutio.

Ad

36 *Adhac non omitto quod iudicatum traditur in senatu Paris. ut emptor conventus a venditore remedio huius l. eligēs supplere precium, debeat illud statim dare: nec audiatur, si velit sibi dari spacium temporis ad soluendum, vel precium querendum ex distractione rei, ut tradit Rebus. in 2. tomo ad Constitu. Galli. pag. 179. nu. 3. tit. de rescis. contrac. ideoq; nisi statim soluat, tenebitur statim rem tradere: id etiam congruit verbis huius l. & iuris regulis, & authoritati rei iudicatæ.*

SUMMARI A.

Agitur plenissimè in toto hoc cap. de respicientibus probationem lesionis, & precij rei distractæ.

2 *De eligendis æstimatoribus in hac materia, & de sententia lata ex dictis eorum, an transeat in rem iudicatã vsq; ad nu. 6.*

7 *Iudex in omni parte iudicij inquiret veritatem precij.*

8 *An inspiciatur punctualiter tempus venditionis, si forte tunc fuit magna caritas.*

9 *De testibus dicentibus rem valere certum precium, & aliquid plus, & aliqua similia nu. 10.*

11 *Testes an debeant assignare rationem testimonij & nu. 12.*

13 *In hac materia non dari iuramentum in supplementum probationis.*

14 *An testes affirmantes præferantur negãtib; & de glo. l. diē, §. si plures, ff. de arbitr.*

15 *De tempore contractus attendendo in hac materia, & aliqua in id vitia & nu. 16.*

17 *Precium commune non particulare attendi, & in eo vnum memorabile nu. 18.*

19 *Precium augeri & minui ex qualitatibus rei & personæ vsq; ad nu. 21.*

22 *De æstimatione rei sitæ in loco periculoso.*

23 *De re emptã cum pacto, ut locetur vel in emphyteusim concedatur venditori.*

24 *De re emptã melioribus conditionibus, & quomodo id dicatur, & nu. 25.*

26 *Aliter æstimari possessionem, quàm rem, & nu. 27.*

28 *De æstimatione rei immobilis vsq; ad nu. 30.*

31 *De æstimatione reddituum & alimentorum ad vitam & nu. 32.*

33 *De vendente carius ob dilationem solutionis, & nu. 34.*

35 *Alia ad æstimationes rerum & probationem in hac materia vsq; ad nu. 40.*

41 *In probatione dubia qualiter feratur sententia in hac materia vsq; in finem.*

Tertia pars L. secundæ.

C. de rescin. vend.

CAPVT 4. ET VLTIMUM.

B Ar. & Bal. et repetentes hic ultimo loco tradūt ea, quæ magis ad praxim in hac materia videntur spectare. Qui verò maturè aduerterint, cōperient, oīa quæ theoreticā respiciunt, nimis etiam ad praxim conducere, si rectè applicentur, vt aliās notat Bal. in l. non solum, §. qui primipillum, ff. de excus. tuto. Ex dictis autem in præceden. cap. colliguntur aliqua ad formam libelli & sententiæ in hac materia: nec enim sentētia omnino debet proferri ad formā libelli, vt pbauit in d. cap. præce contra plures non bene arguentes ex reg. dē. l. fi. C. de fideicōm. liber. Et ita cauebis à Pāthal. Crem. hic, nu. 200. Multa alia ad formam agendi in remedio huius l. deducuntur ex infra dicendis: maxime circa probandum tempus, iuxta quod valor rei & læsio vendentis vel ementis attendi debet. Id enim ad formam libelli non minus necessarium appellari poterit, quàm ad probationem & sententiā.

2 Circa probationem valoris & æstimationis glo. hic distinguit aliquāliter inter mobilia & immobilia, ad quæ simul aduertendum est, q̄ Bar. hic nu. 20. quem

sequitur Fulgo. Pan. ad finem. & alij cōmuniter, agit de probatione per æstimatores peritos, qui rem ipsam maturè inspiciant, & iudicem informant, & ita Panthal. Cremē. nu. 294. Cagn. nu. 258. Nec obstat argu. Ang. qui dixit hanc praxim Bar. nihil valere, eò q̄ tales æstimatores declarabunt quod sentiunt secundum præsens tempus: id autem non sufficit, quia æstimatio referri debet ad tempus conventionis: cui obiectioni respondet Pau. hic ad finem, & cum eo Cagn. nu. 264. q̄ ex præsentis sumetur præsumptio ad præteritum. Ioan. Imol. in d. l. precia rerum, & ibi Alex. col. 2. nu. 6. respondebāt, q̄ traditio Bar. procedet in æstimatoribus tantæ ætatis, vt de præterito bene recordentur. Ego aduertebam eam obiectionē Ang. nihil obstare: ipse enim & omnes agnoscunt, nec negare possunt, probationem valoris & læsionis fieri per testes: quod igitur admittitur in testibus, non minus admitti debet in æstimatoribus. Hi enim quasi testes assumuntur. c. proposuisti, de probatio.

3 Eligentur autem periti æstimatores secundum Bar. & alios: facit l. semel, C. de re mil. Bar. in probe. Diges. & generaliter ad multa tradit Anto. Gome. de contrac. cap. 9. col. fi. adde circa eosdem peritos in arte Ioan. Plat. in l. i. C. de discuss. si verò non fuerint designati in loco, eligē

eligentur à partibus, & iurabunt se rectè
arbitraturos, tex. notab. & ibi Bal. in l.
hac edictali, §. his illud, C. de secun. nup.
Bar. in l. si quis arbitrato, col. 2. nu. 7. ff.
de verb. obli. Bar. in l. 1. ff. de vent. in spi.
Bar. in l. 3. ad finem, C. de pigno. Ias. in
§. quedam, col. fi. nu. 78. Insti. de actio. plu
res per Decium in d. c. proposuisti, nu. 15.
& Feli. in c. quia indicante, nu. 1. de præ
scrip.

4 Si partes discordauerint circa eligen
dos aestimatores, eliget iudex ex traditis
à Bar. in d. l. 3. ad fin. C. de pign. Bal.
hic col. pen. nu. 25. Cremē. hic, n. 298. Ca
gnol. nu. 259. qui referūt DD. alibi vari
antes: hoc etiam ut receptum tradit Dec.
in d. c. proposuisti, nu. 13. tradunt scriben.
relati à Ias. in l. iusiurandum, & ad pe
cunias, §. qui iusiurandum, nu. 6. ff. de
iureiur. Feli. in c. super questionum, nu. 11.
de offi. deleg. facit tex. in l. in venditione,
in fine, ff. de bon. auth. iud. possi. ibi, præ
torem eligere: què tex. amplè ornabis
ex traditis à DD. in dictis locis. Ar
bitrium autem iudicis vel partium specta
bitur ad eligendum tertium, si duo priores
non concordauerint ex Bal. hic col. pen.
argu. l. item si vnus, §. fi. ff. de arbitr. Ex
eisdem variantibus sequetur iudex arbitri
um cuius, qui sit fide dignior, vel meliorem
rationē afferat, arg. l. si plures, ff. de accu
satio. glo. notab. in l. cū quid, ff. si cer. peta.

5 Vbi agitur de eligendis vel assumen
dis peritis solent DD. regulariter tra
dere, q̄ saltim sint duo periti, si reperiri
possunt: & ita in proposito notat Cre
men. hic nu. 296. per tex. in §. quod autem,
in Auten. de non alien. reb. eccle. per què
generaliter id notat Bar. in l. 1. §. fi. ff. de

verb. obli. & ibi late Alex. & Ias. nu.
11. commendans illum tex. & ibidem tra
ctat Alcia. videndus, & Dec. in d. c.
proposuisti, ex nu. 10. Felin. in c. significa
sti, de homici. Hi autem regulariter de
credulitate iurant, ut per Alcia. in d. §.
fi. nu. 17. Decium in d. c. proposuisti, nu. 10.
& ita in materia huius l. notat Cremen.
hic nu. 296. in fine, de quo dubitari potest.
DD. enim loquūtur in alijs casibus, in
quibus negocij qualitas non admittit certi
tudinem: sed circa aestimationem potest
dari certitudo secundum commune preci
um, quod ex usu hominū dignoscitur, iux
ta d. l. precia rerum, cum infra dicendis,
& in agri mensore ita notat Feli. in d. c.
quia indicante, nu. 1. Non tamen cogen
di videntur aestimatores, ut magis asserti
uè declarent, quam se posse dicunt, nec ob
verba credulitatis desinet valere arbitri
um, l. quid tamen, 25. §. 1. ff. de arbitr.

6 Consecutiue addit solus Cremen. hic
nu. 299. q̄ sententia lata à iudice ex imfor
matione aestimantium vel peritorum non
transit in remiudicatam: ut semper possit
contrarium iudicari, si alij peritiores ap
pareāt, quod ipse probat ex generali tra
ditione scriben. in d. c. proposuisti. Alex.
in l. si ab hostibus, §. fi. ff. solu. matr. Ias.
in l. 1. §. fi. nu. 11. ff. de verb. obli. Hippol.
in l. vnica, n. 145. C. de rap. virg. Afflic.
in consti. ne ap. lib. 1. rub. 13. nu. 44.

Sed ego verius puto, talem sententiam in
bac materia transire in remiudicatā, nec
DD. in hac specie id negant, licet gene
raliter in alijs contradicant: in hac autem
materia maior certitudo dari potest, ut
experientia docet, & dixi nu. 5. quo præ
supposito retorquetur argu. Cremē. Nā

illa

illa communis opinio non procedit, nisi in
ijs quæ non admittunt certitudinem, ut per
Ias. in rep. l. admonendi, nu. 39. sic etiam li-
mitatur in simili ut per Maran. in praxi
iudic. 6. par. nu. 131. In hac materia pro no-
stra opinione urget, quod in agri mensore
notat Feli. in c. quia indicat, nu. 1. de præ-
scrip. Urget etiam quod notat An-
ton. Butri. cons. 6. dicens, talem sententiã
super estimatione diffinitiuam censeri: fa-
cit tex. in l. 3. per totam, maximè in versi.
idem Pomponius, ff. si mens. fals. mod.
dix. con. lucit etiam ratio pub. utilitatis: ali-
ter enim non daretur litium finis, nec qui-
es in commercijs hominum, contra l. 6. ff.
de excep. rei iud. aliàs ex eadem ratione
sententia per dicta testium in hac mate-
ria non transiret in rem iudicatam. Quæ
opinio indubitabilis manebit retenta alia,
quam contra communem urgens pro-
bant Panor. Aret. Dec. in d. c. propo-
suisti, & ibi Molin. ad Dec. sub litera, d.
ubi contendunt generaliter sententiam la-
tam ad dictum peritorum transire in rem
iudicatam. Nec in praxi unquam serua-
tur in hac materia opinio Cremen.

7 Addit Bar. q. ipse iudex per se dili-
genter rem inquiret, quod probat tex. in l.
fi. in fine, C. de iure domi. impe. commen-
dat Alex. in d. l. precia, nu. 6. Ang. in
§. si quis agēs, col. 3. Insti. de actio. ubi eti-
am oportuerit, oculariter inspiciet, iuxta
l. si irruptione, §. ad officium, ff. fin. reg.
id etiam post publicata testimonia, ex
Bar. in l. si quod ex Pamphila, ff. de leg.
2. sentit Bal. hic nu. 25. versi. & pro hoc,
adde quæ citat Aimo cons. 218. nu. 4.

8 Regulariter in hac materia fit pro-
batio per testes ex utraq; parte. Addit

scriben. non fieri estimationem ex cari-
tate vel precio insolito per tex. in d. l. pre-
cia rerum, in fine, ut per Cremen. hic
nu. 233. & omnes in hac materia. Quæ
traditio non videtur adeo tuta: quia hic a-
gitur de inspiciendo valore rei iuxta tem-
pus conuentionis, & sic illud punctuali-
ter attendi debet, iuxta reg. temporis, l. 2.
§. qui ad munera, ff. de vaca. mune. l. Titi-
us, ff. de mili. tes. quæ consideratio cessat
in tractatu legis falcidie, ut colliges ex
Alex. in d. l. precia rerum, ad fin.

9 In probatione per testes, si dicerent
rem valere centum & plus, an illud plus
attendi debeat pro augendo precio, quan-
do intra centum non esset læsio ultra dimi-
diam, Bal. hic nu. 26. & alibi sæpe tenet,
q. illa adiectio nihil operatur, & cū Bal.
Imol. & Barba. in c. cū causa de emp.
& vend. & ibi Burg. nu. 4. Alcia. in l.
hæc adiectio, ff. de verb. sign. Alex.
cōs. 109. lib. 4. Sed cōtrariū probat Salic.
hic col. penul. & cū eo Felin. in c. cū
causam, de testi. & in c. postulasti, nu. 5. de
rescrip. Ias. in l. cum furti, in fine, ff. de in-
lit. iur. Molin. ad Alex. d. cons. Soci.
nep. cons. 73. nu. 2. lib. 2. Couarru. lib. 2. re-
solu. cap. 3. nu. 3. quibus ego consentio ex
d. l. hæc adiectio, iuncta communi traditi-
one Cini. & omnium hic, ut etiam quid mi-
nimum ultra dimidium iusti precij, suffi-
ciat ad remediū huius l. Bal. nu. 16. Ang.
nu. 6. Panor. & Burg. in d. c. cū causa.
Fabian. de emp. & ved. q. 8. nu. 7. & Ias.
in Auten. qui rem, nu. 16. ad finem, C. de
sacros. eccles. & Cagn. hic nu. 244. Ce-
pol. de simulat. contrac. nu. 29. in 2. expo-
sit. quod inuoluit Cremen. hic col. fi. q. pe-
nul. & Corsetus in suo tracta. de minim.

Si

10 Si ex testibus vnus diceret rem vale-
re centum, duo autem centum & viginti,
staretur testimonio duorum, argu. l. fi. C.
de fideicom. ibi, vt per ampliores, ita
Salic. col. antep. versi. sed tunc. Cremen.
nu. 341. Quod si vnus diceret rē valere cē-
tum, alter centum & decem, alter centum
& viginti, stabitur medice summæ: quia
in ea concordant duo, secundum Salic.
col. pen. & cum eo Cremen. ad finem,
colligitur ex Butrio cons. 52. ex Alex.
cons. 64. lib. 2. Afflic. decis. 240. nu. 5.

11 Addunt DD. q̄ testes ad proban-
dum valorem debent assignare rationem
testimonij, etiam si non interrogetur Bal.
in l. solam, C. de testi. Bal. in l. fi. C. de
iure dom. impe. Pau. Alex. in d. l. pre-
cia. Lanfrancus in c. quoniam contra, ver-
bo, testium, nu. 156. Ias. in §. si quis agens,
nu. 12. Institu. de actio. Cremē. hic nu. 315.
Bertran. cons. 256. nu. 7. & cons. 164. lib.
3. qui hoc intelligūt in æstimatione rei no-
tabilis, secus in alijs lembus, prout in fru-
mēto & victualibus quorum valor etiā a
grossis cognoscitur. Bal. in d. l. solam, &
Feli. in c. cum causam 2. de testib. Sic
etiam plures ex his intelligunt hanc regu-
lam non procedere in testibus sapienti-
bus, Cremen. hic, nu. 316. Mibi autem
periculosū audentur multa quæ DD. tra-
dunt in proposito exigentes vt testis non
interrogatus de ratione, eā in multis de-
beat assignare, vt per Bal. in d. l. solam,
latē Feli. in c. cum causam, 1. de testib. Ias.
in l. cum ij, §. vult igitur, ff. de transac. ve-
rius enim credo, q̄ in multis a DD. tra-
ditis valeat aliquo modo testimonium non
assignata ratione, si testis de illa non in-
terrogetur, prout in fama & notorio cō-

tra DD. in dictis locis & Florian. in l.
ob carmen, ff. de testi. Panor. & Dec.
in c. consuluit, de appell. Dec. in c. veniēs,
1. de testib. nec iura tantam cautelam in te-
ste requirunt, sed in officiali inquirente,
d. c. cum causam, nec contradicit d. l. so-
lam, C. de testi. cui adde Zas. lib. 2. res-
pon. cap. 6.

12 Quando in teste requiritur, vt causam
vel rationem assignet, non sufficeret eum
dicere, se ita pro certo credere: Bal. in l.
siue possidetis, nu. 6. C. de probat. Cag-
nol. in l. vnica, nu. 133. C. de sentē. quæ pro
eo. Nec concluderet testimonium, q̄ te-
stis tantum daret pro re, de qua agitur.
Bar. hic ad finem. Sali. q. 20. Boer. cōf.
30. nu. 6. Bertran. cons. 256. nu. 7. lib. 3. A-
lex. in d. l. precia rerum, nu. 12. colligitur
ex Panor. & Imol. in c. cum causa, de
emp. & v̄d. Ang. & Ias. in d. §. si quis
agens, Insti. de actio. Feli. in d. c. cum cau-
sam, 2. de testi. Quod receptius est, &
verius videtur, licet contradicat Bal. hic
col. pen. nu. 25. & in effectu Sali, & Cre-
mē. hic, de quo vide melius Cagn. hic, nu.
240. Si tamen testis prius asseuerat cō-
mune precium, deinde subdat, q̄ ipse tantū
daret, valebit testimonium. Soci. nep. cōf.
73. lib. 2. vbi nu. 4. videtur firmare in hac
materia non esse necessarium, q̄ testis ra-
tionem assignet.

13 In hac materia si agens non probat
perfectē lesionem circa precium, non erit
locus iuramento in supplementum proba-
tionis, secundum Alex. cons. 109. nu. 12.
col. fi. lib. 4. Ripa in l. admonendi, nu. 183.
Cagnol. hic col. fi. nu. 270. quod suadetur
ratione, quia valor rerum magis ab alijs,
quā ab ipso laeso sciri præsumitur: nec
deerunt

deerunt plures testes, si laesus veritatem affert. Adde etiam, de iure non esse satis expressum, quod agenti differatur iuramentum in supplementum probationis, nec id patitur regula et ratio l. qui accusare, C. de eden. l. neque natales, C. de proba. Nec in actore contrarium probat l. admonendi, ff. de iure iur. attenda litera, in versi. sed haec constitutiones, cui annectitur, versi. solent, quod sensit Duarenus lib. 2. dispu. cap. 33. Sed haec alibi plenius cum explanatione c. fi. de iure iur.

14 Circa varietatem testium in hac materia sentit Bal. hic col. fin. nu. 29. quod in dubio creditur testibus affirmantibus, et Cremen. nu. 339. per glo. celebrem in l. diem proferre, §. si plures, ff. de arbi. quae id genericè tradit, et Feli. in c. in nostra, de testib. et DD. in varijs locis. Sed haec traditio Bal. piculosa est, nec in praxi seruanda: adimeret enim defensionem emptoribus in hac materia, puta si testes venditoris asserunt rem valere centum, testes emptoris nihil ei prodesse dicendo, quod valebat octuaginta, et non plus. Ideo non est in his distinguendum inter affirmatiuam et negatiuam, sed attendendum, quis meliorem rationem asserat secundum supra tradita, et per Alex. cons. 64. lib. 2. Alcia. in l. 1. §. si stipulanti, nu. 40. ff. de verb. oblig. Nec erit magis credendum testibus de maiori precio, quam de minori deponentibus ex supra dictis, quicquid contradicere videatur Alex. cons. 185. nu. 6. lib. 7. et Rebuf. in l. unica, nu. 33. C. de senten. quae pro eo. Nec obstat glo. d. l. diem proferre, §. si plures: intelligi enim debet in negatiua vaga, quae non tam facile comprehendendi potest à teste,

ut per Ripam in c. cum ecclesia, nu. 89. de causa pos. et propr. Cur. sen. consi. 24. nu. 3. et consi. 72. nu. 8. at in proposito tam facile est scire, an res valeat octuaginta, an centum. Aduerto etiam, quod attento sensu rei, non sono verborum, non minus tunc affirmant testes emptoris, quam venditoris, ut alias docet glo. in l. si. §. si. ff. de doli excep. Bar. in l. inter stipulantem, ff. de verb. oblig. Et sic cessat differentia inter affirmatiuam et negatiuam, quod olim in praxi obtinui.

15 In hac materia ad probandum valorem et laesionem tam per testes, quam per aliam speciem probationis, debet haberi respectus ad tempus conuentionis: id quod deduci debet ab agente, ut articulus, et probatio concludat: quod probat tex. in l. si voluntate, in fine, infra hoc tit. tex. in d. c. cum dilecti, ibi, tunc valentem, de emp. et vend. Bar. hic ad finem. Bar. in l. 3. §. diui, ff. de iur. fis. omnes hic et in d. l. precia rerum, Ang. et Ias. in d. §. si quis agens, Guido decis. 157. Molin. de com. nu. 75. et nu. 724. Quod aliqui declarant, nisi esset breue spacium, nec succederet causa mutans precium, ex Bal. hic col. fi. nu. 28. Pau. nu. 4. idem ad finem. Cepol. de simul. contr. nu. 30. Salic. hic, col. pen. versi. quæro an hec: adde quæ tradit in his Math. Afflic. decis. 316. Lanfran. in c. quoniam contra, verbo, testium, nu. 160. Sigismun. Lofred. cons. 23. Ego putarem omnino esse exprimendum valorem iuxta tempus conuentionis vel actus, de cuius rescissione agitur, per dicta iura quæ non admittunt restrictionem DD. Maxime attento eo, quod eadè iura dicunt, et experientia indicat, saepe mutari et vari-

et variari precia rerū, l. 4. ff. de eo qd cer. loc. d. l. precia rerū, cū alijs. Ideoq; cessat arg. præsumptionis à presēti ad præteritū. Quia in re culpa erit agentis, si exactius non formavit articulos: vel meliorē probationē non attulit: sed ne veritas pereat, iterū interrogabuntur testes, vel idonea diligentia adhibebitur quoad referendā probationē ad tempus conventionis, iuxta ea quæ supra deduximus ad Bar. in l. si qd ex Pamphila, ff. de leg. 2.

16 Si tamen traditio rei vel executio negotij conferatur in futurū, non attēderetur tempus conventionis, sed executionis, ex Panor. in c. in ciuitate, nu. 3. de vsur. cū notatis à Dec. cons. 111. sic in loco destinato traditioni, argu. l. contraxisse, ff. de actio. & oblig. & in proposito colligitur ex Alex. & Ias. in l. vinum, ff. si cer. pe. ta. vbi in specie notat Rubeus nu. 132. facit argu. à personis, secundum doctrinam Papiniani in l. cum pater, §. donationis, ff. de leg. 2.

17 Attendi debet cōmune precium, non ex affectione vel interesse particulari: glo. hic et omnes per d. l. precia rerū, Co. uarru. d. lib. 2. resolu. cap. 7. facit tex. in l. si cui fundus, ff. de leg. 2. Non tamen est de forma, vel necessariū, quod plures partant, vt articuletur & probetur valor ex loco publico fori vel mercati, licet inde facilius colligatur probatio, per tex. in c. 1. de ep. & vend. & ita intelligi debet Bar. in l. si seruus, nu. 7. de condic. furt. Ias. in l. qui Rome, §. cohæredes, n. 25. ff. de verb. oblig. Corse. in sing. fol. pen. verbo venditio, per l. septem diebus, C. de croga. mil. anno. Afflic. decis. 316. nu. 7. Ioan. Plat. in l. 1. C. de cens. & censit, quod colliges

ex Cagn. hic nu. 252.

18 Nec attendi debet precium quod daret quilibet èptor, sed tantum sciens rei qualitatē, ex glo. celebri & ibi Bar. in l. 18. mortis causa capimus, §. si. ff. de dona. cau. mor. Bar. in d. l. si seruus, nu. 7. ff. de condic. fur. Alex. in d. l. precia rerum, nu. 3. Ias. in l. 1. §. si hæres, n. 9. ff. ad Trebellia. Feli. in d. c. cū causam, de testi. Rauenas in alphabe. verbo, res: Burg. in c. 1. nu. 3. de ep. & vend. adde glo. in l. vnica, verbo, subtilitatē, C. de sentē. quæ pro eo. Ex hac cōmuni traditione inferebat Molin. in consue. Paris. §. 13. glo. 5. n. 56. char. 176. à quo tamen caue, quatenus sentire videtur, cessare remediū huius l. si aliquis sciens verē rei qualitatē & valorē, vellet plus dare, vel aliquis carius emeret, cū alter sciens verū precium, plus sciēter offerret: quod repugnat decisione huius l. indistinctē loquētis, solūmq; respiciētis cōmune precium, cōducūt notata à Ias. in d. l. qui Rome, §. cohæredes. Nec attēditur leuitas aliquis plus iusto dātis, secundum Cepol. de simul. cōtrac. n. 24. Deniq; cōmunis æstimatio in pposito tantū attēdi debet, vt per Alcia. in l. p. p. modū, 88. ff. de ver. sign.

19 Precium aliquādo augetur, aliquādo minuitur ex qualitatibus & cōditionibus rei, vt in l. qd sape, §. si. ff. de cōtrah. emp. & ibi glo. & DD. tex. & Bal. in l. si veditor, §. si. ff. de serm. expor. Inde est, qd res litigiosa multo minus æstimatur: vt ex Bar. & multis tradit Feli. in d. c. cū causā, 2. ad finē, de testib. sic in re habēte onē aliquod, vt per Cremē. & Cagn. hic, per Alex. in d. l. precia rerū, Bar. et alij d. l. 1. §. si hæres, ff. ad Trebell. vbi Ias. et Ripa, n. 26. tradūt in specie, min⁹ estimari rē

distracta cū pacto reuendēdi, ex Panor. in c. ad nostrā, de ep. & v̄d. & ibi notat Burg. vidēdus, & Dec. cons. 167. Dec. cōs. 308. nu. 3. & cons. 543. nu. 5. & Grat. cōs. 57. lib. 2. Chas. i. cōsue. Burg. rub. 5. §. 1. n. 21. q̄ plures relati à Tiraq. de retrac. cōuē. in præfa. nu. 20. cū multis sequē. nota biliter Couarru. lib. 3. resol. cap. 10. col. 1. & sequē. Ex quo resoluit omnes, q̄ ubi res alienatur cū illo pacto debet plenius probari læsio ex parte v̄ditoris lōgē supra dimidium iusti precij, detracta parte precij ob id pactū. Quod mihi verū nō videtur, licet in praxi variē id iudicatū viderim: in ea enim sententia sū, vt ex eo pacto nō alteretur cōis rei valor quoad materiā huius l. vel quoad similit̄, vt circa præsumē dā vsurā ad c. illo vos, cū ibi notatis, de pigno. & glo. inc. cōquestus, de vsur. quod rectē intueūibus satis deducitur apud lusitanos ex ordinatione lib. 4. tit. 27. §. 2. ubi valor rei distractæ cū hoc pacto nō variatur, sed simpliciter rei precij attenditur. Imò ex parte v̄ditoris dicendū est, ex eo pacto magis præsumendā fore læsionē: solēt enim, qui ita vendunt, ob spem recuperandi, vilius rem vendere.

20 Inde inferebat Bar. receptus in d. l. 1. §. si heres, ff. ad Trebellian. vt rei valor minuatur, quando venditor est implicitus ære alieno: quia datur iustus timor ad deterrēdos emptores, sequūtur Alex. Ias. Rip. cōmendat Cepol. de simul. cōtr. nu. 30. Cremen. hīc, nu. 253. Iacobin. in l. si fideicommissū, §. tractatū, nu. 4. ff. de iudic. extollit Cuman. (nō citans Bar.) in d. l. mortis, §. si. ff. de dona. cau. mor. dicēs ita posse excusari ēptorē à remedio huius l. quod tamē magis coloratum q̄ tutū mihi

videtur, nec ex ea qualitate v̄ditoris notabilis aliqua precij quātitas decresceret. Ante ēptionē enī agnoscedū est q̄ difficilius quis emet rē hominis ita impliciti ære alieno: sed post ēptionē locus fit decisioni huius l. quæ faciliē restringi non debet.

Addebant aliqui carius ēptū dici, qd precibus emitur: ideoq̄ ex parte ēptoris ob preces censerī maius precij datū, secūdum Alber. in l. fundi partē, ff. de contrah. ep. Tiraq. in præfa. retrac. conuen. nu. 23. quod reijciendū est omnino: quia potius in fauorem rogati interpretatio fieri debet secūdum doctrinā l. si gratuitā, §. si margaritas, ff. de præscr. verb. l. 1. §. sæpe, ff. de pos. l. si vt certo, §. interdū, ff. cōmoda. l. si mulier cōtra, §. 1. ff. ad velleia. l. rogasti, cū ibi notatis ff. si cer. pet.

22 Minuetur precij rei sitæ in loco periculis obnoxio l. 8. ad finē princi. ibi, quæ fortuitis casibus subiectæ sint, & in l. verum, §. penul. ibi, ruinosa, & ibi, multis casibus obnoxia, ff. de mino. facit l. non solū, §. 6. ff. de peti. hære. Ex qua arguebat Ang. ibi, q̄ immobilia minoris sita in loco periculoso, prout molēdina iuxta flumē obnoxia innūdationi, possunt sine decreto distrahi: & ita Fulgos. ibi & plures quos retuli, et meritō improbauī in cōmentar. l. 1. in 3. par. n. 28. char. 90. C. de bon. mater. ubi ostēdo talia bona non ideò minus imobilia censerī: & in cīs omnino seruanda esse iuris solēnia requisita in immobilibus: ad quod etiam retorquetur d. l. non solū. Nā & eo casu iudicis authoritas requiritur l. Diuus, §. 1. in fine, ff. eodem, ibi, res tempore perituras pernitore debet prætor distrahere.

Ex

23 Ex eadē inspectione oneris & quali-
tatis rē afficientis, e converso inquit Bal.
in l. si. col. 1. nu. 5. C. communia de lega. q̄
qualitas meliorat subiectū Alex. in rub.
ff. de nou. oper. nūc. nu. 29. Corn. cōs. 48.
nu. 6. lib. 3. Sed ex præcedentibus infertur
ad q. quando emptio est cū pacto, ut emp-
tor statim rē locet ad vitā, vel in ēphiteu-
sim concedat vēditori: nā ex eo pacto tra-
dunt aliqui DD. minui precii rei quoad
emptorē: ne tūc venditor tā facile obtine-
at ex remedio huius l. quasi ēptor nō om-
nino rē consequatur, nec venditor eā tunc
prorsus demittit, argu. l. qui fun. lum, &
l. fundi partē, ff. de contrab. emp. l. si ste-
rilis, §. si tibi, ff. de actio. emp. & c. cum
Ioannes, §. 1. & ibi notat Panor. de fid.
instru. ibi, cuius conditionis intuitu
pro minori precio vendidisti. Id
enim pactum in p. rtem precij cedit, secun-
dum DD. relatos à Cagn. in l. 2. nu. 167.
C. de pac. inter ēpt. latius Tiraq. in præ-
fa. de retr. conuen. ex nu. 20. & nu. 25. vbi
speciatim applicat ad materiam huius l.
Quod intelligerem, vbi locatur res vel in
ēphiteusim datur leuiori pensione, q̄ sole-
ant alij domini: ut sic resultet æqualis com-
pēsatio, aliās contrariū erit tutus, ex tra-
ditis ab insigni Azpilcueta in suo Ma-
nuali, ut retuli supra in fine 2. cap. huius
par. & colligitur ex Cepol. de simula.
cōtrac. nu. 31.

24 In æstimatione etiā & circa læsionē
probandā attenditur doctrina I. C. in l.
cū qui, §. melior, ff. de in diem addic. quem
tex. dicit in ea re meliorē de iurē Alex.
in d. l. precia rerum col. 2. Ripa in l. 1. §. si
hæres, nu. 28. ff. ad Trebel. Inquit tex. me-
liorē cōditionē in vēditiōe censeri, si per-

sona euentis idoneior sit, vel solutio cele-
rior, vel ēptor a venditore nullā satisfati-
onem exigat: tradit multa Tiraq. de retr.
lign. §. 1. glo. 18. nu. 34. Sed tex. in d. §. lo-
quitur, conferēdo ēptiones duorū: nec enī
præsens solutio vel idonea persona ēpto-
ris vitare potest remediū huius l. vēditori
læso: e contrario autē si solutio præsentia
non esset, augetur læsio venditoris,
ex notatis in c. si. de usur. Dec. cons. 111.
Bar. in l. in lege falcidia non habetur, ff.
ad l. faci. cū late traditis à Tiraq. de retr.
lign. §. 1. glo. 18. nu. 34.

25 Sic ex eodē §. carius emere dicitur
ēptor, qui remittit ordinariā satisfationē
et consuetā: qd nota, ne pcuratoribus id li-
ceat, secūdum notata in l. cōtrariis, §. fi-
lius sum. ff. de pact. Nec omittēdū est, q̄
I. C. ibi cōsiderat interesse temporis, ex
quo inuatur opinio, quā cōtra cōmunē su-
stinet Dec. in c. bonę, col. si. de appel. ad l.
pater qui, §. si. ff. de castr. pecul. de quo
etiam Ias. in l. cū procurator, §. dominus
col. 3. ff. de nou. oper. num. Ias. in l. si credi-
tori, col. 3. ff. de leg. 1.

26 Longē aliter æstimatur possessio, q̄
res ipsa, l. si mulier, §. qui possessionē, ff. qd
met. cau. tex. & glo. in l. si duo, §. si. ff. vti
possid. Quia in re circa dignoscenda tri-
bunalia, ad que appellari debeat, est noua
constitutio apud lusitanos lib. 3. tit. 77. §. 10.
ut causa possessionis æstimetur minus di-
midia parte valoris totius rei: facit l. vni-
ca, C. si de momen. pos. & illa difficilis
theorica I. C. in §. nihil commune, ff. de
acq. pos. & causam possessoriā paruā
cēset Bar. in l. admonendi, nu. 55. ff. de iur-
reiu.

27 Sic ad eandem differentiam rei &
X ij posses-

possessionis tra lunt aliqui, possessionem
 unico teste probari. *Matasil. notab. 2.* &
Dec. cons. 16. nu. 1. colligitur ex *Ias. in re-*
pe. l. admonendi, nu. 273. Sed contrariū ve-
 rius est, & ita iudicavit senatus Neapol.
 vt tradit *Math. Afflic. dec. s. 364.* Plu-
 res enim effectus resultant ex possessio-
 ne: cuius etiam commodum magnum dici-
 tur in §. commodum, *Insti. de interd. cū tra-*
ditis à Ripa in c. sæpe, col. 1. de resti-
spol. Bal. & Afflic. in c. 1. de conten. in-
ter dom. & vassal. & in possessorio id col-
ligi pōt ex doctrina l. si. C. si per vim vel
alio mo. Quoad alia verò variāt DD.
 circa causam possessoriam, an leuis dica-
 tur, vt tradit *Aimo cons. 218. nu. 3.*

28 *Res immobilis æstimatur ex fructi-*
bis & redditibus, glo. hic per l. si quos,
infra eod. ibi, rei qualitas & fructuū
quātitas, l. si fundum, 94 ff. de leg. 1. ibi,
excusso precio secundū redditū,
& ibi glo. & DD. tex. cum glo. in l. si
fundus, ibi, pro modo fructuum, ff. de
reb. eo. Sic alibi tradunt DD. q. turris
vel castelum non æstimatur ex sumpti-
bis & valore edificij, sed ex redditu, secū-
dūm Ioa. Plat. in l. 2. C. de præd. & omn.
reb. nauic. Ad quod solet notari tex. in l.
qui bonis, ff. de cess. bon. ibi, ex quātita-
te, intelligendo ibi quantitatem pro red-
ditu & utilitate: ex Bar. ibi. Et illum tex.
ad hoc, & ad alia commendant DD. vt
per Ias. in §. sed & si quis, nu. 11. Instita.
de actio. Alex. in l. maritum, col. fi. &
notanter in l. si maritus, ff. solu. matr. Ias.
in l. si cōstante, nu. 150. ff. eod. Boer. decif.
19. nu. 6. Vnde prædiū nō ex magnitudi-
ne, sed ex bonitate æstimatur, vt ex Bar.
& Bal. tradit Afflic. dec. s. 58. nu. 6.

29 In eadem re solent scriben. resolvere,
 q̄ integrale precū rei immobilis æstima-
 tur ex quātitate reddituū viginti ānorū, p̄
 tex. & glo. in *Auten. de nō alien. reb. ec-*
cles. §. si verò. gl. Salic. et alij in Autē. p-
petua, C. de sacros. eccles. idq̄; vt receptū
tradit Ias. in d. l. si fūdū per fideicōmissū,
n. s. & Mauri. in l. 1. pag. 295. C. de mu-
lier. in quo loc. Paul. in Auten. si quas
ruinas, nu. 2. in fine, C. de sacros. eccles.
Afflic. decif. 284. in fine, sentit Alcia.
in l. propemodum, ff. de verb. sign. notat
Afflic. in constitu. protbomi. §. vt intra,
nu. 27. Cagnol. hic, nu. 233. Corn. cōs. 223.
ad fin. lib. 1. & ita plures vt per Tiraq. de
retr. lig. §. 1. glo. 6. nu. 19. Sed contradicit
Molin. quem vide, in lib. de commer. q. 5.
nu. 18. tradit vtiliter Couarru. videndus
lib. 3. resol. cap. 9. nu. 5. Et ita secundū
receptam opin. iustum precium censebitur
ea quantitas, ad quam ascendere poterunt
pensiones vel redditus eiusdē rei per spa-
cium viginti annorum. Ea tamen compu-
tatio fieri non potest, nisi secundū præ-
sens tempus: quia in futurum precia vari-
antur, facit reg. l. non quemadmodum, ff.
de iudi. Nisi sint contractus separati,
vel tempora separatim exprimantur, se-
cūdūm tradita ab Aemil. Ferre. cōs. 21.

30 Sic ad præcedentia aliquando incidit
 quæstio quoad æstimationem fructuum
 vel reddituum, & in praxi vidi obserua-
 tum, vt redditus computentur secundū
 quantitatem collectam tribus proximiori-
 bus annis, idq̄; similiter obseruatum vidif-
 se tradit *Math. Afflic. lib. 2. Feu. tit.*
per quos fiat inuesti. §. sed & res, nu. 40.
facit tex. celebris, & quæ per eum dicuntur
in l. quicumq̄; C. de apoch. publ.

Con

31 Congruit præcedentibus quæstio ita contrahentiū, ut alter accepta certa quantitate, alere debeat alterū: videretur enim in ea specie cessare remedium huius l. ob nimiam vitæ incertitudinem arg. l. de fideicommissis, & ibi Alex. C. de transf. Bonus tex. in l. sancimus, §. si. ibi, incertus fortunæ exitus, C. de donat. & quæ dici solent per l. si iactum retis, ff. de act. emp. & de incertitudine vitæ humanæ est tex. notab. in l. senatus, ff. de dona. cau. mor. Et per hæc ita concludunt aliqui relati ab Alex. in d. l. de fideicommissis, qui tamen se remittit ad Cin. & alios alibi resolventes, ut etiam hoc casu sit locus remedio huius l. facta computatione à precio, & ab ætate eius qui alendus est. Quod plenius tradit Pau. videndus in l. si pater puellæ, C. de inoffi. test. & cum eo Ias. ibi in fine: facit tex. in l. cum ij, §. modus, ff. de transf. gl. in l. is qui, 15. ff. de fideicom. liber. Qua in re incidit tractatio æstimandi dubij euentus de qua superius egimus in 4. cap. 1. par. in q. tractationis. Tandem hic articulus iudicandus videtur ex cõmuni æstimatione, quatenus homines darēt cõmuniter pro alimētis ad vitā, iuxta generalē doctrinā I. C. in d. l. precia rerum, & post relatos Oldr. & alios tradit Couarru. d. lib. 2. cap. 9. nu. 7.

32 In his autem non abs re putabunt plures, spectari debere iuris præsumptionē circa humanæ vitæ spatium: occurretq; decisio l. hæreditatum, 68. ff. ad l. falci. de qua ultra Alex. ibi & hispan. Xuar. in l. quoniā in prioribus, fol. 11. Ioā. Lup. in rubr. §. 25. in princ. agit melius Molin. d. lib. de commer. q. 72. et Couarru. d. cap. 9. lib. 2. nu. 8. vbi I. C. ex ætate diuersas

præsumptiones inducit, ut secundum eas in re ambigua aliquid certum ad iudicia colligatur. Occurret etiam decisio tex. in l. si quis argentum, §. si autem donator, C. de dona. vbi in donatione reddituū ad vitam secundum glo. & DD. sumitur spacium quindecim annorum, & ita generaliter iudicauit cons. Neapol. ut per Afflic. decis. 34. Sed is tex. specialiter intelligitur à Bal. Alb. Fulgos. Sali. in fauorem donantis: & ita DD. alibi, ut refert Couarru. d. cap. 9. nu. 5. & prius Tiraq. de retr. ligna. §. 1. glo. 6. ad finem, nu. 20. Quamvis autem tex. in d. §. si autem, loqueretur in omni debitore, nihil faciebat contra receptam opinionem glo. & DD. de qua supra nu. 29. de æstimatione ad respectum viginti annorum: nec in ijs vlla resultabat repugnātia, quicquid incautē scripserit Chas. in consue. Burg. rub. xi. §. 4. ad finē, char. 358. col. 3. Tex. enim in d. §. loquitur de solutione reddituū ad vit. im, glo. autem & DD. loquuntur de æstimanda re ex redditibus vel fructibus.

33 Ex proximē dictis colliges aperte infirmum & parum probabile esse, quod apud scriben. sæpissime dici solet, iuris præsumptione cuiuslibet hominis vitam censeri vsq; ad centū annos: ad quod vulgò citatur l. fin. C. de sacro. eccles. & inde ad multa arguunt, inferuntq; DD. ut per Cepol. cant. 118. Francius in c. si. in fine, de iudic. in 6. Sed ius non vitatur tali præsumptione, ut inde aliquid certum statuatur: nec d. l. fin. contrarium probat, quia tantū inquit, posse hominem vsq; ad c. annos viuere, non q; ita iure præsumatur, ut bene aduertit Areti. in l. sed etsi de sua, X iij col.

col. 4. ff. de acq. hære. & cum eo Ias. in d. l. fin. ad fi. Dec. in c. cum dilecta, col. 4. de confir. viil. Dec. in l. fin. nu. 28. C. de edic. diu. Adr. tol. Soci. in l. si inter, col. fin. ff. de reb. dub. Gozadi. cons. 68. nu. 6. Alcia. reg. i. presump. 44. Marmarius in §. nihil comune, col. 5. in fine. Neutzan. in sua silua, Corras. lib. 5. miscel. cap. 18. Vnde aptius & verius allegabitur negatiue d. l. fin. ut nemo presumatur viuere ultra centum annos: quod probat tex. in l. pponebatur, ff. de iudi. & notat Corn. cōs. 241. lib. 3. quem sequitur Capitius decis. 4. nu. 18. Corras. d. loco. Molin. in cōsue. paris. §. 1. glo. 2. nu. 3. & Cotta in memorab. verbo, filius fa.

37 Ex supradictis maxime ex d. l. eum qui, §. melior, ff. de in diem addic. liquet, de iure meliorem censerem conditionem quoad venditorem, quando solutio precij statim sibi fit: & quodammodo ex dilatione solutionis precium minui, §. plus, Insti. de actio. ut supra nu. 24. et 25. & bonus tex. in l. circa legem 66. ff. ad l. falci. cum alijs congestis à Tiraq. de retr. ligna. §. 1. glo. 18. nu. 34. quod an aliquando excuset mercatores carius vendentes credita, q̄ recepta pecunia, tradit Dec. cōs. 111. & refert Couarru. d. lib. 2. resolu. cap. 3. nu. 6. tradit D. Soto lib. 6. de iusti. et iur. q. 4. arti. 1. & 2. & vide Cepol. cons. ciuil. 10. facit tex. in c. nauigati, & c. in ciuitate, de usur.

35 Circa hæc propria l. nostræ retinendum est ad d. l. precia rerum, ultra omnes ibi iustum precium rei censerem, quod à principe vel à Repub. statuitur, secundum Cepol. de simula. contr. ut tradit Cagnol. hic ad finem nu. 269. Cremen. nu. 273. Molin. de cōmerc. q. 58. Couarru. lib. 3. resolu. cap.

9. nu. 6. ad finem. Ex quo infert Molin. ad precium, quo rex vendit redditus: vel pecuniam mutuam accipit: quod in Lusitania & Hispania cōducet ijs, qui à principibus redditus emerunt in perpetuum, vel ad vitam, quod vulgo, iuros & tēcas appellatur: facit quod notat Bal. in l. fin. C. de magistr. conuen. & l. 1. C. de prædi. decur. Facit quod dicunt sæpe scriben. de contractu principis, ut pro lege habeatur Ias. post Bar. Pau. & alios in l. ciuitas, ff. si cer. peta. per l. casar, ff. de publ. & vect. & l. penul. C. de dona. inter vir. & vxo. Afflic. decis. 299. nu. 14. Bar. Pau. in l. 1. ff. de consti. princi. Decius cons. 689. ad finem, Arct. cons. 153. nu. 1. Cur. Jun. cons. 174. nu. 19. de intellectu tamen illarum legum alibi agimus: non enim à DD. sat bene expenduntur.

36 AEstimatio totius rei integraliter, non per partes fieri debet, quando de tota re agitur: nam per partes minuitur valor rei, ut probat tex. cum gl. in l. 1. C. cōmu. diui. tex. in l. Meuius, §. fin. ff. fami. ercis. Bar. in l. vxorem, §. plagam, in fine, ff. de lega. 2. Felin. in c. cum causam, 2. de testi. & alij supra citati.

37 Minus aestimabitur actio q̄ res, ex l. minus, ff. de reg. iur. & l. 6. ff. de mino. quod deduces ex traditis in q. transactionis: & ita Soci. cons. 100. lib. 1. & Cagn. in l. qui actionem, nu. 11. ff. de reg. iur. & hic nu. 200.

38 Seruus ex patria aliquando minus, aliquando plus aestimatur l. q̄ si nolit, §. qui mancipia, ff. de edic. edic. glo. in l. si. C. de municipi. & orig. Seruus ex fuga minus aestimatur l. si pecuniam, versi. penul. ibi, vilior factus, ff. de condic. ob cau.

Ser.

39 Serua prægna's secundum aliquos plus estimatur, ut p Alex. in l. i. l. falcidia placuit, ff. ad l. falci. per tex. & glo. in l. si quod ex Paphila, 75. ff. de leg. 2. ubi Pau. & alij ita sentunt. Sed iudicio meo tex. ille non videtur id satis probare, & forsitan ob maximum periculum foeminarum in partu, non deberet plus aestimari ancilla prægna's, secundum doctrinam de qua supra circa res periculis obnoxias. Tex. vero in d. l. loquitur de partu aestimando postq̄ nascitur, ut effectum habeat voluntas testatoris relinquentis i. l. quod ex ancilla nascetur, in quo inest conditio, iuxta l. i. ad finem, ff. de cōd. & dem. l. interdum, 73. ff. de verb. obl.

40 Subdit glo. hic, q̄ in aestimatione inter alia habebitur etiam consideratio locorū vicinorum, prout in ijs fieri solet, sed principaliter attenditur locus, in quo fit venditio, ut probat tex. in l. fin. §. si. C. de adm. tuto. de alijs enim locis non est tuta probatio, ut per Cagn. hic nu. 233. versi. videtur. De aestimanda gemma vel simili re, quæ à vulgo emi non solet, vide Curtium Brugēs. lib. 2. ad Viuid. colleg. cap. xi. & idem intelliges de scriptis seu commētarijs alicuius docti viri. argu. §. si quis in aliena tabula, ubi notat Balduin. quem vide, Institu. de rer. diuis. De aestimanda prebenda agit Boer. decis. 19. nu. 4.

41 Dixi supra nu. 11. non videri verum, quod communiter tradūt DD. ut testes circa probandum valorem & læsionem etiam non interrogati assignare debeant rationem testimonij: quod etiam probabat Dec. in l. quatenus, nu. 5. & 6. ff. de reg. iur. Nec aduertebant tot DD. tunc non esse quid imputetur testi, sed litiganti

incaute articulanti, vel officiali negligenter interroganti: testes enim potius videretur suspectus dicens ultra interrogata, argu. l. quæ omnia, §. 1. ff. de procur. Sed tunc vtiliter applicabitur doctrina quam ex Bar. & Bal. retuli. nu. 7. quam extollit Cagnol. hic col. penul. nu. 265. in fine, ut etiam post publicatas probationes interroget iudex testes ipsos de ratione eorum, quæ dixerunt. Subdit Dec. in d. l. quatenus, ad finem, ut opinio Bal. contra glo. Bar. & communem, de qua supra nu. 12. de teste dicente, q̄ ipse tantum daret, saluetur, quando articulus continebat, rem tantum valere communiter: quasi tunc dictū testis vel eius ratio referatur ad formam articuli, & secundum illum intelligatur: ad quod adlucit doctrinam Bar. l. Labeo, ff. de suppel. lega. Sed melius citasset Alex. cons. 88. nu. 26. lib. 5. ubi alios refert: & Bal. in l. sed etsi possessori, §. item si iurauero, ff. de iureiur. Bar. enim in d. l. nu. 8. aliud dicit, nempe q̄ ratio testis intelligitur secundum eius dictum præcedens, quod extollit Areñ. in l. si quis posthumos, §. si filium, col. fin. ff. de lib. & posth. Nec videtur etiā in ijs terminis idoneum testimoniū, quo testis deponeret de eo quod ipse dabit. Item cōtra Dec. facit: nam testis minus deponendo, q̄ in articulis continetur, magis videtur contradicere, ex vulgari reg. c. non ne, de præsump.

42 Credo etiam contra plures ubi supra, & Dec. in d. l. quatenus, ut sufficiat testes dicere, q̄ res tantum valebat, ut intelligatur de precio cōmuni: aliud enim nō est iustum precium rei, iuxta d. l. precia rerum: q̄ si quis replicet, posse rem tantum vale-

valere alicui ob particularē causam, respondebitur, q̄ id non dicitur valor rei, sed necessitas vel particularis affectio, per d. l. nec dictū testis referri potest ad particularem causam, de qua nulla est mentio in articulis. Tutius tamen & apertius erit, articulare & probare cōmunē estimationem. Qua in re valet testimonium, licet testis deponat secundum arbitrium suum: quando res non admittit omnimodā certitudinem: ex Bar. in l. fin. C. de præd. nauic. Imol. & Alex. nu. 9. ad finem, in d. l. precia rerum, colligitur ex traditis à Feli. in c. quoties, nu. 11. & præceden. de testi. ubi omnino videndum est: declarat etiam hoc Corse. in sing. verbo, testis 1. fol. 197. & Lofredus cons. 23. nu. 8. & ita intellige supra tradita nu. 12.

43 Ultimo ad complementum materie spectantis ad praxim huius l. notabilis articulus restat nullibi explicatus, quid iudicandum, si ex adductis ex parte conuenti, vel alio modo aliquo aliter eneruetur probatio agentis, ne omnino concludat, & secundum iuris regulas videretur cōuentus absoluendus, l. qui accusare, C. de eden. Pro eo etiā videtur regula l. Arrianus, ff. de actio. & oblig. Magis etiā in specie videretur urgere quod sensit gl. & ibi notant Bal. & Cuman. in l. si fundus, in fine princi. ff. de reb. eor. q̄ in dubio res præsumitur iusto precio vendita, & ita Iacobin. à sancto Georg. in l. unica, nu. 59. C. ne lic. poten. ex Bal. & Salic. in l. per diuersas, C. manda. quos etiā refert Pāth. Cremen. hic nu. 143. et Fabian. de emp. & vend. q. 8. ad finem nu. 25. Ex quibus secure asserit Cremen. hic nu. 213. in hac materia in dubio absoluendum

fore conuentum: nec læsum obtinere, nisi efficaciter probet læsionem ultra dimidiū iusti precij, quod etiam tradit Boerius cōs. 30. nu. 8. idq̄ in praxi magis recipitur.

Ego tamen æquius existimo, vt si actor bene probauit hanc læsionem, obtinere debeat, licet ex probatione conuenti obscuretur eius probatio: quia tunc nō est causa in ambiguo, cum probatio actoris per se plena & efficax sit: iuxta l. ob carmen, §. fin. ff. de testi. Sic etiam ex eadem probatione actoris, licet aliquid in ea desideretur, cessat obiectio proximè adducta, q̄ res præsumatur iusto precio distracta. Item pro agente tunc urget æquitas seu humanitas, in qua fundatur hæc lex: quæ æquitas aliquando præualet pro actore contra reum, vt tradit Dec. in l. fin. ad fin. C. de edic. diu. Adr. tol. Idq̄ magis probandum videtur, quādo probatio agentis non leuiter urget: eo q̄ tunc nulla iniuria conuento infertur, cui à iure datur electio retinēdi rem supplēdo precium, vel restituēdi eam retētis fructibus, secundum veriore & receptiore sententiam de qua latissime egimus supra in 4. cap. 2. par. His verò non adductis ita iudicari in senatu paris. tradit Molin. de commer. q. 14. nu. 173. quod etiam colligi potest ex Bal. satis in simili in Auten. omnes, in fine, C. commu. de succes.

44 Iuuatur hæc resolutio ex notabili doctrina recepta (quæ in hac materia sæpissime conducet,) effectum probationis pro maiori parte arbitrarium esse: vt scilicet ex ratione & alijs admimiculis possit iudex circumspectè recedere ab eo, quod testes (fortasse corrupti vel decepti) asserunt, quod colligunt scriben. ex l. 3. post princi.

princi. ff. de testi. ibi, tu magis scire potes. Ex quo tex. solēt DD. sæpe dicere, probationē esse arbitrariā, & ita Pau. in l. Lutiū, ff. de ijs qui not. in fa. Pau. in l. admonēdi, n. 39. ff. de iure iur. Alex. cons. 105. nu. 4. lib. 5. Dec. cons. 463. nu. 23. & in alijs multis, & Thom. decis. 34. nu. 47. Curt. Jun. cons. 178. nu. 1. Ex quo ultra DD. in ijs locis rectē intelligitur tex. in quo glo. vacillat, in l. 1. versi. nam si quidē, ff. ad senat. Turpil. ubi Marcellus cum Papiniano inquit, facti quæstionē in arbitrio iudicatis esse. Id enī ad probationem referendum videtur secundūm præcedentia, in quibus distinguit I. C. circa modum sententiæ, qua pronūciatur, accusantē non probare, vel calūniatū fuisse.

45 Ne tamen fraudibus occasio detur, & ne ob tale arbitrium iudices omittere possint veram probationem, contra reg. l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. præf. & l. qui sententiam, C. de poen. cauendum est ab ea generali traditione multorū, & intelligendū notabiliter cū Bar. in d. l. Lutiū, in fine, ff. de ijs qui not. in fa. ut iudex exprimere debeat, cur recedit à probationibus, & ita Ripa id extollens in d. l. admonēdi, nu. 67. Alex. in l. si is ad quē, nu. 11. ff. de acq. hæred. Felin. in c. licet causam, 4. not. in fine, de proba. Exprimi enī debet, cur à regulis & consuetis recedatur: ut colligitur ex Bar. in l. 2. nu. 1. ff. si quis ius voc. Ias. in l. propterandum, §. siue autem alterutra, nu. 10. C. de iudi. Felin. in c. 1. nu. 7. col. 3. de re iud. & in c. super literis, nu. 17. de rescrip. quod obiter diximus in præced. cap. Sic etiam doctrina illa, quæ probatio cēseatur arbitraria iudici, declaratur notabiliter ab Alex. d. cons. 105. lib. 5. ut sine probatione corruat sententia

quādo index cā impediuit, & ita Math. Afflic. decis. 28.

HIC tandem his cōmentarijs finē imponimus, in quibus veriores sententias, & Reipub. vtiliores semper secuti sumus. Lectores autem admonitos velim, me non passim, nec in leuibus de numero authorū sollicitū esse, sed tātū in ijs, quæ cōtrouersa sunt. Quapropter nimitū dilicati erunt, qui in ambiguis allegationū copiā, ut superuacanea plaustra dānauerint: præsertim cum ex receptis sententijs, & ex patrijs vbiq; constitutionibus, authorum numerus sæpissime præualeat: agnoscentq; periti in ijs, & alijs nostris lucubrationibus, nos semper longè plus veritati, quàm numero tribuere: diligentiamq; à iudicio & examine superari. Omnia verò quæ ad præsentem tractatū spectare videbantur, diligenter pensauimus, & perspicuè tradere studuimus. Quid autem præstiterimus, periti candidi iudicent: quibus omnia nostra libenter submittimus, securi quid calūniatores oblatrent: nec solliciti de eorū iudicio qui aliorū ædes se obscuraturos iactitant: impia allusione significātes, eruditionis nomen, vel claritatē (si qua inde paratur) se alijs posse, velleq; extinguere. Quod si labori nostro fortunæ aura defuerit, apud posteros saltim sublata iam inuidia, extincto ambitu, cessantibus fucis (quibus pluri mi sine virtute virtutis præmia sæpe consequuntur) incorrupta, præiudicataq; eruditionis opinio vnicuiq; pro meritis manebit.

Deo laus & gloria.

Arius Pinelus.

Y

 Optare meliora.
Cogitare difficillima,
Ferre quaecunque euenerint.

Arius Pindus

Y

Innocentius Soerius

Operantensis authoris discipulus
candidis lectoribus.

VM AB INSIGNI PINELO
mibi mandata esset cura indicis ad hos cōmentarios componendi, non potui venerando præceptori non parere. In cuius laudes celebrādas Homeri musam, Ciceronisq; eloquentiam optavi. Quis enim non omnino perditis moribus præditus non laudet virum excellenti eruditione, & virtute insignem? Sed tenuitatis meæ conscius eximij præceptoris laudes deterere nolui: maximè cūm eius in iure singularis eruditio omnibus Lusitanis iam olim notissima sit, qui ad eius responsa in omnibus controuersijs vndiq; confugiunt. Cæteris autem christiani orbis nationibus deinceps ex doctissimis literarum monumentis, aureisq; scriptis Pineli solida eruditio notissima fiet. Proximo anno typis mandauit vtilissimum, iustumq; volumen ad Rub. & Cōstitutiones, C. de bon. mat. en nūc iuris studiosis, omnibusq; Christianis prouincijs amplissimos præstat commentarios in materia frequentissima, & vbiq; necessaria: in quibus plurima iuris arcana reserantur, multa à maioribus obscure tradita perspicue explicantur, neq; pauciora in melius reformantur. Agnoscent docti multa noua tam solide fundata, vt non solum in scholasticis disceptationibus, sed etiam in foro, & tribunali veteribus merito præferri debeant. Sed quid ab eo viro non sperabitur, qui vigesimū quartū ætatis annū vix attingēs honesto stipēdio Digestorū cathreda dignus iudicatus est: à qua strenuè auspicatus, auditorū copia & applausu semper emicuit: quem nullo ambitu, nullaq; magnatum commendatione serenissimus rex in supremi prætorij senatorium ordinem promouit: qui etiam in scholis publice legendo summus magister semper extitit, in aduocandiq; & iudicandi munere nemini vnquam cessit. Vtinā mihi liceret eiusdem candorem, egregiasq; virtutes in medium proferre, & quæ charioribus discipulis circa mores priuatim commendat: possemq; sincerè iurare sæpissime eum vidiſſe eorum eruditionem extollere, qui eum suaq; omnia calumniātur. Non tamen desunt quamplures docti, & boni, qui mecum pro insignis Pineli salute & felicitate Deum Opt. Max. enixè precantur, vt quamplures alios cōmentarios, quos circa præcipuas iuris partes scriptos habet, breui in lucem emittat. Erunt etenim omni Reip. magno adiumento, Lusitaniæq; magnam gloriam, & perpetuum ornamentum afferent. De his autem & alijs quæ de eximio Doctore taceo, abundè sufficient quæ verè dixit, & cordatè significauit doctiss. Hærricus Fernandus Olyſsyponēsis in epistola elegantissima ad commentarios eiusdem præceptoris, C. de bon. mater. Vos autem, candidi lectores, exoratos velim, vt laborem nostrum circa componendos in vestram vtilitatem necessarios indices, æqui boniq; consulatis.

Quæstiones peculiare ad

materiam huius l.

N remedium huius l. cognitum fuerit à Iureconsultis, an verò nouè introductum, fol. 47.

An hæc l. locum habeat in hærede vèdente ex iussu testatoris, fol. 51. nu. 19.

An hæc l. in emptore procedat, fol. 55. ex nu. 1.

De exemplo lesionis ultra dimidiã in hac materia, fol. 55. ex nu. 4.

An scientia lesionis tollat remedium huius l. fol. 57. à nu. 10.

An clausula qua inuicem sibi condonãt cõtrahentes id quod res plus valuerit, tollat remedium huius l. fol. 55. nu. 20.

An remedium huius l. negetur læso, qui circa rem versabatur, fol. 58. col. 2.

Vtrum ignorantia allegari vel probari debeat in materia huius l. fol. 58. nu. 16.

Vtrum agens ex hac l. obligetur ad pœnam conueniam, fol. 59. nu. 26.

Vtrum per clausulam ex certa scientia tollatur remedium huius l. fol. 59. nu. 23.

Vtrum læsus præsumatur scire precium, fol. 60. nu. 30.

An hæc l. extendatur ad alios contractus, fol. 61. & sequen.

In locatione, fol. 64. ex nu. 17.

In emphiteusi, fol. 68. nu. 37.

In feudo, fol. 70. nu. 2.

In donatione remuneratoria, fol. 70. nu. 3. & sequen.

In transactione, fol. 71. cum sequen.

In actu liberatorio, fol. 71. nu. 5. & sequen.

Vtrum in datione in solutum, ibid. nu. 8.

Vtrum in adiudicatione, vel additione pignoris, vel rei debitoris iudicialiter facta, ibid. nu. 10. & 11.

Vtrum in mutuo, fol. 72. nu. 7. ad fin.

Vtrum in diuisione bonorum, fol. 77. nu. 1. vsq; ad 5. & quid quando diuisio fit per sortes, fol. 78. nu. 6. 7. & 8.

Vtrum in constitutione pignoris, vel datione vnius pignoris pro alio, fol. 81. col. 1.

Vtrum venditor possit agere ex remedio huius l. aduersus emptorem, qui iam rem in tertium alienauerat, fol. 82. nu. 29. & an aduersus particularem successorem, nu. 30. vsq; ad 32. & nu. 35.

Vtrum remedium huius l. competat debitori læso, quando creditor ex pacto pignus vendidit, fol. 86. nu. 1. 2. & 3.

Vtrum in venditione cum decreto, vel auctoritate iudicis, ibid. nu. 18. vsq; ad 24.

Vtrum emptor, contra quem competebat remedium huius l. liberetur, re apud eum perempta absq; eius culpa, fol. 89. nu. 36. & 37. quid verò si res fuerit perempta apud tertium, nu. 38. quid verò si ipse poterat agere ex remedio huius l. an ex re apud eum perempta sine eius culpa, impediatur, fol. 85. nu. 30.

Vtrum requiratur insinuatio, cum à contrahentibus remittitur, quod ultra dimidium est, fol. 59. nu. 24. & sequen.

Vtrum vigeat remedium huius l. in re vendita in publica subhastatione, fol. 91. nu. 25. vsq; ad nu. 23.

Vtrum in permutatione, fol. 63. nu. 13. vsq; ad nu. 15. & quid in permutatione beneficiorum, nu. 16. vbi quid in pensionibus.

Vtrum in stipulatione adiecta in contractibus bona fidei, ibid. nu. 11. & sequen.

Vtrum detur læso sagaci, & experto, fol. 58. nu. 19.

Vtrum si emptor locauit vel concessit rem in emphiteusim veditori possit locationem vel emphiteusim reuocare si venditor læsus agit remedio huius l. fol. 69. nu. 1.

Vtrum expensæ, & melioramẽta, que emptor fecit in re debeat ei soluere venditor agens ex remedio huius l. fol. 95. nu. 1. 2. & 3. & fol. 96. nu. 5. & quid si ipse emptor agat: venditor verò eligat potius totum precium restitu-

restituerere accepta, fol. 102. nu. 31.
 Vtrum illa teneatur compensare cum fructibus, fol. 121. col. 2.
 Vtrum restitutio in causa huius l. sit necessaria, an voluntaria, fol. 55. col. 4. ad med.
 Gabella, & tributa. quæ emptor, siue venditor soluit, à qua nam debent reperi, resciso contractu ex remedio huius l., fol. 102. nu. 35.
 vsq; ad 41.
 Vtrum emptor qui rem deteriore reddidit, teneatur id refarcire venditori eam auocanti, fol. 103. nu. 34.
 Quomodo erit æstimanda lesio ad intentandam actionem huius l., fol. 104. col. 3. in prin.
 Vtrum competat remedium huius l. vendenti rei minori precii, soluendo vsq; ad certum tempus, eo adiecto vt si intra id tempus emptor non soluerit, teneatur soluere iustum precium, vel aliud statim expressum, quod iustum sit, vel nõ minus dimidia iusti, fol. 105. nu. 45.
 Qua actione, quoue tempore experiri debeat remedium huius l., fol. 82. nu. 26. & 27. & vtrum differat ab auxilio ætatis, seu restitutione minorum, fol. 84. col. 2. & fol. 107. col. 2.
 AEquum, an iniquum sit remedium huius l., fol. 55. nu. 22. 23. & 24.
 An remedium huius l. cesset ex consensu geminato, fol. 137. nu. 36.
 An remedium huius l. prosit fideiusori, fol. 105. nu. 43.
 An remedium huius l. locum habeat in contrahentibus cum iuramento de non vendendo aduersus contractum, fol. 125. col. 1. cum sequen.

An decisio huius l. procedat in lesione in quantitate rei distractæ quæ maior vel minor reperitur, fol. 135. eleganter col. 3. cum seq.
 An decisio huius l. procedat interueniente dolo in contractu, fol. 140. nu. 19. & sequen.
 Vtrum in casu huius l. res sit tantum in obligatione, an etiam precium, fol. 141. col. 4. cum sequen.
 Et qualiter tunc libellus formetur, fol. 143. nu. 8. vsq; ad 13.
 Qualiter feratur sententia in materia huius l., fol. 145. nu. 18. & 20.
 Vtrum electio quæ datur conuento in materia huius l. duret etiam post sententiam, vsq; ad executionem, fol. 149. nu. 34. vsq; ad fin.
 Vtrum in hac materia valeat probatio per æstimatores peritos, circa valore rei, fol. 150. nu. 2. & 3.
 AEstimatio tunc qualiter debeat fieri, habetur plenissime in cap. 4. 2. par. per totum.
 An in materia huius l. sententia lata ad dictum peritorum transeat in rem indicatam, fol. 111. nu. 6.
 An in materia huius l. procedat libellus, quo lesus petat se in integrum restitui, fol. 144. nu. 13.
 Vtrum agens rei vendicatione, & postea replicando vtens remedio huius l. obtinere possit, fol. 146. col. 4. nu. 24. cum sequen.
 An in materia huius l. in dubio ferenda sit sententia pro leso agente, vel econtra, in fin. fol. 156.

Index eorum, quæ in his

commentarijs tractantur.

ABSOLV-
ta potestas
non recte à
DD. expli-
catur, et ini-
què ab eis
principi tri-
buitur, in
Ru. 1. par.
cap. 2. nu.
25.

Absoluta potestas Papæ in beneficialibus explicatur in d. cap. nu. 29.

Actio sine causa à Principe tolli nō potest. d. cap. 2. nu. 9.

Actio ex vedito non solum ad precium & interesse, sed etiam ad rescindendum datur, fo. 38. nu. 28. & fo. 51. nu. 18. ad fin.

Actio duplex ex eadē conventionē resultare potest, fo. 33. col. 1. nu. 9.

Actio ex hac l. quo nomine appelletur, & quantum duret? fo. 82. nu. 26. & seq. & fo. 61. nu. 8. & seq.

Actio mutari non potest post litem contestatam, fo. 146. nu. 24.

Actio noxalis, & eius natura, fo. 142. nu. 3.

Actio personalis in tertium non datur, fo. 81. nu. 30.

Actus intelligitur secundū regulam, non secundū limitationes, fo. 146. nu. 20. & fo. 157. nu. 45.

Adulterium an minus prohibitum censeatur, quàm furtum, fo. 5. nu. 22.

Aduocatus durante lite non potest cum clientulo pacisci, fo. 93. nu. 33.

Aestimatio an faciat emptionem, fo. 51. nu. 18.

Aestimatio rerum fit ex earum qualitatibus, nu. 19. fo. 153.

Aestimatores qualiter eligantur, & an iurare debeant, & quid si discordent? fo. 151.

Aestimatio rei per partes minuit eius precium, fo. 154. nu. 36.

Aestimatio an crescat in pregnāte, seu grauida? fo. 155. nu. 39.

Agens ex vna causa an possit obtinere ex alia? fo. 147. nu. 28. cum seq.

Alienationis verbum tamquam genus lon-

gè differt à quolibet nomine alienationis in specie, fo. 79. nu. 14.

Appellatio non est defensio naturalis, fo. 12. nu. 22.

B.

Beneficiū canonicè obtentum nullatenus adimi potest, fo. 16. col. 3.

Bona fides an excuset à fructibus, cum res minoris malè alienata repetitur, & quomodò ibi detur bona fides, fo. 113. col. 1. & in re ecclesiæ, col. 3.

Bonæ fidei possessor an lucretur fructus, ex quibus fit locupletior? fo. 116. nu. 47. & fo. 120. nu. 60.

Bonæ fidei possessor cum fructibus perceptis compensare debet impensas, quas alias retinere, vel petere posset, fo. 120. nu. 62.

Bona fides an inducatur ex errore iuris? fo. 113. nu. 31. cum seq. & nu. 35.

Bona fides, vel fides simpliciter data, an habeat vim iuramenti? fo. 128. nu. 13.

C.

Casus fortuiti an renunciari possint, & quid de casu insolito? fo. 66. nu. 29. cum seq.

Causa iusta efficit, vt recedatur à iuris regulis, fo. 8. nu. 6.

Causa ciuiliſ & criminalis regulariter non differunt, fo. 12. nu. 22.

Causa requiritur ad fundamentum actionis, non appellationis, fo. 148. col. 2.

Citatio non potest tolli à principe, etiam in ciuilibus, quatenus respicit defensionem, fo. 12. nu. 21.

Clausula ex certa scientia non tollit læso remedium huius l. fo. 53. nu. 23.

Clausulæ & formulæ, quæ libellis adijci solent, parum valere debent inter doctos, fo. 143. col. 1.

Cōdictio ex hac l. cōpetit læso, fo. 62. nu. 9.

Condictio ex causa datur ex defectu implementi, non ex poenitentia, fo. 26. nu. 15.

Condictio ex causa an cesset, quādo permutatio fit cum re vanali? fo. 26. nu. 14.

Condi

Conditio indebiti an detur laeso in contra-
 ctibus stricti iuris, fol. 62. nu. 8. & 9.
 Conductor renuncians casibus fortuitis, an
 excusetur, fol. 66. nu. 26. & 28.
 Conductor an augeatur pensio ex magna
 vbertate, fol. 67. nu. 34.
 Conductor, & locator an competat reme-
 dium huius l. fol. 64. nu. 17. vsq; ad nu.
 20.
 Coniugi laeso in aestimatione rerum dotaliu
 an detur remediū huius l. fol. 49. nu. 12.
 vsq; ad 14. & fol. 52. nu. 27. & fol. 76. nu.
 33. vsq; ad 36.
 Contractus, dovt des, an differat à permuta-
 tione, fol. 25. nu. 9. & 10.
 Contractus innominati similes nominatis,
 quomodo censeantur, fol. 26. nu. 17.
 Contractus recipit nomen, & effectum ex
 mente contrahentium, fol. 31. nu. 1.
 Contractus an iudicetur ex eo quod pluris
 est, fol. 32. nu. 4.
 Contractuum nominatorum, & innomina-
 torum differentia, fol. 37. nu. 24. & se-
 quen.
 Contrahens per procuratorem, an facilius
 rescindat contractum, fol. 79. nu. 15. &
 sequen.
 Contrahens cū officiali ecclesie, vel Reipu.
 an debeat probare versum esse in vtilita-
 tem, fol. 123. nu. 69. & sequen.
 Conuentus impedire potest, ne agēs mutet
 actionem, & an tunc solui ei debeāt ex-
 pensæ, fol. 147. nu. 25.
 Conuentus remedio huius l. electionem
 habet, & quandiu ei daret, fol. 149. nu.
 34.
 Creditor autoritate iudicis missus in pos-
 sessionem bonorum debitoris, an ex læ-
 sione rescindat locationem ab eo factā,
 fol. 68. nu. 36.
 Creditori datur replicatio aduersus pactum
 ob malignitatem debitoris factum, fol.
 71. nu. 7.
 Creditor an compellatur ad accipiendum
 vnum fideiussorem pro alio, fol. 81. col. 2.
 vsq; ad nu. 25.

D

DAre, an congruat emptioni an
 tractui innominato, fol. 41. nu. 13.
 quen.
 Debens pecuniam an satisfaciatur soluen-
 massam eiusdem quantitatis & valo-
 fol. 19. nu. 14.
 Debitor laesus in venditione pignoris facta
 per creditorem, an & qualiter agere pos-
 sit, fol. 86. col. 1. & fol. 89. nu. 16.
 Defensio tolli non potest a principe, fol. 12.
 nu. 21.
 Demonstratio falsa an viciet, fol. 139. nu. 15.
 Dignitas maior magis à peccato cauere de-
 bet, fol. 16. nu. 30.
 Dolus cessat vbi cōcurrit causa etiam parū
 colorata, fol. 98. col. 4. in fine.
 Dolus cēsetur ex parte emptoris periti emē-
 tis librum, vel gemmam, fol. 112. nu. 29. &
 fol. 140. nu. 20.
 Dolus cēsetur ex parte vendentis quando
 sciebat constitutionem breui promulgan-
 dam ad restringēdum precium, fol. 140.
 nu. 22.
 Dolus cēsetur in administratore trāsigēte
 cū læsione immodica eius, cuius bona ad-
 ministravit, fol. 74. nu. 23. & nu. 30.
 Dominium quo iure fuerit inuentum, fol.
 4. nu. 15. & sequen.
 Dominium etiam iure ciuili quæsitum
 princeps non tollit, vide in verb. prin-
 ceps.
 Dominij translatio an dicatur contra na-
 turam venditionis, fol. 41. nu. 15. & se-
 quen.
 Dominus, qui patitur mandatarium exce-
 dere fines mandati, an recursum habeat,
 fol. 80. nu. 18.
 Donatio an inducatur per verbum futuri
 temporis, fol. 101. nu. 30.
 Donatione causa mortis resoluta, auocatur
 res cum fructibus, fol. 108. nu. 11.
 Donatore rem ob ingratitudinem auocan-
 te, resoluitur hypotheca, fol. 99. col. 1.

E

Ecclēsia an sit melioris conditionis quā
 minor ad repetēdos fructus, fol. 117.
 nu. 32.
 Ecclesia debet succurrere oppressis, fol. 15. nu.
 27.

Electio datur conuento, & quandiu duret, fol. 149. nu. 34.
 Emphiteusis an possit renunciari inuito domino, fol. 70. col. 1.
 Emphiteuta obtinens ex remedio huius l. an egeat nouo cōsensu domini, fol. 104. nu. 42.
 Emphiteusi finita, an soluendæ sint impensæ ipsi emphiteutæ vel hæredibus, fol. 96. col. 3. cum sequen.
 Emptionis appellatione, an alij contractus veniant, fol. 79. nu. 10. cum sequen.
 Emptio quo iure sit inuenta, fol. 1. cum sequen.
 Emptio non potest esse sine precio, fol. 6. nu. 29. & fol. 23. nu. 1. cum sequen.
 Emptio an dicatur, cum pecunia pro pecunia datur, fol. 20. nu. 15.
 Emptionis definitio, fol. 22. nu. 28.
 Emptio an subsistat ex precio, quod in archa est, fol. 23. nu. 2. & fol. 41. nu. 11.
 Emptio an valeat collato precio in arbitrium tertij, fol. 24. nu. 4. & sequen.
 Emptio an inducatur ex re à principio taxata loco quantitatis, fol. 26. nu. 16.
 Emptio an valeat per verba illa pro iusto precio, vel pro eo, quod iustum declarabitur, fol. 27. nu. 19.
 Emptio an permutatio resultet, cum res & pecunia pro alia re datur, fol. 31. & sequen.
 Emptoris & venditoris appellatio apud veteres promiscua erat, fol. 55. nu. 3.
 Emptio an probetur per testes eam asserentes, precij tamen immemores, fol. 24. nu. 7.
 Emptor & venditor in multis æquiparantur, fol. 55. nu. 1. & sequen.
 Emptor an liberetur à remedio huius l. si res apud eum pereat absq; eius culpa, fol. 84. nu. 35.
 Emptor læsus an agat re apud eum perempta, fol. 85. nu. 39.
 Emptor pignoris particeps fraudis an audiatur, si iustum precium debitori soluere velit, fo. 88. nu. 11.
 Emptor cum pacto reuendendi, an teneatur præcise, an liberetur soluendo interesse, fol. 99. nu. 20. vsq; ad nu. 29.
 Emptor an teneatur ex deterioratione rei, fol. 103. nu. 34.
 Emptor in casu huius l. dominus fit, & non

malæ fidei possessor, fol. 109. col. 1. & fol. 141. nu. 26.

Emptor an fructus retineat venditore obtinente ex remedio huius l. fol. 106. cum sequen.

Error in homine quando viciet, fol. 25. nu. 12.

Error iuris an excuset à restitutione fructuum, fol. 113. nu. 31. & sequen.

Exceptio dilatoria, & peremptoria an à principio auferri possit, fol. 13. nu. 23.

Exceptio impedit executionem rescripti, fol. 15. nu. 28.

Expensæ an solui debeant emptori cum venditor obtinet ex remedio huius l. fol. 95. & sequen.

Expensas deducturus an deducat ex operis per seipsum factis, fol. 96. nu. 4.

Expensæ an debeantur colono eiecto, fol. 96. nu. 6. vsq; ad 10.

Expensæ an solui debeant emptori obtinenti ex remedio huius l. fol. 102. nu. 31.

Expensæ, & melioramenta an cum fructibus compensentur, fol. 120. nu. 62. & sequen.

F.

Fideiussor an possit feudo renunciare inuito domino, fol. 70. col. 1.

Fideiussor promittens frumentum, vel aliam rem, an obligetur, quando principalis debitor tenetur ad pecuniam, fol. 20. nu. 18.

Fideiussor an liberetur rescisso contractu ex remedio huius l. fol. 104. nu. 43. & sequen.

Fiscus cui bona ipso facto applicantur an debeat emptoribus precium restituere, fol. 124. nu. 73.

Fœtus ouium cui fructuum speciei connumerentur, fol. 118. col. 1.

Fructus an euincantur per remedium huius l. fol. 106. cum sequen.

Fructus restituntur, reuocata donatione causa mortis, fol. 108. nu. 11.

Fructus restituntur, rescissa alienatione rei ecclesiasticæ, fol. 103.

Fructus repetuntur rescisso testamento per querelam, fol. 108. nu. 10.

Fructus magis auocantur rescisso contractu per auxilium restitutionis, quam si nullus

nullus sit, fol. 116. nu. 45.
 Fructus naturales & industriales qualiter
 distinguantur, fol. 117. nu. 52.
 Fructus naturales an restituantur & quo-
 modo, fol. 116. nu. 48. & sequen.
 Fructus an acquirantur coniugi ex dona-
 tione inter coniuges, fol. 117. nu. 49. vsq;
 ad nu. 51.
 Fructus an omnino lucretur bonæ fidei pos-
 sessor, fol. 120. nu. 6. & sequen.
 Fructus principaliter considerantur in æs-
 timatione rei immobilis, fo. 155.
 Furtum an lege naturali prohibitum dica-
 tur, fol. 5. nu. 21.

G.

Gabella & tributum solutum ab empto-
 re aut venditore an & quomodo repe-
 tantur, rescisso contractu ex remedio hu-
 ius l. fol. 102. nu. 35. vsq; ad nu. 41
 Gabella an debeatur ex contractu nullo,
 fol. 103. col. 1.
 Gabella & tributum an solui debeat cum
 res ex pacto reuendendi restituitur, fol.
 103. nu. 36.
 Geminatus consensus, fol. 134. nu. 36.
 Glo. in l. 1. C. ne fil. pro pa. fol. 52. nu. 3.
 Glo. in l. hæc venditio, §. 1. ff. de contrah. ep.
 fol. 23. nu. 3.
 Glo. in l. emptor, ff. de rei vend. fol. 120. col.
 4. cum sequen.
 Glo. in l. vtrum, ff. de peti. hæred. fol. 121. nu.
 64. cum sequen.
 Glo. in l. 2. C. si quis igno. rem min. fol. 113.
 cum sequen.
 Glo. in l. postquam liti, C. de pact. fol. 129.
 col. 1. & sequen.
 Glo. §. alia, Insti. de dona. fol. 101. col. 3. & 4.

H.

Haeres iussus vendere an habeat reme-
 dium huius l. fol. 51. nu. 19.
 Haeres rogatus restituere post tempus licet
 fructus interim lucretur, tenetur tamen
 ex ijs resarcire diminutionem bonis con-
 tingentem, fol. 121. nu. 63.
 Hypotheca an resoluaturs rescisso contra-
 ctu per remedium huius l. fol. 102. nu. 32.
 & sequen. & fol. 97. nu. 11. vsq; ad nu. 19.

I.

Ignorantia læsi an allegari vel pro-
 debeat in hac materia, fol. 58. nu. 16.
 Ignorantia in læso præsumitur, fol. 60. t.
 30. & sequen.
 Imaginaria venditio quæ dicatur, fol. 55
 nu. 28. & sequen.
 Immobilia in loco periculoso, fol. 153. nu. 22.
 Immodicum quid dicatur, fol. 68. col. 1.
 Insinuatio an requiratur ad illud quod vl-
 tra d. midium remittitur, fol. 59. nu. 24.
 & sequen.
 Interesse temporis an consideretur, fol. 152.
 nu. 24. & 34.
 Iudex an secundum conscientiam, an secun-
 dum probata iudicare debeat, fol. 149.
 nu. 33.
 Iudex an iudicare possit de eo quod à prin-
 cipio non petebatur, si postea à litiganti-
 bus discussum fuit, fol. 147. col. 2. nu. 26.
 Iudex circa æstimationem rei omni tempo-
 re ante sententiam potest necessariam di-
 ligentiam adhibere, fol. 151. nu. 4. & 7.
 Iudex appellacionis an possit sententiam
 nullam reformare, fol. 146. nu. 21. & se-
 quen.
 Iuramentum an excludat à remedio huius
 l. fol. 125. col. 1. cum sequen.
 Iuramentum in supplementum probationis
 cessat in hac materia, fol. 152. nu. 13.
 Iuramentum an excludat minorem à nul-
 litate & restitutione, fol. 127. nu. 10.
 Iuramentum an tollat exceptionem nõ nu-
 meratæ pecuniæ, fol. 125. nu. 3.
 Iuramentum irritat contractum in Lusita-
 nia, & prohibetur in tota Hispania, quod
 tractatur, fol. 128. nu. 11. & 12.
 Iustum precium qualiter dicatur, fol. 151.
 cum sequen.
 Iustum precium censetur quod à principe
 imponitur, fol. 155. nu. 35.
 Ius gentium qualiter accipiatur & diuida-
 tur, fol. 2. nu. 7. & sequen. & fol. 3.
 Ius civile fere semper adhæret naturali, fol.
 3. nu. 11.
 Iuris scientia non præsumitur, fol. 60. nu. 31.
 Iurisconsulti sæpe strictam subtilitatē res-
 pexere, fol. 42. nu. 22.
 Iuris solida cognitio cum theoria praxi e-
 get, fol. 106. col. 4. nu. 2.
 Iustitiæ præcepta, fol. 14. & 15.

L.

AEsio ultra dimidiam qualiter exem-
 -plificetur, fol. 56. cum sequen.
 AEsio non curatur, quando in examine plus
 expenderetur, fol. 52. nu. 23.
 Læsio minor an in ecclesiasticis emendetur,
 fol. 93. col. 4.
 Læsio in quantitate rei differt à læsione in
 precio fol. 135. cum sequen.
 Læsio iudicatur secundum id tantum quod
 vterq; contrahens accepit, fol. 104. col. 3.
 Læsio minor an emēdetur in dotalibus, fol.
 50. nu. 12. & sequen. & fol. 76. nu. 33. & se-
 quen.
 Læsio ex persuasionibus aduersarij magis
 succurritur, fol. 52. nu. 3.
 Læsio enormis & enormissima, fol. 126.
 nu. 8.
 Læsus ex dolo incidente non repetit rem
 præcisè, sed interesse, fol. 88. nu. 12. &
 sequen.
 Læso in minore quantitate an succurratur,
 si ob necessitatem contraxit, fol. 94. nu.
 35. & fol. 112. nu. 27.
 Legati aut fideicommissi clausulæ an mutari
 possint à principe, fol. 11. nu. 19.
 Lex naturalis accipitur aliquando pro æqui-
 tate & benigna ratione, fo. 5. n. 21. in fine.
 Libellus ad rescindendam diuisionem bo-
 norum, fol. 78. nu. 4.
 Libellus in materia huius l. qualiter forma-
 ri debeat, fol. 143. & sequen.
 Libellus ineptus an viciet iudicium & sen-
 tentiam, fol. 146. nu. 23. & sequen.
 Libellus sustinetur ex parte apta, fol. 143.
 nu. 8.
 Libellus alternatiuus, fol. 143. col. 3.
 Licitator an liberetur ex licitatione alteri-
 us, fol. 92. nu. 29. vsq; ad nu. 31.
 Licitator & emens in publica subhastatio-
 ne an agat remedio huius l. fol. 91. ex nu.
 25.
 Locatio an rescindi possit ex remedio hu-
 ius l. fol. 64. nu. 17.
 Locatio an sit sine precio expresso quod ta-
 men certum est in loco contractus, fol.
 39. nu. 4. & sequen.
 Locatio an necessariò requirat mercedem
 in pecunia numerata, plenè & eleganter
 fol. 43. cum sequen.
 Locatio an iudicatur ex ijs verbis, vt res ma-
 neat pro iusta mercede, fol. 27. nu. 24.
 Locatio licet perfectè non contrahatur, iu-

sta tamen merces domino solui debet,
 fol. 27. nu. 23. & sequen.

M.

M Aior & minor quis dicitur diuersis
 respectibus, fol. 33. nu. 9.
 Maioratus clausulæ & condiciones an à
 principe mutentur, fol. 11. nu. 18.
 Malæ fidei possessor an dicatur emptor in
 materia huius l. fol. 141. nu. 26.
 Mala fides an dici possit quando venditor
 vel emptor scit posse contra eum iuste
 agi, fol. 82. nu. 28.
 Mandatum an extendatur, quando domi-
 nus scit mandatarium excedere, fol. 80.
 nu. 18. & sequen. & fol. 146. nu. 22. in fin.
 Medicus an possit ab egroto emere, vel cum
 eo contrahere, fol. 93. nu. 32.
 Minor iurans an excludatur à remedio hu-
 ius l. fol. 127. nu. 10. cum sequen.
 Minor an probare debeat se rem, vel preci-
 cium amisisse, an creditor contrarium,
 fol. 122. nu. 67. & fol. 131. n. 24. vsq; ad 29.
 Minor læsus in vendendo an, & quando re-
 stituere debeat precium emptori, fol. 131.
 cum sequen.
 Minor læsus in precio, an repetat rem, fol.
 130. nu. 20. vsq; ad 23.
 Minor læsus in hac materia vti potest resti-
 tutione vel iure cõmuni, fol. 129. nu. 19.
 Minor pecuniam accipiens in causam ne-
 cessariam an restituatur, si pecunia casu
 perdat, fol. 134. nu. 35.
 Minor & ecclesia an æquentur, fol. 113. nu. 32.
 Moneta non cuditur sine principis licentia,
 fol. 18. nu. 4. & sequen.
 Moneta, an possit refutari, fol. 20. nu. 17.

N.

N Egatiua, minus probabilis qualiter in-
 telligatur, fol. 152. nu. 14.
 Nomina rerum immutabilia, fol. 25. nu.
 12.
 Numus vnde dictus, & an duplici n. scriba-
 tur, fol. 13. nu. 8. in fin. alia in verbo pecu-
 nia.

O.

INDEX.

Obligatus ad soluendam pecuniam, an in qualibet soluens satisfaciatur, fol. 20. nu. 17.
Obligatus ad factum soluit interesse, fol. 37. nu. 25.
Officia concessa an à principe liberè auferantur, fol. 17. nu. 31.
P.
Pactum legis commissoriae in pignoribus reprobatur, fol. 28. cum sequen.
Pactum adiectum contra naturam contractum an eum eiusque actionem informet, fol. 38. nu. 29. ante fin.
Pactum de retro vendendo (vt vocant) an obseruari debeat, cum minor vel ecclesia emit, fol. 69. col. 2.
Pactum illud an minuatur valorem rei, fol. 153. nu. 19.
Pactum illud in effectu non differt à pacto restituendi, fol. 101. nu. 27.
Pactum de pignore non distrahendo an valeat, fol. 86. nu. 5. cum sequen.
Pactum de vendendo an differat à venditione, fol. 99. col. 3. & sequen.
Papa an liberè possit auferre beneficia, fol. 15. nu. 29. cum sequen.
Pater de iure regni an vni filio vendere, vel cum eo permutare prohibeatur, fol. 33. nu. 10.
Pecuniae vsus & origo, fol. 1. & nu. 25.
Pecunia numerata est de substantialibus emptionis, fol. 1. & fol. 24.
Pecunia ex forma, non ex materia censetur, fol. 6. nu. 25. & fol. 19. nu. 7.
Pecuniae inuentor, fol. 6. nu. 27.
Pecuniae vsus ante bellum Troianum, fol. 6. nu. 28.
Pecunia aerea apud Romanos prius quam aurea, fol. 18. nu. 1.
Pecunia signata an plus aestimetur, quam materia eiusdem metalli aequalis ponderis, fol. 19. nu. 8.
Pecunia an refurtari possit, fol. 20. nu. 17.
Pecunia certi loci an sortiatur naturam speciei, fol. 41. nu. 12.
Pensio an remittatur propter sterilitatem, fol. 65. nu. 21. vsq; ad nu. 25.
Pensio an augeatur propter vbertatem, fol. 66. nu. 34. & sequen.
Permutatio an differat à contractu do vt des, fol. 25. nu. 9. & 10.
Permutatio an dicatur, cum res datur ad libras vel marchas vel vncias, fol. 25. nu. 11.

Permutatio speciei per aliam vanalitur venditioni, fol. 26. nu. 14. & sequen.
Permutans repetit rem precise alteri implente, fol. 37. nu. 24.
Permutanti an competat remedium huius l. fol. 63.
Pignus an vendi possit non obstante pacto ne vaneat, fol. 86. nu. 4. vsq; ad 10.
Possessio an vno teste probetur, fol. 154. nu. 27.
Poenam promissa in contractu an soluenda sit ab agente remedio huius l. fol. 59. nu. 26.
Poenam promittens si minor contradixerit, tenebitur, si minor restitutionem petat, fol. 129. nu. 17. & 18.
Poenitentia in contractibus innominatis, fol. 26. nu. 15. & fol. 37. nu. 24.
Praxis autoritas non leuis, fol. 106. col. 4.
Precium an soli venditioni congruat, fol. 22. nu. 26.
Precium certum quando dicatur, fol. 23. nu. 2. & fol. 39. nu. 2. & sequen.
Precium iustum supra verbo, iustum.
Precium maius ob preces, fol. 153. nu. 21.
Precium rei ex fructibus, fol. 154. nu. 28.
Princeps an tollere possit, quae sunt iuris civilis, fol. 8. & 9.
Princeps an alicui auferre possit dominium, fol. 8. & sequen.
Princeps ex causa limitat ius naturale, fol. 9. nu. 6.
Princeps sine causa non reuocat legitimationem, fol. 10. nu. 9. & sequen.
Princeps satisfacere debet, cum aliquid auferat, fol. 10. nu. 14.
Princeps non restituit natalibus cum detrimento iuris alteri quaesiti, fol. 11. nu. 17.
Princeps non derogat conditionibus & clausulis maioratus, fol. 11. nu. 18.
Princeps defensionem tollere nequit, fol. 11. nu. 21.
Prinicipi absoluta potestas non congruit, fol. 13. nu. 24.
Probatio, quae aliquis fuerit locupletior, fol. 121. ex nu. 64. cum multis sequen.
Probare an debeat versionem in vtilitatem, qui mutauit officiali reipublicae, vel ecclesiae, fol. 122. nu. 63. & sequen.
Probatio in eodem casu cum minore, nu. 67. & fol.
Probatio causae non deductae non releuat, fol. 147. nu. 28.

Probatio extra articulos non valet, ibidem.

Probatio affirmatiua quando praeualeat, fol. 152. nu. 14.

Probatio an sit iudici arbitraria, fol. 156. nu. 44. in fine libri.

Procurator ad vendendum an possit substituere, fol. 90. nu. 17.

Q.

Qualitas alterat subiectum, fol. 154. nu. 23.

Qualitas rei facit crescere vel minui eius precium, fol. 153. nu. 19.

R.

Remedium huius l. nouum fuit, fol. 47. & sequen.

Remedium huius l. æquitate fundatur, fol. 51. nu. 22. & sequen.

Remedium huius l. non negatur sagaci læso, fol. 53. nu. 19.

Remedium huius l. an extendatur ad alios contractus, fol. 61. cum sequen. & vide in indice quaestionum.

Remedium huius l. quo tempore duret, fol. 82. nu. 26. & sequen.

Remedium huius l. differt ab auxilio restitutionis, fol. 84. col. 2. & fol. 107. col. 2.

Replicatio an habeat vim libelli, fol. 147. nu. 25.

Res vna diuerso iure censetur, fol. 33. nu. 9.

Rescriptum principis iniuste nocens tertio non seruandum, fol. 8. nu. 1. & fol. 15. nu. 18.

Restitutio in modicis an detur, fol. 52. nu. 25. cum sequen.

Restitutio rei in materia huius l. dicitur necessaria, non voluntaria, fol. 95. col. 4.

Restitutio iustitię dicitur quæ de iure datur sine rescripto principis, fol. 111. col. 1. in princi.

Restitutio ætatis an facilius tollatur quam remedium huius l. fol. 128. nu. 15. & seq.

Restitutio euincit fructus, fol. 107. nu. 4. & 116. nu. 45.

Restitutio an sit necessaria ei qui succubuit

ex vna causa & vult agere ex alia, fol. 148. nu. 32.

Restitutio minori an detur contra tertium, fol. 84. nu. 33.

S.

Scienti læsionem & precium an detur remedium huius l. fol. 57. nu. 10. cum sequen.

Sciētia valoris & patrimonij an magis præsumatur in contrahente quam in testante, fol. 60. nu. 32. cum sequen.

Sententia in materia huius l. qualiter ferri debeat, fol. 145. nu. 18. & nu. 20.

Sententia in hac materia ex dictis peritorum an transeat in rem iudicatam, fol. 151. nu. 6.

Sententia ex vnâ ratione apta sustinetur, fol. 145. nu. 18.

Sententia conformis libello quomodo intelligatur, fol. 144. nu. 12.

Sententia aliquando valet de his quæ in libello non petebantur, fol. 147. nu. 26.

Sententia super libello inepto, fol. 146. nu. 23.

Sterilitas quando dicatur ad remittendam pensionem, fol. 65. nu. 21. vsq; ad nu. 25.

Stipulatio an fuerit ante ius ciuile, fol. 6. nu. 25.

Stipulatio adiecta contractui bonæ fidei, fol. 63. & sequen.

T.

Tempus venditionis attendi debet in hac materia, fol. 151. nu. 15.

Tempus executionis, fol. 153. nu. 16.

Testamentum quo iure inuentum, fol. 6. nu. 23.

Testes non concordantes de certo precio an probent venditionem, fol. 14. nu. 8.

Testes affirmantes quando præferantur negantibus, fol. 152. nu. 14.

Testes an debeant assignare rationem in hac materia, fol. 152. nu. 11.

Testibus variantibus circa valorem quid iudicandum, fol. 152. & sequen.

Testimonium an intelligatur secundum articulos, fol. 156. nu. 41. & sequen.

Trans-

Transactio an rescindatur ex laesione enormi, fol. 71. à nu. 12.

V.

Valor rerum qualiter aestimetur 4. cap. 3. par. fol. 150.

Valor pecuniae quo tempore attendatur, fol. 21. nu. 25.

Valor pecuniae ex constitutione & usu, non ex materia, fol. 19. nu. 7.

Venditio sine precio certo in pecunia numerata non valet, fol. 1. & fol. 18. cum sequen. & fol. 39. nu. 1.

Venditio ad corpus vel ad mensuram, & effectus huius differentiae, fol. 136. cum sequen.

Venditio imaginaria quae dicatur, fol. 59. nu. 28. & sequen.

Venditor an ad rem, an agat, fol. 37. nu. 1. & seq.

Venditio bursae cum eo quod fol. 73. nu. 9.

Venditor agens remedio huiusmodi ad impensas & meliora, nu. 1. & sequen.

Venditor an teneatur ex assuetudine dissimulatione fraudulosa, fol. 21.

Vita hominis an praesumatur usque ad annos, fol. 155. nu. 33.

Voluntas defuncti ab inferiori à priori mutari nequit, nec à principe sine causa, fol. 11. nu. 19.

Voluntas in principe quando pro causa sit, fol. 9. nu. 12.

Vsucapio iuste introducta nec odiosa, fol. 54. col. 4.

Ex mandato Reuerendis.

& illustris. Domini Episcopi Conimbricensis
vidit & probavit doctus & egregius
vir Georgius Pintus.

Hieronymus P. iudic.	Constantinus Rogatus.	Antonius Rubens.
Hieronymus G. iudic.	Corneilius Tactus.	Antonius de Buro.
Hieronymus S. iudic.	Cosmas.	Archidiaconus.
Hieronymus C. iudic.	Cosmas.	Aristoteles.
Hieronymus V. iudic.	Curtius Pragensis.	D. Augustinus.
Hieronymus B. iudic.	Curtius Junior.	Augustinus Beron.
Hippolitus.	Curtius Senior.	Armandus.
Horatius D. iudic.	Camus.	Arthus Gellius.
Horatius.	D.	Arto.
Hofstadius.	Didacus & Conuincius.	Alexander de Alexadio.
Hugo.	Dominicus de Soto.	B.
Jacobus de S. Georgio.	E.	
Jacobus de R. iudic.	Dinus.	
Jacobus de A. iudic.	Expositus Baro.	
Jacobus de N. iudic.	F. iudic.	
Jacques Babel. iudic.		

NOMENCLATURA SCRIBENTIVM VTRI-
usq; iuris, & aliorum authorum, qui in hoc libro citantur.

<i>A.</i>		
<i>Tymo Crauet.</i>	<i>Baptista Egnatius.</i>	<i>Emylius Ferretus.</i>
<i>Ibericus.</i>	<i>Baptista de Castelione.</i>	<i>F.</i>
<i>Albertus Brunus.</i>	<i>Baptista à S. Blasio.</i>	<i>Fabianus.</i>
<i>Andreas Alciatus.</i>	<i>Baptista Seuerinus.</i>	<i>Felinus.</i>
<i>Alexander.</i>	<i>Bartolus.</i>	<i>Fernandus Arias.</i>
<i>Alfonsus à Castro.</i>	<i>Bartholomeus Cepola.</i>	<i>Firmianus.</i>
<i>S. Ambrosius.</i>	<i>Bertrandus.</i>	<i>Florianus.</i>
<i>Angelus de Perusio.</i>	<i>Berengarius.</i>	<i>Fortunius Garcia.</i>
<i>Angelus Aretinus.</i>	<i>Budeus.</i>	<i>Franciscus à Ripa.</i>
<i>Ancharranus.</i>	<i>Bulgarinus.</i>	<i>Franciscus Balduinus.</i>
<i>Andreas Tiraquelus.</i>	<i>C.</i>	<i>Franciscus Duarenus.</i>
<i>Andreas Barbatia.</i>	<i>Calderinus.</i>	<i>Franciscus Zoanetus.</i>
<i>Andreas Gamarius.</i>	<i>Capella Tholosana.</i>	<i>Franciscus Lucanus.</i>
<i>Andreas ab Exea.</i>	<i>Castilius.</i>	<i>Franciscus Conmanus.</i>
<i>Andreas ab Isernia.</i>	<i>Cattellianus Cotta.</i>	<i>G.</i>
<i>Antonius Burgensis.</i>	<i>Cazialupus.</i>	<i>Gerardus.</i>
<i>Antonius Corsetus.</i>	<i>Carolus Molyneus.</i>	<i>Gigas.</i>
<i>Antonius Vacca.</i>	<i>Carolus Ruinus.</i>	<i>Guilielmus Mainer.</i>
<i>Antonius Augustinus.</i>	<i>Cardinalis.</i>	<i>Guilielmus Benedictus.</i>
<i>Antonius Gomezus.</i>	<i>Chassadorus.</i>	<i>Gregorius Lopez.</i>
<i>Antonius Neguzantius.</i>	<i>Chasseneus.</i>	<i>Guido Papa.</i>
<i>Antonius Capicius.</i>	<i>Claudius.</i>	<i>H.</i>
<i>Antonius Nicellus.</i>	<i>Collectarius.</i>	<i>Hieronimus Paulus.</i>
<i>Antonius Rubens.</i>	<i>Constantius Rogerius.</i>	<i>Hieronimus Gratus.</i>
<i>Antonius de Butrio.</i>	<i>Cornelius Tacitus.</i>	<i>Hieronimus Scrup.</i>
<i>Archidiaconus.</i>	<i>Cosmas.</i>	<i>Hieronimus Cagnolus.</i>
<i>Aristoteles.</i>	<i>Costalius.</i>	<i>Hieronimus Verius.</i>
<i>D. Augustinus.</i>	<i>Curtius Brugensis.</i>	<i>Hieronimus Butigela.</i>
<i>Augustinus Berous.</i>	<i>Curtius Iunior.</i>	<i>Hippolitus.</i>
<i>Auendamus.</i>	<i>Curtius Senior.</i>	<i>Hormanotus Detus.</i>
<i>Aulus Gellius.</i>	<i>Cynus.</i>	<i>Hotomanus.</i>
<i>Azo.</i>	<i>D.</i>	<i>Hostiensis.</i>
<i>Alexãder ab Alexãdro</i>	<i>Didacius à Couarrunias.</i>	<i>Hugo.</i>
<i>B.</i>	<i>Dominicus à Soto.</i>	<i>I.</i>
<i>Baldus.</i>	<i>E.</i>	<i>Iacobinus à S. Georgio.</i>
<i>Baldus de Vbaldis.</i>	<i>Dinus.</i>	<i>Iacobus de Rauena.</i>
<i>Baldus Nouellus.</i>	<i>Egynarius Baro.</i>	<i>Iacobus de Arenis.</i>
<i>Balbus.</i>	<i>Enius.</i>	<i>Iacobus de Nigris.</i>
		<i>Iafred9 Balb9 Lãfrãc9.</i>

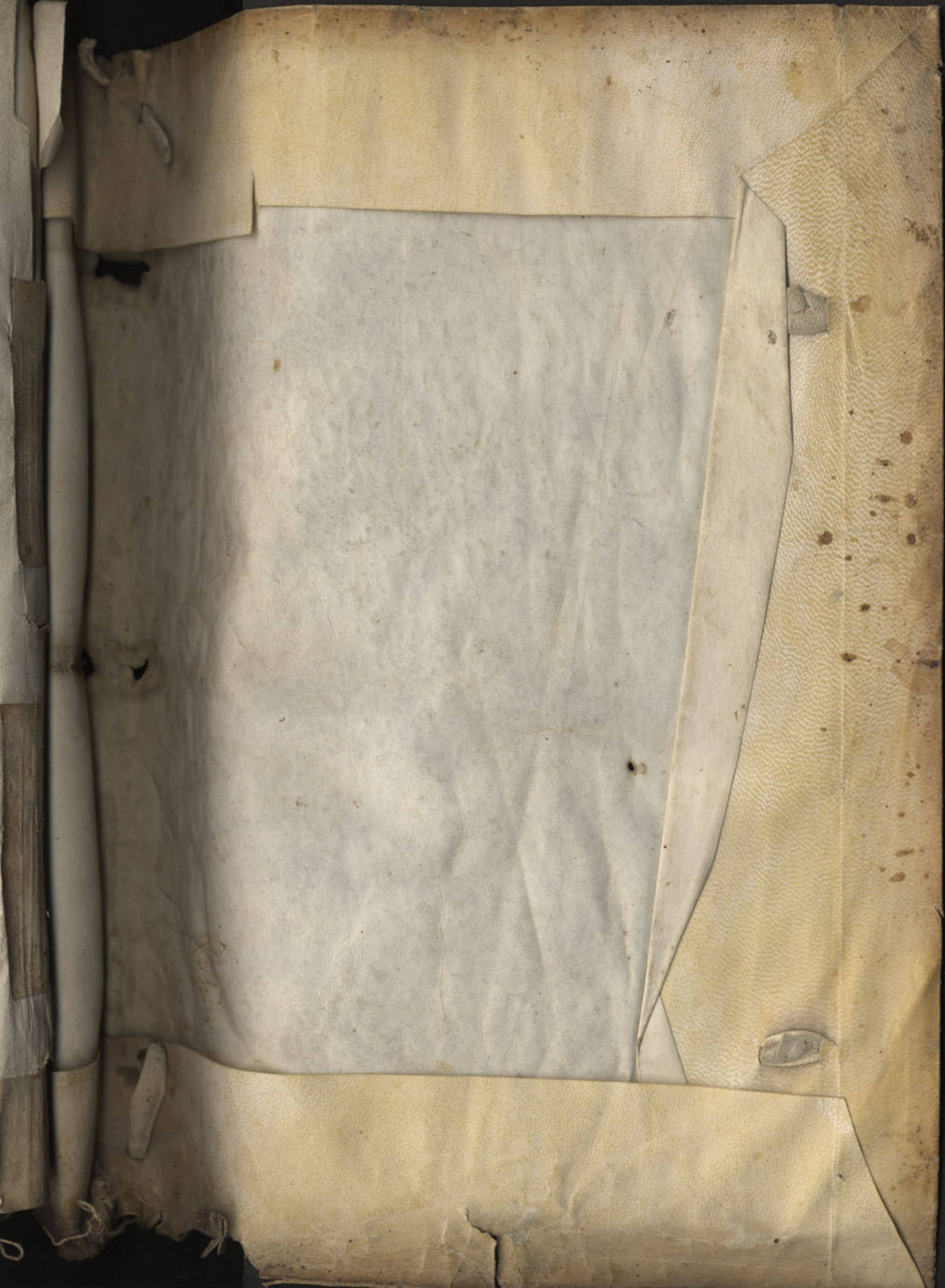
Iason.
Innocentius.
Ioannes Neuzantius.
Ioannes Orosius.
Ioannes Mauritius.
Ioannes Cerier.
Ioannes Lupus.
Ioannes Andreas.
Ioannes à Selua.
Ioannes de Imola. (tan9.
Ioannes Ferrariensis Mō-
Ioannes Papiensis.
Ioannes de Amicis.
Ioannes ab Aunania.
Ioannes Corrasius.
Ioannes Copus.
Ioannes Robertus.
Ioannes Faber.
Ioannes Igneus.
Ioannes Crotus.
Ioannes de Platea.
Ioannes Constātius.
Ioannes Ferrariensis.
Iodocus Brugensis.
L.
Lactantius.
Lancelotus Galeaula.
Laurentius Siluanus.
Laurētius Calcaneus.
Lucas de Penna.
Lucretius.
Ludonicus Gozadinus.
Ludonicus de Roma.
Ludonicus Charondas.
Ludonicus Gomezius.
Ludonic9 aluarus noqueira
Ludonicus Bologninus.
M.
Martinus ab Azplicueta
Nauarrus.
Marcus T. Cicero.

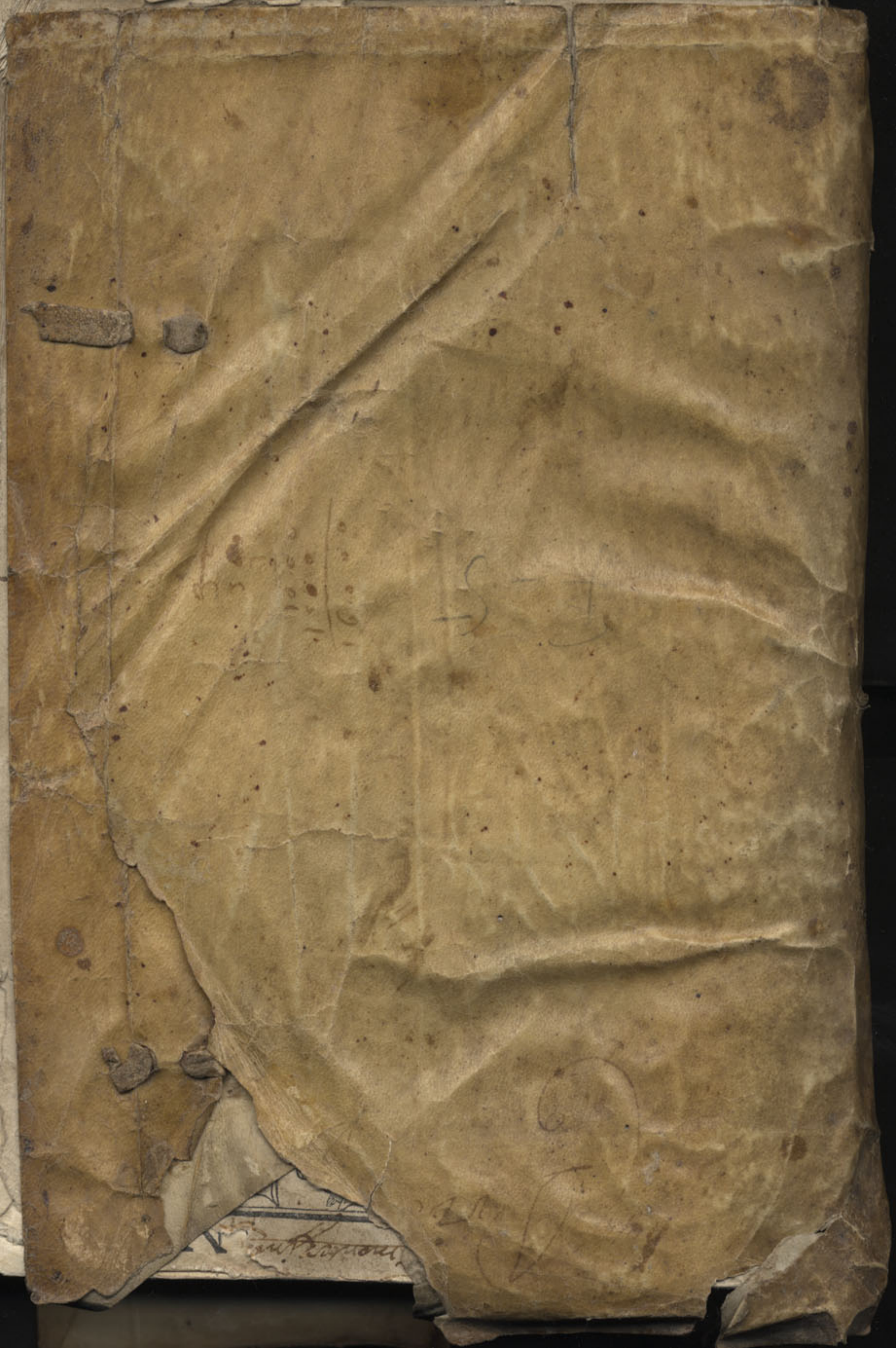
Marcus Mantua.
Martinus Laudensis.
Matheus de Afflictis.
Marcus Antonius.
Mōtalius.
N.
Nicolaus Boerius.
Nicola9 Bellon9. (mita.
Nicola9 Tudisc9 Panor-
Nicolaus Euerardus.
Nicolaus de Milis.
O.
Odofredus.
Oldendorpius.
Oldradus.
Omphalius.
Ouidius.
P.
Panthalion Cremensis.
Paulus Castrensis.
Pedemontanus.
Petrus à Bellapertica.
Petrus Rebufus.
Petrus Duenhas.
Petrus Beluga.
Petrus Paulus Parisius.
Petrus Rauenas.
Petrus Loriotus.
Phylipus Decius.
Phylipus Cornicus.
Plinius.
Plato.
Platina.
Plinius Iunior.
Polydorus.
Præpositus.
Probus.
Purpuratus.
Q.
Quintilianus.
R.

Raphael Cu
Raphael Fulg
Restaurus Co
Richardus Ma
Riminaldus No
Robertus Maran
Rota.
Rosfredus.
Rodoricus Xuarms.
Salustius.
S.
Salicetus.
Sebastianus Vanzius.
Segura.
Silvester de Prierio.
Silvester Aldobrāding.
Signorolus.
Sigismundus Lofredus.
Socinus Auus.
Socinus Filius.
Socinus Nepos.
Speculator.
Spiegel.
Staphileus.
Stephanus Aufreerius.
Stephanus Forcatulus.
T.
Thomas à Vio, seu Car-
dinalis Caietanus.
Thomas Parpalia.
Thomas Ferrariensis.
Thomas Grammaticus.
Titus Liuius.
V.
Vergilius.
Viglius.
Vincēcius ab Herculanis.
Vitalis.
Z.
Zanetinus.
Zasius.

Apud Antonium de Maris.

1000
1500
1000

3 - 2

Handwritten text and decorative border from an adjacent page, partially obscured by the main piece of paper.

